

إعادة التنسيق و الفهرسة

و تخفيض الحجم

منتدى إقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

منتدى إقرأ الثقافي

للكتب (كوردس - عربي - فارسي)

www.iqra.ahlamontada.com

پیتامسی گتیب:

ناوی گتیب : پیتداچوونوه (گهشتیک به نئو بزوتنوهی زرگاریخوازی کورد
له کوردستانی تهرانی)

نووسەر : کهویسی حسامی

هیت چنن و مۆنتاژ : ناسری نیبراهیمی

چاپخانهی : ماردین ، سوید 1996

وێنهی سەر بەرگ رەشەد عبداڵله (کاگه عمهه) ISBN. 91- 630- 3405-0

(پیشکش به گیانی شهیدانی کۆماری کوردستان)

پیداچوونهوه

ستۆکھۆلم - ۱۹۹۶

کهری هسامی

بۇ تىنگە بىشتىنى ئەوۋە كە چىت دەۋى، بە دوۋى چىدا دەگەرنى،
بە گۇ كىندا دەچى، جگە لەۋەى كە خوت ېناسى، ھېچ رنگاى
دېكەت نىە . - ماكسىم گۇرکى.

لە ماۋەى نووسىن و بلاۋ كوردنەۋەى بېرەۋەرىە كائىدا، گەلىنك لە دۇست و برادەر
و ناسىاران رەختەو پىنشىباريان ئەۋە بوو كە بېرەۋەرىە كائىم ۋە ك نووسىنى
رووداۋەى رۇژانە بە بى شىكردنەۋە و ھەلسەنگاندن بلاۋ دەكە ھەۋە. زۇرىش لە
برادەران پىنشىباريان ئەۋە بوو ئەگەر بىكرى گەشتىنك بە نىو بزوتنەۋەى
نىشتەمانى و راپەرنى كورده كائى كوردستانى نىراندا لەۋانە ھېچ زىانى نەبى، بە
تايبەت سەرىنكى رووداۋە كائى حىزبى دىموكراتى كوردستانى نىران، بەو ئىعتىبارە
كە كەسىنك بووم لە رۇژى دامەزرانىۋە تا سالى ۱۹۸۴ لە كۆزى خەپات و
تىكۇشانى ئەو حىزبە دا ھەنگام ھارىشتۋە و لە گەل سىياسەت و تىكۇشان و ھەلس
و كەۋتېدا ژباوم تا سالى ھەشتاۋ چوارىش بە گۈنرەى بەر پىرسىەتى كات و
زەمانى تىكۇشان لە ھەلەو ئىسكۇ و كەم و كوربە كائى حىزبى دىموكرات دا ()
ئەگەر خوا نەخواستە رووياندا بى) بەشدار بووم.

لە گەل سىياس بۇ دلسۇزى ئەو دۇست و برادەرانە بىرى لىنكۇلىنەۋەو نووسىنى
رووداۋە مىزۋوبىبە كائى كوردستانى نىران ھەمىشە لە مىشكەدا لە جمو جۇلدا
بوە ھەمىشە بېرم لىنكۇدزتەۋە بەلام لە خۇم رانەدبۋە برىارى لە سەر بەم ،

شانی بدمه بهرو دهست بدمه پینوس و خۆم گرفتاری نهرکینکی وا قورس و
 دژوارو پر له گری و کۆل و دهرده سهری بکهه. چونکه میژوو نویسن ههر وا
 هاسان نیه. حکایهت گیزانهوه نیه. نهو کهسهی بخوازی میژوو بنوسی، پنیسته
 به سهر روو داوهویه سهرهاتی میژوویی کهون و تونی نتهوه کهیدا زال بی. ده بی
 له سهربردهو بهسهرهاتی گهلانی جیبهان شارهزا و به تایهت له رووداوهکانی
 نتهوهی خۆی تهواو ناگادار بی. میژووخۆی زانسته و به قهولی بهریز دوکتور
 کهمال مهزههر «میژوو زانستی زانستهکانه. له ههموان گرنهگر میژووی ژبانه که
 گشت زانستهکان و روداوهکانی رزژانه و ئال و گزوهکانی کۆمهله دهگرتهوه.» (۱)
 بز چوتینکی زۆر راسته. ههر بزیهش نویسنی میژوو نهگهر به راستی
 بنوسری و رووداوهکان وهک خۆی تۆمار بکرتن و دهوری راسته قینهی بزویتهر و
 پالپنونهنرانی میژوو، واته تاک و کۆمهلهانی خهلهک نیشان بدریت، کارنکی فره
 دژوار و نهستهمه و کاری ههموو کهس نیه. بهلام دهبینین له بهر نه بوونی نهه
 ههل و مهرجانه زۆر جار نهه زانسته گرنهگهش له بواری پاراستنی راستی بابهتهکان
 و خاوتنی ویزدان و پینوسهوه تهواو بهرنوه نهچوه. زۆر جار میژوو نویسن له
 شهقامی راستی لایداوه. به ناههق دهوری کۆمهلهانی خهلهکی له رهوهندی
 رووداوهکاندا کهم کردزتهوه و به ناههق به شان و یالی پاشا و میر و سهزوک
 عهشیرهت و سهزوک حیزب و سهرکردهکانی ههله گوتوه. ناوی بز ناشی فهدر
 پهستی و بوت پهستی ههلهستهوه. رهنگه پنیسته نهکا لادان و مهاری نهه
 جوهر میژوو نویسنه یهک به یهک باسبکرتن، بهلام ههلهتهوهی لاپهری
 نویسنراوهکانی به ناوی میژوو رهنگه نهه راستیانه به جوانی دهریخن بهرای من
 نویسنی میژووی راسته قینه و تۆمار کردنی بابهت و روداوهکان پنیستیان به
 چهند بارو دۆخ و نامرازی سهرهکی ههیه.

بهکهه کهش و ههواي نازاد و دینموکراسی و ژبانی پر له ناسایش و دور له
 گوشار و ترس و ههرهشهی دهسهلانتاران.

دووم ویزدانی پاک و خاویز و نه ترس و خاوهن نیرادهی نووسه‌ری میژوو.

سینهم ده‌ست پینراگه‌یشتنی بدلگه و فاکت و که‌وسته و وتو ویز له گه‌ل که‌سانی ناگادار. نه بوونی نهم هه‌ل و مه‌رجانه‌زورجار بۆنه‌ته هۆی نه‌وه که راستی میژوو یشیونترری و به‌سه‌ر و گونلاکی رینه‌رنک هه‌لا بگوتری و دوا‌ی چه‌ند سال ناراستی و هه‌له‌ی تووسه‌ر روون بیته‌وه. دوور نه‌چین هه‌ر له‌نیو حیزبه‌ کوردی‌به‌کانی خۆماندا به‌سه‌دان رۆله‌ی قاره‌مان شه‌ید ده‌کرن، به‌سه‌دان مال و خیزان شوینه‌واریان کور ده‌کرته‌وه. به‌لام باسیان له‌کوله‌که‌ی ته‌ریشدا نیه. قه‌ت باسی نه‌و پیرزنه‌نانوسری که‌دوو کوری پینشمه‌رگه‌ی شه‌ید کرا بوون و له‌شویه‌ را هاتبوه‌ گوندی بانی ناوچه‌ی برادۆست که‌یارمه‌تی شه‌یدان وه‌ر بگری. کاتینکی چووم به‌خیز هاتنی بکه‌م و دلخۆشی بده‌مه‌وه، گوتی: « زور په‌روشی کوره‌کانم نیه، دوو کورم ماون، خولا بکا له‌رنگای نازادی کوردستاندا شه‌ید بکرن »

یان قه‌ت باسی نه‌و پیره‌میزده‌ناکری که‌سی کوری پینشمه‌رگه‌ی شه‌ید کرا بوون و له‌مزگه‌وتی گوندی کیتکه‌له‌سه‌ره‌خۆشیدا هه‌ستاوگوتی: « له‌رنگای نازادی کوردستاندا سی کور بۆ قوریانی که‌من. هینشتا دووی دیکه‌م ماون » به‌لام نه‌گه‌ر یه‌کینک به‌ناوی (رینه‌ر) به‌هۆی هه‌له‌و نه‌زاتم کاربه‌وه شه‌ید بگری، هه‌موو سالی لاپه‌ری رۆژنامه‌کانی بۆ ره‌ش ده‌کرته‌وه‌و به‌ناهق و ناراست به‌شاخ و بالانی هه‌لا ده‌گوتری. که‌وابوو نووسینی میژوو کارینکی دژواره. شتینکی تریش هه‌به‌نازاتم زانایانی میژوو چه‌نده‌له‌گه‌لم هاو ده‌نگن. به‌بۆ چوونی من نه‌گه‌ر میژوو به‌چه‌شنی رووداوه‌نوسی تۆمار نه‌کری و نه‌خه‌رتیه‌به‌رده‌ستی هه‌شیمه‌تی نهم سه‌ر ده‌مه‌ی که‌تیندا ده‌ژین، پاش تینه‌ر بوونی چه‌ندین سال له‌به‌سه‌ر هات و رووداوه‌کان، نیت نه‌وه‌ی ده‌نوسری بۆ به‌ره‌ی دوا‌یی وه‌ک حیکایه‌ت و چیرۆکی لی دیت، لاوی نيمرۆ نه‌گه‌ر رووداویکی پینش. ۵ سال بخۆنینه‌وه، به‌ته‌واوی له‌راستی و چه‌وتی رووداوه‌که‌سه‌رده‌رناکات. که‌وابوو ره‌نگه‌میژوو راسته‌قینه‌ بریتی یی له‌رووداوه‌نوسی به‌و مه‌رجه‌ی له‌سه‌ر ده‌می خزیدا بکه‌وته‌ده‌ستی

خەلک و راستی و پاکی قەلمیش پەریزەری.

دەکری و رەنگە چ قەبدیشی نەبی نەگەر کەسینک نە زانا و میژو نووس و نە نووسەرنکی لێهاتوو بی، بەلام بیری لە هیندی شت کردبیتەووە لە خویندەنەوێ هیندی بابەت و بەرەم کەلکی وەر گرتی و ژبان و تەمەنی لە نینو خەلک و لە گەل رووداو کارەساتەگاندا بردبیتە سەر، دەست بداتە پینوس و ئەوانی بە مینشکیدا دین و ئەو رووداوانی لێیان ناگادارە و بە گۆزەوی ئەو بەلگەنەوی وەدەستی دەکەون تۆماریان بکات و بیانپینیتە سەر کاغەز و لە فەوتان رزگاریان بکا و ناوکیشیان لێ بنی. جابا ئەم ناوە میژوو نەبی، پێدا چوونەووە بی.

ئەم نووسراوەی لە بەر دەستی خوینەرانی بە ریز داوە، رەنگە بکەوینتە ئەم چوار چێوێ و لەم جەغزەدا جێ بگری. واتە بە میژوو حساب نەکری. میژوو نیە. باسی روپەرینکی رووداوەکانی کوردستانە. باسی بار و دۆخی بەشینکی نیشتمانی داگیرکراو و گەلینکی مافخوراوە. نووسراوەی کوردینکی دێهاتیە کە لە هەموو ژبانیدا لە کۆزەووەریدا بوە و بە دواي نازادی و دیموکراسی و رزگاری نیشتمان و نەمانی زولم و زۆری و نەهینشتنی چەوسانەوێ زەحمەتکیشان دا وێل بوە. چەرەمە سەری ژبان و زولم و زۆری دەربەگمی خۆمانی کوردو ژاندارمی حکومەتی دیکتاتور وای لێ کردووە کە رزگاری نیشتمان و نازادی و دیموکراسی لە لای ئەو مانا و مەفھومی تاییبەتی بە خۆوە بگرن .

رزگاری نیشتمان و مەسەلەي نەتەوێی بە یو چوونی مەن بەک
لایەنە و مجرد و وشک نیە. یو سەرمایە دار و یوزرۆازی چەوسیتەر و دەربەگ و سەرۆک عەشیرەتی کورد، رزگاری نیشتمان و مەسەلەي میلی و سەر بە خۆی هەر چەندی رەنگ و شەقلی نەتەوێیشی پێوە دیار بی، لە ئەتجامدا بریتی بە لە وەرگەر خستنی سەرمایە و وەدەست هینانی سودو قازانجی بی سنور و گیرفان پەرکردن و چەوساندنەوێ زەحمەتکیشان . ماموستا مەسەنی قۆلجی رەوانی شاد بی، دەبیگوت: « دواي تینکچونی کۆماری کوردستان خانانی هەرمیلەش

رایکرد بوو، نوویش له مالی شیخ له تیفی ره حمه تی له سوله یمانی گیر سا بزوه. مالی شیخ له تیف بز لیتقه و ماوانی راکردوو بیوه په تا. نیمه هیچمان نه بوو. نه پاره و نه خهبری مال و خیزان و نه هیچ کس. خانانیش هموو رژزی له تاوچه ی بانوه پیاره گانی خوی ده هاتنه لای و پاره و لیباس و ته نانه ت کولیره ناسکه شیان بز دهینا. به لام خانان همبشه دامار و نیو چاوان گرژ و توره و نارحمت بوو. رژژنک محیدینی پناوی شیخ له تیف گوتی: «نری خانان تو بز همبشه گرژ و نارحمتی؟ خز شوکر وه زعت باشه و له هیچت کم نیه و هموو رژزی خهبری مالهوت بز دیت. له وه لام دا گوتی: «کوره محیدین کوا نهوه ژبان؟ له سر بانی رانه وستی و دوو کرمانجان نهینتی دوو سه گبایان پی تلینی و دوو شه قیان تینه لته دهی بز ده بینه ژبان»

سروان ابوالحسه ننی فرشیان له یاد داشته گانی خزیدا که باسی مه لا مسته قای ندمر ده کا ده لی: «خه لکی کوردستان له شار و له گوند دلپان بز سر به خزی لیډه دات. به لام سر به خزی له روانگی نه وانه وه هانای تایبه تی هیه. رژژنک له خانیکی تینگیشتوری نه وانم پرسی: مه به ست له نازادی و سر به خزی کوردستان چی به؟ له وه لام دا گوتی: نازادی نه و به که من نازاد بم له کوی به وی پیزی خوم بله وه رینم، به هر قیسه تینکی پیم خوزه بیان فروشم، شیرو روئی خوم به که یفی خوم بفروشم و یا بیده م به هر که سی که خوم ده خوازم. حکومت کاری به کاری منوره نهبی. به لام مه لا مسته قای جزونکی تر له وشه ی سر به خزی تیده که بشت.» (۲)

رزگاری نیشتمان و مه سه له ی سر به خزی لای من نه و نیه که به وشه بینه سر کاغز و خه لکی هه ژار و نه خوننده وار و زحمه تکیش بزوی بینه دهسته چیله ی ناگری شهر و هیندیکیش گیرفانی خویانی پی پر که ن. ره زگاری و سر به خزی لای من نه و به که له گه ل رزگاری نیشتمان له ژیر دهستی بینگانه ی زوردار، کومه لانی خه لک له زولم و زور و چه وسانه وه ی خودی و بینگانه ش

رزگاریان بی. دابینکردنی ژبان و کار و بدرینچونی کۆمه‌لانی نه‌دار و زه‌حمه‌تکیش خه‌لکی له‌ گه‌ل بی و ولات له‌ هه‌موو بارینکه‌وه به‌ره‌و ناسایش و پینشکه‌وتن و گه‌شانه‌وه و پینگه‌یشتن به‌ره‌و پینش بروا.

نازادی: به‌ لای منه‌وه نازادی نه‌وه‌یه که له‌ کۆمه‌لدا هه‌موو که‌س به‌ بی له‌ به‌ر چار گرتنی هه‌لکه‌وتی چینه‌یه‌تی و ره‌گه‌زی و ناپینی و جینسی ده‌ره‌تانی بز پینک بی که‌ له‌یهاتووپی خۆی ته‌جروه به‌کات و به‌ کاری به‌ینی و ره‌نجی شان و پیل و تینکۆشانی خۆی به‌ نازادی که‌لک لی وه‌ر بگری. واته‌ کۆمه‌لانی خه‌لک له‌ ژنو باری زۆلم و زۆری ده‌سه‌لات داری بیگانه‌و خۆیی رزگار بن و دوور له‌ باج و بینگار و چه‌وسانه‌وه و دوور له‌ سته‌می نه‌ته‌وه‌یی ژبان به‌رنه‌ سه‌ر و ده‌ره‌تانی نازاد بز پشکووتنی له‌یهاتووپی هه‌موو که‌س دابین بکرت. نازادی نه‌وه‌یه که‌ موخالیفه‌که‌شت له‌ ده‌رین و بلاو کردنه‌وه‌ی بیرو رای خۆیدا نازاد بی و به‌ تاوانی ده‌ر برینی بیر و رای جیاواز و موخالیف که‌س نه‌ که‌وتنه‌ به‌ر گولله‌ و نازار و نه‌شکنجه‌ و راوانان.

دیموکراسی به‌ لای منه‌وه هه‌ر نه‌وه‌ نیه‌ که‌ له‌ سه‌ر کاغه‌ز بنوسری و تاومی ده‌سه‌لاتدار ته‌به‌لیقاتی بز به‌کات و خۆی پینوه رانی. دیموکراسی سیاسی به‌ بی دیموکراسی نابووری و به‌ بی داد په‌روه‌ری کۆمه‌لایه‌تی ته‌نیا دروشمیکتی برقه‌ دار و راوی سه‌ر کاغه‌زه‌. دیموکراسی ته‌نیا هه‌له‌بژاردن و ناخافتن نیه‌. ئیمرز له‌ نیو روناکبیرانی پینشکه‌وتووپی دنیای سه‌ره‌ایه‌ داری رۆژئاوادا باسینکی نه‌وتو له‌ نارا دایه‌ که‌ : نه‌سلی مه‌شروعه‌تی نیزامی سیاسی ته‌نیا هه‌له‌بژاردن نیه‌. به‌لکوو جگه‌ له‌ هه‌له‌بژاردن پینوسته‌ تا راده‌یه‌ک داد په‌روه‌ری کۆمه‌لایه‌تی و دابینکردنی و بست و ژبانی هه‌موو هاوینشتمانانی له‌ ته‌کا بی.

زۆر که‌س هه‌له‌بژاردنی. پارلمان به‌ لوتکه‌ی دیموکراسی ده‌زاتن . به‌لام له‌ دیموکراسی هه‌له‌بژاردندا ته‌نیا نه‌م مافه‌ دراوه‌ به‌ خه‌لک که‌ هه‌ر سی چوار سال جارینک فلانکه‌سینگ هه‌له‌بژێرن که‌ حکومه‌تیان به‌ سه‌ر دا بکا و خۆشیان له‌ ژنو

چهارسانه‌وی چپنایه‌تیدا بنالین. دیموکراسی راسته قینه ئه‌ویه که کز مه‌لانی خه‌لک به گشتی له هه‌موو بریارینکی به‌رنه‌بردنی کار ویاری ولات و له دیاریکردیی سیاسه‌تی ناوه‌کی و ده‌ره‌گی نیشتمانی خزیاتدا به‌شدار بن..

وهلی پرائت سوسیال دیموکراتی به ناو بانگ و سه‌رزکی ئیترناسیونالی سوسیالیست له نامه‌یه‌کی خزیدا بز ئولوف پالمه‌و پورنو گراپسکی ده‌نووسی: «مه‌به‌ستی من له وشه‌ی دیموکراسی هه‌لوه‌شانه‌وه‌ی هه‌موو جوړه سه‌ر پشکی‌یه‌که. له پله‌ی یه‌که‌مدا ده‌بی رنگای هه‌موو جوړه پشکوتن و لینه‌اتوو‌ی و لی زانی بدری به هه‌موو کس به بی فره‌ق و جیاوازی. ده‌بی به شکلی جوړ به جوړ خه‌لک و لیبکری که له بریار داندای به‌شدار بکهن و له به‌ر پرسی و چاره سه‌ر کردنی مه‌سه‌له کز مه‌لایه‌تیه‌کاندا به‌شدار بن.» (۳)

هه‌وس توو‌یز ربه‌ری پینشووی حیزبی کومونیسستی فه‌رانسه جزوینکی تر بز مانای دیموکراسی چه‌و: «دیموکراسی ئه‌م ئه‌سل و ره‌وشته‌یه که نامانجی هه‌موو رنکه‌خواه کز مه‌لایه‌تیه‌کانی بریتی بیت له باشکردنی باری کز مه‌لایه‌تی و نه‌خلاقتی و فیکری و به‌ده‌نی نه‌دارترین چینه‌کانی کز مه‌ل که زوری‌یه حه‌شیمه‌ت پینک دین.» (۴)

هه‌ر وه‌ک گوترا رزگاری و سه‌ر به‌ خزی و ئازادی و دیموکراسی

لای من مه‌فه‌وم و مانای تاییه‌تی خزیان هه‌یه.

به‌لام بزچی ناگری ئه‌م نووسراوه‌یه به میژوو دابنریت؟ چونکه ده‌زانم نووسینی میژوو به شینه‌وی ئه‌میر شه‌ره‌فه‌خانی بیتلیسی و محمده‌مین زه‌کی به‌گ و یا وه‌ک دوگتور که‌ماله‌ مه‌زه‌ه‌ری ریزدار کاری من ئیه. هه‌ر چه‌ند ئه‌میر شه‌ره‌فه‌خان (روسته‌می زابلی و به‌هرامی چوبین و گورکین میلا و فه‌ره‌ادی کینو بری به کورد داناوه و بز من هیچ جینگای شانازی نین.) * دیاره ناشتوانم وه‌ک وه‌شه‌دی یاسمی به فیتی دوژمنی کورد و به ناوی میژوو کورد بکه‌مه وه‌حشی و بیابانگه‌ر و توره‌مه‌ی فارس و حاشا له زمان و کولتور وه‌میژوو بکه‌م. له به‌ر

ئهوهی جارنکی دیکه بادهدهمه سه سهر گتیبی ره شهیدی پاسمی، جاری لیره به سه ریدا باز دهدهم و دهچمهوه سه رچهی باسه کهم ودرژوه به نووسینه کهم دهدهم.

* بروانه شه ره قنامه. هه ژار کردووه به کوردی له چاپدانی کزری زانیاری کوردی

۱۹۷۲ ل ۲۳-۲۴

به راستی نووسینی هیژووی کورد به تایبیت نووسینی میژووی نونی خه بات و تینکوشانی نه ته وه که مان نه وه تده نالوز و پر له ماجه را و کیشه و هه لس و که وته لام وایه تاقه که سینک هه ر چه ندی زانا و لینه اتووش بی، بزی زه حه ته بینووسی و هه قی خزی بداتی. به تایبیت « له بهر گه لینگ هزی ناشکرا زور لاپه ری میژووی کورد شیونتراوه. به داخوه هه لپه رستی نه وتو هه یه ده یه وی میژووی کورد بکاته په یژوی « سه ر که وتنی» خزی. گه ر له م روانگه وه سه یری باسه که بکه ین و هه لیسه نگینین نه و ساکه ده توانین بلنن به لنی میژووی کوردیش « پنیوستی به پیا چوونه وهی زانستی» هه یه. « (۵)

. جا به م حاله مرژف ده توانی له سه ر کورد و میژوه که ی چی بنووسی؟ مه گه ر به قه ولی وه رگیز و نووسه ری ناسراوی کورد کاک برایی پوتسی: « له کابرایه کی خوراسانیان پرسی: مه غوله کان هاتن چی یان کرد؟ کابرا له وه لام دا گوتی: « هاتن کوشتیان و سوتاندیان و رژیشتن» نه گه ر پرسیار بکه ن: کورده کان چی یان کرد؟ ده بی بیژین « شورشیان کرد، خه یانه تیان به یه کتر کرد، یه کتریان کوشت و کوژران و شکان و هیچ» (۶)

به راستی جینگای لی راهانه. تا نیستا گه لینگ نووسه ر و میژوو نووسی کورد و بینگانه له سه ر کورد نووسیوانه و بیرو راو بز چوونی جیاواز و جوز به جوز لاپه ری میژوویان پی ره شکراره ته وه. به لام قهت روون نه کراوه ته وه و تا تیسستاش وه ک ته لیسم ساخ نه کراوه ته وه که بز چی زیاد له وه هه موو گه ل و نه ته وانهی جیهان، هه ر نه ته وهی ۲۵ میلیونی کورد به ین دهستی و به دابه شکراری و بی ده سه لات و بی کیانی سیاسی ماوه ته وه.؟ خز کورد له وه ته وانهی که دوای شه ری

دووه می دنیا گر بوونه دهولت و سهره خزیان وه دهست هیناوه له باری
 هه شیمه تهوه له زوریان زیاتره و له بواری خهبات و فیداکاریه وه که متر له
 خه لکی تر له رینگای نازادیدا قوریانی نه داوه. له بواری جوغرافیایی و پانتایی
 زه ویشه وه به قه دریایی سێ چوار دهولتی نوروپای رۆژ ناوا خاکی هه به. له بواری
 خاکی به پیت و بهره کت و کانگای پر له نیهمه تی ژیر زه ویشه وه له ریزی ولاته
 دهوله مه نده کانی جیهاندا به.

له وانیه به گوتری کوردستان کۆلۆتی نیه، نه گهر کۆلۆنی و ژیر دهستی دهوله ته
 کۆلۆنیالیسته کان یاهه، تا نیستا نه ویش وه ک ولاتیانی دیکه ی کۆلۆنی سهر به
 خزی دهستانه و ده بوو به خاوه نی کیان و دهوله ت و دهسه لاتی نه ته وه یی و حاکم
 به سهر زیند و نیشتمانی خزیدا و نوینه ریشی له باره گای رینکخراوی دهوله ته
 به کگرتوه کان (نه ک نه ته وه به کگرتوه کان)* قوت ده به زوه.

راسته کوردستان نهم چه شته کۆلۆنیه نیه که له و بهری ده ریاکانه وه هاتین و

* ناسهوی به وشکی به م وشه و زاراوانه وه بنوو سیم که له حقوقی نیو نه ته وه یی و یاسا و
 دوکومینتی نهم رینکخراوه نیو دهوله تیه دا بوته یار و به کاری دیتن. چونکه نیستاش له
 دوکومینت و بز چورنی نهم رینکخراوه به دا کورد لهم ولاتانه به که مایه تی حساب ده کری.
 ده میکه گه به شتومه نه و بیر و رایه که زاراوی « رینکخراوی نه ته وه به کگرتوه کان» زاراویکی
 ته واو نیه. نه و حکومه تانه ی نوینه ریان لهم رینکخراوه به دا هه به. له ستا هه شتایان نوینه ری
 راسته قینه ی خه لک و نه ته وه ی ولاتی خزیان نین. له رینگای هه لپزاردنی نازاد و
 دینوکراسی به وه نه هاتونه سهر حوکم. به شی ههره زوریان به گویره ی ویت و داخوازی
 ئیمپریالیزم و له رینگای کودیتاوه دهسه لاتیان گرتۆته دهست و پارێزه ری بهر ژه وه ندی زله پزه کان
 و شیرکه ته چنده میلیه ته کان و سهر کوتکه ری خه لک و نه ته وه ی خزیان بوون. به بز چورنی
 من زاراوی « رینکخراوی دهوله ته به کگرتوه کان» له جینگای « نه ته وه به کگرتوه کان» ره نگه به
 جیتر بی. چونکه به راستی کۆمه لاتی خه لک له سیاست و کار و بهری نهم رینکخراوه به دا هه یچ
 نه خه شکیان نیه. له زۆر ولاتیانی جیهان نه ته وه کان قه لچۆ ده کرین و له هه موو مافیکی بی
 بهش ده کرین و به لأم حکومه ته کانی نه ندانی نهم رینکخراوه به ههر وه سهر خۆشیان ناهیتن.

داگیریان کرد بی. به لأم خۆ نکولی وحاشا له وه ناکرێ که کوردستان به فیت و نه خشی ئیستیعمار و ئیمپریالیسته کان له ت و پهت و دابهشکراوه. کوردستانی عیراق و سوریا به زوری و به ناهق به و لاتانه وه لکینراون. به شهکانی دیکهش به پشت نهستوری ئیمپریالیزمی ئینگلیز و ئهمریکا و بیدهنگی دهولهتی شوروی له بندهستی ئیران و تورکیادا ماونه وه.

کاتی باسی کۆلونی و دهولهته کۆلونیالیستهکان دهکری، هق نیه تنیا رووکاری وشه و زاراوه کلاسبکیهکانی سواو له بهر چاو بگیری. جهوههر و سیاسهتی کۆلونیالیستی له پینهنديهکانی ئیران دهولهتی کۆلونیالی دهسهلاتدار و ولاتی کۆلونی داگیر کراودا خۆ دنوینی. نهم پینهنديه بهر له ههمو شت له بواری نیزایمی و سیاسی و کولتوری و ئابوری و کومه لایه تیدا دهر ده که ویت. دهولهته کۆلونیالیستهکان کاتی ولاتینکیان داگیر کرده، له رینگای نیزامیه وه ههمو بهره لست و بهره رهکانی و بزوتنه وهی خه لکی نهم ولاته یان سه رکوت کرده و به زوری سه ر نیزه و به کوشتار و چه پس و دوور خسته نه وهی خه لک دهسه لاتی نگرسی خویان به سه ر نهم ولاته دا سه پانده.

له بواری سیاسیه وه چاره نووسی کارو یاری خه لکی نهم ولاته یان گرتوته ده ست و له رینگای دانانی یاسای دژی گه لی و پولیس و حاکم و کار به دهستی خویانه وه ولاتیان به گوێره ی بهره وهندی خویان بهره وه برده.

له بواری ئابوریه وه سهروه ت و سامانی ژیر زهوی و سه ر زهوی نهم ولاته یان به تالان برده. له هیزی کاری هه رزانی خه لک بۆ په ره پیدانی سه نه تهی خویان که لگیان وه رگرتوه. ولاتی کۆلونیان له درا که وتوویدا راگرتوه و کردوو یانه ته بازاری کۆنه شتو مه کی به کار نه هاتوی خویان.

له بواری کولتوریشه وه رنگیان نه داوه کولتور و زمانی خه لکی نهم ولاته بوژینه وه و په ره بستینی. قه رهنگی ئیستیعماری، قه رهنگی گوێ له هستی و راهاتن به ژیر دهستی و کۆیله تی و رازی بوون به قه زاو قه ده ریان له نیو خه لکدا

بلاؤ کردۆتوه و پهره‌یان پنداوه. نه‌گهر به روونی و به شیوه‌یه‌کی بابه‌تیانه پینوه‌ندی و کرده‌وه و سیاسه‌تی ده‌وله‌ته کۆلتۆنیالیسته‌کانی ئوروپی له گه‌ل و لاتانی کۆلتۆنی و پینوه‌ندی و سیاسه‌ت و کرده‌وه‌ی حکومه‌ته‌کانی نێزان و تورکیا و عێراق و سوریا له گه‌ل کوردستان و گه‌لی کورد به‌راورد بکه‌بن و پینکیان بگرین، نه‌ک ههر فهرقیکی ئه‌وتۆ نابینین، به‌لکو له زۆر باره‌وه سیاسه‌تی ئه‌مانه درنده‌انه تر و زالمانه تره. چونکه ده‌وله‌تی کۆلتۆنیالیست و ده‌سه‌لاتدار ههر چه‌ندی دوا که‌وتوووتروکوژنه په‌رستتر و خه‌رافاتیتهر بی، درنده‌یی و زۆلم و زۆری و بی‌نه‌خلاقیشی توند و تیژ تر ده‌بی.

کوردستانی نێمه راست له‌م بارو دزخه‌ دایه. واته بۆته بنده‌ست و کۆلتۆنی حکومه‌ته‌ گۆژه په‌رست و دواکه‌وتوه‌کانی سه‌ر ده‌م و دۆی گورد ده‌ست له هه‌یج جنابه‌تیک ناگێرنه‌وه. له کاتینکا له‌ بواری کۆلتور و زانیاری و شارستانییه‌وه جگه له نه‌رته‌ش و چه‌ک و چۆلی موودیزن و کوشتاری خه‌لک و سوتاندنی دێهات ، هه‌یج زنده‌ییکی دیکه‌یان به سه‌ر کورده‌وه نیه. نه‌ک ههر ئه‌وه، به‌لکو له باری فره‌هنگ و شارستانییه‌ت و نه‌خلاقیی مرۆفایه‌تیه‌وه کورد له‌په‌شته‌ره له‌وه حکومه‌تانه‌ی که‌ واهوکی به سه‌ر داده‌گه‌ن. ئه‌وه‌نده‌یه ئه‌وان بۆ سه‌رکو‌تکردنی بزووتنه‌وه‌ی ره‌وای کورد و درێژه پیدانی ده‌سه‌لاتی ئیستیعما‌ری خۆیان ئایین و ئیسلامیشیان له‌ دابله‌وسین و کوشتار و سه‌ر کو‌تکردن زیاد کرده‌وه.

رزگاری له ژنده‌ستی و دارینیی کۆت و زنجیری کۆله‌تی کۆلتۆنیالیزم جگه له وه‌ده‌سته‌په‌نایی مافی دیاریکردنی چاره‌ نووس و سرینه‌وه‌ی شوینه‌واری نگرسی کۆلتۆنیالیستی هه‌یج رینکی تری نیه. مافی چاره‌ نووسیش به پینچه‌وانه‌ی هۆتینه‌وه‌ی زره تیه‌زوری هیندی که‌س و حیزبی بی‌ ده‌سه‌لات، جگه له پینکه‌په‌نایی ده‌وله‌تی سه‌ر به خۆی نه‌ته‌وه‌یی هه‌یج ماناو مه‌فهومیکی دیکه‌ی نیه. ئه‌وه‌ی ئیستا له کوردستان حیزبه سیاسییه‌کانی کورد کردوویانه‌ته درۆشمی سه‌ره‌کی خۆیان و ده‌یان هه‌زار که‌سیان بۆ به‌ کوشت داوه، نه‌ مه‌سه‌له‌ی کورد له بنه‌ ره‌ته‌وه

چاره سەر دەگات و نه جینگای مافی چاره نووس دهگرتهوه وهک لینین گوتیه « ندهگر بمانهوی مافی نهتهوهکان له دیاریکردنی چاره نووسی خویان تیبنگهین و هر لهو کاتهشدا خومان به تاريفه قهزاییهگانهوه نه خافلینین و تاريفی وشک دانهتاشین، بهلکو ههل و مهرجی میژوویی و نابوری بزوتنهوه نهتهوايهتیهکان شی بکهینهوه، نهو دهم ناچار بهو نهغجامة دهگهین که مهبهست له مافی نهتهوهکان بز دیاریکردنی چاره نووسی خویان، یانی مافی نهوان بز جیا بهونهوه له کزی نهتهوهکانی غهیری خویان و دامهزراندنی دهولتهتی سەر به خزی نهتهوهیی» (۷) مهبهست لهم نووسراویه که ناوی نهراوه « پندا چونهوه » و پینی نالیم «میژوو» نهویه له تهک نووسینی هیندی رووداوی تازهدا به نووسراوهکانی رابردوی خزم و به سیاست و تینکوشانی بزوتنهوهی ۵ سالهی نیشتمانی کوردستانی نیراندا بچمهوه و به گوزیهی توانا تیشکی روناک و بابتهتی و واقع بینانه یخمه سەر رهوندی نهم قوناخهی بزوتنهوهی کورد لهم بهشهی نیشتمانی دابهشکراوا. نینستا که لهم دوور ولاتیوه له بهر دهست نهبووتی گهلینک بهلگهو فاکت و دوکوهریتی پنیوست و به کهلک دهستم داوته نووسینی نهم دیزانه، له رهوندی سیاست و رهوتی بهرهو پینشچوونی جیهاندا پیمان ناوته قوناخینکی نوی که له گهل کات و قوناخهکانی پینشوودا فهرقینکی زوری ههیه. نالو گوزرنکی نهوتو به سەر رهوتی جیهاندا هاتوه که ههموو بهشهکانی ژبانی ماددی و مهعنهوی کومهل و کومهلگای مرزفایهتی گرتوتهوه. نهوه نهک ههر سیاست و نابوری کهوتونهته بهر نهم گوزرانکاریه. بهلکوو بیرو باهر و بزچوون و لیکدانهوه و ئاوات و نامانجیش نهیانتوانیوه له تهوژمی نهم لافاوه خز دوور رابگرن. تووشی ونستان و بادانهوه هاتوون. بیرو بز چوون له بارهی میژوو، سیاست، رووداوه، و به سههرات گوزارون دنیا وهک له جینگای خزی بزوتبیت و جینگورکینی کرد بی وایه. له ززر شوینی جیهان تهنانهت نهخشهی جوغرافیاش گوزانی به سهردا هاتوه. نهم گوزرانکاریه له ههموو بهشهکانی ژبانی کومهل دا بهر چاو دهگهوی. له سیاست و

نابوریوه بگره تا شیوهی چوئیه تی کارو دامه زراوه گومه لایه تی هگان و پیوه ندیه کانی نیو خه لک و پیوه ندی خه لک و سروشت و پیوه ندی یه کانی نیو نه ته وایه تی و. هتد. کاری گردوته سهر بیرو شه خلاق و ئیدیولژی و هه مووشت. هه بزیهش نووسینی رووداوه کانی قوئاخی ئیستا له گهل نووسینی قوئاخه کانی پینشوو فهرقی هه یه. له نووسینی ئیستادا ، ته گهر بگری پیویسته قورسای بیخرته سهر تای تهرازوی لینکدانه وهی زانستی و بابه تی و دوور له لادان و به لادا کهوتن به لای چه پ و راستدا و شیواندنی بابهت و رووداوه کان. هه چه نده نه مهش خوی کاریگی زیده قورس و دژواره .

له م پیندا چوونه وه په دا، جگه له و به لگه و سهر چاوانه ی وه ده ستم کهوترون، له شاره زایی و نه زموونی چه ند ساله ی نیو بزووتنه وه دا که لکم وه رگرتوه. قه زاوه ت و داوه ریش ده ده م به خزنه رانی کوردی تینووی زانینی راستی و بابه تی له بزووتنه وه دا. له ناته وای و که م و کوری و هه له داوای لیبوردن ده که م.

په راویزه کان :

- ۱ - د. کهمال مه زهر نه حمه د. میژوو به غدا ۱۹۸۳. ل. ۸
- ۲ - ابراهمن تفرشیان. قیام افسران خراسان . تاران. ۱۳۶۷ ل ۱۱۴ - ۱۱۵
- ۳ - ویلی برانت. پیوند با ازادی، تاران. ۱۹۷۸ ل. ۱۸ - ۱۱
- ۴ - مورس توریز. فرزند خلق . تاران ۱۹۳۷. ل ۱۵۳
- ۵ - دوکتور کهمال مه زهر. رزنامه ی هاوکاری ژماره ۸۱۹ - ۱۹/۱۲/۱۹۸۵
- ۶ - درک کینیان، گردها و گردستان ، پیشه کی برایی یونسی. تاران. ل. ۵
- ۷ - لیتین . له باره ی مافی نه ته وه کان له دیاری کرده نی چاره نووسی خزیاندا.. فارسی چاپی موسکو. ۱۹۸۰ ل

به شی بینکهم :

کوردستانی ئیران.

نهگەر چی میژوو نووسان کهم وایه بویزن بان له قازالمجیان بی
روو داوی رۆژگار راست بتوسن جا بان له ترسان، بان له برسان،
بان به شونن تاره زووی خزیاندا نهچن. به لام دپسان له تینک
خستنه وهی نهو پزگورانهی که لی بان به جی ده مینتی، ده کری
دبو جامه بیک لینگ بدی و راوی دهنگ و باسی نهو سه
ده مهی پی بکری. ههزار.

فره به گرنگی نازانم نهگەر له نووسیندا کوردستانی ئیران یا رۆژ ههلاتی
کوردستان به کار بینم. گالته کردن به وشه و زارواه لام وانیه دهردی زامی ته شه نه
کرددی جهستهی کوردستان بتوانی تیمار بکات. پمانهوی و نه مانهوی نیشتمانی
نیه له نیوان چوار ولاتی بیگانه دا لهت و دابهشکروه. له هیچ بیک لهم ولاتانه دا
جگه له ناوچهی سه که له به لنگه ره سمبه کاتی حکومهتی ئیراندا به کوردستان ناو
دهبری، به شه کانی دیکهی نیشتمان و نیشه جینی کورد به کوردستان ناو نابهن.

«کوردستان له ئیران به « رۆژ ناوا » و له عیراق به « شیمال » و له تورکیا به
« نه نه دۆلی رۆژ ههلات و نه نه دۆلی جنوبی رۆژ ههلات » ناو دهبری. (۱)

نوو سه رانی کوردیش به گوزیهی سه لیه و بز چوونی شه خسی خزیان
کوردستانی رۆژ ههلات و رۆژ ناوا و باکور و باشور و ئیران و عیراق و تورکیا به
کار دین و جاری واده به کوردستانی سوریا و روسیاشی لی زیاد ده کهن. به لام

نه‌وانه هیچیان له نەسلی مەسەله گزنگ و پر له تەنگ و چەلمەمی کورد! گۆزانیک پینک ناھین. هیچ شتیکیش لەو مەترسیدارتر تێبە کە لەسیاسەتدا خەبەل وویست وئاوات لەجینگای واقعیەت داھنری و کۆمەڵانی زەحمەتکێشی ساویلکەو ناشارەزای سیاسەت بە وشەو زاواوی جوان و بریقەدار گێژ بکرن.

وہک دەزانین ناوچە کورد نشینەکانی نیران، واتە کوردستانی رۆژ ھەلآت لە نەخشەیی جوغرافیایی نیراندا، وہک کوردستانی گەورە لەت و پەتکراوە و بەچوار ئوستان دابەشکراوە. « ئوستانی ئازربایجانی رۆژ ئاوا ، ئوستانی کوردستان (سەنە)، ئوستانی کرماشان، ئوستانی ئیلام ونەگەر لورستانی و گەڵا خەبن، ئەوا دەبێتە پینج ئوستان.

نەم دابەشکردتە، ھاوکات لە گەڵا سیاسەتی شوڤینستی حکومەتی نیران، لە بواری دیاری کردنی سنووری پانتایی خاک و سەر ژمیزی ھەشیمەتەو، ئەوئەندەیی گێرو گرفت ساز کردووە کە وەدەست ھینانی راژووە ئەژماری راست و دروست و لیکدانەووی بابەتی تا رادەبەکی زۆر وەزەحمەت خستووە. لێرەدا ھەر ئەوئەندە دەکری کە بە کەلک وەر گزرتن لە بەرھەمی نووسەرانی نیرانی لە بواری جوغرافیایی و پانتایی زەویەو، بتوانری سنوور وشارەکانی کوردستان دیاری بکرن بێ ئەوئەندەیی راژووەکی تەواوی بێتە دەست. پانتایی خاکی کوردستانی نیران ھەر وەک گوترا ھەر چەندە لە جوغرافیای سروشتی نیراندا باسی نەکراوە، بەلام بە گۆرەیی لیکدانەووی ھیندی لە نووسەرانی کورد دەگاتە . . . ۱۲۵ کیلو میتری چوار گۆشە. دوکتور عبدالرحمانی قاسملو پانتایی خاکی کوردستانی نیران بە ۱۲۴،۹۵۰ کیلو میتر دادەنیت . (۲)

سنوری کوردستانی نیران لە سەرووی رۆژ ھەلآتی نارارائەو دەست پیندەکا و بە داوینی زنجیرە چیاکانی زاگروس دا دیتە خواری تا دەگاتە پشتکۆ. رۆژ ئاوا کوردستانی نیران دەبێتە کوردستانی تورکیا وگوردستانی عیراق، یا (کوردستانی باکوور باشور). رۆژ ھەلآتی کوردستانی نیران دەبێتە ھەمەدان و بەشیک

نازریایجانی رزۆ هه‌لات. له لای خوارو و خوارووی رزۆ ناواشه‌وه له گه‌ل ئوستانی خوزستان و عیراق سنوریان لینگ ده‌گه‌رنه‌وه. به راستی دیاریکردنی سنوری کوردستانی نێزان سه‌بارهت به ده‌ست تینه‌وردان و شیواندنی باری جوغرافیایی نه‌وه‌نده دژواره که به زه‌حمه‌ت ده‌که‌وته‌وه سه‌ریه‌ک. ژه‌ترال مه‌حمودی په‌ناهیان ده‌نووسی: « لیکۆلینه‌وه دیاریکردنی ناوچه کورد نشینه‌کان کارنکی له راده به‌ده‌ر پنیسته. سیاسه‌تی دابه‌شکردنی ئیداری ئوستانه‌کانی نێزان له سه‌ر بنچینه‌ی سیاسه‌تی ئیمپریالیستی بۆ کارو باری خه‌لکانی ناسیا دامه‌زراره. هه‌ر هه‌مان سیاسه‌تی لورد گه‌رزنه به کورتی فۆرمۆله کراوه: « به‌ش به‌شکه، دوو به‌ره‌کی به‌خه ناو و حکومه‌ت که» بۆ نمونه ئوستانی نازریایجانی رزۆ هه‌لات ۱۲۳ گوندی کورد نشینی له خاکی کوردستانی نێزان جیا کردۆته‌وه و داویه به نازریایجانی رزۆ هه‌لاتی تورک نشین. نازریایجانی رزۆ ناوا له ۶ شاری کورد نشین: مه‌هاباد، بۆکان، سه‌رده‌شت شنۆ نه‌غه‌ده، خانی و چوار شاری هاو به‌شی کورد و تورک پینکه‌اته‌وه وه‌ک وره‌ی، شاپور، خۆی، میانه‌داو. له ۲۲۵۵ گوندی نازریایجانی رزۆ ناوا ۱۳۳۸ گوندی کورد نشین و ۳ گوندی تینکه‌لی کورد و تورکی له خاگی کوردستانی نێزان دا‌بریه و داویه به نازریایجانی تورک نشین به ناوی نازریایجانی رزۆ ناوا. کارو باری شار و دینه‌اتی کورد نشینی که هه‌موویان کوردن، دراهه به ئوستانداری نازریایجانی رزۆ ناوا. له فه‌رمانداری هه‌مه‌دان ۱۱۷ گوندی کورد نشین له خاکی کوردستان جیا کراونه‌وه و دراوان به فه‌رمانداری هه‌مه‌دان. » (۳)

نه‌گه‌ر ژه‌ترال مه‌حمودی په‌ناهیان سالی ۱۹۷۲ نهم راستیه‌ی درکاتده و سیاسه‌تی شو‌قینیه‌تی حکومه‌ته‌کانی تارانێ ده‌رخسته‌وه، دوا‌ی ۲. سالی نه‌مه‌جاره کۆنه په‌رستی نێزان که که‌ولنی ئیسلامیه‌شی به‌خز داداوه هه‌نگاری چه‌په‌لتیری بۆ دا‌برانی دینه‌اتی کورد له خاکی کوردستان هاو‌بسته‌وه. ئینستا حکومه‌تی دله‌وشی ناخۆندی گونده‌کانی ناوچه‌ی شامات و ده‌ور و به‌ری له فه‌رمانداری مه‌هاباد دا‌بریه

و خسترونیه سهرمیانداو. له سنووری لای کوردستانی خوارووش به دهیان گوندی کورد نشینی ویران کردوه ههشمه ته کهشی ناواره و دهر به دهر بوون.

چیاکانی کوردستان

دور زنجیره کینو کوردستانی نیرانیان گه مارز داوه. له لای سهرو له بهرزاییهکانی ئهرااتهوه دهست پندهکات تا لوتکهی چیاى دالانپهر و دهگاته چزمی کهلوی. له ونشهره خواره پینچه به کینوه کان دهکری تا دهچینهوه چل چهشمه و دهگاته چیاى دهماوه‌ند. به گشتی نهم زنجیره چیاى کوردستانیان گرتزته باوهش به زاگروس ناسراوه. چیاکان بهرز یا نهوی له ههر ناوچه و مهلبه‌ندیکی کوردستان ناوی خویان هه‌به.

کوردستانی ئیران له یواری سهر چاوهی ناو ورویار دهوله‌مه‌نده و له بهر نه‌بوونی ده‌ریا که یه‌کی له هۆکاره گرتنگه‌کانی نه‌هاتی و گه‌مارز دراوه‌یی خاکی کوردستانه، ناوه‌کان ده‌رژنه نیو گۆل و ده‌ریاچه‌کانی ده‌ره‌وه‌ی کوردستان و بز کورد خیریان پینوه نیه. ئه‌وه‌ش یه‌کی له نه‌هامه‌تیه‌کانی کورده که ولاته‌که‌ی که‌وتزته ناوچه‌یه‌کی داخراوی جوغرافی و له هیچ لایه‌که‌وه رنگای ده‌ریای نیه و ده‌ستی به ناوی نازاد راناگا. له‌م هه‌موو چه‌م و روپاره‌ ته‌نیا له پینش چزمی جه‌غه‌تو و چزمی مه‌هاباد و له نیریک سنه له‌نپه‌ری ناو ساز کراون و که‌لکیان لی وهرده‌گیری. چزمه‌کانی هه‌زه‌تو، خور خوره، قرتقو، سارال له چیاکانی کوردستانه‌وه له خوارووی رزژ ناوای دیوانده‌ره سهر چاوه ده‌گرن و دواى تینپهر بوون له زه‌نگان و میانه له خوارووی شاری ره‌شت تینگه‌ل ده‌بنه‌وه و ناویان نراوه (سفید رود) و ده‌رژنه ده‌ریای قه‌زیننه‌وه. چزمه‌کانی جه‌غه‌تو و ته‌ته‌هو له چیاکانی چل چهشمه سهر چاوه ده‌گرن، له گه‌ل چزمی مه‌هاباد که له چیاکانی مه‌نگوراته‌وه دینه خوارى و چزمی گاده‌ریش که له چیاى گه‌لاز و دالانپه‌ره‌وه

سر چاوه ده‌گری، هم‌موویان ده‌رژنه گۆلی ورمی‌وه. چۆمی که‌لوی و سیروان ده‌چنه‌وه نینو ده‌جله و ده‌رژنه نینو که‌نداوی فارسه‌وه.

دیاره سه‌باره‌ت به نه‌بوونی نه‌خشه‌ی تایبه‌تی و ته‌واوی کوردستانی نیران، نهم زانیارانه ته‌واو نین و پنیوستان به ورد کردنه‌وه و لیک‌لینه‌وه‌ی زیاتر هه‌به. پینجگه له‌وه له بهر نه‌وه‌ی نووسینه‌که‌ی من پینوه‌ندی‌به‌کی نه‌وتزی به شیک‌کردنه‌وه‌ی جوغرافیای سروشتی کوردستانه‌وه نیه، خۆم نه‌وه‌نده بهم به‌شوه هیلاک نه‌کردوه. ته‌نیا رسته‌ومه سر پنی چۆنیه‌تی بارو دۆخی سروشتی کوردستانی رۆژ هه‌لات به کورتی بخرمه روو.

هه‌شیمه‌تی کورد له کوردستانی نیران.

له‌م بواره‌شدا هه‌چ ژماره و حیسابینکی راست نایه‌ته ده‌ست. چونکه سر ژمیری نیران ژماره‌ی میله‌ته‌کانی دانیشته‌وی نیران دیاری ناکات و ژماره‌به‌کی گشتی ده‌داته ده‌ست. به گۆزیه‌ی سر ژمیری سالی ۱۳۶۵ (۱۹۸۶) هه‌شیمه‌تی نیران به گشتی ۸۷۴، ۷۶۴، ۴۹ کەس بوه. (۴)

پینگومان ناکرێ نهم ژماره‌به به راست بزانی، به تایبه‌ت که نهم سر ژمیره له کاتی شه‌ری نیران و عیراق دا کراوه. جگه له‌وه‌ی پتر له دوو میلیون که‌سی نیرانی له ده‌ست حکومه‌تی نیسلا‌می رایان کردوه، و ناوازه‌ی هه‌نده‌ران بوون، به‌شینگێ زۆری لاواتی تازه پینگه‌بشتوش له ترسی سر بازی و ناردنیان بز جه‌به‌کانی شه‌ر خۆیان شار‌دۆته‌وه و ناویان نه‌ نووسیه‌وه. نهم وه‌زعه له کوردستان و له نینو کورده‌کان زۆر رووتتر دیار بوه. به‌لام نه‌گه‌ر به ناچارش نهم سر ژمیره بگرین و له‌م بواره‌دا پشت به بۆچوونی دوکتور عبدالرحمانی قاسملو به‌سته‌ین که « نیه‌به‌تی کورد به هه‌موو دانیشته‌وانی نیران ٪۱۶ داده‌نیت (۵)، ته‌وا دیسان ژماره‌ی کورد له نیران ده‌گاته ۸ میلیون که‌س.

کوردستانی نیرانیش هه‌ر وه‌ک به‌شه‌کانی دیکه‌ی کوردستانی گه‌وره ولاتیکی

پی نه‌بوه و یاسای ئیسلامیان نه پاراستوه ولاته‌کانی دراوسینیان به کوردستانیشه‌وه داگیر کردوه نیمپراتوری ئیسلامیان پنک هیناوه. شا ئیسماعیلی سه‌فه‌وی ته‌نیا له رینگای سه‌پاندنی مه‌زه‌بی شیعه تواتی عیلم و تایفه و تیره و ره‌گه‌زی دانیش‌توانی ئیزان بگاته یه‌گ و ده‌وله‌تی شیعه دا‌به‌زرتنی. ئه‌گینا پیشتر مه‌زه‌بی سوتنی له ئیزاندا زیده و زال بوو. کورده‌که له‌وانه له هه‌موان زیاتر خزمه‌تی ئیسلامی کردوه و له پیناو گه‌شه‌پیدانی زمان و نه‌ده‌بی بینگانه‌دا زمان و نه‌ده‌بی نه‌ته‌وایه‌تی خزی وه‌لا ناره، به‌لام قه‌ت نه‌یتوانیوه ئه‌م ئیسلامه‌تیه به قازانجی پینکه‌یتانی ده‌سه‌لاتی میلی و ده‌وله‌تی نه‌ته‌وه‌یی به‌کار بینی.

ئه‌و ئه‌ماه‌ت و ئه‌میر نشینه کوردانه‌ش که می‌زوونوسانی کورد و بینگانه باسیان ده‌که‌ن هه‌موویان له ژنر ته‌تسیری نایینی ئیسلام دا، هیچیان ده‌سه‌لات و ده‌وله‌تی میلی سه‌ر به‌خزی کورد نه‌بوون و خزمه‌تکارو به‌رده‌ستی پاشاو نیمپراتوریه‌کانی ئیسلام بوون و به‌فیت و ده‌و و به‌نهمری نه‌وان یه‌کتریان کوشتوه و هیچیان سه‌ریان بۆ ئه‌میر و سه‌ردارنکی کوردی هاو ره‌گه‌ز و هاوتیشتمانی خزیان دانه‌نواندوه. عاشره‌تگه‌ری و مله‌لانه‌ی بی‌جی و لیک دا‌برانی ناوچه و مه‌له‌ندی کوردستان، زیانیکی زوریان به‌یه‌ک‌گرتنه‌وه‌ی کورد گه‌پاندوه. ئه‌گه‌ر بی‌زین بوونه‌ته‌یه‌کی له هه‌زکاره‌ گه‌رنگه‌کانی نه‌گه‌بشتنی کوردستان به‌سه‌ر به‌خزی و پینکه‌هاتنی ده‌وله‌تی کوردی له‌بابه‌ت لامان نه‌داوه. روحیه‌ی قه‌بیله‌یی و فیز و ده‌مار گیری توندی بنه‌ماله‌یی که بوونه‌ته‌هزی په‌یدا بوونی عه‌شیره‌ت و خان نشینی ملوک‌الطوایفی خه‌سه‌ته‌ی ناشکرای کۆمه‌لی کورده‌واره‌ی. نابی‌ به‌سه‌یری بزانی که له‌کۆمه‌لگای عه‌شیره‌تی و تایفه‌گه‌ری‌دا که هه‌موو خزیان هاو شانی یه‌کتر ده‌زانن، هیچ بنه‌ماله‌به‌ک ناتوانی ده‌سه‌لاتی خزی به‌سه‌پینی. له‌کۆمه‌لگای ده‌ره‌به‌گایه‌تی لوت به‌رزدا، ته‌نیا بینگانه‌ ده‌توانی تاغایه‌تیان به‌سه‌ردا بکات. چونکه‌هیچ یه‌ک له‌ئهن‌دامانی ئه‌م کۆمه‌لگایه‌ سه‌ر بۆ ئه‌وتیریان دانانن. ره‌نج و ده‌رد و ناکۆکیش وه‌ک هیزی ژبانی ره‌گه‌زی

کردی به لای منهوه لهم فیز و لوت به رزی و یهک نه گرتن و پاوانخوازی به وه
سر چاوه ده گری . یهک نه گرتنی بزوتنه وهی سیاسی کوردیش هر ده گهرنته وه
بوتنه بونی چینی ده سه لانتدار و با سه رکردهی به هیزی ده سه لانتدار که بتوانی
بزوتنه وهی سیاسی کورد رنگ بخا.

دباره لهم لینکدانه وه به دا ناکری ده وری مهزه بهیش له بهرچاوه نه گرین و یا
به که می بزاین. مهزه بی شبعه که له هیندی ناوچه گانی کوردستان بلاو بۆته وه،
بینگومان کهم یا زورته نسیرنکی نا له باری خستۆته سر به کیتی خهبات و
هاوکاری گهلی کورد و لینک دابرا نیک زهقی پینکهیناوه.

له وانیه نهم بیرو رایه له ناست کۆمه لگای کورده واری نه بیته جنگای
قه ناعه تی گه لینک له زاناو نو سه رانی کورد نه وهش مافینکی ره وایه و ززیش
راسته. زانای به ناویانگی کورد ماموستا مسعود محمد له و پاوه ره دایه «
نزیقی (اقتصادی) هزی پهیدا نه بونی حکومتی کوردی به: «
وهک من بزی ذه چم هزی نهم ممکن نه بونهی پهیدا بونی
حکومه تی کوردی له ماوهی (۲۵۰۰) سالدا ده گهرنته وه بز
دیاردهی نزیقی (اقتصادی) که له وه تهی نیمپراتوریه تی فارس و
هی رۆمه کان و یونانیه کان و ده سه لاتی جی نشینه گانی ئاشور و
بابل ده وری له کوردستان داوه داها تی خاکی کورد سالانه رژاوه ته
نهم سی ناوچه به هیزی ئابوری و حوگم و ئیمکان نه بوو به
دریژایی میژوو (سه رمایه) و دارایی بایی حوگمرانی له نینو کورد
دا پهیدا بیته.» (۶)

نهم مه سه له یه به لای منهوه زور گرتن و پنیسته که زاناو نو سه رانی
دلسوزی نه ته وه که مان به نو سینی زانستی و لیکزۆینه وهی بابه تی تیشک بخه نه
سر نهم باسه. نهم بارو دۆخه جوغرافی و کۆمه لگا عه شیره تی و تایفه گری و
مملاتی ناوچه گهریه بۆته هزی لینکدابرا ن و پچر پچر بونی میژوو کوردیش و

له جیاتی نووسینی میژووی نەتەوه بە گشتی و بە تینکرای، میژووی ناوچه و مەلەبەند و عەشیرەت و تایفە و میرنک نووسراوەتەوه ئەویش بە ناتەواری و کەم و کوری. هەر وەک دوکتور رەفیق ساپیر دەلی: «نەگەر میژووی گزنگترین سەردەمەکانی هەر بەش و هەرمینکی کوردستان، بە میژووی فیکری و کولتوریشەوه بگڕین دە بینین تا رادەیهکی زۆر لە میژووی سەردەمەکی پیش خۆی، یان لە میژووی هەمان سەردەمی ناوچهیهکی دیکە کوردستان جیاوازه. هەر سەردەمینکی میژووی کاتی گزتایی پتەینراوه لە گەل خۆیدا دیارده فیکری و سیاسی و کولتوریهکانی خۆی پینچاوهتەوه و نیتەر سەردەمینکی دی لە بەشینکی دیکە کوردستاندا دەستی پینکردوه بی ئەوهی پینوئیدییهکی تەواو کارانهی بە ژانی روحی و مادی سەردەمەکی پیش خۆیهوه هەبی.... بزیه خەلکی هەر بەش و هەرمینکی کوردستان زیاتر بەرهممی میژووی تایبەتی بەش و هەرەگەهی خزیان نەگ بەرهممی میژووی سەر تا سەری نەتەوهکەمان» (۷)

پەراویزەکانی بەشی یەگەم:

- ۱ - دوکتور عبدالرحمانی قاسلو - کوردستان و کورد ۱۹۷۳. ل ۱۲
- ۲ - هەمان سەر چاره. ل ۱۳
- ۳ - محمود پناهیان - فرهنگ جغرافیایی ملی ترکان ایران زمین ۱۳۵۱. ه. ل ۹۲ -
- ۴ - گیتا شناسی کوشورها چاپ تاران ۱۳۶۹ ل ۱۶
- ۵ - دوکتور عبدالرحمانی قاسلو. کوردستان و کورد ۱۹۷۳. ل ۲۶
- ۶ - مسعود محمد، بز نەمیری حەسەن پەر ... ۱۹۸۶، ل ۵۵
- ۷ - دوکتور رەفیق ساپیر رەوشی کوردان ۱۹۹۱. ل ب

۹۳

به شی دووم :

هاتنه سر کاری حکومتی په هله وی.

کودیتای ره شمه می سالی ۱۲۹۹ ی هه تاوی (۱۹۲۱ ی زاییتی) بوو به هزی وه لانان وکونیر کردنه وه ی بنه مالهی پاشایه تی قاجار و هاتنه سر حوکمی ره زاخانی قازاخ و پاشان بوو به ره زا شا و بناخه دانهری بنه مالهی پاشایه تی په هله وی و سر کوتکه ری هه موو چه شنه نازادی ویرو باوهرنکی نازادبخواز و بزووتنه وه یه کی نیشتمانی.

له وه دا که ټینگلیزه کان ره زاخانیان هینا سر کار و تا پیوستیان بوو به رژه وه ندی خویان پی پاراست، جینگای گومان و مشت و مرنیه و به قه ولی مه لایان به ته واتور گه یشته وه و نووسه رانی ټیرانی و بیگانه له سهری هاو دهنگن. بز نه وه ی بتوانین تا راده یه ک چونه تی هاتنه سر کاری ره زاخانی قازاخ روون کهینه وه ، پیوسته تیزی بگهرینه وه بو دوايه و سه یرنکی بارو دزخی نه وه ده می ټیران و جیهان بکه ین.

وه ک ده زاتین سالی ۱۹۰۷ به گوزره ی په یمانیکی پینج ماده یی نیوان رووسیای قه یسه ری و ټیستعماری ټینگلیزه ټیران به سی مه لبه ند و ناوچه ی جباواز دابه شکرا. به گوزره ی نه خشه ی کینشراو دوو ناوچه ده که ونه ژیر نفوز و ده سه لاتی ټینگلیز و روسیا و ناوچه یه کی به رواله ت بی لایه نیش بو ټیران ده مینیتنه وه.

نیزان نیز هر به قسه ده‌وله‌تی سر به خو بوو، نه‌گینا به کرده‌وه بیوه ولاتیکی کولونی و له نیوان روس و نینگلیزدا به‌شکرا بوو. به تابه‌ت نینگلیزه‌گان له نیو سیاسیه کوزه کاره‌کانی نیرانیدا ده‌ستیکی بالایان هه‌بوو، له رنگای نه‌وانه‌وه یا راسته و خنده‌ستیان ده‌خسته نیو کارو باری نیزان و تهنانه‌ت سیاسه‌تی تاوه‌کی و دهره‌کی ولاتیشیان به‌گوریدی به‌رژه‌وه‌ندی خویان دیاری ده‌کرد.

سالی ۱۹۱۴ به کوشتنی وه‌لیعه‌هدی نوتریش له سهرستان تارامی گومی مهندی جیهان شله‌ژا و شهری یه‌که‌می دنیا گر هه‌لکیر ساو ترو و شکی ولاتانی پینکه‌وه سوتاند. نه‌حصه د شای قاجار که تهنیا ۱۴ روزه پیش ساز بوونی شهر گه‌بشته‌وه تهنه‌نی قانونی و چوبوه سهرته‌خت، بی لایه‌نی نیزانی له شهردا راگه‌باند. پارلمانی نیزانیش نه‌م بی لایه‌نیه‌ی دوو پات کرده‌وه. به‌لام ده‌وله‌ته‌کانی روس و نینگلیز و عوسمانی، گوی‌یان نه‌دا بی لایه‌نی نیزان و له سی لاوه شهریان خسته نیزان و بی لایه‌نی و ده‌سه‌لاتی میلی پی شیل کرا.

له نیزانیش کوردستان پتر له هه‌موو ناوچه‌کانی دیکه که‌وته بهر پینخوستی له‌شکری تورک و روس و تووشی کوشتار و قات و قبری و مالویرانی و دهر به‌ده‌ری بوو. کورده‌کانیش له زیر ته‌نسیری مه‌لا و شینخی کونه په‌رست و دوا که‌وتوو، به‌ناوی خه‌زا و پشتگیری له خلیفه‌ی نیسلام ده‌بوونه گۆشتی ده‌می تۆپ و ده‌که‌وتته بهر په‌لامارو کوشتاری له‌شکری روس و تالان و راو وروتی له‌شکری تورک. « ده‌وله‌تی عوسمانی شهری یه‌که‌می دنیا گری به شهری نایینی راگه‌باند بوو. داوای خه‌زای له خه‌لکی نیمپراتوری ده‌کرد. کورده ساویلکه‌کانیش له وه هاتبوونه شادی و که‌یف که له رنگای خلیفه‌ی نیسلامدا گیانی خویان فیدا ده‌کن. کاتی شهر ده‌ستپینکرا هیزه‌کانی روسیا که له سالی ۱۹۰۹- وه له نیزان بوون، کوردستانیان په‌لامار دا و به یارمه‌تی نهرمه‌نی و ناسوری ده‌ستیان به کوشتاری کوردان کرد. نه‌م کوشتار و قه‌تل عامه هاوکات له گه‌ل قاتی و قبری و

نه‌خوشی و قربانی مهر و مالأت و دهر به‌دهری و سهرمای سه‌خت، شیربایینک بوو که سه‌رژکاتی کورد له پینتاو خه‌زا و له رنگای سولتاندا ده‌یانبه‌خشی.» (۱)

فاسیلی نیکیتین له کتیبی کورد و کوردستاندا که کاک **مه‌مه‌دی قازی** کردویه به فارسی ده‌ئی: «کاتی شهری گه‌وره‌ی جیهانی نیزیکه‌ی ته‌واوی عه‌شیره‌ته‌کانی دانیشتوی خواروی گزلی ورمی سهره‌رای بریاری مه‌جلیسی شورای میلی له مهر پاراستنی بیلاینه‌ی و خۆ تیره‌رنه‌دانی شه‌ره، به ده‌ستوری شینه‌خان و به قسه‌ی سه‌رژکاتی عه‌شایره، بۆ نمونه **قه‌ره‌تیاغای عامه‌ش** به ناوی خه‌زا وه‌خۆ که‌وتیوون. له نینو باله‌کان له نیزینکی گه‌رو شینکی **شینخ جه‌لالدینی کوری** که‌مال الدین کاتی شهری ۱۹۱۴ بۆ وه‌رنخستنی خه‌زا تینکۆشانینکی زۆری به کار هینا.» (۲)

با بزاین جه‌نابی **شینخ ره‌ئوقی ضیائی** که خزی له گه‌ل عومهر ناچی فه‌رمانده‌ی نوردووی تورک بوه و لیباسی ساحیب مه‌نسه‌بی و شمشیر و ده‌ره‌جه‌ی عه‌شایر قوماندانی له‌و وه‌ر گرتوه، روو داوه‌کاتی شهری یه‌که‌می دنیا گر و ره‌فتاری تورکه‌کامان له کوردستان چۆن بۆ ده‌گیزته‌وه:

« هیزی عوسمانی له سی رنگاوه هاتنه نیران. له رنگای موسل و ره‌واندوز و سابلاخه‌وه. نه‌مانه نه‌رکی سه‌رشاتیان بوو که هیزی مواهید کۆ بکه‌نه‌وه. بیستبوویان که شینه‌کانی هه‌ورامان له نینو کورداندا نفوز و ریزیان هه‌به. **شینخ نه‌جمه‌ده‌ین** و **شینخ حسامه‌ده‌ین** به ناوی خه‌زا ناماده ده‌که‌ن و ره‌گه‌ل خزیان خستیانه‌ری و گه‌بشته بانه. هه‌شیمه‌تینکی زۆری هه‌ورامان و مه‌ریوانیان ره‌گه‌ل که‌وتیوو. له بانه خه‌لکیان بۆ خه‌زا بانگ کرد. نوو ده‌م له بانه هه‌مه خانی بانه حاکمی شار بوو. هه‌مه خان به بیانووی نه‌وه که نیران بیلاینه‌ی خزی راگه‌باندوه، زۆری گوئی نه‌دانی. مه‌عموری عوسمانی لینی وه‌شک که‌وتن که ده‌بی لایه‌نگری رووسان بی. شینه‌کانیان له‌گه‌ل هیزی هه‌ورامان بۆ سه‌قز به‌رنکرد. خۆشیان گه‌رانه‌وه بۆ سوله‌یمانی که راپۆرت به‌دن. له سوله‌یمانی بریار درا بوو، بۆ

ترسانندی خُلك چهند گهس له پياوه خاوهن دهسه لاته كاني كورد بكوژن. دواى سى رُوژ گهرا بوونه وه همه خاني بانديان گرت و نيبعداميان كرد. پاشان له بانه خلكيان كُو كرده وهو به ناوى خهزا ره پينجه كيان دان. شينخه كانيان دهنگدا بهر وه سابلخ. مريدي دهر و نيش و سُوڤى به تشوي و مشار و بيور و داس و نه مجوزه نامرازانه به ههراو هوريا و سلاوت ليدان كه و تنه رى. نهو مه عموره خوا نه ناسه ي عوسماتيان كه باسى خهزا يان ده كرد و له سر مينهر و له مزگه وتان وه عزتيان داده دا، هه ر بُو هانداني خُلك بوو، نه گيتا خزيان بروايان پي نه بوو. به كيك له وان كه زور باسى نيسلام و موسولماني ده كرد خُوڤ ديتم به پينه ميزى ده كرد. به لى نهو موجهيدانه خهلكيان بُو خهزا كُو ده كرده وه. خهلك هيندى له ترسى عوسماتيان و هيندى بُو تالان و هينديكيش به راستى له ترسى خودا و له ژير ته نسيبرى ته بليغات وه گه ل كه وتبوون. هه ر وه كه له پينشا باسكرا، هه ره كه تى شينخه كاني هه ورامان منيشى هينا سر نهو باوره كه به كه م: كافر خاكي نيسلاميان په لامار داوه، دووهم بينگانه خاكي نيشتمانيان په لامار داوه و بهرگري پيوسته. نه م دوو ههسته واى لينكردم كه خُوڤ بُو خهزا به ساز بكم و له گه ل شينخه كاني هه ورامان بهر وه سابلخ كه و قه رى. هيزى عوسماني به گوزره ي نه خسه ي پيشوو دوو كه شيان له سه رُوڤى كورد په ناوى سه ردار هه هه هوسينخاني موگري و سه يقه ده دينخاني سه قز، به تاوانى شهوى كه بروايان به بينلايه نى نيران هه بوو له شهردا و گزيا لابه تگري رووسن، گولله بارانيان كردن. پاشان هه ديته كانيان دانوره به كه س و كاريان. پاشان هيزى موجهيد (مه به ستي كورده كانه. دانر) بوونه دوو دهسته، دهسته يه كه له گه ل شينخه كان چوونه سابلخ، دهسته يه كي ديكه به سه رُوڤا به تى نهركاني هه رب چوونه ميانداوا. سه رُوڤى موجهيدان حاجى شينخ عارفى برام و مه ولاناي جى نشيني شينخى بورهان بوون. دياره مه لا و سه رُوڤ عه شيره ت و شينخى ديكه شيان له گه ل بوون.» (۳)

دیاره له نیو نهم شیخ و مهلابانهای که به قسمی تورک فریبان خواردوه و خه لکی ساویلکه و موسولمانی فقیریان بز خهزا هانداوه و به کوشتیان داون، شیخ و روناکیرو سرکردهی نیشتمانپهروهی کوردی نهوتوش هه بون که فریبی خهزاو درزی تورکیان نه خواردوه و تورکیان به دژژمنی کورد زانیوه و گیانی خوشیان له سر داناره. هر وهک شیخ ره ئوف باس دهکات همه خانی بانه و سه یقه ده پنخانی سقز و همه هوسینخانی سردار له وانه بون نه چونه ژیر ته بلیغاتی به درزی تورک و شهید کراون. به لام جینگای سرخجه شیخ ره ئوف بز چی باسی شیخ باهای غه و ساها دی نه کرده که به فرمانی عومهر ناجی فرماندهی تورک شهید کراوه. له کاتینکا شیخ ره ئوف وهک خزی ده لنی هه میشه له لای عومهر ناجی بوه. شیخ باها که زاناو شاعیر و شه خسیه تینکی به ناو بانگی مه لیهندی موکریان بوه و خاوهنی ته کیه و ته ریفه تی قادری و ده رویشی زور بوه، به ناشکرا دژی تورک و قسمی پرو پوچی خهزا ته بلیغاتی کردوه. داوای له خه لک کرده که فریبی تورک نه خون. له گه ل سردار همه هوسینخانیس له پنهندی داربوه. به داخوه کوردیش وهک هه موو نه ته وه یه کی نه خوننده وار و دوا که وتوو نه یان توانیوه روو داوه میزوییه کان و سر بردهی سرداره کانیان بنووسنره و توماری یکه ن و بیپاریزن. پشت به پشت گیزاویانه ته وه به لام نه وهش زور زور یینتی و له بیر نه چی له سهت سال پتر تینا پهری.. باسی نیعدامی شیخ باها و سرداری بوگانی له لای پیره پیاوانی مه لیهندی موکریان نوقلی مه جلیس و دانیشتنان بوه. شیخ باها و همه هوسینخان زوریان هه ولداه که خه لک له چوونی خهزا سارد که نه وه و به لکو له م رنگایه وه کرده کان له کوشتاری و روسان پپاریزن. به لام هر وهک شیخ ره ئوف باس ده کا، ته بلیغاتی شیخ و مهلابان بز خهزا و ناردنیان بز به ههشت پتر کاریگر بوه و کرده که نه پاریزراوه. تورک هر به قسمی شهیتان و شوفاری کورد له شیخ باها و همه هوسینخانی سردار و سه یقه ده پنخانی

سەقزی وەشک دەکەون کە گۆیا لە گەڵا رووسان پێوەندیان هەیە، لە گوندی کەرزەیی گۆلی لە نزیکی بۆکان، شیخ بابا سەعیدی بەرزنجی دەگرن و نیعدامی دەکەن. پاشان مەبتهکەیی دەبەتەوه غەوساباد.

روژ نامەیی کوردستان لە ژمارە ۱۵ ی ۲۲ ی رییەندانی ۱۳۲۴ - ۱۶ ی فیوریەیی ۱۹۴۶ دەنوسی « شیخ بابا سەعید کۆری شیخ سەبیلی کلاو قوچ کۆری سەید مەحمەد و کۆری سەید بابا سەعید کە بە صدراسادات نیو بانگ رویشتو. لە حدودی سالی ۱۲۵۳ هـ ق ی لە دینی قولەر لە دایک بوو و لەکن مەلا عەلی قولجی لە تورجان و مەلا عبداللەیی پیرە باب لە وەتەمیش خویندوویتی و عرفانی لە خزمەت کاک ئەحمەدی سلیمانی خویندوو و اجازەیی ارشادی لە شیخ مارفی کانی کەووە وەر گرتو. مریدیکی زۆریشی ماون. شیخ بابا بە هار دەستی شیخی شەهید شیخ عبدالقادی نەهیری و سەیفەدەپنخانی سەقز و حەمەخانی بانە و حەمە حوسینخانی سەردار زۆری لە ریی سەر بەخزیی کوردستاندا زەحمەتی کیشاوو و لەم بابەتەوه ئە گەڵا نیمیترتوری رووسیای تەزاری عەلاقیکی باشیان هەبوو. بەلام وەلامی ئەم عەلاقەیه بە عمر ناجی بەگ فەرماندەیی تورکان لە موکریان گەیشت و ئەویش شیخ بابای بە دیل گرت و بی محاکمە لە دینی کەرزەیی گۆلی وەرزی ۱۳۳۳ ی هجیری وەکوو باقی هاورنکاتی هەلیاوسەیی و هەر لە وی شاردراوو پاش هەشت مانگ کە تورگ تون بە تون چوون جەنازەکەیار هیتاوو دینی قولەر و بە خاکیان سپارد.»

حەمە حوسینخان و میرزا مەحمودی ئەفەخمی میرزای سەردار و سەیفەدەپنخانی سەقزیش دەگرن و سواری وشتی بی جیازیان دەکەن و دەیانبەن بی مەراغە. لە ۲۳ ی مانگی سەفەری سالی ۱۳۳۳ ی کۆچی لە مەراغە نیعدامیان دەکەن. سەیر ئەوێه مەلاکان هیندەش بروایان بوو خەزایە نەبوو کە وا بی تورگ خەلکیان هاندوو. دەلین لە جزیی مەجید خانی مەلایەک بی چوونی

به‌هشتی به خزا هیندی خەلک کۆ دەکاتەووە بەرەو میانداو پینشان دەکەوی.
له سەرگردی سه‌ولتیه‌په‌ رووس لینیان راست ده‌بنه‌وه. کورده‌کان راده‌کهن. ده‌لین
مه‌لا به‌ سواری رایده‌کرد و ده‌یگوت خودایه‌ بۆ خاتری گه‌وره‌یی خۆت نه‌و جاریش
شه‌هیدم نه‌ فەرمووی. ! رووس شاری سایلآخیان په‌لامار داوه. عومەر ناجی و
شینخ ره‌ئوف هه‌لاتوون و رووسه‌کانیش نیزیکه‌ی سی هه‌زار که‌سیان له‌ سابلاخ و
نیندرقاش قه‌لاً چۆکرده‌ .میرزا فه‌تاحی قازی که‌ به‌کێ له‌ شه‌خسیه‌ته‌ به‌ نار
بانگه‌کانی زانستی و نه‌ده‌بی زه‌مانی خۆی یوه‌، هه‌ر له‌و شه‌راندا دژی داگیر
که‌رانی رووس له‌ سابلاخ شه‌هید کراوه.

سه‌رنج راکیش نه‌وه‌یه‌ له‌و کاتدا که‌ تورک له‌شکریان دینا نینو خاکی
گوردستانی نیران و کورده‌کانیان به‌ گۆنره‌ی فتوای شینخ و مه‌لایان به‌ ناوی خزا و
بۆ پشتگری له‌ ئیسلام به‌ره‌و مه‌یدانی شه‌ر ره‌کیش ده‌کرد و به‌ رووس به
کوشتیان ده‌دان، خزیان له‌ کوردستانی تورکیا کورده‌کانیان به‌ کۆمه‌ل قه‌لا چۆ
ده‌کرد. به‌لام کوردی نیران ناگاداری کاره‌ساتی برای نه‌بوو، یا له‌ به‌ر خاتری
ئیسلام گۆنی نه‌ده‌دا کوشتاری هاو ره‌گه‌زه‌که‌ی خۆی. هه‌ر وه‌ک ئینستاش هیچ
یه‌ک له‌ به‌شه‌کانی کوردستان گۆی ناده‌نه‌ ده‌رد و نازار و ته‌نگ و چه‌له‌مه‌ی
به‌شه‌کانی تر و دوژمن به‌ راشکاوێ چی بونت دژی کورد نه‌یکات. « له‌ به‌هاری
١٩١٤ تورکه‌کان بۆ سه‌رکوته‌کردنی راپه‌رینی مه‌لا سه‌لیم له‌ بیتلیس هینزیکه‌ی
گه‌وره‌ی له‌شکریان به‌ کار هینا. راپه‌رین سه‌ر کوت کرا. له‌ بیتلیس کوشتاریان له
کورد کرد. مه‌لا سه‌لیم و چه‌ند که‌س له‌ هاورنیانی په‌نایان بۆ کونسولخانه‌ی
رووس برد له‌ بیتلیس. شینخ سه‌ید عه‌لی و شینخ به‌هاددین و مه‌لا ره‌سول و تۆ
سه‌ر کرده‌ی کوردی راپه‌رینی بیتلیسیان له‌ دار دا. هه‌ر له‌ مارتی سالی ١٩١٤ له
کوردستانی خوارو شینخ عبدالسلامی بارزانی دژی تورک راپه‌ری و شۆرشه‌که‌ی
به‌شی زۆری ویلایه‌تی موسلی ته‌نیه‌وه » (٤)

له‌ گه‌رمه‌ی شه‌ردا ، چواری مانگی ماری ١٩١٥ حکومه‌تی رووسیای

قهیسەری لە یادداشتێکدا بەئێززی فەرانسە و ئینگلیز ناگادار دەکات کە رووسیا
 نەستەمبول بە خاکی خۆیەوە دەلکینێ. ئینگلستان بەم شەرتە لە گەڵ نەو
 پینشیارە هەوایی دەبێ کە پاش گرتنی نەستەمبول پەیمانی ۱۹.۷ ی نێوان رووس
 و ئینگلیز دەستکاری بکەرتەو و ناوچەی بێلایەنی نێزان بەدی بە ئینگلیز. ۲۵ ی
 مارس ۱۹۱۵ رووسیا قهیسەری پینشیا ئینگلیز قەبول دەکات. « قەرار
 دادی ۱۹۱۵ ی رووسیا ئینگلیز هەر چەندە فرە گرنگ بوو، بەلام بە حوکمی قەزاو
 قەدەردەبۆیە تەمەنی لە سێ ساڵ کەمتر بیت. چونکە شکانی رووسیا لە رۆژناو و
 شۆرش توندی هەموو لایەنە نوکتور تۆماری تەمەنی ئیمپراتوری بەد ناوی
 رووسیا قهیسەری پینچایەو. ریزی سوڤیتی هەموو پەیمان و قەراردادە
 نابەرانبەرەکانی رووسیا و نێزانی هەلۆه شاندەو. بەلام هەر لەو کاتەشدا هیندی
 تیبی ئوردوی سوری ئارده نێزان ورەشت و نەزەلی خستە ژێردەستی خۆی. » (۵)
 هیزی نێزانی نێزان لەو کاتەدا بریتی بوو لە (برێگادی هوماپوتی قازاخ) لە
 ژێر سەر کردایەتی ئەفسەرائی رووس. هیندی ژاندارمی بێکارە و بێ توانا
 هەبوون کە لە ژێر دەستی ئەفسەرائی سویدی دا بوون. دواي شۆرش سوسیا لیستی
 نوکتور پینۆندی هاو پەیمانەکان و بارو دۆخی هاوکاری ئەوان گۆزانی
 بەسەرداها. ئینگلیزەکان ستراتژی خۆیان لە سەر ئەو دامەزراند کە رینگا نەدەن
 شۆرش نوکتور پەرە بستینێ و بگاتە نێزان. لە لایەکی تر تۆسی ئەو شیان
 هەبوو کە تورک و ئەلمان لە شپرزەیی و خۆ نەگرتنی شۆرش نوکتور گەلک وەر
 بگرن و خۆ بگەیین قەققاز و دەست بە سەر نەوتی باکو دا بگرن. پینشتر
 کاپیتان ئوئیل یان بز شارهزا بوون ئارده بوو باکو. لە گەرانهو دا هیزەکانی
 جەنگەل بە سەرۆکایەتی میرزا کوچکخان گرتیویان. ئینگلیزەکان بە پەلە بوون
 پیش پەلاماری تورکی عوسمانی خۆ بگەیین قەققاز. بز ئەو مەبەستە ژەنرال
 دینسترویل یان لە گەڵ ۱۲ ئەفسەر و ۴۱ ماشین و زری پۆشیک لە
 قەزوینەو ناردە نەزەلی. بە لام کۆمیتە سوری جەنگەل کە دواي شۆرش

نوکتوبر له گیلان پښکھاتیوو، پښی گرت و رنگای نهدا تیپه‌ری. ناچار به‌رهو قه‌زوین گه‌رایه‌وه. « (۶)

دوای گه‌رانه‌وه‌ی ژهنرال دپنسترویل ټینگلیزه‌کان ده‌یانه‌وی رنگای ره‌شت و نه‌زله‌لی به‌ زوری و به‌ شهر بکه‌نه‌وه. به‌لام بز نه‌وه‌ی له‌ سه‌ره‌تاوه له‌ گه‌ل شورش‌ی جه‌نگه‌ل توشی قره‌ نه‌بن له‌شکرینکی روس که‌ د‌ای شورش‌ی نوک‌توبر له‌ نیران مایزوه، به‌ فرمانده‌ری پیچرانوف هانیاندا که‌ به‌ بیانوی گه‌رانه‌وه بز روسیا ده‌ست به‌ کار بښت. دوای شهرینکی چهن‌د روزه پیچرانوف رنگا ده‌کاته‌وهو دهر باز ده‌بی. به‌لام ټینگلیزه‌کان ناتوانن له‌ ره‌شت تیپه‌رن و پښه‌وه‌ی بکه‌ن. له‌ قه‌زینته‌وه فرزه‌کی ټینگلیز هه‌موو رژی وه‌حه‌وا ده‌که‌ون و شوننی نازاد‌بخوازان‌ی جه‌نگه‌ل بومباران ده‌که‌ن.

راپه‌رینی جه‌نگه‌ل و شهر‌ی ټینگلیز له‌ گه‌ل شورش‌گیران‌ی جه‌نگه‌ل و هاتنی نوردووی سوور بز ره‌شت و گیلان و ناکوکی ربه‌ران‌ی جه‌نگه‌ل و پښکھاتی کوماری سوسیالیستی گیلان و تیکچوونی به‌ هزی سیاسه‌تی چه‌وتی کومیته‌ی روسی شورش‌ی نوک‌توبر له‌ قه‌قاز باسینکی جیاوازه و پښه‌ندی به‌ باسه‌که‌ی ټیمه‌وه نیه.

سالی ۱۹۱۸ شهر ده‌برته‌وه. ټینگلیزه‌کان که‌ خویان به‌ سه‌ر که‌وتوو ده‌بینن، ده‌یانه‌وی سیاسه‌تی مهوری و نیرامی به‌ سیاسه‌تی نه‌رم و به‌لام پیلانگیران و فریو دان بگورنه‌وه. له‌ نیران میرزا هه‌سه‌نخانی وسوق، ناسراو به‌ وسوق‌الدوله سیاسی کونه‌ کار و دزست و بروا پښکراوی خویان ده‌که‌نه سه‌ره‌ک وه‌زیر. وسوق‌الدوله له‌ مانگی ناوگوستی ۱۹۱۹ په‌یمانینکی تازه له‌ گه‌ل ټینگلیز ټیمزا ده‌کات که‌ به‌ کرده‌وه نیران ده‌بښته کولوتنی ټینگلیز و ده‌ستی ټینگلستان له‌ هه‌موو کارو بارینکی ده‌وله‌تی نیراندا ناواله ده‌بی. ره‌خنه و ناره‌زان‌ی خه‌لک دژی په‌یمانی ناو براو ده‌ستپنده‌کا و ده‌گاته راده‌یه‌ک که‌ نه‌حه‌ده شاش دژی قه‌رارداده‌که ده‌وه‌ستی و دوای نه‌وه‌ی ناره‌زایی خزی به‌

سهرهک وه زیر راده گه به نی سهره ری نوروپا ده کا. وسوق الدوله بز دمکوترکردنی موخالیفانی قهرار داد، حکومتی نیزامی راده گه به نی و گرتن و نازار و راوانان بز ترسانندی خه لگ دست پنده کری.

لهم بهینه دا ئینگلیزه کانیش بینکار دانائیشن. له لایهک دهسته به کی نیزامی به سهرزکابه تی ژه ئرال دیکسن ده که نه معموری پینکه نانی تهشکیلاتی نونی نهرته شی ئیزان و له لایه کی تریش به کی دیکه له پیاوه کانی خزیان به ناوی نصرت الدوله ده نیزنه نوروپا تا له پاریس نه حمده شا رازی بکات هاوده نگی خزی له گه له پیمانی وسوق الدوله رابگه به نی. نه حمده شا ده لئی: «نم په میانه به قازاخچی ده وله تی ئیزان نیه. جگه له وه پاشایه کی مهشروته به بی په سندی پارلمان مافی نه وه ی نیه سه بارت به سیاستی ده ره وه بیرو رای خزی دهر بیری»

ئینگلیزه کان له هه لوستی شا توره ده بن. به لام پشویان له سهر خویه و چاوه روان ده بن له لهندهن له میوانداری پاشای ئینگلستاندا نه حمده شا باسی په میانه بکات. نه حمده شا له ونش خذ ده بونری و باسی ناکات. ئیتر له ونزه ئینگلیزه کان بریاری لایردنی نه حمده شا ده دهن و بزوی ده ست به کار ده بن. «(۷) به که م هه نگاویان نه وه ده بی که بریگادی قازاخ له ده ست نه فسه رانی رووس دهر بینن. لهم بواره دا یادداشتیک ده دهن به ده وله تی ئیزان و پینشیار ده که ن که به سهر بریگادی قازاخ دا چاوه دیری بکه ن. نه گهر وانه بی و ده وله تی ئیزان پینوستی به یاره تی ئیمه نه بی، هیزه کانمان له ئیزان ده به یته دهر. نه وه له کاتیکدا به که له گیلان کوماری سوسیالیستی دامه زراوه. سوئیت له نازربایجانه وه نوردووی نارذوته گیلان و ته بلیغاتی کومونستی بلاو ده کرتشه وه. له نیو رینه رانی راپه رینی جه نکه ندا ناکوکی و هه را ساز بوه، له ئیزان به تایبته ده وله تی وسوق الدوله ملی بز پینشیاری ئینگلیز راده کیشی. به لام ناره زاییش دزی په میانی ۱۹۱۹ هه ر به ر ده وامه.

پدھیای دہولہ تہادی لہ کتیبی خزیدا بہ ناوی حہیاتی پدھیای دہنووسی:
 « نینگلیزہ کان دہیانزانی قہرار دادہ کہیان لہ سہرہ مہرگدایہ و لہ گہل
 وسوق الدولہ دہ نیژیت. **موشیرالدولہش** نایہوی قہرار دادہ کہ بہرنتہ
 مہجلیس. بہ ہزی سید ضیاء الدینی **طہا طہائی** گومتہ پدھی کی نہینی لہ
 لایہ نگرانی پدیمان و ہندی کسی دیموکرات و ہندی کسی نہرم کیش، پہو
 مہہستہ پینکدیتن کہ داوا بکن حکومہ تیکی تازہ بیتہ سہر کار کہ لہ گہل بیرو
 رای نینگلیز و مہہستی نہوانیش ہاو دہنگ بیت. » (۸)

نہبراہیمی فہخرانی لہ کتیبی تیمیل لوستور بہ ناوی (نینگلیزہ کان لہ
 نیران) کہ بہ زمانی فہرہنسی نووسراوہ، دہ گزیتہوہ دہلی: « نینگلیزہ کان ہانتہ
 سہر نہوہی حکومہ تیکی دلخوازی خویان کہ سہتا سہت لہ بہر دہستی خویان
 دابیت دایمہ زریتن. رایہراندنی نہم مہہستہ بیان لہ رنگای کودیتاوہ بہ ہاشتر زانی.
 چونکہ **نہحمہد شاش** بز رہ تکر دہنوہی پدیمان ۱۹۱۹ لہ گہل میللت ہاو
 دہنگ بوو. نینگلیزہ کان نہ پانڈہ وست لہ پدیمانہ کہ پدھیوان بینوہ. پہ ہاو
 دہنگی و پیلان لہ گہل پدھی لہ لایہ نگر و بروا پینکراوہ کانی خویان کہ لہ پدسن
 و تاریفی سہاسہ تی نینگلیز دا چند تون کاغہزی رہش کرد بزوہ و لہ گہل
 نہفسہرنکی لوت بہرزی قازاخ ویستیان نہم نہتہ نہنجام بدہن. سہید
ضیاء الدین مودیری رؤژنامہی رہعد یان بز رہہرایہ تی کودیتا ہہ لہژارد. لہ
 فیوریہی ۱۹۲۱ (سینیہمی رہشہمہی ۱۲۹۹ی ہہتاوی) قازاخی نیران لہ
 قہزوتہوہ تارانی پہ لامار دا. دہستی بہ سہر و ہزارہ تخانہ و ٹیدارہ کانی دہولہ تی
 داگرت و خہلک کہوتہ ژنر زہخت و گوشار و لہم تاریخوہ دہوہی ملہوری و
 زورداری و پی شیلکردنی نازادی میللت دہست پیندہ کری. کودیتا مارکی
 نینگلیزی پینوہ بوو. » (۹)

دکتور **کہرمی سہنجابی** لہ بیرہوہ رہہ کانیدا دہلی: « دواوی شورشی نوکتوبر
 نینگلیزہ کان کہوتہ سہر نہم بیرو رایہ کہ لہ بہرانبہر بیرو ہزائی شورشگری

تازەدا که له رووسیا وه سەری هەڵدا بوو، زنجیره له مەپەرنکی پەنشنەری له فەتڵاندەوه تا ژاپون دروست بکەن. پەنوست بوو له نێزانیش هێزێک بێننه سەر کار که هەم پەنشی سەر هەڵدان و رەنکخراو و یزوتنەوهی شۆرشگێزی و نازادبەخواری و سەر بە خۆی خواری بگرت و هەم له بەرانبەر بیری شۆرشگێزیدا که له سۆڤیەتەوه هاتبوه نێزان بێننه له مەپەر و پەشتیندەبەکی قایم و گەوره. ئەو دەم نێزان له بەر دەستی نینگلیز دا بوو. دەیانوست حکومەتیکی خاوەن تواناو بە دەسلەت بێننه سەر کار که خۆی بە پەنشکەوتوو خواز نیشان بەدات. له سەر ئەوه ساخ بوونەوه که کودیتایەک بکەن. برۆایان بە ژاندرمەری نەبوو. دەبۆیە ئەم ئەرکه بە قازاخان بپەڕن. ئەو دەم له نیو قازاخاندا ئەفسەری له رەزاخان گەوره تر هەبوو. زۆر کەس له رەبەرانی سیاسی و نایینی نەهه ئە سەر ئەم باوەرەن که نینگلیزهکان له هەڵبژاردنی رەزاخاندا بۆ ئەم کاره هەموو قوناخەکانی داها توویان پەنشی بێنی کرد بوو. واتە دایان نابوو له پەنشا بیکەن بە فرماندەوی دەستی قازاخ، دوا بە بیکەن بە وەزیری جەنگ، دوا بە سەرەک وەزیر و لایەنگری و رەستبیری جەمهوری، ناخە کەشی پاشایەکی دیکتاتور. ژەنرالی نینگلیزی بە ناوی ئیبرن ساید که فرماندەوی هیزی نینگلیز بوو له نێزان رەزاخانی قازاخی بۆ ئەم کاره هەڵبژارد بوو. (۱۰)

زنجیره رووداوهکانی که بوون بە هۆی پاشایەتی رەزاخان و سیاسەتی چەوت و نەزانانە کۆمیتە شۆرشێ نازەریایجانی شورەوی و دەست تێوەردانی بێ جینی شۆرشگێزانی رووس و نازەریایجانی له کار و باری راپەڕینی جەنگەل، پەنوستی بە باسکی تاییەتی و دوور و درێژ هەبە و پێوەندبشی بە ئەسلی نووسینە کەمی ئێمەوه نیه. لێرەدا تەنیا مەبەست روونکردنەوه بە کورتی هەزیهکانی هاتنە سەر کاری رەزاخانی قازاخ. ئەوەندە هەبە هەر وه ک دوکتور کەریمی سەنجایی دەلی: « له گەلکو دەسلەتی گرتە دەست ترس و وهحشەتی ساز کرد. هیچ کەس نەبەدە وێرا سەری دلی هەلبۆی. سەید ضیاءالدینی وه لا ناو له نێزانی دوور

خسته‌وه. قوام السلطنه‌ی کرد به سرۆک وه‌زیر. پاشان ئه‌ویشی وه‌لا نا و خۆی بوو به سرۆک وه‌زیر. هه‌لبژاردنی ده‌وره‌ی پینجهمی پارلمانی ساز کرد و زۆریه‌ی لایه‌نگرانی خۆی هینا پارلمان. له‌ پینشدا زه‌مه‌مه‌ی جه‌مه‌وری ساز کرد و گۆیا نیران بیته‌ جه‌مه‌وری و خۆشی بیته‌ سه‌ر کۆمار. کاتی سرۆک وه‌زیر بوو، خۆی کرده‌ فه‌رمانده‌ی گشتی هیزی چه‌کدار. سه‌ید حه‌سه‌نی موده‌ ره‌سپش بز ئه‌وه‌ی ره‌زاخان رازی بکات لایه‌به‌یه‌کی قانونی له‌ مه‌جلیس به‌ په‌سند کردن دا که به‌ گۆیره‌ی قانونی ئه‌ساسی ده‌بی شا فه‌رمانده‌ی گشتی هیزی چه‌کدار بیت. که واپوو ره‌زا خان به‌ ناری شا بکری به‌ فه‌رمانده‌ی گشتی. وه‌زاخاتیش به‌ لایه‌نگرانی خۆی گوت: وادیاره‌ مه‌لله‌ت لایه‌نگری جه‌مه‌وری نیه. که واپوو واز له‌م باسه‌ بین و فیکرنکی دیکه‌ بکه‌نه‌وه. به‌م جوړه‌ له‌ مه‌جلیسی پینجهم قانونی لیخستنی بنه‌ ماله‌ی قاجار په‌سند کرا ووه‌زا خانیان به‌ شای نیران هه‌لبژارد. (۱۱)

په‌راویزه‌کانی یه‌شی دووه‌م:

- ۱ - درک کینان، کرده‌ها و کردستان. وه‌رگیرانی برایی یونس. ۱۳۷۲ ل ۷۳ ۷۵
 - ۲ - واسیلی نیکیتین. کرد و کردستان. وه‌رگیرانی محمد قازی. ۱۳۶۶ ل ۴۵۹
- ۳۴۵
- ۳ یادداشته‌هایی از کردستان. شیخ رتوف ضیائی باهتنام عمر فاروقی ۱۳۶۷ ل ۴. ۴۱ ۴۳
 - ۴ - کیشه‌ی کورد. م. س. لازاریف. وه‌رگیرانی د. کاوس فعتان. ۱۹۸۹ ل ۳۳۹ ۳۴.
 - ۵- دوکتور فیروز کاظم زاده. روس و انگیس در ایران ل ۳۴۴ ۳۴۵
 - ۶ - ابراهیم فخرانی. سردار جنکل. ۱۳۶۲ ل ۱۳.
 - ۷ - هه‌مان سه‌ر چاوه‌ ل ۱۹۳ ۱۹۴
 - ۸ - حیات یحیی. به‌رگی چوار ل ۱۵۰ ۱۵۱
 - ۹ - ابراهیم فخرانی. سردار جنکل ۱۳۶۲ ل ۵. ۱
 - ۱۰ - خاطرات سیاسی دکتر کریم سنجابی ۱۳۶۶ ل ۲۲. ۱۱۳۳ - هه‌مان سه‌ر چاوه‌ ل ۳.

بمشی سینیم :

کورد له سهردهمی رهزاشادا

به کورتی باسی نه ره مانکرد که نیگلیره کان بو بهر به سترکردنی بیری شورشگیری و نفوزی شورشی نوکتور ره زاخانی قازاخیان به قوناخی جوز به جوردا گه یانده سهر نه ختی پاشایه تی و نه مجار نیتر له جیانی ره زاخانی قازاخ، رهزا شای په هلهویه. هیندن له نو سه رانی بنگانه و میژوو نورسانی نیرانی له شیکردنوهی هزیه کانی هاتنه سهر کاری ره زاخان هیندی لایه نی باش و له باری نه م کودیتایه له بهر چاو ده گرن. بو نمونه دوکتور که ریعی سه مجایی که خزی کوردینکی فارسای و یهک له ریبه رانی جه به میملی سهر به دوکتور مصدق بوو، له بیره وه ره کانیدا ده لئ: « رهزا شا شوینه واری له یار و نا له باری که وری له نیراندا به جینه نشت، کاره له باره کانی بریتی بوون له : نه هینستی ملوک الطوائفی و خانخانی و ده سه لانی عه شیره تی. رهزا شا دهره په گایه تی له نیران پاک کرده وه، نه م هه نگاهه ی رهزا شا بو نالو گوری کومه لایه تی نیران پیوست بوو. نه و ده م که له ور و سه ردارانی به ختیار و والی لورستان و سه رۆک عه شیره تانی کورد ههر یه که له ناوچه ی خزیان حکومه تیک بوون. له کومه لگای ناوادا ته زمی دینوگراسی به رفه رار تایی:» (۱)

دوکتور که ریعی سه مجایی روونی ناکاته وه که به هاتنه سهر حوکمی رهزا

خان کام نزمی دیموکراسی له نیران جیگیر بوو؟ له نیزامی دیکتاتوری و سره
 زویدا نزمی دیموکراسی چوں سه قامگیر ده بی.؟ ره زاخان دهره به گایه تی له
 به یبیرد و خزی بوو به گه وره ترین دهره به گ و ملکداری نیران. دوکتور که ریعی
 سه لهجایی به دوا ی بواردنی کاره له باره کانی ره زاخان له گه ل و ته ی خزی
 تووشی چه واشه بیی ده بی و ده لی: « به بی ره حمی ته وای عه شیره ته کانی سر
 کوت کرد. زولم و ده ست درئی له راده تیپه راند. سه رزه که کانی لوری قه لاً چز
 کرد. سه ردار عه شیره ته کانی کوردی له دار دا. شیوه ی کاری زالمانه بوو. هم مو
 حیزه کانی قه ده خه کرد. مه شروته ی وه ستاند. نازادی چا په مده نی نه هیشت.
 خه لکنیکی زوری بی تاوانی کوشت له هم موری خه رابتر کاتی کودیتای کرد هیچی
 نه بوو. سالی ۱۳۲۰ (۱۹۴۱) که له نیران دهرچوو ولاتی مازندران و گورگان به
 خری ملکی نهو بوو. له کرماشان سه ت فرسه خی چوار گوشه ملکی هه بوو. ۷۲
 میلیون قه نی به پاره ی نهو ده می له بانگیندا هه بوو. پاشان دهر کهوت. ۵ میلیون
 لیره ی نینگلیزی له بانگه کانی نینگلیز و نه مریکا دا هه بوو.» (۲)

جنایهت و دزی و نبشتمانفرزی ره زاخان زوری له سر نو سراوه و دوو پاته
 کردنه وه بان لیره دا چ به پیوست نازانم. نه وه ی بز نیمه جیگای باسه،
 روونکرده وه ی سیاستی ره زا شایه سه بارهت به کورد و بارو دخی کوردستان
 و هر له م کاته شدا هه لونیستی کورده کانه له به رانه بر سیاستی مله وری و
 سه رکوته کرانه ی ره زاخاندا.

له کودیتای ۱۹۲۱ تا ۱۹۲۵ نیزیکه ی پنج سالی خایاند تا ره زا خان ی
 قازاخ به مله وری و دیکتاتوری بی ونه رنگا بز پاشایه تی و چوونه سر ته خت
 خوش بکات. به لام هر له سره تای داگیر کردنی ده سه لآت دا به پشت نه ستوری
 نینگلیز له رنگای به قولی دوکتور که ریعی سه لهجایی، نه هیشتنی ملوک
 الطوائفی وستی زه برو زهنگی خزی بتوننی و خه لک چاو ترسین بکات. له
 پینشدا ده ستیکرد به چه ک کردنی عه شیره ته کانی کورد و نه هیشتنی

دهسه‌لاتیان. سەرۆک و سەردار عەشیرەتی کورد، لە بەرانبەر مەلھوری و زۆلم و زۆرداری قازاخاندا لە ناوچەو مەلێندی جیاوازی کوردستان سەر پینچی و هەلگەرانەوہیان نیشاندا و نەیاندەویست بۆ زۆرداری و دیکتاتوری دەسه‌لاتی حکومەتی ناوەندی سەر نەوی بکەن. لە بواری شیکردنەوہو و لیکدانەوہو ی هەلگەرانەوہو و راپەرین و سەریزنی عەشیرەتە کوردەکاندا بۆچوون و بیرو رای جیاواز خۆ دەنوێنن. نووسەر و سیاسی کوردی ئەوتۆ ھەن کە واپەرین و بەریرە کانی و هەلگەرانەوہی سەرۆک عەشیرەتەکانی کورد یە « یاغیگەری و سەریپینچی عەشیرەتی دەزانن و لایان وایە لە ھەستی میلی و نیوہرۆکی پیشکەوتوانە خالین. (۳)

بە بروای مەن ھەر هەلگەرانەو و بەریرەکانیەکی دژی دەسه‌لاتی زۆرداری بینگانە و زۆلم و زۆری بیت، ھەستیکی نەتەوہیی و خۆناسین و شەقلینکی پیشکەوتوانە ی پێوہ دیارە. راستە سیستمی عەشیرەتی و دەرەبەگی ناتوانی کۆمەلگا بگەییشتە قۆناخی نازادی و دیموکراسی و زۆلم و زۆرداری خاشە بڕ بکات، بەلام ئەوہش راستە میللەتینکی لە بەرانبەر زۆلم و ستەھدا بەریرەکانی بکات، خەباتینکی رەوایە و پیشکەوتوانەجینگای شانازیشە. لینین دەلی: « ئەو کویلەبی لە وەزعی خۆی ناگادارە کە چۆن دەژی و بۆ باشتر کردنی خەبات دەکات، ئەوہ شۆرشگیرە. ئەو کویلەبی لە کویلەتی خۆی ناگادار نیە و ژیاپینکی پیندەنگانەو بی شعورانە و بی بە گۆداچوونی کویلەتی دەباتە سەر، ئەوہ کویلەبیکی ئاسایی و نیعتیادییە. بەلام ئەو کویلەبی کە بە چێژە ی ژیان ھەلا دەلی و بەو ژیانە زاری پڕ لە ئار دەبی و خاوەنە خۆشەویست و کار باشکە ی تارێف دەکات، ئەوہ نۆکەرنکی بی شەرمە. » (۴)

ئەگەر ئەم وتە بە نرخییە لە گەل دەسه‌لاتی بینگانە ی زۆر دار و گوردی بندەستی کویلە وار بەراورد بکەین، دەگەینە ئەم تەتیجەییە کە ئەو سەرۆک عەشیرەتانە ی لە وەزعی خۆیان ناگادار بوون و ھەستیان بە ژێردەستی و

بیده‌سه‌لانی کردوه و بز رزگاری راپه‌ریون و خه‌باتیان کردوه، نه‌وه هه‌ستیکی
 نه‌ته‌وه‌بیان هه‌بوه و شورش‌گیز بوون و بز نه‌هه‌شتنی زولم و زوری و ده‌سه‌لانی
 بی‌نگانه راپه‌ریون. دیاره هه‌ستی نه‌ته‌وه‌یی راده و پیناوه‌ی خزی هه‌یه و نیسبیه.
 به‌لام نه‌وه سه‌رۆک عه‌شیره‌ت و ده‌ره‌به‌گانه‌ی که ملیان بز زولم و زۆرداری
 راکه‌شاهه و به‌چینه‌ی ژبانی سه‌ر شۆری و خزمه‌ت به‌ دۆژمن ناویان له‌ زاری
 هاتوه، نه‌واته نوکه‌رنکی بی‌ شه‌رم بوون و خه‌یانه‌تبان به‌ نه‌ته‌وه‌ی خزیان کردوه.
 به‌ پینچه‌وانه‌ی بز چوونی نه‌م جزره‌ نووسه‌رانه، راپه‌رینی نه‌م عه‌شیره‌تانه‌ دژی
 ده‌سه‌لانی مله‌وری ره‌زاخان، هه‌ر چهنده‌ خاوه‌نی پرۆگرام و سیاسه‌تیکی روونی
 میلیش نه‌بوون، هه‌لگه‌رانه‌وه‌یه‌کی جوامه‌یزانه و شورش‌گیزانه بوه‌ نه‌ک
 باخه‌گه‌ری. هه‌ندی سه‌رۆک عه‌شیره‌تی گورد له‌ گوردستانی ئه‌یران له‌ ده‌یه‌گانی
 ۲. و ۳. دا، به‌ زنجیره‌ هه‌لگه‌رانه‌وه‌و راپه‌رینه‌یک، دژایه‌تی خزیان له‌ گه‌ل
 سیاسه‌تی شوم و چه‌په‌لی حه‌کومه‌تی ناوه‌ندی عه‌جهم راگه‌یانده‌وه. هژی سه‌ره‌کی
 نه‌وه راپه‌رینه‌ به‌ر بلا‌وانه‌که‌ زۆر جار هه‌موو نه‌ته‌وه‌ی کوردی گرتۆته‌وه‌ زۆرداری
 نه‌ته‌وه‌یی بوه. چونکه‌ له‌ لایه‌ک به‌ره‌ به‌ره‌ هه‌ستی نه‌ته‌وايه‌تی له‌ کوردا په‌ره‌ی
 ده‌گرت و له‌ لایه‌کی تریشه‌وه‌ رۆژ به‌ رۆژ زۆر داری نه‌ته‌وايه‌تی له‌ لایه‌ن کار به‌
 ده‌ستانی نه‌وه‌ ولاتانه‌وه‌ توند تر ده‌بوو.

مه‌زن و سه‌ردار عه‌شیره‌تی گورد له‌ لایه‌ک بیده‌سه‌لانی خزیان له‌ زالبوونی
 ده‌سه‌لانی دیکتاتۆری وه‌زا خاندا ده‌بیتی و له‌ لایه‌کی تریش هه‌ستیان به‌
 توانده‌وه‌ی کورد ده‌کرد، له‌ زۆر ناوچه‌ی جیاوازی کوردستان ته‌یابنده‌وست سه‌ر وه‌
 بن باری حه‌کومه‌تی ناوه‌ندی بینه‌ن و راده‌په‌رین. به‌لام له‌ به‌ر نه‌بوونی به‌کینی و
 زالبوونی داب و ره‌سمی عه‌شیره‌تی تینه‌شکان و هه‌یج به‌ک له‌و راپه‌رینه‌ سه‌ر
 نه‌که‌وتن. به‌لام به‌ بز چوونی من نه‌وه‌ تینه‌شکان و سه‌ر نه‌که‌وتنه‌ هه‌یج له‌ ترخی
 نه‌شتمانه‌په‌ره‌ری نه‌وه‌ راپه‌رینه‌ که‌م ناکاته‌وه‌.

راپه‌رینی عه‌شیره‌تگه‌لی کورد له ناوچه‌ی کرماشان.

له پیش هاتنه سدرکاری ره‌زاخان که حکومه‌تی ناوه‌ندی له‌و پهری شپه‌زه‌یی دابوو، له ناوچه‌ی کرماشان سهردار ره‌شید له ده‌ولت هه‌لگه‌رایه‌وه و ده‌سه‌لاتی خزی به‌سر ئه‌و مه‌لئه‌نده‌دا بلا‌و کرده‌وه.

خوا لینه‌خشیوو ماموستا عه‌لئه‌ده‌دین سجادی له (شوره‌کانی کورد) دا ده‌نووسی: « عه‌به‌باسخانی سهر دار ره‌شید که له بنه‌ماله‌ی نه‌رده‌لان بوو، یز سه‌ندنه‌وه‌ی حکومه‌تی زه‌وتکراوی نه‌رده‌لان له ژیره‌وه له گه‌ل سهرزگ عه‌شیره‌ته‌کان قسه‌ی کرده‌یه‌ک و هه‌موو قسه‌یان دایه. به‌ره‌به‌ره‌وه‌گیلی جوانرو و حوسینه‌خانی ره‌زاو و جعفر سانی له‌هون و مه‌حمود خانی کانی ساتان و مه‌حمود خانی دزلی و هه‌مه‌خانی پانه‌وه‌سه‌عجهر خانی میاوه‌ران و حوسین قولیخانی گولیاپی یز یارمه‌تی سهردار ره‌شید رنکه‌وتن و به‌ناوی نه‌وه که حکومه‌تینکی کوردی سهرله‌نوی دروست بکاته‌وه ده‌ستی دایه‌وه ماوه‌یه‌کی باش ده‌وری گه‌نرا. عه‌به‌باسخان له‌وه‌سه‌رده‌مانه‌دا که هه‌شتا به‌ناوی حوکمداره‌وه نه‌هاتبوه‌سئه، ههر له ره‌وانسه‌ره‌وه ده‌ستدریزی بو کرماشان نه‌کرد. ده‌نگ و تاوازی سالار الدوله‌ش له‌وه‌ختانه‌دا باونکی باشی هه‌بوو. ئه‌ویش یز سه‌ندنه‌وه‌ی ته‌ختی ئیران که گویا لینی زه‌وت کرا بوو - له‌به‌ر نه‌وه ههر دووکیان شه‌ریکی یه‌ک ده‌رد بوون، سهردار ره‌شید له‌گه‌ل ئه‌ویشا قسه‌ی کرد بوو. جا له‌وه‌وره‌انه‌دا په‌لامارنکی مه‌ردانه‌ی دایه‌سهر کرماشان، مه‌مه‌د خانی کرماشانی گرت و کوشتی. ولاتی کرماشانی به‌ته‌واوی داگیر

کرد، دیاره لهو سر ده مدها که حوکمرانی ولاتی سنه و ندرده لان بوو. حوکمداری کرماشانیشی هر دهنگی نه دایه وه... سردار ره شید ماوه یک بهم جور به ناوی حوکمداریه وه له سنه رابیوارد و حوکمی لهو ناوه دا ره وا بوو. به لام خزی له ره و انسر دا نه نیست. تاخره که ی سردار ره شید فریوی شهریف الدوله ده خوا و بهم ناوه که بچینه سنه و کارو باری نه ماره تی ندرده لان ته سلیمی نو و بگری، ده چینه سنه و میوانی شهریف الدو له ده بی. نه ویش ده یگری و ده یغیرته تاران و تا هاتنه سر کاری سهد ضیانه ددینی طباطبائی له زینداندا ده بی. (۵)

نم شهریف الدوله نامبراره که سالی ۱۳۳۸ ی کزچی که ده بیته حاکمی سنه له شکر ده کاته سر عه شیره تی گه لباغی و مهندمی و به یارمه تی فرۆکه کانی نینگلیسی ده یانشکینتی و ۱۹ کس له سه رزک و سر کرده کانی نم دوو عه شیرته گولله باران ده کات. کاک عومهدری فاروقی ناوی گولله بارانکراوه کانی بهم چه شنه بلاؤ کردوته وه:

- ۱ - ناغا برا خان قیبله عالم له عیلى گه لباغی
- ۲ - فارس خانی ره نیس //
- ۳ - میرزا عبدالله سه یف العشاير //
- ۴ - سردار گوری قیتولی //
- ۵ - محهمده خان ره نیسی گه لباغی
- ۶ - نور محهمده خان له عیلى مهندمی
- ۷ - مسته های گوری محهمده به گی //
- ۸ - محهمده خانی سه رهننگ //
- ۹ - مه لیک محهمده خان //
- ۱۰ - مه حمود به گی //
- ۱۱ - عبدالله گوری شا محهمده به گی //

۱۲ - فوره جغان //

۱۳ - عبدالله خان //

۱۴ - روستم خانی سارم لهشکر له تابفدی شیخ سمایلی

۱۵ - مهجید خانی کوری سارم لهشکر //

۱۶ - بارام خانی کوری سارم لهشکر //

۱۷ - مهحمود خانی سردار ثیقبال //

۱۸ - عزیز خانی سردار ثیقبال //

۱۹ - مسته فا خانی شیخ سمایلی « (۶)

دوای کودیتای رهزا خان سردار رهشید دهگهرینتهوه بز رهوانسهر و له گدل جافر سان و مهحمود خانی دزلی و عهشیرهتی وهلد بینگی له دولهت ههلهدهگهرینتهوه و ماوهی دوو سالان رنگا نادات کار بدهستانی حکومتی تاران لهشکری یا نههلی بینه مهلبهندی دهسلاتی نهو. سالی ۱۳۰۲ی ههتاوی رهزا خان که هیشتا وهزیری جهنگ بوو، سر لهشکر نههیر نههمهدی دهکاته فرماندهی لهشکری رز ژاوا و دهبنیزنه سر سردار رهشیدی. ناو براو له گدل ههنگی مهنسور و به شینکی سوارهی نههمهتی به سهروزکایهتی سههمهنگ گیگز له گدل چهکداری کهلهور و هیندی چهکداری وه له دبینگی و جوانرؤ بز سر کوتکردنی سردار وهشید بهرهو رهوانسهر دهکهوته ری. دوای چهند رز ژاوا شهر و پینکدادان سردار رهشید خؤ راناگری و ناوای دیوی کوردستانی عبراق دههینت. پاش ماوهیهک نهمان وهر دهگری و دهگهرینتهوه کرماشان، لهوی دهیگرن و دهبنیزنه تاران و له ژنر چاو دیزیدا دههینت. دوای سالنیک رادهکا دینتهوه رهوانسهر و دیسان له دولهت ههلهدهگهرینتهوه. نههمهدهش لهشکر دههچینه سهری و دیسان دهشکی و رادهکات دههچینه مالی شیخ حسام الدین، نهویش تکای بز دهکات و رهزا شا عافوی دهکا. دههینه تاران و تا روخانی حکومتی رهزا شا (۱۹۴۱) له تاران له چهپسیدا دهبی. سالی ۱۳۰۶ی ههتاوی مهحمود

خانی دزلی و محمود خانی گانی ساکنان له ده ولت هه لده گه رینه وه. سالی ۱۳۱۱ ی هه تاوی هه ورامیه کان به سه رزکابه تی کورانی جافر سان که له وه کیشی ده کهن و دواي شهریکی زور ده شکین و ده چنه دیوی کورده ستانی عیراق. حکومه تی ره زا شا ۴. کهس له خان و سه رزک و کونخار که له پیاوانی هه ورامان و لهون و مهروان و جوانزیی و قوبادی و بابا جانی و خانه کانی ره زاو ده گزی و له سه رمایه کی سه ختی زستاندا، ده یانبه نه تاران و له ونشه وه دووریان ده خنه وه یز سنان و داغان و نیسه هان. (۷)

سالی ۱۳۱۱ ی هه تاوی جوانزییه کان به سه رزکابه تی سو فی به گ و نه فراسیاو به گ له ده ولت هه لگه رانه وه. دواي چنه مانگ شهر و گه مارز دانیان له چیاي به مزو، ناچار ده شکین و ده چنه دیوی کورده ستانی عیراق.

حوسینی فردوست له بیره وه ره کانی خزیدا ده نووسی: « له ره وندی سه رکوتکردنی کورده ستاندا شه میر شه حمده دی به ناوی شه میر له شکری هینه کانی رزژ ناوا ناویانگی ده ر کرد. نار پراو دواي چنه سال شه توانی هیندی له سه رزکه کورده کان فریو بدات. سه رزکه کورده کان داوایان له شه میر شه حمده دی کرد که ره زاخان شه پشتی قورعان بزبان بنووسی که خزیان تیناگه به نیت. راه رینی کورده کان پاش چوار سال شه کز تایی هات و شه میر شه حمده دی وه ک سه ر که وتووی رزژ ناوا گه راه یز تاران و ره زا شا کردی به سو به ه بود. شه میر شه حمده دی نه وه نده ی زیر و جه و اهیر له کورده ستان کز کرد بزوه که توانی به و پاره یه له تاران ۵۰۰ خانووی پی بکری.» (۸)

دواي کودیتای ره شی ره زاخان تیزان به کرده وه کرا به زندان و قه سابخانه ی گهلانی غهیره فارس. به بیاتووی چه ک دالمالینی گشتی و نه هینشتی ده سه لاتی ده ره به گایه تی و به مه به ستی کز کرده وه ی ده سه لاتی ته واو له ده ست حکومه تی ناوه ندی عه چه مدا راه رین و سه ره ه لانی عیل و عه شیره ته کانی سه رکوتکرد. ره زا خان ده یوست ته واوی ده سه لات و قودره ت له ناوه ند و له ژیر ده ستی ته و

دا گز بیتهوه. بدهرمی ره‌نج و گوزره‌وه‌ری خه‌لکی ناوچه‌کانی تر، بز تاران به‌رن و تارانی پی برازننه‌وه.

سالی ۱۹۲۳ ره‌زا خان له‌شکری نارده‌ سر لورستان و پاش سر گوتکردنی راپه‌رینی لوره‌کان به‌ شینکی زوری به‌ خاو و خیزانه‌وه بز ناوچه‌ی خوراسان گواسته‌وه. « به‌م وه‌زعه‌ شهری نیوان ریژی تازهی تاران و لوره‌کان چاوه‌ روان ده‌گرا. چونکه‌ نه‌و قه‌ومه‌ نه‌زمونی تالی زور دریزی قاجاری هینشتا له‌ بیر نه‌ چور بزوه. له‌وی ده‌ترسان جارنکی تر گرفتاری زولم و ستم بینه‌وه. له‌ به‌ر نه‌وه له‌ به‌رانبه‌ر ریژی په‌له‌ویدا به‌ر به‌ره‌کانبان نیشاندا. ده‌وله‌تی ناوه‌ندی له‌شکری نارده‌ سر. له‌ نیوان لور و له‌شکری ده‌وله‌تیدا شهری گه‌وره‌ قه‌ومان و خه‌لکینکی زور کوژان. حکومتی ناوه‌ندی دواي چهند سال عه‌مه‌لیاتی نیزامی ناخره‌گی به‌ سر ناوچه‌کانی لور نشیندا زال بوو، شهر کوتایی پینها. سه‌قامگرتویی حکومتی ناوه‌ندی هر چهنده‌ له‌ دریز خایه‌ندا بوو به‌ هوی هیندی تیک‌زشانی ناوه‌دانی نم ناوچه‌به‌، به‌لام به‌ چه‌شنی گشتی نم ولاته له‌ میژوی دریزی خزیدا، بز هه‌ولین جار ده‌سه‌لانی سیاسی خزی له‌ کبس چور. له‌و ده‌مه‌وه بریاری گرتگی پنه‌ندی دار به‌ ژبانی نه‌و قه‌ومه له‌ تاران و به‌ بی به‌شداري نه‌وان ده‌گیرا. » (۹)

گوزقاری (خواندنیها) چاپی تاران له‌ به‌کن له‌ ژماره‌کانی خزیدا، له‌ پاسی راپه‌رینی لوره‌کاندا نووسیبوی : « سر له‌شکر نه‌میر نه‌حمه‌د تاغا خان کرا به‌ مه‌عموی کوشت و بری لوره‌کان. پاش شکانی راپه‌رینه‌که، ... که‌سی له‌ سه‌وژک و ریش سپی لورستانی گرت. به‌ ریژی راده‌گرتن و نه‌مری ده‌کرد به‌ شیر له‌ سریان ده‌دان. پاشان پزلیوی سووری ناگری له‌ سر برینه‌کان داده‌نا و له‌ گهل نه‌فسه‌ره‌کان گرتوی ده‌کرد که بزانتن کامیان پتر هه‌لده‌ به‌زته‌وه . (۱۰)

سالی ۱۹۲۷ له‌ لورستان جارنکی دیکه‌ش سر هه‌لدان رابوو. داخوایان نه‌وه بوو که حکومتی نیزامی هه‌لبگیری. سر به‌ خزی عه‌شیره‌ته‌کان به‌ ره‌سمی

بناسری. واز له چەك دامالینی گشتی بهینری. باج و مالیات كەم بكرینتەوه. قانونی سەر باز گیری هەلۆه‌شینه‌وه و تەنانه‌ت له پۆشینی جل و بەرگی خۆیاندا نازاد بن. رەزا شا بۆ سەر‌كوت‌كردنی راپەرینی لورستان فرۆكه و لەشكرتیکی زۆری نارد. ناخه‌كه‌ی ناكۆکی نیوان عەشیره‌ته‌كان بوو به هۆی شكانی راپەرینه‌كه و سەر‌كوت‌كرا. (۱۱)

سالی ۱۳۲۹ حكومه‌تی تاران وستی عەشیره‌تی جوانز چەك بكات. به‌لام ئەوان ملیان یۆ فرمانی حكومت رانه‌گیشا. له ۱۰ خەرمانانی ۱۳۲۹ پادگانی (مله پلنگان)یان په‌لامار دا و زیانیکی زۆریان به نەرته‌شی نیوان گه‌باند. له تاران‌ه‌وه لەشكرتیکیان به ۵۰ تانگ و چوار فرۆكه‌وه به هاواری لەشكری كرماشانه‌وه نارد و قه‌لای جوانزویان بۆمباران كرد. گۆفاری ته‌وه‌تی ده‌وره‌ی هه‌شتم، ژماره‌ ۱۵ نووسیبووی: «ده‌وله‌تی عیراق و توركیا به ته‌واوی وریای راپەرینی كورده‌كان و عه‌مه‌لیاتی نیزامی نیوان یوون و فرمانی پنیوستیان دابوو به سنور داره‌كانی خزیان نه‌وه‌كوو ته‌و سەر بزینوه به‌گاته نیو سنوره‌كانی نه‌وانیش كه كوردی تینذا ده‌ژین.»

سه‌ید معزالدینی مه‌هده‌وی مودیری گشتی فه‌ره‌هنگی كرماشان له‌م باره‌وه ده‌نووسی: «كاتی له گه‌ل فرمانداری پاوه ده‌چومه سه‌ردانی فه‌ره‌هنگی شارستان، گه‌بشتینه ناوچه‌ی عیلی جوانز. باسی ره‌شیدی و نازایه‌تی ئەوان كرا كه گۆیا له ته‌واوی عییل و عەشیره‌تی كورد نازاترن كه هاوه‌یه‌ك پینشتر یاخی بیوون. فه‌ره‌ماندار گوتی: ئەوان یاخی نه‌ بیوون، به‌لكو به یاخیان ناساندن» (۱۲)

كورده جه‌لالیه‌كانیش له ناوچه‌ی ماكز و نارارات كه‌وته بهر په‌لاماری درتانه‌ی حكومه‌تی تاران و قه‌لانچۆ كران. «سالی ۱۳۱۹ دواژه هه‌زار و نۆ سه‌ت كه‌س ژن و میز و مندال، ۴۵۰۰ سەر مهر و بزن. ۴۰۰۰ ره‌شه و لاغ، ۲۰۰۰ نەسپ و ماین و ۱۵۰ و شتری عیلی جه‌لالی بۆ ناوچه‌ی خوره‌ماباد و سولتانابادی ئەواك دوور خراته‌وه. دوا‌ی رووخانی حكومه‌تی رەزا شا، ته‌نیا ۷۰ كه‌سیان به

مهرو مالآتینکی که مهوه گه رانه وه بز شوننی خزبان. « (۱۳)

راپهرینی عه شیره تی سویمنی و نالانی ناوچهی سهر دهشت ههر چه نده نه نووسراوه و هیچ یهک له نووسهرانی کورد خزبان پنهو ماندوو نه کرده. به لام زور له پیره پیاوانی نهو مه لینه نه له بیربانه و به تاسه وه باسی ده کن. بز ناگاداری زیاتر له ره وه ندی نه م رووداوه میژویه ۱۹۹۴/۶/۱۸ له گهل کاک سه عید کونستانی چومه شاری کارلستادی سوید خزمت به ریز قازی عهلی هه ره غانی که وا ناواری دهستی حکومه تی کوماری نیسلامی نیرانه و به خار خیزانه وه له تمه منی ۹۷ سالیدا رای کرده و له سوید گیرساره ته وه. قازی عهلی لهو پیاوه شاز و ژیر و قسه خوش و نازاکانی ولاتی نیمه یه. له سهر نهو ته مه نه وه ههر چند نه خوشیش بوو، به لام وریا و له سهر خز و نه گهر سیفار لنگه را بایه نیعمه تی بوو له خزمتی دانیشی و له قهرمایسته کانی چیز وه ر بگری. به لام سیفار هیلاکی ده کرد و مرژف دلی نه ده هات ماندووی بکات. من پیشتر به خزمتی گه یشتبووم و کاتی له نالان بووم، دوو جار هاتبوه سهر دانم و خزمان لیک ده هات. که وه ژورور که وتم کتینی عایشه ی له پیش بوو ته ماشای ده کرد. بهر له هه موو شت گوتم: « نه وه لهو ته مه نه دا خه ریکی عایشه ی؟ ». به کورجی و ژیری گوتی: « عایشه ی دوای پنه مه به ری » وه لامه کدی نه وه نه ده به جی و وریایانه بوو، هیوام لی پهیدا بوو که بتوانم له سهر راپهرینی ژوهه ر پاشا پرسیری لی بکه م.

کاتی له سهر کوماری کورده ستان پرسیارم کرد، قهرمووی: « ناخر نیمه ش له تیر خوماندا توژه راپهرینی کمان هه بوو. من بز خزم له گهل بووم. قه قی بووم له بیژوی له خزمت ماموستا هه لا سألهی ده مخویند. راپهرینه که به ناوی ژوهه ر پاشا بوو، ره نیلا بزوتنه وه که و راپهرینه که و جولانه وه که ماموستا هه لا سألهی بیژوی زینه رایه تی ده کرد. عهینی راپهرین و نه خشه و ته شکیلات ماموستا هه لا سألح بوو. له پیش راپهرینه که دا ماموستا هه لا سألح چند نه خه ر

له ناغاكانی كۆز كرده وه. نهغاكانی ئالانی دوو دهسته بوون. دهسته به گیان هر نالانین و بومین. دهسته به گیان پژههرین. پژههریه كانیش تایفه ی سلیماغان. یانی تایفه ی باهه گری سلیماغانی. چند نه فه ریشیان که من له تایفه ی ره شیداغانه. فاتی شاعیر له تایفه ی ره شیداغانه. فاتی پژههریه و مامهندی قایقما ی پی ده لئین. دوا ی کوماری مه هاباد مامهندی قایقما ی پیدا بو، له گا کرینی ده گه را. دوو شهو له مالی نیمه مایه وه. کوره ناموزابه کم هه بوو به ناوی فهقی عدلی. شهونکیان گوتی: فهقی عدلی دا قه له منیم بۆ بننه. نهو دم هر قه له مه داره کان هه بوون. هینای قه فه سینگی دروست کرد له سر پهره کاغه زنگ و له نیو قه فه سه که دا بلبلیکی دروست کرد له سه ره وه ی قه فه سه که نم سر دیزه ی نووسی: (بلبل له ناو گۆشه ی قه فه س) دوا به نم شیعره ی نووسی:

«له ناو گۆشه ی قه فه س بلبل دوینی» - نه مه ی فه رموو به شیره ی دلرقینی»

«له پر گیرام و نازادیم له ده ست چوو - نه ما بۆ رنی فراریشم که لئینی»

«وه گو زه هری هه لاهیل وایه شیرئ» - که ده ستی موده عی تبیکا هه وینی»

«به قه ولی موده عی هر که س به قا کا - وه گوو من تۆوی به د به ختی ده چینی»

گوتم لام وایه نم شیعره له دیوانه که پیدا نیه. فه رموو ی نه گه ر نه بی ده ستکاری کراوه.

پرسیم باشه ! ماموستا هه لا سالح و تۆمه ر همه سور چی یان ده ووست؟

- «عه رزت ده کم ولاتی سه رده شتی چوار تایفه ته شکلی ده دا. تابغیکیان پییان ده لئین بریاجی. ته قریبه ن له حدودی هزار مالذان. هه میشه ره نیسیان بوه

له قەدییمەوه. دووهمیان تاییه‌ی مەلکارین. ئەوانیش ۷..-۸.. مائ دەبن. قیسەتیکیشیان پێیان دەئێن کۆلە سە، یاسکی کۆلە سە. ئەویش پێیان دەئێن سەمایلە کوزی. قیسەتیکیشیان پێیان دەئێن ئالان ، بایراناغایی. لەو کاتەدا بوو دوو تەقەر لە ورمی مونتەقیل بوون بۆ سەردەشتی. یەکیان فەرماندەیی ژاندارمە بوو، یەکیشیان فەرماندەیی هەنگی سەریازی. کونخاو رەنێسەکانیان کۆ کردەوه و بە سەراحت پێیان گوتن کە ئێمە لە مەهایاد بەم لاوه کە دەگه‌یه جەمالە ددین، لە جەمالە ددین بەم دیوه دا تا پردی هەرزە ئه تارانێ کە هاتووین بۆ نێرە بە نیجارەمان گرتووه دەبی کۆمەگمان بکەن کە هەم بتوانین نیجارە کە بدین و هەم تەفەیکیش بکەین. دەستیان کرد بە راو وروت. لە مازووش باجیان دەستاند. قەسە کە بلاو بزوه . مەحمودی سألحاغا هەبوو لە بیژوی. ماموستا مەلا سألح مەحمودی بانگ کرد و گوتی : سواری بارگینه شەری خۆ بە و بچو بۆ قەلە رەشی بە ئۆمەر حەمە سوری بلی، بێتە نێرە.

دیارە پیاوی لە ئۆمەر حەمە سور دەرستتر و ئاقلتر هەبوون، وەلی ئۆمەر حەمە سور لە دایکەوه دایک برای هەبایی مەحمود ناغای بوو. ئەو نێمبازەیی هەبوو. بە وه‌سیلە ئه‌و پیاو دەیتوانی لە پۆدەرەکان خۆصوا لە تاییه‌ی هەبایی مەحمود ناغای نێستفاده بکا. کورد چەک و تەقەنگی نەبوو، هێچی نە بوو، نانیشی نەبوو. بە‌لێ چوو ئۆمەر حەمە سوری هینا. سێ چوار شوو لە بیژوی مایه‌وه. پۆدەرەکان نا، وە‌لێ بایراناغاییەکان لە جەلسەدا شیرکەتیان هەبوو. کونخاو ریش سپی کۆ بیوونەوه. نەقشە کەیان هینا سەر ئەوه کە لە جەمالە ددینەرە تا دیتە هەرزە نابێ ژاندارمی لی بێت. ئەو جار کە نەخشە کە خاتیمەیی هات ئەو پاسگایانەیی لە سەر دەشتی دور بوون ، چەکیان کردن. عەجەم دەستیان نە دەکرده‌وه. زوو تەقەنگە کانیاان دەدانی و هەل‌دەهاتن بۆ سەر دەشتی. ۷. - ۸. نەقەر چەک کران و تەقەنگەکانیاان وه‌ چنگ کوردان کەوت. لە پاشان دەوری سەر دەشتیان دا. قەلە رەشەیان کرد بە مەرکەز.

موسه‌یتەر بوو به سەر ناوچه‌که‌دا تا گرتیان ۱۲ کەس کوژران. شەر قايم بوو. مەنگور هاتتە یارمەتی عەجەمان. عەولای فەتاحی مەنگوریان لەو بەری چۆمی کوشت. ئەفسەرنکیان دەگەڵ بوو بە ناری سەید عەلیخان. کونخایەکن هەبوو بە نار عەولای فەتاح، سەید عەلیخانێ کوشت و دەمانچەیی لیکردەوه. «
 جەنابی قازی نەخۆش و هیلاک بوو، نەکرا پتر ماندووی یکەم. لێزەدا چ قەیدی نەیکە قەسەیکە خۆشی کونخا ئۆمەرش بنووسینەوه. دەلێن عەجەمان ئەفسەرنکی لە گەڵ دیلمانجیک بۆ وتو وێژ دەنیرنە کن ئۆمەر پاشا. کە دەگەتە گوندی قەلە رەشە کونخا ئۆمەر لەسەریانی دەبی. بە کابرای ئەفسەردەلی: لەچی دەگەرتن؟ قەسەیی خۆتان بکەن. کابرا دەست بەقسان دەکاو دیلمانجیش بۆی دەگێرتەوه. قەسەکان بە کەیفی کونخا ئۆمەر نابن. لەو‌لایمی کابرا‌دا دەلی: «نازانم لێزەر خۆت پێدا‌ده‌م یا بۆت بێمە خواری!!»

نوسەری بە ناویانگ ماموستا حەسەنی قۆلجی شەهید لە پێنکەنێنی گەدا دا یاسی راپەڕینی ئۆمەر حەمە سور دەکاو دەلی:

« کونخا ئۆمەر لە گوندی قەلە رەشە عییل و عەشیرەتی خۆی کۆ کردەوه و ژاندارمی ئەونیوەی چەک کرد و دەیگوت: « عەجەم نابێ لە چۆمی کەلوی و بەری. کونخا ئۆمەر و بستوویەتی ژاندارم نە چیتە بەری سونسیان. سونسی سەر بازبان لی نەگیری. مالیاتیان لی زیاد نەکری. چەکیان لی نەستیندرتەوه. لە پۆشینی جل و بەرگی کوردی نازاد بن. حکومەتی عەجەم ئەم داخوایە پچوکە و بە لأم گرنگەیی نەسەلماندەوه. کورده‌کان لەشکریان کردۆتە سەر عەجەم و شکاوان. حەیدەر عەلیخان فەرماندەیی بەشی شەستتیری لەشکر کوژراوه. خەلک لە ژمارەیی سەر بازو کوژراوه‌کان کەوتتە خۆ. بەک دەیگوت سەت سەر بازو کوژراوه. بەکینک دەیگوت دوو سەتیان کوژراوه. هی وابوو دەیگوت . . . ۵ کوژراوه. هیندیکیش دەیانگوت : « قەلاچزیان تیخراوه و چۆلەکە کوژیان نەماوه. » (۱۴)

دهبی' هەر ئەر راپەڕینه بی' که هه‌سه‌ن ئه‌رفه‌ع سه‌رژگی پێشوی ستادی نه‌رته‌شی ئیزان باسی ده‌کا و به‌لام ناوی ناهینی و ده‌نووسی:» له‌ ناوچه‌کانی خوارووی کوردستان کورده‌کان دژی حکومه‌تی ناوه‌ندی راپه‌ڕین. سه‌ردار وه‌شید له‌ ناوچه‌ی ره‌وانسه‌ر هیزه‌کانی ده‌وله‌تی چه‌ک کرد. پاشان عه‌شیره‌تی هه‌ورامان و مه‌ریوان به‌ سه‌رژکایه‌تی مه‌حمود خانی گانی سانان و مه‌حمود خانی دزلی و جافه‌ر سانی هه‌ورامی راپه‌ڕین. به‌ دوا‌ی نه‌ودا له‌ بانه‌و سه‌قز و سه‌ر ده‌شت و گه‌ورک و سوئسی و پژه‌ده‌ری و مه‌لکاری. کورده‌کان راپه‌ڕین و هیزه‌کانی ده‌وله‌تیان چه‌ک کرد. راپه‌ریوه‌کان شاری سه‌رده‌شتیان گه‌رت و ئیاده‌رکانی ده‌وله‌تیان سوتاند.» (١٥)

ئاخرین سه‌ره‌له‌داتی کورده‌کان له‌ رۆژ هه‌لاتی کوردستان، راپه‌ڕینی مه‌لا خه‌لیلی گۆر ئۆمه‌ری بوو له‌ ناوچه‌ی مه‌نگوران. لێزه‌دا ده‌مه‌وی تۆزی له‌ مه‌تلب لاده‌م. له‌ سه‌فه‌ری بولقاریا دا پێش نووسینی ئه‌م باسه‌ ده‌رفه‌تم بز هه‌له‌کوت که‌ کتێبه‌کانی زانای به‌ ریز ماموستا مه‌سه‌ود مه‌مه‌دی له‌ سه‌ر حاجی قادر به‌خونمه‌وه . جگه‌له‌ شیرینی و ره‌وانی و پاراوی زمان و ته‌حلیل و لێکدانه‌وی وردی زانستی و شیکردنه‌وی هه‌موو که‌لین و قوژینی پێوه‌ندیدار به‌ حاجی قادره‌وه و جگه‌ له‌ وه‌ر گرتنی چه‌ژی مه‌عنه‌وی و روحی له‌ نووسیندا غیبه‌تیان وه‌به‌ر نام. خز نامه‌وی بلیم قه‌له‌مه‌که‌م ده‌توانی یه‌ک له‌ سه‌تی نوکی قه‌له‌می ئه‌و بێنێته‌ سه‌ر کاغه‌ز، به‌لام ده‌توانم به‌ راشکاوی بپژم له‌ نووسینی زۆر شت دا وه‌ غیبه‌تی خستم. له‌ باسی راپه‌ڕینی ماموستا مه‌لا خه‌لیلی گۆر ئۆمه‌ریدا ده‌ توانم زۆر به‌ راشکاوی بلیم له‌ نیو سیاسیه‌کانی کوردستانی لای ئێمه‌دا پێش من که‌س له‌ سه‌ر راپه‌ڕینی مه‌لا خه‌لیلی ته‌نوسیه‌وه. نه‌ک هه‌ر ئه‌وه به‌لکو کاتی له‌ نامیلکه‌یه‌کدا به‌ گورتی له‌سه‌ر راپه‌ڕینی مه‌لا خه‌لیل نووسیوم سیاسیه‌کانی هاوکاری ئه‌و ده‌می لیم وه‌ده‌نگ هاتبوون و ده‌یانگوت: راپه‌ڕینی مه‌لا خه‌لیل باری نه‌ته‌وه‌یی و نیشتمانی نه‌به‌وه و ته‌نانه‌ت په‌لامارشیان ده‌دا. ئیستا ده‌بینم

هر نه‌وانه له نوسراوه‌ی خزیاندا باسی راپه‌رینی مه‌لا خه‌لپل ده‌کهن بی نه‌وه‌ی
 ناماژه بز نوسراوه‌کمی من بکه‌ن. حکومه‌تی ره‌زاشا به لاسا کرده‌وه له مسته‌فا
 که‌مالی تورک، سالی ۱۹۲۸ پو‌شیننی جل و به‌رگی نه‌ته‌وا‌به‌تی کوردی قه‌ده‌خه
 کرد و خه‌لکیان مه‌جور ده‌کرد که دوولنگ ده‌پی کهن و کلا‌وی فه‌ره‌نگی له سهر
 بنین. ژاندارم و نا‌ژان نیفه‌کی‌سه‌دان کورد و شاقه‌لی مه‌لایان‌یان بری. له سابلا‌خ
 دژی نهم فه‌رمان و یاسایه‌ خز پ‌شان‌دان ساز بوو. خه‌لک‌یکی زور له سهر نه‌و
 مه‌سه‌له‌یه‌ گیران. مه‌سه‌له‌ی له سهر نانی شه‌بکه‌و قه‌ده‌خه‌ کردنی لیباسی کوردی
 بوو به‌ جینگای باس و دمه‌ ته‌قه‌ی مه‌لاکانی ناوچه‌ی موکریان. مه‌لا خه‌لپل که
 زانایه‌کی به‌ ناو بانگ و خاوه‌ن ریز و پرستیژ بوو، دژی پو‌شیننی جل و به‌رگ و
 کلا‌وی فه‌ره‌نگی فتوای دا و داوای له مه‌لاکان و له خه‌لک کرد که دژی بو‌نستن.
 مه‌لا خه‌لپل ده‌یزانی که نه‌ ه‌نشتنی جل و به‌رگی کوردی کو‌یز کرده‌وه‌ی
 شو‌نه‌واری نه‌ته‌و‌ب‌ب‌یه و بو‌ته‌ بیانور بو‌ رووتان‌ده‌وه‌ی خه‌لک و سوکایه‌تی
 پ‌نکردن. به‌ له به‌ر چاو گرتنی ه‌هل و مه‌رجی نه‌و ده‌می کوردستان و
 نه‌خو‌ننده‌واری و دوا که‌وتو‌وی و نزمی ه‌ستی نه‌ته‌وا‌به‌تی، نه‌بده‌ توانی به‌ ناوی
 راپه‌رینی میلی و کوردایه‌تی خه‌لک ده‌نگ بدات. باری نایینی ه‌ینا گزری و له
 سهر نانی شه‌بکه‌ی فه‌ره‌نگی به‌ کوفر دانا و په‌که‌م مه‌لای کورد بوو که بز
 پ‌نشه‌کتی مه‌به‌ستی سیاسی و کومه‌لایه‌تی که‌لکی له نایین وه‌ر گرت. خز
 نه‌گه‌ر نه‌و ه‌م‌موو زانا‌وباش مه‌لایانه‌ی کورد که‌وا به‌ زانای مه‌زنی نیسلام ناویان
 هاتوه و له ژیر رکینی نایینی نیسلامدا نه‌ته‌وه‌ی خزیان فه‌راموش کرده و
 گه‌وره‌ترین خزه‌ت‌یان به‌ کولتوری ب‌ینگانه‌ کرده و ب‌ینگانه‌ش قه‌ت حسابی ه‌یچی
 بز نه‌کردون، جارنک بز مه‌سه‌له‌ی نه‌ته‌وا‌به‌تی و رزگاری میله‌ته‌که‌یان له ژیر
 ده‌ستی له نایینی نیسلام که‌لکیان وه‌ر گرت‌بایه، نیستا کاروانی پ‌نشه‌کتی
 نه‌ته‌وه‌ی نیمه له قو‌نا‌خ‌نکی دیکه‌دا ده‌بوو. ماهوستا مه‌لا خه‌لپل داوای له
 مه‌لاکانی ناوچه‌ی موکریان و عه‌شیره‌ته‌کان کرد که پ‌شتی بگرن و دژی فه‌رمانی

حکومتی ره زاشا سر پینچی بکن و راپهرن. هر چند زور له مهلاکان له گهلا فتوای مهلا خهلیلی هار دهنگ بوون، بهلام به گویره ی عادهت و خهسلهتی خز پاریزی مهلا یانه و فیر بوونی مل راکیشان بز زولم و زوری و شوکرانه بزیری به قهزاو قهدهر، جگه له حاجی پایزاغای ئیلخانیزاده کس به دهنگی ماموستا مهلا خهلیله وه نهچوو. نهک هر نهوه بدلکو سرزوک عهشیره تهکانی دینزگری و مامهش به فرمانی حکومت لهشکریان کرده سر و راپهرینی مهلا خهلیل سرکوت کرا.

با بزاین کاک پراپی تهفخه می له نامیلکه به کدا به ناوی (قیام مهلا خلیل و رد فرمان وضاخان) له زمانی میرزا گهریم ناوینک که دیاره عجه م و خهلکی لای شوشه وانی بوه و خوینده واری نیو مهنگوران بوه و له نیو رووداوه که دا ژیاوه باسی راپهرینی مهلا خهلیل مان چزن بز ده گنیرته وه.

«... مهلا خهلیل زانار موده رسی زانستی قدیم بوه. به پشتیوانی عهشیره تی مهنگور و خهلکی دهور و بهر له بهران بهر قانونی گۆزینی لیباس که رهزا شا دایهینا بوو، راهوستا، له سه ره تاوه سرزوک عهشیره تهکانی مهنگور و چند کس له گهوره پیوانی مهلاباد به تاشکراو نهینی پشتیوانیان له مهلا خهلیل ده کرد و دژی گۆزینی لیباس و کلاری په هله روی (شه بکه) بوون. مهلا خهلیل نهو قانونی به دژی نیسلام دهزانی و هر لهو کاته شدا پنی واپور به درنامه یکی چه پهل و خائینانه به بو نه هینستن و فوتاندنی داب و نهریت و شوینده واری نه ته وه بی کورد دانراوه.

عهشیره تی مهنگور له دهوری مهلا خهلیلی کز بوونه وه و به گشتی راپهرینی چه کدارانه بیان دهست پینکرد. هر کس له ماله خزی هر چی هه بیوو له تفتنگ و فیشهک و خهلمجر و تاپر و... دهستی دایه و نان و خوارده مهنیان له توره که و هه نبانان ناخنی و له مالی مهلا خهلیل کز بوونه وه. سرزکی مهنگوران سویندیان ده خوارده و پشتیوانی و گوی رایهلی خویمان بز رینه ری

نایینی راده‌گه‌باند. گهورکی سرده‌شت و نعلینی فقی بیان و عدلیاغای
 سوناسیشیان له گهلْ خُز کرده بهک و پاش سویند و بهلینی به‌رو گوندی نافعان
 که‌رتته ری. عدلیخانی نوزهری که ده‌گهلْ عجه‌مان بوو، وستیان ده‌پینشدا
 خه‌لیقانی گوندی نهو تالان بکن. نامه‌به‌کیان له باره‌ی خه‌پانه‌تی عدلیخانی
 نووسی و مه‌لا ره‌حمانی موتاتی به‌گونداندا ده‌گه‌را و به‌فارس‌ی نامه‌که‌ی بز
 خه‌لکی ده‌خوینده‌وه و پاشان بز ده‌کردن به‌کوردی. له‌گونچه‌ده‌ری سیمی
 ته‌لیفونیان هه‌لبری و ته‌لیفونجیان گرت. نه‌فسه‌رنک و هیندی قازاخ له‌سابلاخه‌وه
 دین تا بیچن یارمه‌تی عدلیخانی بدن. له‌دزلی نامیندی توشی له‌شکری مهنگوران
 دین و خُز ناگرن. ۱۵ که‌سیان لی به‌دیل ده‌گرن و نه‌واتی دیکه‌ش راده‌که‌ن.
 مهنگور ده‌گه‌نه لاجین و قازایا و ده‌ورو به‌ری سابلاخی. شهر به‌توندی ده‌ست
 پینده‌کات. عه‌شیره‌تی دینبُزکری و مامه‌ش له‌گهلْ له‌شکری عجه‌م دزی مهنگوران
 ده‌که‌ونه شهر سه‌رمو ریبه‌ندان سخت و تۆپ بارانی ده‌وله‌تی مهنگوران شهره
 ده‌کار ده‌کشینه‌وه. له‌وکاته‌دا سه‌ر له‌شکر خزاعی بز لیکۆلینه‌وه‌ی مه‌سه‌له‌ی
 شهر دینته سابلاخ راپۆرتینک بز ره‌زاشا ده‌تیری وده‌لی: زانایانی سونتی سه‌باره‌ت
 به‌گۆزینی لیباس حوکی خه‌زایان داوه‌و گۆزینی لیباس به‌کوفر ده‌زانن. عیلاتی
 سنور رابه‌ریون و شهریان ده‌ست پینکرده‌وه. نه‌گه‌ر ده‌ته‌وی ولات نارام و میلله‌ت
 ناسوده‌ بیت، له‌گۆزینی لیباس و به‌ک شکلی واز بینه‌ه. «ره‌زا شا عدلی
 به‌گی حه‌بده‌ری نوئنه‌ری سابلاخ له‌مه‌جلیس بانگ ده‌کا و به‌توره‌یی پینی
 ده‌لی: تۆ که‌ نوئنه‌ری کوردانی، نه‌گه‌ر کورد نایانه‌وی لیباس یگۆزون و زانایانی
 کورد به‌کوفری ده‌زانن بز چی نه‌ت گوتوه؟

عدلی به‌گ له‌ترسان ده‌لی: قوریان نه‌م راپۆرته‌ درۆیه . کورده‌کان گوی
 رایه‌لی یاسای حکومه‌تن و نیشتمان په‌روه‌ر و سنوردار و موسلمان‌ی به‌راستین.
 نه‌م هه‌رایه له‌به‌ر زولم و زۆری مه‌عموری به‌رتیل خُز ساز بوه. نه‌گه‌ر نیجازه
 به‌دی ده‌چمه‌ نیو عه‌شایر و زانایاتی کورد تا پینچه‌وانه‌ی راپۆرتی سه‌ر له‌شکر

خزاعی روون بیته وه.. عدلی بهگ دیتنه سابلخ هیندی زانا و سرزوک عهشیره تان فریو ده دا و تیلگرافینک بو تاران ده نینن که هه لگیرسانی شهر خه تای زولم و ده ست دریزی مهنموران بوه. لهو لاشه وه قهره نیاغای مامهش و عه لیاغای نه هیر نه سعه د له گه ل خزی ده باته گوندی سه لیم ساغلوئی مالی خدوی کا عه پیزی و له وی مام بایزی دلخوشی ده ده نه وه و فریوی ده ده ن و ده لنین بهو سرما و سوله شهر ناکری و به هاری نیمهش ره گه ل تان ده که وین. مام بایزی ده خاپینن و ده بیه نه سابلخ. سر له شکر ریزی لی ده گری و ده بینرنته وه نه وانی دیکهش نیقناع بکات. چه کداری مهنگور ورده ورده ده چنه وه گونده کانی خزیان و چه کداری عهشیره تی مامهش و دینزوکری و به زاراوه ی نیستا جاشه کان جینگای مهنگوران ده کزنه وه و جینگیر ده بن. مانگی ره شه مه ی سالی ۱۳۰۷ - ۱۹۲۹ سر له شکر خزاعی له رنگای سرزوک عهشیره تی مامهش و دینزوکری به مام بایز راده گه به نی که مهنگور هه موو عافو کراون و نه گهر له موو به دواوه یه ک له مهنگوران هه را ساز بکا، ته مبی ده کری.

تم قسانه له نیو مهنگوران به هیچ ده چن. له نیوان مهنگور و قاسدی دینوکریانیشدا وتو ویژ بهر ده وام ده بی. لهو کاته دا سه رتیب موقه ده م دیتنه سابلخ. هه مزاغای و هه سه ناغای مهنگور له ته وریز چه پس ده بن ده یانه نینتیه وه نازادیان ده کا تا له م رنگایه وه مهنگوران دلخوشی بداته وه. له به هاری سالی ۱۳۰۸ فرزگهی نیزان ناگاداری به سه ناوچه ی مهنگوراندا بلاؤ ده که نه وه و له ناگاداریه که دا ده گوتری: « له مه زیاتر بار و دزخی شپزه ی نیو مهنگوران قه بول ناکری. مام بایزی سه رزوک مهنگوران نه یوانی ولات نارام کاته وه. له م کاته وه له سه رزوکایه تی ده خری و پیوسته تا پینچ رزوی دیکه ناغایاتی مهنگور لیره ناماده بن سه روکی تازه یان بو دیاری ده کری و ده بی بو هه موو فرماتینکی حکومد مل راکیشن. نه گینا به گوزره ی فرماتی نه علا جه زره ت هیزی له شکر تاوانباران سزا ده دات. »

سدرتپ موقدهدم همزه‌اغا و همسه‌ناغا نازاد ده‌کا بچته‌وه
 کونده‌کائی خزیان. همزه‌ناغای سالار عه‌شایی ده‌گیرنده‌وه: سدرتپ موقدهدم
 ټینه‌ی بانگ کرد. هر یکه نه‌سپنکی به زینه‌وه خه‌لات کردین. که هاتینه‌دهر،
 همسه‌ناغا گوتی: زوو برزین. رکبفمان لیدان تا گه‌یشتینه‌ چوار بهره‌دی. له‌وی
 راوه‌ستاین. همسه‌ناغا شاده‌و نیسانی هینا و گوتی: به‌قه‌بری شینخی بورهانی
 هه‌تا ماوم چارم به‌عه‌جه‌مان ناگه‌وینته‌وه. بز هم‌وو کوره‌کانشم وه‌سیدت ده‌که‌م
 که هه‌تا هه‌ن دوژمنی مه‌نموره‌کائی ره‌زا شا بن. نه‌وه بیرو باوه‌ری منه، توش
 خوت ده‌زاتی. سوپاس بز خودا له‌چهنگ شکنجه‌ی عه‌جه‌مان رزگار بوم.
 دلخوشیم داوه و گوتم: سدرتپ چاکه‌ی له‌گه‌ل ټینه‌ کرده. به‌لټیمان پنداره.
 همسه‌ناغا گوتی: هه‌ر نه‌وه‌یه‌ گوتومه. نه‌ شیر ی و شتر نه‌ دیداری عه‌ره‌ب.
 همزه‌اغا و همسه‌ناغا ده‌چنه‌وه باستم به‌گ و ترکه‌ش. ناگاداری ده‌ولت هیچ
 کارناکات و شهر ده‌ست پنده‌کرته‌وه. فروکه‌ منگوران بومباران ده‌که‌ن. ژن و
 مندال به‌مه‌رو مالآته‌وه روو ده‌که‌نه‌ جیاو له‌پدنا و په‌سیوان ده‌گه‌رین. نوردوی
 ده‌ولته‌ی ده‌گاته‌ نامید و سوازه‌ی شوقاق و شاسه‌یوان له‌گه‌ل له‌شکری ده‌ولت
 دینه‌اتی منگوران ده‌سوتین و تالان ده‌که‌ن. تالان و سوتان و گریان و هاوارتیکه‌ل
 ده‌بی. منگور هینشتا به‌ر بهره‌کائی ده‌که‌ن. به‌لام بومباران و گره‌می توپان ترسی
 خستونه‌ دل و گه‌وتونه‌ فیکری ره‌زگار گردنی ژن و مندال و مالآتی خزیان.
 ده‌گه‌نه‌ سهر پردی قه‌لاتاسیان، حه‌شیمت و مهر و مالآت له‌وی کز ده‌بیتنه‌وه و
 ده‌تگوت رژی حه‌شره. مه‌لا خه‌للیش ده‌گاته‌ سهر پردی و ده‌په‌رنته‌وه. خه‌لک
 له‌م چیاو که‌ژه‌ برسی و سهر گه‌ردان ده‌سورینه‌وه. ژیاتنکی داخداره و ده‌گه‌نه
 سنوری عیراق. حکایه‌تی میرزا که‌رمی درنزه و راپه‌رینی مه‌لا خه‌لیل
 لیک‌وینده‌ی پتری گه‌ره‌که. بینه‌گه‌ له‌ نووسراوه‌ی برایی نه‌فخه‌می تویننده‌وی
 ماموستا عبدالرقیب یوسفیش کورته‌ ناگاداره‌کمان سه‌باره‌ت به‌ راپه‌رینی مه‌لا
 خه‌لیل ده‌داته‌ ده‌ست.

و . عبدالرقيب يوسف له سر راپهړنی مهلا خهليل پرسیاری له
 نهحمده دی هماغای پژهړی کرده و وهلامهکمی له ژنر ناری (له
 بیره وهریه کانی نهحمده دی هماغای پژهړی) دا بهم جزره بلاؤ کردوتهوه: «
 مهلا خهليل کویتغا عدولای میراوه یی به نویتهری خوی ناره لای
 ناغاکانی پژهړ و داوای یارمهتی چه کداری لیکردن. نهوانیش منیان ناره لای
 مهلا خهليل و چوار رزژان لای نهو مامهوه. پښم وت عهشایر جینگهی نیعتیما
 نین چونکه هر رزژه شپوهیهکن. ناغایانی پژهړ پرسیان به نینگلیزهکان کرد.
 نهوانیش وتیان نیمه رازی نین یارمهتی مهلا خهليل بدن و ناژاره له خاکی
 نیزان دروست بکن. چونکه علاقهمان له گهله نیزان باشه. مهلا خهليل نامه ی
 بز شینخ ههحمودیش نووسی و داوای یارمهتی لیکرد. بهلام زروفی باش نهبوو،
 نهیتوانی یارمهتی بدات» (۱۶)

کاتی چوپومه کارلستاد خزمهت قازی ههوهغانی له سر راپهړنی مهلا
 خهليلیش پرسیارم لیکرد. له وهلامدا فرموی:

«مهلا خهليل جل و بهرگی کرده بههانه، دهنا مهنزوری جل و بهرگ نهبوو.
 کردی به بههانه، بز خهلاک نهوه چاکتر بوو. ده نا هر له ههوه لهوه مدنکور و
 قیسسه تینک له گهورکان و هیندی له مهلاکان موخالیقه تیان ده کرد. فهقت کردی
 به جل و بهرگ و شکلینکی مهزهه بی به خوی گرت. قسه ی مهلاکانی خوتسا
 کردهوه. مهلا خهليل له گهله ههمه رهشید خاتیش پیوهندی گرت. مهلا بهکی
 مدنکور به ناوی مهلا شهرف نامه ی دینا بز ههمه رهشید خاتی. کاغهزی
 ماموستا مهلا خهليلی هینا بانه. منیان ره گهله خست بز وینه مانی ههمه
 رهشید خان. وهلامی دابزه گوتیوی من له گهله مهلا خهليلم. فهقت
 مانگینکم لی راوهستی. دیاره هیچ دهستیک نهبوو یاریده ی مهلا خهليل بدات و له
 بهرانهر سرزکی عهشیره تی خو فروشی مامهش و دینوزکری و لهشکری حکومت
 دا خوی پی رانه گیراو به ناچاری رزوی کرده کوردستانی عیراق و ماوهیدک لهوی

مایه‌ده. ماموستا مهلا محمدهدی شلماشی که له فنلاند چورو بوومه خزمه‌تی و باسی دوردو داخی ژیر دهستی کوردمان ده‌کرد، باسی مهلا خه‌للیش هاته گزوی. ماموستا باسی زانایی و زانستی مهلا خه‌للی کرد که زاتینکی هه‌لکه‌وتوو بوه. فهرمووی له بواری زانستی فده‌کیات وینهی نه‌بوه. روز ژمیزینکی به پستی نه‌بجه‌د ساز کرده و ناسراوه به تفریقی مهلا خه‌للی و لای زوری زانایانی کوردستان راگیراوه. نهم روز نه‌ژمیره نه‌ک ههر بز سالیک به‌لکوو بز هه‌میشه و نه‌به‌دی حسابی سال و مانگ و روزی کرده. نوسخه‌یه‌کی له کتیبخانه‌ی ماموستا شلماشی هه‌یه و شتینکی عه‌نتیکه‌و نمونه‌ی زانایی زانا باشه‌کائی کرده. ههر له سه‌ر باسی ماموستا مهلا خه‌للی، ماموستا شلماشی فهرمووی: گوینخا هه‌سه‌نی هه‌لوی که له مهلا خه‌للی نیزیک بوه گزیراوه‌ته‌وه گوتوو، دوی رزیشتی مهلا خه‌للی هه‌سه‌نا غای مدنکور ده‌گرنه‌وه و ده‌لین یان ده‌بی مهلا خه‌للی بینیه‌وه یا نیعدامت ده‌که‌ین. هه‌سه‌ناغا ده‌لی: ده‌چم ده‌به‌ینمه‌وه. کاتی نازادی ده‌که‌ن، بار ده‌کاو دیته‌نو و دیو وله گوندی شه‌روه‌تی داده‌نیشی. مهلا خه‌للی نه‌و دم له رانیه‌ده‌بی. هه‌سه‌ناغا ده‌لی: هه‌سته‌بچوزه. تا تو له ده‌روه‌ه بای منیان نه‌ده‌کوشت. نیستاش تا من له ده‌روه‌ه بم تو ناکوژن. به‌لام نه‌گه‌ر ههر تکمان بچینه‌وه، له واته‌به‌عه‌جم ههر تکمان بکوژن.

کاتی له خزمه‌ت قازی علی ماره‌غانی بووم لیم پرسی نه‌زه‌رت چیه‌که مهلا خه‌للی کاغزی نیعدامی پیشه‌وای نیما کرده.؟ فهرمووی: ناتوانم باوره‌به‌و شته‌بکم. هه‌چه‌نده‌زور گوتراوه. عه‌جم قیله‌زانن و درز ده‌که‌ن. نیتمینانی قه‌لیم به‌و شته‌نیه. له‌م چوار چینه‌به‌دا نه‌مه‌دی هه‌ماغای پزده‌ری له وه‌لامی عبدالرقيب یوسف دا ده‌لی: «مهلا خه‌للی پشتگیری قازی محمدهدی نه‌کرد. ده‌بگوت ریژی روسی شیوعی به‌و به‌زه‌ره‌ری نیسلامه‌و نابی ته‌نیدی بکه‌ین. گه‌ر چی مهلا خه‌للی دژی قازی چه‌کی هه‌لکه‌گرت. به‌لام

به خه لکی ده گوت له گه ل ئه و ریژمه مهن. « (۱۷)

لیزه شدا ماموستا مه لا خه لیل له ژنر ته تسیری مه زه به بدا زولم و زوری و جنابه تی حکومتی تاران دژی کورد له بیری ده با ته وه و ههستی نه ته وایه تی پینشیل ده کات و نه ک هه ر پشتیوانی له تاقه ده سه لاتی ره وای نه ته وه که ی ناکات، به لکوره به فازنجی ریژی داگیر که ری تاران خه لکیشی لی دوور ده خاته وه. نه ک هه ر نه وه به لکوره وه ک قاوه و ویلاژ بزته وه فتوای ئیعدامی پینشه وای کوردیش نیمزا ده کا. تاوانیک که نه خودا لینی خوش ده بی و نه کورد قهت له بیری ده کا.

راپه رینی سما یلاغای شکاک

به کی له بزوتنه وه و راپه رینه هه ره به ر بلا و پر مه غزاو ده نگه ره وه ی کورد له رۆژ هه لاتی کوردستانی دوا ی ته وای بوونی شه ری یه که می دنیا گر، راپه رینی سما یلاغای شکاک ناسراو به (سمکۆ) بوو که به شی زوری کوردستانی ئیرانی گرته وه و پریشکی گه یشته کوردستانی خوارو و کوردستانی سه رووش، ۱۹۹۱ که شه سه مین سالی شه هید بوونی سمکۆی قاره مان بوو. سه ر نو سه ری گۆفاری به ره هم کاک مه سه فا دوزگوه ی داوای لیکردم که به م بۆنه وه له سه ر راپه رینی سمکۆ و تارنکی بز بنووسم که به زمانی تورکی بلاوی کاته وه. به م ئیعتیباره که کورده کانی کوردستانی تورکیا له باره ی بزوتنه وه ی سمکۆ هه یج ناگاداریان نیه. ئه م با سه ی لیزه دا له به ر دهستی خوینهرانی به ریز دایه سالی ۱۹۹۱ نو سه را وه له ژماره ۱. گۆفاری (به ره هم) ۱۹۹۱ دا به زمانی تورکی بلاو کرا وه ته وه. پاشان له ژماره ۷ و ۷۳ ی گۆفاری (به ر بانگ) تورگانی کۆمه له فیدراسیۆنه کانی کورد له سوید به زاراوی کرمانجی بلاو کرا وه ته وه. لام وایه نو سه یه کیشم بز ماموستا هاوار نارده وه و نو سه یه کیشم دا وه به کاک ئاسۆ

گهرمیانی و نوسخه‌یکم بز دوکتور محمد محمد گهریم شکاگی ناردوه. نینستا به دستکاریه‌کوره جارینکی دیکه‌ش لیزه‌دا بلاؤ ده‌کرنته‌وه. پینم وایه نم کورته نویسینه له چاو نیوه‌روکی راپهرینی سمکؤ شتینکی زور کهمه و نه‌یتوانیوه به ته‌واوی بچیتنه ناخی ئاهانچ و کرده‌وهو چونه‌تی راپهرینی سمکؤ و نرخنی ته‌واوی خوی بداتی. هیوادارم میژوو نویسان و زانایانی کورد شیکردنه‌وهی راپهرینی سمکؤ نه‌خه‌نه پشت گوی و نه‌هیلن نم لاپهره پرشنگذاری میژووی نه‌توره‌کمان له ژئر توزی فه‌راموشکاریدا به نادبیری بچینیتنه‌وه.

بارودخی ولآت له سهرده می دوای شهری به که می دنیا گردا.

دوای راپهرینی شیخ عربیدولای نهری (۱۸۸۰) بزوتنه وی سهروک عهشیرت و نه میرانی کورد، به مه بهستی سیاسی و نامانجی نه ته وه بی له کوردستانی نیران داده مرکی. هر چه نده جاروبار لیزوله وی چند عهشیره تیک بز نهدانی باج و مالیات و سوزسات سهر بزنیان کردوه و له حکومتی عهجه هه لگه راونه وه، به لام له راستیدا له بهر بی بهر نامه بی و بهک ته گرتن و ناکوکی نیر خو نه بیان تانویه کومه لانی خه لک بیننه مه میدانی خه بات و شه قلی رزگاری نه ته وه بی به راپهرینه کانه وه بنین. هر بزیهش پاش ماو بهک شه و سهر بزنیوی شکاون و یا ته سلیمی دوژمن بوون و سهریان تیدا چوه. داخیکی دیکه نه وه به نه راپهرین و خه باته نه هاتوته سهر کاغزو تو مار نه کراوه و بز میللهت به جی نه ماوه.

له سهرده می پاشایه تی موزه نه ره ددین شای قاجاردا، بارو دخی نیران فره پهریشان و شه رزه ده بی و ته قه لو ههردای ولآت له بهر بهک هه لده وه شی. هر سهروک عهشیره تیکی زوردار له ناوچه که می خوی ده بیننه حاکم وزورجویی تاران ناداته وه. عهشیره تی شکاک که به کی له گه وره ترین عهشیره ته کانی کوردستانی نیران بوو، له ناوچه می ورمی و سه لماس، سهر بز حکومتی تاران نه وی ناکا و شکاک به کرده وه حاکمی ناوچه می خوزیان ده بین. سهه مه دتاغای باوکی سهگوز،

سه‌رزکی تایفه‌ی عه‌بدزی، له‌م ناوچه‌به‌ده‌سه‌لات ده‌گرنه‌ ده‌ست و گوی ناداته
 حکومه‌تی تاران. وه‌گ که‌سه‌روی میژوو نووسی نیزانی باس ده‌کا: ده‌وله‌تی نیزان
 کابرایه‌ک به‌ ناوی (نظام‌السلطنه) ده‌کاته‌ والی نازریایجان، (که‌ به‌ گویزه‌ی
 دابه‌شکردنی نارچه‌ به‌ندی ولات کوردستانیش ده‌گرنه‌وه). نظام‌السلطنه‌ ده‌یه‌وی
 عه‌شیره‌تی شکاکیش به‌ر یار بکاو ده‌سه‌لاتی خزی به‌ سه‌ر نه‌وانیشدا به‌سپینتی.
 به‌لام ده‌زانی به‌ شه‌ر ده‌رؤستی **مه‌مه‌ده‌ئاغای** شکاک نایه. وه‌گ هه‌موو
 دوژمنیکی خوزی ده‌که‌وته‌ بیری فیل و پلان دانانه‌وه. **جه‌عه‌رئاغای** کوری
مه‌مه‌ده‌ئاغا، بز ته‌وریز بانگ ده‌کا، پشتی قورنانشی بز نیمزا ده‌کا که
 خه‌بانه‌تی پی‌ ناگات. **جه‌عه‌رئاغای** دلپاک وخاوه‌ن به‌روا به‌ قورنان. له‌ گه‌ل
 (میرزای خالی و شه‌ش که‌سی دپکه‌ ده‌چینه‌ ته‌وریز و له‌ لایه‌ن والی
 پینشوازیه‌کی گه‌رمی لی ده‌کری. له‌و سه‌رو به‌نده‌دا نه‌رمه‌نی و نازریایجانی قه‌قاز
 ته‌وشی ناکوکی شه‌روکیشه‌ ده‌بن. نظام‌السلطنه‌ گه‌ره‌کی نه‌رمه‌نیان له‌ ته‌وریز به
جه‌عه‌رئاغا ده‌سپیزی که‌ به‌سه‌ری رایگاو بیپاریزی. له‌ بنه‌وش ته‌خشی
 کوشتتی ده‌کینشی. رۆژنکیان به‌ دوایدا ده‌نیزی که‌ به‌چینه‌ کن والی. له‌ هه‌سارو
 ده‌ورویه‌ری باره‌گاش بۆسه‌ی یز دانه‌نینه‌وه‌و چه‌ند تفه‌نگچی ئاهاده‌ ده‌که‌ن که
 ته‌قه‌ی لی‌بکه‌ن و بیکوژن. **جه‌عه‌رئاغا** بیخه‌به‌ر له‌ هه‌موو شه‌ت، دینه‌ باره‌گای
 والی و پیاوه‌کانی خزی له‌ هه‌ساری راده‌گری و له‌ پلیکانان بز کن والی سه‌ر
 ده‌که‌وی. له‌و کاته‌دا که‌ نۆکه‌رانی والی ده‌بانه‌وی یز لای والی به‌رن،
هه‌مه‌هوسینخانی زه‌رغامی قه‌ره‌جه‌داغی، له‌ په‌نجه‌روه‌ ده‌سه‌ری لی ده‌کا
 و وه‌سه‌رنکی ده‌گیری. پیاوه‌کانی **جه‌عه‌رئاغا** که‌ گوی‌بان له‌ ته‌قه‌ی ده‌بی،
 راده‌که‌نه‌ سه‌ر مه‌یته‌که‌ی و ده‌بانه‌وی ته‌رمه‌که‌ی ده‌ریاز بکه‌ن. به‌لام که‌ ده‌زانی
 مه‌یته‌که‌بان یز ده‌ریاز نابی، ده‌که‌ونه‌ فیکری خۆ رزگار کردن و خۆ ده‌گه‌بیننه
 کۆلان و سه‌ریانان و به‌ قونه‌ شه‌ر دوا‌ی نه‌وه‌ی دووکه‌سیان لی ده‌کوژری، له‌ شاری
 وه‌ده‌ر ده‌که‌ون. والی سوارانیان وه‌دوا ده‌خات و نه‌مر ده‌کا نه‌جاتیان نه‌ده‌ن. له

گوندی (نروق) ده‌گنه سوریان و لی‌یان ده‌بی به‌شهر. نو پنج‌کسه قاره‌مانه، دوی شهرنکی توند چند کسبان لی ده‌کوژن، نسه‌کانبان ده‌گرن و لی سوار ده‌بن، خز ده‌گه‌بیننه‌وه کوردستان.*

کوشتنی جه‌عفه‌رناغا وا به‌ناپیاری و به‌فیل و تله‌که، کار ده‌کاته سهر محمه‌دناغا و سمایلاغای کوری. بریاری به‌ره‌کانبی حکومتی عجه‌م ده‌ده‌ن و بز سه‌پاندنی ده‌سلات به‌سهر ناوچه‌دا ده‌که‌ونه کار. له‌و سه‌رده‌مه‌ش دا حکومتی نیران و عوسمانی له‌سهر سنوری نیشتمانی کورد کیشه‌بان ده‌بی. به‌گوزهی بریاری گونگرهی بیرلین ناوچه‌ی ستراتیژی (قتور) له‌مه‌لبندی شکاکان ده‌دری به‌نیران. به‌لام حکومتی تورک به‌م بریاره رازی نابی و ده‌به‌وی کیشه ساز بکا. سمایلاغا (سمکژ) له‌ناکزی نیوان حکومتی نیران و عوسمانی گه‌لک ورده‌گری و نم ناوچه‌یه ده‌خاته به‌ر ده‌ستی خزی، عجه‌مانی لی پاک ده‌کاته‌وه ده‌سلاتی خزی راده‌گه‌بینی. دیاره‌چالاک و تینکوشان و ناو و ناو بانگی سمکژ هه‌ر وا به‌هه‌لکه‌وت و کوتو پر نه‌بوه. پیش هه‌لگیرسانی شهری یه‌که‌می دنیا گر سمایلاغا له‌گه‌ل عه‌دالرزاق به‌ر خان هاو بیر بوه و له‌دانانی به‌رنامه‌ی شورش بز دامه‌زراندنی کوردستانی سهر به‌خو هاو کاری کرده‌ه.

له‌گه‌ل شیخ عبدالسلامی پارزانی چزه‌رووسیا و داوای یارمه‌تی و پشتیوانیکردنی بزوتنه‌وه‌ی کوردی کرده‌ه. خزمایه‌تی له‌گه‌ل سه‌ید ته‌ها و بنه‌ماله‌ی شیخانی شه‌مزیتان هه‌لکه‌وتی سیاسی و کزمه‌لایه‌تی سمکژی پته‌و تر کرده‌ه. به‌ر له‌شورشی نوکتوبر له‌گه‌ل سه‌ید ته‌ها و چند کسه‌بتر (کزمه‌له‌ی نه‌جاتی کوردستان) بان دامه‌زرانده‌ه. له‌گه‌ل کار به‌ده‌ستانی روس له‌باره‌ی هاوکاری دژی تورک و پشتیوانی له‌نامانجی نه‌ته‌وه‌یی کورد وتو وژیان کرده‌ه. (۱۸)

*باسی کوشتنی جه‌عفه‌رناغای شکاک له‌(میژووی مه‌شروته‌ی نیران و میژووی ۱۸ ساله‌ی نازه‌ریایجان) نویسنی نه‌حمده‌ی که‌سره‌وی و هه‌ر وه‌ها له

(سر زمین زردشت) نووسینی عدلی دهقان وه رگیراوه.

دیاره شهوانه و سه رۆکایه تی بنه ماله بی عیلی گه وروی شکاک و ههل و مهرجی ناوچه و لاوازی و بی دهسلاتی حکومتی عهجه م بوونه ته هزی دره وشانه وه و ده رکه وئنی سمایلاغا له عاسمانی سیاسه تی کورده واریدا، ئه ویش به لینه اتوو بی به گوزره ی بارو دزخی نه و سای جیهان و کوردستان توانیوه تی له گهل رووداوه کان مامله بکا.

پیلان بۆ کوشتنی سمایلاغای شکاک.

پاش نه وه ی سمکۆ هه لگه رانه وه ی خزی له حکومتی تاران ناشکرا ده کات، ده ست ده کا به کۆکردنه وه ی له شکر و په ره پیدانی ده سلآت له ناوچه دا. نه مجاره والی نازربایجان به ناوی (هکریم الملک) ده زانی به شه ر ه یجی له گهل سمکۆ پی ناگری. ده که وئنه نانه وه ی پیلان و قیل، بۆ کوشتنی سمکۆ. بۆمه بایه ک دروست ده کاو به ناوی شوگه لات و شیرنی که گوزیا خه سووی له خزه را بۆی ناردوه، ده بیچیتته وه و بۆی ده نیری. سمایلاغا باسی ئه م پیلانه ئاوا ده گیریتته وه : « له ده شتی له سه ر چیمه ن دانیشته بوین، قوتوه که بیان هینا. کوره که م بۆ کردنه وه ی قوتو په په له بوو به م خه یاله که شیرنیاته و نه نک ی بۆی ناردوه. له و کاته دا، وه بیرم هاته وه که (حه بده ر عه موغلی) قوتیه کی به ناوی شیرنی بۆ (شوجاع نیژام) ناردوه، له گه لکرو کردوویانه ته وه، ته قیوه و شوجاع نیژام کورژاوه. وه شک که وتم. گوتم به رن له ولا بیکه نه وه. که ده زوه که یان پچراند، رونایه کم بینی، گورج کوره که م ده نامیزی گرت و خۆم به عه رزی دادا. بۆمه بایه که ته قی، من به سلامت ده رچووم، به لأم عدلی برام و چهند که سیتر کورژان . »

ئه م کرده وه نا پیاوانه ی (هکریم الملک) سمکۆی له سه ر خه بات و تیکۆشان

وسه پانډنی دهسلات شیلگیر تر کردو دهستی کرد به پاک کردنه وهی مهلبه نندی شکاکان له دهسلاتی حکومتی عهجم ورینگای ورمی - ته ورزی به ست. هاتوو جزوی نیوان ته ورزی و ورمی تنیا له رینگای ده ریاو له نگرگای گولمانخانه وه ده ره تانی هه بوو.

سمایلاغاو کورشتنی مارشیمون

دوای شبری یه که می دنیاگر و قه لآچوکردنی نهرمه نیان له تورکیا، نیزیکه ی ۲۵هزار کسی ناسوری و نهرمه نی رووده که نه کوردستانی نیزان و له ناوچه ی سه لماس و ورمی خز ده گرنه وه. دیاره ناسوری و نهرمه نی له کاتی شهردا له لایه ن له شگری روسیای قه یسه ری به وه چه کدار کرابوون و دژی تورک شهریان ده کرد. له ورمی نه نجومه نیکه ناسوری و کلدانی داده مه زینن و هر له و کاته شدا ده ست ده که ن به پیکهینانی ته شکیلاتی نیزامی به خه یالی دامه زرانی ده و له تیکه ی ناسوری - نهرمه نی له ناوچه ی سه لماس - ورمی که مه لبه نندی هه کاری - یش بگرته وه. نیکیتین قونسولی نه وده می رووس له ورمی ده نووسی: «بی نه می و هه لنگه رانه وه له نیو له شگری رووس دا، مه سیحیه کانی وه ترس خستبوو. له مانگی نوکتوبری ۱۹۱۷ دهسته یه کی نوینه رایه تیان چوه تفلیس و داوای پشتیوانیان له کاربه ده ستانی ده ولتی رووس کرد. ژه نرال (له دینسکی) فه رمانده ی له شگری قه فواز به تیلگراف به منی راگه یاند که بریار دراوه له ورمی له شگری مه سیحی پینک بینن. دیاره نه تاشه ی نیزامی هاو به یانه کانیش (کولنل شارده نی و کاپیتان مارچ و هاژور ستینکس و کولنل پک له گه ل نه م بریاره موافیقن نه م ته شکیلاته تازه یه جگه له دابینه کردنی مه سیحیه کان ده بی چالاکی جه به یه ی تورکه کانیش بخاته ژیر چاره دبزی. له لایه ن هار په یمانانه وه واده ی یارمه تی مالی

و فنتیمان پندرا. سی نفسه‌ری فده‌نسه‌یی گورج خهریکی رنکخستن بوون. به‌لام کلفل شاره‌ینی له ورمی به منی گوت که به‌شداري ده‌وله‌تی فهرانسه لهم ته‌شکیلاته‌دا کاتی‌به. چونکه نیران و قه‌فقا‌ز بوونه نا‌رچه‌ی کاری نینگلیز. پنیسته ژه‌نرال دینسترویل به سمر کارو باری تم دوو ولاته رابگات. من لهو مه‌سه‌له‌به ناگادار نه‌بووم. به‌لام ده‌مزانی که نینگلیزه‌کان بز پیکه‌تانی له‌شکری مه‌سیحی هه‌نگای جیددی داوین. میستر (ماگ‌هوری) سه‌رژکی کومیسونی به‌رزی به‌رستانی له هه‌مه‌دان به تیلگراف به ژه‌نرال (گراسی) که له‌ورمی بوو راگه‌یاند که له گه‌ل پیکه‌تانی ته‌شکیلاتی نی‌زامی‌ودیاری دانی توانای عه‌سکری نه‌وته‌شکیلاته، پاره‌ی پنیستان بز ده‌نیردری. مانگی ژانویه ۱۹۱۸ کاپیتان (گراسی) بز پاراستنی نه‌رمه‌نیان و ناگاداری له کاروباری کوردستان هاته ورمی و کومه‌نیکی پینگ هینا. نیداره‌ی گو‌فاری ویگرام vigram کتینیکی به ناوی (پچوکترین هارگری سالی ۱۹۲۰) بلا‌ز کرده‌وه و له لاپه‌ره‌کانی ۳۵ و ۳۶ دا نوسیبوی «کاپیتان گراسی چوه ورمی بز نه‌وه‌ی له گه‌ل ناسوزیه‌کان پی‌وه‌ندی بگری. له وی میتینگینی گه‌وره‌ی پینگ هینا. ربه‌رانی میلیته‌ی ناسوری نه‌وه‌ نه‌خسه‌و ناخافتنی ناوبراویان په‌سند کرد. بریار وایوو. ۲۵ نه‌فسه‌ری روسی بچه‌ ورمی تا هیزی ناسوری دا‌به‌زینن. تم هیزه‌ ده‌بوایه هیلنی ده‌ریای ره‌ش تا به‌غدا پاریزی. پاره‌و تفاق‌ی شهریش نه‌وه‌نده‌ی پنیسته بی بزبان ده‌نیردرنت. به پشت به‌ستن به‌م واده‌و به‌لینه میلیته‌ی ناسوری تاماده‌ بوو چه‌ک هه‌لگری و شهر بکا. لهو میتینگه‌ دا جگه‌ له که‌سانی به‌ زیپک و زا‌کونی میلیته، جه‌نابی‌ستناک‌و دوکتور ئا، شهید که نه‌وه‌م کونسولی نیفتیخاری نه‌مریکا بوو، من و دوکتور کوول- یش تاماده‌ بووین. بروامان کرد که قسه‌کانی کاپیتان گراسی به‌ نیه‌تینی خالیس و پاک گو‌تراون . « (۱۹)

به‌م پی‌یه‌ روونه که ده‌وله‌تی روس و نینگلیز و استووایانه له به‌رامیهر تورکیادا، حکومه‌تینی ده‌سنتی‌وی خویان له ناسوری و نه‌رمه‌نی لهم نا‌وچه‌به

دایم‌زرتن.. سرزکی نمرکائی نینگلیز ههولی داره که له نیوان ناسوری و نهرمه‌نی و کورد دا، هارکاری‌یه‌ک پینک بینی. به‌لام رووسه‌کان له ناوچه‌ی ورمی ده‌ست ده‌کن به پینکه‌ینانی رنک‌خراوی نیزامی مسیحیه‌کانی ناوچه وئم جیلزیه‌انه که له تورکیاوه هاتبونه کوردستان. بهم چه‌شته له سه‌ره‌تای سالی ۱۹۱۷ له‌شکرکی تازه دامه‌زراو له ناسوریه‌کان خو نیشان ده‌دا. (۲۰)

ناسوریه‌کان پاش نه‌وی رووده‌کنه ناوچه‌ی ورمی، له شارو گوند ده‌ست ده‌کن به کوشتارو تالانی خه‌لک. ده‌سه‌لاتینکی ته‌واو به‌سه‌ر خه‌لکی ناوچه‌دا ده‌سه‌پینن. سیتوان گاسفیلدی فه‌ره‌نسی له‌م باره‌وه ده‌نورسی: « نیمه مه‌جیور بووین ده‌سته‌ی غه‌یره نیزامی له ناسوری و باندی چه‌کدار پینک بینین. عه‌ببی نم رنک‌خسته زور زوو ده‌رکه‌وت. ناسوریه‌کانی چیا نشینی تورکیا کاتی که چه‌کدار بوون ده‌ستیان کرد به تالانی گونده‌کان و به هیچ جور پیشیان نه ده‌گیرا. نه‌وان سه‌دان سال له چیاکانی تورکیا بهم کاره راهاتبوون. له سه‌ره‌تای سالی ۱۹۱۸ له‌شکری مسیحیه‌کان ده‌گه‌بسته تیزیکه‌ی ۱۲ هزار چه‌کدار. زوره‌یان جیلز بوون له زیر فه‌رمانده‌ری ناغا پتروس دا. کادری نم هیزه له رووسان پینک هاتبوو. سرزکی ستادی فه‌رمانده‌بیش فه‌ره‌نسی بوو. » (۲۱)

پاش نه‌وی که نم له‌شکر و حدشیمه‌ته ده‌گه‌نه ناوچه‌ی ورمی و سه‌لماس، رینه‌ری مه‌زه‌ببی و نیزامی ناسوریه‌کان هارشیمون هه‌وای پینکه‌ینانی ده‌وله‌تینکی ناسوری له سه‌ری ده‌دا. نه‌و ده‌بیرست له هه‌لو مه‌رجی نالوزی جیهان و له سیاست و پشتیوانی هه‌و په‌یمانان که له‌شکری ناسوریشیان بز پینک هینا بوو که‌لک وه‌رگری و له‌م مه‌له‌نده‌ی کوردستان سنگی خزی لیدابکوتی.

نیکیچین کونسولی نه‌و ده‌می رووس له ورمی له‌م باره‌وه ده‌نورسی: « لافاری تایفه‌ی نه‌ستوری هارشیمون پاش به‌ریه‌ره‌کانی نازایانه له گه‌ل کورده‌کان و تورکه‌کان به ناچاری چیاکانی خزیان به جی هیشتیوو هاتیوونه نم ناوچه‌یه و بیوونه سه‌ر باری نم بارو دو‌خه نالوزه. پاشه‌کشی نه‌ستوریه‌کان بز نیو له‌شکری

نیمه وه‌زعی سیاسی نالوز کرد. چونکه نم چه‌کدارانه که له گهل کورد و تورک شهریان کرد بوو، همر چه‌نده به ره‌سمی له لایهن نیمه‌وه بز شهری دژی تورک داوت نه‌کرا بوون، لانی کم فرمانده‌کانی له‌شکری نیمه‌هوانیان بز شهر هاندا بوو. که وابوو همر چزینیک بی‌هاو گری شکاوی نیمه‌هوانیان بوون. مافی خزیان بوو که ره‌گهل نیمه‌هوانیان، له لایه‌کی تر روسیا له شهری دژی تورک مهبه‌ستی رزگاری نهمه‌نستان بوو، ده‌بویه ده‌ست بخاته نیو کارو باری نوو ناسوریانه‌ش که له ویلایه‌تی وان داده‌نیشن. جگه له‌وه هاروشیمون چوبوه تفلیس و سه‌بارت به سه‌ر به‌خیزی و نازادی ناسوریه‌کان له گهل گران دوگ نه‌گولاً وتو و نژی کرد بوو. به دلنیا‌یی گه‌را بزوه و ناسوریه‌کانی تورکیا چاره روان بوون که له دوا‌ی شهر سه‌ریه‌خو بن.» (۲۲)

مارشیمون ریه‌ری مه‌زه‌بی و نیزیامی ناسوری له (خوسره‌وای) نیزیام سه‌لماس بنگه‌و باره‌گای لی به‌عه‌رزی داده‌او ده‌ست ده‌کا به فرمانه‌روایی له نارچه‌دا. همر له‌و کاته‌شدا خه‌به‌ر ده‌دا به سه‌گژ چاویان پینک بکه‌وی. که سه‌روی نووسه‌ری (میزوری مه‌شروته‌ی نیران) له‌م باره‌دا ده‌نووسی:

« ناسوری‌یه‌کان به هاسانی ورمی‌یان خسته ژیر ده‌ستی خزیان. هاروشیمون له گهل ده‌سته‌یه‌ک ناسوری و جیلز به‌ره‌و شاری سه‌لماس که‌وته ری. هاروشیمون ده‌بویست سه‌گژ فریو بدا. په‌یامی بز نارد که له شوننی چاویان پینک بکه‌وی. به‌یاراندا که رژی ۲۵ فیوریه‌ی ۱۹۱۸ له کزنه‌شار پینکه‌وه دانیشن. هاروشیمون له رژی دیاری‌کراودا، له گهل ۱۴ سواری بزارد‌ه‌ی چه‌کدار سواری کالسکه ده‌بی و ده‌چینه کزنه‌شار.»

ماموستا عه‌لاته‌ده‌ین سه‌جادی له کتیبی (شورسه‌کانی کورد) دا، ده‌نووسی: « رووسه‌کانی قه‌یسه‌ری نه‌بانویست له‌و ولاته‌دا به‌رانبه‌ر به بالشویک کوسپینک په‌یدا بکه‌ن. له گهل نه‌مه‌دا له دل‌ا له‌و فیکره‌ش دابوون که ده‌نگی‌کی کوردا‌یه‌تی له‌و ناره‌دا هه‌بوو نه‌و ده‌تگه‌ش له ناو به‌رن... رووسه‌کان هاتن

(مارشمعون) بیان راست کرده‌وه و قسه‌یان له گه‌ل کرد و هموو جزوه په‌ماتینکیان
 دایه. له و ولاته سماپلاغا هیده. بوونی سماپلاغا کوزسینکی هه‌ره زله چ له
 رنگای قه‌یسره‌یکانا و چ له رنگای مارشمعون دا. چاری نهمه ناکری مه‌گر
 به‌وه نه‌بی که مارشمعون له‌گه‌ل سماپلاغادا بکه‌وتنه قسه و به‌لکورو به بارینکا
 نیشی له گه‌ل یدک لابکاته‌وه. هینای سهره‌تا به ناوی نه‌وه‌وه که حکومه‌تینکی
 کوردی - نهرمندی دروست بکه‌ن له گه‌ل سمکوز که‌وتنه قسه کردن. به‌لام له
 راستیدا نه‌یوست لهم رنگه‌یوه له ناخردا سمکوز و کورده‌کان له ناو به‌ری و
 راسته و راست حکومه‌ته‌که بیی به حکومه‌تینکی « نهرمندی - ناسوری ». نهمه‌ش
 راست بو و ابوو. چونکه هیزی مارشمعون وه‌کو و ترا، ۲۵هه‌زار تفه‌نگچی رینکو
 پینکی خاوه‌ن مه‌شق بوون. له پشتیشیه‌وه رووسی قه‌یسره‌ی پشتیوانیان بوو.
 هیزی سماپلاغا ته نه‌و نه‌ندازه‌یه بوو، نه نه‌وه‌نده رینکو پینک بوو. هیزی نهم
 عیبارته بوو له هیزی عه‌شایر، که‌سینکیش نه‌بوو له پشتیه‌وه به چه‌گ و جبه‌خانه
 یاریده‌ی بدا. که‌وابوو له ناو بردنی سمکوز بو مارشمعون وه‌ک ناو خوارده‌وه
 « و ابوو. »

ماموستا عه‌لانه‌ددین له مه‌ر چوونی مارشمعون بز لای سمکوز، درنزه
 به باسه‌که‌ی ده‌دار ده‌نوسی: « هاتنی مارشمعون بز لای سماپلاغا، ده‌ستوری
 ره‌سمباتی پادشاهی نیشان ده‌دا. خزی له جل‌وبه‌رگی ئال و والی سه‌روکی روحانی
 نیمروزی تیره‌یه‌کی خاوه‌ن ده‌سه‌لات و پادشایه‌کی به هیزی سه‌ی رژیانا له سه‌ر
 دروشکه‌یه‌کی چوار نه‌سپی دانیشته که هموو چینه‌بندی دروشکه‌که به نالئون
 زینر کفت کراوه. شه‌ش نه‌فسه‌ری گه‌وره که چوار له مانه له نه‌فسه‌ره‌کانی رووسی
 نهم ده‌وره بوون، دووبان له پیشه‌وه له سه‌ر دروشکه‌و چواربان له پشته‌وه
 راوه‌ستان و شیره‌کانبان به رووتی راگرتوه و کالانی شیره‌کانیان له گه‌ل
 مشتوکانیانا هم‌وو زمروت و مرسع بوو. تیشکی هه‌تاره‌که که نه‌یدا لهم ئال و
 والی پادشاییه، سامینکی ده‌خسته نه‌و ناوه. مارشمعون به‌م جوره هاتنه هات و

له مالی تمیور ناغا دابهزی. « (۲۳)

به دوی چونی مارشیمون دا ، سمکوش ده گاته کزنه شار و ده سپیری ده سته یه کیش به دوی نهودا بگه نه نهم شوننه. ده بی سمکوش پینشتر هیندی چه کداری ناردبته کزنه شار که لهوی خویان ده بزه نابی.. مارشیمون ده گاتی، خوی ده چینه ژورور وسواره کانیسی له حساری جلهو بده دست راده وستن. که سره وی له م باره وه ده نویسی: « نیمه ناگامان له وتو ویزی مارشیمون و سمکوش نیمه. به لام سمایلاغا خوی گیزاوبه توه که مارشیمون به سمکوشی گوتوه: نهم ولاته که نیستا به کوردستان ناو دهری، توه نیشتمانی نیمه بوه. به لام جیاوازی تایینی له بهر یه کی بلاو کردوین. نیستا پنیوسته یه ک بگریته وه. نهم ولاته ی خومان بگریته ده ست و پینکه وه بژین. نیمه له شکرمان کز کردوته وه، نه گهر نیوهش له گه لمان بن، ته ورزیش ده گرین . « (۲۴)

سمکوش که هه ست به پیلاتی مارشیمون ده کات، به پینکه نیمه وه به لینی پی ده دا. له گه ل مارشیمون دیتنه دهر و راست لهو کاته دا که مارشیمون ده بهری سواری کالسکه بی، ته قه له تفهنگیکی دیت و مارشیمون ده گهرنته عهرزی. شکاک له هه موو لابه که وه دهر سرت له سواری کانی مارشیمون ده کمن و نیزیکه سی سوت که سیان لی ده کوژن. سمکوش ههر نهو روزه ده گهرنته وه بز چاریه. بز به یانی له شکری ناسوری وه سر سمایلاغا ده گهری. له کونده کانی ده ورو بهر ده ست ده کمن به کوشتار و کس وه پاش خو نادهن. سمکوش دوی بهر بهر کانی زور، ناچار پاشه کسه ده کاو چاریه به جی دلی. نه نجاسی کوژرانی مارشیمون و کوشتاری له راده به دهری خه لک له لایه ن ناسوریه کان و هاتنی له شکری تورک و شکانی ناسوری و روشتیان بز سایتقه لاً بز پال له شکری نینگلیز و کوشتار و تالانی جیلو، باسکی دوور و دریزه و له م کورته وتاره دا ناگوئجی. توه نده یه دوی کوشتی مارشیمون به قهرلی (علی دهقان) نووسری « تاریخی رضایه » فهلو ناسوری ۱۵۹ روزه له شارو له ناوچه ی رومی کوشتاریان له خه لک کردوه.

سه تو چل هزار کەسی ژن و پیاویان کوشته و شارو گوندیان تالان کردوه.

لەم باره‌دا ده‌کری بیڕ له‌وه بکرتنه‌وه که داخوا سمکۆ هه‌روا له‌ خزوه به‌ بی‌ به‌لگه‌و تاوان مارشیمونی کوشته‌؟ یان له‌ پیلان و کەله‌ک و فیلینک ئاگادار بوه‌؟ لەم باره‌وه‌ بیرو‌رای جیاواز هه‌ن. هیندی له‌ نووسه‌ران ئەم کاره‌ی سمکۆ به‌ هه‌له‌یه‌کی گه‌وره‌ داده‌نین و خه‌ریکن پرسه‌ش بۆ مارشیمون دا‌بینن. هیندیکیش لایان وایه‌ که سمکۆ هه‌ستی به‌وه‌ کردوه مارشیمون به‌ پشتیوانی هاو‌به‌یانه‌کان ده‌یه‌وی ده‌سه‌لاتی خزی له‌ کوردستان به‌سه‌پینی و دوور نیه‌ بۆ به‌ریه‌ره‌کانی تورکیا. لەم مه‌له‌بنده‌ به‌ پیت و به‌ره‌که‌ته‌ی کوردستان حکومه‌تیکیشی بۆ ساز بکه‌ن و ئەه‌جاره‌ سه‌رده‌مینی تریش کورد بخه‌نه‌ ژێر ده‌ستی ده‌وله‌تی ئاسۆری و نه‌رمه‌نی. ئەم بۆچوونه‌ کاتی به‌ هیز تر ده‌بی، که ده‌یه‌نین هیندی درنگتر، له‌ کونفرانسی لوزان، ئینگلیزه‌کان (پیتروسی) جیگری مارشیمون قوت ده‌که‌نه‌وه‌و ناو براو داوا ده‌کات که پنیسته‌ له‌ کوردستان جیگایینکیان بۆ دیاری بکری، هه‌ر وه‌ک له‌ فه‌له‌ستین بۆ جوله‌کان جیگا دیاری کراوه‌.

نووسه‌رو شاعیری یه‌ ناویانگی ئیزانی (ملک‌الشعرا‌ی به‌هار) له‌ کتیبی خزیدا به‌ ناوی (میژووی حیزه‌ سیاسیه‌کان) ده‌نووسی: « له‌ کونفرانسی لوزان) پترسی ئاسۆری) به‌ پشتیوانی له‌نده‌ن راست ده‌یه‌ته‌وه‌و داوا ده‌کات که: « ناسۆری و کلدانی میله‌تینکی که‌ونا‌راوه‌ قه‌دیعه‌وه‌ مه‌سکه‌ن و نیشتمانی نه‌وان بریتی بوه‌ له‌: سنۆری موصل و کوردستانی عوسمانی و کوردستانی ئیزان تا ورمی. ده‌بی بدرنه‌وه‌ به‌ نه‌وان و ناوه‌ند و بنگه‌ی تابه‌تیا‌ن بۆ دا‌بین بکری. ناو براو باسی نه‌وه‌ی کردوه‌ که ئاسۆری چه‌نده‌یان خزمه‌ت به‌ رووس و ئینگلیز کردوه. » (۲۵)

نه‌ک هه‌ر نه‌وه‌ مه‌هدی قولی هیدایه‌تیش له‌ کتیبی (خاترات و خطرات) دا ده‌نووسی: « پترس ئاوینک له‌ کونفرانسی لوزان به‌ نوینه‌رایه‌تی کلدانیا‌ن باسی سه‌ر به‌ خزی کرد و سنۆری گه‌یا‌نده‌ گزلی ورمی » لاپه‌ری ۴۴۹.

دوكتور عبدالرحماني قاسملو له باره ي راپه ريني سمايلاخواه ده ئى:
 «... سمكؤ به شينكى زورى له كوردستانى نيزان رزگار كرد و پاش دامه زراندى
 پيوه ندى له گه ل شينخ مه محمود سالى ۱۹۲۳ بۇ خزى له سوله يمانى چاوى به
 شينخ مه محمود كهوت. به لام نيگليزه كان سمكؤيان بۇ شهرى ناسوريه كان هاندا
 و سه رزكى ناسوريه كان مار شه معونى گوشت و دياره نه و كاره بوو به هزى كز
 بوونى هه لوئىستى سمكؤ.» (۲۶)

دوكتور قاسملو له م بۇ چورنه دا پشت به هيچ به لنگه و فاكتيك نا به ستى كه
 نيگليزه كان سمكؤيان بۇ كوشتنى مارشيمون هاندا بى. رووداوه كان
 پينچه واندى بيرو راي دوكتور قاسملو نيشان ده ده ن. له گشت به لنگه و
 تووسراوه كان ده رده كه روى كه نيگليزه كان نه ك هه ر دزى مارشيمون و
 ناسوريه كان نه بوون، به لنگه و به پينچه وانه نه وان كزيان كرد و ته وه و يارمه تيان داون
 و له شكر و دام و ده زگايان بۇ ساز كرد و ون. له ناخرى مانگى ديسامبرى ۱۹۱۷
 سه روان گريسى به كى له نه فسه رانى نيگليزى ميسيزنى نيزامى به ريتانيا له
 قه فقا ز كه مه عمورى پيوه ندى له گه ل نه رمه نيه كانى شارى وان بوو هاته ورمى.
 ناو براو له كن سه ر پزىشك كوژول و سيتوان گاسقبيلد كونسولى روس و
 م. شه له ميسونى نه مريكايى، ناسورى و كلدانيه كانى بۇ چه ك هه لنگرتن هانداو
 به لئىنى پندان كه له كؤنفرانسى داروژى ناشتى له پارس چاره نوسى
 ميلله ته كه بان له و په رى باشيدا موتالا ده كا» (۲۷)

به لاي منه وه له گوشتنى مارشيمون دا نه گه ر هاندان و ده ستى بينگانه بيرو
 لى بكرتته وه ناكرى هاندان و پال پيوه نانى توركيا نه خرپته به رچاو. نه حمه دى
 حمه ماغاي پؤده رى ده ئى: «سمكؤ كه هاته پؤده ر له دئى نورالدين له مالى
 هه باسى مه محمود ناغا به شه و دره نك قسه ي خۇشى بۇ من ده كرد. دوو سى
 چار باسى نه م مه سه له يدى بۇ من كرد و ده يگوت خه له تم كرد خوزگه مار
 شمعوتم نه كوشتبايه. به لام توركه كان به منيان كرد. وتى خه ليل پاشاي

تورک برادره بوو. نامه‌یگم بز نووسی وتم تیزی خه‌راپه منیه به‌رانبهر به تورکیه. به‌لام من خه‌راپه‌ی نیران ده‌کهم و وازی لی ناهینم. خه‌لیل پاشا ره‌لامی منی داوه وتی تورک نه‌تزیان خوش ده‌وی و نه‌گهر تز مار شیمون بکوزی نیمه پشتگیری شورش‌ه‌کته ده‌کهمین به دژی نیران. منیش نهو کاره‌م کرد، تورک قیلان له من کرد.» (۲۸)

هه‌رچی بی نه‌گهر نه‌وه‌شی لی زیاد کهمین که ناسوره‌کان کاتی له نیو له‌شکری رووس دابوون کوشتارنکی زوریان له کوردان کردوه و ده‌ستیان له هه‌ج خه‌راپه‌یه‌ک نه‌گیراوه‌ته‌وه و وه‌ک دانیال متی ده‌لی: « هه‌ر وه‌ها نیشانی ده‌دا که بوونی ژماره‌یه‌کی زور له نهرمینی و ناسوری له نیو له‌شکری رووس دا، بیوه هزی نه‌وه که ره‌فتازی له‌شکری داگیر که‌ری قه‌بسه‌ری توندوتیژ تر بی له له‌شکرنکی داگیر که‌ر له کاتی شهر دا. وای لینه‌اتبوو له کوردستانی نیران مندالیان به هاتنی رووسان ده‌ترساند.» (۲۹)

سمکو بهم کاره نه‌گهر نه‌خشه‌ی ولاته‌کانی هاو په‌یمانیشی بز دروستکردنی حکومه‌تینکی نهرمن و ناسوری له کوردستان پوچه‌ل کرد بیته‌وه دیسان ناکری نهم کاره‌ی نهو به کرده‌وه‌یه‌کی دزنو و پنچه‌واته‌ی داب و شوننی جوامیزانه‌ی کوردانه حساب نه‌کری. به‌لام تز بلنی له سیاست دا نه‌خلای زوری گونی بدریتی؟

سمکو ده‌سه‌لاتی پهره پنده‌دات.

پاش دامرکانه‌وه‌ی نازاوه‌ی جیلز، هاوینی سالی ۱۹۱۹ سمکو بز پهره پندانی ده‌سه‌لات چالاکی خزی توندتر ده‌کات. رنگای هاتوچوی ورمی - تهوریز ده‌خاته ژیر کونترولی خزی. سه‌ره‌تای سالی ۱۹۱۹ (سوپه‌دار نه‌عزم - سوپا سالار) ده‌بیته والی نازربایجان. نه‌ویش کابرایه‌کی به ناوی (ضیا الدوله) ده‌کاته حاکی

ورمی. ناو براو ده‌ست ده‌کات به چه‌کدار کردنی خدک بز به‌ریه‌ره‌کانی
سمایلاغا. ده‌روازه‌کانی شار قایم ده‌کا و ده‌یه‌وی له شار به‌رگری بکا.
 سمکۆ ده‌یه‌وی حاکم بدژی. ۶۰ کەسی چه‌کدار ده‌نیزی که حاکم له شار بیننه
 ده‌ری. پیاوه‌کانی **سمکۆ** به نه‌زانی کاتی ده‌گه‌نه ده‌وریه‌ری خانوی حاکم، ته‌قی
 ده‌که‌ن. چه‌کداری حاکم و خدکی شار لی‌یان راده‌به‌رن. پیاوه‌کانی **سمکۆ** به
 ناچار به ده‌ستی خالی ده‌گه‌رنه‌وه. **سمکۆ** له‌م سه‌ر نه‌که‌وته توره ده‌بی، ده‌نیزی
 رنگای گولمانخانه‌ش ده‌گری که تاقه رنگای ده‌ریایی نیوان ورمی - ته‌وریز بوه.
تاهیر به‌گی پیاوی **سمایلاغا** ده‌چپته سه‌ر نه‌و رنگایه‌و ورمی نابلوکه ده‌دری.
 سوبه‌هداری والی نازریایجان که ده‌بینی به شه‌ر ده‌رزیستی **سمکۆ** نایه‌و رنگای
 بز ناگریته‌وه، سه‌ردار فاتیح نارینگ له گه‌ل کونسولی ئینگلیس ده‌نیزته کن
سمکۆ. هیندی پاره‌و شیرنکی جه‌وه‌رداری به نرخیشی بز ده‌نیزی و له‌قه‌بی
 «سه‌ردار نصره‌ت» یشی له لایه‌ن ده‌وله‌ته‌وه پی ده‌به‌خشی. **سمایلاغا** به‌و
 مه‌رجه نهم له‌قه‌ب و دیاریانه قه‌بول ده‌کا که ضیاالدوله‌ی حاکمی ورمی لابه‌رن.
 پاش گه‌رانه‌وه‌ی کونسولی ئینگلیس والی پیشنیاری **سمکۆ** قه‌بول ده‌کا و حاکمی
 ورمی بانگ ده‌کاته‌وه‌و سه‌ردار فاتیح ده‌کا به حاکمی ورمی. حاکمی تازه له
 گه‌ل کونسولی ئینگلیس به پاپۆز دین بز گولمانخانه. **سمایلاغا** تا گوندی
 (هیاوه) به پیشوازبانه‌وه ده‌چی و له گه‌ل خۆی ده‌بانهبیتته نیو شار. نیتیر پاش
 نه‌وه‌ی **سمکۆ** ده‌چپته نیو شار. هینایه‌تی شار به چه‌کداره‌کانی خۆی ده‌سپیری و
 ده‌ست ده‌کا به دامه‌زاندنی تشکیلات و دامو ده‌زگای خۆی. له لایه‌کی
 دیکه‌شوه‌و ده‌ولت کابرایه‌ک به ناوی نه‌ سه‌ئاغا‌خانی فیشه‌کچی له گه‌ل
 پزلیک قازاخ بز هینایه‌تی شار ده‌نیزته ورمی. ناویراو له شارد له گه‌ل ده‌سه‌لانی
سمکۆ به‌ریه‌ره‌کانی ده‌کا. رنگای گولمانخانه ده‌خاته به‌ر ده‌ستی خۆی و قازاخی
 لی‌ داده‌نی. **سمایلاغا** خه‌به‌ر بز سه‌ردار فاتیح ده‌نیزی که شار به جی بیلنی و
 نه‌بینه هۆی شه‌ر و خوینژی. حاکم گورج بارگه‌و به‌نه‌ی تینک ده‌نی و به‌ره‌و

توریز ده‌گورته ری. به‌لام کابرایک به ناوی (عهلی نه‌گهر خان) ده‌کاته
جینگری خزی. پاش رزیشتی سردار فاتح، سمکۆ ده‌نیزی (عهلی
نه‌گهر خان) ده‌گری و عومهر خانی شاکاک ده‌کا به حاکمی شار و ناوچه
به چارنک ده‌گورته بهر ده‌سلاتی سمکۆ.

کاتینک خه‌به‌ری گرتتی شار به ده‌ولت ده‌گا، له شکرینکی زور به سه‌رؤکابه‌تی
نه‌فسهرینکی رووس به ناوی (فیلیپوف) ده‌تیزته سه‌ر سمکۆ. له مانگی
ره‌شه‌می سالی ۱۹۱۹ له سه‌لماس شه‌ریکی توند له گه‌ل هیزی سمکۆ ده‌ست
پنده‌کری. رژی پینجی ره‌شه‌مه له‌شکری ده‌ولته‌تی شاری سه‌لماس ده‌گری هیزی
گورد ناچار به‌ره‌و چیا پاشه‌گشه ده‌کا. فیلیپوف وه‌دوایان ده‌که‌وی و چاره
گه‌مارؤ ده‌دا. ههر چند هیزی گورد به‌ره‌به‌رکانی توند ده‌کا، به‌لام له‌شکری
عه‌جه‌م ته‌نگیان پی هه‌له‌چنی و ده یاتخاته ته‌نگانه‌وه. سمکۆ که واده‌بینی
تیلگرافینک ده‌نیزی بز (عین‌الدوله) ای والی نازریاجان و ناماده‌یی خزی بز
وتو ریژ و سه دانواندن راده‌گه‌بینی. والی فه‌رمانی گتنگۆ له گه‌ل سه‌مابلاغا
ده‌دا به فیلیپوف. له وتو ریژدا ده‌گه‌نه نه‌و بریاره که شه‌ر رابگیری و سمکۆش
نهم خالانه‌ی خواره‌وه نه‌نجام بدا.

۱ - نه‌و نه‌فسه‌ر و سه‌ریازه تورگانه‌ی له کن سه‌مابلاغان ده‌ریان بکا.

۲ - واز له ده‌ست تیوه‌ردانی کاروباری ورمی به‌ینی.

۳ - چه‌گ دابنی

۴ - تزلهی تالان و کوژواوه‌کانی لکستان بداته‌وه.

۵ - نه‌حمه‌دئاغای برای بنیزته ته‌وریز و له‌وی بارمه‌بی.

پاش نهم بریارو گتنگۆبه شه‌ر ده‌وستی. فیلیپوف بز ته‌وریز ده‌گورته‌وه.
سمکۆ له جیاتی برده‌سه‌ری په‌یمان و به‌لینی، ده‌ست ده‌کا به کۆکردنه‌وه‌ی له‌شکر
و سه‌ر له نوی عومهرخانی ده‌کاته‌وه به حاکمی ورمی. به‌دوای نه‌وه‌دا سمکۆ
مه‌سه‌له‌ی « به‌گلگی » و سه‌ریه‌خویی کورده‌ستان دینینه‌ گوری و دامو ده‌زگای

حکومەتی دادەمەزرینی. دەسلاتی خزی بە سەر ورمی و سەلماس دا پتەو دەکا. لیزەدا بی جی نابی مەسەلەیکە خۆشیش لە بارە ی مەنتیقی شکاکان و حاکمەتی عومە و خان بگێرنەو. دەلین کاتی عومەر خان دەبیتە حاکمی ورمی، رۆژنک لە شاری جار دەکێشن کە خەلک لە باخی قەیسەر خانم کۆ وەبن، حاکم وتار دەداو لە گەل خەلک دەدوی. لەهەموو لایە خەلک کۆ دەبنەو و چاوەروانن کە حاکم بی و وتار بدا. رەنگە خەلک هیوا داریش بوو بی کە وا حاکم دیت و مزگینی ناسایش و هینەتیان بو دینیت!!

عومەر خان دیتە نیتو خەلک و دەلی: « پنیوستە لەم شارە چوار هەزار تەنگ و چل هەزار لیرە کۆ بکەنەو و بیدەن. شکاکا کانیش دەکاتە مەئموری کۆ کردنەوی ئەم پارەو تەنگانە. دەلین شکاک کابرای عەجەمیان دەگرت و داوی پارەو تەنگیان لی دەکرد. کابرا دەپاراو دە یگوت نیمە. شکاک دە یگوت: « سەن وێر، قۆی ئۆلماسن » واتە تۆ بیدە با نەتی!!

کاتینک دەولەتی ئیزان رینگای هاتوچۆی ورمی - تەورنزی لی دەگیری، دەیهوی لە رینگای سابلاخەو لە شکر بنیری. ماژورا (مەلیک زاو) لە گەل . . . ژاندارم لە رینگای مەراغە و میانداو سابلاخەو یز سەرکوتکردنی سمکۆ دەخاتە ری.

دیارە لەم کارەدا هیوایەکی زۆریشی بە قەرەپەپاخی سندوسی هەبوە. چونکە لە کۆنەو شاعەبباس ئەو قەرە پەپاخانە ی لە قەققازەو یز بەریرەکانی کوردان هیناوە تە ئەم ناوچە یە، بلباسی دەرکردوون و ئەوانە ی لە جینگای ئەوان نیشتە جی کردو و هەمیشە داردەستی حکومەتی تاران بوون دژی کوردەکان. ئەم جارەش یز یارمەتی دانی مەلیک زاو و لیدانی سمکۆ هەر ئەم حیسابە ی کردو.

کاتینک خەبری هاتنی مەلیک زاو بە سمکۆ دەگا، لە پینشدا سەیدتەها ئەفەندی دەنیری کە قەرەپەپاخی سندوسی چەک بکا. سەیدتەها هینشتا ناگاتە

سندوسی له دزې دژلې فرمان ددها که قهره په پاخ نابې چه کدار بن و پنیسته چه کبان کو بگریته وه. لیره دا ناخوش نیه مهسه له یه کی ترش له مهنتیقی شکاکان باس بکهین. **حوسینخانې** سر تیپ ناغای تازه قهلائی سندوسی. که دایکی کورد بوه. له نبو قهره په پاخان دا، خزی به کورد زانیوه همیشه لانی کوردانی گرتوه. که خهبر دوزانی ئوا لهشکری سمکؤ بهره وه هه یاد دیت، خزی و داروده دهسته ی سوار ده بی و بز پینشوازی له سید ته ها نه فندی ده چینه دزې دژلې. سید ته ها ریزی لی ده کری و ده پینزته وه که چه کی قهره په پاخان کو بکاته وه. کاغه زکیشی ده داتی که خزی ده توانی چه کدار بی و چه ک داننی. سر تیپ ده گرتوه فرمانی سید ته ها به **قهره په پاخان** راده گه پنی. لهشکری شکاکان ده گاته سندوسی و سواره ی پینش قهره ول دین بز رادانه و سید ته ها ش له دواوه دیت. **حوسینخان** سوار ده بی و به پینشوازیانه وه ده چیت به و نیازه که سید ته ها داوه کا، بینه تازه قهلاؤ میوانی ئو بی. له نریک گوندی عه جه ملیان ده گاته پینش قهره ولی شکاکان. که ده بین **حوسینخان** تفنگی پی یه، دهره ی ده دن و بالاً بینه ئو تفنگه و **قهره په پاخ** نابې تفنگیان پی بی. **حوسینخان** ناهه ی سید ته ها دینینه دهره ده لی: « نیجازه م له سید ته ها وه پی یه » شکاک ده لین: « با ئو کاغه زت هر پی بیت. نیمه کاغه زه کت لی ناستینین، تفنگه کت لی ده ستینین. » تفنگی سیتیر له شانی **حوسینخانې** ده که نه وه ده گرتوه !!

به دوا ی نه وه دا **سمکؤ** له گه ل لهشکرکی په رداخ دینه سابلأخ . مه لیک زاده ده گری و کوشترکی باشیش له ژاندارمه کان ده کات. دوا ی نم شر و سه رکه و تنه نیر عه شیره تگه لی زه رزاو ماههش و پیران و مهنگور و دینزکری و به گزاده و گهورک، مل بز ده سه لاتی **سما یلاغا** راده کینش و له خور سه لماسه وه بگره، تا ده گاته بانه و دیوانده ره و ساینه لاً، ده که ونته بهر دهستی ده سه لاتی **سما یلاغا**. له باسی ده سه لات و لهشکر کینشی **سمکؤ**، ناکری له ناکار و کرده وه ی دزنیو

تالانچیانو و شیره خوری له شکرێ شاکاکان چاو بپوشین. ئهوهی له شکرێ شاکاک کردووه، به هیچ جور له گهڵ کردووه و بیرو باوهری نیشتمانپهروه‌ری و سه‌روه‌ری نه‌تووه‌ی به‌ک ناگرته‌وه. له سابلاخ و بانو و بزکان و شوینه‌کانی تر که ری‌یان تی‌گه‌وتی، بێجگه له تالانی مالان زه‌لامیشیان روت کردوونه‌وه و جل و به‌رگیان لی ته‌ستاندوون. پتر نه‌و کرده‌وه ناحه‌زانه بوونه‌ته هۆی نه‌وه که له لایه‌ن کۆمه‌لانی خه‌لکه‌وه پشتیوانی لی نه‌کراوه. ئینستاش له ناوچه‌ی موکریان شاکاک به تالانچی و به شیره خۆر ناو ده‌به‌ن.

دوای گرتنی مه‌لیک‌زاده و کوشتاری ژانده‌مه‌کان له سابلاخ و پاک کردنه‌وهی ده‌سه‌لاتی حکومه‌تی تاران، نیت له شیمال و ناوه‌ندی کوردستانی ئیزان ده‌زگای ده‌سه‌لاتی سمکۆ به شیوه‌ی عه‌شایری و به ناوی ده‌سه‌لاتی کورد داده‌م‌زری.

رۆژنامه‌ی کورد

سه‌ها‌لاغا بز نه‌وه‌ی ده‌نگی کورد و ئامانجی راپه‌رینه‌که‌ی به دنیا رابگه‌بینی، سالی ۱۹۱۹ (۱۳۴۰) کۆچی رۆژنامه‌یه‌کی حه‌فته‌یی به‌ناوی کورد له شاری ورمی چاپ و بلاو ده‌کاته‌وه. وه‌ک له کلیشه‌ی رۆژنامه‌که‌دا دیاره که لێره‌دا چاپ کراوه، رۆژنامه‌ی کورد هه‌وه‌لێن رۆژنامه به زمانی کوردی بوه که له کاتی ده‌سه‌لاتی سمکۆدا، به سه‌ر نووسه‌ری زانی به ناو بانگ ماموستا هه‌لا مه‌مه‌دی تورجانی له ژیر دروشمی (واعتصموا بحبل‌الله جمیعا ولا تفرقا) له کوردستانی ئیزان بلاو کراوه‌ته‌وه. وه‌ک له کلیشه‌ی رۆژنامه‌که‌دا دیاره، ناوونیشانی رۆژنامه‌ی کورد به‌م جوره‌ بوه: « رۆژنامه‌یه‌کی سیاسی ئه‌ده‌بی ئه‌خباری‌یه. سه‌ر مه‌قاله‌ی ته‌رجومه‌ ده‌کری به فارسی. ده‌ینوسی کوردیک بز هه‌موو کوردان »

له ژماره‌ یه‌کی رۆژنامه‌ی کوردا که له راستیدا ئورگانی ده‌سه‌لاتی سمکۆ بوه، وتاریکی درێژ به کوردی و به فارسی سه‌باره‌ت به بارو دۆخی ئیزان و زولم و زوری حکومه‌تی تاران له کوردان و بێده‌سه‌لاتی له به‌رابه‌ر ده‌وله‌تی بێگانه‌دا، بلاو کراوه‌ته‌وه. هه‌ر له‌م وتاره‌ دا له باره‌ی کوردستانه‌وه ده‌نووسی: « هه‌ر

که سبب ده‌توانی راستی و دروستی نهم مه‌سه‌له‌یه به چاوی خزی بیینی که ولاتی غدر لیکراوی کوردستان پی شیل بوه و دیهاتی به جورنکی وا ویران بوه که دلّی همر دلره قینک بزی ده‌سوتی. ده‌وله‌تی نیران بهو بی ده‌سه‌لانی‌یه‌وه دوا‌ی شهر له جیاتی کزمدگ و بارمه‌تی نیداره‌ی دیکتاتوریه‌ی خزی لی دامه‌زراندوه. نه‌وه‌ی له ده‌ستی هات بز فه‌وتاندنی نه‌و میلله‌ته لیتقه‌وماوه کردی. داخرا میلله‌تی کورد نینسان و مه‌خلوقی خودا نین؟... له کوشتن و ویزان‌کردن بهو لاره چی له گه‌ل کوردستان کرده؟... سه‌ره‌رای نه‌و هه‌موو زولم و زوری و ویزانی‌یه‌ی کوردستان بینگانه‌کانیشی هانداوه بز ویزان‌کردنی کوردستان. میلله‌تی گورد که له گیانی خزی وه‌رز بوه، له تاوی زولم و زور راپه‌ریوه، پینی ده‌لین هار و یاغی. «(سه‌روتاری رزؤنامه‌که کورت کراوه‌ته‌وه)

ناغای (محمدقدن) له کتیبیک دا به ناوی (اوضاع ایران در جنگ اول یا تاریخ رضائیه) که سالی ۱۹۷۱ بلاوی کرده‌ته‌وه، سه‌ره‌رای نه‌وه‌ی که جنینونکی زوری به گورد داوه و گالته‌ی پینگرده‌وه، به‌لام ناچار بوه دان به‌ده‌زگاوه ده‌سه‌لانی سمگؤ دابنی و کلبشه‌ی رزؤنامه‌ی کوردیش بلاو بکاته‌وه. ناو براو ده‌نوسی: « رزؤنامه‌به‌کیان به زمانی فارسی و کوردی بلاو ده‌کرده‌وه. حه‌وتووی جارنک ده‌رده‌چوو. ناوی « رزؤی کورد شه‌وی عه‌جه‌م» بوو. دوا‌یه بوو به « رزؤی کورد» و ناخه‌که‌شی بوو به « کورد». پاشان ناغای «تمدن» ده‌نوسی: « سمیتقو» (سمگؤ) بینجگه له بلاو کرده‌وه‌ی رزؤنامه‌ی کوردی (گورد) له ورمی رنکه‌خراونکی بز وه‌رگرتنی گومرگیش دروست کرد بوو. له همر شتینکی که خه‌لک له ورمی‌را ده‌ینارد یا ده‌بیرد بز شاره‌کانی تر (مه‌راغه، خزی، ته‌ورنیز) گومرگی ده‌ستاند و په‌ته‌ی چاپی به کوردی ده‌دانی. «

پاشکؤی ژماره دووی رزؤنامه‌ی کورد له لاپه‌ری ۲۸ ی کتیبی ناویراوه‌ا به فارسی به‌م جوره چاپکراوه:

« هه‌رانوسی نینه ده‌نوسی: کوژرانی خالو قوربان و شکانی له شکره‌که‌ی

بز ناگاداری خونهرانی خوشه‌وست روون ده‌که‌مه‌وه. رژی ۲۸ ی ره‌مدزانی
 ۱۳۴ ی مانگی له کاتینکا که له‌شکری کورد له ژنر فرماندهی سهد ته‌ها
 نه‌فندی له ده‌ورو پشتی گوندی قوزلوی هه‌وشار خزی بز په‌لاماردانی (سابقه‌لا)
 ناماده ده‌کرد، دوو سواری سهرداری موکری خه‌بری ده‌ست درژی خالو
 قوربانیان بز سهر سابلانغ و شارویران هینا. ههر ده‌سته‌جی به‌وهو سابلانغ
 گه‌راینه‌وه. شه‌وی ۲۹ ی ره‌مدزان له بزگان مانه‌وه. به‌یانی که‌وتنه ری و له
 ده‌وره‌بری گوندی (ده‌رمان) سهرزک عه‌شیره‌ته‌کان له گه‌ل سهد ته‌ها نه‌فندی
 کوری وتو ویژ و راویران گرت. نه‌خشه‌ی په‌لاماردانی له‌شکری (خالو قوربان)
 یان به‌و جزره کینشا: «جانگیر به‌گ له عینی ههرکی، نه‌سکه‌نده‌رخان خه‌لکی
 برادوست، هه‌مزاها له عینی مامه‌ش، نه‌میر نه‌سه‌دی دینزکری و سالار
 سهد له ختی‌(لاچینه‌وه) یچن. بریاراندا له بانگی شیناندا له سی لاره
 په‌لاماریان بدن. نه‌میر عه‌شایر و نه‌میر نه‌سه‌د و سالار سهد به
 پنی‌برباری گشتی له تاریک و روونی به‌یانی ۲۹ ی ره‌مدزانا، له‌شکری خالو
 قوربان یان له ته‌پکی داشا مه‌جید په‌لامار دا. له دوولاره شهر ده‌سته‌پنکرا.
 سوارانی کورد رکیف کوت هه‌لیان کرده سهر له‌شکری عه‌جه‌می به‌لوله‌ی تفه‌نگ
 له مه‌تریز وه‌ده‌ریان نان. هیندیک به‌دیل گیران و هیندیکیش کوژران. نه‌وه‌ی
 ده‌رجوو به‌وهو نیندرقاش هه‌لات بز لای خالو قوربان. سواره‌کانی نه‌میر
 عه‌شایر (حاجی سطره السلطنه‌ی حاکمی سابلانخیان به‌دیل گرت. سواره‌کانی
 نه‌میر نه‌سه‌د مترانزینکیان وه‌گیر که‌وت. نه‌سپ و نیستر و تفه‌نگینکی زور
 گیرا. نه‌میر عه‌شایر و نه‌میر نه‌سه‌د و سالار سهد له پاش نه‌وه‌ی له به
 دیل گرتن و کوشتن و راوانی عه‌جه‌مه‌کانی داشا مه‌جید بو‌نه‌وه، قولینکی دیکه‌ی
 له‌شکری خالو قوربان یان له سهر کیری خه‌زایی په‌لامار دا. نه‌وانیش
 مه‌تریزان به‌تال کرد و هه‌لاتن. هیندیک کوژران و هیندیک به‌دیل گیران. له
 ویش نه‌سپ و تفه‌نگینکی زور که‌وته ده‌ست. کاتینک شگسته‌ی له‌شکری گه‌پشته

نیندرقاشی، لهشگری خالو قوریانی ترسی رنیششت و پاک هه‌لانتن. ناغایانی
 مەنگور و هەمرکی و زەرزا، لیبان وەخۆ کەوتن و دایان گۆانی. خالو قوریان و
 چەند ئەفسەر کوژران، زۆریش بە دیل گیران. پیاوێکی سەید تەها ئەفەندی
 ۳تۆپ، سوارە ی مەنگور تۆپنیک، سوارەکانی هەرکی ۲ تۆپی گەورە و
 مەترالیوزیک و نەسپاب و تەنگینکی زۆریان بە تالان گرت. هیندینک دە‌لین
 (سوارە ی ئەحمەدی گولایاغای مەنگور و هیندینکیش دە‌لین ئەحمەد
 خانی هەرکی خالو قوریانی کوشتووە. شکستە ی لهشگری عەجەم زۆریان
 گەرانووە بۆ ولاتی خزیان و دوو سەد کەسینکیش چوونە تەوریز. کولونیل
 (نصرا لله خان) فەرماندە ی ژاندارمە له ساینقە‌لۆه بەرەو موکری وەرینکەوت.
 بە تەواری لەم کارەساتە بی خەبەر بوو. ئەمیر ئەسەد کە ئەو خەبەرە ی بیست،
 بە پەله خۆی گەیانە ئەمیرئاوای تەنیششت بۆکان. کولونیل کە دە‌گاتە بۆکان و
 خەبەرە ی کوشتنی خالو قوریان دە‌زانی، فیزمالکی دە‌داتی بو ساینقە‌لۆ
 دە‌گەرتنەووە. سوارەکانی بە‌گژادەو سەرداری موکری وەدوایان دە‌کەون. ئەمیر
 ئەسەد و ناغاکانی دینزکری خۆ دە‌گەیننە پارەمتی سوارەکانی بە‌گژادە. له
 کبری پشت گوندی ئالبلاغ نۆردوی ژاندارمەری گەمارۆ دە‌دەن. زۆران دە‌کوژن و
 بە دیل دە‌گرن. دە‌سکەوتیش گە‌لێکە. لەو پە‌لاهارەدا «سولتان عبدالحمیدخان»
 ئەفسەری ژاندارمەری کوژراوە. کولونیل شەوانە له کینو دینتە خوار و بە لاریندا
 هە‌لدی. ناغایانی بە‌گژادە ی فە‌یزولابە‌گی تۆپنکی گە‌ورەیان گرت و نارەیان بۆ
 چاریه. بە راستی نازایەتی و له خۆ بورددویی ناغایانی موکری بۆ جی بە جی
 کردنی ئەرکی نیشتمانی و نە‌تە‌وایەتی جینگای سە‌پاسە. هیوادارم له رینگای
 هە‌قناسیەووە ئەو‌ه ی له رۆژنامە تاقانە‌کەدا چاپ بە‌فەرموون. ع. ش.

دیارە ناغای (تەمن) ئەم باسە ی سە‌پارەت بە تاریف و نازایەتی کوردان و یا
 ناساندنی رۆژنامە‌بە‌ک بە زمانی کوردی له کتیبە‌کە‌یدا باس نە‌کردووە. ئەو
 مە‌پە‌ستیکی دیکە ی هە‌بوو. نینە ئەو کورته باسە‌مان بۆیه بە پینویست زانی کە

هیندی له نووسره ناناگابه‌کانی کوردیش بۆ په‌لاماردانی سمکۆ و بی نه‌هه‌به‌ت کردنی راپه‌رین و هاوکاری عه‌شیره‌ته‌کان و جینگای له میژووی رزگاربخوازی کورد دا. قه‌لمی شکاویان ده‌خه‌نه کار و له‌و په‌لاماره ناره‌واپه‌دا، ره‌گه‌ل ره‌وه‌ی دوژمن ده‌که‌ون. به‌ قه‌ولی شاعیری ناوداری کورد هینن: « هه‌ر دوژمن گه‌مارزی ئیمه‌ی داوه، هه‌ر بینگانه به‌ گۆ ئیمه‌دا هاتوه، هه‌ر زۆردار وسته‌ویه‌تی بمان گری، بمان کوژی، بمان کوتی، تالانمان بکا، خاو وخیزانمان وه ده‌شتی بخات، و مال و حالمان لی تیگ بداو زیانمان بشینینی. هه‌میشه هه‌ر داگیرکه‌ران هه‌رشیان هه‌ناوه‌ته‌ سه‌ر نیشتمان و زنده‌کامان و وسته‌ویه‌نه‌ ولاتی باو ویاپه‌رانمان لی داگیر بکه‌ن... که‌چی میژووی زۆرداران بخوینینه‌وه، ته‌ماشای بکه‌ین، هه‌ر ئیمه‌ تاوانبارو گوناهاگارین. هه‌ر ئیمه‌ په‌پار خه‌راب ویده‌ ناوین. بۆ؟ چونکه‌ بیهیزین و بی ده‌سه‌لاتین و قه‌لم به‌ ده‌ست دوژمنانه .» (۳ .)

جا به‌م حاله‌ زۆر جینگای داخه‌ که‌ نووسه‌ری کوردیش بی لیکدانه‌وه و هه‌له‌سه‌تگاندنی کات و زه‌مان یا بۆ ناهه‌رتینکی دوژمن ، راپه‌رینی سمکۆی سه‌ردار به‌ « رنگری و ناره‌سه‌ن و قسه‌ی بی‌ تام» دابینی و تاوانباریشی بکا.!!
 نیشتمانپه‌روه‌ری به‌ ناویانگ و ماموستای شاعیرانی موکریان، جه‌نابی (سه‌یف القضاة) نه‌ر ده‌م له‌ به‌سته‌ شیعری به‌ ناویانگی خزیدا « کوردینه‌ که‌ بۆ رزۆنامه‌ی کوردی نارده‌وه ده‌لی :

« سمکۆی خودا که‌ داویه‌ به‌ مه‌ ساچیپ و ره‌تس
 شوکری بکه‌ین به‌ زار و زبان و ده‌ان و لهنو
 د مه‌قسودی وی ته‌مه، که‌ هه‌قی مه‌ بداته‌ مه
 ته‌کلیقی هه‌ش وه‌هاپه، فیدای بێن به‌ نه‌رو هه‌نو » (۳۱)

دیسان له‌شکر بۆ سه‌ر سمکۆ

سالی ۱۹۲۱ حکومتی نیران لهشکرکی گوروی به سرزکایه تی (نه میر نه رفته دی فوره داغی) ناسراو به (سامخان) ناماده ده کار ده بنیرته سر سگزر. وهک (هیدایهت) له بیره وهره کانیدا باس ده گات: « سامخان به سی هزار سوارو پیاده وه که ورتته ری. له شاری خزیهش ۱۵۰۰ ژاندارمه ی هه لگرتوه و (شهبال الدوله) ی ماکزیهش به هزار سواره و ره گه لی که وتوه و هه مووی لهشکره که بزته ۵۵۰ کس. له ۲۸ ی مانگی سرماوه زی ۱۹۲۱ دا، له (شه کربازی) له نیوان سه لماس و دزلی خوناری له گه ل لهشکری سگزر بهرهنگاری بهک ده بن و شهرنکی توند ده ست پنده کری. له سره تاره کورده کان له بهر لافاری لهشکری عجه م پاشه کسه ده کهن. به لام پاش کوشتنی سامخان سرکرده ی لهشکری نیران، عجه م ته قه بان تیده که وی و دهشکین و راده کهن. شکاک ده که ونه دوویان تا نیزیک خزیه. شاری خزیهش ده که ونه مه ترسیه وه. پاش نه و سرکه ونه نیتتر ده سه لاتی سماه لاغا له کوردستان مسزگهر ده بی. هوه ره خان له حاکمه تی رومی ده خات و ته پورناغای خه لکی کزنه شاری سه لماس ده کا به حاکمی رومی و بناخه ی حکومته که ی قایم ده کا.

مانگی فیوریه ی ۱۹۲۱ ره زاخانی قازاخ به پشتیوانی نینگلیز له نیران کودیتا ده کا و خزی ده کا به فرمانده ی گشتی هیزه چه کداره کانی نیران. هه وه لین ههنگای وه زاخان، به هیز کردنی لهشکری نیران ده بی. هه ره له و کاتهش دا ده بو ی مه زن و سرزک عه شیره تانبش له ده سه لات بخا. بز نه وه ی پشتی جبهه ی سماه لاها کز بیت و رنگای تورکیای لی بیه ستری، له گه ل مسته فا که مالی ته تاتوردک ده که ونه وتو ویز و ۲۵ ی نوکتمبری سالی ۱۹۲۲ له نیوان نیران و تورکیادا، بز بهر بهر کانی بزوتنه وه ی کورد پهمانیک واژو ده کری. » ده ولته تی نیران به سرزکایه تی هوشیرالدوله بز نه وه ی رنگای یارمه تی دهره وه له سگور بگریت موغنازالمالیک ده بنیرته نانکارا و داوا له حکومتی

نەتاتورک دەگاکە پینکەو دەژێ رایەرنی سمکۆ دەست بە کار بن و نانکارا
پشتیوانی خۆی لە سمکۆ کۆتایی پێ بینی.» (۳۲)

رەزاخان یز سەرکۆتکردنی بزووتنەوێ میرزا کوچک خان لە ناوچە
گیلان، دە چیتە ئەو ناوچە. پاش شکانی بزووتنەوێ جەنگەڵ کوردینکی
کرماشانی کە لە گەڵ میرزا کوچک خان دەبن، خۆی تەسلیمی رەزاخانێ دەکا.
ئەویش دەبێهەخشی، بەو مەرجهی بچیتە کوردستان و بە گۆ سمکۆدا بچی. خالۆ
قوربان کە بە زاراوێ نیستا دەبیتە جاش، لە گەڵ دارودەستەئێ خۆی دیتە
تەوریز و لە رنۆ بەرەو سابلاخ دەگەوینتە رێ. لە گوندی ئیندرقاشی نیزیک
سابلاخ خینۆت و بارەگای بە عەرزێ دادەدا، بەو نیازە کە پاش حەسانۆه بچیتە
نیو شار. هیزی کوردان بە سەرۆکایەتی سەید تەها ئەفەندی کە خەبەر دەزانن
لەشکری عەجەم گەبووتە ئیندرقاشی، ئیتر ناهیلن بەحەسیتەو، هەر بەو شۆه
بەسەری دادەدەن. لەشکری عەجەم بە هیچ راناکا و دەستی پێ ناکریتەو، ئەوێ
دەکوژرێ، دەنا رادەگا و لەبەر بەک بلاو دەبن. لە موکریان واقاوە کە (گاکە
سواری مەنگور) هەلیکوتاو تە سەر خالۆ قوربانی و کوشتووبەتی. بەم
بۆنۆه لە موکریان بەیتیان یز هەلبەستۆه دەلین :

« خالۆ قوربانی رەدین کلکە کەر - هەستە لە خەوێ سمکۆت

گەبە سەر»

« ئافەرین سواری، سواری مەنگوری - لینگیدا خالۆ، خالۆی

سەر بری»

لێرەدا زۆر باسی خالۆ قوربان کرا و لە جینگاو شونتی دیکەش نووسەران
باسیان کردۆه. لام وایە زبانی نابێ کە بزانی ئەم خالۆ قوربانە کێ بۆه و ج
کوردینک بۆه وا بە گۆ کوردا گراوه و سەریشی تیندا چۆه؟

هەر چەند ئەم کابرا کوردە لە رایەرنی جەنگەڵدا بە سەرۆکایەتی میرزا
کوچکخان بە نازایەتی ناو بانگی دەر کرد، بەلام خەیانەت و خۆ قروشبەکە

نه‌ونده نا پیاوانه بوو که ههموو نازایه‌تی و ناو بانگی شوشته‌وه و که‌بشته راده‌به‌ک که بز نیشاندانی خومت و نوک‌رسیقه‌تی سه‌ری برای میرزا کوچکخانی شورش‌گیره‌لنده‌گری و ده‌بیاته تاران و به دیاری پینشکینشی ره‌زاخانی قازاخی ده‌کا. ده‌لین وه‌زاخان له سر نهو ههموو دلره‌شبهی خزی له‌م کاره‌ی خالو قوربان گری و لالوتی نیشانداهه. **عه‌لی نه‌که‌برخانی** سه‌نجابی (سردار ناسر) له تاران له شه‌قامی ناسر خسرو توشی خالو قوربان ده‌بی: چنده که‌سیشی له ده‌ورو به‌ری خزی له ته‌کا ده‌بن. به زمانی کوردی جنیوی پنده‌داو ده‌لی: «تو بز کورد شهرم و شوریه‌ی. تو سه‌ری وه‌لینبعمه‌تی خوت بز دؤژمن هیناوه.» (۳۳)

ده‌سته‌به‌ک له کورده‌کانی ناوچه‌ی کرماشان بز که‌تیره کردن ده‌چنه کینه‌کانی خه‌لخال و گیلان، سر ده‌سته‌که‌بان خالو قوربان ده‌بیت. نه‌و ده‌مه راه‌برنی میرزا کوچکخان له جه‌نگه‌ل ده‌ست پنده‌کا. نه‌وان واز له که‌تیره کردن دین و ده‌چنه نیو راه‌برین و میرزاش چه‌کیان ده‌داتی. سه‌باره‌ت به نازایی و لینه‌اتوی جینگای خزیان له نیو راه‌برین ده‌که‌نه‌وه. جیره و مواجی باش وه‌ر ده‌گرن و زوریان ژن دین و راده‌سپین له ناوچه‌ی کرماشانه‌وه خزم وکس وکارشیان دین وژماره‌ی کورده‌کان ده‌گاته ۷۰۰ کس. پؤل پزیان ده‌که‌ن و سه‌ر پهل و سه‌ر ده‌سته‌بان بز دیاری ده‌که‌ن. **خالو قوربان** هر چنده نه‌خویننده‌وارش بوه، له که‌ل میرزا کوچکخان و چه‌بده‌ر عه‌مؤغلی ده‌بیتنه نه‌ندامی کومیته‌ی شورش‌ی گیلان. پاش نه‌وه‌ی ناکوکی و کیشه له نیوان شورش‌گیران په‌یدا ده‌بی و له لایهن له‌شکری نیراتیشه‌وه به فه‌رمانده‌ری ره‌زاخانی قازاخ، خالو قوربان جیا ده‌بیتنه‌وه ده‌چیتنه کن ره‌زاخانی قازاخ.

سر له‌شکر گزیال که نه‌و ده‌م ناجودانی ره‌زاخان بوه له ژماره‌ی ۶۵ و ۷۴ سالی ده‌به‌می گؤفاری خوانده‌نیهای چاپی تاراند له‌م باره‌وه ده‌نوو‌سی: «چوار شه‌مؤ» ۱۹ میزان کؤمه‌لنیک له خه‌لکی ره‌شت هاتنه لای حدزرتی

نەشرف(سەردار سوپا) کە ئیجازە وەر بگرن خالۆ قوربان سەر دەستەى کوردان بێتە خزمەتی. حاجی محەممەد جەعفەرى کنگاوەرى کە بەکۆن لە وەزیرانی خالۆ قوربان بوو دەستی بە قسان کرد و ئیجازەى بۆ خالۆ قوربان وەرگرت. پاش ماوەیەک خالۆ قوربان لە گەل نیزیکانی خۆی بە پینچ عارەبانەوه گەبشتی. هاتە ژوور و تەفەنگی ماوزەرى لە پینش حەزەرتی نەشرف دانا. نەوش تەفەنگەگەى دایەوه بە خۆی فرموی : من ئەو ماوزەرى دەدەم بە تۆ کە بێنگانە لێت نەستینی.

دوای تەسلیم بوونی سەردار سوپا کردی بە سەرھەنگ و گوردەگانى دیکەش ھەر بەکە بە گۆزەى پایەى خۆی دەرەجەى نیزیامى دایە و ھەمووی بەرنگردن بۆ شەرى دژی سەمکو لە نازربایجان. (٣٤)

ناردنی خالۆ قوربان بۆ شەرى دژی سەمکو

ئاغای ھوسینی جودەت کە بەکۆن لە روناکبیرە ناسراوەگانى ئێران و خۆی لە تەسلیم بوونی کوردە چەکدارەگانى گیلان و ناردنیان بۆ نازربایجان بۆ شەرى سەمکو ئاگادارە، باسەکەمان بە درێژى بۆ دەگۆزیتەو. « کاتیکى سەردار سوپا وەزاخان لە رەشت خەرنکی راپەراتدنی نیش و کاری کوتایی پینھانی ھەرای جەنگەل بوو، بریار دوا بوو بەشدار بوەگانى راپەرنی جەنگەل رینگا بدرین کۆ دەیەوێ لە ئێران بێنیتەو و کیش دەخوازى دەتوانى بەریتەو و بەچیتە باکو. پاپۆر لە ئەزەلى راگیرا بوو ھەر کەس وەستبای دەبێتوانى سوار بێ و براو.

خالۆ قوربان کە قەولى ھاوکاری دابوو بە سەردار سوپا دەبوست لەم دەرەقەتە کەلک وەر بگۆی و مەرجى ھاو کاری لە گەل سەردار سوپا پتەو تر بکا. من و بەک لە سەروکە کوردەگانى بە ناوی خالۆ قەمبەر ناردە کن سەردار

سوپا که قسه‌ی له گه‌ل بکه‌بن. سردار سوپاگوتی : بیژن بزاسم خالو قوربان و هارکاره‌کانی چی‌بان گه‌ره‌که و پیشنیاریان چیه؟
 خالو قه‌مه‌ور که نه‌خونده‌وار بوو هیچی نه‌گوت. من له وه‌لامدا گوتم :
 خالو قوربان به‌قول و به‌لینتی خزی وه‌فاداره. نیستاش سنی پیشنیاری هه‌به.
 یه‌گه‌م نه‌ور قورعانه‌ی تو ویت داوه ناردوو‌یه‌ته‌وه که به‌خه‌تی خوت بنووسی و
 سریندی بز بخزی که خه‌پانه‌ت به‌خالو قوربان و هاورنکانی ناکه‌ی. دووم
 کورده‌کان چوار مانگه‌موچه و به‌راتیان وه‌ر نه‌گرتوه. پاره‌ی پینچ مانگیان بز
 بنیری. سینی‌م هاتنی کورده‌کان تینکرا و له‌ده‌سته‌یه‌کدا دژواره. رنگا بده‌ی
 کورده‌کان به‌چه‌کوه و له‌ده‌سته‌ی جیاوازا بینه‌ره‌شت.

سردار سوپا هه‌ر سینک پیشنیاری قه‌بول کرد. به‌سهره‌نگ قه‌ره‌یی
 گوت: «برز بز بانگی شاهی و ۳۰ هزار قه‌ن پاره‌ی زبو بینه. کورده‌کانیش با به
 ده‌سته‌ی جیاواز بچن بز ره‌شت. به‌لام ده‌سته‌ی شامراد که ۷۰۰ کسه‌با زووتر
 بکه‌ونه‌ری تا له‌گه‌ل قازاخان به‌ره‌و جه‌نگه‌ل پینش‌ره‌وی بکه‌ن. به‌خالو قوربان
 بیژه‌مه‌حتلیان نه‌کا. جل و به‌رگیش ناماده‌یه و لیزه‌ده‌یاند‌رنیتی. له‌باره‌ی
 نووسین له‌پشتی قورعان به‌سهره‌نگ قه‌ره‌یی گوت : برز له‌شار ناخوندنیک
 بینه. گوتم ناخوندی ناوی نه‌گه‌ر نیجازه‌بده‌ی من له‌پشتی قورعانه‌که شتیک
 ده‌نوسم و بزوت ده‌خوینمه‌وه نه‌گه‌ر په‌سندت کرد ، نیمزای بکه‌.

سردار سوپا گوتی: باشه تو پیم بلی من ده‌بنوسم. قورعانه‌که‌ی لی وه‌ر
 گرتم، دوو دیزم به‌یه‌واشی بز دیکته‌کرد، بی‌هه‌له‌نوسی و نیمزای کرد.
 خه‌ته‌که‌ی ده‌خوینزایه‌وه. پاره‌که‌مان له‌کیسه‌یه‌کی خام کرد و گه‌رابنه‌وه بز
 نه‌زله‌لی. کورده‌کان پاره‌که‌یان دابه‌شکرد. شامراد ۷۰۰ کسه‌ی هه‌لگرت و به‌ره‌و
 ره‌شت که‌وته‌ری و له‌ویش له‌گه‌ل هیزی قازاخ رویی کرده‌جه‌نگه‌ل و دوی
 کزتابی هه‌رای جه‌نگه‌ل ده‌ره‌جه‌ی یاره‌ری‌بان پی‌به‌خشی. خالو قه‌مه‌وریش له
 ته‌وریز له‌شهری دزی لاهوتی دا کوژی

سردار سويا که دهگرايهوه بز تاران فرمانيدا كوردهكان هدموو بكهونه رى بز زهنگان و خالو قورمانيش له گهله سر دهستهكان بينه تاران.

له سر فرمانى سردار سويا خالو قورمان و خالو كهريم و خالو مراد و خالو قهمبر دواى به ريكردنى هيزهكهيان بز زهنگان چوونه تاران. سردار سويا به ترومبيلى سواري ناردنيه قوم بز زيارهت. پاشان نامادهى كردن بز شبرى دژى سمكو بز سابلاخ و له زهنگانهوه هيزهكهشيان له گهله خز بهرن. له قهبي (سالار زهفهر)ى دا به خالو قورمان و خالو كهريم و خالو مراديشى كرد به سر ههنگ.

سردار سويا تهمير مووه سهقى كرد به فرماندهى گشتى و سهروكى نهركانى حدرى هيزى سالار زهفهر. شازاده روحولا ميرزاشى كرد به فرماندهى توپخانه و بهشى مووهنديسى. له گهله خالو قورمان و سهروكانى كورد به ترومبيلى سواري بهره و زهنگان كهوتينه رى. نهوانى به سهروكايهتى شامراد له نهزلهپهوه هاتبوون ۷۰۰ كس بوون. له گهله نهوانيتير كه گديشتبوتهوه زهنگان ببوونه دوو هزار و سېسهت كس. به سواري و به پىيان و بارگو بنهوه بهره و ساينقهلاه كهوتينه رى. روژى دهمانتوانى شش فرسهخ رنگا بېرين. له نيزيك ساينقهلاه كرديه بهفرو كرنوه و سهراما سؤل. نهوانى سوار بوون دهست و لاقبان تهزيبوو هيچى نه دهگرت. نوردوى سالار زهفهر به زولم و زورى و كردهوى ناروا له گهله ديهاتيهكان گهيشته سايلاخى موكرى. نهچوه نيو شار. چونكه ههر هيزىكى چو با نيو شار له دهست پهلامار دهان رزگار نه دهبوو. ۶۰۰ ژاندارمى مهليك زاده له شار كهوتبوونه گيرى هيزى سمكو و پهكيشيان دهه نه چو بوو. نوردوى سالار زهفهر له نهاميراراي سهرووى سابلاخ و له كيوهكاتى تيندرقاش توردو بهزىكرد. روژنىك پهيكيك له لايهن سردار نهسهدهى كوردستانپهوه هاته كن تهمير مووه سهق و رايگهبانده كه سردار نهسهده و سهروكهكانى كورد دهپانهوى بينه لات. تهمير مووه سهق

رنگای دا. سردارانی کورد به سواری و به چه‌کوه به رمبازی و به تهننگ
هاوشتن هاتن. سردار نسه‌د به توننه‌رایه‌تی ناماده‌یی سواری کوردانی بۆ
خزمه‌تی ده‌ولت راگه‌باند. نه‌میر مووه‌سه‌ق سه‌رحمی نه‌وی دا که مو‌داراو
خۆشه‌فتاری له‌ گه‌ل کورده‌کان پنیسته و ده‌کری له‌ رنگای دۆستایه‌تیه‌وه دۆی
سمکۆ که‌لکیان لی وه‌ر بگیری.

کورده‌کان به‌ گشتی خه‌لکینکی هوشیارن، به‌لام به‌ قهستی خزیان ساویلکه
نیشان ده‌دن. سیاسی و کات ناسن. بۆ نه‌وی هم ده‌ولت له‌ خۆ رازی بکه‌ن و
هم لایه‌تی سمکۆش بگرن، سه‌رۆکه کورده‌کان ده‌هاتنه لای نه‌میر
مووه‌سه‌ق، نیجازه‌یان وه‌رده‌گرت که بچه لای سمکۆ له‌ باره‌ی هیز و شین و
چۆنیه‌تی وه‌زعی نه‌و ناگاداری وه‌ده‌ست بیتن و بینه‌وه راپۆرتی خزیان بده‌ن. تم
کوردانه‌ی خزمه‌تگوزاری ده‌ولت به‌ پسوله‌ی رنگا ده‌چرونه چاره‌ مه‌رکه‌زی
سمکۆ. هر چی ده‌یانزانی سه‌باره‌ت به‌ هیزی ده‌ولته‌ی له‌ سابلاخ به‌ سمکۆیان
ده‌گرت. له‌ گه‌رانه‌وه‌شدا هرچی له‌ باره‌ی سمکۆوه ده‌یانزانی به‌ نه‌میر
مووه‌سه‌قیان ده‌گرت. تم کاره‌یان نه‌وه‌نده به‌ ژیری و ساویلکه‌یی راده‌په‌راند که
هیچ که‌س نه‌یده‌توانی لینیان وه‌شک بکه‌وی. له‌ باری هالیه‌وه کورده‌کان زۆر پاره
په‌رست و ده‌ست کوشراو بوون. سه‌باره‌ت به‌ ناماده کردنی پینداوستیه‌کانی نۆردوو
خزیان ده‌گرت. به‌ پاره‌ی نه‌غد نه‌بایه‌ هیچیان نه‌ده‌داینی. چاوه‌ روانی پارمه‌تی له
کوردان کارینکی بی‌جی و بی‌فایده بوو.

نۆردوی خاله‌ قوربان خه‌ریکی مه‌ته‌ریز و سپیه و په‌ناگا بوو، له‌ پر
تیلگرافینک هات که سالار زه‌قه‌ر به‌ خۆیه له‌شکروه به‌ په‌له‌ بگاته ته‌ریز.
که‌وتینه ری شه‌و ورۆژ ده‌مانکوتا و له‌ نیندرقاشه‌وه به‌ سی شه‌و ورۆژ گه‌بشتینه
ته‌وریز.

به‌لام تم بانگکرده به‌ په‌له‌یه بۆ چیبوو؟ ده‌رکه‌رت که لاهوتی قه‌رمانده‌ی
ژاندارم کراوه‌ته مه‌عمور که له‌ رنگای سه‌لماشه‌وه بچینه سه‌ر سمکۆ. نه‌ویش له

جیاتی چوونی بز شهری سمکۆ، به یارمندی هیندی خدکی تهوریز راهریوه و له دهولت ههنگه راه توه. لهشکری خالۆ قوربان و هیزی سر تیپ زهلهه و ددوله گوشاری لاهوتیان کهم کردهوه. سهرتیپ هه بیولاخانی شه بیانیس کهبشتی و له سی لاره شاریان کهمارز دا. هیزی لاهوتی خوی پی رانهگیرا و لاهوتی رایکرد بز لای جولفا و له وئشهوه چوه رورسیا.

راهرینی لاهوتی دهرفندی دا به سمکۆ خوی بز جهبهی سابلاخ پهرداخ و ناماده بکا. لهو لاشهوه سهردار سوپا فهرمانیدا به خالۆ قوربان که بهچینهوه بز سابلاخ. کهبشتینهوه نیندرقاش. شهو خهپهری هاتنی سمکۆ بز لای سابلاخ بلاز بزوه. بز ناماده کردنی نازوخه و خواره مهنی کۆیونهوه بهک کرا. بریاردرا که من له گهل شمش سواران بهچه میاندا خواره مهنی و نازوخه ناماده بهکم و به پهله بز نۆردوی بنیرم. شهو کهبشته میاندا. به یارمندی سهرداری مهراغهیی هیندی نان و ناردم ناماده کرد که بز نیندرقاشی بنیرم. له پر چند سوار به ههناسه پرکه کهبشتن و راهزوتیان دا که سمکۆ هیزی سالار زهلهه ری پهلامار داره. خالۆ قوربان کوزراوه و نۆردوش بلاوی کردهوه. زوری پی نه چوو سر و کهلهی بریندار و راهردوان پهیدا بوو. وا قاو بوو که گۆیا خالۆ کهریم خالۆ قوربانی کوشتوه. دواي شکان و بلاوی نۆردوو کهبشتهوه تهوریز. به دهستوری مهركهز چهکی قورسیان وهر گرتهوه و به گۆرهبی مهسلههتی رۆژ هه موریان چهک نه کردن. چند نه قهسری لهشکری نازربایجانیان ره گهل خستن که سهردهسته و لهشکره کهی بگه بیننهوه تاران و ناگایان لی بینت نهکا بهچنهوه جهنگهله. چونکه کاری جهنگهله هینشتا تهواو نه ببوو. به کورتی کهبشتینهوه تاران. راست بردیانی بز قازاخخانه و چهگیان کردن نهفسهرو سر دهستانان هه موو گیران. دادگابهک به سهرزکابهتی هه دلاخانی نه مهر ته ههاسبی بز نهفسهرو و سر دهستانان پینکهات. خالۆ کهریم و خالۆ مهرا به تاوانی نهوی که دهستانان له کوشتنی خالۆ قورباندا هه بوه له مهیدانی مهشق گولله باران کران. سر

دهسته‌کانی دیکه ی کورد به هه‌پس مه‌حکوم کران» (۳۵).

له په‌راوژی نهم باسه‌دا بئینی تابی بز حه‌سانه‌وی میشک نوکته‌یه‌کی کرده‌وی قازاخ ره‌زاخان له زمانی ناغای هوسینی جوده‌ت بگئینه‌وه: « کاتی به فه‌رمانی سه‌ردار سوپا له‌شکری خالو قوریان یز شهری دژی سمگژ به‌ره و سابلخ که‌وته ری، له زه‌نگان سولتان هوسینه‌خانی مه‌هدی موش که نه‌فسه‌رنکی قازاخ بو، کردیان به به‌ر پرسی ناماده کردنی نازوخه و په‌یدا کردنی چینگا و باره به‌ر و شتی وا. پاره‌یه‌کیشیان دایه بز نهم کارانه. دواپه پیمانزانی که نیوه‌ی پاره‌کی ناردۆته‌وه تارانی بز مالو مندالی. لیمان پرسی تۆ چۆن پاره‌ی نازوخه‌ی نۆردوت ناردۆته‌وه تاران؟ له وه‌لامدا گوتی: « به‌ر پرسی نهم پاره‌یه ههم. نهم رنگایه نهمین نیه. نه‌گه‌ر پاره‌ی نۆردو بدزن کی به‌ر پرسه؟ بز قایمکاری نیوه‌ی پاره‌که‌م ناردۆته‌وه تاران. کاتی پنیوست بو، تیلگراف ده‌که‌م پاره‌که دیته‌وه. پاره‌که چۆته چینگایه‌کی نهمین.

من پاشان ره‌فتاری نهم کابرایه‌م خسته به‌ر چاو. له هیچ مزلیک نه‌مییی که سولتانی ناو براو به‌ر له نۆردو بگاته نیو گوندی و له گه‌ل نۆردو له گوندی ده‌ر که‌وی. هه‌میشه ده‌مایه‌وه تا نۆردوو ده‌روات به‌م بیانوه که حیسابی خه‌لک ده‌دات. وای لینه‌ات گونده‌کانی سه‌ررنگا که خه‌به‌ری هاتتی نۆردوو‌ویان ده‌زانی خه‌لک رایان ده‌کرد و گوندیان چۆل ده‌کرد تا نۆردۆ نه‌رزیشتبایه نه‌ده‌هاتته‌وه ناوایی. نه‌فردای له‌شکر برسی و هیلاک که ده‌گه‌بشته نیو گوندی به‌ مالان وه‌ر ده‌بوون و هه‌ر چی ده‌ستیان که‌وتبایه ده‌بانسه‌ندو ده‌یانبرد. هه‌ر که‌سیان دیتبایه هه‌لیان ده‌پینچا که نان و مریشک و برینج و په‌نیر و قه‌ندو چایان بز ناماده بکا. کابرا نه‌گه‌ر له توانای دا نه‌ده‌بوو ده‌که‌وته به‌ر قامچی و لیدان و نه‌شکنجه. هه‌ر سه‌ر بازیش نه‌بوون که زولمیان ده‌کرد، نه‌فسه‌ره‌کان خه‌رایتر بوون. خۆم شاهیدی رووداویکی دلته‌زنین بووم. گه‌بیشینه گوندینک خه‌لک هه‌موو رایکرد بو. پیره میزدینک له مالیکدا مابوو. نه‌حمه‌د خانی یاوه‌ر نه‌فسه‌رنکی قازاخ سه‌ردار

سویا له گدل ژوردو نارد بووی. پیره مبردی هه لپنچا که خواردنی بز ساز کا. کابرا ده بگرت هیچم نیه. نه حمده خان هه لیکنشا شیری و له باسکی کابرای داو خوین فیجتهی کرد. من تۆزی سهر کۆنهم کرد و پشتر هاو مزل بووین، لینی جیا بوومهو. گوتم که سولتان حوسینخانای مه هدی موش پاش رزیشتی ژوردو له گوندی ده مایه وه که گۆیا حیسابی خه لک بدا. له گوندیک ریش سپیان کۆ ده کاته وه و یه ک یه ک لیبان ده پرسى : تۆ چیت داوه به سهر باز. یه کیان ده لى: « مهنیک نان، پینچ سیر قهند، دوو سیر کهره، نیم سیر چای و جوجکه یه ک. »

سولتان ده لى: « نه حمه ق بز چما تۆ نازانی جیره ی سهر باز جوجکه و رۆنی کهره نیه. ته نیا ۱۳ سیر نان و نیو سیر په نیر و ههشت مثقال قهند و دوو مثقال چایه. » کابرا ده لى به زۆری سه ندویه. سولتان ده لى : من ته نیا پاره ی جیره ی ره سمی ده دم. پاش نه وه ی حیسابی ده که ن و سوره تحیسابیان پی نیما ده کا، نه سکیناسینکیان بز داویت و ده لى خۆتان پینکه وه به شی بگهن. ده لى نینه نم کاغزه نا ناسین و چۆن به شی بگه یین ؟ سولتان نیژی که وایه دوو کهس له گدل من بینه شار تا وردی که مه وه. دوو کهس له گدل خۆی ده بات سولتان به سواری و نه وان پیاده. هیلاک ده بن و له نیروی رنگا ده گه رینه وه. » (۳۶)

پاش کوشتی خاله قورمانی، ره زاخان که بیوه سویا سالاری نیزانى، له شکرینکی گه وره به سه رزکایدتی سه رتیب ته مائولای جهانهانی ده نیرینه سه ر سمکۆ. وه ک سه روان نه حمده پوری کاویان ده نویسی : نم له شکره بریتی بره له ۱۵ هزار سواری پیاده و جاش و تزیخانه. پاش دوو رۆژ شه ری توند، هینزی سمکۆ سه لماس به جى دىلى و بز لای چاره پاشه کسه ده کات. له شکرى عه جهم وه دوايان ده که وى و چاره گه مارز ده دات. دواى شه رینکی توند سمکۆ چاره بش به جى دىلى و روو ده کاته کوردستانی تورکیا. له شکرى عه جهم چاره ده گری، مالى سماه لاها تالان ده که ن و گونده کهش ویزان ده که ن. دواى چوار سال ناوچه ی ورمى و سه لماس ده که ورنه وه بهر ده ستى حکومه تى تاران. سمکۆش

به هینزکی که موه ده گاته دبوی تورکیا. حکومتی تورک چه کیان ده گاو سمایلاغای ددینه نیزیک باشقله له گوندیک ده ست به سه ری ده کن.

سمکو و حکومتی تورکیا.

رینه رانی بزوتنه وهی رزگاربخوازی کورد، هر له کزنه وه سه باره ت به بارو دزخی جوغرافیایی کوردستان و دابه شپوونی ولته که یان به سر چند ده ولته تی دژی کورد دا، به ناچاری له کاتی خدبات و تیکوزاشاندا پالیان وه په کینک له و حکومتانه داره که دوژمنی کورده وه به سر به شینکی نیشتمانه که ی دا زاله. ته جریه ی تالی رابردووش ده ری خستوه که نه م سیاسته قهت سر نه که وتوه و همه همیشه به زیانی بزوتنه وهی کورد ته واو بوه.

سمايلاغای شکاکیش له سه ره تای راپه رین و ده سپینکی خدبات دا، له گه ل حکومتی تورکیا پنه ون دی ده گری و بز برده پیشی خدبات ده یه وی له ناکوکی نیوان ده ولته تی قاجارو حکومتی تورکیا، که لک وه بگری. حکومتی تورکیاش بز دژایه تی نه رمن و ناسوری و بز گویم و فشار بز سر ده ولته تی نیران، تا راده به ک یارمه تی سمکو ده دا. به لام پاش نه وهی وه زاخان دینته سر حوکم و له گه ل تورکیا په ایمانی دژی کورد ده به ستی، حکومتی تورکیش هه ست به ده سه لات و توانای سمکو ده کا، نیتر ورده ورده لینی لالوت ده بی. به لام هر له و کاته شدا ده یه وی له نفوز و که سایه تی سمکو له نیو کورده کانی کوردستانی خواروو که لک وه رگری و له رنکای سمايلاغاره عه شیرته کورده کانی کوردستانی خواروو، دژی تینگلیز هان بدا. بز نه م هه به سته نه حمه د ته قی باور پینکراوی خزی ده نیرینته لای سمکو. له وه لامی نه حمه د ته قی دا سمايلاغا ده لی: «نیستا تینگلیز زور به هیزه. کیشه و به ریره کانی له گه ل تینگلیز بز کورد گران ته واو ده بی. باور ناکم تورکیای زه بوون بتوانی به ناردنی هیز ده ست بخاته کارویاری ره واندزه وه.

نهمرو چاکترین شت بز کورد نهویه که بزووتنه وه که مان له نیراندا رنگ بخهین و بوونی خزمان له نیراندا پبارزین. نهمه بز نیستامان زور باشه. ده توانین له دوا روژدا گه لکی لی وه گرین.»

لهم بز چوندها دهر ده کوی که سمکۆ له سهر تورک زور روون بووه و حسابی بو نه کرده. بروای بهوه نه بوه که تورک بتوانی هیچ سودیکی بز کورد ستانی خواری هه بی. کاتینک نه حمده تهقی ده چینه کن سماپلاغا و ده لی: «مه فزه زی تورکان وا ده چینه ره واندز» سمکۆ گرژ ده بی و تینکه ده چی. به لام هیچ نالی.

گوتمان سمکۆ له گوندیکی نهمه نیان له نیزیك باشقلا و هک دوس به سهر ده ژیا. روژنک تورک نه حمده تهقی و رهشید جوده تی ده تیزنه لای. داوای لی ده گهن که بچینه وان و چاوی به فرماندهی هیزی تورک بکه ری. سمکۆ ده چینه وان، میوانی فرماندهی سپا ده بی. فرمانده هه زار لیره و چند ته فنگ و ته قه مهنی ده داتی و پاشان پینی ده لی: «حکومه تی نه نقره بریاری داوه هه زار سه ریازی تورک به جلی کوردی به وه بخاته ژیر فرمانت، بچیه وه نیران و له ونشه وه بچیه عیراق و دژی نینگلیز یارمه تی شیخ مه حمود بده ی.» سمکۆ نهم بریاره به خۆشی ورده گری. بریار ده دهن سمکۆ بچینه وه باشقلا و چاره روانی ناماده بوونی چهک و عه سکر و قزرخانه ده بی. مه رجیکی فرمانده ی سپاش نه وه ده بی که سمکۆ نه حمده دئاغای برای وه ک نونه ری خزی له تورکیا بیلینه وه. فرمانده ی سپا هه زار عه سکر ناماده ده کاو دینه باشقلا کن سماپلاغا. راست له و کاته دا که له کن سمکۆ دانیشه، له لایهن مسته فا که ماله وه بروسکه به کی پنده گا، لهم بروسکه به دا، مسته فا که ماله پینی راده گه بینی که: «باری سیاسی نیو ده وله تان وای لیکردین که فرمانتان بده بی جولا نه وه ی سماپلاغا وه دوا بخهن. خوتان و عه سکره کان بچنه وه مه رکه زی ویلایه ت.» (۳۷)

لەم پێوەندییەدا سمایلاغا گوتویە : « هەرگیز هەلی ئاوامان بۆ هەلناکوێتەوه. هەر ئێوەندە زەحمەت بوو ، تا گەبشتباینه وه چاریه. بەلام بەخت و شانسی یارییە نەداین. وادیاره تورک وه ک نوکەر تهماشای کورد دهکەن و دهیانەوی به گۆزهی ئارهزویی خۆیان یاریان پێ بکەن . » (۲۸)

گەلێک بەلگه و دوکومینت به دهستهوهن که تورک قهت بهروایان به سمکۆ نەکردوه. و له بههیز بوون و پهرهگرتنی دهسلاتی ترساون. بێجگه لهوه، کاتی له گەل ئیزان دژی کورد، یا بهقهولی خۆیان « عەشایری سەر سنور » پهیمانان بهستوه، تورک ههستیان بهوه کردوه که کوردهکانی تورکیاش به راپهڕینی سمایلاغا هیوادار بوون و پێوهندی پتهویان له گەل دامهزراندوه. سهڕینکی نامهی قوماندانی جهبههی رۆژ ههلاتی تورکیا و سهڕزکی ئهراکانی جهنگ بکهین، به ناری « بهسری بهگ » که بۆ « ئۆزههیر » ی نووسیوه. بهسری بهگ دهنووسی : له ديار بهگروه بۆ ئۆزههیر قائمقام

۳۳۸/۶/۱۴ رۆمی. استخبارات ژماره ۱۷۴۵. له دیار بهگروه بۆ ئۆزههیر بهگ قائم مقام :

۱ - سمکۆ کابرایهکی فیل بازه. به هزی زرنگی خۆیهوه نهو خهنجهرهی که ههلیگرتوه بۆ کاتی خۆی، دهشارنشهوه. ئهم پیاوه بیری سهر بهخۆیی (استقلال) له مینشکدایه. مهبهستی ئهوهیه تا نهو کاتهی له ئیزاندا دهسلاتی زیاد نهکاو به هیز نهبی له گەل نیمه تینک نهچیت و بهم جۆره به مهرام و ئامانج بگات.

۲ - سهڕکهوتنی سمکۆ له ناو عهشایری کورد و بهمجوره گهروه بوونی و دهسلات پیدای کردتی بۆ حکومهتی میلی ئیمه دهست نادات. بەلام لەم رۆژەدا تینکچوونیشمان له گەل سمکۆ باش نیه. نهگهڕ بیتوانن و ههولی ئهوه بدهن که به پروپاگانده و بلاو کردنهوه بهکی وا که عهشایر پێی تفره بخوا و بیانکهین به دوژمنی سمکۆ به راستی بهم کردهوهیه خزمهتی گهروه به حکومهت دهکەین.

وهك نهوه كه بلین : سمكۆ به پاره‌ی ئینگلیز ئهم شورشه ده‌گیری و بز قازانجی خزی و خزمه‌تی ئینگلیز خونیی كوردان ده‌بزی... « به‌ناری قوماندانی جه‌به‌وه - سه‌رۆكی ئه‌ركانی جه‌نگ - به‌سری. » (۳۹)

وادیاره نامهی به‌سری به‌گ بز پروپاگانده‌ی دژی سمكۆ کاری خزی كردوه. نۆزده‌هه‌یر له ره‌واندزه‌وه رۆژی ۲۳۸/۷/۱۲ی رۆمی نامه‌به‌ك به ژماره‌ی ۲۱ بۆ قوماندانی جه‌به‌هی جزیری ده‌نیژی و ده‌نوس:

« راکردنی سه‌ربازه جزیری‌یه‌كان ئیمه‌ی خسته هه‌لوئستینکی گرنگه‌وه، ئیتر نه‌وانه‌ی بۆ ئینگلیز هه‌ول ده‌ده‌ن و پروپاگانده‌ی بۆ ده‌كه‌ن ری‌یان بۆ كرایه‌وه تا خه‌تی تیلگرافیشیان هه‌لبژی. به هزی كرنی و لاغه به‌رزه وه له‌م سنوره‌دا ده‌ست نه‌كه‌وتنی، هیوای رینكخستی هزی گواستنه‌وه‌شمان نه‌ماوه. نوینه‌ره‌كانمان به ده‌ستی به‌تال گه‌رانه‌وه.) پاهه‌گری سه‌لیماغار شیخ محمه‌ده‌ ناغای باله‌ك) و هیندی له پیاوه‌كانی سمكۆش زۆر به‌ر به‌ره‌كانیمان ده‌كه‌ن و بز سه‌رگه‌وتنی ئینگلیز هه‌ول ده‌ده‌ن و پروپاگانده‌ ده‌كه‌ن . ئینگلیزه‌كانیش به باوه‌ش رۆپیه بلاؤ ده‌كه‌ته‌وه... » (۴۰)

ئهم ترس و بی باوه‌ری تورک به سمكۆ، له گه‌ل بلاؤ بوونه‌وه‌ی ناو بانگ و ده‌سه‌لانی، وا له تورک ده‌کات كه په‌لاماری به‌ده‌ن و سه‌رکوتی بکه‌ن. له‌و په‌لاماره دا، خیزانی ده‌کوژی و خصمه‌روی کوری به دیل ده‌گیری و دارو نه‌داری به تالان ده‌چی و هه‌چی نامینی. سمكۆ روو ده‌کاته کوردستانی خواروو، له مانگی ژانویه‌ی سالی ۱۹۲۳ ده‌چینه سوله‌یمانی و له لایه‌ن شیخ مه‌حمودی حوکمداره‌وه، وه‌ك سه‌رۆک ده‌وله‌تینک پینشوازی لی ده‌کری. بۆ ریز گرتن له سمكۆ حه‌وت تۆپ ده‌ته‌قینن و جه‌ماوه‌ری سوله‌یمانی بۆ پینشوازی له قاره‌ماتینکی کورد له شار وه‌ده‌ر ده‌که‌وه‌ن. چوونی سمایلاغا بۆ سوله‌یمانی و دیداری له گه‌ل شیخ مه‌حمود کۆنه په‌رستی ناوچه نیگه‌ران ده‌کا. رۆژنامه‌ی (اتحاد) چاپی تاران ۱۷/ژانویه‌ی ۱۹۲۳ و تاری کابرایه‌ک بلاؤ ده‌کاته‌وه به ناری (ابراهیم هیلمی)

که له رۆژنامه‌ی (المفید) دا بلأوی کرد بزوه و له سەر راپهرینی سمکۆ ده‌نووسی: « مه‌سه‌له‌ی کوردستان ته‌نیا چه‌کینکه به ده‌ست ده‌وله‌ته سه‌رمابه داره‌کاتی رۆژ ناواوه که ده‌یانه‌وی له ئاسیای ناوه‌ندی ئیسلام له‌ت بکه‌ن. پاشان کابرا باسی راپهرینی سمکۆ ده‌کا و ده‌نووسی: بۆ چی ئیزان و تورکیا که عیراق فه‌رمانبه‌رداره ناتوانن ئهم بزوتنه‌وه‌یه له به‌ین به‌رن و کۆتایی به تیکۆشانی نه‌ینی سمکۆ بینن؟ ئیزان به‌ بوونی سمکۆ له سوله‌یانی زۆر شه‌رزه‌یه که ده‌یانه‌وی ده‌وله‌تی کوردی دا‌به‌ه‌زینن. به‌لام کورده‌کان سه‌بری دوا که‌وتویی خزیان ناکه‌ن که شایانی نازادی نین. و ئیستا هه‌ل و مه‌رج بۆ نه‌وه ناماده نیه. ناکرێ کوردستان له گه‌ل له‌ستان وه‌ک یه‌گ سه‌یر بکریت. بزوتنه‌وی ئیستای کورده‌کان به‌رۆه‌وه‌ندی له‌شکری شه‌ش له ولاته‌کاتی رۆژ هه‌لاتی نه‌نا دۆل و ناسوره‌کان له سه‌رووی عیراق و نازربایجانی خواروو ده‌پارزینت. سمکۆ و شیخ مه‌حمود له سیاسه‌تی ولاتیانی رۆژ ناوا تی ناگه‌ن و له کاتی ئیستا دا وه‌ده‌ست هینانی سەر به‌ خزیی ئیمکانی نیه. » (٤١)

ته‌ک هه‌ر نه‌وه به‌لکو به‌ چوونی سمکۆ بۆ سوله‌یانی ده‌وله‌تی ئیزانیش کینچی ده‌که‌وته که‌ولی. لازاروف له‌م باره‌وه ده‌نووسی: « راپهرینی سمکۆ و درێزه‌ پیدانی تیکۆشانی بوو به‌ بابته‌تی وتو ویژی نیوان بالیۆزی ئینگلیز (پیرسی لورین) له تاران له گه‌ل حکومه‌تی ئیزان. قه‌وام السلطنه سه‌رۆک وه‌زیری ئیزان له‌ بوونی سمکۆ له سنوره‌کاتی ئیزان و عیراق و له‌ چوونی بۆ سوله‌یانی و پینه‌ندی له گه‌ل سه‌هد ته‌هاو شیخ مه‌حمود زۆر تیگه‌ران بوو. ١٩٢٢/١١/٢٩ تاران له‌ یاد داشتینکی تایبه‌تیدا دا‌وا‌ی له ئینگلیز کرد که دژی سه‌هد ته‌ها و سمکۆ هه‌نگاوی گزنگ باویژی. له‌ وتو ویژنکی تردا قه‌وام دا‌وا‌ی له (پیرسی لورین) کرد که ئینگلیز سمکۆ بگرێ و بیداته‌وه به‌ ئیزان. بالیۆزی به‌ریتانی له وه‌لامدا ده‌لی: به‌ریتانی ناتوانن هه‌لسورانی سمکۆ کونترۆل بکا. له‌ نیوان ئیزان و عیراقیشدا قه‌رار دادی دانه‌وه‌ی په‌نا به‌ری سیاسی نیه.

لورین نهیتوانی نیران قانبع بکا که بهریتانیا دهستی له راپهرنی سمکژ و ربههرانی جیوازی کورد دا نیه. قهوام له یادداشتینکدا راسته و خزبههریتانیا یهوه تاوانبار کرد که یارمهتی پاره و چهک به سهد تهها دهکات. نیران پینی له سر نهوه دادهگرت که سهد تههاو سمکژ به یارمهتی ئینگلیز خزیان بز راپهرینیکی تازه ناماده دهکن. لورین هموو نهو بوختانانهای رهتکردهوه. بهلام بهئینی دا که پیشی دهست تیورهانی سمکژ و سهد تهها بگری له نیو عهشیرهتهکانی کوردستانی ئیراندا. له سهههتای ژانویه ۱۹۲۳ وتو ویزیکی هموو لایهه له نیران قهوام و لورین له باره ی مهسهله ی کورده وه دهست پینکرا. سهههک وهزیری نیران پستی ئینگلیزی گرت له مهسهله ی موسل دا بز نهوه ی ویلایهتی موسل نه درتهوه به تورکیا. لورین رایگه یاند که نه دانهوه ی ویلایهتی موسل به تورکیا به قازانچی ئیرانیشه. نیران دهی له مهسهله یه دا یارمهتی بهریتانیا بکا. بهریتانیاش بز نارام کردنهوه ی کوردستانی نیران ههنگاو دهئی.» (۴۲)

وا دیاره مهسهله ی کورد و کوردستان له نیران دهوله تهکانی ئیستیماری و حکومته دهستیزهکانیاند ههیشه جینگای سهوداو مامله بوه و له چوار چیهوی بهرزه ونیدی خزیاندا چاویان لینکرده و تا ئیستاش نه م سیاسیته چه پهله بهر دهوامه به داخهوه مهسهله ی کورد تۆپ تۆپینی پنده کری.

سهاملاغا ماوه ی مانگیک له سوله یانی ده مینته وه. ۱۹۲۳/۲/۲۳ ئینگلیزهکان به فرزه که به یاننامه به سر سوله یانیدا بلاژ ده که ته وه داوا له سمکژ دهکن که سوله یانی به جی بیللی. وادیاره له گهله شیخ مهحمود به تهواوی ناگهه یهک به تایبته نهو دم شیخ مهحمود له گهله تورکان پیوهندی داده موزینی و کهسانی تورک خوا له دهوری شیخ مهحمود له هاتو جز دا دهین. سمکژ نهو دم له سهه نهو بروایه بوه که حکومتی تورک نهو هیزه ی نهماوه و جینگای برواش نیه که کورد بتوانی پستی پی بیهستی. به ناچار سوله یانی به جی دبللی و دهگهرننهوه.

سمکۆ و ئینگلیز

سمایلاغا له گه‌ل ده‌سپنکی خه‌بات و تینکۆشان هه‌ول ده‌دا له گه‌ل حکومه‌تی به‌ریتانیا پێوه‌ندی بگری و به‌لکۆو بتوانی پشٹیوانی ئینگلیز بۆ لای خۆ رابکێشی. له مانگی بانه‌مهری سالی ۱۹۱۹ سه‌ید ته‌های شه‌مزیی که باوه‌ر پینکراو وه‌اوکاری بوه، ده‌ نیرته به‌غدا، تا له گه‌ل نوینه‌ری ده‌وله‌تی ئینگلیز پێوه‌ندی بگری. سمکۆ پشینیاره‌ده‌کاکه ده‌وله‌تی به‌ریتانیا بۆ به‌که گرتنه‌وه‌ی کوردستانی نێزان و عیراق و سازکردنی ده‌وله‌تیکی کوردی پشٹیوانی لی پکا. دیاره سه‌ید ته‌ها پشتریش له گه‌ل ئینگلیزه‌کان پێوه‌ندی هه‌بوه و به‌رواشیان پێ کردوه. پاش چاو پینکه‌وتنیا له به‌غدا، ئینگلیزه‌کان رووی خۆش به‌ پشینیاری سمکۆ نیشان ناده‌ن، سه‌ید ته‌ها به‌ ناھومبندی ده‌گه‌رتنه‌وه.

سالی ۱۹۲۱ سمکۆ حکومه‌تی ئینگلیز له گه‌ل چاو پینکه‌وتنی سمکۆ و له شاری شنۆ هاوده‌نگ ده‌بی. دیاره نه‌وه له کاتینک دابه‌و که حکومه‌تی نێزان وسته‌وه‌تی په‌یمانی وثوق‌الدوله له گه‌ل ئینگلیز هه‌له‌وشینیته‌وه. ده‌وله‌تی ئینگلیز وسته‌وه‌تی له رنگای سمایلاغاوه گووم یخاته سه‌ر حکومه‌تی نێزان. ویلسون نوینه‌ری ئینگلیز له رنگای باهه‌گراغای پشه‌ری‌یه‌وه له گه‌ل سمکۆ پێوه‌ندی ده‌گری و نه‌م پێوه‌ندی و ناخافتنی نیوانیان سی مانگ درێزه‌ی ده‌بی. به‌لام دواي گودبته‌ی ره‌زاخان و سه‌ره‌گ وه‌زیری سه‌ید ضیال‌الدینی طباطبایی که ده‌ستکردی ئینگلیز بوه، نیتر پێوه‌ندی سمکۆ و ئینگلیز به‌ره‌و ساردی ده‌چی.

یه‌حیای ده‌وله‌تاها‌دی له بیره‌وه‌ری‌یه‌کانی خۆیدا ده‌نووسی: « هه‌ر چه‌ند ئینگلیز ماوه‌به‌که ده‌به‌وی له نیوان رووسیای تورکیا و نێراندا کوردستانی سه‌ر به

خۆ پینگ بینی و بیخاته ژیر چاوه دیزی بز پاراستنی بهرژه‌و‌ندی خۆی. به‌لام راپه‌راندنی ئەم نه‌خشه‌یه‌ به‌ ئێران و تورکیا زبانی هه‌یه. چونکه کوردستانی ئێران و تورکیاش به کوردستانی گه‌وره‌وه ده‌لکینی. له‌و کاته‌دا که تورک دوا‌ی تینکدانی ده‌وله‌تی ئالی عوسمان و خه‌لافه‌تی ئیسلامی گیانی شورشگیزی دیته‌وه به‌ر، برده‌ن پینشی سیاسه‌تی سه‌ر به‌خۆیی کورد له‌ لایه‌ن تورکیاوه توشی ته‌نگ و چه‌له‌مه‌ ده‌ییت. له‌ لایه‌ن ئێرانیسه‌وه ئینگلیزه‌کان که لایه‌نگری پینشکه‌وتنی کاری سه‌ردار سوپان و نایانه‌وی دلی بشکینن، مه‌سه‌له‌ی سه‌ر به‌خۆی کوردستان ده‌خه‌نه پشت گو‌ی و له‌ بیرری ده‌به‌ته‌وه. له‌و کاته‌دا حکومه‌تی نیزامی ئیسه‌ له‌ کوردستاندا به‌ خێرای نفوز ده‌کا و له‌ گه‌ل تورکیش له‌ مه‌سه‌له‌ی کوردستاندا رنک ده‌که‌وی و هیچ سیاسه‌تینکی بینگانه‌ش پینشی ناگری. « (٤٣)

له‌م قۆناخه‌دا راپه‌ریشی کورده‌کان به‌ لای به‌رژه‌و‌ندی ئینگلیز دا‌به‌وه. سیاسه‌تی به‌ریتانیا له‌ به‌وانه‌به‌ر کورده‌کاندا له‌ کۆنفرانسی ماریسی ١٩٢١ی قاهره‌دیاری کرابوو. له‌و کۆنفرانسه‌دا بریار درا‌بوو که کورده‌کان له‌ ژیر چاوه‌دیزی راسته‌خۆی ئینگلیز له‌ خود موختاریه‌کی ناوچه‌یی که‌لک وه‌ر به‌گرن.

« ... ئینگلیزه‌کان له‌ دوو باره‌وه‌ رستیاری پینکهاتنی ده‌وله‌تینکی کوردی بوون. یه‌که‌م بوونی ده‌وله‌تینکی به‌ هیزی نیوان

ئێران و عیراق به‌ قازانجی نه‌وان بوو. دووهم گوشاری تورکیا له‌ باکوپ و به‌ر هه‌لستکاری نیو عیراق دزی به‌ریتانیای که‌م ده‌کرده‌وه. ئینگلیزه‌کان له‌ پشتیوانی سه‌ر به‌خۆیی کورده‌کانی عیراق به‌رله‌ هه‌مووشت ته‌نسیری ئەم کاره‌ی له‌سه‌ر کوردستانی ئێران له‌به‌رچاو بوو. له‌به‌ر نه‌وه تیکۆشانی سه‌مکو له‌ نازه‌ریایه‌جان و ده‌ره‌تانی وه‌ده‌ست هینانی جزه‌ سه‌ر به‌خۆینکی یی به‌ر هه‌لست له‌م هه‌رنه‌مه‌ جینگای سه‌رنجی کاربه‌ده‌ستانی ئینگلیزی بوو. سیز پرسی کاکس کومیسێزه‌ری به‌رزی به‌ریتانیا له‌ به‌غدا له‌ ١٤ی ئوکتۆبری ١٩٢١. ٢٢ی روزه‌ری . ١٣. دا بز لۆرین بآلبوزی به‌ریتانیا له‌ تارانن نویسی: مه‌سه‌له‌ن ده‌گری ئەم ئیمکانه‌ش

له بهر چاوه بگیری که نه گهر ده ولتی نیران نه توانی ده سه لاتی بز سهر ورمی بگیریته وه. بز شینوه به کی وه ک پشتکوز مل راکیشی. واته بز سه قامگرتووی جزره نهم و یاسایه ک که نه نجامه کدی ده زینته داوه زرائی کوردستانیکی سهر به خوز له ژنر چاوه دیزی به یریتانیا دا .» (۴۴)

له مانگی نوتی سالی ۱۹۲۱ سپهر پهوس گاکس نوننه ری ئینگلیز چاوی به سمکوز ده که وی. له م چار پینکه وتنه دا سماپلاغا ده پرسى: « نایا له نبر چوونی تاج وتهختی قاجار بز کورد مه ترسی تیندا نابى؟ جگه له مه کورد ئینستا پنیوستی به چهک و که رسته ی شهر هه یه، داخرا ده وله تی به یریتانیا له م بواره دا یارمه تی کورد ده کا؟ » دیاره وه لامی له بار وه ر ناگریته وه. چونکه له مانگی نوکتوبری نه وساله دا، ده وله تی ئینگلیز به بیانوی نه مه که گزیا ده وله تی نیران ناگاداری پنیوه ندی نیوان ئینگلیزو سمکوز بوه، راده که بینى که هیچ نوننه رنکی ئینگلیز بز وتو ویز له گه ل سمکوز ناماده نابى.

سماپلاغا جارنکی دیکهش له رنگای هسته فا پاشا یاملکی به وه نامه به ک بز نوننه ری به یریتانیا ده نیری و ده نووسی: « به ناردنی سه پد ته ها به لنین به نیه ده ده م که نه گهر حکومه تی به یریتانیا یارمه تی بکا و چهک وقزرخانه مان بداتی و پشتیوانیمان لی بکا و مه رجه گانی تینه قه بول بکا، ئینه (وان و ئه رزه روم و هه کاری و بیتلیس) له تورکه ناسیونالیسته کان پاک ده که به ته وه و ده توانین تانکاراش بگرین. نه گهر حکومه تی ئینگلیز دژمان نه وه ستی ده توانین سنهش بگرین .»

ته قه لای سمکوز بز راکیشانی پشتیوانی به یریتانیا بی فایده بوو. چونکه پاش نه وه ی ئینگلیز له نیران پیاری خوی هینا سهر کار، نیر به جارنک مه سه له ی کوردی خسته لاره. دواى چوونی سمکوز بز عیراق و دینتی ئینگلیزه کان، نیر دوو رووی و دروژنی ئینگلیزی بز ده ر ده که وی و ده زانی پشت به ستن به ئینگلیز خیری تیندا نیه. سمکوز له کوردستانی عیراق، له گوندی (به حره که) ی نیزیک

هولیز چاری به (کاپیتان لاین و ادموندز) ی ئینگلیزی ده که وی. ادموندز له باره ی ئەم چار پینکه و تته ده نووسی: « له ناخری مانگی نوکتوردا به هاتی کوئوپر و بی ناگاداری سمکۆ بز (دیز) له ۱۸ کیلز میتری هولیز، روتی رووداو ده کان گزراتی به سهر داهات. سماپلاغا له شۆرشینکدا که ده پووست رهنگی ناسیونالیزی کوردی لی بدات، له نیران دور که وتی بۆه. تهواوی ناوچه ی سهر سنور له دیلمانه وه تا ده گاته یانه که وتی بهر په لاماری به هه وپای هیزه کانی تورک و نه رته شی نیران له رۆژ ناوار رۆژ هه لاته وه که نیسلاحاتی ره زا شا زیندووی کرد بۆه. سمکۆ توپ و چهک و جبه خانه ی نه مابوو. خیزانی کوژرا بوو، کوری خۆشه وستی شهش ساله ی به دیل گیرا بوو. بز وه گرتی یارمه تی هاتی به عیراق. له وه ناره حهت و سه ری سور مابوو که رنگایان نه دابوو بیته هه ولیز. رۆژی شهشی توامبر له گه ل (لاین) چوینه گوندی (به حره که.) سمکۆ گوتی: « زۆر له نیران به کان تو ره و دلشکاو نیم. چونکه له دهستی ئەوان چه ندهم و نکه وتوه، نه وه نده شم لیداون. به لام ده مه وی له گه ل تورک حیسابی خۆم پاک کهم که به لینیان پیندا بووم یارمه تیم یه دن و پاشان پشتیان تینکردم.» سمکۆ گوتی به و هیوا به هاتی بووم که نیوه ناماده بن له ئازادی کورد که بندهستی دوو حکومه تی دوژمنی نیوه پشتیوانی بکه ن. نه گهر به هه له چه نایه وی داوای یارمه تی په نا به ری له نیوه بکا. ده گهرمه وه بۆ نیو تایفه ی خۆم و به ته نیا خه بات و تینکۆشان درێزه پینده ده م.» (۱۵)

دوای ئەم چار پینکه و تته سمکۆ به نه حمه د ته قی گوئبوو: « له عیراق به باشی بۆم ده رکوت که ئینگلیز فریومان ده دات به لام چه کم له ده ست هیندی له گه ره پیاوانمان. وه ک سه ید ته ها و با به کری سه لیماغا و زۆری دیکه ش که با وه ریان به ئینگلیز هه به.» وه ک له هیندی نو سراهه ده رده که وی سمکۆ له گه ل رووسانیش پینوه ندی گرتوه. کونسولی رووس له ورمی له وه لامی سمکۆدا گوتویه: « داوای سماپلاغا له گه ل سیاسه تی نیرۆی نینه ناگوئجی و نا شمانه وی

دباره هر کلاوی شکاکی بوه چونکه کلاوی شکاکان سپیه. د) له سر نابوون. سواره کانی سمکز دهریان گرتیون. منداله کان تمه نیان ههشت تا ده ساله بوو. به تداره کهوه به ناو شار دا بران بز نو شوننه ی بزبان ترخان کرا بوو. فارسه کان به چه په ساری له بهر دم مندالی (به قولی خزیان گورگه شاخاویه کاندأ ونستا بوون که چابوکانه به رهو قوتابخانه رووسیه که ههنگاویان ده نا. تا گه یشته نیواره دهر باره ی نم روو داوه ی خزیه بروسکه بز تاران و تهوریز و قوسته نته نیه لیدرا. سمایلاغای سمکز هر چه ننده نه وندهش ماوه ی نه بوو به لام هلی له کیس نه داو له تداره کی کرده وه ی قوتابخانه که دا ناماده بوو. هه موو پینداوستیه کانی جینه جی کرد « (۴۶)

کاتی له شکری عه جهم ده گاته چاریه و مالی سمکز تالان ده کن، ده بین له مالی دا ته لیفون و پیناز هه به و له چاریه به ته لیفون له گه ل ورمی و سابلاخ و شینه دووره کانی کوردستان پنه وندی گرتوه و دهنگو یاسی وهر گرتوه. دوژمنانی کورد هه رچی له باره ی سمکزه بیلین، ناتوان نم راستیه به ارنه وه که راپه برنی سمکز راپه برنیکمی میلی بو و بز وه ده ست هینانی نازادی و سر به خزیی کورد و کوردستان تیکزشاوه.

عه لی نازه ری له « میژووی ۱۸ ساله ی نازربایجاندا له گه ل دهر برنی قینی ژاروی و بوختان به کورد، دیسان ناچار ده بی دان به واقعیت دابنی و بنوسی:» ... سر بزنی و باخی بوونی سمکز له لایه ن بینگانانه وه پشتیوانی لی ده کرا. سمکزیان هاندا که له ده ولت هه لگه رننه وه. سمکز له و سه رده مه دا داوای جیا بوونه وه و سر به خزیی کوردستانی ده کرد. بز گه یشتن به م ناو اته خزی ناماده ده کرد. یه کی له م تزیه به زه ر و ناژاوه چیانه ی که ئوروپاییه کان له روژ هه لات چاندیان، ناواتی جیا بوونه وه بوو. کار به ده ستانی ئوروپا چند سال له نینو کورد و ناسوری و نهره من و تورکه من و به ختیار ی دا کاریان کرده تا نم تزه یان له دلی نه واندا چانده. کورده کانیش چند سال پیشتر نم قسه یان بیسته و به دوای

نهم خدیاله خاوه کهوتوون. هیندی جار لهم بارهوه کتیب و تاریشیان نووسیوه. نینتاش سمکۆ ده‌بوست بهم ناواته بگات. به لاسا کردنه‌وی نازادیخووانی عوسمانی که (ژین تورک) یان پینک هینابوو، نه‌ویش ده‌بوست ده‌سته‌یه‌ک به ناوی (ژین گورد) ساز بگا. هەر چی بی بیگانه نهم ناواته‌یان خستبوه دلی سمکۆ و هانیان دابوو، کرد بوویانه قاره‌مان...»

حاجی (مخبر السلطنه هیدایهت) والی نازربایجان له بیره‌وه‌ریه‌کانیدا ده‌نووسی: «لهم کاته‌دا سمکۆ هه‌نگاوی به‌رزتری له تالان و رنگری هاوشت. که‌وته خدیالی ده‌ست به‌ سەر داگرتنی شارو ناوچه‌کان و سه‌پاندنی قودره‌ت و ده‌سه‌لات. له چاریه حکومه‌تی خۆی دامه‌زرا‌ند. له شاره‌کانی ده‌روبه‌ر وه‌ستاو به‌نتای هینان. چاریه‌ی ناوه‌دان کرده‌وه، کۆشک و باغاتی لی دروست کرد...»

هه‌سه‌ن نه‌رفه‌ع ده‌نووسی: «راپه‌ڕینی سمکۆ هه‌وه‌لین تیکۆشانی گورده‌کانی نیران بووه، یز وه‌ده‌ست هیناتی سه‌ریه‌ خۆیی ...» (٤٧)

سالی ١٩٢٢ سمایلاغا نامه‌یه‌ک بێ والی نازربایجان ده‌نیری و له ریندا ده‌لی: «چۆنه‌ نه‌ته‌وه پچوکه‌کانی دنیا که خه‌لکیان چوار به‌کی کوردانیش نیه خودموختاریان له ده‌وله‌ته‌ گه‌وره‌کان نه‌ستاندوه. بنواره نه‌لمانیه‌کان چۆن دا‌یین کراون. له راستیدا نه‌گه‌ر نه‌ته‌وه‌ی کورد له نیراندا به‌ مافی نه‌ته‌وا‌یه‌تی خۆی نه‌گا، مردن و نه‌مانی له‌و ژبانه چاکتره که ئینستا تیبیداین. حکومه‌تی نیران پینی خۆش بی یا ناخۆش ئینمه کوردستان ده‌که‌ینه خودموختار که وابوو فیدا کردنی پتری گیانی ئینسانه‌کان کارنکی بی جیهه.» (٤٨)

رژ هه‌لاتناسی به‌ ناو بانگی روس لازاریف ده‌نووسی: «بزووتنه‌وه‌ی میلی کورده‌کانی نیران له گه‌ل بزووتنه‌وه‌ی که‌مابه‌تیه‌کانی دیکه‌ی وه‌ک عه‌ره‌ب و لور و به‌ختیاری ... فه‌رقی هه‌بوو. نه‌وه نه‌ک هه‌ر له پانتاییدا، به‌لکوو له نیدبۆلۆژی و سیاسی و ئامانجیشدا. ته‌و بیرو با‌وه‌ره ناسیونالیستی‌یه‌ی که هینشتا له سه‌ره‌تای چۆره‌ده‌دان و پشکوتندا بوو، به‌ره‌و سه‌ر به‌خۆیی سیاسی و نیشتمانی

پال پنبه ده ترا. هیزینکی بزونه ر و ته کاندەری دیکهش بز کوردەکانی ئیزان گەلەلی مەسەلە ی کورد بوو له پەیمانی سیفر دا هەر چەندە کوردستانی ئیزانیسی نه ده گرتەوه. « (٤٩)

بز چوونیک ی دیکە ی سمکۆ له هەل و مەرجی نوو زەماندا بز باسکردن دەبی. کاتینک کۆزینکی یانە ی کوردی شاری نەستەهبول بە سەرزکایەتی مەستەها پاشا باملگی دەچیتە لای سمکۆ، ئینی دەپرسن : « تۆ که دەتەوی لەم خاکە ی ئیستا له بەر دەستت دا، بە، حکومەتی کوردی پینک بینی و سەر بەخۆ بی، بزچی نالات هەلنە کردو ؟

سمکۆ له وه لأم دا دەلی: « هینشتا رنکخراونکی زۆر رنکو پینکمان دانەمەزراندووه. من مرۆفینکی کوردم. وەرن ئەم ولاتە رژگار کەین، هیندە گزنگ نیه کی دەبینتە حاکم و رنیهەر. من لەم ولاتەدا تاقە پیاو نیم که مەقام پەرست و له خۆزازی بم. پین وانیه که مەسەلە ی نالا نەوئەندە گزنگ بی. پنبوستە نەوش بزاتین که شکاک نالانی جزر بەجزریان هەبە. هەر عەشیرەتە نالانی خۆی هەبە. نیوه بە چاوی خۆتان نەوه دەبینن. « (٥٠)

به لای مەنوه گزنگی راپەڕینی سمکۆ له وه دا بوه که پنبه ندی بزوتنەوه ی خۆی تەنیا له چوار چنبه ی کوردستانی ئیزاندا قەتیس نە کردووه. بەلکۆو له گەل بزوتنەوه و سیاسی و کەسانی ناواری بەشەکانی دیکە ی کوردستانیسی له پنبه ندی و راونۆ و بیرو را گۆزینەوه دا بوه .

به داخهوه سمکۆ بز ی نەلوا له نینو گنژاوی سیاسەتی نینو دەولەتان و کۆمەلی دواکەرتووی کوردەواری و بارودۆخی عەشایری و دەرەبەگایەتیدا، له سیاسەت و تینکۆشانی خۆیدا سەر کەوی و به ناوات بگا. پاش نەوه ی که نەبتوانی پتر له سولەیمانی بئینتەوه، رۆزی ٢٨ ی مانگی فیوریە ی ١٩٢٣ مالاوایی له شیخ مەحمود دەخواری و دەگەرتنەوه بز کوردستانی تورکیا. ماوه یەک لەوی نیشته جی دەبی و سالی ١٩٢٤ سەر لەشکر تەهاسبی فەرماندە ی لەشکری ئیزان له

نازربایجان پهنه‌ندی له‌گه‌ل ده‌گری و به لئینی پهنه‌دا که نه‌گه‌ر بپته‌وه له چاره دابنیشی، عافو ده‌کری وکەس دەستی لی نادات. سمکۆ له سەر بدئینی سەرله‌شکر ته‌ماسی دپته‌وه کوندی چاریه. سالی ۱۹۲۵ ره‌زاشا دپته نازربایجان و له سه‌لماس چاوی به سمکۆ ده‌که‌وی و به لئینی ده‌داتی که نه‌گه‌ر دانیشی و سەر بزێوی نه‌کا، که‌س کاری پی نایی.

به‌لام سمکۆ دواي سالی‌ک دیسان ده‌ست ده‌کاته‌وه به له‌شکر کۆ کردنه‌وه و شاری سه‌لماس گه‌مارۆ ده‌دا و شهر ساز ده‌پپته‌وه. نووسەر و رۆژنامه نووسی نه‌و ده‌می سۆفیت سمکۆ به‌وه تاوانبار ده‌که‌ن که به هاندانی ئینگلیز خۆ بۆ شهری دژی ئیران ناماده ده‌کاته‌وه. گۆرگۆ کره‌زین نووسه‌رنکی روس ده‌نووسی: « شورشگری به ناویانگی کورد سمکۆ سەر له نوی خۆ ناماده ده‌کا بۆ په‌لامار دانی ورمی و خۆ و سه‌لماس. جگه له‌وه له نیو هاوکاره‌کانیدا کوردی به ناو بانگی نانگلیز فیل سدید ته‌ها هه‌لکه‌وتوه. » لازاریف که نه‌مه ده‌گیرته‌وه له به‌ر په‌رچدانه‌وی بز چورنی رۆژ هه‌لانتاس و رۆژنامه نووسه‌کانی ته‌وده‌می سۆفیتیدا ده‌نووسی: « ته‌واوی نه‌م بز چورنانه هه‌ستینکی به تینی دژی ئینگلیز نیشانده‌ده‌ن. له که‌ش و هه‌وایه‌کی ناوا دا تاوانبار کردنی سمکۆ و رینه‌رانی تری کورد له ئیراندا به دانه‌دانی ئینگلیز شتینکی سه‌یر نه‌ه. گیزانه‌وی نه‌م به‌یت و باوانه له نووسراوه‌کانی ساله‌کانی بیستی سۆفیتیدا، له‌وه‌وه سەر چاره ده‌گری که جگه له رۆژنامه‌کانی نه‌و ده‌می ئیران ده‌ستیان وه هه‌یج خه‌به‌رو سه‌رچاره‌یه‌ک رانه گه‌بشته‌وه. لازاریف له سەری ده‌روا و ده‌نووسی: هه‌یج به‌لگه‌یه‌کی وا به ده‌سته‌وه نه‌ه بیسه‌لینتی که ئینگلیز وستی سمکۆ سەر بکه‌وی و بیپته سه‌رۆکی برووتنه‌وه‌یه‌کی جیاوازی‌خوازی. نه‌گه‌ر ئینگلیز یارمه‌تیه‌کی به سمکۆ و یا به سه‌رۆک عه‌شیره‌تینکی تری کورد کرد بپت له ئیراندا هه‌وش نه‌ه به چه‌شنینکی هه‌راز، بنگومان بۆ ناما‌نجینکی تاکتیکي بوه. » (۵۱)

دواي چه‌ند رۆژ شهر ناتوانی له به‌رانبه‌ر له‌شکری ده‌وله‌تی دا خۆ بگری، پاشه

دوای رژیشتنی نهو سه رههنگ سادقخان له دهروبهری مزلی سمایلاغای سهریزان ده بوسه دهتی و فیزیان ده کا له گه رانهوهی دا، ده سرژی لی بکه ن و بیکوژن.

لای نیواری به سمکو ده لین که ماشینی سه ره لشکر له ریگا نیکچوهو سهی ده گاته شاری. سمکو ده گهرینهوه بو شار. که ده گاته بهر هه یوانی مزله کهی له کولان و له سه ریانهوه ده سرژی لی ده کهن و به برینداری ده یهوی رابکات، به لام بو هینانی خسرهوی کوری ده گهرینهوه، گولله یه کی دیکه شی ویده کهوی و شهید ده بی. خورشیدئاغای هه رکیش ده کوژری. بهم چه شنه یه کن له سه رداره مه زن و هه لکه وتوه کانی کورد به فیئل و ده وی حکومتی عه جم رژی ۲۱ یونی سالی ۱۹۳۰ شهید ده کری. ته رمی سمکو فاره مان ده به نه وه ورمی و سی رژیان بو نیشان دانی خه لک له مه دبان هه لی داوه سن. به قه ولی ویلیام نیکلتون هه ناوی ده سه لانی سمکو کاتی به یه کجاری ناوا بوو که که وته نیو داوینک که نه رته شی نیران رژیانک له رژه کانی ۱۹۳۰ له شاری شنی بو ی دانا بووه.

پهراویزه کانی بهشی سی یه م

- ۱ - خاطرات دکتر کریم سنجابی ۱۳۶۶ ل. ۴۵ - ۴۱
- ۲ - هه مان سه ر چاره . ل ۴۶
- ۳ - سه عید بدل - تاریخچه جیشهای ملی کرد ۱۹۸۷. ل ۷۲ - ۶۲
- ۴ - لینین - کلیات روسی بهرگی ۶۳ ل ۳۸
- ۵ - علاهه دین سجادی - شورشه کانی کورد. ۱۹۵۹ ل
- ۶ - عمر فاروقی - نگاهه به فرهنگ و تاریخ کردستان ۱۳۶۲ ل
- ۷ - مهردوخ ، هیژوی کورد و کوردستان ل ۳۸۵ - ۳۸۲

- ۸ - خاطرات حسین فردوست. ۱۳۷. ل ۱۳ - ۱۲
- ۹ - د. سکندر امان‌اللهی بهار بند. پژوهشی در باره پیوستگی قومی و پراکندی جغرافیایی لرها در ایران. ۱۳۷. ل ۷۸-۷۷
- ۱۰ - کرمی حسامی - کوماری دیموکراتی کوردستان یا خود موختاری ۱۹۸۶ ل ۱۴
- ۱۱ - میژوی تیزان چاپی موسکو روسی ۱۹۷۷ ل ۴۳
- ۱۲ - ایرج افشار. کرمانشان و تمدن دیرینه آن ۱۳۷۱ ل ۹۳۹ - ۹۳۸
- ۱۳ - کریستیان دزلاتزو. ساواک پاریس. ۱۹۹. ل ۱۶
- ۱۴ - حسینی قزلجی. پینکه‌نینی گدا ۱۹۷۴
- ۱۵ - حسمن نرفع. کورده‌کان و لیکولینه‌روی میژویسی و سیاسی ۱۹۶۶ ل ۶۶
- ۱۶ - هاوکاری. ژماره ۸۳۷ ۸۳۷/۴/۲۴ ۱۹۸۶
- ۱۷ - ههمان سر چاره
- ۱۸ - صالح محمدمامین کورد و عجم ۱۹۹۲ ل ۳۳۷
- ۱۹ - نیکیتین. ایرانی‌را که من شناختم ل ۲۳۶
- ۲۰ - دانیال منی. دراسات کردیه پاریس ژماره ۱ ل ۳۹
- ۲۱ - ههمان سر چاره
- ۲۲ - نیکیتین. ایرانی‌را که من شناختم ل ۲۲۵ - ۲۲۴
- ۲۳ - سجادی. شورش‌کانی کورد ۱۹۵۹ ل ۲۵۲ - ۲۵۱
- ۲۴ - کسروی. تاریخ ۱۸ ساله ازریابجان ۱۳۷۱ ل ۷۲۷
- ۲۵ - ملک الشعرا بهار. تاریخ مختصر احزاب سیاسی ل ۲۸۳ - ۲۷۵
- ۲۶ - د. فاسلور. کوردستان و کورد ۱۹۷۳ ل ۸۶
- ۲۷ - دانیال منی. دراسات کردیه پاریس ژماره ۱ ل ۴۳
- ۲۸ - عبدالرقيب يوسف. هاوکاری ژماره ۸۳۷ ۸۳۷/۴/۲۴
- ۲۹ - دانیال منی. دراسات کردیه ژماره ۱ ل ۳۴
- ۳۰ - کوزقاری یمیان. هینم ژماره ۱۷ ۱۹۷۴
- ۳۱ - کرشمی کوردستان. ژماره ۹ ۱۹۸۱
- ۳۲ - لازاریف. مسمله‌ی کورد و نیمپریالیزم. روسی ۱۹۸۹ ل ۲۲۱
- ۳۳ - ابراهیم فخرانی. سردار جنگل ۱۳۶۲ ل ۳۹۱
- ۳۴ - ههمان سر چاره ل ۳۹۷

- ۳۵ - همان سمر چاره ل ۳۷۲
- ۳۶ - همان سمر چاره ل ۳۷۲ - ۴۱۵
- ۳۷ - همان سمر چاره ل ۴۱۱ - ۴۰۰
- ۳۸ - ره‌مزی قه‌زاز . بزونه‌وه‌ی سیاسی و روشنیبری کورد ۱۹۷۱ ل ۱۶۹ - ۱۶۷
- ۳۹ - همان سمر چاره ل ۲۰۴ - ۲۰۳
- ۴۰ - همان سمر چاره ل ۲۰۵
- ۴۱ - لازاریف . مه‌سه‌له‌ی کورد و نیپیریالیزم موسکو ۱۹۸۹ ل ۲۲۷
- ۴۲ - همان سمر چاره ل ۲۲۵
- ۴۳ - خاطرات یحی . بمرگی ۴ ۱۹۸۳ ل ۲۶۱
- ۴۴ - دکتور علی اصغر زرگر - تاریخ روابط سیاسی ایران و انگلیس دوردوران رضاشاه ، ترجمه کاوه بیات ۱۷۳۲ ل ۹۴
- ۴۵ - سیسیل.جی. ادمننز ، کردها، ترکها، عربها. وه‌رگیزانی برایی بونسی ۱۹۶۷ ل ۳۳۴ - ۳۳۹
- ۴۶ - د. جلیلی جملیل. هندی سیمای ژانی کومه‌لایه‌تی و سیاسی و کولتوری کورد... وه‌رگیزانی د. نهنور قادر محهمهد. ۱۹۹۳ ل ۶۱ - ۱۳۵ - ۱۳۶
- ۴۷ - جه‌سه‌ن نهره‌ه‌ج. کورده‌کان و... ۱۹۶۶ ل ۶۵
- ۴۸ - سه‌عید بدل . کورته میژوری جولانه‌وه‌کانی کورد. ل ۷
- ۴۹ - لازاریف . مه‌سه‌له‌ی کورد و نیپیریالیزم موسکو ۱۹۸۹ ل ۲۱۸
- ۵۰ - سه‌عید بدل ، همان سمر چاره ل ۷
- ۵۱ - لازاریف همان سمر چاره. ل ۲۲۳

به شی چواره م:

سیاسه تی رهزا شا له کوردستان

دوای لیدان و سه رکوتکردنی سهردار و سه رزک عه شیره ته کانی کوردستان، به تایبیت دوای کوشتنی سمایلاغای شکاک حکومتی رهزا شا نیتتر له به رانبهر سیاست و کردهوی ززردارانهی خویدا له کوردستان هیچ به ره لهستیکی نه ده هاته پیش و به قهولی په حیای دهوله تابدی « حکومتی نیزامی ئینه له کوردستان ره گاژیی ده کابی نهوی سیاسه تینکی بینگانه کۆسپنک بخاته سه رنکای.» (۱)

نووسه جوانی روون کردوته وه هیچ هیز و سیاسه تینکی بینگانه نه بوو پیشی سیاسه تی مهوری رهزا شا بگری. له ساله کانی بیست دا زلهیزی ئه م هه ربه بریتی بوون له ئینگلیز و دهوله تی تازه دامه زراوی سوئیتی. نه مریکا هینشتا له رۆژ هه لاتی نیزیک و ناوه راست نه هانبوه ریزی زلهیزه کان و حیسابینکی نهو توی بو نه ده کرا. وه ک ده زانین رهزا شا ئینگلیزه کان هینایانه سه رحوکم و تا نهو رۆزه ش که هه رخویان لایان برده، سه ره رای مانورو ئاخافتنی سه ر زا ره کی به رۆه وندی خۆیانیان پین پاراست.

ته وهی شوره ویش بوو له سه ره تاوه به پرو پاگندهی پوچ و به درزی ده زکای ته بلیغاتی رهزا شا فریویان خوارد و ته نانهت بزوتنه وهی شورشگری گیلانیشیان بز کرده قوربانی، پینوه تی دیپلومهاتی و بازرگانی و دوستایه تیان له گه ل دامه زرانده بوو خه یاله ئیزان دزست و بن لایه ن ده هینلنه وه. به رای من شوره وی تا

هه‌لاتی نیزیک و ناوه‌راست نه‌هاتیوه ریزی زله‌پزه‌کان و حیسابینکی نه‌و تۆی بز نه‌ده‌کرا. وه‌ک ده‌زاتین ره‌زا شا ئینگلیزه‌کان هینایانه سه‌رحوکم و تا نه‌و رۆزه‌ش که هه‌رخویان لایان برد، سه‌ره رای مانۆرو ناخافتنی سه‌ر زاره‌کی به‌رۆه‌وه‌ندی خۆیانیان پی‌پاراست.

نه‌وه‌ی شوره‌وش بوو له سه‌ره تاوه به پرو پاگانه‌ی پوچ و به درۆی ده‌زگای ته‌بلیغاتی ره‌زا شا فریویان خوارد و ته‌نانه‌ت بزوتنه‌وه‌ی شورشگیری گیلانی‌شیان بز کرده قوریانی. پنه‌ندی دیپلۆماتی و بازرگانی و دوستانه‌تبان له گه‌ل دامه‌زاند به‌و خه‌یاله ئیران دوست و بی‌لایه‌ن ده‌هیننه‌وه. به رای من شوره‌وی تا راده‌یه‌ک یارمه‌تی به سه‌قامگرتووی حکومه‌تی دیکتاتۆری ره‌زا شا کرده.

نه‌وه‌ی پنه‌وه‌ندی به تورکیاوه هه‌یه، ره‌زاشا هه‌ر سالنیک دوا‌ی نه‌وه‌ی به ره‌سمی له لایه‌ن پارلمانی ئیرانه‌وه به شای ئیران بنا‌سرنه‌ت، له ۱۹۲۶/۴/۲۲ په‌یمانینکی پینچ ساله‌ی له باره‌ی دوستانه‌تی و نه‌منیه‌ته‌وه له گه‌ل تورکیا به‌ست. له ده‌قی په‌یمانه‌گه‌دا گو‌تراوه:

« نهم دوو ده‌وله‌ته هه‌یج کارینکی دژی به‌کتری نه‌که‌ن. هه‌یج په‌یمان و قه‌راره‌دینکی نیزامی و سیاسی و ئابووری نه‌به‌ستن که به زیانی نه‌ویتریان ته‌واو بی. له کاتی په‌لامارینکی نیزامی بز سه‌ر به‌ک له‌م دوو ده‌وله‌ته نه‌ویتر بی لایه‌نی خۆی به‌بارننه‌ت. رینگا ناده‌ن له خاکی به‌ک له‌م ولاتانه‌وه چالاکی دوژمنانه دژی به‌ک له‌م ولاتانه‌ بکری. هه‌یج به‌ک له‌م دوو ولاته‌ رینگا ناده‌ن به تینکۆشان و چالاکی هه‌یج ده‌سته‌و رینکخراونیک که له خاکی نه‌وانه‌وه دژی به‌ک له‌م ولاتانه‌ به رنۆد به‌چینه‌ت. هه‌ر وه‌ها دژی نه‌مجۆره هه‌لسورانه‌ی عه‌شیره‌ته‌کانی سه‌ر سنۆر به توندی هه‌نگاو ده‌نینه‌» (۲)

نه‌گه‌ر به وردی له نینه‌ورژکی نهم په‌یمانه ورد بینه‌وه، هه‌ر چه‌ند به زه‌قی ناری کورد نه‌هاتوه و کوردوویانه‌ته هه‌زاره‌ی که‌رونشک، به‌لام راست بز به‌ر به‌ست کردن و لیدانی بزوتنه‌وه‌ی رزگاربخوازی کورد به‌ستراوه. چونکه هه‌یج به‌ک له ده‌وله‌تانی

دراوسى مه ترسيان بى نهم دوو ولاتهى نيزان و تورکيا پينگ نه هيناوه. حکومتى شورهوى له گهل هدر تک ولات پيونهندى دزستاتهى هه بووه. ده ولتهى نينگليزىش نهو دم پشت و پهناو خاليقى حکومتى په هلهوى بروه و له گهل تورگياش دواى مهسهلهى موسل تاكزكى نه ماره. كه وابوو مهسهله كه روى له كورده و قورساى پيمانى ناو براو به لاي كورد و كوردستاندا ده شكينهوه

پيمانى ناو براو نه توانى كينشهى سهر سنور چاره سهر بكا و نه خهباتى رزگاربخوازى كورد به يه كجارى كپ و بى هيز بكا. وهك ده زانين له كوردستانى سهروو سالى ۱۹۳۰ بزووتنهوى نارارات به ربه رايه تى ئيحصان نورى پاشا سهرى هه لدا. راپه رينى نارارات دلته ته بهى خسته ناخى هدر تك حكومتى نيزان و تورگياو هدر له سهر بريارى پيمانى ناو براو بوو كه ده ولتهى نيزان ريگاي دا به له شكرى تورك كه له خاكى كوردستانى نيزانه وه پشت له هيزه كانى نارارات بستين و بزووتنهوى نارارات سهركوت بكن.

رهنگه لادان بى له باسه كهى نيمه، به لام ناكري نهم راستيه بخهينه پشت گوى كه حكومتى تورك له ليدان و سهر كوتكردنى راپه رينى نارارات دا له بارمتهى ده ولتهى شورهوى كه لكى وهر گرت كه به هيچ حيله شه رعيناك له گهل بيرو باوهر و هبادى سوسياليستى يه كى نه ده گرتوه. هدر چهنده هيندى له نووسه رانى كورد واى بى ده چن كه هاوكارى داشناكه كان له گهل حيزى خزيبوون بزه هوى هه لنيستى نا له بارى نهو ده مى شورهوى. دوكتور عبدالرحمانى قاسمولى له م بواره ده نوسى: « داشناكه كان بهو هيوايه پشتيوانى راپه رينه كهى كورد بان كرد كه حكومتى تورگيا لاواز بكا و ده رقه تينكى له بار بى خهباتى داهاتوى نهرمه نيه كان پينگ بينى. له كاتى دامه زرانى ده ولته تينكى سه ربه خوى كورديش دا ناسويه كى نوى بى خهباتى داشناكه كان له دژى تورگيا و يه كيتى شورهوى ده رابه وه.» (۳)

نهم بى چونه واده گه به نى كه شورهوى له ليدانى بزووتنهوى رزگاربخوازى

نه‌توه‌یه‌کی ژیر ده‌ست و به‌شخوراو پشتی تورکیای گرتوه چونکه (ناسزی خه‌بات بز داشن‌اکه‌کان ده‌کرایه‌وه) به لای منوره نم سیاسته چه‌وته‌ی نه‌و ده‌می شوروه‌وی لهم بواره‌دا به هیچ برو بیان‌ونک پینه ناگری.

له باسه‌که دورور که‌وتومه‌وه و له گه‌ل داوای لی بوردن یا ده‌ده‌مه‌وه سه‌ر باسه‌که‌ی خزم. له ژیر ته‌نسیری بزوتنه‌وه‌ی نارارات سالی ۱۹۳۱ کورده جه‌لالیه‌کان له ناوچه‌ی ماکو به سه‌رزکایه‌تی فرزه‌نده و به‌وی کوری برامپا‌های جه‌لالی راپه‌رین. مانگی مای ۱۹۳۱ سی و هشت هزار سه‌ر بازی نیرانی له گه‌ل دوو هزار که‌سی به کری‌گیراو و ۱۲۰۰ زوله کورده به فەرمانده‌ری سس سه‌ر هه‌نگ نه‌خچه‌وان ناوچه‌ی کورده‌کانیان په‌لامار دا. هیزی کورده‌کان بریتی بوو له ۶۰۰-۷۰۰ کوردی جه‌لالی و چه‌یده‌رانلو نیزیکه‌ی ۳۰۰ که‌سی کوردی کوردستانی تورکیاشیان ره‌گه‌ل که‌وتبوون. له ۱۹ مای مانگی مای کورده‌کان هیزی نیرانیان په‌لاماردا و په‌قسه‌ی سه‌ره‌نگ که‌ریخانی سه‌بیاح له‌و په‌لاماره‌دا ۱۲۴ سه‌ربازی نیرانی کوژران و ۳۰۰ که‌سیس بریندار بوو. حکومتی نیران بز لیدانی کورده‌کانی جه‌لالی له یارمه‌تی حکومتی تورکیا که‌لکی وه‌رگرت و راپه‌رینه‌که سه‌رکوتکرا. دوی شکانی راپه‌رین حکومتی نیران کورده‌کانی جه‌لالیان له‌و سنوره دورور خسته‌وه. « (۴)

به ناری نشته جیکردنی تایفه‌کانی کوردستان هه‌زاران کوردیان له کوردستان گواسته‌وه. ملک و سامانیان لی نه‌ستاندن و هه‌لیان داشتن بز شاره‌کانی تر و ژماره‌یه‌کی زور که‌م گه‌یشتنه نه‌و شوننه‌که که‌ بزبان دیاری کرد بوون. له رنگادا مندالیان له برسان ده‌مردن و ژنه‌کانیان قه‌ره‌واشیان ده‌کرد. زوره‌ی پیاوه‌کانیان کوژران و له به‌بین چوون. « (۵)

دوی شکانی راپه‌رینی نارارات و کورده جه‌لالیه‌کان، سالی ۱۹۳۲ په‌یمانگی دیکه له باره‌ی دیاری‌کردنی سنور و پینکه‌وه سه‌رکوتکردنی عه‌شیره‌ته کورده‌کانی سه‌ر سنوری نیران و تورکیا له نیوان نم دوو حکومته‌دا نیمزا کرا. دپاره نه

سەرکۆتکردنی راهبێری سەزۆک عەشیرەتەکان و نە پەیمانێ ئێمەیت و دۆستایەتی لە گەڵ تورکیا، نەیتوانی هێمنایەتی و ئاسایشی تەواو بخاتە دلی کار بەدەستانی حکومەتی شۆئینیستی تاران، نەمجارە بۆ چەواشە کردن و بە ناوەژو نیشاناندانی میژوو و رەگەزی گورد و کوێز گردنەوی شۆئەواری زمان و ئەدەب و کۆلتوری نەتەوایەتی گورد دەست بە کار بوو. « حکومەتی رەزا شا بە بیانووی لە ناو بردنی سیستمی دەره بەگایدەتی و عەشیرەتی سیاسەتی لە بەین بردنی کۆلتور و زمان و داب و شوێن و نەرتی میلی و توندنەوی گەلی کوردی بەرێو دەبرد. » (٦)

حکومەتی رەزا شا ئەک هەر نووسین و خوێندنی بە زمانی کوردی قەدەخە کردبوو، بەلکو لە مەدرەسەکانیش زارۆکی کورد تەنانت لە کاتی وچانیشدا نەیدەتوانی بە زمانی دایکی پێکەو بەپەیفن. لە ئیدارەکانی دەوڵتی زمانی فارسی ئیجباری بوو، لە سەردەرانی ئیدارەکان نووسرا بوو: « جگە لە فارسی ئاخافتن بە زمانی دیکە قەدەخەیه. »

لە جەنگی ئەم کۆلتور کوژیدا دائیرە المعارفی ئیسلامی لە نوروپا بە زمانەکانی ئینگلیزی و فەرەنسی و ئەلمانی بلأو کرایەوه. بەکئی لە وتارە هەرە بە نرخەکانی وتاری رۆژ هەلاتناسی بە ناو بانگ پروفیسور ولادیمیر مینورسکی (١٨٧٧ - ١٩٦٦) بوو بە ناوی کورد و کوردستان. پروفیسور مینورسکی لە وتاری ناو براردا بە دۆنژی باسی رەگەز و زمان و ئەدەبیاتی کوردی کردبوو. بۆ هەوێن جار بیرو رای خۆی لە بارە رەگەزی کورد دەر بریبوو، نیشانیدا بوو کە کورد نەتەو بەکئی رەسەن و سەرە خۆ و خاوەنی زمان و کۆلتور و ئەدەب و میژووی تایبەتی خۆیەتی.

سالی ١٩٣١ لە کوردستانی عیراقیش زانای بەناو بانگی کورد محمد امین زەکی بەگ (١٨٨٠ - ١٩٤٨) میژووی کورد و کوردستانی بلأو کردەوه. ئەم کتێبە لە لایەن کوردەکانی عیراق و ئێران و تورکیاوه بە گەرمی پێشواری لیکرا.

پاشان هاته سهر زمانى توركى و عهده بيش، حكومهتى رهزا شا بز كه مكرده وهى تهئسبرى نهم كتيبه و وتارى پروفيسور هيئورسكى له بوارى كولتورى به وه دهست به كار بوو. حكومهتى نيران نووسهراتى چلكاو خورى به كرنه گيراوى هاندا كه بز چه واشه كردنى ميژو و زمان و كولتور و نه ده بى كوردى قه له ميان بخه نه كار. وه زاره تى قهره ننگى نيران غولامرهزا ره شهيدى ياسمى كوردى كرماشانى كرده هه عمور كه بز بهر په رچدانه وهى كتيبى ميژووى كورد و كوردستانى نهمين زهكى به گ كتيبى ك بنووسى و نه وهى له تواناى دا هه به بز به فارس كردنى كورد و به نيرانى ناساندنى كورده كان و بز چه واشه كردنى زمان و نه ده ب و ميژووى كورد و به قازانجى ده وله تى نيران كاغز ره شكاته وه. شايانى باسه تا ته و دهم باسى كورد ونووسين له باره ي كورد و كوردستان له نيراندا باسى سهر بوو. به لام كار به ده ستانى ريژمى نيران كتيبى ره شهيدى ياسمى-يان به چه شنكى هه راو بلاؤ ده كرده وه. چنگاي سه رنجه هه ر كاتى مه سه له ي كورد ديتته گزر و باسى كورد و كوردستان به رژه وه ندى ريژمى تاران ده خاته مه ترسيه وه، كتيبى ره شهيدى ياسمى له لايه ن كار به ده ستانى حكومه تى نيرانه وه چاپ و سهر له نوى بلاؤ ده كرنه وه و به هه رزان ده خرته ده ستى خه لكه وه. به تايبه ت له سهر ده مى كوزمارى كوردستان (۱۹۴۵-۱۹۴۶) ريژمى تاران نه و كتيبى به چه شنى هه راو بلاؤ كرده وه و كه لكى ته بليغاتى لى وه ره ده گرت. نهم سياسه ته له پاشانيش هه ر درنژوى هه بوو. ديزوكى سه راتسه ر درز و چه واشه و ناواژو كراو سه باره ت به نه ته وهى كورد له نيراندا نووسراون. له ناو نه وانده دا ده توانين كتيبى (كوردستان) دانانى عه لى نه سفه رى شه ميم و (تاريخى ريشه ي نژادى كورد) دانانى ئه حسان قورى پاشا ناو به رين كه هه چيان پنه نديان به ميژووى راسته قينه ي نه ته وهى كورده وه نيه. (۷)

بز شاهزادى پترى خوينه رانى به ريز له بزچوون و نووسينى چه وت و لاريسى ره شهيدى ياسمى سه باره ت به ره گه ز و ميژوو زمانى كوردى چ عه بى تيندا نابى كه

سه‌برینکی وتاری ره‌خنه‌یی پروفیسور قه‌ناتی کوردوؤیف بکه‌ین که نه‌ویش کاک عبدالله مه‌ردوخ کوردوویه به فارسی و له گوژاری (الغبا) چاپی پاریس دا بلاؤی کردژته‌وه. دباره ده‌قی وتاری ره‌خنه‌یی پروفیسور قه‌ناتی کوردوؤیف سالی ۱۹۷۴ له لایهن دوکتور عبدالرحمان حاجی مارفه‌وه کراوه به کوردی و بلاؤ کراوه‌ته‌وه.

پروفیسور کوردوؤیف ده‌نوسی: « نهم کتینه‌ی لهم وتاره دا ره‌خنه‌ی لی' گیراوه. ههر وه‌ک دانهر خزی ده‌نوسی' له سهر داخواز و ویست و هاتندانی وه‌زاره‌تی فره‌هنگی نیران دانراوه به‌و مه‌به‌سته که ریشه و به‌که‌بونی میلی کورد له گه‌ل' میلیه‌تی نیران (فارس. ق. کوردوؤیف) و ههر وه‌ها میژووی نه‌وان و به‌شداری کورده‌کان له ژبانی نیراندا نیشان ی‌دات . (۲۱۹) دانهر بۆ به‌ جینگه‌پاندنی نهم مه‌نوریه‌ته مه‌سه‌له‌ی ره‌گه‌ز و میژووی کوردی له سهر ده‌می که‌وناراوه، واته به‌ر له سه‌فه‌ویه‌کان تا سهر ده‌می بنه ماله‌ی نهم دواییه موتالا' کردوه. نهم کتینه به مه‌به‌ستی چه‌واشه کردن و ناواژو نیشان‌دانی ره‌گه‌ز و میژووی کورد له سه‌ره‌تاوه تاکوتایی به درز و فیل' و مه‌کر پیکه‌وه لکینراوه و ههر له وه‌شدا دهر ده‌که‌وی' که نهم کتینه بۆ نه‌نجامدانی پنیوستیه‌کی سیاسی حکومه‌تی نیران نوسراوه. دانهر بۆ شیکردنه‌وه‌ی ره‌گه‌ز و میژووی کورد له سهر ده‌می کۆنه‌وه تا سه‌ده‌ی شازده‌ی زایینی له باره‌ی زمان و کولتور و ره‌گه‌ز و میژووی کورد پشتی به به‌لگه‌و بیرو رای گه‌لینگ نوسه‌رانی رزؤ ناوا و رزؤ هه‌لاته‌وه به‌ستوه. نهم به‌شه له کتینی ره‌شیدی یاسمی دا بۆ که‌سینکی میژوو ناس و کورد ناس ده‌توانی' گه‌لکی لی' وهر بگیرینت. شایانی گوته‌نه که تاقه به‌شی به کهلکی کتینه‌که‌ش ههر نهم به‌شه‌یه.....

پروفیسور کوردوؤیف ده‌نوسی: : له به‌شینکی کورتی میژووی کورد دا دانهر ره‌خنه لهم تیشوریانه ده‌گری' که ره‌گه‌زی کورد به فارس نازانن و به بی' نیشان‌دانی به‌لگه و دوور له هه‌موو چه‌شنه بنه‌مایه‌کی زانستی هه‌ولی داوه حاشا لهم تیشوریه

بکات که نتهوهی کورد به نتهوهیهکی ره‌سن، سر به خو و خاوه‌نی کولتور و زمان و میژووی تایه‌تی خزی ده‌زانی و به هول و ته‌قلایه‌کی ناشکرا شوئینیزی ئیرانی به سر کورده‌کاندا بیه‌پینی. یاسمی ده‌نووسی: پیوستی لیکۆلینه‌وه له باری کورد و میژوه‌که‌ی نه‌ویه که تنیا له خه‌تی پنه‌ندی له گه‌ل میله‌تی ئیزان (فارس، ق. کوردزیف) دابینت. چونکه کورد له باری ره‌گه‌زه‌وه ئیزانیه و له ره‌گه‌ز و زمان و بروای تایینی له گه‌ل میله‌ته‌کانی تری ئیزان هیچ فه‌رق و جیاوازی نیه. (۱۴۴) ره‌شیدی یاسمی له ره‌خته‌گرتن له لیکۆله‌وه‌کانی کورد دا ده‌نووسی: له زۆر جینگایاندا دیتوومه که نوسه‌ران هه‌لیان داوه به به‌لنگه‌ی ناقیم و بی جی تایفه‌ی کورد که به‌کی له لقه‌کانی ره‌گه‌زی ئیرانی و له نه‌رکانه‌کانی ئیزانیه‌ته به تایفه‌یه‌کی تورانی و یا سامی و شتی وای بناسین.

ره‌شیدی یاسمی له پاکانه کردن بو سیاسه‌تی شوئینستی شادا، نه‌وه‌نده شوی لی هه‌لگه‌نشاهه نهم زانایانه‌ی که ره‌گه‌زی کورد به ئیرانی(فارس. ق. کوردزیف) نازان، به دوژمنی میله‌تی کوردی نار بردوون. **ره‌شیدی یاسمی** ده‌لی: میژووی کورد به‌ستراوه‌ته‌وه به فارس و به رله په‌یدا بوونی فارس له ناخی کوردستانی نینستاو ئیزاندا له چیاکانی زاگروس هیچ کوردینک وجودی نه‌وه. هه‌ر بویه‌ش **ره‌شیدی یاسمی** ده‌نووسی: نه‌و زانایانه‌ی که کورد به پاشماوه‌ی نه‌ته‌وه‌کانی قه‌دیمی پینش ماده‌کان ده‌زانتن که له کوردستانی نینستادا ژباون، رینگایه‌کی چه‌وتیان گرتوته به‌ر. هه‌له‌یه نه‌گه‌ر کورده‌کان به ریشه‌ی ئیرانی نه‌زانتن. به‌مجوره ده‌بینن که ره‌شیدی یاسمی به بی به‌لنگه ده‌یه‌وی نیه‌باتی بکا که ریشه‌ی کورد فارسه. به رای نینه کورد له فارس ریشه وه‌ر ناگری. به‌لکو له نه‌تیجیه‌ی تینکه‌لی تایفه و نه‌ته‌وه‌کانی قه‌دیمیدا که له زنجیره چیاکانی زاگروس نیشه جی بوون، په‌یدا یوه. زۆر له تایفه‌کانی کورد که خاوه‌نی دین و بیرو رای جو‌ر به جو‌رن و له ره‌گه‌ز ناسی نه‌واندا نیختیلاق هه‌یه و هه‌ر وه‌ها پاشماوه‌ی

گه‌لینک ناوی تایفه‌گه‌لی کوزن له کومه‌لی کورد و هیندی ناوی جوغرافیایی ناوچه شاخاویه‌کانی ناسیای پچوک که به ناوی هیندی تایفه‌ی کورد گوزاون، ده‌ری ده‌خا که نه‌ته‌وه‌ی کورد له نه‌نجامی تینگه‌لبوونی هیندی تایفه‌و نه‌ته‌وه‌ی نیشته جینی ناوچه شاخاویه‌کانی زاگروس و یا نه‌وانه‌ی هاتوونه وینده‌ری پینک هاتوه.

دانهر له هه‌موو شوننی پینی وایه که زمانی نیرانی به مانای زمانی فارسیه. له کاتینکا به گویره‌ی یاسای پینوه‌ندی‌ه‌کانی زمان، کوردی یه‌ک له زمانه نیرانیه‌کانه. زمانی هیندی له تایفه قه‌دیمی‌ه‌کانی زاگروس که له بناخه دانانی پینک‌هاتنی نه‌ته‌وه‌ی کورد دا به‌شداریان کرده له بنه ماله‌ی زمانه نیرانیه‌کان بوه. ههر بزیه‌ش زمانی کوردی وه‌ک یه‌کی له زمانه ره‌سه‌نه‌کانی زاگروس له گه‌ل زمانی مادی، پارتی، فارسی نیزیکی و پینوه‌ندی هه‌بوه. به‌لام به هیچ جزو له زمانی فارسی پینک نه هاتوه و ریشه‌ی لهو نه‌گرتوه وه‌ک ره‌شیدی پاسمی ده‌به‌وی بیسه‌پینی. پینگومان به‌شدار ی مادو پارتی و فارسی له پینک‌هاتنی میله‌تی کورد بزه‌ه‌وی به هیز بوونی پینوه‌ندی له گه‌ل زمانه نیرانیه‌کان به‌لام نهمه به هیچ جزو ناتوانی نیشان بدات که کورد له فارس په‌بدا بوه و زمانی کوردی لقینکه له زمانی فارسی.....

وشه‌ی کورد ناوی میله‌تینکه له چوارچینه‌ی سنوره‌کانی کوردستاندا ژیاوه. له شونته‌واری نووسهرانی یونانی و نهرمینی و سومه‌ری و هی‌تردا ده‌بیتری. به گویره‌ی نهم سهر چاوانه کورد له روزه‌کانی قه‌دیمه‌وه له ناوچه‌کانی کوردستانی ئیستادا ژیاوه. واته له لای سه‌روو له گوله‌کانی وان و ورمی تا چیاکانی زاگروس. له لای خواره‌وه له رویاری ده‌جله و له لای روزه‌ ناوا له ناوچه‌ی بزتان.

ره‌شیدی پاسمی هه‌ولی داوه به‌لگه‌ی میژوویی که له باره‌ی کورد و میژووی کورده‌وه ههن، بیاتشارتته‌وه. جگه له وه‌ش وسته‌ویه وا نیشان بدا و بیسه‌پینی که کورد ریشه‌ی له نیران داکوتاه و پینک‌هاتوه.

دانهر ره‌خنه لهو زانایانه ده‌گری که لهو بروایه دان کورد خاوه‌نی ره‌گه‌زنکی

سر به خویه و ده‌لی: هندی له زانایان مافی نه‌ویان نیه که کورد به نه‌توه‌یه‌کی خاوه‌ن ریشه‌ی ره‌سن و سه‌ره‌خز بزائن. نم زانایانه له‌وه ده‌گه‌رنن که کورد له میلله‌ته گه‌وره‌کان جیا بکه‌نه‌وه. شو‌فینیزی می‌نیرانی و سه‌پاندن و فیر کرده‌ی نهر له لایهن ره‌شیدی یاسمی‌یه‌وه گه‌یو‌ته راده‌یه‌ک که ده‌لی: نک هر کورد وه‌ک نه‌توه‌یه‌کی سر به خز و ره‌سن حساب نه‌کن به‌لکو به تایفه‌یه‌کی بزائن که له باری ریشه‌یی نیرانی و فارسه. ناشکرایه تا نیرمز هیچ به‌لگه‌یه‌ک به ده‌سته‌وه نیه که نیشان بدا کورد فارسن. هر بزیه‌ش ناو براو هه‌ولده‌ئا نم بیرو رایه سه‌پینی و به‌لگه‌ی بز پتاشی و بز گه‌یشتن به‌و نامانجه نیزیکی زمانی فارسی و کوردی و دین و باه‌ری نایینی و کومه‌لایه‌تی هاو به‌شی و به‌شدری کورده‌کان له میژوری نیراندا موتلاً ده‌کا. به‌م بز چورنه ده‌یه‌روی نیشان بدات که کورد له گه‌ل فارس قه‌رقینکی نیه و هر دووکیان میلله‌تی نیران پینک دینن. (۱۴.)

به‌کم له لای هه‌مران روونه که میلله‌تی نیران هر وجودی نیه. به‌لکو نه‌توه‌کان یا قه‌ومه‌کانی نیرانی (فارس و کورد و نه‌فغان و تاجیک و هیترا) وجودیان هه‌به. هر وه‌ک میلله‌تی سلأوی وجودی نیه، به‌لکو نه‌توه یا قه‌ومه‌کانی سلأوی (روس و بولغار و چینک و هیترا) هه‌ن. هر به‌ک له‌و میلله‌تانه‌ش خاوه‌نی زمان و کولتور و میژوری خویانن. هر به‌م جوهره نه‌توه‌کانی نیرانیش هر به‌ک خاوه‌نی زمان و کولتور و میژوری خویانن. دووهم ره‌شیدی یاسمی بز قازانجی شو‌فینیسته‌کانی فارس ته‌واوی نه‌و میلله‌تانه به فارس داده‌نی. هر بزیه‌ش زور جار میلله‌تی فارس، میژوری فارس، نه‌ده‌بیاتی فارس، زمانی فارسی و هتد، ده‌کا به میلله‌تی نیران و میژوری نیران و زمانی نیران و نه‌ده‌بیاتی نیرانی.

ره‌شیدی یاسمی زمانی کورد و دینی کورد و میژوری کورد و کولتوری کورد به‌لقینکی زمان و میژور و کولتوری فارس ده‌زانن. ناو براو له باه‌ری زمانی

کوردی ده‌نووسی: زمان مهرجی بنه‌ره‌تی پینکھاتی نه‌ته‌وه‌یه. نه‌وه‌ش پتر له
 هه‌موو شت یه‌کیتی کورد و میلله‌تی نیران نیشان ده‌دات. (۱۳۲)
 نهم یه‌کیتیبه له پینک‌گرتی وشه گه‌لی کوردی و فارسی به سانایی
 ده‌بیریت. (۱۳۲) نه‌گهر کورد و فارس زمانی وه‌ک یه‌کیشیان هه‌بایه، دیسان
 نه‌ده‌کرا کورد و فارس به میلله‌تینگ دانرابان. ههر شه‌وته‌ده به‌سه نرویز و دانمارک
 نیشان بده‌ین که زمانیکی هار به‌شیان هه‌یه و به‌لام له گه‌ل نه‌وه‌ش یه‌ک نه‌ته‌وه
 ین.

ره‌شیدی یاسمی بز نیشاندانی یه‌کیتی زمانی کوردی و فارسی ۱۷ وشه‌ی
 هه‌لبژاردوه‌ن که گزیا نهم وشانه له ههر تک زماندا به‌ته‌واوی وه‌ک یه‌کن. به‌لام
 دانهر نهم وشانه‌ی له روانگه‌ی (فونتیکی، مورفولوژی و سینتاکس) موتالاً
 نه‌کردون. ته‌نیا ده‌لی نهم وشانه وه‌ک وشه‌ی فارسی. به‌لام نه‌گهر وه‌شیدی
 یاسمی به‌م شینویه له زمانی کوردی کولبایه‌وه، سه‌ریه خویی و جیاوازی زمانی
 کوردی به‌ جوانی بز ده‌رده‌کوت. بینگومان نه‌و ناتوانی دان به‌و راستیه دابنیت.
 چونکه نه‌و ده‌م ناگاته نهم تامانجه که مه‌به‌سته‌تی. ههر چهند له زمانی فارسی و
 کوردی دا گه‌لینک وشه‌ی وینکچوو هه‌ن، به‌لام له گه‌ل نه‌وه‌شدا ناکری بیژی زمانی
 کوردی له زمانی فارسی پینکھاتوه. زمانی کوردی چ له باری فونیتیکی و
 مورفولوژی و سینتاکسه‌وه و چ له باری په‌یدا بوونی وشه گه‌له‌وه زمانیکه سه‌ر به
 خز. نهم راستیه ما‌وه‌یه‌که له لایهن کورد ناسانی یه‌کیتی سزقیتیه‌وه نیشاندراده‌وه
 په‌سند کراوه.....

میژووی نه‌ته‌وه‌ی کورد به‌گشتی شاهیده که کورد خاوه‌نی کولتور و زمانی
 تایبه‌تی خویه‌تی. خه‌باتی نه‌ته‌وه‌ی کورد له پیناو نازادی و سه‌ر به‌خویدا
 نالقه‌به‌کی خویناویه له ته‌واوی سه‌ده‌کاتی میژووی رابردووی میلله‌تی کورددا.
 ره‌شیدی یاسمی‌ته‌نانه‌ت له روانگه‌ی مه‌زه‌بیشه‌وه کورد به‌لقینکی فارس
 ده‌زانی ولهم باره‌وه ده‌نووسی: نهمه یه‌ک له هه‌ل و مهرجی نه‌ته‌وه‌یه. له سه‌ر

بناخه‌ی پاشماوه‌کانی دینی نئمه ده‌توانین نئسباتی بکه‌بین که قهومی کورد لقبکه له شه‌جهره‌ی نئزانی. نه‌وش ناشکرایه چۆن هه‌زار سال پش ته‌واوی نئزان و کوردستان دینی نئسلاامیان قبول کرده. لیره‌دا یه‌کئیتی ته‌واوی نه‌وان ده‌ر ده‌که‌وی. جگه له‌وه به‌ر له نئسلاامیش دینی دانئیشتوانی کوردستان دینی نئزانی بوه. (واته زه‌رده‌شتی - ق. کوردوژیف) ناشکرایه به‌لگه و بز چوونه‌کانی ره‌شیدی یاسمی له باره‌ی زانستیه‌وه بی‌نرخ و له حه‌قیقه‌ت به‌ دوورن. ناتوانی به‌ هیچ جزر دین به‌ بناخه‌ی یه‌کئیتی نه‌ته‌وه حساب بکه‌ی. هه‌موو ده‌زانین که تورک و عه‌رب و فارس و نه‌فغان و نه‌ته‌وه‌گه‌لی تر ماوه‌به‌که دینی نئسلاامیان وه‌رگرتوه. به‌لام نه‌وان یه‌ک نه‌ته‌وه نین. نه‌گه‌ر له روانگه‌ی دینه‌وه له کورد بکۆلئته‌وه بزانی چ میلیه‌تیکه، نه‌و ده‌م به‌ سانایی کورد ده‌توانی بیته‌ عه‌رب و تورک و نه‌فغانیش.

هیچ یه‌ک له به‌لگه نیشان‌دراوه‌کانی ره‌شیدی یاسمی له باره‌ی فارس بوونی ریشه‌و ره‌گه‌زی کورد یه به‌لگه حساب نا‌کرن و پشت به‌ بناخه‌ی زانستی نا‌به‌ستن. ره‌شیدی یاسمی خۆشی ده‌زانن که به‌لگه‌کانی نه‌و بز به‌ فارس کردنی کورده‌کان بی‌نعتیاره و دوور له راستیه. به‌لام له لای نه‌و نه‌مه‌گرنه‌گ نیه. گرنه‌گ نه‌وه‌یه یه هه‌ر جزرنکی بکری کورد بیته نئزانی. (فارس.ق. کوردوژیف). یاسمی له‌م بواره‌وه ده‌نووسی: بلا بیژن هیچ یه‌ک له‌م به‌لگانه‌ی نیشانمان داوه تا‌توان نئسباتی بکه‌ن که ره‌گه‌زی کورد نئزانیه. به‌لام له‌گه‌ل نه‌وش کورد ده‌بی به‌ نئزانی حساب بکری.

ره‌شیدی یاسمی ده‌به‌وی‌نه‌ک هه‌ر کوردی نئزان، به‌لکو هه‌موو میلیه‌تی کورد له ژیر چه‌تری میلیه‌تی نئزاندا کۆ بکاته‌وه. ناشکرایه ره‌شیدی یاسمی چه‌وساته‌وه‌ی کورده‌کانی کوردستانی نئزان له لایه‌ن ده‌وله‌تی کۆنه‌ په‌رستی نئزانه‌وه به‌ که‌م ده‌زانن. ناواتی نه‌وه‌یه که میلیه‌تی کورد به‌ گه‌شتی به‌رئته ژیر ده‌سه‌لانی حکومه‌تی نئزان تا به‌ که‌یفی خزی بیانچه‌وسئینته‌وه. هه‌ر بزیه‌شه که

سمرنجی ده‌ولمتی نیزان بز لای داگیر کردنی کوردستانی عیراق و تورکیا راده‌کینشی. نهو نم ولاتانه له زه‌مانی هه‌خامنشیان به نیرانی ده‌زانی...»

ره‌شیدی یاسمی به‌لگهی نهو زانایانه که گوتویانه: کورده‌کان له رابردوودا سمر به‌خزبیان هه‌بوه و خاوه‌نی ده‌ولمت و پادشا بوون و حکومتی سمر به‌خزی تاییه‌تبان هه‌بوه، به‌لگهی لاواز و بی‌بناخه‌یان ده‌زانی: «...»

وتاری ره‌خه‌یی و زانستیانه‌ی پروفیسور قه‌تاتی کوردلویف که کاک عبدالله هردوخ کردووه به‌فارس‌ی گه‌لینک دریزه و له هه‌موو بارنکه‌وه بیرو راو بز چوونی چه‌رتی ره‌شیدی یاسمی سه‌بارت به‌ره‌گه‌ز و زمان و کولتور و میژووی کورد نیشانداوه و له کورتاییدا ده‌نوسی: «دانانی کتیبی ناو براو که له سمره‌نچینه‌ی شوقینیزم دانراوه، ناویراوی وه‌ها گرتزته‌خو که میژووی کورد وه‌ک میژووی نۆکه‌ر و به‌کرینگیراوتی پاسدارانی تاج و ته‌ختی نیزان ته‌ماشای بکات. ره‌شیدی یاسمی سیاستی داگیر کردنی ولاتی خه‌لک هان ده‌داو دژی کورد پروپاگانده‌ده‌کات که گویا له به‌رانیه‌ر حکومتی کۆنه‌په‌رستی شای نیراندا سه‌ریان دانواندوه» (۸)

من ته‌نیا کورته‌ی وتاره‌که‌م کردوه به‌کوردی و هیناومه‌ته‌نینو باسه‌که‌م بز نه‌وی له ته‌ک روونکردنه‌وی پتری سیاستی حکومتی ره‌زاشادا، شینوی میژوو نووسانی بینگانه‌په‌رستیش به‌خوینه‌رانی کورد نیشان بده‌م بز نه‌وی نه‌وانه‌ی به‌نیو ناخنی کتیبی ره‌شیدی یاسمی هه‌لا ده‌لین چاویان بکرتیه‌وه.

ره‌شیدی یاسمی بز حاشا کردن له ره‌گه‌ز و میژووی ره‌سه‌نی کورد و به‌فارس‌دانانی کورد شتی نه‌و تزی دۆزیوه‌ته‌وه که ته‌نیا که‌سانی وه‌ک نه‌و ده‌توان بیه‌یننه‌سهر کاغەز. ناو براو ده‌نوسی: «کورده‌کان ناوی کوردی له منداله‌کانیان ده‌نین وه‌کو: نه‌رمغان، روسته‌م، فه‌ره‌یدون. که‌چه‌کانیان وه‌کو: ستاره، پاکیزه، نیرگس و سوسن. کورد هه‌میشه‌شانازی به‌پیاوه‌گه‌وره‌کانیه‌وه‌کردوه. وه‌کو: زه‌رده‌شت، روسته‌م، و که‌به‌قوباد.» (۹)

ره‌شیدی یاسمی بز بدجی گه‌یاندنی فرمانی وه‌زاره‌تی فدره‌دنگی نیران هر شتیکی چه‌وتی به‌خه‌یالدا هاتی خسترویه‌یه‌ته سمر لاپه‌ری کتیه‌کمی و هر وه‌ک پروفیسور کوردؤیق رونی کردزته‌وه ناپین و مه‌زه‌بی کوردیشی کرده به‌نیرانی. به‌لام با بزاین نه‌و ناپین و مه‌زه‌به‌ نیرانی‌هی وه‌شیدی یاسمی شانازی پنده‌کات هه‌لرئستی سه‌باره‌ت به‌ کورده‌کان چزنه رکاک محمدی قازی نووسهر و وه‌رگیری به‌ ناو بانگی کورد قین و بوغزی نه‌و مه‌زه‌به‌ له‌ ناست کورد چزن ده‌گیرنده‌وه: « له‌ نیمیحانی شهرعیات باش وه‌لامم دابزوه. چاوه روانی نمری ۱۹ و ۲۰ یوم. به‌لام که کارنامه‌یان داده‌ستم ته‌ماشام کرد نمری ۱۰ یان بز دانوم. ره‌ختم گرت. دوی کیشه‌و هه‌را سمر له‌ نوی به‌ کار نامه‌دا هاتنه‌وه. دیتیان ته‌واو وه‌لامی هه‌موانم داوه‌ته‌وه. له‌ ماموستایان پرسى بز وات کرده‌؟ وه‌لامی نه‌و پرسیارانه‌ی ته‌واو داوه‌ته‌وه. گوتی: « نه‌و سوتنی مه‌زه‌به‌. بروای به‌م وه‌لامانه‌ نیه‌. » (۱).

له‌ سمر بنه‌مای نه‌م سیاست و رینونی‌هی حکومت، نووسهرانی شوئینی و گوتنه‌ پهرستی فارس ده‌ستیان کرد به‌ بلاؤ گردنه‌وه‌ی نووسراوه‌ی ره‌گه‌ز په‌رستانه و دوور له‌ راستی. علی‌ نه‌سغه‌ری حی‌کمت له‌ رۆژنامه‌ی ستاره ۳ مانگی مای ۱۹۳۳ دا ده‌نووسی: « له‌ هیندی ناوچه‌ی نازریابجان و ناوچه‌کانی تری سمر سنور به‌ دپالیکتیک ده‌په‌یفن که تیکه‌لاؤنکه له‌ فارسی و تورکی و عه‌ره‌بی. له‌ کاتینکا زۆری‌هی نیزیک به‌ ته‌واوی خه‌لک (۹۰٪) به‌ زمانى فارسی موزدین قسه ده‌گه‌ن و نووسینی فارسی سه‌رده‌م به‌ کار دیتن. »

شوئینی‌زمی فارس به‌ حکومت و روناکبیره‌وه هه‌میشه ویسترویه‌تی به‌ وشه‌ی « پاریزه‌رانی سنور و خه‌سله‌ نیرانی و مه‌رزدارانی غیور و .. هتد » خه‌لک به‌ فریو به‌رن. با خۆمان په‌خمه‌ نه‌که‌ین ته‌بلیغات‌که‌بان زۆریش به‌ هه‌وا‌دا نه‌رۆیشته‌وه. ئیستاش زۆر له‌ سیاسی و نووسهرانی کورد شانازی به‌ وه‌ ده‌گه‌ن که « نیرانین و که‌شیش له‌ خۆیان به‌ نیراتیر نازانن » نه‌وه نه‌ک هه‌ر له‌ نیران، به‌لکوو له‌

به‌شکاتی دیکه‌ی گوردستانیش که‌سانی وا هەن به بیستی وشە‌ی ئاری و ئاریایی
ناویان له زاری دیت و کتیبی ره‌شیدی یاسمی به « گرن‌گترین سەر چاوه‌ی
میژووی کوود» ده‌زانن.

با بزانیڤ دوکتور که‌رمی سه‌له‌جایی که‌ خزی به کوود ده‌زانی و شاتازی
به‌ده‌ده‌گا که‌ باوکی دوو هه‌زار سواری له دوو سوار بوه و به‌لام له تینو سیاست و
بیرو بزوچوونی شوینیزی می فارسدا تواوه‌ته‌وه له سەر کوود ده‌لی چی؟ «عنصر کوود
به‌ر له هه‌زاران سال له کۆنترین ده‌ورانی‌کدا که‌ میژوو ده‌توانی شایه‌دی بذا، له
عناصر پنکه‌ینه‌ری نیران بوه و هه‌رگیز میژوو وکولتوری جی‌اراز له نیرانی نه‌بوه.
هیچ که‌ومبکی نیرانی، هیچ زۆره‌بینکی نیرانی قه‌ت که‌ماه‌به‌تی کوودی نه‌خستۆته
ژیر ستم و چه‌وسانه‌وه‌ی قه‌ومی. نه‌گه‌ر خه‌لکی موسته‌سه‌فی کوود تا رابردووی
نیزیک که‌وتۆته به‌ر زولم و ستم، له لایه‌ن نه‌میرو خان و به‌گژاده‌کانی خۆبانه‌وه
بوه. من خۆم کوودم و سه‌رده‌می متدالی من باوکم دوو هه‌زار سواری جه‌نگی له
پشت سه‌ری سوار بون. هه‌م فه‌رمانده‌ی عیلو هه‌م یاسا دانهر و هه‌م قازی بوو.
داودخانی نه‌میر نه‌عه‌زم که‌ له سه‌ر سه‌د هه‌زار سواری ناماده‌ی جه‌نگی که‌له‌هور
سولتانی موته‌لق بوو. نه‌وان که‌ی زینگایان ده‌دا به‌ هوکمرانی نه‌یاله‌ت و نوینه‌رانی
ده‌وله‌تی ناوه‌ندی که‌ ده‌ست بخه‌نه نیو کاروباری نه‌وان، تا ده‌گا به‌ زولم و
سته‌مکاری.

ئینستا شاری کرماشان به‌ نیزیکه‌ی. ۴ هه‌زاره‌شیمه‌ته‌وه گه‌وره‌ترین شاری
کوودنشینه له رۆژه‌لاتی نیوه‌راستدا. داخوا تانیستا که‌س ده‌نگی وستی
خووموختاری له خه‌لکی نه‌و شاره‌ بیستوه؟ هه‌روه‌ها ته‌واری نوستانی شیمه
مه‌زه‌بی کرماشان به‌ زیاتر له میلیونیک خه‌لک و شارستانی نیلام به‌ نیزیکه‌ی
.. ۳ هه‌زار خه‌لک و شارستانیگه‌روس به‌ چه‌شیمه‌تینکی به‌ قه‌دراپی نیلام. نه‌گه‌ر
له کوورستانی مه‌هاباد و تا راده‌یه‌گیش سه‌ ته‌م بزوتنه‌وه‌یه‌ پیروه ولایه‌تگری
په‌یدا کردوه، هۆبه‌که‌ی ده‌گه‌رنته‌وه‌ بز پینشینه‌ی کۆنی ناکوکی نایینی.

خه لېفدکاني تالی وه سمانی وموفتی و شینخه چلکاوخوره کانیان له زه مانی صفوی یوه تا قاجار همیشه ناگری دوژمنایه تی و ناگزکیان له تیو خه لگی سونه مه زه بدا خۆشکردوه. برایانی کوردی نهو مه لېه نده ورده ورده وه ها که وتوونه ژیر ته نسیری ته بلیغات و ته لقیانات و له خویان بیگانه بوون که ئیرانیه کان و ته نانه ت ئیرانه تورک زمانه کانی نازه ریایجانیش به عه جم و شیعو به رافزی ناوده به ن. هه ر ده ئینی خویان عه جم نین. ئیستاش هه ر له سه ر زه مینه ی نه م قینه و نه م رابرد وایه که سیاسه تی بیگانه توی ناگزکی و دووبه ره کی ده چینن و فرسه ت ته لیبی وه ک فلان و فلان له سه ر ده می جزر به جزدا په روره ده ده کهن .»

(۱۱)

واسیلی نیکیه تین جوانی بو چوه که ده ئی: « پینداگرتن له سه ر نه م نوکته به که کورد و فارس له یه ک بنه چه کهو ریشه و ره گه زنکن و نه بوونی به لگه بو دوژمنایه تی دوو نه ته وه ی خزم همیشه له به یاننامه ی ره سمی و له چاپه مه نیه کاندای دوو پات ده بینه وه و کتیبی ره شیده ی یاسمیش هه ر نه م نه تیجه وه ر ده گری. به م حاله ش تازان له سه ر کوتکردنی هه رای خالیدئاغای جه لالی له لای نارارات و یا رابه رینی سماپلاغای سمکۆ له لای شنو و یا جافراسانی هه ورامی له ۱۹۳۲ ده ست ناگیزینته وه.» (۱۲)

نه م ملهوری و سیاسه ته شوئینیه ی ده سه لاتدارانی ئیرانی و خۆ به ئیرانی دانان و خۆ به که م گرتنی کورده کان تا ئیستاش دریزوی هه یه و ناش هه ر له سه ر هه مان ته وه ر و بسته ده سورنت. جا نه وه نه ک هه ر حکومه ت و سیاسه تی ره سمی. به لکۆو به رواله ت روناکبیره که ش له ئیران سه باره ت به کورد و مه سه له ی نه ته وایه تی هه ر هه مان هه لۆنست ده نوئی و به م قسه بیتامانه کورده که کاس و هیزر ده کا.

عه لی نه صفوی شمیم له گۆقاری (آموزش و پرورش) سالی ۸ ژماره ۹ ۱۳۱۷ لاپه ره ی ۴۴-۴۷، له ژیر ناوی (وه زعیه تی به کی) له تایفه گه وره کانی

نیزان) دا ده نووسی: « کورده کان گه وره ترین و قه دمترین قهومی ناریایی نیرانی که له ناوچه شاخاویه کانی رژژ هلائی فلاتی نیران به کرماشانی شهوه له قه دیمه وه نیشته جین وله پاراستنی میلیهت و داب و نه خلاقی نیرانیدا سر که وتوون. کورده کان باشر و زیاتر له قه ومه کانی دیکه ی نیرانی ره گه ز له پاراستنی داب و ره سم و عاده تی نیرانیدا سر که وتوون و که متر له تایفه کانی دیکه نالو گوریان به سردا هاتوه. کورده کان همیشه پیشقه ره ولی پاراستنی سر به خزی و میلیه تی نیزان بوون و نیرمزش له پته و کردنی به کیتی میلی و هاو ههنگاوی له گه ل شارستانیه تی تازه ی نیراندا شان به شانی نیرانیکه لی دیکه ههنگار دهنین. که و ابوو جگه له وهی که گوترا هه ر بیرو یز چوونیکه تر له باره ی کورده کانی نیرانه وه ده ر برا بیت هیچ نرخنیکه زانستی و پیجوری نیه. »

نهمه له کات و سر ده هینکدا کابرای رونا کبیری فارس نهم بهیت و باوه ریز ده کا که سینه ری ره شی حکومتی په هله وی عاسمانی کوردستانی به جارنک ره ش هه لگیرا بوو. هه موو بزوتنه وه به کی رزگار یخوازی و سر هه لدانی عه شیره تی سر کوتکرا بوو. نووسین و خوننده وه به زمانی کوردی باسی سر بوو. جل و بهرگی کوردی قه ده خه کرا بوو، پولیسی ره زا شا شاقه لی مه لایان و نیفه کی خه لکیان ده بری و سوکایه تیان به خه لک ده کرد. دیاره نهم هه ول و ته قه لابه بز حاشا کردن له زمان و نه ده بیات و کویر کردنه وه ی شوینه واری کولتور و داب و نه ریتی کوردی هه ر وا به خزرای نیه بوو. تو بلینی ره زاخان نه وه ننده له نینگلیزه کانی پشتیوان و راویژ که ری فیز نه بوو بیت. « ربه رانی نیستی عمار گه ر له سر نه و باوه ره بوون که بز ده سه لات و نفوزی زیاتر به سر و لا تانی کولونیدا، وه بز هینانه ژیر زنجیری میلیه تان بهر له هه موو شت پنیوسته زمانی دایکیان بگوری. نه و دم ده توانی ره سه نی و شارستانیه ت و نه صالحه ت له میلیه تی ژیر ده ست بستینی. زمان پته و ترین به ربه ندیکه که رنگای تینخزانی نفوزی له کومه لگادا دژوار ده کا. (۱۳) .

لەم بوارەدا وەزاشا وەک زۆر شتتەر پێزەوی لە مستەفا کەمالی ئەتە تورک کردووە. مستەفا کەمال سالی ۱۹۳. لە کۆنگرەیی ئەکادیمیای میژووری تورکەکاندا گوتوویە: « نێو دەزانن یۆچی (بەلکان) مان لە دەست چوو؟ بێر کردنەو لەم کارە شتێکی بە کەلکە. مێللەتانی بەلکان (بۆلغار و سەربی و رومانی) هەر لە سەرەتایە پیتی نووسینیان بۆ خۆیان دروست کرد. لە بارەیی زمان و ئەدەبی خۆیان لێکۆڵینەو هەیان ئەنجام دا. بایەخیان بە زمان و کەلهپوری خۆیان داو ئەدەبی خۆیان پێش خست. ئاخاقتن و نووسینیان بە زمانی خۆیان درێژە پێدا، زمانی تورک و کۆلتوری عوسمانیان وەلا نا. کاتی کە دیتیان لەم بوارەدا پێشکەوتنیان و دەدەست هینا، ئەهجار بریارماندا جیا پێنەو لە تورکیا و خەباتیان دەست پێکرد. » (۱۴)

بۆ چوونیکێ زۆر راستە. ئەگەر مێللەتانی بەلکان بە خۆتەیی ئیسلام بەستراوە و دژایەتی (خەلیفەیی ساختهچی ئیسلام) یان پێ کوفر و گوناح بایە، بە دەردی کورد دەچوون و لە جیاتی خزمەت بە زمان و کۆلتوری خۆیان ، خزمەتیان بە زمان و ئەدەب و کۆلتوری بێگانه دەکرد.

دوکتور داوهری شیخاوەندی دەنووسی: « لایان وابوو بە ناوی سیاسەتی ئوی سازی و مێللەت سازی و دامەزراندنی حکومەتی ئێداری و نێزاسی ناوەندی و بە پەرە پێدانی زمانی فارسی و یەکسانکردنی ئەزەمی پەرەدەو فێر کردن و داهێنانی لیباسی یەک شەکل و قەدەخە کردن و بە سوک گرتنی جل و بەرگ و زمان و زاواوی قەومی - ئاوچەیی دەتوانن و رده رده رەنگ و نیشانی قەومەکان لە ئێران پاک کەنەو و تەواری خەلک بە شەکلی (مێللەتی ئێران) و بە کراسی فارسی پراژننەو. » (۱۵)

ئەم هەول و تەقەلایە بۆ کۆنر کردنەو و شونەواری زمان و ئەدەب و کۆلتوری کوردی دواي روخانی حکومەتی رەزا شاش لە لایەن شوڤینیزمی فارس و دەزگا دەوڵەتیه کاتەو هەر بەر دەوام بوو تا ئێستاش درێژەیی هەبە. گۆڤاری (تهران

خویندوو یانه. شوینه‌واری شومی ئەو بینگانه‌ییە گەپووتە ناوەندی تارانیش. بینگومان بۆ نیوەی خوینتەری خۆشەویست هاتۆتە پیش که لە کۆرنیک دا بەشدار بوون تا سەعاتینیک بە خوشی رابوون. لە پر لەم دانیشتنەدا عەرەب، تورک، کورد یا بلوچ پەیدا دەبن و لە نیو خەلک دەست دەکەن بە ناخافتنی زمانی خۆیان که دەبێتە هزی بیزاری دانیشتوان و هەموو لە ناست ئەوانە خۆیان بە بینگانه دەزانن. ئەمە خەرپترین عەادەتی قەومی ئێرانین. بەم چەشنە کاتی سەیری نەخشی جوغرافیایی ئێران بکەین دەبینین هەر قوژنەیی خەلکی گرتوویدەتووە و خاوەنی رەگەز و زمان و داب و نەرتی تاییەتی خۆیانن. ئەوانەش بوونەتە هزی جیاوازی و چەند دەستەیی ئەفرادی ئێرانی.

رنگای چاره؟ تاقە رنگایەکی هەیه، رنگایەکی هاسان و کوردەیی. بەئێ، چاره‌ی ئەم گێرو گرتە لە وانەیه‌ی له دوا رۆژدا بۆ ولاتی داریوش و دارا مەترسی هەبێ. رنگایەکی هاسانی هەیه. تاقە رنگای چاره ئەوێه که له سەرانی سەری ولات دا زمانی فارسی پەره پیندەین. له پیناو ئەم پەره پیندانه‌دا ئەوانه‌ تینیکۆشین که نیتەر ناوچه‌کانی نازریایجانی رۆژ هەلات و رۆژ ناوا، ناوچه‌ی کوردستان و ئابادان، تورکی و کوردی و عەرەبی له بیر بەرنه‌وه. ئەوانیش وه‌ک ناوچه‌کانی فارسی به فارسی بنوسن و بخوینتەوه و به فارسی بدوین. پینوسته‌ دەست به کار بین. تینیکۆشین. وایکه‌ین له هەموو شوینی، له گەرانێ، له ئیداره، له مرگوت، له کۆری دینی و مەزه‌بێ و له ناخافتنی جزر به‌ جزردا به فارسی قسه‌ بکەن. ئەم کاره‌ دەبوایه‌ له سەرەتاهه‌ کرا بایه. تیرمز دوا‌ی نیو سەدده‌ له داهەزرانی فەره‌هنگ و کلاسی تازه‌ راده‌بری، ده‌بوایه‌ هەموو ئێرانیه‌کان به‌ یه‌ک زمان قسه‌ بکەن. له باری خوین و رەگەز و زمانیشه‌وه‌ یه‌کسان بن. به‌لام‌ به‌داخه‌وه‌ لەم کاره‌دا گەمته‌ر خەمی کراوه‌. ئەم کاره‌ که‌ بناخەیی سەر به‌ خۆیی ولات پتەو ده‌کات بایه‌خی پینە‌دراوه‌..

ناخرین پەیف! ناخرین وتەم ئەوێه که‌ زمانی فارسی وه‌ک رەگەز و خوین

دهبی' به نیو ده‌ماری ته‌واوی ته‌فرادی ئەم ولاته‌دا بروات. نیتەر هیچ هزگاریکی بینگانه پیدای نه‌بیت و ۲۰ میلیون ئیزانی کاتی چار پینکه‌وتن له گهل یه‌ک نه‌کاته بینگانه. پینوسته ئیزان هەر وه‌ک له وایردوی پر له شانازی تین وه‌ر ده‌گری و خوینی سووری ئاریایی له ده‌ماره‌کانیدا ده‌سوینته‌وه، به زمانی شیرینی فارسی قسه‌ بکا. ئیزانی ده‌بی' له زمانی حه‌ماسه ئافهرینی گه‌وره‌ی ئیزان ته‌بولقاسمی فیرده‌وسی توسی و هه‌زاران ته‌ستیره‌ی پرشنگداری دیکه که به راستی پاسدارانی وشه‌ی ئیزانی بوون تی‌بگا و هه‌میشه له بیرو باوه‌ری ئیله‌هام به‌خشی ئەوان که‌لک وه‌ر بگری.»

ئەم نووسینه ئه‌ونه‌یه‌کی پچووکه له بیر و بز چوونی ره‌گه‌ز په‌رستی و شوقینستی که له مینشکی قه‌لم به ده‌ستانی نه‌ته‌وه‌ی بالا ده‌ستی فارس و له نیو دام و ده‌زگای حکومه‌تی تاراندا په‌نگی خواره‌زته‌وه. به لام دوکتور خوراسانی سه‌ره‌رای هه‌ستی ره‌گه‌ز په‌رستی، بی' ته‌وه‌ی بخوازی' دانی په‌وه‌دا ناوه که: « له هەر گۆشه‌یه‌کی ئیزان خه‌لکینک هه‌ن، فارس نین و خاوه‌نی مینژوو‌ره‌گه‌ز و زمان و نه‌ده‌ب و کولتوری تابه‌تی خزیانن» واته ئەوان له فارس جیاوازن و نه‌ته‌وه‌ی سه‌ر به خۆن و له ژیر سته‌می نه‌ته‌وا‌یه‌تیدا به‌ند کراون و بز په‌چراندنی ئەم به‌نده و رژگاری له ژیر ده‌ستی و په‌ره پیدانی زمان و کولتوری خزیان خه‌بات ده‌که‌ن. پینم وانیه راویژ و پینشنیاری ره‌گه‌ز په‌رستانه‌ی دوکتور خوراسانی و سه‌ر نیزه‌ی حکومه‌ته‌که‌ی بتوانی ئەم نه‌ته‌وانه‌ یه‌توینته‌وه‌ و ازیان پی' له خه‌بات و له زمان و کولتوری خۆ بیینی. له دنیای ئیمرزدا ئەم شیوه‌ بیرو بز چوونه ته‌گه‌ر به‌یت و باوی ئیسلامه‌تیشی ره‌گه‌ل خه‌بت، دیسان هەر مه‌حکوم کراوه .

له گهل' سیاسه‌تی کویژ کردنه‌وه‌ی کولتوری میلی کورد و په‌ره پیدانی فه‌ره‌هنگی مله‌وری و نیستیماری، کرده‌وه‌ی زولم و زۆریش له رنگای ته‌فسه‌رانی ته‌رتش و ژاندارمیری به‌وه له کوردستان درێژه‌ی هه‌بوو. ته‌فسه‌رانی ته‌رتش و ژاندارمیری له مه‌رکه‌ز کوردستانیان به ئیچاره ده‌گرت و ده‌هاتن به گیان و مالی

خه‌لک وەر ده‌بوون و چهند ئه‌وه‌نده زیاتر له ئیجاره‌که‌یان له خه‌لکی گورد ده‌ستانده‌وه. حوسینی قردوست له بیره‌وه‌ره‌کانیدا ده‌نووسی: «ره‌زاخان هه‌موو فه‌رمانده‌ نیزامیه‌کان و مه‌عموره‌کانی به‌رده‌ستی خزی ده‌وله‌مه‌ند کردبوو بی ئه‌وه‌ی له گیرفانی خزی قراتیکیان بداتی. ده‌یگوت: بچن بز خوتان ملک و پاره په‌یدا یکه‌ن. به‌مجوزه ده‌ستی ئه‌فسه‌ر و ژاندارمی له راو وروت و تالانی خه‌لکدا ناواله‌ کرد بژه. جاری وا هه‌بوو ملکیکی ۵ هه‌زار قه‌نیان به هه‌زار قه‌ن له خاوه‌نه‌که‌ی ده‌ستانده.» (۱۶)

ژاندارمه به بیانوری گۆزینی جل و به‌رگ و دۆزینه‌وه‌ی مالی قاچاغ و ئه‌ستاندنی مازادی گه‌م له دینهات ناگریان ده‌کرده‌وه. دیاره‌ روشه‌لی و زۆرداری ژاندارمه هه‌ر بز کوردستان نه‌بوو. عییل و عه‌شایری تری غه‌یره‌ فارسیش له به‌ر ده‌ستی ئه‌رته‌ش و ژاندارمه‌دا ده‌تلاته‌وه. «سه‌روانیک ده‌بیته مه‌عموری نیشته جیکردنی قه‌شقاییه‌کان. سه‌روان سه‌گنکی ده‌بی و ده‌تره‌کی دوو گجولان دینی. چهند منداڵ له تایفه‌ی (ئه‌ژدیها کوژ) سه‌گی سه‌روانی ده‌به‌ن و ده‌یغه‌وتین. سه‌روان سی ژنی منداڵه به‌ر دینی و مه‌جوریان ده‌کات شیر بده‌ن به گجوله سه‌گه‌کان.» (۱۷)

ئاغایه‌تی فارسه‌کان به سه‌ر که‌هایه‌تیه‌کاندا و حکومه‌تی ناسیونالیزمی فارس به سه‌رژکایه‌تی ده‌ره‌به‌گ و بورژوازی فارس ده‌سه‌لاتی خزی به سه‌ر هه‌موو ئیراندا سه‌پاند، (۱۸)

پیشه‌وا قازی مه‌مه‌د له وتارینکی خزیدا به کورتی په‌رده له سه‌ر جنایه‌تی حکومه‌تی عه‌جهم لا ده‌داو ده‌لی: «کی بی نه‌بیستی که به چ فیل و نامه‌ردیه‌کی ده زه‌ماین قه‌جه‌راندا جه‌غه‌رئاغای شکاک له ته‌وریزی کوژرا. کوشتی هه‌مزه‌ئاغای منگور و هه‌زاران ئه‌مسالی وایان نه بیستی؟ کی بی نه‌بیستی که به چ ناجه‌واغه‌رده‌یه‌کی قشونی ره‌زا خانی په‌هله‌وی چۆن ده وه‌ختیکدا که ناراراتی گه‌رمی شه‌ری له گه‌ل تورکان بوون چ ناپیاوانه و نا

جهوانمردانه وه نیو ژن و مندالی کوردان کهوتن. نعووز ویلا چیان به سر هینان و چیان لیکردن. جهلالی چزن هممو بار کران و دهگهل هزازان مانی کوردی لای وان هر یهکهی بز توقتیکي نیرانی بران. نهلثانیس بهشی زوریان کهس نهیزانی چیان لی هات و چزن تهلل ف بوون. نهو دهردهی دایان به گهلباغیان که به زستانی باریان کردن سهدها مندالیان ده بهفری دا قر بوون و پیاویان دهستو پیاویان سهوما بردی و گهیندرا نه شارانی هره دوری نیرانی و به نهشدهدی عهزاب بهشی زوریان تهلل ف بوون. ههتکی ناموس ر بی عیغه تیهکی که دهو هممو کارانه دا به سر کورد دا هات شهومی دهگم شهرحی یدم و تا نهورز بهشهر نهیکرده. کاری نهمنیه یان چی لی بلیم، سر تا سهری نیرانی دزست و دوژمن شاهیدی فهجایع و جینایات و ههتکی ناموسی وانه. ههتتا تهعهروزیان به پیاوان دهکرد. شههره بانی و نهزمیهیان سهده له نهمنیه خهراپتر، عهدهیه مههکزی تالان و بهرز و رووتاندهوهی خهلکی بوون... نهوهی سهوقبپ هوشمند به سر یانهو ههروامان و مهروانی هیصنا دنیا بیستویه...» (۱۹)

گهلی کورد له کوردستانی نیران له سر دهمی حکومهتی ره زاشا بهروه فهوتان و توانهوه دهرزیشته. تزونگ بیر کردنهوه له چاره نووسی نه ماملله ته و له بیدهسه لاتی و خو به کهم زانینیان، دووکهل له ناخی مرز ههئدهستینی. تز تهماشای (گولزاری شاعیرانی کوردستان) بکه که سهید عبدالحمیدی هیرهتی سهجادی شیعری ۲۵ شاعیری کوردی کز کردوتهوه و له کتیبیکي ۲۸۵ لاپه ره پیدا چاپی کرده، له داخ و ههسرهت زیاتر چیت به بیر و میشک دا دیت؟ یهک شیعری به زمانی کوردی تیندا نادوزیهوه. بینگومان زور له م شاعیرانه به زمانی خوشیان شیعریان گوتوه. بهلام یا نهیانوزیاوه بلاوی بکه نهوه، یا له بهین چوون، یا بهشی هره زوریان هر وهگ زانایانی نایینی کورد و مهلاکان بایه خیان به زمانی خزیان نهداوه و له دهریای نهدهب و زمانی بینگانه دا مهلهیان کرده و تووشی گیتار بوون. نهوه نهک هر له باری کولتور و زمانهوه، وهک پیشتر

باسکرا، بدلکو له باری نابوری و بژیوی روزانه شوه کورد له و پهری شپزه یی دابوو. فلاح و زحمه تکینشی گوندی له کوردستان له ژیر باری قورسی دوو جوړه ستم و چهوساندنه وه دا پشتی چهما بوو. بهشینکی نم چهوساندنه وه ک ستمی نه ته وابه تی خاوهن ملک و دهره به گی کوردیشی ده گرتوه. خاوهن ملک و دهره به گی کورد له بهر دهستی ژاندارم و سهر باز و عهجه می شلتاخچیدا وزیل و دامار وینده سولات بوو. ماموستا هه ژاری ره حمه تی له یاره ی بیده سولاتی دهره به گ و خاوهن ملک ی کورده وه ده لی:

« میلله تینگ هدن له نیر مه عاشیرهت - خز به خز شهر له
غیره بهی غیرهت »
« هه ر که تورکینک گوتی چه کین دالی - کونه هسکینک له وان
به خالی »

به لام هه ر تهو بنده ستانه ی ژاندارم و عهجه می بهر له له روزاننده وه و چهوساندنه وه ی خه لکی خزبان و ناگار و کرده وه ی دزینو و ناپاوانه له گه ل به کتر پیش برکه بیان بوو.

وه رزینوی (۱) کورد جگه له ملکانه ی ره سمی و باو به گویره ی داب و شوننی مه لبه ند و ناوچه جیاوازه کانی کوردستان که به زوره (دهو دوو، سی یه ک، نیوه کار و له دیمه کار ده یه کی) ده گرتوه ده بویه سه رانه و باج و بینگارو سوروساتی دیکه ش بدات. وه ک: سه رانه یا بینگار، فروجان، هیلکانه، سه رانه، خورپانه، داسانه، کاپانه، ته پالانه، جیژنانه، کونخاپانه، گزیرانه، پیشگیش، به نده وان ، .. هتد

سه رانه یا بینگار: هه موو ره عیه تینکی گوندی ده بویه له سالدا چه ندرؤژ به بینگار واته به لاش یژ ناغا کار بکات. له هیندی گوند وه رزینوی وا هه بوو رزوه بینگاره کانی ده کریه وه. چونکه ناغا خوی نه وه نده روت و برسی بوو، هیچ کارنکی نه بوو به کابرای بکات، پاره ی لی ده ستاند. پنبان ده گوت سه رانه ده لنین له گوندی

که ریزه‌ی گلی له ناوچه‌ی بوکان ۱۳ ناغا و ۱۲ ره‌عیه‌ت ده‌ژیان. یه‌ک له ناغاگان
بیوه کارداری ره‌عیه‌تینکی خزی. به‌لام له‌مانگدا دوو رۆژ نه‌ده‌چوه سهر کار.
کابرای ره‌عیه‌ت ده‌یگوت: کاکه :جوت‌که راه‌ستاوه بز نایه‌ی؟ له وه‌لام دا
ده‌یگوت: نه‌وه وه‌بهر رۆژه بینگاره‌که بکه‌روی نه‌ورز نایه‌مه‌ کار!
فروچانه: هه‌موو ماله ره‌عیه‌تینک ده‌بوایه سالی چند فروچ بدا به مالی
ناغا.

هینلگانه: هه‌موو ماله ره‌عیه‌تینک ده‌بوایه سالی چند هینلکه بدا به مالی
ناغا.

مه‌وانه : مهر داره‌کان ده‌بوایه سالی چند هه‌یوانی گۆشتی بدون به
ناغا. جگه له‌وه ناغا زه‌کاتی هه‌یوانیشی ده‌ستاند. نه‌وه « به‌گۆزهی دابی ناوچه
و یا روشه‌لی ناغا. مام عه‌زه‌زی ناغای کیلی سپیان له نینو مامه‌شان له . ۴
هه‌یوان یه‌کیکی ده‌ستاند. له هیندی ناوچه دم‌ب ده‌یان‌بهره‌وه چند هه‌یوان بدون
به‌ناغا. پینان ده‌گوت مه‌خته.

خوریانه : هه‌موو مه‌ردارنک ده‌بوایه سالی چند خوری بدا به ناغا. پاشان
ژن و کیژی گوندی ده‌بوایه وه‌کو بن، نه‌وه خوریانه بشون و به‌شانه‌یان که‌ن و به
سهر مالان‌یان دا ده‌برین بیرنسن. به‌وه‌شیان ده‌گوت ته‌شپانه.

داسانه : له هیندی ناوچه‌ی کوردستان وه‌رۆزیر چند پاله‌ی بز گیا دروون
هه‌بایه، ده‌بوایه پاله‌ی دراوینک بدا به ناغا.

کاپانه : هه‌موو ماله وه‌رۆزیرنک ده‌بوایه چند ره‌شکه کا، یا عاره‌به کا، یا
چند باقه وینجه و گیا بدا به مالی ناغا.

ته‌پالانه : هه‌موو ماله ره‌عیه‌تینک ده‌بوایه سالی نه‌ژمارنک ته‌پاله بدا به
مالی ناغا. له هیندی شون هه‌موو ماله ره‌عیه‌تینک ده‌بوایه سالی چند باره دار و
یا گۆنی سوته‌مه‌تی بز مالی ناغا بیئی. له شارویران و سندوسی ملکی ناغایانی
دینوکری هه‌موو ماله وه‌رۆزیرنک ده‌بوایه له نپزیک شوشه‌وانی به‌ری عه‌جه‌می و

له پابین رنگای دوو شه و رز ژ عاره به دارنگ بز مالی ناغا بیئی. گوندی وا هه بوو دوو که ره تیان پی ده کردن.

چیژانه : هه موو چیژنه بک دانیشترانی گوندی ده بویه به مالی ناغایه وه بچن. به گوزره ی بارود زخی ژبانی ره عیه ته کان له و شتر و نه سپ و جوانه گاو نیزی و به رانه وه بگره تا مامر و که له شیر و که له قهندی بز بهرن. نه م به زمه بز هاته وه ی ناغا له سه فوری دوریش هه به رپوه ده چوو.

کونخایانه : ناغا کونخا یا گزیری راده گرت و ده لاقی خه لکی بهر ده دا و مرچه و به راتیشی له خه لکی گوندی ده ستاند

پینکیش : نه گهر له گوندی گیزنک به شو درا با و یا کورنک ژنی هینا بایه، به که م ده بوا ناغا رازی پی دووم ده بویه پینکیش بدری به ناغا و به گوزره ی ژبانی کابرا ناغا پینکیشی ده ستاند ، نه وه ش له پاره وه بگره تا ده گاته نه سپ و جوانه گا و به ران و ماقور و شتی تر، ده بویه بدری به ناغا.

به نده وان : هه موو ماله وه رزرنک ده بویه ماوه ی ۳ مانگان زه لامینک بدا به ناغا. جگه له وه که به هاران به ند و جز مالیان پینده کردن و بز مه زراو ناو داشتنی کشت و کال پنیوست بوو، نه و شتر ناغا قوره کاری و سواع و ته کمیشی باغی پینده کردن.

کوزج و بار : وه رزیر و مسکینی کورد له بهر نه بوونی زه وی و ملکی تایبه تی و ده راوی ژبان و زولم و ناهه قی خاوه ن ملک زه حمهت و ابوو چهند سال له گوندینک ریشه داکوتی و نیشته جی بیت. به ناچار باری ده کرد و بز گوندینکی دیکه. نه گهر وه رزیری بار کردو مالیکی ثامپا و ده ست رزیشتوو بایه، نه وا ناغا رنگای نه ده دا و بینووی سهیری بز ده دپته وه و به رتیلی لی ده ستاند و جاری وا هه بوو له سه ر بار کردنی ره عیه تیک له نیوان دوو خاوه ن ملکدا کیشه ساز ده بوو. خو نه گهر بز نیو عه شیره تینکی دیکه چو بایه هه به زه حمهت ده ر باز

ده‌بوو. تا ساله‌کاتی ۳. له به‌شی گهورگابه‌تی کوردستانی نیران ره‌عبه‌ت نه‌یده‌توانی بار بکات و به‌سترا بزوه به زه‌وی. « له ولاتی گه‌روس و کوردستان ره‌عبه‌ت کاتی گۆزینی جینگا و بار کردن له گوندیک بز گوندیکی دیکه، مه‌جیور بوو پاره‌به‌ک بز نازاد بوونی بدا به پینشکاری مالیه و یا به ناغا و پسوله‌ی نیجازه‌ی مال بار کردن وهر گزنت. به بی‌ن پسوله‌ی ناو براو هیچ ره‌عبه‌تیک مافی ته‌وه‌ی نه بوو یار بکات و جینگای بگۆزی.» (۲۰)

وه‌رویزی کورد نه‌یده‌توانی ته‌نانه‌ت به‌ره‌می سالته‌ی کشت و کالی خوشی به خاوه‌ن بکا و به دلخوازی خزی به کاری بینی. له سهر خهرمان ژاندارم بز نه‌ستاندن ده‌غلی زیادی به گوندی وهر ده‌بوون و کاغه‌زبان له خاوه‌ن ملک ده‌ستاند که ده‌غلی زیادی بز نیداره‌ی ده‌وله‌تی به‌ری و به ده‌وله‌تی به‌فرۆشی. خاوه‌ن ملکیش گه‌می له وهرزیزان ده‌ستاند و ده‌بیرد بز نیداره‌ی غه‌لله‌ی ده‌وله‌تی. به چه‌ندیان ده‌کری و چه‌ندیان ئوخت لی دهر ده‌کرد وچه‌ندیان پاره ده‌دا به خاوه‌ن ملک و ناغا چه‌ندی ده‌دا به وهرزیزی خاوه‌نی نه‌سلی که‌س سه‌ری لی دهر نه‌ده‌کرد. زۆرجاری واه‌به‌وه کابرای جوتیار له سه‌رخه‌رمان پاش ملکانه‌ی ناغا و به‌نده‌وان و سه‌رکارانه و کونخایانه و مه‌لایانه و شوان و گاوان و قه‌رزی سوت و سه‌له‌مخۆر هیچی بز نه‌ماوه‌ته‌وه و به ده‌ست راوه‌شاندن به‌ره و مالی بۆته‌وه. (بروانه به‌رگی به‌که‌می له بی‌ره‌وه‌ریه‌گانم) گه‌رمی حسامی

نهم داب و یاسا چه‌په‌له له باره‌ی توتن و چه‌وه‌نده‌ریشه‌وه که داهات و به‌روی هه‌ره سه‌ره‌گی و گزنگی زه‌حمه‌تکیشانی کوردستانه هه‌ر ئاوا به‌رنوه ده‌چوو به‌لکو خه‌راپتیش. له کوردستان به گۆزه‌ی دابی ناغاو ره‌عبه‌تی توتن و چه‌وه‌نده‌ر له گه‌ل خاوه‌ن ملک به نیوه‌یی بوو. به‌لام ده‌وله‌ت به‌ره‌م هینه‌ری نه‌سلی که وهرزیزه، به ره‌سمی نه‌ده‌ناسی و له‌گه‌ل خاوه‌ن ملک په‌یمانی ده‌به‌ست. وهرزیز به‌ره‌مه‌که‌ی پنده‌گه‌یاند و ده‌بیرد ته‌حویلی دوخاتیه و یا کارخانه‌ی قه‌ندی ده‌دا ناغا و خاوه‌ن ملکیش ده‌چوو پاره‌که‌ی وهر ده‌گرت و له سه‌ر حیسانی ره‌نج

و کوزره‌وه‌ری وه‌رزیز رایده‌بوارد و نه‌گهر به درننگه‌وه تاغا شتیکی دابایه دونه نه‌یده‌وئزا هر باسیشی بکا.

ده‌ره‌به‌گی کورد سیستمی ده‌ره‌به‌گایه‌تیشی له بینگانه‌وه بز به میرات به جی ماوه. کورد وه‌ک میللت که به تیکرایبی دوا که‌وتوو بوه، ده‌ره‌به‌گه‌کشی هه‌ردوا که‌وتوو بوه. له‌و میراته‌ش ده‌ره‌به‌گی کورد به‌شی خه‌راپه‌که‌ی وه‌رگرتوه و قه‌ت نه‌بتوانیوه و نه‌بوستوه دام و ده‌زگایه‌کی پیشکه‌وتوو روناکبیری کتیبخانه و موسیقا و نیگار کیشی و بیناو کوشکی تاریخی و داب و ره‌سی به‌رزنی ژبانی نورویایی دامه‌زرننی و بز نه‌توه‌که‌ی وه‌ک که‌له‌پوری کوردی به‌جینی بیلنی. له‌ تاییته‌وه بگره تا شیوه‌ی ستم و چه‌وساندنه‌وه و دیارده‌کانی سه‌ر خانی کۆمه‌لی له‌ داگیر که‌روه بز به جی ماوه و له‌ بینگانه‌ بالا ده‌سته‌کان فیر بووه و به‌ شیوه‌ی خه‌رابتریش درنۆه‌ی پنداوه. به‌ قه‌ولی زانای به‌ریز ماموستا مه‌سه‌ود مه‌مه‌د ره‌نگه‌ راوه که‌رونشک و شه‌رناخۆبی و نیشانه‌ داگردن و خو خۆزی و یه‌کتر کوشتن هی خۆزی بیت، نه‌ویش لام وایه بز شانازی و خو پینوه هه‌لنان نابیی. هیندی له‌ نووسه‌رانی کورد سه‌باره‌ت به‌ هه‌لکه‌وتی کۆمه‌لایه‌تی و چینیایه‌تی خۆیان و یا شاره‌زاییان ته‌نیا له‌ ناوچه‌ و مه‌له‌بندی ده‌رویه‌ری خۆیان جاری وا هه‌یه له‌ باسکردنی ده‌ره‌به‌ک و سیستمی ده‌ره‌به‌گیه‌تی له‌ کوردستان تارهاییکی دیفاع له‌ ده‌ره‌به‌گ و که‌مه‌کردنه‌وه‌ی ستم و مله‌وری و خۆفروشی ده‌ره‌به‌گی کورد و ته‌نانه‌ت نه‌فی ده‌ره‌به‌گایه‌تیش له‌ کوردستان له‌ سه‌ر لاپه‌ری نویسه‌کانیابندا خو ده‌نۆینی. له‌ کاتیکا به‌ بز چوونی من شیکردنه‌وه‌ی سیستمی ده‌ره‌به‌گیه‌تی ته‌نیا ملک زۆر بوون و با ده‌سترویی و نه‌داری تاکی ده‌ره‌به‌گ تبه. پنیوسته شیوه‌ی ره‌فتار و عه‌لاقات و هه‌ستان و رۆنانی ئەم توێژه و یا چینه‌ کۆمه‌لایه‌تیه له‌ کۆمه‌لگای کورده‌واریدا شیبکرتنه‌وه. ره‌نگه له‌ نینو خاوه‌ن ملک و ده‌ره‌به‌گی کورده‌دا پیاوی نیشتمانیه‌روه‌ر و بی زه‌پیش هه‌لکه‌وی. به‌لام ئەوه به‌ ده‌گه‌مه‌ و سیستمه‌که‌ ناگرته‌وه. من له‌ سه‌ره‌تای ئەم نووسینه‌دا باسی خانانی هه‌رمیله‌م کرد که

هموو ژبانی پی نهوه بوو که (دوو کرمانج بیټنی له سهر بانی دوو شهقیان لینات و دوو سه‌گبایان پی بلنی. نهم باسه شیکردنه‌وه‌ی بایه‌تی کهره‌که و بهک لهو مه‌سلانه‌یه که ساخکردنه‌وه‌ی له به‌رژوه‌ندی بزورتنه‌وه‌ی کورد دایه.

نه‌مانه نمونه‌ی پچوگمن له ده‌ست درژی و زولم و جنایه‌تی هیندی دهره‌به‌گی کورد و نه‌گهر گشتیان کۆ بکرتنه‌وه، به‌قبولی فارسان مه‌سنه‌وی ۷ من کاغزی ده‌وی.

ره‌شایی و هه‌ژاری کورد له به‌ر نه‌داری و بینکاری ناچار بوون روو بکه‌نه به‌ری عه‌جه‌م و چوغری درمی بز فاعله‌یی و دوو سی مانگ له مال و مندالی خزیان دوور بکه‌ونه‌وه. پاش ۵۰ سال نینستاش کوردستانی نیران هه‌ر له‌م حاله دایه. نینستاش هه‌زوان که‌سی کورد له به‌ر بینکاری و نه‌داری به‌ مال و خیزانه‌وه روو ده‌که‌نه شاره‌کانی عه‌جه‌مستان و له کوره خانه‌کان‌دا فاعله‌یی ده‌که‌ن.

حکومه‌تی ره‌زا شا هه‌ر چه‌نده له رنگای نه‌رتش و ژاندارم و تینزماماتی عه‌شایری و سهر نیزوه ده‌سه‌لانی شومی خزی به‌ سهر کوردستاندا سه‌پاند بوو، به‌لام دیسان له بی‌زاری و توره‌یی و سه‌ریزویی خه‌لک هه‌ر ده‌ترسا و دلنیا نه‌بوو. سالی ۱۹۳۵ یاسای دانانی کورنخا سنجیل (موختاری) له گونده‌کان هینتا کایه‌وه. به‌ گوزره‌ی نهم یاسایه ده‌بوایه له هموو گوندیک کابرایه‌ک به‌ کورنخا سنجیل دیاری بکری. توره‌ش ده‌بوایه نا‌غای کوندی دیاری بکات و به‌راتپیشی له خه‌لک بستینی. کورنخا سنجیل له ئیداره‌کانی ده‌وله‌تی نوینتهری نا‌غا و له گوندیشدا نوینتهری ده‌ولت بوو. حکومت له رنگای کورنخا سنجیله‌وه چالاکی و هه‌لسورانی خه‌لکی ده‌خسته ژیر چاوه دیری و ده‌بوایه هموو کارو باری گوندی مانگی جارنک به‌ ئیداره‌ی ژاندارمه‌ی ناوچه رابگه‌ییټنی. له یاسای دانانی کورنخا سنجیل دا نووسرا بوو: «کورنخا نوینتهری خاوه‌ن ملک و به‌ر پرسى پاراستنی نهم و هینضایه‌تی و قانونه له گوندی‌دا» به‌ گورتی کورنخا سنجیلیش له رووتاندنه‌وه‌ی خه‌لک‌دا بیوه شه‌ریک و هاو ده‌ستی ژاندارم و کار به‌ ده‌ستانی حکومت.

بیتزاری خه‌لک له رژیمی په‌هلوی.

ستمی نه‌ته‌وایه‌تی و زولم و زور داری ژاندارم و کار به دهستانی حکومتی په‌هلوی رژژ له گه‌ل رژژ کۆمه‌لانی خه‌لکی له حکومت پتر توره و بیتزار ده‌کرد. دزایه‌تیه‌گی توند و ناشکرا له ناست ژاندارم و ئه‌رتش و مەعموره‌گانی ده‌ولت له نیو خه‌لکنا خزی ده‌نواند. به گۆرانی و مه‌ته‌لۆک و ناو ونرتکه‌ی وه‌ک: قوله شین و جزجه خۆر و تریاکمی و چی و چی بیتزاری خۆیان دهر ده‌بری. (۲۱)

وه‌ک بیستومه مه‌لا ده‌لین که‌سینک ده‌ستی نه‌روا خینر و خینرات بکا، ههر به قسه له‌عنت له شه‌پشان بکات، خوا به خیری یو ده‌نووسیت. به‌لام بیتزاری کورد له رژیمی په‌هلوی له‌وه‌شی تینه‌راند بوو. جار وبار له ههر شوینی ده‌رفه‌تیا ن هینابایه، خه‌لک ده‌ستی له ژاندارم ده‌وه‌شاند و له خوینی ده‌گه‌وزاند. (۲۲)

له ساله‌گانی ۱۹۳-۱۹۳۷ کۆمه‌لینکی سیاسی - کولتوری له ناوچه‌ی موکریان داده‌مه‌زیت و له گه‌ل حیزی (خوبون) و شۆرشى نارارات له پینه‌ندی دا ده‌بن و ههر وه‌ها له گه‌ل تینکۆشه‌رانی کوردستانی خواروش پینه‌ندی داده‌مه‌زیت. وه‌ک شه‌هید ماموستا حمه‌منى قۆلجی باسی ده‌کرد، دامه‌زیتنه‌رانی ئه‌م کۆمه‌له‌یه بریشی بوون له : پینشه‌رای شه‌هید قازی محممه‌د، قازی کاکه حمه‌می بۆکان، شیخ ئه‌حمه‌دی سریلوا و مه‌لا ئه‌حمه‌دی فه‌وزی. پتر یو بلاؤ کردنه‌وه‌ی کتیب و نووسراوه‌ی کوردی و پاراستنی زمانی کوردی تینکۆشاوان. ماموستا فه‌وزی له سوله‌یمانه‌وه هاتوته دیوی موکریان، له نیو بزوتنه‌وه‌ی کوردستانی خوار و زاپه‌رینی شیخ محممودی نه‌مر چاری کراوه‌ته‌وه و له وریا کردنه‌وه‌ی هه‌ستی نه‌ته‌وایه‌تی و تینکۆشان بۆ په‌ره پیدانی زمانی کوردی ده‌ورینکی بالای هه‌بوه. ره‌نگه تاقه مه‌لای نیشتمانپه‌روه‌ری ئه‌و ده‌می بوو بی که هه‌ستی کوردایه‌تی له کوردستانی نیراندا

بلاؤ کرد بیتوهه. به داخوه نهله باره ی نو کۆمه له و نه له باره ی ماموستا
 فهوزیهوه نووسراوه یهک به جێ نهماوه مهگه ر بۆ ناساندنی پتری مهلا
 نهحمده ی فهوزی پهنا بۆ نووسراوه ی ماموستا هینمی رهمه تی به رین.
 شاعیری میلی کورد ماموستا هینم له باره ی مهلا نهحمده ی فهوزیهوه
 ده نووسی: « ماموستا فهوزی له گوندی کولێجه مهلا یه تی ده کرد. ده بی بلیم
 من ده سترکدی فهوزیم. نو هه لی وه شاندمه وه، تینکی هه نشیلام و سه ر له
 نوی دروستی کردمه وه. نو ده رکی زانین و فیز بوونی بۆ کردمه وه. نو ریگی
 ژبانی پی نیشاتدام. بینگومان ته گه ر نه چویمه خزمه ت فهوزی و له که ن نو
 ماموستایه نه خوێندبايه، ریبازی ژبانم نو ریبازه نه ده بوو که گرم و پیندا
 رویشتم و نیشتا ش به رم نه داوه. نو تینکه یاندم من رۆله ی کوردم و کوردیش
 نه ته وه یه کی بی به ش و چاره ره شو زور لیکراوه و ده بی رۆله کانی له پیناو
 رزگاری کردنیما فینا کاری بکه ن و له خۆ بوردوویی نیشان یه ن..... نو
 حالی کوردم کوردی زمانینکی ره وان و به ر بلاؤ وه وه له مه نده و ده کری نه ده یینکی
 که ره وه دنیا په سندی هه بی. نو حاجی قادری کۆبی، نالی، کوردی، سالم،
 مه له ری، حه ریق، مه حوی، ته ده ب و وه فایی پی ناساندم و شیه ره کانی نه وانی بۆ
 شیکرده وه..... فهوزی به بروای من یه کینکه له وه که ره په یه وه نه ی میژوری
 کوردستان که داخه که م شوینه وه وه کانی فهوتان و خوشی له بییر چۆته وه. نو لاوه
 کوردانه ی له سه رده سی پانشایه تی ره زاخانی په هله ری دا که به ته قلیدی ته تا
 نووک خه ریک بوو گه لی کورد له کوردستانی تیراندا بوئینته وه و به کینک له
 سی کوچکه ناو ره بوو که په یمانی سه عدا بادی پینک هینا بوو ، نازایانه
 کوردا یه تیان ده کرد. یا راسته و خۆ شاکردی فهوزی بوون ، یا شاکردی
 شاگرده کانی نو...» (۲۳)

نو لاوه کوردانه ی که ماموستا هینمی شاعیر ناماژه یان بۆ ده کات ، ده بی
 هه ر نو کۆمه له پچوکه بوو بی که له که ل مهلا تمحمده ی فهوزی له

نو لاهه گوردانه‌ی که هاموستا هینمی شاعیر ئاماژه‌یان بز ده‌کات ، ده‌بی
 هه‌ر نه‌ر کزمه‌له پچوکه بروبیی که له گه‌ل مه‌لا ئه‌حمه‌دی فه‌وزی له
 تینکۆشانی کوردایه‌تی دابوون. یا ده‌کری ئه‌نداماتی نه‌و ده‌سته‌یه بوو بن که له
 ساله‌کانی ۹۳۵ دا له سابلاخ کزمه‌لنیک به ناوی (محمه‌دی) به سه‌رۆکایه‌تی
 نیشتمانپه‌روه‌رنیک به ناوی محمه‌د خه‌تیو داده‌مه‌زینن. ئه‌م ده‌سته‌یه کتیب
 و روژنامه‌ی کوردی وه‌گیر ده‌خه‌ن و له نینو خه‌لکدا باسی سیاسی بلاو ده‌گه‌نه‌وه.
 زۆریه‌ی یه‌شدار بوانی ئه‌م ده‌سته‌یه له زه‌حمه‌تکیشانی توژی خوارووی
 کزمه‌لبوون. دیاره هه‌ر ئه‌وه‌ی هه‌یه‌ک بوه که نه‌توانن نووسراوه‌یه‌ک سه‌باره‌ت به
 ئامانج و مه‌رامی خزیان بلاو بکه‌نه‌وه. به تایبه‌ت له سه‌رده‌می حکومه‌تی ره‌زا
 شادا که هه‌موو بیرو باوه‌ر و بزوتنه‌وه‌یه‌ک خه‌فه کرا بوو. دیار نیه ئه‌م ده‌سته‌یه
 له تینکۆشاندا چه‌ند په‌ر ده‌وام بوه، نه‌وه‌نده‌یه محمه‌د خه‌تیو له لایه‌ن
 ده‌سته‌یه‌کی ده‌وله‌مه‌ند و توژی سه‌رووی کزمه‌له‌وه کوژراوه. « (۲۴)

حکومه‌تی ره‌زا شا نه‌یتوانی گیانی ئازادیخوازی و بیرو نیشتمانپه‌روه‌ری
 کوردایه‌تی له جه‌سته‌و فیکری روناکبیرانی نیشتمانپه‌روه‌ری کورد دا بمرتی.
 بیرو ئازادی و رزگاری به شینوه‌ی جو‌ر به جو‌ر له‌و سه‌ر ده‌مه تاریکه‌دا له
 په‌رهمی روناکبیرانی کوردستاندا ده‌نگی داوه‌ته‌وه. له نینو روناکبیرانی ئه‌م به‌شه‌ی
 کوردستاندا شاد ره‌وان هه‌سه‌ن سه‌ه‌فی قازی ناسراو به (سیف القضاء) و
 هاموستای شاعیرانی موکریان له به‌سته شیعری (گوردینه‌)دا زۆر به ئاشکرا و به
 ئازایی بی به‌شی و ژنر ده‌ستی کورد نیشان ده‌دا و کورده‌کان بز خه‌بات و به‌ر
 په‌رگانی هان ده‌دا. شاعیر بی خوداتی و بینک‌ه‌سی کورد له گه‌ل یارو دۆخی
 بالا‌ده‌سته‌کانی کورد پینک ده‌گری و ده‌لی :

« کوردینه‌تا گه‌ی ئینه‌ له کینان میسانی دینو
 دین و ده چین و بز مه نه‌بی قه‌ت خودانو خۆبو
 دینی وانه که‌هکه‌شان و زنی ئینه‌ په‌رده‌لان

جینی وانه تهخت و بهخت و جینی نینه بهرد و چینو»
 « رهشماله مال و کدشک و په نیره مه تاعی مه
 قه سرو سه رایس خه لکی دبه پر له زهر و زینو»
 سهینولتوزات هوی ژیر دهستی و کلزلی کورد دهست نیشان دهکات و لزمه بان
 دهکا و دهلی:

« چون دوژمان ده گهل بهک و نیشانه یه کیتی
 راتان ددهدن به جاری له هه ورزی یز نشینو»
 « ژیر دهستی و نبتاعه تی بینگانه تا به گه ی
 شدرمه له یز مه هینده بژین بی نیشان و نیو»
 سهینی قازی لهو سهر دهمه تاریکه دا کورده کان هاندهدا یز تینکوشان و
 دهلی:

« نهو ژینه بهو زه لاله ته یز چپته چاوه گهم
 برین له رنی نه جاتی وه تن با به نیر و مینو
 « نازادی سهر به خزی ، میری و گه وره یی
 داوا بگدن به زار و زمان و ددان و لیرو»
 سهینی قازی سالی ۱۹۳۵ له پارچه شیرنکی دیکه دا روو ده کاته کورده کان
 و دهلی:

« حدیفه میلله تینک شش ههزار سال بی
 نوکوری مالان روت و ره جال بی»
 نوکوری مالان شدرمه له یز مه
 کولان هه لگین به کومه کومه»
 چیدی دوژمانان به خز خوش مه گدن
 بوژو و گه پهنک بالآ پوز مه گدن»
 تا گدی له ده رکان کز و بلاو بین؟

بی مه‌زن و گه‌وره و سر بی کلاو پین»
 « هدر کس تاره‌زوی مالانی هه‌بی
 وه‌جاشی کونر بی، مندالی نه‌بی»
 « نو بهد به‌ختیه له کورد روی دا‌بو
 له بهر نه خویندن کوزیان ساوا بو»
 « واجیه خویندن بز دتیا و دپنی
 پینغه‌مبه‌ر له‌مرروی بز چونی چینی» (۲۵)

نه‌گه‌ر به وردی شیمه‌رکانی سه‌یفی قازی بدرینه بهر لیک‌نولینه‌وه‌ی زانستی
 و باب‌ه‌تیانه شی بکرنه‌وه هه‌ر نو رنبا‌زه نیشان ده‌دن که نه‌همه‌دی خانی له
 کوردستانی سه‌رو و حاجی قادر له کوردستانی خواری رچه‌یان شکاندوه و
 سه‌یفی قازیش له کوردستانی رژو هه‌لات درنگ‌تر نه‌یه‌یشتوه نهم رچه‌یه کونر
 بینه‌وه، به سه‌ریدا رویشتوه و به نه‌ته‌وه‌گه‌شی نیشان داوه.

رنخراونکی دیکه له مه‌هاباد باسی لیه‌وه کراوه و هیچ نو‌سراوه و به‌لگه‌ی له
 پاش به جی نه‌مان، (حیزی نازادی خوازی کوردستان) بو. « له سالی ۱۹۳۹
 -۱۹۴۲ جو‌ره پینوه‌ندی‌یه‌ک به ناوی (حیزی نازادی‌خوازی کوردستان)‌وه
 په‌یدا بی‌وو که رابه‌ریان دوکتور عه‌زیز زه‌ندی بو. به‌لام هیچ پرز گرام و‌گوفارو
 بلا‌وکراوه‌ی ده‌روه‌یان نه‌بو. تنه‌ها به‌یانیکی ناو داری نهم حیزه‌ نه‌وه به‌یانه
 دوورودریزه‌ بو که به‌ بونه‌ی هاتنی له‌شکری سووری سزقیاتی یه‌وه بز به‌ خیر
 هینانیان له سالی ۱۹۴۲ دا ده‌ر کرا بو که تیا‌یا دا‌وای هه‌قه‌کانی کورد کرا بو
 به‌ هه‌قی رزگاری و سه‌ره‌خو‌یی کوردستانیشه‌وه . » (۲۶)

دیارده‌یه‌کی دیکه‌ له‌م قزناخه‌دا یۆنه ده‌بی باسی بکه‌ین نهم گزمه‌له‌ خه‌لکه‌بو
 که ریزیم ناوی نابون (قاچاخچی). نه‌وانه خه‌لکی جزر به‌ جزر یون له‌ هه‌مو
 ناوچه‌کانی کوردستان بز به‌رنچووون و په‌یدا کردنی نانی رزوانه‌ هاتو چۆ
 کوردستانی گه‌رمینیان ده‌کرد و کوتال و شتو مه‌کیان دینا و به‌ دزی واته‌ به

قاچاخی ده یانفرۆشت. حکومهتی په هله‌وری ناوی قاچاخی به سه‌ردا بریبورن و به هممو تواناوه بهر به‌ره‌کانی ده‌کردن. ئهو (قاچاخچیانه) که قهت دانیان بهم ستوروه ده‌ستکرده‌ی تیشتمانی کوردا نه‌ده‌یننا، به هاتو چۆی کوردستانی ئهو دیر خو و ناسایشیان له سنور داره‌کانی نیران و عیراق و تورکیا حه‌رام کرد بوو. نه‌وان له هاتوو چۆی خزیاندا ته‌نیا کوتال و شتو مه‌کی فرۆشتنیان نه‌ده‌یننا، به‌لکو بیری کوردا‌یه‌تی، ده‌نگو باسی بوونی قوتابه‌خانه و خویندن به زمانی کوردی و جار و بار کتیب و چاپه‌منی کوردیشیان ده‌هینا و زور به نه‌ینی ده‌یانگه‌یانده دۆست و براده‌ری یروا پینکراو و خولیا‌ی بیری نه‌ته‌وه‌یی. له دانیشتنی خۆمانه و له مزگه‌وتاندا چیرۆکی شوژی شیخ مه‌حمودی نهر و راپه‌رینی بارزانیان بۆ خه‌لک ده‌گنر‌ایه‌وه. له نینو قاچاخچه‌کانی سابلخ مه‌رزا حوسینی قروهر (حوسینی زیرنگه‌ران) وهام نه‌حه‌ده‌ی تیلاهی بۆ هینانی نووسراوه‌ی کوردی و بلاو کردنه‌وه‌ی بیری کوردا‌یه‌تی ده‌وری بال‌ایان هه‌بوو. هه‌ر ئه‌م ده‌وره یوو که له کاتی کۆمه‌له‌ی ژ.گ دا میرزا حوسینی قه‌ره‌شگه‌ران له راپه‌راندنی کار و باری کۆمه‌له‌دا ده‌ورنکی سه‌ره‌کی هه‌بوو. له ناوچه‌ی سندوس (قاچاخی‌یه‌کانی) گوندی ده‌ره‌ندی به پشتیوانی شیخ جه‌لالی تاهه‌ری که نیشتمانپه‌روه‌رنکی نازاو خه‌باتگیری دژی زولم و زوری و سه‌ره‌ رۆیی ژاندارم و مه‌عموره‌کانی حکومه‌تی بوو، کتیب و نووسراوی کوردی‌یان ده‌هینا. بۆ هه‌وه‌لین جار له ژیا‌نی روشنبیری بنه‌ماله‌ی ئه‌مه‌دا هیندی شیعری کوردی زانای مه‌زن و به ناو بانگی کورد مه‌لا مه‌حمه‌دی کویی که شاد ره‌وان مه‌حمه‌دی خانی له عیراقه‌وه بۆ هینا بووین بیر و ماله‌که‌ی ئه‌مه‌ی رووناک کرده‌وه. مه‌حمه‌دی خانی نیشتمانپه‌روه‌رنکی ناوچه‌ی سندوسی یوو که به پیاوه‌تی و جوامیری سوتاوی کوردا‌یه‌تی له ناوچه‌ ناسراو بوو. سالی ۱۹۲۸ له گه‌ل ده‌سته‌یه‌ک له (قاچاخچه‌کانی) گوندی ده‌ره‌ند و ناوچه‌ی شنزه‌ گیراو هه‌موویان بۆ شیراز و ده‌ور وه‌ری شیراز دور خسته‌نه‌وه. ئه‌م تیکۆشه‌ره له هه‌وه‌لی دامه‌زرانی

کۆمەڵە ی ژ.ک تا ناخرین رۆژی سەر ناندەوی وەک ئەندامینکی چالاک و تینکۆشەر و کۆڵنەدەری حیزبی دیموکرات خەباتی درێژه پێدا. زیندان، چەرمەسەری دەستی دەرەبەگ و وەدەر نان لە گوندی و کۆپەرەوی ژیان نەیانئوانی تینکۆشانی ئەم نیشتمانپەرە کز و لاواز بکەن. شیعەرەکانی مەلای گەرە کاری کردبوو سەر پیر و مینشکی ئێمە. بە رۆژ دەمانبرد لە مەززا و لە خەتی جوتیدا دەمانشاردەو. زۆر جار لە مزگەوت باهەم بۆ خەڵکی دەخویندەو.

د هەتا دەمەرم لە بەز کوردان دەتالم - عیلاجیان چۆن بەکم
 هاوار بە مالم» لەر کاتەو لە مینشکدا جینگیر بوو عیلاجی کوردیش هەر
 نەگراو.

ئێمە پێشتر شارەزای پێکمان لە سەر بلیمەتی و کوردایەتی و نیشتمانپەرەری مەلای گەرە هەبوو. خوا لینخۆشبوو مەلای مەعسومی عوسمانی کوردی خەلیفە مەلای مەسەنی قەل بۆ خویندن چووبو ئەو دیو ولە کۆزیه لە خزمەت مەلای گەرە خویند بوی. مەلای مەعسوم لە دانیشتی و لینگ کۆ بووتەرە و باس و خواسدا لە جیاتی « بەحسی دین و روکنی ئیمان» باسی مەزنیەتی و زانایی و نازایی و نیشتمان پەرەری مەلای گەرەوی دەکرد. دەدیگوت چۆن زەر شیخ و کۆلکە مەلایان دەکوێتی و ریسوایان دەکا و دژی خەرافات و نە خویندەواری خەبات دەکا. بۆ ئێمە وەک خەون دەهاتە پێش چا و چۆن دەبێ مەلایەک هەبێ ئاوا وەک مەلای مەعسوم دەگێرتەرە بوزی ئەم قسانە بکا و ئەم شیعرانە پلۆر کاتەو شەق دە بەیت و باری خورافات هەلدا. ئێمە لە ولاتی خۆمان مەلایان هەبوون ئەک هەر باسی شتی ئاویان نەدەکرد، بەلکۆر بۆ رەفتار و کردەوی دزنوی ناغاش لە ملیان دەداو تەنانەت دژی مەکتەب و فیر بوونیش دەوستان. مەلای مەعسوم نیلھامی لە مەلای گەرە وەر گرتبوو کاتێ کۆماری کوردستان تینکچوو، ناو براو مەلای گوندی خەلیفانی ملکێ مارفاغای شاوہ لەی برای لەرەتیاغای مامەش بوو. مەلای مەعسوم لە گەل خەڵکی گوندی دەچینتە

جیزانهای ناغا. ماراغا له نیو خه لگ روو ده گاته مهلا مهعسوم و ده لی: د
مهلا! مهلا سه گه کان چ ده کهن؟»

مهلا مهعسوم ناپینچیتته و ده لی: «ماراغا به قورعانی بز خزم لیم
خویندوره پتر له سه د کتیبی شهرعیم خرنندوته و تووشی بدک وشه ی (مهلا ی
سه گ) نه بووم. به لأم هه زار وشه ی (ناغای سه گ) م له کتیباندا دیوه. نیتر
را ده بی و ده گهریتته وه. به ساردی پایزی مهلا مهعسومیان له گوندی در کرد. ()
بروانه بهرگی به که می بیره و ره کانه) که ری حسامی.

وادیاره له باسه کم دور که و توومره وه له گه ل داوای لیوردن له خویندرانی به
ریز ده بی بلیم له رنگای نم به رواله ت قاچاخچبانه وه. پنهندی معنه وی و
سیاسی له نیوان خه لکی کوردستانی دابه شکرآودا به تین ده بوو. نم سنوره
ده سترکه ترخیکی نه ده ما وهیزه گانی نو حکومتانهش قهت نه دیانتوانی هاتو
چزی خه لک به وستین.

سالی ۱۹۳۷ پهمانی سه عدا باد له نیوان حکومتگه لی نیران و عیراق و
تورکیا و نه فغانستانا گرن درا. بناخه ی پهمانی سه عدا باد سالی ۱۹۳۵ له
کویونه وه ی کومه لی گه لان له ژنیف له نیوان وه زیرانی ده ره وه ی نیران و عیراق و
تورکیا داریزرا بوو. نامانچ و جه وه ره ی نم په یمانه که نینگلیزه کان وه ستای نه خسه
و دارشتنی بوون. مه به ستی سه ره کی یرتی بوو له کز کردنه وه ی حکومته کانی
ناوچه ی رز ه لاتی نیوه راست به تابه ت نیران و عیراق که خاوه نی کانگای
هه راوی نهوت بوون بز گه مارز دانی سنوره کانی به کیتی سؤفیتی. بز نه وه ی
زنجیری گه مارز دانی سؤفیت نالقه ی به تالی تیندا نه مینی دوو سالی گه ره ک بوو تا
حکومه تی نه فغانستانیش بز هاتنه نیوی نم په یمانه ناماده بکه ن و له
(۲۷) ۱۹۳۷/۷/۸ دا له تاران واژو پکری.

نه مانجه کانی پهمانی سه عدا باد له ۱ ماده دا کۆ کراونه وه و نیترا کراوه. نه وه ی
بز نیمه جینگای سه رنج و لی ورد بوونه وه به، ماده ی ۷ ی نم په یمانه به که به

ناشکرا نامانجی سرگوتکردن و نه‌هیشتنی بزووتنه‌وی سیاسی و چه‌کداری کوردی پیوه دیاره.

ماده‌ی ۷-۱- هدر یک له ده‌ولته‌ه‌ا و پدیمان‌کان به‌لین دده‌ن که له دور ویدی سنوره‌کانی خزیان له پینکها‌تن و بزووتنه‌وی تا‌قم و ده‌سته و کزمه‌لی چه‌کدار پیشگری بکه‌ن و رنگا نه‌ده‌ن هیچ رنکه‌خرا و ته‌شکیلاتینک له‌م ولاتانه دا به‌زری که نامانجی ویزان‌کردنی بنیاته‌کانی مه‌وجود و یا شیواندنی نه‌زم و هینما‌به‌تی ولاتی ه‌ا و پیمان بی له (سهر سنور یا دورر تر) یا یز رو‌خاندنی به‌ک له حکومت‌ه‌کانی ه‌ا و پیمان تی‌بگوشی» (۲۸).

دوای به‌ستنی پیمانی سه‌عده‌آباد حکومتی نیران گوشاری بز سهر گه‌لی کورد توند و تیژ تر کرد. به‌ ببنوی گرتنی (قاچاخ‌چیان) له سهراتس‌ری کوردستان ده‌ستیان کرد به‌ گرتنی که‌سانی ناسرا و جوامیز و خاوه‌ن ملک و سه‌روک عه‌شیره‌ت و ره‌شبیگیریک ته‌نانه‌ت چلکا و خزه‌کانی خوشیان پاشقول نه‌دان. هیندینکیان له به‌ندبخانه‌کانی ورمی و ته‌وریز راگرتن و به‌شی زوریشیان بز ناوچه‌ی شیراز و نیسه‌هان دورر خسته‌نه‌وه و تا رزخانی حکومتی په‌هله‌وی نه‌بیانته‌وانی بگه‌رینه‌وه. (۲۹)

له ناوچه‌ی بانه سالی ۱۳۱۷ عه‌سه‌نخانی فه‌شیر و عه‌پزه‌تخانی کوری و میرزا شریف و عه‌هدولا نازه‌نین و نه‌سرولا‌خانی ساوان و فه‌پزولا‌خانی برای و سه‌له‌مخانی کیره‌رز و کوری مه‌حمود خانیان گرت و بردیانه‌ تاران و تا سالی ۱۳۲۰ نه‌بیانته‌وانی بگه‌رینه‌وه. (۳۰)

زانای نیشتنا‌په‌روه‌ر (سه‌یف القضا‌ت) له پارچه شینرنکدا باسی قه‌ده‌خه کردنی زمانی کوردی و گرتن و دورر خسته‌نه‌وی کورده‌کان ده‌کا و ده‌لی:
« بز چی زمانی دایگی له نیمه مه‌ نع گرا - شه و هینده زولم و زه‌حمه‌ت و فه‌ورق و جوداتیه

ده‌گرانه دهل و به‌ونه نه‌سیری له نینو عه‌جه‌م - هه‌ورامی ،

سابلاخی و عیلى جلالیه

هیندینگ بز عیراق و بز سمنان و دامغان - دهستینکی بز شیرازی که جینی شینخی سههدی به
با دهر نراوی مهوئنه با چهپسی بز گونا - کوردینکی مهزن
و عاقل و مهردی حیساپه

ناغای سهیف نهو شیرانهی دواى روخانی رژیوی پههلهوی گوتوه بزیه دهلی

:

د هدر ماله کوردینکی دهچروی دوت دی شیونه - نهو روگه

هدر دینپهکی دهچی سهیر و شادی به

چهن خوشه که کورده کان دههینم به جتکی خز - شتین و پنج

و پهستهگ و چوغه و سزاتپه

گوربان و بم ورن بهنه دوسعی بهگتری - زرد سههپه رنگری و

دزی کارنکی چا نهه (۳۱)

د له حکومتی رهزا شادا کوردهکانی نیزان تک هدر له مافینکی

سههرتابیش بی بهشکران، بهلکو به توند ترین شیوه سر کوت کران. شوئینیزی

فارس دهسهلانی گرته دهست. نهدهب و کولتوری کورد کهوته بهر پلار و فهوتان..

کوزینی ناوی شارو گوئندهکان، دابهشکردنی تازهی کوردهستان، قهدهخه کردنی

زمانی زگماک (کوردی)، تهتانهت لهبهر کردنی لیباسی کوردی، ناواژوو کردنهوی

میژوو بز سهلماندنی نهه مهبهسته که کورد و فارس دوو نهتهوهی جیواواز نین

دهستپنکرا، نووسهسانی وهک (رهشیدی یاسمی) خهریکی ناماده کردنی نهه

بابهته بوون. له سر دههگای نیدارهکانی دهولهتی له کوردستان تووسرابوو، به

فارسی قسه بکهن. حکومتی نیزامی له سهوانسهری کوردستان دامهزرا. چاره

نووسی خئلک کهوته دهست مدعموری نیزامی و ژاندارمی رهزا شایی.

تهنیکردنی به کومهل، کوچ پینکردنی نیجباری، زیندان و کوشتار له سیاستی

ره‌زا شا بیون. سوره رای ثم بارودوخه و حکومتی نیزامی و توند و تیژی له کوردستان، خه‌لگ خه‌باتیان دریزه پنده‌دا و جارویاریزیاری خه‌لگ به شکلی راپهرین و کوشتی نیزامی و ژاندارم خزی ده‌نواند» (۳۲)

به کورتی سیاستی شوقینستی حکومتی ره‌زاشا کورده‌که‌ی له تواننده‌وو فهوتان نیزیک ده‌کرده‌وو. به‌لام به قه‌وئی ئارچیبالد روزولت: «ره‌زا شا ههر چند به کوزینی لیباس هستی نه‌ته‌وه‌یی و مه‌زه‌ه‌بی سهر کوتکرد، به‌لام به ته‌واوی له به‌ین نه‌چوو. ههر وه‌ک پزروی بن خوله‌مینش دا‌پوشرا، به‌لام به به‌کجاری نه‌کوزایه‌وو.» (۳۳)

په‌راویزه‌کانی به‌شی چواره‌م

- ۱ - حیاتی به‌حیا - تاریخ معاصر جلد چهارم - ۱۳۶۲، ل ۲۶۱
- ۲ - قاموسی دیپلماتی - به‌رگی به‌که‌م، موسکو ۱۹۸۴، ل ۴۱۱ - ۴۱۲
- ۳ - دوکتور عبدالرحمانی قاسملو - کوردستان و کورد، ۱۹۷۳، ل ۶۴
- ۴ - کریس کوچیرا - میژوری کورد له سده‌ی ۲-۱۹، وه‌رگیزانی محمد رایانی، ۱۳۶۹، ل ۱۷۲-۱۷۳
- ۵ - گۆقاری دنیا - ژماره ۱۲، اسفند ۱۳۵۴
- ۶ - مه‌سه‌له‌ی مصلبی له ولاتانی نیزیک و ناوه‌راست-موسکو، ۱۹۷۰، ل ۶.۸
- ۷ - عبدالله مردوخ-تخریف تاریخ کرد، گۆقاری الفباء، جلد پنجم، پاریس، ۱۹۶۳، به‌همت غلامحسین ساعدی
- ۸ - هه‌مان سهر چاوه‌ی پینشرو
- ۹ - ره‌شیدی باسی - کردو پیوستگی نژادی و تاریخی، وه‌ر گیزانی که‌ریم زهند، ۱۹۶۹، ل ۷۴
- ۱۰ - محمد قاضی - خاطرات یک مترجم، ۱۳۷۱، ل ۱۱۳
- ۱۱ - خاطرات دوکتور کریم سنجابی ۱۳۶۸ ل ۴۱۹ - ۴۲۰
- ۱۲ - واسیلی نیکیتین-کردستان و کرد، وه‌رگیزانی محمد قاضی، ۱۳۶۶، ل ۴۲۳
- ۱۳ - دوکتور جلال مه‌تینی - رۆژنامه‌ی که‌پهان، ۲۴ ژانویه، ۱۹۸۰

۱۴ - دكتور نيسماعيل بيشكيجى- دور چار پينگهوتنى رۇزنامە نووسى، ۱۹۹۲، ل. ۴.

۴۱

۱۵ - دوكتور داوهرى شىنخاوه-ندى- زايىش و خيزشى ملت، تاران، ۱۳۶۹، ل. ۲۷۳

۱۶ - خاطرات حسين فردوست-، ۱۳۷۰، ل. ۸۷

۱۷ - سيمين داتشور- سوشون، ۱۳۶۵، ل. ۵.

۱۸ - نيوانوف- ميژوروى نازەى نيزان، موسكو، ۱۹۷۷، ل. ۸۶

۱۹ - كردستان - ژماره ۵، ۲۷ مای ۱۹۴۶- گردهوه كۆيى حەسەنى قازى ۱۹۹۴

۲۰ - مرتضى راوندی- تا، ريخ اجتماعى ايران، ايرانشهر، ژماره ۲۸، سپتامبر، ۱۹۸۳

۲۱- كهرىي حسامى- كۆمارى ديموكراتى كردستان با خود موختارى، ۱۹۸۶ ل

۲۸-۲۷

۲۲ - هەمان سەر چاوهى پيشور ل. ۳.

۲۳ - هينن- تاريك و روون، ۱۹۷۴، ل. ۱۱-۹.

۲۴ - نورسراوهى دهستەى ليكۆليندەرى راديز تەلەفيزيونى مەھاباد، ۱۹۵۵

۲۵ - ديوانى سيف القضاة، گردهوه كۆيى قازى ئەحمەد، ۱۳۶۱ و ل. ۳۵-۳۶-۵۲-۵۳

۲۶ - جەلال تالەبانى- كوردايەتى، ۱۹۶۶، ل. ۸۸

۲۷ - قاموسى دىپلوماتى- بەرگى سەيم، موسكو، ۱۹۸۶، ل. ۶

۲۸ - كۆي پەيماننامەكانى ميژوروى نيزان- بەرگى سەيم، تاران، ل. ۲۱۷-۲۱۸

۲۹ - كهرىي حسامى- كۆمارى ديموكراتى كوردستان يا خود موختارى، ۱۸۶۶، ل. ۳۵

۳۰ - محمد رنوف توكلى- جوغرافىبار تارىخ بانە- كردستان ۱۳۶۳، ل. ۱۸۷

۳۱ - بەھەمنى خاگباز- نكاتى تارىخى پيرامون جنبش ملت كرد..... ل. ۴.

۳۲ - تارجيبالد روزولت- شرق اموختن، ۱۳۷۱، ل. ۲۷.

به‌شی پینجه‌م:

شهری دووه‌می دنیاگر و روو‌خانی حکومتی په‌هله‌وی

سالی ۱۹۳۹ به په‌لامار دانی لهستان له لایهن له‌شکری نه‌لمانی نازیه‌وه شهرینکی خونناوی له ئورویا ساز بوو، هر پینج قاره‌ی جیهانی گرت‌وه. له س‌رو به‌ندی ن‌م شه‌رده‌ا حکومتی ئیران پینوه‌ندینکی به تینی سیاسی و نابووری و کولتوری له گه‌ل نه‌لمانی فاشیستی دامه‌زاند بوو. پسپوز و کار ناس و نه‌ندازیاری نه‌لمانی له ته‌واوی بنکه و بنیاته پیشه‌سازیه‌کانی ئیراندا کاریان ده‌کرد و ده‌ستیان هه‌بوو.

له سه‌ره‌تای شه‌ردا حکومتی په‌هله‌وی هیوایه‌کی زوری به سه‌ر که‌وتنی نه‌لمان هه‌بوو. ته‌بلیغاتینکی هه‌راو به قازانجی هیتلهر ده‌کرا و وایان بلاو ده‌کرده‌وه که هیتلهر له ره‌گه‌زی ناریه و ته‌نانه‌ت ناویشیان بو ساز کرد بوو، ده‌یانگوت ناوی (حه‌یده‌ره).

له گه‌ل نه‌وه‌ی که نازیه‌کان له نه‌لمان ده‌سه‌لاتیان په‌یدا کرد، ره‌زا شا دوکتور مه‌تینی ده‌فته‌ری کرد به سه‌رزک وه‌زیر و نه‌رکی سه‌ره‌کی ده‌وله‌تی مه‌تین ده‌فته‌ری نه‌وه بوو که له نه‌لمان نیزیک بینه‌وه. ژماره‌ی نه‌ندازیار و پسپوزی نه‌لمانی له ئیران له ۶۰۰ که‌س تیپه‌ریبوون. له گه‌ل پینشروه‌ی له‌شکری

نهلان و نيزيك بوونه و ه بيان له چياكانى قهقاز رهزا شا جار و بار قسهى به ئينگليزه كان ده گوت. دياره ئينگليزه كان كه پياوه كانى خويان خزانده بوه نيو دهر بارى سه لته نه تى نيزانه وه له م هه لئوسته ي رهزا شا بى خه به ر نه بوون. له گه ل شكانى نهلمان له جده به ي شهر رهزا شا په شو كا. مه نسورالملكى نوكه رى ئينگليزى كرد به سه روك وه زير. مه نسورالملك به رهزا شاي گوت : هاو په يمانه كان له بوونى كارناس و نه اندازيارى نهلمانى له نيزا ندا ناوازين. گورج له ماوه ي ۲۴ سعات دا ۶۰۰ كار ناسى نهلمانى به سوارى كاميون ناره توركييا، لاي وايو به م كاره مه سه له كوتايى پينديت و ئينگليز ده ستى لى ناده ن به لام به هه له چوو يوو. سعاتى چوارى به يانى زوو روى سيني خه رمانانى ۱۳۲ هيزى هه ر سى ده وئمتى ئينگليز و روس و ته مريكا هاتنه نيو خاكي نيزان. رهزا شا ناچار بوو ته تسليم بى. له ترسى نه وه ي له لايهن روسه وه به ديبل نه گيرى به په له رايكرد.» (۱)

دوكتور كه ريمى سه له جابى له بيروه وه ره كاتيدا ده لى: « پيشكه وته كانى نهلمان له نوروپا و توانا و ده سه لانى، رهزا شاي غه ره كرد بوو. نهو چونكه كا براهكى ديكتاتور بوو، ديكتاتورى خوش ده ويست. جگه له وه له ئينگليزه كانپيش ده ترسا و به لام له دلدا هيتله ر و رژيمه كه ي نه وي خوش ده ويست. له لايه كى تر له روسان ده ترسا و له كومونيزم بيزار بوو. بويه ته واو مه يلى به لاي نهلماندا كه وتبوو.» (۲) له گه ل ساز بوونى شهر له نوروپا حكومه تى نيزان توندو تيوى پترى نيشانده دا. ژاندارم وه ك سه گى هار به دينهات وه ر ده بوون، به ياننامه يان پلاز ده كرده وه و ده ستيشيان له راو ورو و تالانى خه لك نه ده گيروه. له به ياننامه كاندا نووسرابوو: هه ر كه س باسى شهر بكات له نوروپا به توندى سزا ده درى.

له سه رو به نده دا كه سرت و خورت له باره ي شهر و چاره نووسى حكومه تى نيزان له نيو خه لكدا په يدا بيوو. روى سيني خه رمانانى ۱۳۲ راديز تاران راگه ياندى ستادى نه رته شى نيزانى پلاز كرده وه . له به ياننامه كه دا گوتر بوو

سۆپای روس و ئینگلیز له لای خوار و سهروو سنووری ئیزانیان په‌راندوه و هاتوونه نیو خاکی ئیزانه‌وه. خه‌لک به بیستنی ئەم خه‌به‌ره که‌وته خۆشی و مزگینیان به به‌کتر ده‌دا.

هه‌ر له‌م رزژه‌دا چه‌ند فرژکه‌ی شوهره‌وی سنووری ئیزانیان په‌راند و له‌ عاسمانی شین و ساوی کوردستان هه‌وه‌لین به‌یاننامه‌ی نازادیان به‌ زمانی کوردی و تورکی نازریایجانی به‌ ولات دا بلاژ کرده‌وه. به‌ دوا‌ی بلاژ کردنه‌وه‌ی ئەو به‌یاننامه‌یه‌دا نه‌رته‌شی شاهه‌نشاهی که‌ ماوه‌ی ۲۰ ساله‌ بز راو ورووت و لیدان و کوشتاری خه‌لک په‌روه‌ده کرا بوو، چه‌کی فرندا و ناداری به‌ سه‌ر پاداره‌وه ته‌ما. شاعیری ناواری کورد ماموستا هه‌ژار به‌م بزنه‌وه له‌ پارچه‌ شیعریکه‌دا ده‌لی:

« چ فرژکه‌ موجه‌سه‌مه‌ی شادی - کهنی تیندا بوو؟ فرشته‌ی نازادی

« به‌ بلاژ بوونی دوو په‌ر ناگاهی - بوو بلاژ نه‌رته‌شی شه‌ه‌تشاهی»

ئه‌فسه‌راتی پایه‌ به‌رزی له‌شکری ئیزان که‌ سنگیان به‌ میدال و نیشان ده‌رازانده‌وه، ئەم جاره‌ له‌ کوردستان له‌ ترسی قین و توره‌یی خه‌لک خویان به‌ جلی جوانی ژنان داده‌پۆشی و به‌ره‌و تاران و ته‌وریز رایان ده‌کرد.

به‌ر له‌ وه‌ی له‌شکری هاو په‌یمانان بینه‌ ئیزان، نه‌رته‌شی ئیزان له‌ ته‌وریز له‌ ناوچه‌ی جولفا نیزیگ سنووری شوهره‌وی له‌ مانور دا‌بوو، خۆی بز یارمه‌تی ئەلمان و په‌لامار دانی شوهره‌وی ناماده‌ ده‌کرد. ده‌لین رزژنک فه‌رمانده‌ی له‌شکری ئیزان ده‌چینه‌وه ته‌وریز که‌ راپه‌رت بدا به‌ شاهه‌ختی که‌ فه‌رمانده‌ی هه‌موو له‌شکری سه‌رووی رزژناوا بوو.

شا به‌ختی ده‌پرسی:

- ورمی له‌شکر چۆنه‌؟

- قوریان زۆر خه‌راپه‌. له‌شکری شوهره‌وی له‌ نینه‌وه‌ دیاره‌. قه‌تار و ترومبیل له‌

هاتوو چز دان و نازوخهو چهک و کهل و پہلی پنیوستیان بز دی. لهشکری نیمهش رژی وایه لهم چیار کهژه ناوی خواردنهو هشی ناگاتی.

شا بهختی توره ده بی و ده لی:

- بیدهنگ به. ثم قسانه چی به؟ ما شاه داریم، شاهنامه داریم، آنها چی دارند؟ (واته نیمه شامان هه به و شانامه مان هه به، نه وان چی بان هه به؟)

نهو لهشکری خاوهن شا و شانامه به دبتهی دوو فروکهی شوروی له ناوچهی سهرووی نیران و له کوردستان بلاوی کرد و هبچی به سر هبچهوه نه ما. له کوردستان گهلی کورد که ساله های سال نازار و سته می دهستی ثم نه ورته شهی ده چنشت، پیاوانه له نه رته شهی شه هه نشاهی گه ورته خز، ده ستیان به سر چهک و چزلی لهشکر داگرت و کوردستانیان له لهشکر و ژاندارمی تریاکی پاک کرده وه. بز شاره زایی زیاتر له سیاسه تی نیمپریالیسته کان سه باره ت به حکومه ته ده ستیزیه کانیان با سه برنکی و ته کانی دوکتور که ری سه نجابی بکه یین: و له هه وتوی یه که می مانگی شه هریوه وی سالی. ۱۳۲ (۱۹۴۱)

رادیزم کرده وه له پر خه به رنگ وهک بروسک ته وای له شمی له رزاند. بیستم که هیزی روس له شمال و هیزی نینگلیز له رز ناواو جنوبه وه نیرانیان په لامار داوه. رادیزی نیران ثم خه به ری بلاو کرده وه، لینی زیاد کرد و گوتی: هیزیه کانی ده ولتهی له به رانیه ر نه واندا بهر به ره کانی ده کهن و ته سلیمی بینگانه نابن. پاشان رادیز بی. بی. سی. م کرده وه. دیتم به ده نگینکی زرتوند و چاره روان نه کراو شه خسی ره زاشای په لامار ده دا. تاوانه کانی نهو ده گیزیتته وه و ده لی: نازادی نیرانی له به یین برده وه، هه شروته ی پینشیل کرده وه، ملکی زوری داگیر کردون، چه نده ی دزی کرده وه، فه سادی نه خلاقی پهره پنداره، خه لکی بی تاوانی گوشته وه. به گورتی ته واری نهو کارانه ی له سه رده می ره زاشادا له گه ل بیده نگی نینگلیز و به شینکی به موافقه ت و ناماژه ی نه وان کرا بوو، به هیزشینکی توند به ره زاشایانه وه ده لکینی: «(۳)

نژردووی سووری سؤقینتی هر وهک به تینک شکاندنی لهشکری نهلمانی تازی
 ولاتانی داگیر کراری نورزیای رزّه هلاتی له چنگ فاشیزم نهجات دا، کوردستان و
 کوردیشی له دست زولم و زور داری حکومتی پهلهوی رزگار کرد. بز دهلیم
 نژردووی سوور کوردستانی نهجات دا؟ خز معلومه که لهشکری ئینگلیز و
 ئهمریکاش هاتنه نیزان. به گوزیهی رینک کهوتتی هاو پهیمانهکان مهلبهندی ژیر
 دهسلاتی ئینگلیز و روس له نیزان پیشتر دیاری کرا بوو. ناوچهی خوارو واته
 له سهقز بهو لاره بز لای کرماشان ناوچهی نفوز و ژیر کونترولی ئینگلیز بوو.
 ناوچهی سهروش له ورمیوه بز لای ماکز و سنوری سؤقینت کهوتبوه ژیر نفوز و
 دهسلاتی لهشکری روس مهلبهندی ناوهندی کوردستان خالی مابزوه. له مهلبهندی
 لهشکری ئینگلیز دهسلاتی شومی حکومتی تاران سه ره رای راکردنی رهزاشا و
 تینکچوونی دام و دهزگای دیکتاتوری له پهنا لهشکری ئینگلیزدا هر مابوو.
 لهشکری نیزان دیسان نهک هر دهسلاتی خزی پاراست بوو، بهلکرو
 له کوردستانی ژیر کونترولی ئینگلیز سهر کوتکردنی رابه رین و تینکوشانی کوردی
 دریزه پیندهدا. پینشی یزوتتهوهی سیاسی و رزگاربخوازی کوودیش گیرا بوو. بهلام
 هر وهک گوترا له مهلبهندی نفوزی لهشکری رووسدا، کورد زنجیری کوبلهتی
 پساند بوو، بهرهو دیاریکردنی چاره نووس و وهدهست هینانی نازادی قولی لی
 ههلهالیبوو. « رهزا شای پهلهوی دهیوست کورد بتوئینتهوه و شونهواری
 فهرهنگ و فولکلور و زانست و جل و بهرگ و دابو رهسمی کوردی بغهوتینی. »
 به کورتی ههروی رهشی ملهپوری و دیکتاتوری سهرانسهری عاسمانی نیزان و به
 تایبعت کوردستانی داگرتیوو. تابلوی گهوره به خهتینکی جوان که شیعیری (چه
 فرمان یزدان چه فرمان شاه) ی لی نووسرا بوو، له گهل دهستوری: (فارسی حرف
 بزینید) له شونه گشتهبکان ههلاهوسرا بوو. « (۴)

به هاتنی نژردووی سوور بز بهشی سهرووی کوردستان شا و فهرمانهگهی و
 نهرتشهگهی نهمان. کۆمهلاتی زهحمهتکینشی کورد سالاتی رووسیان ناو نا

کورد که زمان و قهله میان نازاد بیوو، به شیعره پەخشانی جوانی کوردی
بشوازبان له هاتنی نۆردووی سوور ده کرد. ماموستا ههزاری رهحمهتی له
شیعریکی خزیدا دهلی:

رد بیست سالن له ژیر چهنگالی عهجهم - نالاندم به سهه
دهرد و ههم و خهم
« کئیری بهختمان وهای گرتیوو تم - رووس نهجاتی دام بوو
به فرشتهم»

ناوچهی مههاباد لهو وهزعه دورر بوو. واته نه ولاته رژژ ناواییهکان لهشکریان
تیندا جینگیر کرد بوو و نه لهشکری سوور. بهم شینویه وهزعیکی تایهتی له
ناوچهی مههاباد خولقا بوو» (۵)

دوو دیاردهی لینگ جیاوازه کوردستان

هاتنی نۆردووی هار پهیمانان و رووخانی حکومهتی رهشی رهزاشا لهو کاتهدا که
بوو به هوی نازادی کورد و نه مانی بالآ دهستی زور دار و خوین مژ. ههر لهو
کاتهشدا دوو دیاردهی لینگ جیا واز له کۆمهلی کوردهواریدا سهریان هه لندا.
یکه میان خهسلت و ناکار و کوردهوی دزیو و نارهسندی دهه بهگی و
عاشیرهتی. نهم دهه بهگ و خاوون ملکانهی که له سهه دهمی دیکتاتوری
په هلهوید له ناست ژاندارم و مهعموری عهجهم ملیان حیز ده کرد و به
دیتنی ژاندارمیکی تریاکی وهک کیسه له ده چوونه وه نیو قاپینگی خویمان، نینستا
چهکیان که وتبوه دهست و له راوروت و تالان و شهه خۆری که وتبونه خۆ. (۶)
سهردار عهشیرهت و دهه بهگی کورد له جیاتی دهرفهت هینان له ههلی
هه لکه وتوو وه تینکۆشان بز به کینتی و زرگاری و سهه به خۆزی که وتنه نازاوه

نانه‌وهو یه کتر کوشتن و تالانی بیده‌سه‌لاتان. له ناوچه‌ی ورمی زبرو به‌گی هدرکی
 و همزه‌ی سواره و قوله ناغای دیکه‌ی شکاک و هدرکی له کار و کرده‌وه‌ی دزبو
 نه‌ونده‌یان شوو لی ههلکی‌شا که رووسه‌کان مه‌جیور بوون به‌دمیان داده‌نه‌وه. له
 ناوچه‌ی بانو هه‌ورامان همه ره‌شید خان له عیراق گه‌رایه‌وه و ده‌ستیکرد به
 ناژاره و شه‌رو شوری رن‌گرانه، سه‌قزی تالان‌کورد، بانه‌ی ناگر تی‌به‌ردا و له به‌راتیبه‌ر
 له‌شکری تی‌زانی‌شدا خزی نه‌گرت و گه‌رایه‌وه یز دیوی کوردستانی خواروو. همه
 ره‌شید خان جارنکی دیکه هاته‌وه کوردستانی ئیزان و بوو به ژه‌نرالی گو‌ماری
 کوردستان و فرمانده‌ی جه‌به‌ی سه‌راو سه‌قز. « نه‌رتشی ئیزان له‌به‌ر یه‌ک بلا‌و
 بوو. عه‌شیره‌ت ده‌ستیان گه‌بشته‌چدک و جبه‌خانه. سه‌رۆک تایفه له‌حه‌پی و
 دوور خسته‌نه‌وه گه‌رانه‌وه. هیندی له‌وان به‌گه‌زیه‌ی داب و ره‌سمی خزبان ده‌ستیان
 کرد به‌تالان و رووتانده‌وه‌ی خه‌لک. هیندیکیش بز په‌ره‌ پیدانی ده‌سه‌لاتی
 خزبان گه‌وته‌گار. » (۷)

شاری مه‌هاباد که له‌بواری یازرگانی و روشنبیری‌یه‌وه ناوه‌ندی تم به‌شه‌نازاد
 کراوه‌ی کوردستان بوو له‌لایه‌ن عه‌شیره‌ته‌کاری ده‌ور و به‌روه‌که‌چه‌کدار بیوون،
 له‌مه‌ترسی دابوو. ترسی نه‌وه هه‌بوو که یه‌کی له‌وه‌عه‌شیره‌تانه و یا قوله
 ناغایه‌کی چه‌کدار ده‌ست دریزی بز سه‌ر مه‌هاباد بکا. له‌نیو شاری مه‌هاباد دوو
 هه‌لوستی جیاواز ده‌هاتنه‌به‌ر چار. هه‌لوستی بزرزواری ده‌ست روشتوی شار
 که بز پاراستی سامان و مال و ملکیان پالیان وه سه‌رۆک عه‌شیره‌ت و ناغا به
 زیپکه‌کان دابوو. نه‌ک هه‌ر نه‌وه به‌لکوو راسته‌و خو خزمایه‌تیان له‌گه‌ل ساز
 کردن. کچیان ده‌دان به‌کوره‌ ناغاکانی ده‌سه‌لات دار و سه‌رۆک عه‌شیره‌ت ده‌یان
 هینان مال و ملکی خزبان پی‌ده‌پاراستن.

له‌لایه‌کی‌تر بازاربانی پچوک و روناکبیرانی وریا و هیوا به‌خو ده‌سته‌ی
 چه‌کداریان بز کیشک و به‌رگری و پاراستنی نه‌زمی شار به‌ناوی (قول سپی)
 پینکه‌هینا. (دوی دامه‌زانی کومه‌له‌بوونه قول سوورا) قازی محه‌مه‌د له
 پینکه‌هینان و چالاک‌ی نه‌وانده‌دا ده‌وری سه‌ره‌کی هه‌بوو. میرزا حوسینی فرزه‌ه‌ر،

میرزا غنی خسروی، حمم‌دی معلوده چرچی، سدید پیره له نهم و پارنژگاری
شاردا ده‌وریان هه‌بوو.

دیاردی دوهم بریتی بوو له وریا بوونه‌وی رووناکبیرانی کورد. نووسین و بلاژ
بوونه‌وی شیمیری میلیلی و نازادبخوازی و ره‌خنه و سر کۆنه‌ی کرده‌وی دزنوی
ده‌ربه‌گ و خز فرۆشان. گه‌شاندنه‌وی بیری نه‌ته‌وه‌یی وهاندانی خه‌لک بۆ خه‌بات
و به‌گیستی. « هه‌ستی ناسیونالیستی بۆ گورده‌گان له هه‌موو مه‌سه‌له‌یه‌ک گرنه‌گر
بوو. له سه‌ره‌تای شهری په‌که‌می دتیا گره‌وه نه‌وان نه‌یان‌توانی‌بوو ناوات و ناره‌زوی
جیاوازی‌خوازانه‌ی خزیان له هه‌یج نووسراوه‌یه‌کدا به‌شارنه‌وه و دا‌پۆشن. » (A)

شاعیر و رووناکبیرانی نیشتمان‌په‌روه‌ری کورد به‌چالاکی هه‌ل و مه‌رجی رۆژیان
قۆسته‌وه و ده‌وری پیروزی خزیان کایه‌ ده‌کرد. روان‌گه‌یه‌کی تر که بۆ باسکردن
ده‌بی، تیکه‌چوونی سنووری ده‌ستکردی گولونبالیستی نیوان دوو به‌شی کوردستان
و هاتوو چۆی نازادی خه‌لکی کورد بوو له نیوان گه‌رمین و کونستاندا. نهم دیارده
په‌رزوه له بواری روون بوونه‌وی فیکر و بزواتدنی هه‌ستی نه‌ته‌وا‌به‌تی و ته‌نا‌ه‌ت
گه‌شه‌ی نابووریش کاری کرده‌ سه‌ر پیشکه‌وتنی کۆمه‌لی کورده‌واری. تاجر و
بازرگانی کوردستانی نیوان بۆ هینانی کوتال و شتو مه‌ک ده‌چوونه هه‌ولیز و
سوله‌یانی و که‌رکوک و برابانی کوردستانی گه‌رمین به‌ سه‌ر به‌ستی له شاره‌گانی
سابلاخ و بانه‌و بزکان و شنۆ و وره‌ی و نه‌غه‌ده ده‌سورانه‌وه و مه‌رو مالانی خزیان
ده‌فرۆشت و شتو مه‌کی پێدا‌وستین ده‌گری و ده‌گه‌رانه‌وه. نه‌مانی سنووری
ده‌ستکرد و هاتوو چۆی خه‌لک ده‌بوو به‌ هزی به‌ پته‌و بوونی پنه‌وندی مه‌عته‌وی و
کولتوری و نابووری نیوان کوردی نهم دبو نه‌و دیوی کوردستان وه‌ک یه‌ک ولات
و یه‌ک نه‌ته‌وه خزی نیشان ده‌دا. کتیب و گۆنار و نووسراوه‌ی کوردی له‌و دیوه‌وه
ده‌هاتن و هه‌ر له‌ حه‌وا ده‌قۆزانه‌وه. به‌ کوردی کورد له‌م به‌شه‌ی نیشتمانی
ده‌په‌شکراویدا هه‌ستی به‌ نازادی و سه‌ر به‌ستی ده‌کرد.

سەھەری ھېندىي خاوەن ملک و سەرۆک عەشیرەتى کورد ەز

باکۆ

لەم کاتەدا کە کوردستان لە بارو دۆخىکى بى نەزمى و ھەرکەس ھەرکەسیدا دەژیا، رووسەکان ھېندىي سەرۆک عەشیرەت و خاوەن ملکى ناسراو و سەدرە دەرهووى کوردستانيان ەز باکۆ داوەت کرد. سالى ۱۹۷۴ لە بەغدا لە گەل ديلۆماتىکى رووس لە سەر مەسەلەى کورد و بارمەتى نەدانى شوووى بە کورد باسنىک ھەبوو. لە ھەلۆنستى دژ بە دەره بەگایەتى خۆمەو ەرخەم لە سیاسەتى نەو دەمى شوووى دەگرت کە سالى ۱۹۴۱ دەره بەگ و سەرۆک عەشیرەتبان ەز باکۆ داوەت کردووە. کاربای رووس لە وەلامى ەرخەمى مندا گوئى: «باشە. ئەو دەم کى تریان داوەت کرد بابە. کام وەرزیز و کرىکار و رووناکبىرى خاوەن نفوزو دەسلەت لە کوردستان ھەبوون تاشورەوى بانگیان بکا. کام حىزب و رىکخراووى کوردى ھەبوون کە شوووى پىنوئەندىيان پىنو بەگرى؟ ئەو دەم پىاو ماقول و خاوەن دەسلەتتى کورد ئەوانە بوون و ھەر دەبوایە ئەوانىش بانگ کرا بان.» ئەو دەم و نىستاش ەز چوونى کاربام پى راست بوو. کەسانى ناسراو کار لە دەست ھاتووى کورد ئەو دەم چاک یا خەراپ ھەر ئەوانە بوون ھەر دەولەتىکى دیکەش وىستىای لە گەل نۆنەرانى کورد پىنوئەندى بەگرى، ھەر لە گەل ئەو کەسانە وتو وئىزى دەکرد. قەوارەى کۆمەلنى کوردەوارى ئەو دەم لە سەر ئەم کۆلەکانە دامەزرا بوو. بە قەولى ریز دار ماموستا مەسعود مەھمەد: نەگەر بە ئاتقەست خۆمان بە سەھو نەبەین زۆر چاک دەزانین بیوونى خاوەن زەوى و سەرەک عەشیرەت و کونخا و خورده مالیک لە رۆژگارى کۆندا بوونىکى ناچارى و بە ملەوہ بوو کە نەگەر بەکىک لە وان تى چوو بایە حەقىقەت بەکىکى تری لە جىنگەى نەو

داده.نا.(۹)

لە سەر بتمای واقعیەتى ئەوسای کۆمەلنى کوردەوارى، دواى چەند جار سەھەرو سورانەوہى ئەفسەرانى شوووى بە کوردستاندا، لە مانگى دىسامبىرى

۱۹۶۱ دهسته‌ی کی. ۳. کهسیان له سه‌رژک عه‌شیره‌ت وخواه‌ن مل‌ک وکه‌سانی ناسراو وپیاو ماقول‌ی کوردداوه‌ت کرد بچه‌ن با‌ک‌ز پنته‌ختی ناز‌ه‌ریایجانی شوره‌وی. له‌باره‌ی چاو پینکه‌وتن و وتوو‌ئ‌یان له گه‌ل رینه‌رانی ناز‌ریایجانی شوره‌وی به‌ل‌گه‌یه‌کی ره‌سی پلا‌و نه‌کراوه‌ته‌وه. هیندی له نووسه‌ران ز‌ز‌ر یا که‌م به‌سه‌لیقه‌ی خ‌ز‌یان شتیکیان له‌م باره‌وه نووسیره و ناوی هیندی له داوه‌ت کراوه‌کانیان هیناره و زیاده که‌میشیان کردوون. نه‌وه‌ی شایانی سه‌رنجه‌ نه‌وه‌یه نه‌ سه‌فه‌ری با‌ک‌ز ونه‌ ستم و ز‌ز‌رداری حکومه‌تی په‌هله‌وی و نه‌ ژ‌یر ده‌ستی و بی‌ به‌شی کورد و نه‌ده‌رفه‌ت و هه‌لی هه‌ل‌که‌وتوو بو کورد، هه‌چیان کاریان نه‌کرده سه‌ریه‌ وه‌ست و هه‌لو‌ستی سه‌رژک عه‌شیره‌ت و ده‌ره‌به‌گی کورد وازیان له‌ خ‌زمه‌ت‌کاری و چ‌ل‌کاو خ‌ز‌ری حکومه‌تی عه‌جه‌م نه‌هینا و نه‌م نه‌رگه‌ نا پ‌یر‌ز‌ه‌یان چ له‌ سه‌ر ده‌می ک‌وماری کوردستان و چ له‌ پاشان تا رووخانی ریژیی پاشابه‌تی له‌ تیزان در‌ز‌وه پ‌ندا. (۹.)

دامه‌زانی کۆمه‌له‌ی ژ.ک کۆمه‌له‌ی ژياندنه‌وه‌ی کورد

خوێندەری عاده‌تی توانای زهه‌نی و فکری نه‌و تۆزی نه‌ی نووسراوه‌ها گۆته‌ها ته‌رازووی زانست و مه‌نته‌ق هه‌لسه‌نگه‌تی. بزه‌مومکه‌نه‌ هه‌له‌ی نووسراوه‌ها له‌مه‌شکه‌یدا جی‌نگه‌ری و لێه‌یه‌ی به‌هاوه‌ری. جا نه‌گه‌ر که‌سه‌نگ له‌نووسه‌ندا هه‌له‌ده‌دۆقه‌ته‌وه‌، بۆی به‌نووسه‌ن راستی کاته‌وه‌، به‌وه‌دا خزه‌ته‌نکی گه‌وره‌ده‌کا به‌ئیه‌ستا و دوا رۆژی مه‌لله‌ته‌گه‌ی و به‌لکه‌ هه‌موو تاده‌مه‌زاده‌کان به‌سهرته‌وه‌ی هه‌ر هه‌له‌یه‌ک له‌مه‌شکه‌ی خه‌لق په‌له‌هه‌روونکی ره‌شی جده‌هاله‌ت ده‌ره‌وتنه‌وه‌ و چرایه‌نکی هه‌قناسی هه‌له‌کری.»
مه‌سه‌ود مه‌مه‌د (١١)

ناوی کۆمه‌له‌ی ژ.ک به‌بروای مه‌ن پر به‌په‌ستی بارو دوخی نه‌و ده‌می کوردستان و له‌گه‌ل و یست و ناما‌جی نه‌ته‌وه‌ی کورد یه‌کی ده‌گه‌رتوه‌. راسته‌هاتنی نۆردووی هه‌ر په‌مه‌نه‌کان و رووخانی ره‌ژیی دیکتاتۆری په‌هله‌وی کوردی له‌ژێر ده‌ستی و زۆرداری حکومه‌تی عه‌جهم ره‌زگار کرد بوو. به‌لام ژياندنه‌وه‌ی به‌ر و هه‌زی نه‌ته‌وايه‌تی و توانای مه‌عه‌نه‌وی و گه‌زانه‌وه‌ی هه‌زی هه‌وا به‌خۆبوونی کورد بوو به‌نه‌رکی ته‌نکه‌شانی کۆمه‌له‌ی ژ.ک.

وه‌ک ده‌زانه‌ی کۆمه‌له‌ی ژ.ک له‌ ٢٥ گه‌لازه‌ی ١٣٢١ - ١٦ ی نوته‌ی سالی ١٩٤٢ له‌شاری مه‌هاباد دامه‌زرا. دامه‌زانه‌ی کۆمه‌له‌وه‌ک زاناره‌ بریتی بوون له‌: مه‌رزا حوسه‌ینی قه‌ره‌ره‌ (وسه‌ینی ژێرینه‌گه‌ران) عه‌بدوله‌حمه‌انی زه‌به‌یحی، سه‌ده‌یقی هه‌یده‌ری، عه‌بدوله‌حمه‌انی نه‌حامی، قاسمی قادری، عه‌لی مه‌حمودی، قادری مه‌ده‌رسی، مه‌مه‌دی ناناو زاده،

مهلا عبدالوہابی داری، نهجمه دیشی تهوحیدی، محمدهدی
نهسحابی، محمدهدی پاهو، عیدولرحمانی کههانی.

له سهر چونیتهی دامهزران و تینکوشانی کۆمهلهی ژ.ک زۆر کهس له
نوسهرانی گورد نووسبووانه و بیر بر وای جۆر به جۆر هاتوونه سهر کاغزه. له
بهر نهوهی کۆمهلهی ژ.ک ههروه لاین رینکخراوی سیاسی گورد بوه لهم بهشی
کوردستانی مهزن و له بارو دوخینگی تایبتهی نهتهوهی و نیو نهتهوهییدا
پینکهاتوه و هاتۆته مهیدانی خهبات و تینکوشانهوه. به رای من ههلهگزی لهمش
زیاتر باسی بکری و لینی بکۆلرینتهوهوه به دۆزینهوهوه شیکردنهوهی بهلنگه و فاکتی
بابهتی و راسته قینه دهوری کۆمهلهی ژ.ک له گهشه کردنی هستی
نهتهوایتهی گورد له کوردستانی رۆژ ههلاتدا پتر روون بکرتنهوه.

نوسهر که له سهرهتای دامهزرانی کۆمهلهی ژ.ک یهکی له نهئدامانی چالاکی
نهم رینکخراوهیه بوه. بیرو رای خزی به کورتی سهبارته به سیاسهتی کۆمهله و
هیندی چالاکی نهو له کتیبی (کۆماری دیموکراتی کوردستان یا خود موختاری) و
له بدرگی یهکی بیرهوهیهکانیدا دهر بریوه. لیرهدا ههر چهنده به مؤنتاژیش
دابتری، دههوهی بیرو راو بز چوونی هیندی نوسهرانی گورد و بینگانه سهبارته به
سیاسهت و چونیتهی کۆمهلهی ژ.ک بهخمه بهر چاری خۆننهراتی به ریز و به
گۆزهی تواناش نهگهر تروشی ههلهو ناتهواویهک بم پشياندا بچمهوه.

۱ - دوکتور عهیدولرحمانی قاسملو وهک له کتیبی (چل سال خهبات
له پیناوی نازادی دا) دهلی: له سهرهتای دامهزرانی حیزبی دیموکراتهوه، واته له
تهمهنی ۱۱سالهوه خزی شاهیدی رووداوهکان بوه» (۱۲)

دهنوسی: «بهکهم رینکخراوی سیاسی گوردی به ناوی «کۆمهلهی ژ.ک»
پان کۆمهلهی ژیانهوهی گورد» له ناوچهی مههاباد پینک هات.
دامهزرینهرانی کۆمهله ۱۱کهس بوون که رۆژی ۱۶ی سپتامبری ۱۹۴۲ له
مههابادکۆ بوونهوه. کۆمهلهی ژ.ک بان پینک هینا که ناماخی رزگاری نهتهوهی

کورد بو... تینکۆشانی کۆمهله‌ی ژ.گ تهرکیبی نهو کاته‌ی وه ههر وه‌ها بهر
 نامه‌ک‌ی (دیاره بهر نامه‌یه‌کی رنگ و پینکی نه بوو به‌لام هیندی مه‌بهستی بز
 خزی دانا بو) او شیوه‌ی رینکخستنی ههموونیشانه‌ی نه‌ویه که کۆمه‌له له
 لایه‌که‌وه رینکخراونکی ناسیونالیست بوو، واته بزکوردایه‌تی روت هه‌ولنی ده‌دا و
 له لایه‌کی دیکه‌وه‌ش رینکخراونکی سیکتیر و داخراو بوو. ههر بزیه نه‌یده‌توانی
 کۆمه‌لانی به‌رینی خه‌لک بز لای خزی رابکیشی به‌لکو وه‌ک رینکخراونکی نه‌ینی
 له چوار چینه‌یه‌کی ته‌نگی چهند که‌سی یان چهند سه‌د که‌سی دا ده‌مایه‌وه. پاشان
 دوگتور قاسملو ده‌نووسی: که سه‌بری نووسراوه‌کانی گوواری نیشتمان ده‌که‌بن،
 هیندی شت نیشانه‌ی نه‌ویه که که‌سانینک له سه‌ره تاوه کۆمه‌له‌ی ژ.گ یان
 پینک هیناو به رینه‌یان برده به باشی له وه‌زعی نیو نه‌ته‌وه‌یی و سیاسه‌تی نیو
 ده‌وله‌تان و ته‌نانه‌ت له خه‌باتی گه‌لان بز رزگاری ناگادار نه‌بون. دوگتور
 قاسملو ره‌خنه له به رینه به‌رانی کۆمه‌له‌ی ژ.گ ده‌گری که له گوواری
 نیشتماندا ده‌وله‌تی به‌ریتانیا نه‌ک ههر به دۆستی کورد داده‌نین به‌لکو به نالاً
 هه‌لگری نازادی ههموو گه‌لان و ههر وه‌ها گه‌لی کوردی ده‌ناسین. پاشان
 ده‌نووسی: سه‌ره رای ههمووی نه‌وانه کۆمه‌له‌ی ژ.گ توانی ههستی نه‌ته‌وه‌یی
 له تینو خه‌لکی کوردستانی تیراندا بلاز بکاته‌وه. توانی له ناوچه‌ی مه‌هاباد و له
 هیندی ناوچه‌ی دیکه رشه داکوتی وله راستیدا وه‌ک یه‌که‌م چیزیی سیاسی گه‌لی
 کورد له کوردستانی تیران بیی به سه‌ره تار یناخه‌یه‌ک بز دامه‌زرانی چیزیی
 دیموکراتی کوردستان...» (١٣)

٢ - ئارچیبالد روژولت ده‌نووسی: « کورده‌کانی تیرانیش بریاراندا چیزیی
 ناسیونالیستی خزیان دامه‌زرین. ئاخه‌که‌ی کۆمه‌له‌ی ژانی کوردستانیان پینک
 هینا. ورده ورده ژماره‌ی ئەندامان و نفوزی له نیو کورده‌کاندا زیاد کرد. له
 مانگی مای سالی ١٩٤٣ ده‌سته‌یه‌کی ناسیونالیستی کورد توانی پاسه‌گی
 پزلیسی مه‌هاباد واته تاخرین پینگی ده‌سه‌لانی ده‌وله‌تی ناوه‌ندی تیران له وی
 تینک برووخینی.» (١٤)

کاره ساتی شاره‌وانی مه‌هاباد

ساتی ۱۹۴۳ تاقه شەقل و نیشانى حکومەتى تاران له شارى مه‌هاباد تەنيا شاره‌وانى مابوو که ۱-۱۲ ناژانى عەجەمى تیندا مابوون و دەسلانئى هيجيان نەبوو مەگەر راپورت و خەبەریان بۆ حکومەت ناردەبايە. دەسلان و کاروبارى شار بە کردەوه له دەستى کۆمەڵەى ژ.ک دابوو. کۆمەڵە بۆ راپەراندنى هیندى کار وبارى پنیست له شار و له دنیات چەکدارى هەبوون. میرزا وسینى زینشگەران بەر پرسى نەم بەشە بوو، بۆ کار وبارى دنیات کاک سەعیدى قزىبى ۸-۹ سوارى چەکدارى بە خەرجى خۆ راگرتیوو، له ژێر دەسلانئى کۆمەڵە دابوو. نەم سوارانە لیباسى تاییەتى قزرمى ئەفسەرانى رووسیان دەبەر دەکرد. لەو سەرۆ بەندە دابوو ژەنرال هوشمەندى ئەفشار، فەرماندەى لەشکرى نیران له رۆژنارا بۆ سەر دانى ناوچە دیتە مه‌هاباد. بەلام له لایەن کۆمەڵانئى خەلکەوه بە خۆپنشاندان و هەرا و بەردە یاران پیشوازی لێدەکری. ژەنرالئى ناو براو ناتوانئى له مه‌هاباد گیر بێ و بە تالۆکە خزی دەریازدەکا.

له مانگى بانەمەرى نەو ساله دا رۆژنكى هەتاوى کوردستان کۆبوونەوه یەکی گەوره له مەیدانى چوار چرای مه‌هاباد بۆ وتارى عەقز خانى گومانج بەکئى له ناغایانى بەگزادە سەبارەت بە میژوو زمان و نەدەبى کوردی پینک دى. عەقز خان بە وتارى خزی هەستی خەلک دە هارۆژنئى و دواى تەواو بوونى وتارەکەى روو دەکاتە خەلک و دەلئى تا کەى شوننەواری حکومەتى عەجەم له مه‌هاباد پینئى، یالاً شاره‌وانى پاک کەنەوه. خەلک شاره‌وانى پەلامار دەدا پاسەوانى عەجەم له سەرەتاوه تەقە دەکەن و بەکینک بە نارى عەولائى مینە خالندى دەکۆژنئ. نیتەر خەلک شاره‌وانى دەگرن چەند پاسەوان دەکۆژن و هیندى خۆ دەشارنەوه و نیتەر شۆیتەواری حکومەتى تاران له مه‌هاباد کونر دەبینتەوه.

هەسەن ئەرفەح سەرۆکى پینشوروى ستادى نەرتەشى نیران لەم بارەوه دەنووسئ: «له مانگى مای ۱۹۴۳ هیندى له خەلکى مه‌هاباد بۆ چەک کردنى

که لانتەری شاره‌وانیان په لامار دا. پاش ماوه‌یه‌ک ته‌قه که لانتەریان ویزان کرد و هیندی پۆلیسیان کوشتن. بزم چه‌شنه ناخرین نیشانه‌ی ده‌سه‌لانی ئیزان له مه‌هاباد کونز کرایه‌وه. « ویلیام ئینگلتونیش له کتیبی (کۆماری ۱۹۴۶ ی کوردستان) له‌م باره‌وه ده‌نووسی و گرتی شاره‌وانی مه‌هاباد به مانگی مای سالی ۱۹۴۳ داده‌نی. «(بروانه کۆماری دیموکراتی کوردستان یا خود موختاری نووسینی دانەر)

به‌لام دوکتور قاسطوو ده‌نووسی « له کوردستان له ۲۶ ی سه‌رماره‌زی ۱۳۲۴ دوا نیشانه‌ی ده‌سه‌لانی حکومه‌تی مه‌رکه‌زی که بریتی بو له شاره‌بانی مه‌هاباد له نیو چوو وه چه‌کداره‌کانی شاره‌بانی چه‌ک کران و ده‌سه‌لات به ته‌واری که‌وته ده‌ستی خه‌لک که هه‌ر چی ده‌چوو زیاتر خزی چه‌کدار ده‌کرد. «(۱۵)

۳ - ویلیام ئینگلتون له باره‌ی کۆمه‌له‌ی ژ.ک وه ده‌نووسی: « له سالی ۱۹۴۴ تینکۆشانی کۆمه‌له‌ له هه‌ر تک لای سه‌رووی کوردستان. چ له لای مه‌هاباد و چ له ناوچه‌کانی سه‌رووی میان‌دواو که له ژیر چاوه‌ دیری وروسه‌کان بو. له خوارووی سه‌قز له به‌ر بوونی نه‌رتەشی ئیزان تینکۆشانی ته‌نگه‌ به‌ر بو. له ناوچه‌ی سنه‌و گرماشان هه‌ر چه‌ند زریه‌ی گورده‌کان شیعوه‌ یا نه‌هلی حه‌قن رنو رسمی نیوه‌ کوردی و نیوه‌ فارسی هه‌بوو. هیزی ناسیونالیستی کوردستان توانیبووی نه‌وانیش بۆ لای خۆ رابکێشی. له سه‌رووی سه‌قز نفوزی کۆمه‌له‌ له نیو تایفه‌ و عه‌شیره‌ته‌کاندا به‌ توندی په‌ره‌ی ده‌گرت و بریار و قسه‌کانی کۆمه‌له‌ به‌ ته‌واری به‌ رنوه‌ ده‌چوون. له بۆ کان هیندی له نه‌فرا‌دی بته‌ ماله‌ی ئیلخانیزاده به‌ گرمی له تینکۆشاندا بوون. له شنۆه‌ موساخانی زه‌رۆا سه‌رۆکی عیلی زه‌رۆا نه‌ندامینکی چالاک بوو. دوور تر بۆ لای سه‌روو سه‌رۆکه‌کانی هه‌رکی هاتبوونه‌ نیو کۆمه‌له‌. شیخ عه‌هدولا نه‌فه‌ندی ده‌بویست رنیه‌رایه‌تی کۆمه‌له‌ بگرێته‌ ده‌ست. عه‌ولانی قادری مامه‌ش په‌ک له نه‌ندامانی تینکۆشه‌ری کۆمه‌له‌ بوو. له نیو شکاکان عومه‌و خانی شه‌ریفی بیوه‌ نه‌ندامی کۆمه‌له‌. تا سالی ۱۹۴۵

زۆریه‌ی سه‌رۆکی تایفه‌و عه‌شیره‌ت و زۆریه‌ی نیزیک به‌ ته‌واوی خه‌لکی کورد بی‌یونه‌ نه‌ندامی ئەم کۆمه‌له‌یه‌. ئەوه‌ی پینوسته‌ بگوتری ئەمه‌یه‌ که‌ له‌ نیو هه‌موو تاقم و توژی خه‌لک سه‌رۆکانی عه‌شایر به‌ رنک و پینکی ئەرکی خویان به‌ جی ده‌گه‌یاند.» (١٦)

٤ - « سالی ١٩٤٤ کۆمه‌له‌ی ژ.ک بوو به‌ رنکخاوانکی جه‌هاوه‌ری. له‌ هه‌موو ناوچه‌کانی کوردستانی ئێران شانه‌کانی له‌ چالاکی دا بوون. له‌ مه‌هاباد گۆژاری (نیشتمان) بان ده‌ر ده‌کرد. تینکۆشان و چالاکی ژ.ک له‌ ناوچه‌کانی ناوه‌ند و خاواروی کوردستانی ئێران کۆنه‌ په‌رستی ئێران و جاسوسه‌کانی ئینگلیزی خسته‌ به‌ر به‌ره‌کانی و سه‌ر کوته‌کردنی بزوتنه‌وه‌ی نیشتمانی کورد. له‌ ئەنجامدا توانیان دوو به‌ره‌کی به‌خه‌نه‌ نیوان رینه‌رانی ئەم رنکخاوه‌یه‌ و له‌ نیوه‌ی دووه‌می ١٩٤٥دا له‌ به‌ر یه‌ک پلاو بوو.» (١٧)

٥ - « به‌رنامه‌ی کۆمه‌له‌ی ژ.ک هه‌ر چه‌نده‌ نارووشنی و که‌م و کوری تیدا بوو، به‌لام له‌ چاو پرۆگرامی حیزه‌ سیاسیه‌ کورده‌کانی پینش خزی، بیر و باوه‌ری خه‌باتی نه‌ته‌وه‌ی کوردی بۆ سه‌ر به‌ خزی ده‌برده‌ ناخی خه‌لکه‌وه‌ له‌م ولاته‌یه‌ی که‌ کوردی تیدا ده‌ژین. کۆمه‌له‌ یه‌کیته‌ی هه‌موو هیزه‌ پینشکه‌وتو خاوازه‌کانی ئەم ولاته‌یه‌ی بۆ خه‌باتی دژی هیزه‌ کۆنه‌په‌رسته‌کان و دژی حکومه‌ته‌ کۆنه‌ په‌رسته‌کانی ئێران و عیراق و تورکیای به‌ پینوست ده‌زانی. به‌ر نامه‌ی کۆمه‌له‌ی ژ.ک مه‌سه‌له‌ی یه‌کگرتنه‌وه‌ی کوردستانی خسته‌په‌ه‌نگاوی دووم. له‌ سه‌ر ئەو باوه‌ره‌ بوو که‌ بۆ گه‌یشتن یه‌ یه‌کیته‌ی کورده‌کان له‌ یه‌ک ولاته‌دا، پینوسته‌ بۆ وه‌ده‌سته‌پینانی خود موختاری ناوچه‌کانی کوردستان له‌ ئێران و عیراق و تورکیا و بۆ دیموکراتیزه‌ کردنی ژبانی کورده‌کان هه‌نگاو باوینژنت.» (١٨)

٦ - « له‌ ناخری سالی ١٩٤٢ به‌ ده‌ست پینشخه‌ری کاسیکارنکی مه‌هابادی به‌ ناوی زه‌ببھی کۆبوونه‌وه‌ی رنکخه‌ستنی حیزه‌پینکی نوی له‌ مه‌هاباد به‌ ناوی ژبانه‌وه‌ی کوردستان له‌ ١١ که‌س پینکه‌ات. به‌یانه‌نامه‌ی سونه‌تی سه‌ر به‌ خزی نه‌ته‌وه‌ی

کورد بریتی بوو له پنیوستی خهبات دژی گۆنه پهرستی نیو خۆی کوردستان و خهبات دژی حکومهته کۆنه په‌رسته‌کانی ئیزان و عیراق و تورکیا و کۆنه پهرستی نیو نه‌ته‌وه‌یی و له رازه‌ی پینشه‌وه‌شدا دژی فاشیزم. ژ.گ.ک وه ده‌سته‌بنانی خود موختاری له ناوچه کورد نشینه‌کانی ئیزانی کرد بوه هه‌وه‌لین تاماچی خو و له دوایه‌شدا به‌ک گرته‌وه‌ی هه‌موو به‌شه‌کانی کوردستان له ده‌وله‌تینکی سر به خۆدا. فهرقی نهم پرز گرامه له گه‌ل پرزگرامی هه‌موو حیزه‌ سیاسی‌ه‌کانی پیش خۆی له وه‌دا بوو که نهم پرز گرامه بیرو باوهری خهباتی سر به خۆی نه‌ته‌وه‌یی له ناخی کوردا ده‌هاژاند و خهباتی هه‌موو هیزه پینشکه‌وتو خوازه‌کانی دژی حکومهته کۆنه په‌رسته‌کانی ئیزان و عیراق و تورکیای به پنیوست ده‌زانی. مه‌سه‌له‌ی به‌ک‌گرته‌وه‌ی کوردستان له پرزگرامی ژ.گ.ک دا خرا بوه پلانی داوی.

گه‌بشتن به‌ به‌ک‌گرته‌وه‌ی هه‌موو کوردی له به‌ک ده‌ولت دا، به‌ستبۆوه به وه‌ده‌سته‌بنانی خود موختاری ناوچه کوردیه‌کانی عیراق و ئیزان و تورکیا و دیموکراتیزه کردنی ژبانی کۆمه‌لگای کورد له‌م ولاتانه‌دا.

ژ.گ.ک به‌شیکێ زۆری هه‌موو نوینه‌رانی بزوو‌تته‌وه‌ی نه‌ته‌وايه‌تی کوردی نه‌ک هه‌ر له ئیزان به‌ل‌کو له عیراقیشدا له ده‌وری خۆی کۆ کرد بزوه. کومیته‌ی ناوه‌ندی له پینشدا له مه‌هاباد بوو، پاشان بۆ سوله‌یمانی له عیراق گۆنزرابه‌وه و لقی له مه‌هاباد مایه‌وه. ژ.گ.ک له لایه‌ن زه‌بیحی‌یه‌وه سر پهرشتی ده‌کرا. له ئه‌پرێلی ۱۹۴۳ له گردی خوا په‌رست کومیته‌ی ناوه‌ندی لقی مه‌هاباد پینک هات که ره‌حمانی زه‌بیحی و مه‌مه‌ده‌دی باهو هاتنه‌ نیو. له ترسی راوانان و سر کوتکردنی له لایه‌ن ده‌ره‌به‌گ و کۆنه پهرستی ناوچه ژ.گ.ک تینکۆشانی خۆی زۆر به نه‌ینی راده‌گرت. چالاکی تینکۆشانی ژ.گ.ک له تیه‌وی سالی ۱۹۴۳ له کوردستانی عیراق له گه‌ل به‌ر پا بوونی راپه‌رینی توندی کورده‌کانی پارزانی کۆتایی پینهات. سالی ۱۹۴۴ ژ.گ.ک بوو به رینکخراونکی جه‌ماوه‌ری کوردی، شانه‌کانی له هه‌موو ناوچه‌کانی کوردستانی ئیزان له ما‌کۆوه بگه‌ تا کرماشان له

چالاکي و تينکۆشاندا بوون. له مههاباد گۆفاري نيشتماني) دهر کرد... (١٩) *

٧ - له ساله کاني شهري دووهي دنياگر به تايبهت دواي تينه گلاني شوره وي و به تايبهت دواي شکاني کاني کۆنه په رستي نيزان گهش و ههوابه کي له باري تازه بۆ گهشانه وي هيزه کاني بزوتنه وي ميلي- ديموکراتي کورد هاته کابه وه و له دهوري حيزي ژبانه وي کورد کۆ بوونه وه. له دۆي دنه داني کۆنه په رستي نيزان و ئيمپرياليسته کاني ئينگليز و ئه مريکا پئوه ندي قاييمان له گه ل هيزه پيشکه و تو خوازه کاني نازر يايجان و سه رانه ري نيزان دامه زرانده. ههر وه ها پئوه ندي برايانه شيان له گه ل کورده کاني عيراق دامه زرانده که نه و دم دۆي ئيمپرياليزمي به رتانيا خه باتيان ده ستپنکرد بوو.» (٢٠)

* له گه ل سپاس بۆ زهحمهت و نووسيني مادام ئه گالينا، ناكرئ هيندي بزچووني هه له ي نووسراوه كهي به سهرياندا بازو بدريشت. دهست پيزا نه گه بشتني سه ر چاره وي غهيري سه ر چاره کاني شوره وي نه و کات و ته زانيني زمانه کاني کوردي و فارسي و که لک وه گرتن له ناگاداري هيندي خويند کاري نا ناگاي کورده، پيبنه ندي به له بهر چاو گرتني سياهه تي ره سي حکومه تي له کاري ژانستبشذا، نه ک ههر ئه گالينا به لکرو گه لنگ له رۆژ هه لانتاسه کاني سزفيتي پشوروي وا ليک کرده که نووسين و شيکردنه وه کانيان ته واو نه بن. هيندي جار رهش و سپي تينکه ل ده کرين و هه له ي زه ق له نووسينه کانياندا بهر چاو ده که و نت. سه ير که ين ههر له م چه ند ديره کورته دا به ده ست پيشخه ري زه به يي کۆمه له ي ژوگ داده معززي، و کوميته ي ناوه ندي له مه هاباده وه ده گوزينه وه بۆ سوله يمياني و لقي له مه هاباد ده مينينه وه.»

ژوگ له لايه ن زه به يي به وه سه ر په رشتي ده کري، نه م هه له به له لايه ن هيندي نووسه ري کورده ستاني خوارووش دوو پات ده کرينه وه و زه به يي به سکر تيزي کۆمه له ي ژوگ ناو ده بن. له کاتينکا ژوگ نه کونگره ي به ستوه و نه سکر تيز و سه رۆکي هه بوه. ده کري بگوتر ي زه به يي، هوسيني فرۆهر نه نداسي چالاکي کۆمه له بوون. ديسان ئه گاليناه کوميته ي ناوه ندي لقي مه هاباد پينگ ديت و زه به يي و محه مه دي ياهو ده چته ناو و و زۆر شتي تر که له گه ل واقعيه تي رووداوه که نايه نه وه.

ئىستا با بزائين پروفيسور لازاريف سالى ۱۹۸۷ له سەر دامه‌زرائى
كۆمهله‌ي ژ.ك چى ده‌نورسى:

۸ - « له سەر ده‌مى شەرى دووه‌مى دنيا گر، هر پاش ته‌واو بوونى كه به
دينموكراتيزه كردنى نىسبى كۆمه‌لگاي ولاته‌كان داده‌نرى، له كوردستانى ئىيران
بزوتنه‌وه‌ي كورده‌كان بز خود موختارى پەره‌ي گرت. بەشى زۆر له وان له توژى
بورژوازي و ورده بورژوازي پىنگ هاتيوون كه لاىان وابوو رىكخراوى كورده‌كان له
سەر بناخه و شكلى عەشيره‌تى ناتوانى به راستى رىبه‌رايه‌تى بزوتنه‌وه‌ي كورد
بكات و به‌رژه‌وه‌ندى نه‌وان داىين بكات. جگه له‌وه ده‌سته‌ي گرنگارانى مه‌هاباد
ده‌هات نه‌خشىنكى بهر چار له بزوتنه‌وه‌ي كورد دا يارى بكات. له ناخرى سالى
۱۹۴۲ له كوردستانى ئىيران به ده‌ست پىنشخەرى رىبه‌رى شانەى حيزبى توده‌ي
ئىران، كاسبكارى مه‌هابادى زه‌به‌يحى كۆ بوونه‌وه‌ي دامه‌زرىنه‌رانى حيزبىنكى تازه
پىنگ هات كه به (ژيانه‌وه‌ي كوردستان) ناو لىنرا. «(۲۱)*

۹ - « سالى ۱۹۴۴ كۆمه‌له‌ يوو به رىكخراونكى بهر بلاوى سياسى
كوردستان و له ته‌واوى شار و ناوچه‌كانى كوردستان خاوه‌نى نه‌ندام و ته‌شكىلات
بوو. نه‌و رىكخراوه‌يه له مانگى ئوتى سالى ۱۹۴۴ له گەل رىكخراوه‌ سياسيه‌كانى
كوردستانى توركيا و عىراق له چياكانى دالانپەر كونفرانسىنكى پىنگ هينا كه له
وئدا سياسه‌تى گشتى نه‌وان بز وه‌ده‌ست هينانى خود موختارى له ئىر ولاته‌كانى
خزياندا گه‌لا‌هه كراو رىكخراوى نه‌ته‌وه يه‌كگرتوه‌كانيشيان له هه‌نگاوى خزيان
ئاگادار كرد. «(۲۲)**

* وه‌ك پىشتەر باسكرا، ده‌بينىن كه رۆژ هه‌ل‌ئاسه‌كانى شوره‌وى زۆر چار له نووسيندا
توشى هه‌له‌ ده‌بن. لىزه‌دا پروفيسور لازاريف كه له شىكردنه‌وه‌ي مه‌سه‌له‌ي كورد شاره‌زايه و
زۆرى نووسيوه ديسان ناماچى نه‌ پىنكاوه. له مه‌هابادى سالى ۱۹۴۲ كرىنكارى له كوى بوه تا
ده‌سته‌ي هه‌بى و (نه‌خشى بهر چار له بزوتنه‌وه‌ي كورد يارى بكات)؟ يان حيزبى توده ۱۹۴۲
كه‌ي رىكخراوى له مه‌هاباد هه‌بوه تا زه‌به‌يحى (رىبه‌رى شانەى حيزبى توده) بوو بىت؟

** له گەل سرباس بز زه‌حمه‌ت و تىكۆشانى كاك عومەرى فاروقى پىنسته رورنى

با کۆمهله‌ی ژ.ک پتر شیکه‌ینه‌وه.

روونکردنه‌وه‌ی گه‌لێک باسی نه‌زانراو و بی سەرو شوێن بوو به
نه‌رمانی دوا‌رژ. جا‌ها من ده‌رفه‌تم په‌یدا به‌ی و به‌یکه‌م با
دلسۆزێکی دیکه‌ی له‌ من به‌ختیارتر به‌ به‌رخۆی هه‌له‌برێ و
قه‌رزێ منی پێ پداته‌وه» - مه‌سه‌رد مه‌ه‌وه‌د

له‌ لاپه‌ره‌کانی پێش‌ه‌ودا بیرو رای جۆر به‌ جۆری هیندی له‌ نووسه‌رانی خۆمانی
و بینگانه‌مان سه‌باره‌ت به‌ سیاسه‌ت و چالاکی کۆمه‌له‌ی ژ.ک باس‌کرد. به‌لام
ئه‌وه‌ی که‌ له‌و یۆ چوون و نووسینه‌دا به‌ روونی و به‌ ته‌واوی ساخ نه‌ کراوه‌ته‌وه‌ و
پنۆستی به‌ وه‌ده‌ست هینانی به‌لگه‌و په‌بجوری زیاتر و وردتر هه‌یه‌ بریتیه‌ له
ناوی ته‌واوی کۆمه‌له‌ی ژ.ک و رۆژی دامه‌زرانی.

له‌ یاره‌ی ناوی کۆمه‌له‌وه‌ له‌ هه‌یج سه‌نه‌د و به‌لگه‌ی ره‌سمی کۆمه‌له‌ دا نهم دوو
په‌ته‌ی (ژ.ک) روون نه‌کراوه‌ته‌وه‌ و نه‌ نووسراوه‌ که‌ مه‌به‌ست لهم دوو په‌ته‌ چیه‌؟
نووسه‌رانی کورد و بینگانه‌ هه‌ر که‌س به‌ سه‌لیقه‌ی خۆی جزێنک به‌ کاری هیناوه‌.

له‌ کتیبی نیکتون دا (کۆماری ۱۹۴۶ - کوردستان) وه‌رگێزانی سه‌ید
مه‌مه‌دی سه‌مه‌دی لاپه‌ری ۱۷ « کۆمه‌له‌ی ژباندنه‌وه‌ی کوردستان» به‌ کار
هات‌وه‌. ماموستا عه‌لاه‌ده‌دین سجادی له‌ « شۆرشه‌کانی کورد ۱۹۵۹» لاپه‌ری
۲۷۵ له‌ باسی کۆمه‌له‌ی ژ.ک دا ده‌نووسی: «نامانجی کۆمه‌له‌ی ژ.ک ئه‌وه‌ بوو
که‌ « ژبانی کوردستانی گه‌وره‌ بی.»

که‌ینه‌وه‌ که‌ سالی ۱۹۴۴ زینک‌خواری نه‌ته‌وه‌ یه‌که‌گرت‌ه‌کان هه‌شتا دانمه‌زرا بوو. کۆ
بوونه‌وه‌ی دالانپه‌ر له‌ سه‌ر نه‌خشه‌ی ئالۆ هاوکاری و به‌ر نامه‌ی خه‌بات زینک که‌وتوون و باسی
خۆد موختاری ئه‌و دهم له‌ گۆریندا نه‌بوو. چونکه‌ ئه‌و دهم بزووتنه‌وه‌ی به‌شه‌کانی کوردستان پتر
رزگاری و یه‌که‌گرتنه‌وه‌ی کوردستانی گه‌وره‌یان له‌ به‌ر چاو بوو.

دوکتور قاسملو له (کوردستان و کورد و له . ٤ سال خبات دا » کۆمهلهی ژيانهوهی کوردی « نووسيوه.

دوکتور جهمال نههز له پيشهکی گۆقارهکانی « نيشتمان » دا ١٩٨٥ لاپهري ٣١ « کۆمهلهی ژيانهوهی کوردی » به کار هيناوه. ماموستا جهلال تالهپانی له « کوردایهتی » دا، ١٩٦٦ لاپهري ٨٨ « کۆمهلهی ژيانهوهی کوردستاني » نووسيوه.

له کتیبی کريس کوچيرادا « میژروی کورد له سهدهی ٢-١٩ » دا، وهرگیزانی محه محمدي رایانی ١٣٦٩ لاپهري ٣٦١ « کۆمهلهی ژيانی کوردستان » به کار هاتوه.

رزؤنامهی رنگا که دوای تینکچوونی کۆماری کوردستان تاقه يهک ژماره ی له مانگی خهزله وهري ١٣٢٧ دا لی بلاؤ بزتهوه دهنووسی: « رنگا اورگانی کۆمهلهی ژيانی کورد »

وهک دهبنین له سهر ناوی تهواری کۆمهلهی ژ.ک له نیوان نووسهراندا به کیتی بیر و را نیه. به رای من « کۆمهلهی ژيانهوهی کورد » راست بی.چونکه له سهر دهمی حکومهتی پهلهوی دا کورد بهرهو نهمان دهچوو له تاویلکهی ژان دا بوو. بزیه « کۆمهلهی ژيانهوهی کورد » رهنگه له گهل بار ودۆخی نهو دهمی کورد و کوردستان پتر رنک بکهوی.

له باری رۆژی دامهزرانی کۆمهلهشهوه نهم ناروونیه ههیه و ساخ نهکراوهتهوه. رۆژی دامهزرانی کۆمهله له ههموو نووسراوهی نووسهراکانی کورد و بینگانه دا، ٢٥ شههريوهري سالی ١٣٢١ی ئیرانی رنکهوتی ١٦ی سپتامبری ١٩٤٢ی زایینی دیاری کراوه. که دهبسته ٢٥ی خهرمانانی کوردی.

که چی له ژماره ٢ی سالی بهکهمی گۆقاری (نیشتمان) دا، خهزله وهري ١٣٢٢ له ژیر سهر خهتی « جیژنی سهر سالی کۆمهله » دا دهنووسی: « رۆژی ٢٥ی گهلاویژ جیژنی سالانهی کۆمهله به شکوه و خۆشبهکی زورهوه گیرا. »

که وابوو رۆژی دامه‌زرانی گۆمه‌له‌ی ژ.گ ده‌بینه ٢٥ی گه‌لانی کوردی و ١٦ی توتی رۆژ ناوایی. ماموستا چه‌مال نه‌هز له پێشه‌کی گۆقاری (نێشتمان) دا لاپه‌ری ٣٢ ده‌نوسن: « مانگی گه‌لانی کوردی ده‌که‌وتنه نینوان ٢١ی ئاب و ٢ی نه‌یلوله‌وه، واته ٢٥ی گه‌لانی به‌ته‌واوی به‌ر ١٦ی نه‌یلولی رۆژ ناوایی و ٢٥ی شه‌ه‌ریوه‌ری نێزانی ده‌که‌وی. »

له کاتینکا به‌گۆزیه‌ی ده‌قی رۆژ زمیزی سالی ١٣٢٣ی گۆمه‌له‌ که له لاپه‌ره‌ی ١٧ی کتێبی حکومه‌تی کوردستان ١٩٩٣ نووسینی نوشه‌روان مسته‌فا دا بلاو کراوه‌ته‌وه، مانه‌گه‌کان ناوا ده‌که‌ون:

- مانگی ٥ - مرده‌ی نێزانی - گه‌لانی کوردی - ته‌موز و ئاب ده‌گرتنه‌وه.
- مانگی ٦ - شه‌ه‌ریوه‌ری نێزانی - خه‌رمانی کوردی - ئاب و نه‌یلول ده‌گرتنه‌وه.
- بەم حسابە ٢٥ی گه‌لانی کوردی ده‌بینه ٢٥ی مرده‌ی نێزانی و ١٦ی توتی رۆژ ناوایی ٢٥ی خه‌رمانی کوردی ده‌بینه ٢٥ی شه‌ه‌ریوه‌ری نێزانی و ١٦ی سپتامبری رۆژ ناوایی.

رۆژ نامه‌ی کوردستانیش ئورگانی کومیتیه‌ی ناوه‌ندی حیزی دیموکراتی کوردستانی نێزان، له ژماره‌ سینی خاکه‌ لیوه‌ی . ١٣٥- نه‌ویلی ١٩٧١ دا ریزی مانه‌گه‌کانی کوردی و فارسی و عه‌ره‌بی چاپک‌رده‌وه :

- مانگی ٥ - گه‌لانی ده‌بینه مرده‌ی و ئاب و ناوگۆستی رۆژ ناوایی
- مانگی ٦ - خه‌رمانی ده‌بینه شه‌ه‌ریوه‌ری و نه‌یلول و سپتامبری رۆژ ناوایی
- بەم روونکردنەوەیە ٢٥ی گه‌لانی و ١٦ی ناوگۆست با ئاب ده‌بی رۆژی دامه‌زرانی گۆمه‌له‌ی ژ.گ بی. چونکه حیزی دیموکراتی کوردستانیش وه‌ک درێزه‌ پنده‌ری گۆمه‌له‌ی ژ.گ رۆژی ٢٥ی گه‌لانی - ١٦ی توت سالانه‌ی دامه‌زرانی خزی یاد ده‌کاته‌وه.

وه‌ک ده‌زانین گۆمه‌له‌ی ژ.گ له‌ که‌ش و هه‌وایه‌کی تایبه‌تی نێزان و جیهاندا دامه‌زرا. له‌ نێزان به‌هاتنی ئۆردووی هاو په‌یمانان حکومه‌تی دیکتاتۆری

ره‌زا شا رووخا بوو. گهلانی ئیزان پشونکیان هاتبزوه بهر و رینکخراوه‌ی سیاسی پیشکوه‌وتوو خواز دامه‌زرا بوون و شنه بای نازادی سه‌رانسه‌ری ولاتی کرتی‌بزه. مه‌لبندی ناوه‌ند و سه‌رووی کوردستانی ئیزان که که‌وتبوه ژیر کونترولی نوردووی سوور، ده‌سه‌لاتی حکومه‌تی تارانی به سه‌ردا نه‌ما بوو. بارو دزخی عه‌شایی و خانخانی به سه‌ر کورده‌ستاندا زال‌بوو.

له مه‌یدانی نیو نه‌ته‌وه‌ییدا شه‌ر هه‌موو نارچه و مه‌لبندی جیهانی گرتی‌بزه و تا ده‌هات له ئیزان و له کوردستان وه‌نیزیک ده‌که‌وت. ۱۴ی ئاوگوستی ۱۹۶۱ (مه‌نشوری ئاتلانتیک) بلاو کرا بز و له به‌ندی ۳ دا گوترتا بوو: دوو ولاتی نه‌مریکا و ئینگلیز مافی هه‌موو نه‌ته‌وه‌یه‌ک له هه‌لبژاردنی چه‌شنی حکومه‌تیک که خزیان به باشی بزانی ریزی لی ده‌گرن و هیوا دارن نه‌و میله‌تانه‌ی که تا ئیستا به زور له مافی حاکمیت و سه‌ر به خزیی بی به‌شکراون به مافی خزیان بگه‌ن.

له هه‌ل و مه‌رجیکی ئاوادا بیجگه له رینکخراوه‌یه‌کی نیشتمانی و ولات پاریز هیچ حیزب و رینکخراوه‌یه‌کی تر نه‌یده‌توانی کومه‌لانی خه‌لک بز وه‌ده‌سته‌بنانی مافی داگیرکراوی نه‌ته‌وایه‌تی هان بدا. هه‌ر بزوه‌ش له کوردستان هیندی له روناکییرانی نیشتمان‌په‌روه‌ری کورد بز دامه‌رزاندنی کومه‌له‌ی ژ.گ ده‌ست به کار بوون و ئامانج و مه‌رامی خزیان به‌م چه‌شنه‌ی خواره‌وه راگه‌باند: «کومه‌له‌ی ژ.گ به پیچه‌وانه‌ی هه‌موو به‌ره‌لست و قزرت و چه‌له‌مه‌یه‌کی وه‌کوو دوژمنانی خز به خو، دووبه‌ره‌کی و خز خزی، پوله‌په‌ستی و بینگانه‌دوستی که له رینگای پیشکوه‌وتن و سه‌رکه‌وتنی کورد دا هه‌یه به هه‌موو هیز و توانای خزی تی نه‌کوشینت تا زنجیری که له‌وه‌ی دیلی و ژێرده‌ستی له نه‌سته‌وی نه‌ته‌وه‌ی کورد دامالی و له‌م کوردستانه له‌ت و کوته‌ی ئیستا کوردستانیکی گه‌وره و رینک و پینک بینینه به‌ر هه‌م که هه‌موو گووردینگ به سه‌ر به‌ستی تیا بژیته.» (۲۳)

کومه‌له‌ی ژ.گ بز گه‌بشتن به‌و ئامانجه له کومه‌لگای دوا که‌وتوو نه‌و

سای کورده واریدا له بواری کولتوری و سیاسی و کۆمه‌لایه‌تی ده‌ستیکرد به تینکۆشانینکی هه‌راو ویه‌ر بلاژ. هه‌ر وه‌ک له به‌راییدا باسکرا بوو رینکخراوه‌یه‌کی جه‌ماوه‌ری و په‌لی هاویشته‌ بۆ ناوچه‌ی کرماشان و به‌شه‌کانی دیکه‌ی کوردستانی گه‌وره‌ش. کورده‌وی لقی کۆمه‌له‌ی ژ.ک له سوله‌یانی و له ناوچه‌ی کرماشان نیشانییده‌دا که کۆمه‌له‌ نه‌وه‌نده‌ش (رینکخراونکی سیکتیر و داخراو نه‌بوو ..یا له چوار چینه‌ی ته‌سکی چهند که‌سی و یا چهند سه‌د که‌سیدا نه‌ما‌بۆه) وه‌ک دوکتور قاسطور له (چل سال خه‌بات) دا پاسی ده‌کا. گزنگی په‌یدا بوون و تینکۆشانی کۆمه‌له‌ی ژ.ک له وه‌دا بوو که کوردستانی بیر ده‌کرده‌وه و تینکۆشانی خۆی له چوار چینه‌ی کوردستانی نیراندا قه‌تیس نه‌کردبوو.

«بۆ وتو وێژ له باره‌ی ناوات و ئاره‌زووی هاو به‌ش، هه‌ر وه‌ها بۆ لینکۆلینه‌وه‌ی بارو دوخ و ئه‌حوالی دوا رزۆی کورد، له گه‌ل ئه‌ندامانی حیزبی هیوا) له مانگی مارس ۱۹۴۴ کۆمه‌له‌ی ژ.ک هه‌مه‌ده‌یه‌ینی شه‌ره‌قی ناره‌ده که‌رکوک، نۆنه‌رانی نه‌وی(واته‌ حیزبی هیوا. ح) بریتی بوون له: ئه‌مین وه‌واندزی، عیزه‌ت عه‌بدولعه‌زیز، مسته‌فا خۆشناو، شیخ قادری سوله‌یانی، سه‌ید عه‌بدواعه‌زیزی گه‌یلاتی و ره‌فیق هه‌لمی. دوا‌ی چهند مانگ له هه‌ره‌لی هاریتی ۱۹۴۴ لقی سوله‌یانی حیزبی هیوا ئه‌سماعیل هه‌قی شاه‌ویس و عوسمان داتشی بۆ وه‌لام دانه‌وه‌ی به‌رانبه‌ر و جه‌خت کردن له سه‌ر په‌یمانی نیو به‌ردا بۆ جاری دووهم ناره‌ده مه‌هاباد. دوا‌ی سالۆ تیونک هه‌مه‌زه عه‌بدوللا و وردی له عیراق، قه‌دری به‌گی نه‌وی چه‌میل پاشای دیار به‌کر له سوریا و قازمی مه‌لا وه‌هاب له تورکیا بۆ چاو پینکه‌وتنی ربه‌رانی کورد و باس و گۆزینه‌وه‌ی بیرو را له باره‌ی سنوره‌کانی ناوچه‌ی خود موختار هاتنه مه‌هاباد. له مانگی ئوتی ۱۹۴۴ وتو وێژی نه‌ایی له باره‌ی هه‌سه‌له‌ی یه‌کیینی کوردستانی گه‌وره له چپای (دالانپه‌ر) که له وی سنوره‌کانی نیران و عیراق و تورکیا یه‌ک ده‌گره‌وه نه‌خجام دران. نۆنه‌رانی کوردی هه‌ر سینک ولات بۆ ئیمزای

په‌یمانی دۆستایه‌تی و پشتیوانی له‌یه‌کتر له‌وی ئاماده‌ بوون. په‌یمانی ناو براو به‌ په‌یمانی سی سنوور) ناسراوه. نوینه‌ری کورده‌کانی ئیزان که له‌ لایهن کۆمه‌له‌ی ژنکافه‌وه ناردرا بوو، قاسمی قادری بوو. له‌ عیراق شینخ عوبیدوللای زینوی هاتیوو. نوینه‌ری کورده‌کانی تورکیا قازی مه‌لا وه‌هاب بوو. له‌م کاته ره‌سه‌به‌ دا ناسینی کوردستانیکی جوغرافیا‌ییش پینوست بوو. له‌ هه‌موو جی بلاویان کرد بزوه که نه‌خشه‌ی کوردستان له‌ به‌ریتانیاره ناردراوه. به‌لام له‌ راستیدا له‌ لایهن (کۆمه‌له‌ی کورده‌کانی بیژوته‌وه) ناردرا بوو که نه‌و ده‌م هه‌لسورینه‌رانی نه‌سلنی نه‌و کۆمه‌له‌یه‌ بته‌ ماله‌ی به‌در خان) بوون. «(٢٤)

نهم باسه‌ زینتار سلوی له‌ کتیبی خزیدا به‌ ناوی (دززا کوردستان) که به‌ زمانی تورکی بلاو کراوه‌ته‌وه هیناویه‌تی. مانگی ئوتی ١٩٤٤ له‌ چپای (دالانپه‌ر) نوینه‌ری بزوته‌وه‌ی کورد له‌ هه‌ر سی به‌شی کوردستان کۆ ده‌بنه‌وه. له‌م کۆ بوونه‌وه‌یدا قازی مه‌لا وه‌هاب له‌ لایهن کورده‌کانی تورکیا، شینخ عوبیدوللای زینوی له‌ لایهن کورده‌کانی عیراقه‌وه و قاسمی قادری له‌ لایهن کۆمه‌له‌ی ژنکافه‌وه به‌شداری ده‌کن. له‌م کۆ بوونه‌وه‌یدا په‌یمانیک ده‌به‌ستن که به‌ ناوی په‌یمانی (سی سنوور) ناسراوه. به‌ گۆزه‌ی نه‌و په‌یماننه‌ کورده‌کان به‌ گیان و مال یارمه‌تی به‌کتر ده‌کن» «(٢٥)

حه‌سه‌ن ئه‌رفه‌عیش که سه‌رژکی پینشوری ستادی ئه‌رته‌شی ئیزان بوو له‌ کتیبی خزیدا به‌ ناوی (کورده‌کان و لیکۆلینه‌وه‌ی میژویی و سیاسی) باسی نهم کۆ بوونه‌وه‌یه‌ ده‌کار ده‌نووسی: «به‌ چاو پینکه‌وتنی سه‌مه‌بولیکی کورده‌کانی ئیزان و عیراق و تورکیا و سوریا له‌ شونینیک که ستوری سی ولأت ده‌گه‌نه‌وه‌ یه‌ک پینک هینانی کوردستانی گه‌وره‌ نه‌خشه‌ی کیشرا. نهم چاو پینکه‌وتنه‌ به‌ ناوی په‌یمانی (سی سنوور) ناسراوه»

کۆمه‌له‌ی ژ.ک که (دامالینی زنجیری دیلی و ژیر ده‌ستی له‌ ئه‌ستزی نه‌ته‌وه‌ی کورد و پینکه‌هینانی کوردستانیکی گه‌وره‌ و رینکو پینکی له‌م کوردستانه‌

لەت و کوتەیی نێستای) بە ستراتیژی و نامانجی نیهایی خۆی دانا بوو، جگە لە پێکهێنانی کۆبوونەوەی سێ سنوور، لە گەڵ شۆرشێ بارزانیی بە سەرۆکایەتی هەلا مستەفای نەمر پێوەندی دەگری و ئەم نامەبەیی خوارەووە یۆ سەرۆک بارزانی دەتیری و لە گەڵ پیروز بابی و راگەباندنی پشتیوانی ئەم پرسیارانەیی خوارەووەش ناراستەیی هەلا مستەفا دەکا.

« بە جەنابی زەعیمی ئازادی هەلا مستەفا بارزانی

بە ناوی هەیهەتی کۆمەڵەی ژ.ک ... لە پاش زانیی دەنگو باسی شۆرشێ موقەدەسی ئیووە ئەم موخابەرە ... هیوامان وایە بە تەفصیل وەلامان بەدەنەو:

۱ - لە پیش هەموو شتێک تەبریکی زەعیم و لەشکری ئازادی کوردستان دەکەین کە زالی بوو بە سەر دوژمندا.

۲ - بۆ ئەوێ کە نێمە ئەو عافیفە جوانەیی کە بەرامبەر ئیووەمان هەیه و شوووری برابەتی. کوردایەتی، یەکەتی یارمەتیکەیی عەمدلی و فیعلی بی وایە ئەم مەلوماتەیی خوارەووە بزانی، چونکە خۆمان تەقدیری مەوقیفی ئەمە دەکەین بەرامبەر بە مەسئولیەت سیاسەتی دول.

۳ - بواعشی شووی ئیووە چیه نایا ئیدیعی ئازادی کوردستانی عیراق دەکەن وە یا خود هەموو کوردستانی گیتی وە ضیمەن کوردستانی تورکیا.

۴ - مەوقیفی ئیووە بەرامبەر سیاسەتی ئەجەنبی لە عیراق دا چیه و ئەگەر هاتو لە طەرەف ئەم سیاسەتە تەهیدید وە یا خود ئیقنەع کران شوووە رادەووەستێن وە یا خود دەوام دەکەن.

۵ - رەئی نێمە ئەوێ بە کە شوووی موقەدەسی ئیووە نارنجکی عومومی وەر بگری یەعنی ئیدیعی ئازاد کردنی هەموو کوردستان بکەن وە بۆ ئەمە دەبی هەموو کوردی گیتی بە مەشوورەت تەعاونتان لە گەڵ بکا و لە ژێر قیادەیی ئیووە لەشکریکی کوردی لە هەموو کوردی گیتی تنظیم بکری بۆ ئەوێ دەبی نامادە کەن لە عەقدی موئتەمەریک لە حالی حاضر لە ئیووە هەیهەتی ئیستیشارەیی ئیووە

و همیشه‌تی نیستیشاره‌ی نیمه تنظیم بکری و جیگا و زه‌مان تعین بکری بو نم مونتهمه‌ره چ له نهرزی عیراق و چ له نهرزی کوردستانی نیران له مونتهمه‌ره هدمو مطالبی کورد به شکلی په‌یمانیکی میلی تعین ده‌کری وه له طرف هدمومان نیمزا ده‌کری وه له مونتهمه‌ردا میزانی عه‌سکری تعین ده‌کری و واجباتی هدمو لایه‌ک له نه‌وره‌ی میلی تعین ده‌کری.

۶ - پیوسته مه‌وقیفی حهری خوتان له گه‌ل مه‌وقیفی حهری دوژمن بومان موفه‌صله‌ن وه به دیققت تعین بفرمون له گه‌ل مه‌وقیفی عه‌شایری کوردی عیراق به‌رامهر نیوه.

۷ - بز نازاد بونی کوردستان ده‌بی سیاسه‌تی یه‌ک له دولی موعه‌ظه‌مه له گه‌لان بی به ره‌ئی نیمه نم ده‌وله‌ته ده‌وله‌تی شوره‌ویه. رای نیوه به‌م خصوصه چیه. چونکو نابی علی الحیاد بین له گه‌ل هدمو ده‌وله‌تان.

۸ - له هدموی مه‌هیمتر پیوسته به صوره‌تیکي موسته‌عجده‌ل نیجته‌هادی خوتان به‌یان بکه‌ن به خصوصی رای نینگلیس به‌رامهر نه‌وره‌ی نیوه و گفتوگویان له گه‌ل نیوه چیه چونکی نیمه نه‌زانین به ته‌حقیق نابی نینگلیس له‌م نه‌وره‌یه بی ده‌خل بی.

۹ - نیوه زه‌عیمیکی نازادی په‌رستان هیچ نه‌بی موکافه‌حهی زولم نه‌که‌ن بو عه‌شره‌تی خوتان وه کوردی نیران به روحی برابه‌تی گورده‌ته‌ی زور نیشتیاقی هه‌یه بو موفه‌ق بونی نیوه به ههر چی نه‌وعیک بی. وه ناماده‌یه بو یارمه‌تی نیوه به گویره‌ی موسامه‌حهی زورفی سیاسی مه‌مله‌که‌تمان وه که نم سونالانه ته‌که‌ین مه‌قصدمان نه‌ویه که ته‌نمینی یارمه‌تیه‌کی زور گه‌وره بو نیوه بکه‌ین و حه‌ره‌که‌تی موباره‌کی نیوه بکه‌ینه حه‌ره‌که‌تی میلی عوممی تا کو له تاریخ دا نم فه‌خره یو نیوه ته‌سجیل بکری. له لایه‌ن هه‌یشه‌تی شورای شاری آ-خ «

نم نامه‌یه‌م سالی ۱۹۶۶ له گوژاری (دراساتی کردیه) بلاژکراوه‌ی نه‌نستیتیوی کورد له پاریس ژماره ۲- ۱۹۸۵ وه‌رگرتیوو له کتیبی (کوماری دینوکراتی

کوردستان یا خود موختاری) دا بلاؤ کرد بزوه. ئەو دەم چەند دیری سەرە تاییم بز نه خونرا بزوه. بە رینوس و ریزمانیکی فرە سەرە تایی نووسرا یوو که هیچ وه ریزمانی کوردی موکریان و رینوسی ئەو دەمی (نیشتمانیش) نەدەچوو. باش یوو دەقی نامەکه له کتییی . حکومەتی کوردستان) نووسینی نوشیروان مستەفا ئەمین دا بە ساخکردنەوی رینوسەکه وه بلاؤ کرا بزوه. ئەم چاره بە کەلک وه گرتن له نووسینەکهی کاک نوشیروان که مو کوربه کانم پر کردونەوه. مەسه له بهکی نەمجاره سەرئجی راکیشاوم ئەوه به لار بوونەوهی نووسەرانی نامەکه به لای سۆڤیت دا و شکانی سیاسەتی بی لایەنیه له نیوان روس و نیگلێز دا که له گۆڤاری (نیشتمان) دا رهنگی داوه تەوه .

کۆمهڵهی ٣. که به مەبەستی راگەیانندی ناشکرای بەرنامە و ئامانجەکانی ئەم یاد داشتهی خواڕه وهی دابوو به خەلپلی قەهمی وه زیری راویژ کاری حکومەتی تاران له کاتی هاتی بز مەهاباد. یاد داشته که کورت کراوه تەوه.:

» ١ - له لایەن حکومەتی ئێرانەوه زمانی کوردی به رەسمی دابنری بز هەموو ناوچه کانی کوردستان که ژماره ی دانیشتوانی ٣ میلیون پترة.

٢ - زمانی کوردی بیی به زمانی خونندن و به رنوه بەریه تی و دادگەری له کوردستان.

٣ - فەرمان بەران له هەموو کوردستانا کورد بین

٤ - ئەو باجه (مالیات)ی له کوردستان کۆ دەکرێتەوه ئەبێ بز کوردستان به کار بهینوێتەوه بز دروستکردنی خەسته خائە و قوتابخانە و ئاوه زانکردنەوهی کوردستان ئەک بز رازاندنەوهی تاران.

٥ - ئەبێ ئەم داخوازانە له پارلمانا باس بکړین و قانونیک دەر باره یان دابنریت تا کورد دلتیا بی.

٦ - ئەمە داخوازی نیستا مانن. بەلام کۆمه له که مان ٣. که بروای تهواوی هه به بهوه که (هەقی دوا رژۆ دانان) تعیین سرنوشت مافیکی نەسası سروشتی به بز

همو نه ته و ه بک. له بهر نه وه پنیسته دواى گزتابى شهرى جیهانگیری دووم
لم لایه نه وه گفتگو بکړی، وه هېچ گومانى تبا نیه که کورد خوی دوا رزوی خوی
دا نه نی.

۷ - کزمله نم یاد داشته بلاؤ نه کاتوه و نه ته و ی کورد که چاره نووسی
خوی دانا حکومتی نیران نه وسا به دراوسیه کی باش و به وزن دانه نی. « (۲۶)
وهک له نیوه رۆکی نم یاد داشته دهر ده که وی کزمله یی ژ. گ نم
داخوازاندی وهک ستراتیژی فوناخى کاتی سه ده می شهر هیناره ته گزوی و مافی
دانانی چاره نووسی بز دواى برانه و ی شهرى دوومى جیهانى هینشوتوه.

گزیپنی شهگر و قهند

له گدل پهره گزتنی کزمله یی ژ. گ حکومتی کزنه په رستی نیرانیش له
کوردستان چالاکى خوی توند تر ده کرد. حکومتی نیران له چند لاره هه ولئى
دهدا که دهست بخاته نیو بزوتنه و ی کورد و له بنه وه هلؤلى بکات. له لایه ک
دهستی گه باند بوه هیندی سه رۆک عه شیره تی نوکه ر سیفه ت و چلکاو خزر و له
لایه کی تریش به بلاؤ گردنه و ی کزیپنی شهگر و قهند ده بوست خه لک بز لای
خو راکینشى. به لأم له و رینگابه شوه هه ر هومیندی به ناغاوت و دهره به گان بوو.
کویین که ده بوايه بدری به خه لک، ده باند ا به خاوه ن ملک و ناغاگان. دهره به گی
کورد که بز شهگر و قهند سه ر شانى خوی ده پچرى. ته و او ی شوق و شه پانکارى
ژاندارمى حکومتى عه جهمى له بیهر خو برد بوو. پیناسى مردو وزیندووی
خه لکی گوندی کو ده کرده و و چیا و خرو دؤلى به ناو گوند ده نووسی و کزیپنی
پى وهر ده گرت.

شاعیر و نووسه رانی نیشتمانپه روه ر که له دورى کزمله یی ژ. گ کز
ببونه وه به نووسینی شاعر و په خشان کرده و ی دزینوی سه ردار عه شیرت و دهره
به گی کوردیان له قاو ددها و رسوایان ده کردن. لم بواره دا چند نووسراوه ی
ماموستا هه ژاوى رحمتی به ناوی (دمه ته قه ی بايز و باپیر) و شیعری

ماموستا هینن که ده یگوت :

« له شهرم و شورده بی مردم، به خۆم من چۆن بلیئم کورد
که ناغا نا بروی بردم، ئەمن دە بلیئم و بیهاکم » (بروانه تاریک و
روون دیوانی شاعیری میلیلی کورد هینن).
یا شیعری گا حەمەدی سەرۆکانی (کاپیتان قادری) به ناوی
کوردە هەستە) که ده یگوت :

« گەر چی میژو ونو دە نووسن مێلله تی کوردی ره شید . من
دە لێم گەمتر له جوته خان و ناغا بی دوو » (بروانه کۆماری
دیموکراتی کوردستان یا خود موختاری)

بی جی نابێ که هەر له بواره دا دمه تهقه بکە دوو که سی بلاو بکە بینهوه که
له گۆفاری (نیشتمان) ی ژماره ٦ بلاو کەرەوهی بییری کۆمه له ی ژ.ک دا
چاپکراوه.

بایز - باپەر له گوی بوی؟ « چو بومه شاری »

بایز - دهنگ و باس چوو له ناو بازاری

باپەر - ده لێن روسەکان هینجگار له پهنش

بەم زوانه کلکی هیتلەر ده کهنش

سویای ههشته مێش لهو لا نازابه

خەریکی گرتنی نیتالیابه

بایز - ته دی ناغامان خەریکی چیه

له میژه ناگام له حالی تبه

باپەر - ئەمن چو زاتم هیچ نا سه لێتی

خەریکه دیسان قەندی بستینی

بایز - جا قەندی بز چی ده دەنی کاکه

خو ناغا نه ببو قەت بو وان چاکه

باپیر - قەندى دەدخەنى دەبەستى دەستى
 ھەتا گونەگا بېرى سەر بەستى
 بايز - لە باتى قەندى چى دەدا قېمەت
 باپیر - شەرەف و ناموس و بېجەدان و غېرەت
 بايز - دەك يا خوا جەرگى بى پارە پارە
 شەرەف دەفروشى بە پول و پارە
 ھەلا ھەلا بى كەم دەولەمەندە
 چى ئىحتىياجى بە پول و قەندە
 باپیر - مەگەر نەت بېستوۋ بايزە روت نەتو
 گەشك رەقتەرە تا پىتر بى دو
 بايز - بە خېر نەپەوۋ نەقامى بى ھوش
 نەم دى قەت پىت بى خەپەرنىكى خوشە

لە كەش و ھەوابەكى ئاوا ئالۇز و پر لە گىرو گرت، بۇ بە ھىز كوردنى
 تەشكىلات و پتەو كوردنى دەسەلات و پرستىزى خۇزى لە سىياسەتى ناوەكى و
 دەرەكى. كۆمەلە بىرارى دا كە شەخسەتى ناسراوى كورد قازى محەمەد
 داوۋەت بكا بىتتە نىۋو كۆمەلە. و نەركى خۇزى لە بردنە پىشى سىياسەتى كۆمەلە و
 رزگارى نەتەوۋ نىشتەمان لە رىزى كۆمەلەدا بە جى بگەبىنى. ديارە ئەم بىرارەش
 ھەروا لە خۇزەو بى ھز نەبوو. قازى محەمەد جگە لە ناسراوى بىنە مالەبى و
 ھەلگەوتى كۆمەلەبەتە، بۇ خۇزى كەسايەتەكى ناسراوى زانستى و سىياسى و
 كولتورى كوردستان بوو. ۋەك باب و باپىرانى ھەمىشە لە نىۋو روھانى و زانايانى
 ناۋچەدا جىنگاى رىز و بايەخ بوو. قازى لە پارىزگارى مانى كوردان و بە تايبەت
 فەقىر و ھەزاران بە ناو بانگ بوو. يارمەتى لىقەوماۋانى دەدا، لە سەر دەمى
 دىكتاتورى رەزا شاش دا ھەدۋاى كارو بارى سىياسى و كولتورى و كۆمەلەبەتە
 مەھابادى بەدەست بوو. بۇ پەرە پىدانى كولتور و خوندەۋارى كوردى ھەولنىكى

زوری ددها. دواى تينکچوونى حکومتى په هلهوى هيندى عهشيرهت و ناغا رورته
ريستوريانه له مهاباد نازاوه بښنه وه. قازى له رينکخستن و چه کار کردن و ناماده
کردنى خه لکدا بز بهر گرى و پاراستنى تمه نيته و ناسايشى خه لک دهورنکى
گرنکى هديه. نم خسلهت و ناکاره جوان و جواميرانه وای کردبوو که قازى
محمد نهک هر له مهاباد به لکورو له سرانسه رى کوردستان به
که سابه تبه کى ريز دار و مدزن و فيدا کار بناسريت. قازى له مانگى نوکتورى
۱۹۴۴ داوه تى کومه له قبول ده کات و ده بښنه نهدامى ژ.ک.

چوونى قازى محمد بز نيو کومه له هه موو بارينکوه بوو به هوى
پښکه وتن و به هيز بوونى زياترى نم رينکخراوه يه.

کومه لهى ژ.ک به گويزه ي بارودوخى کومه لايه تى و کولتورى نو ساي
کوردستان له بوارى سياسى و زمان و کومه لايه تى و کولتورى يه وه هه ننگواى
گرنکى هاويشتن. «کومه لهى ژ.ک بريارى داوه بز رووناک کردنه وى بيرى
نه ته وى کورد و دوزينه وى هوى چاره رهى و دواکه وتنى نم هيله ته به سته
زمانه و بى ده سله ته له هيچ فيدا کار به ک روو وهر نه گيرنت» (۲۷)

له بوارى سياسيه وه کومه له ريستويه له نيوان دوو هيزى داگير که رى تيزاندا،
خز به لايه که وه نه به ستينه وه و له م رينگايه وه پښى بوختان و تاوانبار کردنى
کومو نيستى و بولشه ويکى بگيرنت. (بروانه گوڅارى نيشتمان ژماره ۲) نه گهر له
لايه ک به ريتانيای مدزن به نالا هه لگري نازادى هه موو گه لان و هر وه ها گه لى
کورديش ده ناسينى) که بزه جينگاي ره خه نى دوکتور عه دوله رحمان قاسلمو
له گوڅارى نيشتماندا زور جارش يه شيعر و په خشان تاريفى لينين و ستالين و
شورشى نوکتور گراوه. به راي من نه وه سياسه تينکى ژيرانه بوه. هيزى سياسى
کوردى که له م سر دهمدا داوا کارى سر به خوښى و يه کگرتنه وى کوردستانى
گه وره بوو بيت، نه دهبويه خز به يه کى له زله پزه کانه وه به ستينه وه. به تايهت
که نه دهم ټينگليز و نه مريکا له تيزاندا ده ورى گرنگان هه بوو. قازى محمد

وستووه‌تی له گەڵ ئەوانیش پێوه‌ندی بگرن و سەرنجیان بۆ مەسەلەی کورد رابکێشینت.

له یواری کۆمه‌لابه‌تیه‌وه کۆمه‌له‌ی ژ.گ با به‌خینکی زۆری به‌یه‌کینتی کۆمه‌لانی خەلک دده‌ا. سەر کۆنه‌ی دهره‌به‌گ و سەرۆک عه‌شیره‌تانی کورد هه‌ واز له‌ دوو به‌ره‌کی و خۆ خۆری و نۆکه‌ری بینگانه‌ بێت. «ئهی ناغاو سەردار عه‌شیره‌ته‌ خوشه‌ وستەگانی کورد! تۆزی ورد ببنه‌وه، بزانت ئه‌و دراوه‌ی دۆژمن ته‌تاندا‌تی بۆ چه‌؟ بۆ به‌ختیاری و رزگاری نیه‌به‌؟ نا . نیه‌ ده‌بی بزانت ته‌مانه‌ی ئیمروز به‌ پار دراوتان له‌ ناودا بلا‌و ده‌که‌نه‌وه‌ وه‌ کوو نیه‌و بی‌ میشک نین و پاره‌ به‌ فیروز نادن. ته‌وان ده‌زانت نهم دراوه‌ ته‌بینه‌ مایه‌ی دواکه‌وتنی سەر به‌ خۆی کوردستان... ئهی ناغاوه‌ت و سەردار عه‌شیره‌ته‌گانی کورد! نیه‌و بن و خودا نهم ته‌ماعه‌ که‌ به‌ یه‌قینی رۆژنیک ته‌بینه‌ هۆی مال‌ ویزانی خۆتان، فەزینده‌ن تا سەر به‌ خۆی کوردستان وه‌دوا نه‌که‌ونت.» (٢٨)

له‌ یواری زمان و نه‌ده‌ب و کۆلتوره‌وه‌ ژ.گ هه‌نگاری گزنگی هاویشتوون. جگه‌ له‌ گۆفاری نیشتمان چه‌ند نامیلکه‌ و کتیبی چاپکردوون. هه‌موو جوهره‌ شیعری و په‌خشانیکی شاعیر و نووسه‌رانی بلا‌و کردۆته‌وه‌. دیاره‌ نووسینه‌گانی ئه‌و دهم له‌ ژنر ته‌ئسیری نووسینی کوردستانی خوارو دابه‌وه‌.

یه‌کی له‌ هه‌نگاره‌ هه‌ره‌ گزنگ و پیروزه‌ گانی کۆمه‌له‌ی ژ.گ نومابشی دایکی نیشتمان بوو. نومابشی دایکی نیشتمان به‌ ئیبتیکار و ده‌ست پینسخه‌ری کۆمه‌له‌ی ژ.گ و به‌شداری لاوانی کورد هاته‌ سەر شانۆ . ئه‌وه‌ش هه‌نگارێکی کوتو پر نه‌بوو. له‌ گەڵ په‌ره‌ گرتنی چالاکی و تینکۆشان و به‌ر بلا‌وی ته‌شکیلاتی، کۆمه‌له‌ ده‌بووست له‌ تینکۆشانی نه‌ینی بینه‌ دهر و وه‌ک رینکخراونکی جه‌ماوه‌ری گلوب و باشگایه‌کی هه‌بی و خەلک به‌ ناشکرا رووی تی‌ بکا‌و لینی کۆ به‌ته‌وه‌. « له‌م کاته‌دا VOKS (رینکخراوی نیو نه‌ته‌وه‌بی ته‌بیلیغاتی شوره‌وی) نه‌نجومه‌نی پێوه‌ندی به‌گانی کۆلتوری نیران - شوره‌وی له‌

تاران داده‌م‌زrand. ربنهرانی کۆمه‌له‌ی ژ.ک داوایان له کار به‌ده‌ستانی شورده‌وی کرد که له مه‌هابادیش شتیکی نه‌وتو دا‌به‌زرین. رووسه‌کان موافقه‌تییان کرد. نه‌ویش نه‌ک به ناوی (نه‌خجومه‌نی پینوه‌ندی‌به‌کانی کولتوری ئیزان - شورده‌وی) به‌لکوو به ناوی (نه‌خجومه‌نی پینوه‌ندی‌به‌کانی کولتوری کوردستان - شورده‌وی). یانه‌ی نه‌م نه‌خجومه‌نه زۆر زوو پر بوو له خه‌لک . له مانگی نه‌پریلی ۱۹۴۵ ری وره‌سم و ناهه‌نگی کردنه‌وه‌ی نه‌خجومه‌ن به رنوه چوو. کۆمه‌له به ناشکرا هاته مه‌یدان. کونسولی شورده‌وی له وره‌می و سه‌رزکی VOKS له نازه رایبجان میوانی شانازی نه‌م ناهه‌نگه بوون. گورده‌کان به ناردنی ۱. سندوق سیغار له توتی کوردی بز پاورزه‌رانی لینینگراد ره‌سمی هه‌قناسی خویان به جی گه‌یاند. به‌شی سه‌رنج راکیش و به‌ر چاوی نه‌م به‌ر نامه‌یه (ئۆپیرا) به‌ک بوو که له ویدا ژنیگ به ناوی (دایکی نیشتمان) نیشان ده‌درا که له لایه‌ن سی که‌سی لات و سه‌ر سه‌ری، واته عیراق و ئیزان و تورکیا ده‌ست درژی بز کراوه. ناخره‌که‌ی کوره نازاو به غیره‌ته‌کان له چنگ نه‌م بی شه‌رمانه‌یان ده‌هینا ده‌ری. خه‌لک که له گه‌ل نه‌م جوزه نومایشه شاره‌زاییان نه‌بوو، به توندی ده‌هاروژان. به جزرنک ته‌نانه‌ت کۆنه دوژمه‌کانیش له کاتینکا ده‌گریان و به‌کتریان له باوه‌ش ده‌گرت سونیدیان ده‌خوارد که تۆله ده‌ستینه‌وه.» (۲۹)

نه‌م نومایشه که هه‌وه‌لین تیاترو‌ی سه‌رکه‌وتوو کورد بوو، له مانگی مارس‌ی سالی ۱۹۴۵ هاته سه‌ر شانز و ماوه‌به‌کی زۆر له شاره نازاده‌کانی کوردستان نیشان‌درا و له هه‌موو شوینی له لایه‌ن کۆمه‌له‌نی خه‌لکه‌وه به گه‌رمی پینشواری لیکرا. نومایشی (دایکی نیشتمان) ژیر ده‌ستی و داگیرکراوی کوردستانی نیشان‌ده‌دا. په‌یمانی شومی سه‌عدئابادی دینا به‌ر چاوان، ناخره‌که‌ی رۆله‌کانی کورد راده‌پهرین و به زه‌بری شمشیر زنجیری کویله‌تی و دیلی‌یان له ده‌ست و قاچی دایکی نیشتمان داده‌مالی و نازادیان ده‌کرد. خه‌لک به جاری ده‌هاته جۆش و هه‌ستی تۆله له مینشک و ناخی خه‌لکدا شه‌پۆلی ده‌دا.

کاتی خوا لښخوښو عهدوللای نه هری یو ددنگه خوش و سحر اوی نه م
شیر هری ده خوینده وه:

« له روژنامه ی مودیری که چمه داری چه رخی شهفتوری
نه نوی روژی کوردی که وته نه وچی بورچی بی نوری»
« له بهر بی فیکر و نیکدامی ره نیکسانی عه شاپر بو
که روژن بزه زولماتی شهوی تاریکی ده بچوری
هموو میللت گه پشته مه نزلی مه قصود و خوشنودی
فقهت کوردن به چی مارن به محرومی و مه بچوری
برا بیری چراییکی بکن تاریکه شهو دادی
قیامیکی بکن تا فرسته بیکه یین به جه مهووی»

له سهره نای سالی ۱۹۴۵ هیندی رووداو هاتنه پینش بوون به هزی شهوه که
بزووتنه وه و چالکی بگاته پله یه ک رنگای گه رانه وهی نه بی. له مانگی مارس ی شهوه
ساله دا له لایمن لاوانی کورده وه نوپیرا یه ک هاته سر شانز که له باری چو نیه تی
و ته نسیری له سر خه لک بی ونه بوو. ناری نوپیرا که (دایکی نیشتمان) و به
زمانی کوردی په یامیکی ناسیونالیستی بوو. «دایکی نیشتمان» له مه ترسیدا و
ده سته کانی زنجیر کرا بوون. ته واری بینهرانی شهوه نوپیرا یه له گه ل ده نگی
خه فته تباری شین و گریانی روژه کانی دایکی نیشتمان که له پشتی په رده وه
ده بیسرا ده گریان و نه سر نیان ده رشت. له ناخریدا کاتی هموو بینهران به دهر
برینی همت و کول و کز چه پله بیان لینه دا، دایکی نیشتمان به یارمه تی
روژه کانی نازاد ده بوو. بز هوه ولین جار له ناوچه ی کوردستان له رنگای شهوه
(نوپیرا یه وه) بیری قول و توندی ناسیونالیستی وه خه بهر ده هات. به راستی
نومایشنامه یه کی خه مه نهر بوو..» (۳۰)

نارچیبالد روژولت که له سر ده می کوماری کوردستاندا چوته مه هاباد و
چاری به قازی محه مه ده که و تو، نه ویش له یاره ی نومایشنامه ی دایکی

نیشتمانهوه نووسیویه تی و ده ئی:» له ئەپرلی سالی ١٩٤٥ سازمانی تەبلیغاتی شوروی واتا (خانە ی وکس) له ری و رەسەنکدا ئەنجومەنی فەرھەنگی شوروی - کوردستانی له مەھاباد دامەزراند. بەکی له بەرنامەکانی سەرەکی ئەم ناھەنگە نومایشیگی ناسیونالیستی گوردی بوو. مەسەلە ی ئەسلی ئەم نومایشە بریتی بوو له دەست درێژی سی عونصری چەپەل و خەراب - واتە تیزان و عیراق و تورکیا بۆ سەر زەمینێ کوردستان و ناخەره کەشی رزگاری دایکی نیشتمان له لایەن کورەکانیەوه. تەماشایەکان کە ئەو دەم له گەڤ تیاترۆ نومایش ئاشنا نەبوون، بە قولی کەوتبوونە ژێر تەئسیر و دوژمنانی کۆن بە ئەسیرین و شتێ سەریان ھاویشتبووە سەر شانی بەکتر و سوێندیان دەخوارد کە تۆلە ی کوردستان بستیئەنەوه.» (٣١)

دامەزرانی (ئەنجومەنی پێنوەندی بەکانی کۆلتوری کوردستان - شوروی) ھەر لەو کاتەشدا ئیعتیراف بوو بە بزوتنەوه ی رزگار یخوازی کورد. ئەنجومەن بوو بە شوێنی گۆیونەوه ی شاعیر و نووسەرەن و جینگانی پەرە پێدانی زمان و ئەدەب و کۆلتوری گوردی. بە دوا ی نومایشی دایکی نیشتماندا بە ئیبتیکاری ئەنجومەن میر میرین ساز کرا کە بەکی له داب و نەریتەکانی کۆنی کور دەواوێه. میر میرینی مەھاباد باری سیاسی بە خۆزە گرت. بۆ گۆ گوردنەوه ی یارمەتی و پیتاک بۆ پێکھێنانی ھیزی چەکداری کوردستان بە باشی کەلکی ئی وەر گیرا.

» لەو ماوہ بەدا کە ئەم نومایشنامە یە بە قولی کاری دە کردە سەر خەلک، دابینکی دیکە ی عەجاییب خەلکی مەھاباد خۆی توندو توانی بە شینو ی بەر چاو کار بکاتە سەر خەلک و شەقلی نەتەوہ یی خۆی نشان بەدات. ئەو دەم دابینکی وا ھەبوو ئەگەر کەسێک توائیبای ماوہ یەکی درێژ خۆ بگری و پێ نەکەنی، دەیان کردە (میر) یا (شازادە). ئەو دەم کلاؤ و بەرگی تابیەتی له بەر دە کرد و ھەر فەرمانینکی دابای بی ئەم لاو لا نیجرا دە کرا. سالی ١٩٤٥ دەستور و فەرمانی میر بە تابیەت له بارە ی گۆ گوردنەوه ی ھیزی چەکدار له میژووی ناسیونالیزمی کورد دا نرخیکی تابیەتی و دەست ھینا. » (٣٢)

پهراوئزه گانی به شی پینجه م

- ۱ - خاطرات فردوست بهرگی به کمه . ۱۳۷۰ ل ۸۶
- ۲ - خاطرات سیاسی دکتر کریم سنجابی ۱۳۶۸ ل ۴۸
- ۳ - هه مان سه چاره ل ۵۵
- ۴ - عبدالقادر دباغی - راهبرینی کۆمهلهی ژ.ک . ۱۳۶۱ ل ۲۹
- ۵ - د. قاسملو - چل سال خهبات له پینتاو نازادی - ۱۹۸۵ ل ۱۸
- ۶ - کهریسی حسامی - کۆماری دیموکراتی کوردستان یا خود موختاری - ۱۹۸۶ ل ۳۹
- ۷ - درک کینان - کردها و کوردستان، وهرگیزانی برایی بونسی . ۱۳۷۲ ل ۱۱۸
- ۸ - نیگلتن - کۆماری ۱۹۴۶ ی کوردستان، وهرگیزانی سهید محهمه دی سه مدهی ۱۹۶۳ ل ۱۹۳
- ۹ - مه سعود محمد - حاجی قادری کۆبی، به شی سیزه م ، ۱۹۷۶ ل ۲۵
- ۱۰ - کهریسی حسامی - کۆماری دیموکراتی کوردستان یا خود موختاری ، ۱۹۸۶ ل ۴۱
- ۱۱ - مه سعود محمد - حاجی قادری کۆبی، به شی به کمه . ۱۹۷۲ ل ۱۳
- ۱۲ - د. قاسملو - چل سال خهبات له پینتاو نازادی ، ۱۹۸۵ ل ۷ و ۳۸
- ۱۳ - هه مان سه چاره ل ۱۹ - ۱۸
- ۱۴ - نارچیبالد روزولت - شوق آموختن ، وهرگیزانی سهبا سعیدی ، ۱۳۷۱ ل ۳۱۵
- ۱۵ - د. قاسملو - چل سال خهبات ... ۱۹۸۵ ل ۳۲
- ۱۶ - نیگلتن - کۆماری ۱۹۴۶ ی کوردستان ، وهرگیزانی س.م. سه مدهی ، ۱۹۶۳ ل ۷۱ - ۷
- ۱۷ - لازارنث - بزوتنه وهی کورد له سه رده می هه ره تازه دا، موسکو ، ۱۹۸۷ ل ۱۷۸
- ۱۸ - فاریزاف - بزوتنه وهی میلیلی کورده کان له نیران ۱۹۴۱ - ۱۹۴۵ ، موسکو ، ۱۹۵۳ ل ۱۲۵
- ۱۹ - نۆنی. ژیکالینا - بزوتنه وهی نه ته وهی کورده کان له نیران ، موسکو ، ۱۹۸۸ ل ۱۱۹ - ۱۱۸
- ۲۰ - لازارنث - مه سه له می میلیلی له ولاتانی نیریک وناوه راست ، موسکو .. ۱۹۷۰ ل ۱۶۲
- ۲۱ - لازارنث - بزوتنه وهی کورد له سه رده می هه ره تازه دا ، موسکو ، ۱۹۸۷ ل ۱۷۷

- ۲۲ - عمر فاروقی - نگاهی به تاریخ و فرهنگ کردستان . ۱۳۶۲ . ل ۵۱
- ۲۳ - گزفاری نیشتمان - ژماره ۱ . سالی به‌کهم . پوڤه‌ری ۱۳۲۲ - جولای ۱۹۴۳
- ۲۴ - نیگلتن - گزماری ۱۹۴۶ی کوردستان . وه‌رگیزانی س.م. سه‌مه‌دی . ۱۹۶۳ . ل ۷۲ - ۷۳
- ۲۵ - زنتار سلوی - دوزا کوردستان . تورکی . ۱۹۶۹ . ل ۱۷۹
- ۲۶ - گزفاری رۆژی نوی - ژماره ۱ . به‌فرانیاری ۱۹۶۱
- ۲۷ - گزفاری نیشتمان - ژماره ۱ - جولای ۱۹۴۳ . ل ۳
- ۲۸ - گزفاری نیشتمان - ژماره ۱ ل ۵
- ۲۹ - درک کینان - کردهاو کوردستان - وه‌رگیزانی برایی یونس . ۱۳۷۲ . ل ۱۸۱
- ۱۸.-
- ۳۰ - نیگلتن - گزماری ۱۹۴۶ی کوردستان . وه‌رگیزانی س.م. سه‌مه‌دی . ۱۹۶۳ . ل ۷۸
- ۳۱ - نارچیبالد روزولت - شوق آموختن . فارسی . ۱۳۷۱ . ل ۳۲۸
- ۳۲ - نیگلتن - گزماری ۱۹۴۶ی کوردستان . وه‌ر گیزانی س.م. سه‌مه‌دی . ۱۳۷۱ . ل ۷۹ - ۸۰

بهشی شه‌شهم:

حیزی دیموکراتی کوردستان

هیندی کەس وەها لە دەمار گیری و ئاپینی کەسایەتی و فەرد
پەرستیدا توکم بوون و بە جزوینک تووشی لاسایی کردنەوه و گۆی
رایەلی کۆنر کۆزراڤه بوون، نیتەر ناتوانن چاو بکەنەوه، بێر
بکەنەوه. بە وردی لە مەسەلەکان بکۆزنەوه، روو داوێکان بە
شینوی پاپەتی و زانستی شی بکەنەوه، کارەساتەکان
هەلسەنگینن و بە سەر هاتەکان لینگ بدەنەوه و لەم رینگاپەرە
پنشی دوویاتە بیرونەوی هەلە و رووداوە داخدارەکان بگرن.

لەو کاتدا کە کۆمەڵەی ژ.گ بە تەواوی لە تینکۆشانی نەینی هابوێ دەر و
لە سەرانسەری ناوەندەر سەرووی کوردستان و لە ناوچەیی کرماشان و تەنانەت لە
سولەیمانیش لق و پزویی بلاو بیونەوه، بە یاننامەبەگ لە شاری مەهاباد بە نیمزای
٧٢ کەس دامەزرانی حیزی دیموکراتی راگەیاندا و خود موختاری و دانانی
نەنجومەنی نەبالەتی و ویلاپەتی زەمانی مەشرووتەیی بە دروشمی حیزب دانا،
تەرکیبێ ئێم ٧٢ کەسە بەم جۆرە بوو: خاوەن ملگ ٢٤ کەس، سەرۆک
عەشیرەت ١٦ کەس، بازاری ١٨ کەس، خوێندەوارووروتاکبیر ١ کەس، پیاری
نایینی واتە مەلا ٤ کەس. هیچ کەس لە نەندامانی رێبەرایی کۆمەڵەیی
ژ.گ نیمزایان بەم بەیاننامەییوە نەبوو. ئەمەش دەقی بەیاننامەییە کە سالی
١٩٨٦ لە کتیبی (کۆماری دیموکراتی کوردستان یا خود موختاری) دا بلاوم
کردۆتەرە.

بسمیلاهی ره حمان و ره حیم هاو نیشتمانان برایان

ناگری شهری دووهمی جیهانی که له لایهن وه ژیر پی خرائی دیموکراسی وه به دهستی دوژمنانی نازادی دهست پی کرا بوو به باسکی به هیزی ولاتهکانی هاو پدیمان کوژاندراوه. جیهانی دیموکراتی سرکهوت وه جیهانی فاشیزم که نه بیست نته وه کان و گه لهکانی جیهان بخاته ژیر نه سارتهی مستیک ری گر و خورین خور به تهواوی نابوت بوو. ههر چلونیک که چاره روان ده کرا ریگی نازادی بو نته وه و گهلانی جیهان ناواله کراوه.

نمرو تهواوی گهلانی جیهان نه یانهوی لهم ریگایهی که ناواله کراوه ته وه سود وهریگرن. نهوان نه یانهوی لهم وادانهی که له پاکتی میژویی ناتلاتتیک دا دراوه سود وهر بگرن. نهوان نه یانهوی کارو باری خویان به نارزوی خویان به جی بگه بیتن.

نیمه کورده کان که له نیران نه ژین به دریژیی چه ندین سال وچه ندین سده له پیناوی مافی نته وایهتی و هاو جینگایی خوماندا خهیاقتان کورده و لهم ریگه به دا قوریانهکی زورمان داوه. به لام حاکمه دیکتاتوریهکانی نیران هیچ کاتیک بو بیستی پیوستهکانی نیمه ناماده نه بون وه تنانته نه یانهیشتوه له و مافانه که به گویرهی قانونی نه ساسی دراوه به نه یالات و ویلاپاتهکان سود وهر بگرن. نهوان به هوی گولله و بومبا و توپ و گرتن و تبعید و کوشتن و یه خسیر کردن وهلامی نیمه بیان داوه ته وه. به تایهتی له سر ده می دیکتاتوری بیست ساله ی ره ژاخان دا نیمه بو له بهر کردنی جل و بهرگی نته وایهتی کوردیش نازاد نه بون. نهوان به هوی نوکه تیزه به هوی نهفسره دز و ریگر و خابینهکان تهواوی مه وجودیهتی نیمه بیان ژیان و ناموسی نیمه بیان خستوبه ژیر پی. نهوان بو نابوت

کردنی نه‌سلی ئیحه له هه‌ج چه‌شنه کاره‌ساتیکی درن‌دانه و بی شه‌رمانه نه‌په‌رین‌گاون‌ه‌وه. ئاخ‌ر ئیحه‌ش ئاده‌میزادین. ئیحه‌ش میژوو زمان، ر‌یو وش‌وین و دابی تایه‌تی خو‌مان هه‌به وه نه‌مانه‌مان خو‌ش نه‌وی. بو چی نه‌بی مافی ئیحه پی شیل بک‌رت؟ یو چی نا‌هیلن کوردستان بب‌یته ولاتیکی خو‌دموختار و له ر‌یگه‌ی نه‌ع‌جومه‌نی ویلایه‌تی‌ه‌وه که له قانونی ته‌ساسی دا دیاری کراوه کاروبار به ر‌یوه ب‌ه‌ره‌یت؟

هاو ن‌یشتمانانی خو‌شه و‌ست. پی‌یسته ته‌مه‌ش بزاین که هه‌ق نادریت به‌ل‌کر ده‌ست‌دریت. بو نه‌وه‌ی هه‌قی خو‌مان. ده‌سه‌لاتی نه‌ته‌واپه‌تی و‌هاو جی‌گایی خو‌مان وه ده‌ست به‌په‌ین ئه‌بی خه‌بات بکه‌ین. یو ته‌م خه‌باته یه‌ک‌یتی و به‌ک‌ک‌رتن پی‌یسته. بو ته‌مه‌ش ته‌شکیلات و ده‌سه‌ی پ‌ن‌شه‌وه‌پی‌یسته. دامه‌زران و ده‌ست به‌کار به‌رونی ح‌یز‌ی د‌یموک‌راتی کوردستان له مه‌هاباد بو ته‌م ناما‌ع‌جه‌به.

ئ‌یوه هاو ن‌یشتمانانی خو‌شه و‌ست. نه‌بی چار و‌گویی خو‌ نا‌واله بکه‌نه‌وه. له ده‌وری ح‌یز‌ی خو‌تان وه‌خ‌ر بن وه بو وه‌ده‌ست ه‌ینانی مافی قانونی و نه‌ته‌واپه‌تی خو‌تان ف‌یدا کاری بکه‌ن. ح‌یز‌ی د‌یموک‌راتی کوردستان سه‌روکه و ر‌یگه ن‌ی‌شان‌ده‌ری ئ‌یوه‌به. به ته‌ن‌یا له ژ‌یر ئالای ته‌م ح‌یز‌ه دا نه‌ته‌وه‌ی کورد له خه‌ته‌ری ت‌یدا چون نه‌جاتی نه‌ب‌یت. وه موجودیت و ناموس و پی‌یسته‌یه‌کانی نه‌ته‌واپه‌تی نه‌و پار‌یز‌گاری لی نه‌ک‌رت. به ته‌ن‌یا به ه‌وی ته‌م ح‌یز‌ه گه‌لی کورد نه‌توانی له ن‌یو سن‌وری ده‌وله‌تی ئ‌یراندا خو‌د موختاری خو‌ی وه‌ده‌ست بخات.

هاو ن‌یشتمانانی خو‌شه و‌ست. ئ‌یحه ج‌یا له مافی قانونی و ن‌یسانی خو‌مان ش‌تیکی ترمان ناوی. شو‌عاری ئ‌یحه له‌و به‌ندان‌ه‌ی ژ‌یره‌وه دا به کورتی ن‌ی‌شان دراوه. ته‌م شو‌عاران‌ه بخ‌ویننه‌وه وه له هه‌مو پ‌یاویکی کوردی حالی بکه‌ن.

ته‌مانه شو‌عاره‌کانی ئ‌یحه‌ن :

۱ - نه‌ته‌وه‌ی کورد له داخ‌لی ئ‌یران دا یز هه‌لسورانی کاروباری مه‌حه‌للی خو‌ی سه‌ر به خو‌ و‌نازاد ب‌یت. وه له سن‌وری ده‌وله‌تی ئ‌یراندا نه‌ته‌وه‌ی کورد خو‌د

موختاری خوی بخاته دست خوی.

۲ - مافی خونیندی به زمانی زگماکی خوی همبیت وه تهواری کارو باری دائیره‌کان به هوی زمانی کوردی به ریوه‌بیردرنت

۳ - له سهر نه‌سالی قانونی نه‌سالی نه‌نجومه‌نی ویلابه‌تی کوردستان به زوویی هه‌لبیردرنت به تهواری کار وباری کومه‌لابه‌تی و ده‌وله‌تی رابگا و چاوه‌دیربان به سهر‌دا یکات.

۴ - کار به ده‌ستانی ده‌ولت به بی' قسه‌ده‌بی له خه‌لکی مه‌ه‌للی بن.

۵ - نه‌بی' له سهر نه‌سالی قانونیکی گشتی‌دا له نیوان لادیی و خاون ملک‌اندا پیک هاتنیک پیک به‌بیردرنت وه دواروژی ههر دوک لا دابین بکریت.

۶ - حیزی دیموکراتی کوردستان تی نه‌کوشیت که له خه‌بات دا به تایبه‌تی له گه‌له‌ته‌وه‌ی نازه‌ریابجان وه گه‌له‌کانی تری که له نازریابجان نه‌ژین له ناسوریه‌کان و له نه‌رمه‌نیه‌کان و هتد به‌کیه‌تی و برابه‌تیه‌کی ته‌واو پیک بینیت.

۷ - حیزی دیموکراتی کوردستان به ناما‌نجی به‌ره‌و پیش بردنی کشت و کال و بازرگانی کوردستان و پهره‌پیدانی کارو باری فرهنگ و ته‌ندروستی وه باشتر کردنی باری نابوری و مه‌عنه‌وی گه‌لی کورد ده‌ست نه‌کات به سود وهر گزرتن له سامانه‌کانی سروشتی وه کانگاکانی کوردستان وه له‌م ریگه‌یه‌وه تی نه‌کوشیت.

۸ - شیمه‌نه‌مانه‌وی به تهواری گه‌له‌کانی ئیران هه‌لی تیکوشین به نازادی بدیرت بو به‌خته‌وه‌ری وه پیش که‌وتنی نیشتمانی خویان. بزئی کوردستانی خود موختار و دیموکراتیک» (نهم به‌یانتنامه‌به تاریخی رزؤ و مانگ و سالی پنبه‌نیه.*

*تیبینی: نه‌و به‌یانتنامه‌به سالی ۱۹۶۸ شاد ره‌وان دوکتور ره‌حیمی قازی به خه‌تی خزی نووسیبویه‌وه بزئی نارد بووم. له داوینتی به‌یانتنامه‌که نووسیبووی: کاکه‌نم ناگاداره نینزای قازی و سه‌رزه‌گانی تری کومه‌له‌ی ژ.گ ی پنبه‌نیه. له سهر لاپه‌ره‌به‌گ به فارسی و به کوردی چاپ کرابوو، من له باری ماناره ده‌ستکاریم نه‌کردوه. به دوا‌ی به‌یانتنامه‌که‌دا بیلأو

بوونه‌وی ئەم بەیاننامە یە وگزرینی ناوی گۆمەلە ی ژ.گ بە حیزبی دیموکراتی کوردستان پنیوستی بە لیکۆلینەوه و شیکردنەوه ی زیاتر هه‌به. تا نیستاش حیزبی دیموکراتی کوردستانی نێزان ۲۵ ی گه‌لاوێژی ۱۳۲۴-۱۶ ی نوتی ۱۹۴۵ به‌ رۆژی دامه‌زرانی خزی ده‌زانی و یادی ده‌کاته‌وه . له‌ کاتینکا ئەم رۆژه‌ رۆژی دامه‌زرانی گۆمەلە ی ژنکافه‌ و ده‌بیته‌ سالی ۱۳۲۱ - ۱۹۴۲. وه‌ک له‌ به‌لگه‌ نامه‌کانی به‌ر ده‌ست ده‌ر ده‌که‌وی، گزرینی ناوی گۆمەلە ی ژ.گ به‌ حیزبی دیموکرات بی‌ نه‌وه‌ی رینکخراوه‌کانی ده‌ستکاری بکرن، ده‌گه‌ریته‌وه‌ بو‌ دوای سه‌فه‌ری ده‌می نوینه‌رانی کورد به‌ سه‌رۆکابه‌تی قازی محمه‌د بۆ باکو له‌ سپتامبری سالی ۱۹۴۵ که‌ نه‌و ده‌م هینشتا گۆمەلە ی ژ.گ له‌ تینکۆشاندا بو‌و ناریشی نه‌ گۆرا بو‌و. دوای گه‌رانه‌وه‌ی قازی و هاورینیانی و پاش دامه‌زرانی فیرقه‌ی دیموکراتی تازه‌ویابجان له‌ ۳ ی سپتامبری نه‌و سالد، ناوی گۆمەلە ی ژ.گ ده‌کری به‌ حیزبی دیموکرات و کومه‌له‌ قه‌ ده‌کری و رینکخراو و نه‌ندامانی گۆمەلە ی ژ.گ به‌ شینوی ئەوتۆمات ده‌بن به‌ رینکخراو و نه‌ندامی حیزبی دیموکرات.*

←
 نامه‌یه‌کی دیگه‌ی بز نارد بووم و نووسبووی: گاکه‌ نه‌وانه‌ی ئەو به‌یاننامه‌یان ئیتر کردوه ۷۲ . که‌س بوون، نه‌ک ۶۱ . من بز که‌لک وه‌ر گرتن بز نووسین و کار وباری رۆژنامه‌ی کوردستان نه‌و به‌یاننامه‌ و هیندی به‌لگه‌ر نووسراوه‌ی دیگه‌م به‌ر ده‌وه‌ به‌غدا و نوسخه‌یه‌کم له‌ به‌یاننامه‌که‌ نووسه‌وه‌ له‌ سوڤیا هینشته‌وه. کاتی رستم له‌ کتێبی کۆماری کوردستاندا وه‌ک سه‌ر چاره‌ خه‌تی کاک ره‌حیمی قازی بلاو بکه‌مه‌وه. دیشم ده‌ستخه‌ته‌که‌ی دوکتور ره‌حیمی نه‌ماوه‌ له‌ به‌غدا سه‌ری تیدا چوه. هه‌ر بزیه‌ش له‌ (کۆماری دیموکراتی کوردستان یا خود موختاری) دا نامه‌زه‌ به‌ سه‌ر چاره‌ که‌ی ته‌کراوه. نه‌گینا سه‌ر چاره‌ی ئەم به‌یاننامه‌یه‌ی دامه‌زرانی حیزبی دیموکرات ده‌ستخه‌تی دوکتور وه‌ حیمی قازی یه‌ بز منی ناردبوو

* سالی ۱۹۸۱ له‌ چیا بروین و کاک چه‌له‌لی گادانی وه‌ک به‌ر پرسی نه‌شکیلاتی حیزبی دیموکرات بلاتکێشینی نامه‌هه‌ کرد بوو که‌ نه‌ندامان پری که‌نه‌وه‌ له‌ که‌یه‌وه‌ بوون به‌

بۆ ئەوەی گومان لە وەدا نەمێنێ، که حیزبی دیموکرات ۲۵ی گەلاوێژی ۱۳۲۴ -
ناوگۆستی ۱۹۴۵ دانەمەزراوە، دەقی نووسراوی ژمارە بەکی گۆقاری ()
کوردستان) بلاؤ کەرەوهی بیری حیزبی دیموکراتی کوردستان- سەرماوه‌زی
۱۳۲۴ دینێنەوه هەر چەندە ئەم دەقه له کتێبی نوшіروان مسته‌فا شادا
حکومه‌تی کوردستان (بلاؤ گراوه‌ته‌وه.

دەبێ بیژین کاک نوшіروان مالی ناوه‌دان بێ لوتفی کردوه هەم له رزژنامه‌ی
کوردستان بەلگه‌ی حاشا لی نه‌ کراری بۆ دۆزیوینه‌وه و هەم وریای کردوینه‌وه که
قولفر له رووداوه‌کانی نیشتمانی خۆمان بکۆلێنه‌وه. کاک نوшіروان دەنوسی: «
نه‌گەر چی به‌که‌مین به‌یاننامه‌ی خۆ ئاساندنی حیزب به‌ خه‌لک و دانانی به‌که‌مین
مه‌رامنامه و هه‌وه‌ل کونگره‌ی له سه‌ره‌ تای مانگی خه‌زه‌لوهر دا بوه. که چی حیزب
هه‌موو سالی بو یادی دامه‌زراندنی خوی له رۆژی ۲۵ی گەلاوێژدا ناهه‌نگ
نه‌گیری. هوی ئەمه‌ش ئەه‌گره‌یه‌وه بۆ ئەوه‌ی که ح.د.ک خوی به‌ درێژه‌ی
کۆمه‌له‌ی ژ.ک دا ئەنی و ژ.ک‌بش وه‌کو خوی له رۆژ ژمیره‌کانی‌دا نو‌سیوه‌تی له
۲۵ی گەلاوێژدا دامه‌زرا بوو.» دوکتور قاسملو له کتێبی (چل سأل خه‌بات)‌دا
دەنوسی: «حیزبی دیموکراتی کوردستان له ۲۵ی گەلاوێژی سالی ۱۳۲۴ له شاری
مه‌هاباد دامه‌زرا و به‌ر نامه‌ی خۆی بلاؤ کرده‌وه.» کتێبه‌که‌شی هەر به‌ بۆنه‌ی
چله‌مین سالی دامه‌زرانی حیزب نو‌سیوه‌. له کاتینکا له رزژ ژمیره‌کانی کۆمه‌له‌دا
۲۵ی گەلاوێژ به‌ رۆژی جیژنی سه‌ر سالی دامه‌زرانی کۆمه‌له‌ی ژ.ک ناو براره‌وه.

← ئەندامی حیزب. من نو‌سیبوم سالی ۱۹۴۲. مه‌لا عه‌ولانی هه‌پاگی و گاک جه‌لیل
دەیانگوت حیزب سالی ۱۹۴۵ دامه‌زراوه‌ چۆن تۆ پێش دامه‌زران ئەندامی حیزب بووی. بۆم
قانیع نه‌ده‌کران که حیزبی دیموکرات درێژه‌ پێده‌ری کۆمه‌له‌ی ژنکافه و ئەندامانی کۆمه‌له‌ی
ژ.ک به‌کسه‌ر ده‌بوونه ئەندامی حیزبی دیموکراتیش. له‌وه سه‌یر تر نه‌وه بوو که پاش ۳۸سال
تازه‌ ده‌یانپرسی له‌ که‌یه‌وه ئەندامی حیزبی. خۆشتر نه‌وه بوو بلاتکتییان بۆ سکرتیزی
حیزبش هینا بوو که‌وه‌لام بە‌تاه‌وه له‌ که‌یه‌وه ئەندامی حیزبه‌!

به‌لای منهوه ساخکردنه‌وه‌ی ئەم مەسەلە‌یه پێوستی بە شیکردنه‌وه‌ی زیاتر هەیه. لە کاتی‌کا که رژژ ژمیزی کۆمه‌له ٢٥ی گە‌لانیژ بە چینی سەر سالی دامە‌زرانی خۆی دادە‌نی، نووسەرانی تری بینگانه‌و خزیی هەم ئینگلتون و هەم دوکتور قاسملو ١٦ی سێ‌تامیری ١٩٤٢ بە رژژی دامە‌زرانی کۆمه‌له دادە‌نین. بە‌کی له هەزه‌کانی شینوای میژووی کورد ئەوه به که رووداوه میژووبه‌کان پینکه‌وه نە‌لکان و هەر روداو بزوتنه‌وه و راپەرینیکی کورد که دوایی هاتوه، له میژووی سەر‌انسەری جیا کراوه‌تە‌وه ئەوه‌ی تازه هاتوه رابردووی میژوو و خەباتی نە‌تە‌وه‌که‌ی له‌بەر کردوه و خزی له رووداوی رابردووی نە‌تە‌وه‌که‌ی جیا کرد‌تە‌وه. نە‌گەر وا نە‌بایه ده‌بایه ئینستا ئینسه له کوردستانی ئیزان ٥١ سالی حیزی دیموکراتان یاد کرد بایه‌وه. نە‌گەر کورد میژووی خزی چەر چەر نە‌کرد‌بایه ئینستا ئالای کۆماری کوردستان ده‌بایه له هەموو بە‌شه‌کانی کوردستان به سومبل و رەمزی میللەتی کورد ناسرا باو پە‌سند کرابایه. چونکه به راستی له میژووی دوورودریژی نە‌تە‌وه‌ی کورددا، هە‌وه‌‌لجاره ئالایکی کورد به رەسمی و به بە‌شداری نوینەرانی هە‌موو بە‌شه‌کانی کوردستان هە‌لکراوه و بزته ئالای کۆماری کوردستان .

با ئەم مە‌سە‌له‌یه پتر روون که‌ینه‌وه. له ژماره ١ی «گۆ‌ناری کوردستان بلا‌و گەرە‌وه‌ی به‌ری حیزی دیموکراتی کوردستان» دا که له دیسامیری ١٩٤٥ ده‌رچوه و تارنیک له ژنر ناری (په‌یامی من به میللەتی کورد) دامە‌زرانی حیزی دیموکرات راده‌گه‌ینه‌نی و ده‌نووسی: «تشکیل حزی مقدسی دیموکراسی و خود موختاری کوردستان به هە‌مو اهالی رشید و جانبازی کوردستان تبریک عرض ده‌که‌م...»

پاشان گۆ‌ناری کوردستان له لاپە‌ری ١١دا له ژنر سەر دیزی (حیزی دیموکراتی کوردستان) ده‌نووسی:

« له دوا‌ی ئە‌وه له هە‌وه‌لی مانگی خە‌زە‌ل وه‌ر (آبان)ی ١٣٢٤ (واته ده‌بینه ٢٢ نوکتۆبری ١٩٤٥ د.) حیزی دیموکراتی کوردستان له هە‌هاباد داندراو به‌یان

نامہی خوی بلاو کردوہ لہ روزی ۱۳۲۴/۸/۲ ھوہل کونگرہی خوی کہ تیکہل
بو لہ سہرانو و نونہرانہی کوردان بہ ترتیبی زیرو:

۱ - ماکوو آرات : آغای عمر خانی جلالی. آغای شیخ حسن. آغایشیخ کی.
آغای حسن آغای دلایی. آغای عبداللہ آغای ملان. آغای فخری.

۲ - سوہا، برادوست، دشت، ھەر گہوہر: آغای عمر خانی شریفی. آغای طاھر
خانی سمکو. آغای عباس آغای فنک. آغای قویطاس آغای مہمدی. آغای حاجی
وہقان. آغای شیرو. آغای عبدی. آغای حسن تیلو. آغایتمر خان. آغای مراد.
آغای نورکو. آغای زبید. آغای عزو. آغای حسن ھنارہ. جنابی آغای حاجی سید
عبداللہ افندی.

۳ - شنو: آغای موسی خانی زہوزا. آغای قرنی آغای زہوزا. آغای میرزا
سعید. آغای قاضی محمد. آغای گاک حمزہ.

۴ - سندوس: آغای احمدی کا خضری. آغای قاسم آغای پیروتی. آغای
محمد امین آغای پیروتی.

۵ - لاهیجان: آغای عبداللہ آغای قادری. آغای کاک مامندی قادری. آغای
کاک حسین محمدی. آغای پیروت آغای امیر عشایری. آغای محمد امین آغای
پیروتی.

۶ - پیران: آغای محمد امین آغا. آغای قرنی آغا.

۷ - میانداوا: آغای محمد حسین خانی سیفی قاضی

۸ بروکان: آغای عبدالرحمن شرفکندی. آغای رشید علیزادہ

۹ - منگور: آغای ابراھیم آغای ادھم. آغای ھام حسن. آغای کاک سلیمان.

آغای گاک حمزہ. آغای میناغا.

و باقی برابانی کورد تشکیل داو لہ لاپہن سہران و رھوشن فکراتی حزبہوہ
نوتقی زور چاک دابر کرا لہم کونگرہ دا ھمو لکھکانی حیژی دیموکراسی
کوردستان تصوب کرا و نونہری تاییہ تیان بو داندرہ. ھەر بییک لہ جی خویان

دامه‌زران و ده ستیان به کارکرد و هه‌زار هونه‌ری جوانی کوردستان ته‌م شعرانه‌ی خواره‌وی که باسی دیموکراتی ده‌کا خوینده‌وه.» (۲)

به‌دوای کونگره‌دا مه‌رامنامه‌ی حیزبی دیموکراتی کوردستان له ۲۲ ماده‌دا به‌م شیوه‌یه بلاژ گرایه‌ه :

» بیسمیلاهی ره‌حمان و ره‌حیم

مه‌رامنامه‌ی حیزبی دیموکراتی کوردستان.

فەسلێ یه‌کەم.

۱ - نیوی حیزبه‌که‌مان حیزبی دیموکراتی کوردستانه.

۲ - بناخه‌ی حیزبه‌که‌مان له‌ سه‌ر نه‌مانه‌ی ژیره‌وه داندراره: حه‌قیقه‌ت،

عه‌دالته‌ت، ته‌مه‌ددون.

ته‌واوی نیزامنامه و قانونه‌کانی حیزب له‌ باش ته‌سدیق کران له‌ کونگره‌ به‌ چی نه‌گه‌به‌ئدریت.

۳ - قه‌لم و گوله‌ که‌ته‌م به‌ نیشانه‌ی حیزب قبول کراره.

فەسلێ دووهم

۴ - له‌ سه‌ر ده‌می ئیستادا ناما‌جی هه‌ره‌ گه‌وره‌ی حیزب بریتیه‌ له‌ مه‌ که‌ له‌

نیو سنوری ده‌وله‌تی ئیراندا پاریزگاری له‌ حافه‌ کانی که‌لی کورد بکات. وه‌ بر پهره‌ پیندانی ته‌م حافانه‌ رینو وشوینی خود موختاری دا‌ج‌ه‌زینیت. له‌ ته‌واوی نه‌و نه‌یالته‌ت و ویلایه‌تانه‌ی که‌ به‌ درێژایی میژوو کوردی لی ده‌ژیت و زه‌حمه‌تیان تیندا کیشاوه‌، هه‌ر وه‌ها له‌ سه‌له‌بندی کوردستان نه‌بی له‌ سه‌ر نه‌سانی دیموکراسی سو‌دی کۆمه‌لانی که‌ل له‌ به‌رچاو بگيردریت. نه‌بی به‌ له‌ به‌رچاو گرتنی جیاوازی نه‌ته‌وايه‌تیو قه‌رمیه‌ت و مه‌زه‌ه‌ب حه‌قو‌قی به‌رانبه‌ریان پی‌ بدریت بۆ هه‌له‌بژاردنی نوینته‌ر بۆ مه‌جلیسی شو‌رای میلی.

۵ - ناما‌جی حیزب بری‌یه‌ له‌ پهره‌ پیندانی دیموکراسی وه‌ له‌ سه‌ر نه‌سانی ته‌مه

بۆ بەختەواری بەشمەرەت تێ ئەکۆشیت.

۶ - حیزب لە گەل دەولەتی ناوەندی هیچ دۆزناپەتی و ناکوکیەکی نیە و بە تەنیا ئەیهوئێ لە رێگەی ناشتی‌یەره بۆ دامەزراندن و پەره پێنانی فەرھەنگ و تەندروستی و کشت و کالی گەلی کورد که لە ئەشجافی دەسلانی یەد فەری نیستعماردا وە پاش کەوتووە تێ یکۆشیت وە بۆ ئەمەش داوای مافی خود موختاری نەتەوایەتی ئەکات.

فەسلی سێهەم

۷ - ئەواری مالبات و داھات بە گۆزەری پێناویست وەکو دەکریت وە لە سەر ئەساسی حسابی بودجە تەنزیم ئەکری و دا بەش ئەکریت.

۸ - حکومەتی میلی لە پەگەمەین هەنگاوە دەست ئەکات بە ئاوەدان کردنی ولات وە پەره پێنانی تەشکیلاتەکانی ئابوری و سیاسی وە لە بەر ئەمە ناتوانیت زیاتر لە سەدی ۳ی مالیاتی وەکو کراو بە حکومەتی ناوەندی بەت.

۹ - ئەبێ ئەواری مەعمورەکانی کیشووری و سیاسی و تەشکیلاتەکانی کشت و کالی لە کوردان بێ. حکومەتی نەتەوایەتی هەر کاتی بە پنیستی بزانیت ئەتوانی مشاورینی دەرهە بانگ بکا. ئەواری کارو باری کۆمەلایەتی و دەولەتی و عەدلیە ئەبێ بە زمانی کوردی بنوسری وە بە زبۆ بەردریت.

۱۰ - حیزب بۆ پەره پێنانی کشت و کالی تێ ئەکۆشیت ماشینی نوێی کشت و کالی بکریت. حیزب تێ ئەکۆشیت ئەو داھاتی که لادیبەکان وە دەستی ئەخەن بە باشی بفرۆشیت.

۱۱ - حیزب تێ ئەکۆشیت بۆ ئاوەدان کردن و خاوین راکرتنی دی‌بەکان وە ئەواری ئەمر کۆسپانەیی که بۆ زۆج کردنی لادیبەکان لە دببەکرا بۆ دبببکی تر هەبە لە نیوان لا ئەبات.

۱۲ - حیزب بە بێ لە بەر چاوە گرتنی جیاواری نەتەوایەتی و قەومیەت و مەزھەب لە ژبانی سیاسی و ئابوری و فەرھەنگی و تەندروستی ئەواری ئەمر

زهحمت کیشانهی که له کوردستان ئهژین پاریزگاری تهکات.

۱۳ - به ناماهی پهره بیدانی عیلم و شارستانهتی له نپو خه لکی کوردستاندا خویندنی ئیبتیدایی و ناواهی ئه بیته نیجباری وه له نهواری قوتابخانهکان نه بی خویندن به زمانه کوردی بیت.

۱۴ - به ناماهی پهره و ژورور بردنی رادهی خویندهواری و ژبانی شارستانهتی کهل که لیک کانگای زانستی و کتیبخانه و قهرانهتخانه و کلوب و تیاتر و مهیدانی وه زوشی دائه مزینت

۱۵ - تهواری ئهو معمووره کوردانهی که له نهیالمت و بلایه تهکانی تر له تیدارهکان و لهشکر دا کار ته کهن نه بی بز کوردستان بگیزدرنهوه.

۱۶ - حکومهتی میلی به له بهر چار گرتنی قازاهی خزی له گهل دهوله تهکانی تر وه نژی بهی په کهم دا له گهل دهولهتی معزنی شوهرهوی بیوهندی قهرهنگی و نابوری وانه گرت.

۱۷ - حکومهتی مهحلهلی کورد له تهواری ئهو کورفرانسه بهینه ملله لیانهی که بز ژبانی بهشهرهت دائه مزینن به گویرهی نفوسی خزی تهواری حقوقهکانی خزی داوا تهکات.

۱۸ - حکومهتی خود موختاری کوردستان نه بی ئیختیاری نه مهی هه بیت که ئیتمیازی کانگاکانی ره عمهل هیندراو و ره عمهل نه هیندراوی خزی له کوردستان به هر گه سینکی بهیوی بیدات.

۱۹ - حکومهتی میلی بز دابینکردنی پینداویستیهکانی خه لکی کوردستان له رینگه بهکی هه رزان و بی دهردی سه ره وه بهر پهره کانیکی به تین به بینچه وانهی سه له م خور و گران جان و موخته کیران به رپوه نه بات.

۲۰ - حکومهتی میلی نابوری کوردستان پهره پی ئه دات و له تهواری شارهکان سه نهات دا ئه مزینت. نه بی دهستی بهدقهری ئیستعمار له سه ره سه رهوتی ته بیعی ئیبه ببردیت. بز خومان نه بی لهو سه ره ته سود وه ر بگرین.

وه له عهینی کات دا به قازانجی به شمیریت بگه ییتن.

۲۱ - نهی له تهواری کارو باری سیاسی و تابوری و کۆمه لایه تی دا ژفانیش وه ک پیاوان خاوه نی حقوقی به راتبه ر بن.

۲۲ - مافی که مابه تیه نه تهوابه تیه کان که له کوردستان نه ژین (نازربایجانی، نهرمندی، ناسوری) به تهواری له بهرچاو بکیریت.

حیزی دیموکراتی کوردستان نازه ری ۱۳۲۴» (۳)

کۆمه لهی ژ.ک یو تیکرا ؟

وه لأم دانهوی بابته تی تم (بژ) به رهنکه تا راده یه ک دژوار بی. تا نیستا هیچ یه ک له نووسهر و میژوو تووسانی کورد له وانهی له سهر یزوتنه وهی ساله کانی ۱۹۶۲ - ۱۹۶۶ ی کوردستانی ئیران نووسیوانه، نه هاتوون له م مهسه له به بکۆنه وه و به گویره ی به لگهو فاکتی میژووی پهره له سهر تم لاپه ره شاراوه یه لا بدن و هزیه کانی تیکدانی کۆمه له روون که نموه. چند نووسهری بیگانه به کورتی قوژبنیکی هزی وه لانی کۆمه لهی ژنکافیان باس کردوه.

دوکتور عبدالرحمانی قاسملو له کورته میژووی حیزی دیموکراتی کوردستانی ئیران (چل سال خه بات له پینار نازادیدا) به سهر کۆمه لهی ژ.ک دا هاتوته خواری ده نووسی:

« به لأم کۆمه لهی ژ.ک که له لایه که وه ریکخراوینکی ناسیونالیست و له لایه کی دیکه وه ریکخراوینکی داخراو و نهیتی بو که رووی له کۆمه لانی به رینی خه لکی کوردستان نه ده کرد، وه لأمده ری وه زعی تازه ی کوردستانی ئیران نه بو. پهره نه ستاندنی بی وینه ی جولانه وهی کوردستانی ئیران که دباره پینه ندیکی نورگانیکی له گه له هموو جولانه وهی ئیران هه بو که به شیوه ی نه دیتراو پهره ی کرتوو نیازی به ریکخراوینکی به کگرتوو، دیموکرات و ناواله بو کۆمه لانی خه لک

له گەل بەرنامەیهکی روون و رینک پینک هه‌بوو. بۆیه له ماوه‌ی بهینی ۱۳۲۲ که کۆمه‌له ده‌ستی به بلاو کردنه‌وه‌ی بیرو با‌وه‌ری خۆی له گۆفاری «نیشتمان» دا کرد ناسالی ۱۳۲۴ به‌ره به‌ره دهر کهوت که کۆمه‌له‌ی ژ.ک ئیدی نه‌و رینک‌خراوه نیه که به‌توانی جولانه‌وه‌ی رۆژ به رۆژ په‌ره گرتووی کۆمه‌لانی خه‌لکی کوردستانی ئیزان ریه‌ری بکا. ته‌نانه‌ت ته‌رکیبی نه‌و که‌سانه‌ش که له کۆبوونه‌وه‌ی بانه‌مه‌ری ۱۳۲۲ به‌ رینه به‌ری کۆمه‌له‌یان هه‌لیژارد بوو، یان بۆ به رینه به‌ری کۆمه‌له هه‌لیژاردرا بوون په شینوه‌یه‌ک بوو که رینکای نه‌ده‌دا نه‌و روانینه به‌رینه‌یان هه‌بی که خه‌باتی گه‌لی کورد له کوردستانی‌ئیزان له گه‌ل جولانه‌وه‌ی هه‌موو که‌لانی ئیزان لینک گری بده‌نو هه‌ر له‌ر کاته‌شدا به هه‌له‌سه‌نگاندنی هه‌ل و مه‌رجی راسته‌قینه‌ی ولاته‌که به‌رنامه و دروشم بۆ رینک‌خراوی خۆیان دا‌بنین. هه‌موو نه‌وانه له لایه‌که‌وه و له لایه‌کی دیکه‌وه جینگیر بوونی ئازادیه دیموکراتیه‌کان له ئیزان و چوونه پینشی جولانه‌وه‌ی گشتی له سه‌رانسه‌ری ئیزاندا، هه‌ر وه‌ها تینک شکانی ئه‌لمانی هیتله‌ری و سه‌ر کهوتنی خه‌باتی گه‌لان بۆ سه‌ر فاشیزمدا زه‌مینه‌ی بۆ نه‌وه نامه‌ده کرد که حیزبیکێ پینشه‌نگ و وه‌لام ده‌ری رۆژ کاری نوێ بۆ په‌که‌م جار له میژووی نه‌ته‌وه‌ی گه‌لی کورد دا بۆ جی به جی کردنی ئامانجه له میژینه‌کانی پینک بی. حیزبیکێ نه‌و تۆ هه‌م پینوستیه‌کی میژوویی بوو و هه‌م زه‌مینه‌ی دامه‌زرانی نامه‌ده بیو.» (۴)

: نوسراوه‌که‌ی به‌ریز دوکتور قاسملو بی نه‌وه‌ی له نرخێ زه‌حمه‌ت و

کاره‌که‌ی نه‌و که‌م بکرتنه‌وه بۆ پینداچووته‌وه‌یه‌کی با‌به‌تیا‌نه ده‌بی:

په‌که‌م: دوکتور قاسملو ده‌نوسنی : کۆمه‌له‌ی ژ.ک رینک‌خراوینکی

ناسیونالیست بوو. باشه . به‌لام له‌و سه‌رو به‌نده‌و نه‌ که‌ش و هه‌وای نه‌و ده‌می ئیزان و جیهاندا، له کوردستانی‌کی دوا که‌وتووی نه‌ خۆنده‌واری سه‌ر کونکراری به‌ر ده‌ستی حکومه‌تی ره‌زا شادا، که زهان و ته‌ده‌ب و داب و نه‌ریتی کوردابه‌تی کویز کرا بۆوه، خه‌لک ده‌هات زه‌مانی خۆی له بیر بچینه‌وه و له بیریان ده‌برده‌وه و

به دهردی کوردستانی تورکیایان دهردی. کوردستان له بوازی نیزامی و نابووری و سیاسی و کولتوری به وه پیوهندی کولونیالیستی به سهردا زالپور، نا له بارو دزخینکی تاوا دا، نهگهر رینکخراونکی ناسیونالیستی نه بایه له چ ریگابه که وه دهیتوانی ههستی نه تهوابه تی و هومیند به که سایه تی کورد له ناخی کومه لانی خه لکدا بهارزۆینی و بز مهیدانی خه بات هانیان بدا؟

خو نهگهر به چارینکی بابه تیانه و به نه ترسی له وه که پیمان بلین (ناسیونالیست) سهیری کهش و هه وای سهرو به تدی شهری په که می دنیا گر و دوازی شهریش بکه یین، ههر توانای ناسیونالیستی بوو له ژیر ناوی (دیموکراسی و نازادیه دیموکراتیه گاندا) تینکوشانی گه لانی به ریزه دهردی. له په کیتی سؤفیتی سؤسیالیستی فیلمی پیتری که بیران ساز ده کرد و به خه لکیان تیشان ده داو به تینی ناسیونالیزم نارته شی هیتله ریان تینگ ده شکاند. له ههل و مهرچی نهو ده می جیهاندا که مه نشوری (ناتلاتنیک) پش بلاو کرا بزوه، ته نیا رینکخراونکی ناسیونالیستی واته (پاتریوتیستی) دهیتوانی کومه لانی خه لک بز وه ده سهینانی مافی زه و تکرار هان بدات. کومه له ی ژ.ک به ههق ناوی خزی نابوو» کومه له ی زیانه وهی کورد».

ناسیونالیزمی کومه له ی ژ.ک که ده بوست کۆتی ژیر دهستی له ملی که لی کورد دابرنی و دژی شؤقینیزی مه زینخوازی داگیرکه خه باتی ده کرد، نهو پهری دیموکراسی و پینشکه و تنخوازی بوو. نهو که لانه ی دوازی شهری دووه می دنیا کردژی کولونیالیزم بز نازادی خه باتیان کرده، هه موویان به رینبازی ناسیونالیستی واته نیشتمانه روه ریدا سه ره خزیان وه ده ست هیناوه.

محمد سوکارنو که به تینکوشه رینکی دژی نیستعمار و به نیشتمانه روه رینکی مه زن تاسراوه و ههر نهو هه لو نیسته دژی نیستعمار به شی بوو به هزی نه وه که سی.ا.ئی.ی. ئه مریکا له ناوی به ریت، ده لی: « ناسیونالیزم بز ئینمه گه لانی ئاسیا و نه فریقا نارمانتینکی گه نج و پینشکه و تنخوازانه و سه ر چاره ی تینکوشانی

نیمه‌یه» (۵)

جواهری لعل مهری ده‌یگوت: «دوا رژی هیند دهبی له رینگای پنه‌ندی ناسیونالیزم و نونخوازه‌وه دباری بگریت. ناسیونالیزمی تازه هه‌لگه‌رانه‌وه‌یه دژی نیمپریالیزمی بینگانه و کونه په‌رسی.» (۶)

ژاک رایا ماجارا ریه‌ری بزوتنه‌وه‌ی نه‌ته‌وایه‌تی صالاکاش ده‌یگوت: «ئه‌وان بوون به ناسیونالیست، چونکه ده‌باتویست ده‌سه‌لانی میلیلی وه‌ده‌ست بیتن. چونکه بز وه‌ده‌سته‌هتانی پینداویستی‌گانی میللت تیده‌کوشان» (۷)

دیاره له باس و هه‌له‌سه‌نگاندنی ناسیونالیزمدا پتیوسته نیشتمان‌په‌روه‌ری نه‌ته‌وه‌ی ژێرده‌ست و تیکۆشه‌ر بز وه‌ده‌سته‌هتانی مافی نه‌ته‌وایه‌تی وه‌ده‌سه‌لانی نه‌ته‌وه‌یی له گه‌ل ناسیونالیزمی میلله‌تی بالاً ده‌ستی داگیر کەر که ده‌یه‌وی گه‌لانی تر بخاته ژێر ده‌ست و نابوتیان بکات فەرق دابنوی.

لپتین ده‌یگوت: «وه‌خه‌به‌ر هاتن و وریا بوونه‌وه‌ی کۆمه‌لانی خه‌لک له ژێرمل که‌چی و داهیزانی ده‌ره‌به‌گی و خه‌باتی ئه‌وان دژی سته‌می نه‌ته‌وایه‌تی و له پیناو ده‌سه‌لانی نه‌ته‌وه‌یی و گه‌لیدا پینشکه‌وتو خوازانه‌یه.» (۸)

به لای منه‌وه ر‌خنه‌ گرتن له ناسیونالیزمی کۆمه‌له‌ی ژ.ک ناتوانی له گه‌ل بو‌چوونی زانستیش به‌ک بگریته‌وه. چونکه ر‌نبازی کۆمه‌له‌ی ژ.ک ره‌نگدانه‌وه‌ی زولم و سته‌می حکومه‌تی شو‌فیتیستی ئیران و وه‌لام ده‌ری قوناخی ژیانه‌وه و گه‌شه‌ کردنی هه‌ستی نه‌ته‌وایه‌تی گه‌لی گورد بوو له‌م به‌شه‌ی نیشتماندا.

دووه‌م: به ر‌یز دوکتور قاسطو ده‌نوسی: «کۆمه‌له‌ی ژ.ک ر‌ینک‌خراوینکی داخراو و نه‌پیتی بوو که ر‌ووی له کۆمه‌لانی به‌رینی خه‌لکی گوردستان نه‌ ده‌کرد. وه‌لام‌ده‌ری وه‌زعی تازه‌ی گوردستان نه‌بوو.... به‌ره به‌ره ده‌ر که‌وت که کۆمه‌له‌ی ژ.ک ئیدی ئه‌و ر‌ینک‌خراوه‌ نیه که بتوانی جولانه‌وه‌ی ر‌ژ به ر‌ژ په‌ره گرتووی کۆمه‌لانی خه‌لکی گوردستان ر‌یه‌ری بکا.» (۹)

لام وایه هیچ ر‌ینک‌خراوه‌یه‌ک نه‌بتوانیوه وه‌ک کۆمه‌له‌ی ژ.ک له هه‌ل و

مەرجى ئەو كاتى كوردستاندا ئاۋا ھەستى نەتەرايەتى خەلك بەھارزۇتىنى و كۆمەلەنى خەلك، شاعىر و نوسەران لە دەۋرى خۇى كۆ بىكەتەۋە. ئەم (پەره نەستاندە بى وىنەى كە دوكتور قاسمۇلۇ دانى پىدا ناۋە) لە سەر دەمى كۆمەلەى ژ.ك و لە ژىر رىبەرايەتى ئەو رىكخراۋەبەدا پىنك ھاتەۋە.. (لە بواۋەدا لە لاپەرەكانى پىشودا پىتر باسكراۋە). كۆمەلەى ژ.ك نەك ھەر لە كوردستانى نىزان بەلكوۋ لە گەل بەشەكانى دىكەى كوردستانى گەرەش پىنەندى گرتەۋە. دامەزرانى لىقى كۆمەلە لە سولەيمانى و تىنكوشانى لە كورماشان و كوردنەۋەى نەنجومەنى كۆلتورى كوردستان- شوروى كە لاپەرەكانى پىشودا باسكراۋە. نىشانىدەدا كە كۆمەلە ئەۋەندەش (داخراۋ ونھىتى) نە بوە ۋەك دوكتور باسى دەكات.

سىيەم: بە رىز دوكتور قاسمۇلۇ بارەى تەركىبى رىبەرايەتى كۆمەلەى ي ژ.ك دەنورسى: « تەركىبى ئەو كەسانەش كە لە كۆبونەۋەى بانە مەرى ۱۳۲۲ بە رىۋە بەرى كۆمەلەيان ھەلئۇارد بوو يان بۇ بەرىۋە بەرى كۆمەلە ھەلئۇاربا بوون بە شىۋەپەك بوو كە رىنگاى تەدەدا ئەو رۋانىنە بەرىنەيان ھەبى كە خەبات كەلى كورد لە كوردستانى نىزان لە گەل جولانەۋەى ھەموو كەلانى نىزان لىنك كرى بدەن..»

خۇ ئەگەر لەرۋانگەى زانستىشەۋە سەبرى تەركىبى رىبەرايەتى كۆمەلەى ژ.ك و حىزبى دىموكراتى كوردستان بىكەين رىبەرايەتى كۆمەلەى ژ.ك پىشكەۋنو خوازانەترو رادىكالىئەدەتتە بەرچاۋ، چۈنكە روناكىر و رردە بۇرۇزۋازى شار كۆمەلەيان بە رىۋە دەبرد. بە لأم رىبەرايەتى حىزبى دىموكرات جگە لە شەخسى قازى محەمەد كە لە كۆمەلەشدا ھەر ئەندام بوو، بەشى ھەرە زۇرى لە سەرۋك عەشیرەت و دەرەبەك و خان و ئاغا پىنك ھاتبۇو لە دوابەشدا ھەر لە ترسى ئەو (لىنك گرندانەى جولانەۋەى كوردستانى نىزان لە گەل جولانەۋەى ھەموو كەلانى نىزان) پىشچان دە حىزب و جولانەۋە كورد و بە تەنچابان ھىشتەۋە.

به رای من هزی بنه‌ره‌تی وه‌لانی کومه‌له‌ی ژ.ک نه‌وانه نه‌بوون که دوکتور قاسطو باسیان ده‌کات. به‌لکوو ده‌ست تیوه‌ردانی نه‌زانانه‌ی مه‌شوره‌کانی نازه‌ریایجانی‌شوره‌وی بوو له کار وباری کوردستانی نیراندا و کورده‌گانیان هینا سر شو رایه که به لاسا کرده‌وه‌ی فیرقه‌ی دیموکراتی نازه‌ریایجان حزبی دیموکراتی کوردستان دا‌یبه‌زینن. نه‌وان ههر نو هه‌له‌و خه‌تایه‌بان دوو پات کرده‌وه که له ره‌وه‌ندی راه‌رینی میرزا کوچکخان و شورش جه‌نگه‌لدا توشی هاتبوون و شورش جه‌نگه‌لیان توشی شکان و ناشه‌تال کرده.

فیرقه‌ی دیموکراتی نازه‌ریایجان که له نووسراوه‌که‌ی دوکتور قاسطودا به «به‌شینکی بزوتنه‌وه‌ی دیموکراتی سه‌رانسه‌ری نیران» نار ده‌بری، گه‌لیک له کومه‌له‌ی ژ.ک ناسیونالیستتر و به‌ر چاو ته‌کتتر بوو و نه‌نانه‌ت هه‌ستی مه‌زینخوازی خو‌شی به سه‌ر کوردستاندا نه‌شاردۆته‌وه. نه‌وه‌ش له ره‌وه‌ندی چالاکی و کرده‌وه‌و په‌یمان‌نامه‌کانی له گه‌ل کۆماری کوردستان و حکومه‌تی نیراندا به روونی به‌ر چار ده‌که‌وی.

سەفەری دووهمی ده‌سته‌ی نو‌تەئەرائی کورد بۆ باکو

رووداوه‌کان له سه‌رانسه‌ری نیران و به‌تایبه‌ت له کوردستان و نازه‌ریایجان به خیرایی و به‌تیژی ده‌هاتن و تیپه‌ر ده‌بوون. شه‌ری دووهمی جیهانی له مانگی مای ۱۹۴۵ به‌کرئنی بیرلین و ئینگ شکانی فاشیزم و ته‌سلیم بوونی بی‌قه‌بدو شه‌رتی نه‌رته‌شی نه‌لمان کۆتایی هاتبوو. به‌کویره‌ی ماده‌ی ی په‌یمانی سن فۆلی ۲۹ ی ژانویه‌ی ۱۹۴۲ ی نیوان نیران و به‌ریحانیا و شوره‌وی ده‌بواپه شه‌ش مانگ دوی ته‌وار بوونی شه‌ر ولاتی هار په‌یمان هیزه‌کانی خۆیان له نیران به‌رته‌ده‌ری. رووسه‌کان خه‌ریکیبوون له‌م ماوه‌یه‌دا شو‌تته‌وارینک له کوردستان و نازه‌ریایجان له

دوای خویان به جی بیلن.

رژوی ۳ی مانگی سپتامبری ۱۹۴۵- ۱۲ی خمرمانانی ۱۳۲۴ له تهورینز
فیرقهی دیموکراتی نازه ربایجان داده مهزرت و یه که مین به پاننامهی خوی به زمانی
فارسی و نازه ربایجانی بلاؤ ده کاتوه. دروشمه کانی همه لاین به پاننامهی فیرقه به م
جۆرهی خواره ون. . کورت کراونهزه.

» ۱ - له گهل پاراستنی سهر به خویس و تهواویتی نیران پیوسته نازادی
داخلی و خودموختاری بدری به خهلکی نازه ربایجان به له بهر چاو کرتنی
قانونی عادلانهی ولات چاره نویسی خوی دیاری بکات.

۲ - بۆ راپهرینی ثم کارانه پیوسته نه لجه هه کانی نه یاله تی و ویلا به تی
بینک بین.

۳ - له نازربایجان خویندن تا کلاسی سی یه م به زمانی نازربایجانی بیت. له
کلاسی سی یه م هه وران فارسیسی له گهل بخوینرت.

۴ - فیرقهی دیموکراتی نازه ربایجان بۆ په ره پندانی پیشه سازی و نه هینشتنی
بینکاری تینه کۆشی:

۵ - فیرقه په ره پندانی بازرگانی به یه کی له مه سه له گرنه گانی جیددی
ده زانی: بۆ په ینا کردنی بازار و رنگای ترانزیت هه نگاری جیددی هه لدپتی.

۶ - فیرقه بۆ ناوه دانکردنه وهی شاره کانی نازه ربایجان تینه کۆشی:

۷ - دامه زینه رانی فیرقه ده زانن که به ره همی هونه ری سه روه ت و نابوری
ولات جوتیاره کانن که را بۆ دابینکردنی پنداوستنی وه زیزان هه نگاری بنه روه تی
داوینۆی. یه تایبه ت دانانی سنوری دیاریکراو له نیوان خاوه ن ملک و جوتیاراندا و
پیشگری له مالیاتی غه یره قانونی. فیرقه تینه کۆشی ثم مه سه له به جۆرینک چاره
سه ر بکات که هه م جوتیار رازی بن و هه م خاوه ن ملکیش له دوا رژوی خویان
دلنیا بن. ملک ی خالیسه (ده وله تی) و ثم ده ره به گانه ی رایان کرده ده درئ به
جوتیاران.

۹ - له قانونی هه‌لێژاردندا زولمێنکی زۆر له ئازەریایجان کراوه. تەنیا ۲ کورسی دراه به نوێنه‌رانی ئازەریایجان. فیرقه تینده‌کۆشی به گۆیه‌ی حەشیمه‌تی ئازەریایجان نوێنه‌ر هه‌لێژیری و هه‌لێژاردن ده‌بین ئازاد بی.

۱۰ - فیرقه دژی به‌رتیل خۆری و دژی و خه‌راپه‌ی نیو ئیداره‌کانی ده‌وله‌تی به توندی خه‌بات ده‌کا.

۱۱ - فیرقه تینده‌کۆشی زیاتر له نیوه‌ی حالیا‌تی ئازەریایجان بۆ ئازەریایجان خه‌رج بکری.

۱۲ - فیرقه لایه‌نگری دزستایه‌تییه له گه‌ل هه‌موو ده‌وله‌تانی دیموکرات به تاییه‌ت له گه‌ل هار په‌یمانان.

ئه‌وه‌یه ناما‌جی به‌نه‌رتی دامه‌زرینه‌رانی فیرقه‌ی دیموکرات. هیرا دارین هه‌موو ئازەریایجاننکی ولات پارێژ له نیو ئازەریایجان یا له ده‌روه بۆ گه‌یشتن به‌م ناما‌جی پیرۆزانه یارمه‌تیان بکا.

بۆی ئازەریایجانی دیموکراتیک

بۆی ئیرانی ئازاد و سه‌ر به‌خۆ

بۆی فیرقه‌ی دیموکراتی ئازەریایجان ئالاً هه‌لگری ئازادی ئیران و ئازەریایجان»

(۱.)

دوای ئه‌وه‌ی که قازی محممه‌د بوو به نه‌ندامی کۆمه‌له‌ی ژ.ک، به کرده‌وه زیاتر له پینشور وه‌ک به‌که‌م شه‌خسیه‌تی کۆمه‌لی کورده‌واری به لیها‌توویی کارو باری ولاتی گرتنه‌ ده‌ست. دیاره شه‌خسیه‌ت و نفووزی قازی محممه‌د له به‌ر چاوی ئه‌فسه‌ر و کار به‌ ده‌سته سیاسی‌ه‌کانی شوهره‌وی شاراره نه‌بوو، به تاییه‌ت که نیستا بیوه نه‌ندامی په‌که‌مین رینکخراوه‌ی سیاسی کوردستانو ده‌وری سه‌ره‌گیشی هه‌بوو.

« له مانگی سپتامبری ۱۹۴۵ کاپیتان نه‌ماز عه‌لیوف دپته مه‌هاپاد و قازی و رینه‌رانی دیکه‌ی کورد بۆ ته‌ورێژ داوه‌ت ده‌کا. له‌ویوه به‌ره‌و باکو ده‌که‌ونه

رئ. له باکز پښيان گوترا که پښنياري خزيان سه بارهت به دواروژي ناوچه بنوسن تا بدرت به دهستي جمعفر باغروژ سهرهک وه زيري تازه ربايجاني شوره وي . نه وانيش هر وهک چاوه روان ده کرا پښنياري دامه زراتي ده ولته تي سهر به خزي کورديان کرد به يارمه تي شوره وي . له دانيشني ربه راني کورد له گهل باغروژ ، نار برار به ربه راني کوردي گوت: هر چه نده شوره وي لايه نگوي سهر به خزي هممو نه ته وه يه کي جياوازه ، به لام نينه نينستا ده بي له پينار دامه زراتي ده وله تيکي خود موختاري دينموکراتيک که هممو تازه ربايجان بگريته وه هار کاري بکه ن. باغروژ به سهر حيزي توده و کوزه له ي ژک دا هاته خوار و پشتيواني شوره وي له حيزي تازه دامه زراوي تازه ربايجان راگه ياند. جه ختي له کورده کان کرد که نه گمر به شپوه ي تاکتيکيش بي جاري ره گهل نهر حيزيه بکه ون و له راپه ريني گشتينا به شداري بکه ن.

قازي محه محمد له وه لامي باغروژ دا ، له سمر نيديعاي خود موختاري کورده کان پي داگرت، باغروژ به ليني دا له خود موختاري کورده کان پشتيواني بکات. هر وه ها سه بارهت به داخوازي قازي محه محمد بز وهر گرتي يارمه تي نيزامي وه لامي نهرني دايموه. له سمر پشتيواني له دامه زواني حيزيکي دينموکراتي کوردستان ريک که وتن.» (۱۱)

له م سه فمره دا قازي محه محمد خزي هار سه فمره کاني هه ليزارد بوو که برت بون له: « قاسماعاي تپلخانيزاده حمه حوسيتخاني سه يفي قازي، کاک عمو لاي قادري جه لدايان، کاک همزه ي نه لوسي، نوري به گي به گزاده، قازي خضري شتزيه، ميرزا مهناق کرمي، ميرزا عه لي ربحاني.»

نيگلتونيش به نوره ي خزي باسي نم سه فمره ي کورده که وا کورت کراوه که ي دينپينه وه.:

» له باکز به دهسته گول پښوازيان له ميوانان کرد. رزي دوايي بز باس و

وتو ویتۆ له باره‌ی گه‌لآله و چه‌ند پینشتیار که دددرای بوون به باغزوڤ سه‌ره‌ک وه‌زیری تازه‌ریایجانی شوره‌وی کۆ بوونه‌ره. له پینشدا قاسمی ئینلخانیزاده دیاری کرا بوو که بیشنیار و ئاره‌زووی دیرینه‌ی خه‌لکی کورد سه‌باره‌ت به پینکه‌یتانی کورده‌ستانیکی نازاد به باشترین شیوه بیننه سه‌ر کاغه‌ز. پینش‌چاو پینکه‌وتنی باغزوڤ نه‌م کاره کرا بوو.

باغزوڤ کۆبوونه‌وه‌ی کرده‌وه و گوتی: بیرو باوه‌ری یه‌کیتی سۆڤیتی له باره‌ی مه‌سه‌له‌ی میللی به‌م جوهره‌یه که خه‌لکیکی زمان و کولتوری تابه‌تی خۆی هه‌بی، بینگومان ده‌بی له هه‌موو مانیکی نه‌ته‌وه‌یی که‌لک وه‌رگرت. ده‌بی رینگای بده‌ن کولتوری خۆی زیندوو بکاتموه و په‌ره پیندا. ده‌بی له دیاریکودنی چاره نووسی خۆیدا نازاد و موختار بی. ئیزانیش ولانیکی فره نه‌ته‌وه‌یه. نه‌ته‌وه‌ جوړ به جوړه‌کان و زمانه جیاوازه‌کان: (کوردی، تورکی، عه‌ره‌بی، گیله‌کی، و...) له ویندا ده‌ژین. بخوازن یا نه خوازن هه‌ر یه‌ک له‌وانه رۆژیک ده‌بی به گشت مافی ره‌وای خزیان بگه‌ن. له‌م پینوه‌ندیه‌دا تیکۆشانی تورکه‌کانی تازه‌ریایجانی هه‌وه‌لین ئالاً هه‌لگرن. هه‌ر بۆیه‌ش پینویست نیه کورده‌کان زۆر په‌له بگه‌ن. جگه له‌وه سه‌ر که‌وتنی خه‌لکی کورد له گه‌ل سه‌ر که‌وتنی کورده‌کانی عیراف و تورکیا پینوه‌ندی راسته‌و خۆی هه‌یه. سه‌رزه‌مینی نازادی کوردی هه‌موو ناوچه‌کان له پینش چاوامانه. من ئیوه دلنیا ده‌که‌م که هه‌ر کاتی تازه‌ریایجان خود موختار بوو، نازادی و رزگاری نپوهشی تیندا ده‌بی.

بۆ قازی محه‌مه‌د نه‌مه هه‌وه‌لین جار نه‌بوو که مه‌سه‌له‌ی کورده‌کانیان له گه‌ل مه‌سه‌له‌ی خود موختاری تازه‌ریایجان تینکه‌ل ده‌کرد. له وه‌لامدا قازی گوتی: « خه‌لکی کوردیش وه‌ک خه‌لکی تازه‌ریایجان بۆ وه‌ده‌ست هینانی مافی سروشتی خزیان تینده کۆشن. » یاغر وڤ نه‌وه‌نده‌ی له توانایدا هه‌بوو پشتیوانی له مه‌سه‌له‌ی تازه‌ریایجان کرد و به‌لپینشی دا به کورده‌کان و ده‌یکوت : تا زه‌مانیک یه‌کیتی سۆڤیتی هه‌یه نازادی و رزگاری خه‌لکی کورد ده‌سته به‌ره.

قازی له بهران بهر نو هه موو ههستهی خانه خویندا گوتی: نه ته و به یه کی
سته مه دیده و ژیر ده ست هه ر ده ستی کی یارمه تی بز درژ بکریت. نه ک هه ر
ده بکووشی، به لکوو ماچیشی ده کات.*

باشان یاغرووف قامکی له سه ر نوخته ی سیاسی داناو گونی : کومه له ی ژک
بهم ته شکیلاته وه هه رگیز ناتوانی فایده به کی هه بی. نه مرز ته واوی ده رگاگان بز
لای دیموکراسی ده کرتنه وه. نینه ته ماشای ته مریکاو به ریتانیاو شوهری بکه ن.
بزورته وه ی خه لکی کورد ته نیا له ژیر نالای چیزینیکی دیموکرات دا ده توانی پیش
بکه وی و دوا روژینیکی هه بی.

یاغرووف باش له مه سه له که تینگه یشتوو. به جه خته وه گونی : له چه ند نوره دا
چه کی پنیست له : تانگ، تۆپ، موسه له سل، تهنه گ و... بز مه هاباد
ده نیردری. له گه ل' ته وان یارمه تیه کی به ر چاری نابوریش دیت. زانکووی
نه فسه ری باکو هه موو کورده داخوازه کان وه ر ده گری. راده سپیزمه پیشه وه ری که
۸. که س له کورده داواکاره کان له زانکووی نه فسه ری ته ورژو که به م ژوانه
ده کوته وه) وه رگری ده زگایه کی ماشینی چاپیش زور زوو بز بلاو کورده وه ی
چاپه مه نی گوردی بز مه هاباد ده نیردری.

توتنه رانی کورد به رنامه ی سه فه ره که بیان و ابوو که بچه ن سه ری تفلیس به دن.
به لام خه به ریان پنهان که بارزایه کان که یشتوو نه کینه شین و ناوای دیوی نیران

* پاش ۹ سال به نه رلی واسیلی نیکیتین مسعود محمد جلی پاریزه ری عدلیه و لاری
کورد و نوته ری پارلمانی به غنا ناوا وه لانی پرسپاره کان ده ده اتمه وه: «نه گه ر ده ولته ی شوهری
په نشینار به کورده کانی عیراف بکا که ناماده به له کادری کۆماره کانی به کیتی شوهری دا
کوردستانیکی گه ره پنه ک بینی. هه لوئستی کورده کانی نار براو چۆن ده بی؟» وه لام دانوه به م
پرسپاره زور دژواره. به لام تاشکرایه که نیمه ده ستی یاری و په نشیوانی هه چ ده ولته تیک بز پنه ک
هینانی کوردستانیکی گه ره ره ت ناکه پنه وه. بروانه نیجورک تاجز ۷ ژوئیه ی ۱۹۵۴. واسیلی
نیکیتین، کورد و کوردستان، وه رگریانی محمدی قازی، ۱۳۶۶، ل ۴۲۷

دەبن. سەفەرە کە بیان بەک خست و گەرانەو. «ئیکلشن دەنووسی:» یەکنی لەو کەسانە ی لەم سەفەرە دوو دڵ بوو، پیاوی ناسراوی عینلی دینۆکری یۆکان، قاسماغای ئیخاخیژاوە بوو. ناو براو داووەتی ژەنرال ئەتا کەشی نووشی بۆیە قیول کرد بوو کە بە لکۆو ئەم کارە بیستە هزی هەلکەوتی کۆردەکان و بۆ کۆرد سوودی هەبێ. لە وی تینگەیشتیوو کە ناماخی باغرووف ئەو یە ناوچە کە لە ئیزان چیا کاتەوەر بیلکینی بە سۆفیتەو، ئەو ی زەحمەت بە خەیاالی داہی مانی کۆردە. قاسماغا چاوی بە کاگ هەمزی ئەلۆسینش کەوت و ئەویشی لە کومان و دوو دلی خۆیدا کۆردە شەریک. کاتی ئە باکو گەراپەو لە جیاتی ئەو ی لەم کەش و هەواپەدا بچیتەو مەهاباد و شوینی بۆ خۆی وەگیر خات، چەند جەوتوو لە تەوریتز مایەو. لە ویش خەلگینگی زۆری وەک خۆی دوو دڵ کۆرد. ناخەرە کە ی کۆردەو ی ئەو بوو بە هزی ئەو کە سەرزەکانی تری دینۆکری لە گەل (ژەنرال هوماپون) فەرماندە ی نەرتهشی ئیزان لە بەشی کۆماری کۆردستان پیوهندی بگرن. ئەو دەم کەسانیک ی زۆر لە مەهاباد لە قاسماغا وەشک کەوتیون.» (١٢)

بەلگە و رەوهندی رووداوەکان پتر وەک ئەو دەچن کە حیزبی دیموکراتی کۆردستان درای گەرانەو ی سەفەری دوو هەمی نوینەرانی کۆرد بۆ باکو و دینی سەرۆک وەزیری نازەریایجانی شورەو ی، جەعفەر باغرووف دامەزرا بێت. « قازی لە کۆپوونەو یە کنا بە لێنەکانی یە کینتی سۆفیتی بۆ ریبەرانی کۆمەلە ی ژ.گە باسکۆرد

دداوای لیکۆردن کە هەر وەک باغرووف ویستوویەتی ناوی کۆمەلە ی ژ.گە بە حیزبی دیموکراتی کۆردستان بگۆردی و لە ژێر تالای دیموکراسیدا تینکۆشانی ناشرگا دەست پێ بگا. هەر چۆنیک بێ حیزب رینکخواوەکانی خۆی ئە گۆری و رینازی ماركسیستی نەگرتە بەر. قازی لە شوینی خۆیدا وەک تاقە دەسەڵانداری حیزب مایەو. حیزب بەرنامە ی ٧ مادە یی خۆی لە بارە ی گەیشتن بە خود موختاری - نەک سەر بەخۆی - بلاو کۆردەو.» (١٣)

نیکلتونیش له گه‌ل' بلاؤ کردنه‌وی بمر نامه‌ی ۷ ماده‌یی حیزیی تازه باسی دامه‌زرائی حیزیی دیموکرات ده‌کا و ده‌توسنی: « کم کم بؤ پیاده کردنی ریتونیی جعفر باغروؤف سه‌بارت به کورینی کۆمه‌له‌ی ژوک به حیزیی دیموکراتی کوردستان هه‌نگاو دارئوژا. تا کاره‌کان هه‌موو ساز بوون بیست رزوی خاباند. له مانگی سپتامبری سالی ۱۹۴۵ هاشم‌توف کونسولی روس له ورمی ده‌فته‌ری ناوه‌ندی پیوه‌ندی‌به‌کانی کولتوری له مه‌هاباد پینکهننا. کۆمه‌له‌ی ژوک تا نه‌و ده‌م کار و نه‌شکیلاتی نه‌یتی بوو. بؤ کۆبوونه‌و دانیشتن له گه‌ل' خه‌لک چپگای نه‌بور. رزۆنیک له رزۆه‌کانی مانگی نوامبری ۱۹۴۵ سه‌رۆکی شه‌ست عینل و پیاره‌ نیو به‌ده‌ره‌ه‌کانی شار له لایهن قازی حه‌مه‌ده‌وه داووت کران که له‌م ده‌فته‌ره‌دا تاماده‌ یه‌ن. بمر پرسانی روس له ناوچه به‌ پیچه‌وانه‌ی راسپارده‌ی ده‌وله‌تی خزیان له‌م کۆبوونه‌وه‌یه‌ دور کهورتوبونه‌وه و به‌ رینه‌ بردنیان دا‌بره‌ ده‌ست خودی کورده‌کان. قسه‌کانی قازی وه‌ک هه‌میشه‌ نارام و ناقلاشه‌ و زرز به‌ ژوبیژی ده‌ست پینکا. دوا رزۆ بینی و توانایی له‌ هه‌موو وشه‌کانیدا دیار بوو. باسی سه‌فه‌ری باکزی کرد. راسپارده‌کانی باغروؤفی له‌ باره‌ی کۆمه‌له‌ی ژیکافه‌وه باسکرد و گوتی پینوسته‌ ناوی کۆمه‌له‌ بگۆردریت و زیاتر له‌وه کاره‌کان به‌ نه‌یتی نه‌ین و هه‌موو کاره‌کان له‌ سه‌ر نه‌زمی دیموکراسی به‌ رینه‌ بچن. قازی نه‌وه‌شی لئ زیاد کرد که براینی روس یارمه‌تی پینوست به‌ حیزیی تازه ده‌کهن. له‌ تاخیریدا گوتی :

داخوا کس پرسیارنکی هه‌یه‌؟

داخوا روونکردنه‌وه‌ی شیکردنه‌وه‌ی پتر پینوسته‌؟ له‌ وه‌لامدا گوتیان نا. بریاری پینوست درا. له‌م دانیشتنه‌دا باسی چۆنیه‌تی حکومه‌تی داروؤزی کوردستانی خود موختار نه‌کرا. (۱۴)*

* - وادباره‌ نیکلتین لینه‌دا به‌ سه‌و چوه و یا خه‌رابیان بؤ گنژاوه‌نه‌وه. چونکه به‌ کۆپه‌ی هه‌موو سه‌ر چاره‌گانی تر هه‌ر وه‌ک له‌ لاپه‌ره‌کانی پینشو دا باسکراوه، نه‌هجمه‌نی

له تیروانیی بەلگەو رووداوه‌کان ئەم بۆ چووێ بەر بە هیز دەبن که حیزبی دیموکرات دواى سەفەری دووهمی نوێنه‌رانی کورد بۆ باکو و دواى « رێنۆتی جەغفەر باغزۆف» دامەزرا بی. ئەگەر ئەماشای بەر نامەى حیزبی دیموکرات بکەین بۆ مان دەر دەرکەوێ که بە کەمێک دەست لێدان و جینگۆرکینی وشەکان. جوهره کۆپیه‌کی بەرنامەى ۱۲ مادەیی فیرقه‌ی دیموکراتی نازەربایجانمان دیتە دەست که له ۳ی سێتامبری ۱۹۴۵ دا بلار کراوه‌تەوه. واتە کەمێک پێش سەفەری نوێنه‌رانی کورد بۆ باکو.

هاتی بارزانیەکان بۆ کوردستانی ئێران

مەسەلەى شۆرشى بارزان و حیزبى هیوا و بە شداری ئەفسەرانى نازادپخواز له شۆرشى بارزанда و سیاسەتى حکومەتى عیراق و بوەبارانى بارزان له لایەن فرزەکانى ئینگلیزه‌وه له زۆریه‌ى نووسراوه‌ی کورد و بێگانەدا باسی کراوه و دور پاته کردنەوه‌یان لێزه‌دا چ زاتیاری زیاتر نادەن بە خوێنه‌رى کورد. بەلام ئەگەر بە وردی بروانینه سەر جەمى بزوتنه‌ره‌ی رزگارپخوازی کورد، راپەڕین و شۆرش له هەر یەک له بەشەکانى کوردستان، زۆر یا کەم تەنسیریان کردۆته سەر ره‌وتى کولتورى و کۆمه‌لایه‌تى به‌شەکانى دیکه.

راکردنى مه‌لا مستەفاى نەمر له سوله‌یمانیه‌وه بۆ بارزان سالى ۱۹۴۳ و هەلگیرساندنه‌وه‌ی شۆرش ناكری هیچ تەنسیرى له رووداوه‌كانى كوردستانی ئێران دەر نه‌گرتی. له ۱۹۴۱ وه حکومه‌تى پاشایه‌تى ئێران دەرسلاتی به سەر

پێوه‌ندى به‌كانى فەرهنگی کوردستان- شوره‌وى له مانگی ماری ۱۹۴۵ له مه‌هاباد کراوه‌تەوه. ئەو کۆبوونه‌وى و عەشیره‌تانیش که ئیکلتون باسی ده‌کا. له مانگی نوامبر نەبه‌ر و له ۱۳۲۴/۸/۲ - ۲۴/نۆکتوبرى ۱۹۴۵ دا پێک هاتوه و به هه‌مه‌لێن کۆنگره‌ی حیزبى دیموکراتیش ده‌هیز درى که به دواى نه‌و دا مه‌رامنامه‌ی حیزبیش بلار کراوه‌تەوه.

کوردستاندا نامینتی. له سالی ۱۹۴۲ له کوردستانی نیران کۆمهلهی ژ.ک دادمهزری و به چهنی ههراو بیر و ههستی نهتهواپهتی بلاؤ دهکاتهوه. مهلا مستهفا به لینگدانهوهیهکی ورد و نیوینانه دهگانه نهم بیرو رایه که مانهوهی له سولهیمانی و له ژیر چاره دیری پزلیسی عیراقدای بن کهلکه. لهم دهرفهته که بهشینکی نیشتمانهکهی نازاده، پنیسته کهلک وهر گری و بگهرهتهوه بارزان. بۆ گهراوهش رینگای رۆژ ههلاتی کوردستان رهچار دهکا و دینه گوندی کولیچی مالی کاک مامهندی قادری ناوچهی لاجانی مامهشان و ناوچهی شنۆیه که له گهل ناوچهی بارزان و زیاریان هار سنوره.

رۆژی ۱۱ی نوکتوبری ۱۹۴۵ نیزیکهی چهند هزار کهسی بارزانی و عهشیرهتی دیکهی نهو دیو به مال و خیزانهوه به سهرزکایهتی بارزانی نهمر مهلا مستهفا، له رینگای کپله شپن و سنورهکانی رۆژ ناوای شنۆ کهبشته بهشی رۆژههلاتی کوردستان. کۆمهلاتی خهلکی ناوچهی شنۆ و سندوس و لاجان به دلنکی ناواله و فراوان و ههر لهو گاتهشدا خهسبار و خهفتهاری پینشواریان لینگردن.

له شاری شنۆ کومپتهیهکی یارهتهتی و فریا گوزاری له پیاو ماقولاتی شنۆ ولاجان به سهرزکایهتی مام وسیتی سۆفیانی دامهزرا. له نهغهدا کومپتهیهک به سهرزکایهتی حاجی مهلا خالیدی دهربهتدی کومپتهیهک دامهزرا بۆ راپهرااندنی پینداویسته سهره تاییهکانی ژبانی لینگهوماوانی بارزان دهست به کار بوون و ورده ورده به راو تهگبیری بهر پرسهکاتیان له گوندهکانی شنۆ و لاجان و سندوس تا رادهیهک شوین و جینگایان بۆ تاماده کرا.

مهلا مستهفا یهکسهر نه چوه مههاباد. یا له لایهن مههاباده داوت نهکرا. له کاتینکا کۆمهلهی ژ.ک پینشر نامهی بۆ نارد بوو، پینوهندی له گهل گرتبوو. نیشتا دهکری بیر له وه بگهرهتهوه که بۆ چی ههر دواي هانتیان بۆ شنۆ له لایهن حیزبی دیموکراتهوه داوت نهکرا و پینشواری له نهکراو نهم داوت و پینشواریه

با بزاین کاک مسموع بارزانی له باره‌ی هاتی بارزانیه‌کان بۆ رۆژ هه‌لاتی کوردستان ده‌لی چی ؟

« له سه‌ر یه‌مه‌ی پێوه‌ندی له گه‌ل رینه‌راتی بزوتنه‌وه‌ی کوردی له کوردستانی نێزان و به‌ر پرسه‌کانی شوه‌وی، بارزانی پاش موافقه‌ته‌شیخ نه‌حمه‌د له گه‌ل هاورێپانی له کومپته‌ی نازادی بریاری دا روو بکاته کوردستانی نێزان به‌ له به‌ر چاو گرتنی هه‌ل و مه‌رجی تازه‌ی بزوتنه‌وه‌ی رزگاربخا‌زی کوردی له وینده‌ری و به‌ مه‌به‌ستی پاراستنی ئه‌و هیزه‌ خاوه‌ن نه‌زموونه که یارمه‌تی به‌ پته‌ر کردنی بارو د‌خ‌ی تازه ده‌کا له کوردستانی نێزان. وه‌ک له یارزانیم بیستوه. راسته‌و خ‌ز پێوه‌ندی له گه‌ل به‌ر پرسانی شوره‌وی گیراوه. چه‌ند که‌س له باوه‌ر پینکراوه‌کانی ب‌ز ئه‌و مه‌به‌سته‌ چوونه نێزان. هه‌ر وه‌ها هیندی له نه‌فسه‌راتی شوره‌وی هاتوونه لای مه‌هید عیلولاً ته‌فه‌ندی گه‌یلاتی و شیخ عوییلولای زینوی ب‌ز دا‌بین‌کردنی ئه‌م پێوه‌ندی‌بانه ده‌ورینگی به‌ر چاویان هه‌بوه.

پاشان کاک مسموع ده‌نووسی: ش‌ر‌شی بارزان ۱۹۴۳-۱۹۴۵ به‌ هاتی بارزانیه‌کان ب‌ز کوردستانی نێزان ۱۹۴۵/۱۰/۱۱ له رینگای کینه‌ شپ‌ن و مه‌رگه‌وه‌ر(دالامپه‌ر)وه، ش‌وتنی س‌ی گوچکه‌ی سنوری نیوان تورکیا و عیراق و نێزان. فر‌زکه‌کانی عیراقی و به‌ریتانیش تا دوا نوخته‌ی سنور وازمان له ب‌م‌باران و راوتانیان نه‌ هینا. هاتی بارزانیه‌کان ب‌ز نێزان له لایه‌ن براکاتیانه‌وه به‌ گه‌رمی پینشوازیان ل‌ن‌کراو یارمه‌تی پینوستیان پینشکیش کرا. هه‌ر وه‌ها وه‌ک له‌م به‌لگه‌به‌دا ده‌ر ده‌که‌وی شه‌هید قازی محه‌مه‌د نه‌مری به‌ رینکخراوه‌کانی حیزب کرد که هه‌موو یارمه‌تیه‌کی پینوستیان پینشکیش ب‌ک‌ری.*

*نه‌م به‌لگه‌یه له کتیبی کاک مسموع بارزانیدا بلا‌ز کراوه‌ته‌وه: (لیره هینراوه‌ته سه‌ر وینووسی کوردی تازه)

حیزی دینوکراتی کوردستان. -- کومپته‌ی مه‌ح‌للی - لکی ش‌تر

فه‌رمایشی ب‌رای خ‌ش‌ه‌ریست ناغای حوسیتی فر‌وه‌ر

دوای سهقامگرتوویی وهزغ شورهویهگان داوایان له بارزانی کرد که له بهر
نیعتیرازوگوشاری حکومتگهلی عیراق و بهریتانیا مارویهک له بهر چاوان خۆ بزر
کا. بارزانی له گهل هیندی چهکار چوه ناوچهی سهردهشت و تا ناخری سالی
۱۹۴۵ له میراوی دانیشت. به بۆنه‌ی راگه‌باندنی هه‌وه‌لین کۆماری کوردستان له
مه‌هاباد داوه‌ت کوا که لهم جیژنه میژوویه دا به‌شداری بکا.» (۱۶)

۸۱۷ -عه‌ینی فه‌رمایشی برای حۆشه‌ویست ناغای حوصیتی فره‌هر به‌ته‌وا‌ی
ناغایاتی دهبانی شۆز نیبلاغ ده‌کری. پهنیسته‌ نه‌مری مویاره‌کی هه‌زرتی
پنشه‌وا‌ی موعه‌زه‌م به‌ که‌مالی روو خۆشی نه‌نجام بدری. سه‌دری کوه‌ینه‌ی
مه‌حله‌لی شۆز. قازی خۆزی.

رۆژنامه‌ی کوردستانیش له ژماره‌کانی ۲۱ و ۲۲ و ۲۶ مانگی ۱۲ی ۱۳۲۴
دا به‌ درێژی رهنپورتا‌ژی رینو و ره‌سمی هاتنی سه‌رۆک بارزانی بۆ مه‌هاباد و
پنشه‌وا‌زی لیکردنی له‌ مانگی ره‌شه‌مه‌ی ۱۳۲۴ دا بلا‌و کردۆته‌وه.
حیزی دیموکرات و حکومه‌تی میلیلی کوردستان به‌ گوێزه‌ی تواناو ده‌ره‌تان له
هه‌موو باریکه‌وه به‌ دئیککی قراوانه‌وه بۆ یارمه‌تی برا بارزانیه‌کان و هه‌موو
کورده‌کانی نه‌ردیو که هاتبوونه رۆژ هه‌لاتی کوردستان هه‌نگاویان هاریشته‌وه. نه‌م
یه‌ک دوو به‌لگانه‌ گۆشه‌یه‌کی یارمه‌تی به‌و براییانه‌ نیشان ده‌دا:

» ژماره ۲۵۴ - ۲۵/۱/۷ - حزبی دیموکراتی کوردستان - مه‌هاباد -

کومیتهی مه‌رکه‌زی

ب‌وه‌سیله‌ی سیمی نه‌غه‌ده. جه‌نابی قازی سه‌دری کومیتهی شۆز. له‌ سه‌ر نه‌مری ره‌نسی
جه‌مه‌رو‌ی کوردستان. به‌ ته‌وا‌ی نه‌و ناغایانه‌ی که‌ مالی بارزانیانان له‌ کنه‌ خه‌به‌ر به‌دن که
نسبه‌ت به‌وانه‌ له‌ هه‌موو باریکه‌وه، نفاق، نان و.. موساعه‌ده‌و کۆمه‌گیان بکه‌نو نه‌به‌لن نه‌و
چه‌ند رۆژی که‌ له‌ کن مه‌ مارن ضیقه‌ت ببینن. وه‌ هه‌ر ناغایه‌کی خود داری کرد به‌ مه‌رکه‌زی
بناسین. حوصیتی فره‌هر.

کومیتە‌ی حیزبی دیموکراتی کوردستانی عێراق

له جۆابی نوسراوە‌ی ژماره ٢ی برۆاری ٦/١١/٢٥ پێستە لێمان مەعوو. بفرەمووتەوه ئەو برا بازارنێانه له شۆ عێده‌یان چه‌نده و نا ئەورۆ له لایەن ئەهالی شۆ چه‌ندیان گەنم وه‌رگرتوه هەر چی زووتر بنوسن تا ئێقدامی پێویست له باره‌یاندا ئەنجام بدریت. کومیتە‌ی مەرکەزی حیزبی دیموکراتی کوردستان.

نەم دوو بە‌لگە‌ی خواره‌وه‌ش هە‌لۆیستی حیزب و حکومه‌تی کوردستان سه‌بارەت به‌ برائاتی کوردستانی خواروو نیشان ده‌دهن نمرة ١٨٤ - ٢٤/١١/١٣ - حیزبی دیموکراتی کوردستان - مه‌هاباد

برای به‌ریز و خۆشه‌ویستی نێشتمان ناغای حمزه عبدالله.

هه‌هل سەر به‌رزستان له‌ یه‌زدان داوا کارین و ئومێدمان هه‌به‌ له‌وه‌ی به‌و لاوه له‌ بن سینه‌ری سه‌عه‌ده‌تدا ژبانیکی نه‌به‌دیو بێ. نوسراوه‌ی ئێوه گه‌یشت. زۆر پێ خۆشحالی بورین. له‌ جۆابیدا نه‌وه‌ عه‌ینی فه‌رماباشاتی ریاسه‌تی موعه‌زه‌می جمه‌وری کوردستان له‌ ژێه‌وه‌ ده‌نوسریته‌وه‌؟

«ده‌وره‌ی وه‌ی ته‌وار بوو که‌ چیدی کورد موحاکمه‌ی غیابی بکرین و مەحکوم بێ به‌ نێعدام. وه‌ختی وه‌ی هاتوه‌ کورد قه‌ده‌م هه‌لبێین و دوژمنانی خۆیان موحاکمه‌ی جزووری بگن. هومێدم هه‌به‌ ده‌ست به‌دینه‌ ده‌ستی به‌گ زووتر نه‌وه‌ عه‌مه‌لی بکری. - کومیتە‌ی مەرکەزی حیزبی دیموکراتی کوردستان.»

نەم نامه‌یه‌ش دراوه‌ به‌ (سعید محمەد) ناویک. (وا بزاتم ماموستا هه‌مزه عبدالله‌یه‌.

«بۆ هه‌موو کومیتە‌و مه‌ نمورینی سەر رێکار مەسئولیتی حکومه‌تی مێنلی کوردستان.

به‌ وه‌سینه‌ی نەم نوسراوه‌ پێو راده‌گه‌یه‌ندریت که‌ هه‌لگری نەم ده‌ستوره‌ (سعید محمەد)‌نار له‌ ته‌ره‌ف ده‌وله‌تێرا مه‌جازه‌ هه‌موو چێبه‌کی به‌ سەر به‌ستی بێت و بچیت. تکابه‌ که‌ له‌ ته‌ره‌ف هێچ که‌سێکی را مضایقه‌ و موخاله‌فه‌نی هانو

نهم نامدهیش دراوه به (سعید محمد) ناونک. (وا بزانه ماموستا همزه عهدولایه.

«بزه همرو کومیتو مه نورینی سر رنگاو مه سنولینی حکومه تی میللی کوردستان.

به وه سیله ی نهم نووسراوه پینو راده گه به ندریت که هه لگری نهم ده ستوره (سعید محمد) ناو له تهرهف ده وله تیزا مه جازه هموو جینه کی به سر به ستی بیت و بچیت. تکایه که له تهرهف هیچ که سبکی را مضایه قه و موخاله فته تی هاتو چزی وی به هیچ جزینک نه کزیت. وه هابی بلوریان. معاونی کومیتوی مه رکه زی چیزیی دینموکراتی کوردستان.»

په ره گرتی بزورته وه ی دینموکراتی وه اتنی بارزانیه کان بز کوردستانی نیران حکومه تی تارانی تننگه تاو کرد بوو. وه زاره تی ده ره وه ی نیران رژی ۲۶ ی ابانی ۱۳۲۴ - ۱۷ ی نوامبری ۱۹۴۵ نهم یاد داشته ی خواره وه ی دا به بالیوزی سوؤیت له تاران :

« ۱ - هیندی له سرزکاتی کوردی ئوستانی نازه ریایجان و مه هاباد به هاندانی نه و که سانه ی که دژی ته و او به تی شه رزی ئیرانن، ده ستیان کرده به تینکوشان و خهریکی کز کرده وه ی چه ک و جبه خانه ن و خویان بز نه عجماندانی مه به سته که بیان ناماده ده کن.

۲ - سرزکه کورده کانی ناو براو بز برده نه پیشی نامانجی خویان و ناژاره نانه وه له رنگای چاپه مهنیه وه بیری کورده ناشتیخوازه کان ده شیرینن و له کوردستان ناژاره چه تی په ره پنده دهن. بز نه و مه به سته ماشینی چاپ و کاغه زیان له سوؤیته وه بز دیت.

۳ - چه ند کهس له سرزکاتی کوردی مه هاباد به بی پاسپورت بز پیشبردتی کارو یاری خویان ده چه باکو و ده گه رینه وه.

۴ - بارزانی له عیراق رای کرده وه هاتوته نیران و له کوردستان دانیشه وه. له

بدر نه‌وهی چه‌کدارن بینگومان ده‌بان‌ه‌وی له گه‌ل خه‌لکی گیزه شینوین نه‌زمی به‌شی
رۆژ ناوای نوستانی چوار و ناوچه‌ی مه‌هاباد بشینوینن.»

بالیوز خان‌ه‌ی شور‌ه‌وی له تاران ۲۶ ی نوامبری ۱۹۴۵ به ژماره‌ی ۶۲۵ یه‌م
چه‌ند دیزه‌ی خواره‌وه وه‌لامی یاد داشتی وه‌زاره‌تی ده‌ره‌وه‌ی ئیژانی داب‌ه‌وه: «
مه‌سه‌له‌ی یارمه‌تی کار به ده‌ستانی شور‌ه‌وی سه‌باره‌ت به تین‌کۆشانی سیاسی
کورد‌ه‌کانی نهم ناوچه‌یه به ته‌واوی بی بناخه‌و دوور له راستیه. به تایبه‌ت کار به
ده‌ستانی شور‌ه‌وی له گه‌ل تین‌کۆشانی سیاسی کورد‌ه‌کانی نهم ناوچه‌یه هیچ
پتیه‌ندیکیان نیه. هاتی مسته‌فا باوزانیش بز ئیزان هیچ پتیه‌ندیکی به
یه‌کیتی شور‌ه‌وی یه‌وه نیه.» (۱۷)

گۆفاری زاریا وه‌ستۆک (ZARIYA VOCTOCK) چاپی تفلیس
له ژماره ۲ ی دیسامبری ۱۹۴۵ دا، له ژیر سه‌ر دیزی « له باره‌ی یار و دۆخی
سه‌رووی ئیزان» ده‌نووسی: « وه‌گ هه‌والده‌ره‌که‌مان روونی کردۆته‌وه وه‌زاره‌تی
ده‌ره‌وه‌ی ئیزان پینش چه‌ند رۆژ یاد داشتیکی داوه به بالیوزی شور‌ه‌وی له تاران.
له یاد داشته‌که‌دا چه‌ند ده‌سته‌ی له رێبه‌رانی عه‌شیره‌ته کورد‌ه‌کان وه‌بیر
هیناوه‌ته‌وه که بوونه‌ته هزی نا‌ژاوه نانه‌وه له کورد‌ستانی ئیزاندا. یاد داشته‌که له
سه‌ر نه‌وه پینداه‌گری که نه‌ر که‌سانه له پشتیوانی شور‌ه‌وی که‌لک وه‌ر ده‌گرن و به
هاو کاری کاربه‌ده‌ستانی شور‌ه‌وی توانیوانه که‌ل و په‌لی پینداویستیان له ناوچه‌ی
سه‌روو بۆ ناوه‌تد و ناوچه‌کانی خوارووی ئیزان بگۆزنه‌وه. له یاد داشته‌که‌دا
لی پسر‌اوانی شور‌ه‌وی سه‌باره‌ت به‌و چالاکیانه تاوانبار کراون و هه‌ر وه‌ها تاوانی
نه‌وه‌ش خراوه‌ته نه‌ستۆی شور‌ه‌وی که پۆستی سنووری ئیوان سنوری ئیزان و
تورکیا نه‌ماون»

گۆفاری ناو براو ده‌نووسی: « بالیوز خان‌ه‌ی شور‌ه‌وی له وه‌لامی وه‌زاره‌تی
ده‌ره‌وه‌ی ئیزاندا گوتویه: به شینوه‌ی گشتی هیچ به‌لگه‌یه‌کی نه‌سانی له باره‌ی
چالاکی رێبه‌رانی سیاسی و عه‌شیره‌ته کورد‌ه‌کان به‌ر چار ناکه‌وی. رووداوه‌کانی

ناوچه‌ی سه‌رووی ئیزان که پینوه‌ندی‌یان به تینکوشانی‌حیزه سیاسیبه‌گانه‌وه هه‌به له ژنیر تهنسیری نینو خۆی ئیزاندا روو ده‌ده‌ن. نوینته‌ران و کار به‌ده‌ستانی نیزامی شوروی به هیچ جۆرنک ده‌ستیان نه‌خستۆته‌وه نینو کارو باری سیاسی و ژبانی نینو خۆی ناوچه‌گانی سه‌رووی ئیزان. له بهر نه‌وه حکومه‌تی شوروی به جیددی ته‌قلای ئیزان بۆ نه‌وه که بهر پرسیه‌تی به‌خاته سه‌ر نه‌ستۆی شوروی ره‌ت ده‌کاته‌وه. کار به‌ده‌ستانی نیزامی شوروی به هیچ جۆر ده‌ستیان له‌م روو داوانه‌دا نه‌یه.

کۆنگره‌ی میلی ئازهریایجان

ناور دانه‌وه له رووداوه‌گانی ئه‌و ده‌می ئازهریایجان با به کورتیش بێ تا راده‌به‌ک خۆینته‌رانی به ریزی کورد له سه‌ر برده‌ی به سه‌ر هات و رووداوه‌گانی سالانی ۱۹۴۶-۱۹۴۵ی ئه‌م وڵاته ناگادار ده‌کات. به تایبه‌ت که ئه‌م دوو بزوتنه‌وه‌یه - ئازهریایجان و کوردستان- پینوه‌ندی راسته‌و خۆیان پینکه‌وه هه‌به‌وه و کاریان کردۆته سه‌ر گه‌شه‌کردن و سیس بوونی یه‌کتر. له نووسراوه‌ی نووسه‌رانی کوردیشدا که‌متر باسی روو داوه‌گانی ئازهریایجان کراوه. دوکتور قاسملوو له چهند دیزدا باسی ئازهریایجانی کرده‌وه و به‌لام به هه‌له‌ رژۆی دامه‌زرانی فیرقه‌ی دیموکراتی به ۳ی شه‌ریور- ۲۵ی ئاوگۆستی ۱۹۴۵ ناو برده‌وه. له کاتیکیا وه‌ک له لاپه‌ره‌گانی پینشودا باسکرا، فیرقه‌ی دیموکراتی ئازهریایجان ۱۲ی شه‌ریور(خه‌رماتان) ۱۳۲۴ - ۳ی سیه‌تامبری ۱۹۴۵ دامه‌زراوه.

فیرقه‌ی دیموکراتی ئازهریایجان دوا‌ی دامه‌زران و بلا‌و کردنه‌وه‌ی ۱۲ ماده‌یی له رژۆه‌گانی ۲۹- ۳. مانگی خه‌زه‌لۆهر- ابانی ۱۳۲۴) ۲. نوامبری ۱۹۴۵ له سالۆنی شیرو خورشیدی ته‌وریز به به‌شداری ۷. نوینته‌ر کۆنگره‌ی میلی خۆی پینک هینا و له چواره‌مین دانبه‌شتنی خۆیدا و بست و داخوازه‌گانی خۆی به تینکاری

دهنگ په سند كړو و له به ياننامه به كدا بز ناگاداري حكومه تي ناوه ندي نيران پلاوي كړه وه (مه به سته كان كورت كراونه وه.)

۱ - خه لكي نازه ربايجان خاوه ني ميلليه ت، زمان داب و رسم و شته تايه تيه كاني خويه تي. نم تايه تيان مافي نه وي ده داتي كه به له بهر چاو گرتني سر به خزي و ته واويه تي نيران و به گزيره ي به باتنامه ي نائلاتيكي وه ك ته واوي نه ته وه كاني جيهان به نازادي چاره نووسي خوي دباري بكات.

۲ - كوزنگره به له بهر چاو گرتني نه وي كه خه لكي نازه ربايجان له گه ل ته يالات و ويلاياتي ديكي نيران پنه وندي سياسي، نابوري و مه دني هه يه داخوازي رواي بريتي به له خود موختاري ميللي و رازي نيه ته نجامي نم داخوازيانه له سر بناخي زمانگه باندين به ستوره كاني نيران وله تپووني نه و دابريژرين.

۳ - خه لكي نازه ربايجان لايه نكري ديموكراسيه. وه ك ته واوي نوستانه كان نوينه ر بز مه جليسي شوراي ميللي ده نيزي و له داني باجي عادلانه شدا به شداري ده كات.

۴ - خه لكي نازه ربايجان به ناشكرا راده گه يه ني كه وه ك گشت ميلله تي دنيا له گه ل پاراستني سر به خزي و ته واويه تي نيران بز به رنوه بردي كار وباري نيو خو مافي دامه زراني حكومه تي ميللي هه يه.

۵ - خه لكي نازه ربايجان له پيناو نازادي و ديموكراسيدا قورباني زوري داوه. ده يه وي له سر بناخي ديموكراسي حكومه تي خود موختاري دا به زريني. ده يه وي مه جليسي ميللي هه ليزيني حكومه تي ميللي و داخيلي خزي له نيو نوينه راني نه و مه جليسه هه ليزيني.

۶ - خه لكي نازه ربايجان له نيداره ي ده وله تي و له هه موو مه دره سه كان زماني ناز ربايجاني به كار ديني.

۷ - كوزنگره ي ميللي نازه ربايجان كه له ۷ نوينه ر پينگ هاتوه خزي به

مهجلیسی مونسسان دادهنی و یز بهرنوه بردنی کارو باری نیو خوی نازه رایجان هیته‌تینکی میلی ۳۹ کمی هه‌لئه‌بژیری. (۱۸)

بۇ بهشدارى لہم کۆنگرہیہ بہ قہولی (بلاؤ گراوی دوازده‌هه‌می شہریور) کوردہ‌کانیش داوت کرابورن. لہ رەوہندی کۆیوونەوی کۆنگرہو لہ وتاری نوینەراندانمەندەي خوارەوہش پاسی کورد کراوہ:

« کوردەگان نوینەرکیان بۇ ئیمہ ناردوہ. بہ داخوہ لہ بەر بہ فر و سەرما نەخۆش بوہ لہ خەستە خانە کەوتوہ. ئاغای نوہری پەيامی کوردەگان بہ کۆنگرہ دەگەینئ.

ئاغای نوہری: ئاغای حاجی مستەقای داودی لہ لایەن کوردانەوہ بہ نوینەر بۇ کۆنگرہی ئیمہ ناردراوہ. یەلین بہ ئیمہ دەدا کە ھەر دەقیقەیکە پیوست بی و روو داونک بۇ نازەرایجان بیتە پیش، ئیمہ بۇ پارمەتی ئامادەین. (چەپلە لینان)

لەم کاتەدا ئاغای داودی نوینەری کوردەگان دیتە کۆ بوونەوہ. (چەپلە لینان) ئاغای داودی داوای گرد گە بہ زمانی خۆی قسان بکات. ئاغای پیشەوہری گوتی: « زۆرمان پینخۆشە، فەرمووہە زمانی داہکیبی خۆتان قسە بکە. داودی دەستی پینکرد. (چەپلە لینان)

ئاغای نوہری: قسەکانی ئاغای داودی وەر دەگیزم. لہ پینشدا خۆ و ھاوونیکە میرزە مەنافی گەرعی ناساند و لینی زیاد دەکار دەلی: « ئیمہ ئیزانین. رازی یە لەتیوونی ئیزان نین. ئیمہ لہ ژنر گوشار و زولمی مەعمورەکانی دەولەتی ناچار بووین بۇ نازادی مبللەقان فیرقەي دیموکراتی کوردستان و فیرقەي دیموکراتی نازەرایجان پینک بینن و ئەم دوو فیرقەيە یز ھاوکاری ھەمیشە ھاو بیر دەبن. » پاشان ئاغای پیشەوہری وەلامی پیروزز بایی خەلکی کوردی داوہو گوتی: « کوردەگان خیزانینکن لہ نازەرایجان. ناتوانن دوو بەرەکیمان بخەنە نیو. سلاوی من بہ ئاغای قازی مەھەد و خەلکی کورد بگەیین. » (۱۹)

به دوی ته‌واو بوونی کونگره و هه‌لبژاردنی مه‌جلیسی موئه‌سساندا له نازه‌ریایجان روو داوه‌کان خیزا ده‌چوونه پیش. له هه‌موو شارو ناوچه‌کان ده‌ست پینکرا به چه‌کدار کردنی خه‌لک و پینک هینانی ته‌شکیلاتی فیدایی و دامه‌زرانی نه‌رتشی میلی هه‌ر به ناوی ته‌شکیلاتی فیدایی. بز پینکهینانی مه‌جلیسی میلی - واته پارلمان - هه‌لبژاردنی گشتی ده‌ستپینکرا.

تیمه کارمان به ورده کاری تینکوزشان و چالاکی فیرقه نه‌داوه. به‌لام به چه‌شنی گشتی گه‌شت و گوزارنیک به نیو رووداوه‌کانی فیرقه‌ی دیموکراتی نازه‌ریایجاندا ره‌نگه بی‌سود نه‌بیت.

روژی ۱۲ی سه‌رماره‌زا (آذری ۱۳۲۴ - دوازه‌ی دیسامبری ۱۹۴۵ - مه‌جلیسی میلی نازه‌ریایجان ده‌ستی به کار کرد. دوی هه‌لبژاردنی هه‌بته‌تی ره‌نیه‌س ناغای شه‌ه‌ستوری به سه‌روکی پارلمان و ناغای پیشه‌وه‌ری به سه‌روک وه‌زیر هه‌لبژیر دران. پاشان سه‌روک وه‌زیر نه‌نداهانی حکومتی میلی به مه‌جلیس ناساند و په‌رنامه‌ی حکومتی میلی له ۲ ماده‌دا پینشکیش به مه‌جلیس کرد.

بز تیمه ناوی وه‌زیره‌کانی حکومتی میلی نازه‌ریایجان ره‌نگه زور پینوست نه‌بی. به‌لام شه‌اره‌زایی له به‌ر نامه‌ی حکومتی میلی نازه‌ریایجان با په کورتیش بی‌دوو له فایده‌نیه. بزیه کورته و سه‌ر خه‌تی ماده‌کانی به‌رنامه‌ی ناو‌براو به‌م شیه‌به پینشکیش ده‌کرت.

به‌رنامه‌ی حکومتی میلی نازه‌ریایجان:

کابینه‌ی میلی نازه‌ریایجان بز به نه‌نجام گه‌بیاندنی ناره‌زووی دیرینه‌ی خه‌لکی نازه‌ریایجان که هه‌ر خود موختاری میلی‌یه و بز نه‌هینشتنی پنداروستی میلی خه‌لکی نازه‌ریایجان و پال‌پینوه‌نان بز رنگای پیشکه‌وتن و پینگه‌یشتن نه‌م

نمرکانه‌ی خوارده‌وه وک نامانجی نیزیک له به‌رنامه‌ی خزیندا ده‌گوئجینی:

۱- دامه‌زاندنی ده‌وله‌تی میلی، زیان نه‌گه‌یاندن به ته‌واویدت و سهر به خویی نیزان، وتو ویز له گه‌ل حکومتی نیزان له سهر ناکزکبه‌کان.

۲- هه‌لیژاردنی نه‌نجومه‌نگه‌لی ویلابه‌تی به زووسی

۳- دانانی نه‌نجومه‌نی شار یز ناوه‌دانی شار به شینوه‌ی دیموکراتی

۴- هه‌لیژاردنی کهسانی نازادیخواز یز فه‌رماندارو به‌خشدار و پینشگری له کرده‌وه‌ی زالمانه

۵- پاک کردنه‌وه‌ی نیداره‌کانی پۆلیس و ژاندارمه‌ری

۶- رینک‌خستنی سیاه‌تی گشتی داهات و خه‌رچ یز پینشکه‌وتنی ولأت

۷- پینک هینانی قشونی میلی یز پاراستنی موختاریه‌تی میلی و مه‌جلیس

وده‌وله‌تی میلی

۸- به ره‌سی کردنی زمانی میلی له مه‌دره‌سه‌کان، خونددنی به خورایی و

به نیجباری، دانانی زانستگای میلی

۹- گرنکی پندان به بازارگانی و نابوری و سازکردنه‌وه‌ی کارخانه‌کان و کرینی

فابریکه‌ی تازه

۱۰- چاک کردن و په‌ره پیدانی پزست و تپلگراف و تله‌فون

۱۱- یز نه‌هیشتنی ناکزکی نیوان ناغاو ره‌عبه‌ت به مه‌رجی رازی بوونی ههر

تک لایان، دانانی لایحه‌ی قانونیی و چاره سهر کردن و نه هیشتنی مه‌سه‌له‌ی

نه‌غاو ره‌عبه‌ت .

۱۲- دابه‌شکردنی زه‌ویه‌کانی خالیسه‌ی ده‌وله‌تی و را‌کرده‌کانی دژی

حکومه‌تی میلی به سهر وه‌رزیراندا.

۱۳- خه‌بات دژی بینکاری

۱۴- دانانی قانونی کارو بیمه

۱۵- دابینکردنی له‌ش ساخی و ناردنی دوکتور وده‌رمان یز دینهات

۱۶ - دستکاری یاسای مه‌جلیسی شورای میللی به جورنگ له گه‌ل
موختاریه‌تی میللی خه‌لکی نازه‌ریایجان یه‌ک بگره‌وه.

۱۷ - په‌سند کردنی خاوه‌ن ملکا‌یه‌تی تایبه‌تی

۱۸ ریز‌گرتن له‌نازادی مه‌رام و بیر ویاوه‌ر

۱۹ - حکومتی میللی نازه‌ریایجان ته‌واوی نه‌و هاو نیشتمانانه‌ی که له‌په‌نا
نازاه‌ریایجانیه‌کاندا له‌نازه‌ریایجان ده‌ژین، به‌تایبه‌ت کورده‌کان و نه‌رمه‌نی و
ناسوره‌کان و هیترا، له‌به‌رانبه‌ر قانوتدا ره‌ک به‌ک حساب ده‌کات

۲۰ - حکومتی میللی نازه‌ریایجان حکومتی ناوه‌ندی به‌رسمی ده‌ناسی و
بیراره‌کانی نه‌و مادام له‌گه‌ل موختاریه‌تی نازه‌ریایجان و بیراره‌کانی حکومتی
میللی نا‌کۆکی نه‌بی، نه‌نجامیان ده‌ده‌بن

نه‌م به‌رنامه‌یه به‌تین‌کرای بی‌ده‌نگ په‌سند کرا.» (۲۰)

یادداشت کردنی نه‌م چه‌ند مه‌به‌سته له‌روو داوه‌کانی فیرقه‌ی دینموکراتی
نازه‌ریایجان بز پینک‌گرتن له‌گه‌ل به‌ر نامه‌و مه‌رامنامه‌ی حیزبی دینموکرات و
کۆماری کوردستان و شاره‌زایی پتری خوینه‌رانی به‌ریزی کورد به‌پنویست زانرا.

گرتنی دلشادی ره‌سولی و زه‌بیهی و قاسمی قادری

له‌سه‌رو به‌ندی دامه‌زرانی حیزبی دینموکرات و کۆنگره‌ی یه‌که‌مدا ده‌نگ بلاؤ
بزوه که‌سی نه‌ندامی کۆمه‌له‌ی ژ.ک، دلشادی ره‌سولی و عبدالرحمن
زه‌بیهی و قاسمی قادری له‌رینگای ورمی‌گیراون. هیچ‌راگه‌باندنیک‌ی
ره‌سمی له‌لایه‌ن دازگای ریه‌رایه‌تی حیزب له‌م باره‌وه بلاؤ نه‌کرایه‌وه. ته‌نیا
روژنامه‌ی کوردستان پاش چه‌ند مانگ له‌ژماره ۲۶ ی روژی دووشه‌مزی ۲۷ ی
ره‌شه‌مزی ۱۳۲۴ - ۱۸ ی مارس ۱۹۴۶ شیعرنیکی هه‌زاری به‌بۆنه‌ی هاتنه‌وه‌ی
(زه‌بیهی و دلشاد و قادری) بلاؤ کردۆته‌وه. وادیاره‌ ده‌بی زووتر نازاد کرا
بن. چونکه له‌ژماره ۱۹ و ۲۰ ی کوردستاندا، وه‌رگیراوه‌به‌کی زه‌بیهی
چاپ‌کراوه.

به‌لام با بزاین سر له‌شکر زه‌نگه‌نه له باره‌ی گرتنی نهم سنی که‌سه چی ده‌نووسی:

« له سه‌رده‌تای مانگی نه‌بان (خه‌زه‌لوه‌و‌ی) ۱۳۲۴ خه‌به‌ر به تیپی ره‌زانیه‌و هه‌نگی ژاندارم‌ری گه‌بشت که هه‌یشه‌تینکی ته‌بلیغاتی له لایهن کۆمه‌له‌ی مه‌هاباد و قازی محه‌مه‌ده‌وه به‌ره‌و ره‌زانیه‌ دین تا له گه‌ل سه‌رۆک عه‌شیره‌تانی ناوچه‌ی ورمی و تو ویز بکه‌ن و ئه‌وانیش بز سه‌رزینوی هان به‌دن. ده‌گوترا که هیندی به‌لگه‌و دوکومیتبان پینه‌و قه‌راره‌ به‌چنه گوندی کوکیا مالی زینۆ به‌هادوری و له وی چاویان به سه‌رۆکانی کوردی ره‌زانیه بکه‌وی.

بز ده‌ست پیناگه‌بشتنی به‌لگه‌و دوکومیتتی ناو براو، به‌ر له‌وه‌ی بکه‌نه مالی زینۆ هیندی ژاندارمه له میشه‌کانی خوارووی گوندی بالانیش له سه‌ر رینگای مه‌هاباد داتران که نهم هه‌یشه‌ته بگرن. کاتی ماشینی هه‌یشه‌تی ناو براو دهرده‌که‌وی ژاندارم ده‌نگیان ده‌ده‌ن که راوه‌ستن. شوڤیر گوی ناداتی و له نیو ماشینه‌وه ته‌قه له ژاندارمه ده‌که‌ن. ژاندارمه گه‌مارزیان ده‌ده‌ن و ئه‌وانیش ته‌سلیم ده‌بن. جگه له دوو تفه‌نگچی سنی که‌س له ته‌بلیغات‌چیه‌کانی حیزی کۆمه‌له‌ی مه‌هاباد به‌م ناوانه (عبدالوهمن زییحی، دلشاد رسولی و قاسم قادری) له ماشیندا ده‌بن. له نیو جانتای ئه‌وانه‌دا ۸ نامه که‌وته ده‌ست به زمانی کوردی‌نوسرا بوون و ده‌بوايه له رینگانی کونسولی شوره‌وی له ورمی له نیوان قازی محه‌مه‌د و میر جه‌عفر باقرۆف سه‌ر کۆماری نازه‌ریایجانی شوره‌وی ئالو گۆر کرا بان.

له یه‌کی له‌ر نامانه‌دا که کرا به کوردی، قازی محه‌مه‌د نامازه‌ی بز سه‌فه‌ری باکو و چاو پینکه‌وتنی ریه‌رانی شوره‌وی و تو ویز دۆستانه له گه‌لیان کرد بوو داخی خزی له به‌جی نه‌گه‌یاندنی نهم واده و به‌لینانه دهر بریبوو که پهی درا بوون. نیوه‌رۆکی نامه‌کانی دیکه بریتی بوون له داوای چه‌ک و قورخانه بز راپه‌رینی کوردان دژی ده‌وله‌تی ناوه‌ندی ئیزان و ته‌کمیل کردنی ده‌ستگای رادیو و ناردنی کاغه‌ز بز رۆژنامه‌و ته‌بلیغات و ساز کردنی چاپخانه و شتی تر.

گیراوه‌کان ده‌ستبه‌جی بز تاران به‌رین‌کران و نامه‌کانیش به‌نیستیوارن‌کدا که جلکی شوانی کرد بوه بهر بز تاران ناردران و دران به ستادی نه‌رتش. نه‌ر به‌لگانه پاشان له شورای نه‌منیه‌تی رن‌کخراوی نه‌ته‌وه به‌کگرتوه‌کان به قازانجی تیزان که‌لکیان لی وه‌گیرا. (۲۱)

کوردستان دواى دامه‌زرانی حیزی دیموکرات

وه‌ک له پیندا باسکرا له پاکۆ به‌ئینی چاپخانه‌و چه‌ک و ته‌قه‌منی به‌ نونه‌رانی کورد دوا بو. له مانگی نوامبردا بز هه‌وه‌لین هه‌نگاو ماشینی چاپ که به‌کی له پینداویسته گزنکه‌کانی کوردستان بوو که‌پشته مه‌هاباد و ده‌ست کرا به چاپ و بلاؤ کردنه‌وی گۆفار و رۆژنامه و کتیب‌و... ده‌بی ژماره به‌کی گۆفاری کوردستان « بلاؤ که‌روه‌ی بیری حیزی دیموکراتی کوردستان» که له ۱۵ ی سه‌رما وه‌زی ۱۳۲۴ - ۶ ی دیسامبری ۱۹۴۵ ده‌ر چه‌ هه‌وه‌لین به‌رهمی نه‌و چاپخانه‌به بوو بیت. به دواى نه‌وه‌دا حیزب بز دامه‌زرانی هیزی به‌رگری هه‌نگاوی هاوشت و بناخه‌ی هیزی به‌رگری ناوه‌ندی له پینشمه‌رگه‌ی داو ته‌له‌ب دامه‌زراند.

فیرقه‌ی دیموکراتی نازه‌ریابجان رۆژی ۲۱ ی سه‌رماوه‌ز-۱۲ ی دیسامبری ۱۹۴۵ حکومه‌تی میلیلی راگه‌بیاند و به‌گۆزه‌ی نووسینی خویان(کوردکه‌کانیش) نه‌ک حیزی دیموکرات بز به‌شداری له‌م ناهه‌نگه‌دا داوه‌ت کرابوون. به‌لام له کۆنگره‌دا نونه‌رانی حیزی دیموکراتی کوردستان که بریتی بوون له: « هه‌مه‌ هوسینخاننی سه‌یفی قازی ، حاجی هسته‌قای داودی، مه‌نافی که‌ریمی، که‌ریمی ته‌حمه‌ده‌ین و وه‌هایی پلوریان» هه‌ر وه‌ک کوردی دانیشتووی نازه‌ریابجان چاو لینکران و نه له وتاری به‌شدار بوانی کۆنگره و نه له به‌بیاننامه‌ی ره‌سمی حکومه‌تی میلیلی‌دا، ناوی بزوتنه‌وه‌ی کورد و حیزی

دیموکراتی کوردستان نه هاته کۆری. تنیا له ماده ۱۹ی بهرنامهی حکومهت دا، مافی کورد و نهرمن و ناسوری) دانیشتوانی نازریایجان وهک یهک له بهر چاو دهگیری.

« له دوازهدهی دیسامبر مهجلیسی میلیلی گۆماری خود موختاری تازه ریایجان به بهشداری پینچ نوینهری کورد له تهوریز پینک هات. زۆر زوو بز دهندامانی کورد روون بزوه که ریژی نازه ریایجان دهیوی هموو جوهر توانا و دهسلات له کوردهکان داگیر بکات. کوردهکان که وایان بینی، گهرانهوه بز مههاباد. رۆژی ۱۷ دیسامبر خهلکی مههاباد نالای میلیلی نیرانیان له سر بانی عهدلیه هینا خوار ونالای کوردستانیان له جینگای نهو بهرز کردهوه. » (۲۲)

نیگلتن له بارهی ههلهکردنی نالای کوردستانهوه دهنووسی: « قازی ههعه ههده دهستهیهکی نوینهرایهتی به نتوی نوینهرانی حیزی دیموکراتی کوردستان بز بهشداری له مهجلیسی میلیلی نازه ریایجاندا ناره تهوریز. له تهوریز نهوانیان وهک نوینهرانی کوردستان وهر نهگرت. بهلهکو وهک نوینهرانی بهشینکی نازه ریایجان خاوهنی مافی بهراتهر له گهله بهشداری کۆ بوونهوه. نهوان زوو تیگهیشتن که له ژیر دهسلاتی هینزکی تازهدا دهتوانن تنیا شورایهکی شاربان ههبی نهویش زۆر کهم دهسلاتتر له مهجلیسی میلیلی نازه ریایجان. پاش سی جار بهشداری له کۆبوونهوهدا گهرانهوه بز مههاباد و نارهزایی و دلگیری خۆیان لهم بارهوه راگه یاند.

قازی تا نهو کاته له بهرانهر راویژ کهراتی رووسیدا که رای کۆمهگی نهوان بز دوا رۆژی کوردستان پنیوست بوو، فره له سر ههست دهجولایهوه. ههر ئینمۆ و سهبی ده کرد. بهلام رۆژی ۱۷ دیسامبر ههست به سر دوا رۆژ بینی و خۆ راگریدا سر کهوت. کۆ بوونهوهی نهندامانی حیزب بوو به خۆ پیشانندان له بهراتهر نیدارهی عهدلیهدا که ناخرین نیشانهی دهسلاتی دهولهتی تاران بوو له مههاباد. خهلهک داوای ده کرد که نه نیدارهیه ناگر تی بهر دهن، بهلام چونکه نهرم

کیشه‌کان به سەر بارو دۆخدا زال بون، ئەم کاره نه‌کرا. ته‌قو تۆفیککی زۆر به‌ره‌و
عاسمان کراو ئالای کوردستان له‌ سەر ئەم ئیداره‌یه‌ به‌رز کرایه‌وه. «(٢٣)

به‌ رای من بریارێ پینک هینانی هه‌یه‌ته‌تی ره‌نیه‌سی میلی کوردستان و
هه‌ل‌کردنی ئالای گرتگرتین و به‌ جیتترین هه‌نگاری شۆرشگێرانه‌ بوو که له‌ لایه‌ن
حیزبی دیموکراتی کوردستانه‌وه‌ داوێژرا. چونکه‌ کاره‌کانی فیرقه‌ی دیموکراتی
نازه‌ریایجان وه‌ک شو لی هه‌ل‌کیشانینک ده‌چون که ده‌یوست ده‌سه‌لاتی خۆی
نیشانیدات. وا ده‌هاته‌ به‌ر چاو که نازه‌ریایجان له‌ بز چوونی سه‌رانی فیرقه‌ی
دیموکرات دا، هه‌ر ئەو نازه‌ریایجانی حکومه‌تی ره‌زا شاو کوردستان و
کورده‌کانیش به‌شینک له‌ خاک و ره‌عه‌ته‌ی نازه‌ریایجان.

فیرقه‌ له‌ دامه‌زراندنی ته‌شکیلاتی فیداییدا بی نه‌وه‌ی له‌ به‌ره‌ی ئیداره‌ کردنی
دوو شاری ورمی و میانداو که نیشته‌گه‌ی هاو به‌شی دوو نه‌ته‌وه‌ی کورد و تورک
بون له‌ گه‌ل حیزبی دیموکراتی کوردستان پرس و راویژ بکات، فه‌رمانده‌ی
ده‌سته‌ی فیدایی بز ئەو دوو شارانه‌ دیاریکرد بوو. ناغای تازاد وه‌ته‌ن بز
فه‌رمانده‌ی ورمی و ناغای سه‌ره‌نگ قوئی سو‌هه‌یش بز فه‌رمانده‌ی میانداو.

رۆژی ٢٣ی سه‌رما وه‌ز له‌شکری ته‌وریز ته‌سلیم بوو. فیرقه‌ له‌ شاره‌کانی
دیگه‌ش ده‌سه‌لاتی نیزامی خۆی سه‌پاند. جا له‌ بارو دۆخینکی ناوادا گوئی راگرتن
بز فه‌رمایه‌شته‌کانی باغروژ و راویژ که‌رانی تری رووسی که ره‌گینکی
نازه‌ریایجانچه‌تیان له‌ له‌شیدا ده‌جولا، ده‌بوه‌ کارینکی نه‌هیلستی و خۆ گیل کردن
له‌ پهنه‌هاتی ناوادا کاری شۆرشگێری نه‌بوو. بینگومان بریاری نازیانه‌ی پهنه‌هوا بز
نه‌نجامی ئەم هه‌نگاوانه‌، واته‌(داتانی هه‌یه‌ته‌تی ره‌نیه‌سی میلی و هه‌ل‌کردنی ئالای
پیروزی کوردستان) ده‌وری بنچینه‌بیان هه‌بوه‌.

هه‌ر چه‌ند زۆر له‌ نووسه‌رانی کورد و بینگانه‌ش له‌ سەر هه‌ل‌کردنی ئالای
کوردستان نووسیه‌یانه‌، به‌لام سه‌باره‌ت به‌ گرتگی ئەم روو داوه‌یه‌ که له‌ میژووی
خه‌باتی گه‌لی کوردا هه‌ولجاو بوه‌ رنو وه‌سه‌میککی ئاوا به‌ رنوه‌ ده‌چوو، دوو پاته‌

کردنه‌وی نووسراوه‌کان لام وانیه چ زیانیان هه‌بی. گاک نوشیروان له «حکومه‌تی کوردستان - کورد له گه‌می سزقینی‌دا» به دریزی نووسراوه‌ی گۆژاری کوردستانی له باری هه‌لکردنی ئالاً له مه‌هاباد و نه‌غده‌و بو‌کان هیناوه‌ته‌وه. به‌لام هه‌له‌یه‌کی له نووسینی گاک نوشیرواندا یز راستکردنه‌وه ده‌بی ته‌ویه که ده‌نووسی: «رۆژی ۲۶ی سه‌رماوه‌ز خه‌لک به هاندانی هه‌ندی له سه‌ر کرده‌کانی حیزبی دیموکراتی کوردستان هه‌لیان کوتابه سه‌ر «شاره‌وانی مه‌هاباد» که دوایین نیشانه‌ی ده‌سه‌لاتی تاران بوو، پاش ته‌قو تزقینکی که‌م گرتیان:» (۲۴)

له کاتی‌کا هه‌ر وه‌ک له لاپه‌ره‌کانی به‌راییدا روونکراوه‌ته‌وه شاره‌وانی مه‌هاباد مانگی مای ۱۹۴۳ دوا‌ی وتاری عه‌زیز خانی گوما‌نج له لایه‌ن خه‌لکه‌وه په‌لامار درا و ۷ پاسه‌وان کوژران و هیندیکیش خزیان شارده‌وه‌و عه‌ولای مینه خا‌لندیش شه‌هید بوو. ۲۶ی سه‌رماوه‌ز شاره‌وانی مه‌هاباد ده‌مبک بوو له‌زیر ده‌سه‌لاتی خه‌لک دا بوو، ئا‌غا سه‌هید په‌ره‌ی ره‌حه‌تیش سه‌رزکی شاره‌وانی بوو. هیچ مه‌علوم نیه حیزبی دیموکرات بز چی و له سه‌ر چ‌بنه‌ما‌به‌که سالی ۱۳۶۳ رۆژی ۲۶ی سه‌رماوه‌زی ۱۳۲۴ واته ۱۷ی دیسامیری ۱۹۴۵ - رۆژی هه‌لکردنی ئالای کوردستانی کردۆته رۆژی گرتنی شاره‌وانی مه‌هاباد به رۆژی پینشمه‌رگه‌ی ناو ناوه‌.

وه‌ک ده‌بینین له گۆژاری کوردستانیش‌دا که باسی هه‌لکردنی ئالای کردوه، هیچ باسی په‌لامار دانی شاره‌وانی نا‌کا. گاک نوشیروان له باسی ئالاً هه‌لکردندا له نه‌غده‌ و تاری شه‌هید مه‌مه‌مه‌ده مه‌حمودی هیناوه‌ته‌وه سه‌باره‌ت به‌مه که له نینو هه‌مرو نه‌و که‌سانه‌ی به‌م بزنه‌و به بزنه‌ی نا‌هه‌نگه‌کانی دیکه‌دا وتاریان داوه، جگه له کاپیتان قادری که ناوی سه‌پان و زه‌حه‌مه‌ت‌کیشان دینی، شه‌هید قودسی تا‌قه که‌س بوو رووی کردۆته زه‌حه‌مه‌ت‌کیشانی کوردستان و ناوی «گریکار و ف‌لاح و سه‌پان و پ‌اله‌ی» کوردی هیناوه، ده‌قی وتاره‌که‌ی بلا‌و ده‌که‌مه‌وه:

« گه‌وره‌گانم! نه‌ی گه‌لی به شه‌ره‌ف! خوشه‌ویستان و راه‌یستان‌وان!

نه‌ی کرنکار و فه‌لاح و سه‌پان و پاله‌ی کوردی به نرخ!

رؤژها به سه‌ر شورشی میلی پیروزی کورده‌دا هه‌لات و تیری دوژمن که‌لله و سنکی به‌چکه شیرانی کوردی پینکا و خاکی کوردستان لاشه‌ی جه‌وانانی گرته باوه‌ش. چیاو دۆل و ده‌شته‌کانی کوردستان پره له گورستانی دلیران و نه‌به‌زانی کورد که له پیناوی رنگای نازادی‌دا، له پیناوی هه‌لکردنی ئالای مقدسی کورده‌ا گییانی پاکیان له لاشه‌یان جیاواز بووه.

نه‌ی برای کورده‌! شورشه‌کانی دیار به‌کر، ده‌رسیم، سلیمانی، ئامیدی، بارزان هه‌موو نیشانه‌ی نه‌و جوانه‌ر دیبه که بۆ نازادی کراوه. نه‌مرۆ، نه‌مرۆ که گه‌وره‌ترین و پیروزی‌ترین رؤژه بۆ کورده‌، نه‌بین هه‌لۆی به هیزی کورده به چنگی ناسینی خۆی نه‌و ئالای پیروژه هه‌لده‌کا. به‌ئێ نه‌و ئالایه هه‌ل نه‌کات که له سه‌ره تایی میژوووه کورده‌ خۆی بۆ به‌خت کردوه.

برایان! پیروزی بایی خۆم پینکه‌شی هه‌موو کوردینکه‌و هه‌موو میلیه‌تینکی نازادیه‌خواه ده‌که‌م.

نه‌ی برای کورده‌! نه‌زانی ئالای خوشه‌ویست چه ئاموژگاریه‌کت ده‌کا؟ نه‌ئێ بۆ کۆبوونه‌وه‌یه‌کی بی جیاوازی گه‌وره‌و پچوک، ئاغا و کرنکار، قوتایی و شووان و فه‌لاح و ژن و پیلو، مندال و کچ، هه‌موو پینکه‌وه به به‌کدال بۆ یه‌ک نامانج تیی نه‌کوشتن. هه‌ول ده‌ده‌ن. دیسان ده‌ئێ:

ره‌نگی سوورم نیشانه‌ی جه‌نگاوه‌ری و نه‌به‌زی گه‌لی کورده‌.

ره‌نی سپیم ده‌ئێ میلیه‌تی کوردی نه‌جیب گیانینکی پاک و راستی هه‌یه.

ره‌نگی سه‌ورم هاوار ده‌کا خاکی کوردستان پره له ده‌غل و دان، کانگای زینو، زینو، شه‌ی کورده‌ هه‌موو یه‌ گیانینکی خاوبه‌وه‌، بیسه‌وه‌یه‌کی پاک و راسته‌وه هه‌موو پینکه‌وه که‌لک له کورده‌ستانه‌که‌تان وه‌ر گرن.

دیسان ده‌ئێ:

نهی فلاح، نهی کرینکار و پالهی کورد، دلت له خوت نه‌مینی له سەر نیشانه‌ی پاکی و راستی نیشانه‌ی ته‌قه‌لاو هه‌ولی ده‌سی تۆ نه‌و دوو گوله‌ گهنم و جزیه هه‌میشه به پینش چاوته‌وه به پینت نه‌لینت هه‌ول بده، نیش بکه‌و ولاتت بلیند بکه‌وه.

نهی کورد دیسان نالاکه‌ت نه‌لی‌و نه‌مرت پێ نه‌کات سەر که‌وتنت و گه‌وره‌بیت له خوندنایه، ژن و پیاو، کور و کچ به جاری بخوینن چونکی خوندن هه‌موو میوه‌یه‌کی خۆشی و زینده‌گانی پینوه‌یه. کردگاریش تیشکی رۆژی خۆی به سەر هه‌موو صفاتی جوانی نینسانی‌دا بلا‌و نه‌کاته‌وه‌و جوانتری نه‌کا.

نهی کورد نینه‌ش به‌رانبه‌ر به ناموزگاربه‌کانی نه‌لینن:

نهی نالاً په‌یمانته‌ده‌بینی، هه‌موو پینکه‌وه به به‌کد‌ل به ته‌نیک‌ی ناسنینه‌وه هه‌ول بده‌ین بیینه سه‌په‌رت. راست بێن. نیش بکه‌ین. بخوینن.

نهی کورد نالاً ره‌مزمانه له دوای هه‌ل‌کردنی نرخ‌ی هینانه خواره‌وه‌ی قوربانی کردنی هه‌موو میله‌ته‌ی کورده. ئیتر بژی کورد و کورده‌ستان بژی پینشه‌وای په‌کینتی جه‌ماهیری شوره‌وه‌ی سوسیا‌لیستی مارشال ستالینی مه‌زن.

بژی هه‌موو میله‌ته‌نیک‌ی نازادبخواه. «(٢٧)

دوکتور قاسملوی شه‌هیدیش له باره‌ی نالای کورده‌ستانه‌وه ده‌نووسی: « نالای کورده‌ستان سی ره‌نگ بوو. ره‌نگی سوور له سه‌روه‌وه، ره‌نگی سپی له نینه راست و ره‌نگی که‌سک له خواره‌وه. نارمی کورده‌ستان له نینه راستی نالاکه‌ دابوو بریتی بوو له قه‌له‌مینک له نیوان دوو گوله‌ گهنم. قه‌له‌م بایه‌خدانی حیزبی دیموکرات و کۆماری کورده‌ستان به فه‌ره‌نگ و زانستی ده‌نواند و گوله‌ گه‌نیش نیشانه‌ی به‌ره‌م و کار بوو. هه‌تاویش له لای سه‌روه‌وه‌ی نارمه‌که هه‌ل‌اتبوو که سه‌میو‌لی نازادی بوو نه‌وه‌نده‌یه که دوکتور قاسملو تووشی نه‌م هه‌له‌یه بووه که هه‌ل‌کردنی نالای کورده‌ستان ده‌خاته رۆژی دووی رینه‌ندان له کاتینکا نالای

کوردستان ۱۷ی مانگی دیسامبر هه‌لکراوه. «(۲۸)

گریس گۆچرا ده‌نووسی: «... له ۱۷ی دیسامبری ۱۹۴۵ له شاری مه‌هاباد ناهه‌نگیک ده‌گیزدریت و خز پێشاندانیک به‌رهو ئیداره‌ی داد گۆسته‌ری که هه‌وه‌لین و ناخرین نیشانه‌ی قودره‌تی ده‌وله‌تی ناوه‌ندی له مه‌هاباد بوو به‌رونه‌ ده‌برد‌ری. نالای سێ ره‌نگی کوردستان که بریتی بوو له ره‌نگی سوور و سپی و سه‌وزو وینه‌ی روژنیک له نیوان دوو شمشیردا کیشرا بوو له لوتکه‌ی خانوه‌گانی ده‌وله‌تی له شاری مه‌هاباد، شنو، نه‌غده‌ هه‌له‌که‌ری و ده‌له‌رینه‌وه. «(۲۷)

به‌همه‌نی خاکبازیش باسی هه‌لکردنی نالای کوردستانی کردووه هه‌ر نه‌م هه‌له‌به‌ی دوکتور قاسملوی دوو پات کردۆته‌وه که ده‌لی «نالای کوردستان روژی دووی رینه‌ندان هه‌لکراوه.» یا دوکتور قاسملو نووسراوه‌که‌ی به‌همه‌نی خاکبازی وه‌ر گرتوه بی‌ ئه‌وه‌ی ئاماژه‌ی بز بکات، نووسینه‌که‌ی به‌همه‌نی خاکباز راست هه‌ر نووسراوه‌که‌ی دوکتور قاسملوه: « هه‌ر له‌و روژه‌دا نالای کوردستان که بریتی بوو له سێ ره‌نگ، ره‌نگی سوور له سه‌ره‌وه، سپی له نیوه‌ راست و سه‌وز له خواره‌وه، ئارمی کۆماری کوردستان له نیوه‌ راستی نالای، قه‌له‌میک له نیوه‌ راستی ئارم و گۆله‌ گه‌م که قه‌له‌م نیشانه‌ی فه‌ره‌ه‌نگ و زانست و گۆله‌ گه‌م نیشانه‌ی به‌ره‌م و کار و له سه‌ره‌وه هه‌تاو که نیشانه‌ی ئازادی بوو هه‌لکرا. «(۲۸)

ماموستا عه‌لانه‌د دین سجادی ره‌حمه‌تی له باره‌ی نالای کوردستانه‌وه ده‌نووسی: « له روژی ۱۶ی کانونی به‌که‌می ۱۹۴۵دا به‌یداخی حکومه‌تی تاران له سه‌ر دايره‌کان هینرایه خواره‌وه له ناو چه‌پله‌ ریزانی مه‌ردما به‌یداخی کوردستان-ی له شوین دا‌نرا و نالای کوردستانی پیرۆز هه‌لکرا، دروشمی ئالاگه‌ش به‌م جزره‌ یوو:

سه‌ره‌تا پارچه‌به‌کی سوور، پاش ئه‌و سپی که به نه‌ندازه‌ی چوار ئه‌وه‌نده‌ی سووره‌که، پاش ئه‌و سه‌وز به نه‌ندازه‌ی به‌شی له چوار به‌شی سپیه‌که. له ناوه راستی پارچه سپیه‌که‌دا نیو کوره روژنیک به سه‌ر روژه‌که‌وه قه‌له‌میک، له‌م لاو

لای روزه‌گه‌وه دوو گوله گهنم به ره‌نگی زه‌رد. له سه‌راوردی هه‌موانه‌وه به شکلی
چه‌مه‌ر نو‌سرا بوو: « ده‌وله‌تی جه‌مه‌وری کوردستان» (۲۹)

گرنگی زیاتری هه‌لکردنی ئالائی کوردستان له‌وه‌دایه که برا کورده‌کاتی هه‌موو
به‌شه‌کانی کوردستانی دابه‌شکراو له دانانی نه‌خشی ئالاکه‌دا به‌شداریان کرد بوو.
له راستیدا ئالائی کوماری کوردستان له مه‌هاباد ئالائی کورد و کوردستان و
سه‌مبولیکی نه‌ته‌وه‌ی کورد بوو که له میژوری خه‌باتی دوور و درێژی نه‌ته‌وه‌ی
کوردا ناوا! به‌رسمی و به‌بشداری کوردی هه‌موو به‌شه‌کانی کوردستان هه‌لده‌کرا.
» به‌نیشانه‌ی نارمی میلیلی له ماتگی مای سالی ۱۹۶۴ کومه‌له‌ی ژ.ک له
گه‌ل هه‌وپه‌یمانانی عیراتی ئالابه‌کی سی ره‌نگیان بز کوردستان ساز کرد. ره‌نگی
سه‌روه‌ی سوور، نیوه راست سپی و خواره‌وه‌ی سه‌وز. واته بز ساز کردنی نهم
ئالابه کام رنگای هاسانتر هه‌بوو که ئالائی ئیران سه‌روه‌ی ژیر بکه‌ن؟ بز نیشانه‌ی
میلیلی کورده‌کان کوره‌ی رۆژ له نیوه راست کیشرا بوو. دوو گوله گهنم ده‌وریان
گوتیوو، چیا‌به‌ک و قه‌له‌مینکیش له سه‌ر ئالاً ده‌بینرا. « (۳۰)

به‌بۆنه‌ی هه‌لکردنی ئالائی کوردستان شاعیرانی کورد شیعری جۆر به‌ جۆریان
هۆندۆته‌وه و شادیان له دلی خه‌لکدا بلاؤ کردۆته‌وه. مامو ستا هه‌ژاری شاعیر له
پارچه شیعرنکدا ده‌لی:

» هه‌ی به‌ینی ئه‌و که‌سه‌ی پینی وا بوو گوود سه‌ر ناگه‌وی
کی بوو پینی وا بوو ته‌می نیگه‌ت له سه‌رمان ناره‌وی
» داری ئالاکه‌م وه‌کو چقله له بز چاوی عه‌دو
هه‌ر دلی خۆشی نه‌وی، ره‌به‌ی وه‌به‌ر خه‌نجهر که‌وی
پارچه‌که‌ی سی ره‌نگی خۆی ده‌توینی ره‌نگی سوور ده‌لی
تا تنزکینک خۆنی گوود ما‌بی ده‌بی هه‌ر سه‌ر که‌وی
سپه‌که‌ی موژده‌ی به‌هانی به‌ختی کورده‌ی کرد به‌هان
رۆژی به‌ختی کورده‌ی په‌یدا بوو نه‌ما په‌رده‌ی شه‌وی

رهنگی سهوزی یانی دایکی نیشتمان له و رزگوره
 جوان و سر سهوزه وهگیری کهوتوره عومری نوی
 دوو گولی گهنی دهلی تاگات له رزقی خوت بیی
 خوت که برسی بز چی دوژمن پنی بوی لیر و لهوی
 پینو دهلی نوکی قهلم گهر ژینی خزشوو پی دهوی
 غهبری من دست ناکهوی بز رنی تهرقی پی، رهوی
 لاوهکان ناموسی نژ میلبوته نهو تالایه مان
 گیان بدن بز حیغزی نهو ناموسه تان له منو کهوی
 رنی نه جاقمانه پهنا بز نیتیحادی شورهوی
 سورمهیه بز چاوی نیمه خاک و خولی مدسکهوی
 رهپی هدر کهس دوژمنی نهو میلله ته خونین پاکه به
 ژنو کهوی، کوزستی کهوی، رهپی سععاتیک نه سرهوی (۳۱)
 شاعیری میلیی کورد ماموستا هینمن به بوندی هه لکردنی نالوره نه م شبعرهوی
 خوارهوی هوندزتهوه:

« په رچهمی سوور و سپی و سهوزی تهمه
 شادی هینه لاهری دورد و خهمه
 سوورده کهی یانی نهوی بیته بنم
 خونینی خزی برژننی بز پاراستنم
 سپیه کهی یانی کهسینکه روو سپی
 هیچ شتیک نه بکرد بی مات و کپی
 سهوزه کهی دیننیتته بهر چاوان ولات
 نهو دهمی فسللی به هاری جوانی هات
 تیشکی رژی کورد له ژیر هه وری سیاهاته دهر نهنگاوتی وا
 لوتکهی چیا

دوو گوئی گهغیشی یانی کشت و کال
زور بکهن مشتى بکهن عه‌مبار و چال
پینو ده‌لئی باران قه‌لم، نوکی قه‌لم
زور له شیر چاتر ده‌پاروئزى عه‌لم»

کاک عومەری فاروقی له باسی هه‌لکردنی ئالای کوردستاندا ده‌نووسی: «
له ۱۷ی دیسامیری سالی ۱۹۴۵ ئالای کۆماری کوردستان له نینو شادی و هورای
خه‌لک له سه‌ر خانووی شارداری به‌رز کرایه‌وه. له‌و کاته‌دا نووسه‌ران و شاعیرانی
کورد له هه‌موو لایه‌که‌وه روویان کرد بوه مه‌هاباد و له‌م پینته‌خته پچوک و
جوانه‌دا کۆ بی‌وونه‌وه. قانیع شاعیری گه‌وره و شو‌رشگیزی کورد له شیع‌رنکی
جواندا له گه‌ل ئالای کوردستان ده‌دوی و ده‌لئی: « نه‌ی ئالای به‌رز و سێ ره‌نگ!
سووری تو نیشانه‌ی شه‌هیدانه، سه‌وزی تو نیشانه‌ی ده‌خ‌لو دانه، سپه‌که‌ت
نیشانه‌ی ناشت‌بخوازیه. رژژه‌که‌ت روونکه‌روه‌ی رنگای نه‌جاته و گه‌مه‌که‌ت یانی
پشت به‌ستنه به هینزی زه‌حمه‌ت‌کیشان و قه‌لمه‌که‌ت به مانا وه‌ده‌ست هینانی
زانست و زانیاریه. هه‌ر به‌ره‌وه‌و بینه نه‌ی ئالای کوردستان نه‌به‌دی به تا دنیا
سورده‌خوا.» (۳۲)

ده‌قی شیع‌ره‌که‌ی قانیع له سه‌ر ئالای کوردستان به‌مجوره‌یه:

« نه‌ی ئالای به‌ری سێ ره‌نگی جوان
هه‌ر شه‌کاره بیت تا ئاخ‌ر زه‌مان
سووریت نیشانه‌ی شه‌هیدانانه
سه‌وزیت نیشانه‌ی ده‌خ‌ل و دانمانه
سپیت نیشانه‌ی ناشتی ولاته
روژت رووناک‌ی رنگای نه‌جاته
گه‌فت یانی های! کورده بزانه
نانی خۆت مه‌نێ ده‌ستی بینگانه

قهلمت مانای تا رۆژی مردن
 تینکۆشی له رنی زانین و خویندن
 ناسه ر ههر بژی ئالای کوردستان
 ههر پایه دار بی تا چهرخێ دهوران» (۳۳)

لهم شایبی و لوزغانه‌ی هه‌لکردنی ئالای کوردستاندا سرۆدینکی نیشتمانی له
 دانانی شاعیری به‌رزێ کورد ماموستا هه‌ژاری ره‌حه‌تی بلاو کرایه‌وه.
 نینگلتون دوو کۆیله‌ی لهم سرۆده‌وه هه‌ناوه‌ته‌وه‌وه ده‌نوسێ: « شیعری هه‌وه‌لی
 نهم سرۆده ههر وه‌ک چاره‌ روان ده‌کرا تاريف و په‌سن و ریزینکی زۆری یز
 نیشتمان و بز پێشه‌وا قازی محه‌مه‌دی تیندا بوو. به‌لام شیعری دوایی جینگای
 بێر و لی ورد بوونه‌وه بوو. راده‌ی مه‌قامخوازی و په‌ره‌اریشتنی حکومه‌ت و
 هه‌لسۆرنه‌رانی به‌ جوانی نیشان دادا.» (۳۴)

نهمه‌ش ده‌قی سرۆده‌که‌یه که له رۆژنامه‌ی کوردستان ژماره ۱۴-سال
 پینکه‌م-۲۴ ربه‌ندان ۱۳۲۴- ۱۳ فبوریه ۱۹۴۶ وه‌ر گه‌راوه :

« نیشتمانم ره‌نگینه - به‌هه‌شتی سه‌ر زه‌هینه
 خاکم وه‌کو ئالاکه‌م - ره‌نگ سوور و سپی و شینه
 ره‌نگی سووری گولالان - بۆنی سووسن و هه‌لالان
 که‌ویه به‌فری له نوالان - سه‌ر چاره‌وی ئاری ژینه
 له سایه‌ی پێشه‌وادا زۆربه‌ نازاوه هه‌ردی- ده‌پارێزن نهم
 خاکه‌ بێچه‌ شیرانی کوردی

هاری ئاری هه‌لدێران - فینک و شینکه‌ی زه‌نۆزان
 ئاونگی سه‌ر وه‌نه‌وشه‌ی - ده‌رمانی بنه‌و بۆنران
 سه‌ر پاکێ زه‌وی و ئاوه - گه‌قم کۆنه‌که‌ی داوه
 هه‌ناویان بۆی نه‌ماوه - ترک و عاره‌ب و ئێران
 له سایه‌ی پێشه‌وادا زۆربه‌ نازاوه به‌مه‌ردی- ده‌پارێزن نهم

خاکه بېنچوه شیرانی کوردی

نەوتم تاوی ژبانە - لە سیرت و گرماشانە
بابە گور گور دەزانی - لە موسلیشدا هەمانە
کانگام هەبە لە زاخۆ - هەر وەک نەوتەکە ی شێز
بۆ دوژمنان بۆتە سۆ - هەر خۆشیی ئەو زەمانە
لەسایە پێشەوادا زۆر بەنازاو بەمەردی - دەپیارێزن ئەم
خاکه بېنچوه شیرانی کوردی

ئەوی پێت وایە گێو - خەرمانی زێر و زێو
زەرنیق و جیوی هەوشار - ناغەلانی ساحب تێو
خوێندن زۆر هاسانە بۆم - دەخوێنم بە زمانی خۆم
کەشفی دەگەم بە ئاتۆم - هەر چی قازالچی پێو
لەسایە پێشەوادا زۆر بە نازاو بەمەردی - دەپیارێزن ئەم
خاکه بېنچوه شیرانی کوردی

گەتیرە و مازو و بەرگن - خوری و بێشت و توتن
بۆ خۆم پەنبوی دێتم - بە هزی زانست و خوێندن
کوودە هەرچی زەویتە - بە کجبار بە بەهرو پێتە
هەر خوێندن گێشکچیتە - لێت داگیر ئەکا دوژمن
لەسایە پێشەوادا زۆر بەنازاو بە مەردی - دەپیارێزن ئەم
خاکه بېنچوه شیرانی کوردی

ئەم سرودە بە راستی بێرە وێردی زمانی لاوان و لە شارو گوندی کوردستان کەم
کەس هەبوو لەبەری ئەکا و بە کۆز و بە کۆمەڵ نەبخوێننەوه. بە لای منەوه بە
بېنچەوانە ی بۆ چوونی مستر ئیگلتنون مەقامخواری و پەرھاوێشتن تەبوو،
بێشمانی داگیرکرای کوردی 83 بە لکۆو واقعیت و سروشتی راستەقینە ی
نیشان دەدا و هەر بۆئەش بەم جۆرە لە لایەن کۆمەڵانی خەلگەوه پێشواری

په اوونزه کانی بهشی شه شه م

۱ - که ری حسانی - کوماری دیموکراتی کوردستان یا خود مورخاری . ۱۹۸۶ ل
 ۲ - کوفاری کوردستان - ژماره ۱ سالی په که م - ۱۵ مه راهوز ۱۳۲۴ ۶ دسامبر ۱۹۴۵
 ل. ۱۱-۱۲

۳ - که ری حسانی - هه مان سر چاره ل

۴ - د. قاسمور - چل سال خه بات له پیناو نازادیدا - ۱۹۸۵ . ل . ۲-۲۱

۵ - ک.ن. برونس - شور شه کانی رزگار یخوازی سر ده می نیستا - ۱۹۸۱ ل ۱۲۳

۶ - جه اهیر لعل نهرو - نگاهه به تاریخ جهان . تاران ۱۹۵۹ . ل ۶۱۲

۷ - ک.ن. برونس - هه مان سر چاره . ۱۹۸۱ . ل ۱۳۲

۸ - لینین - شوینده واره گشتیه کان. بهرگی ۲۵ روسی ل ۳۴

۹ - د. قاسمور - چل سال خه بات . ۱۹۸۵ . ل ۲.

۱۰ - دوازدهم شه ربور تاریخچه نهضت دمکراتیک آذربایجان. ۱۳۲۵ ل ۱۳-۱۶

۱۱ - نارچیبالد - شوق آموختن. وهرگیرانی صهبا سعیدی ۱۳۷۱. ل ۳۴۸

۱۲ - نیگلتن - کوماری ۱۹۴۶ کوردستان وهرگیرانی س.م. صدی. ۱۳۶. ل ۸۶-۹۰ و ۱۰۵

۱۳ - درک کینان - کردها و کوردستان. وهرگیرانی برایمی یونسی. ۱۳۷۲. ل ۱۲۲

۱۴ - نیگلتن - هه مان سر چاره. ل ۱۰۲

۱۵ - نارچیبالد روزولت - هه مان سر چاره. ل ۳۰۹-۳۲۱-۳۲۹

۱۶ - مسعود البازرائی - البازرائی والحركة التحررية الكردية ۱۹۴۵-۱۹۵۸ - کانون

الاول ۱۹۸۷ ل ۷-۸

۱۷ - نه جقلی پسبان - مرگ بود باز گشت هم بود. ۱۳۲۷. ل ۳۴-۳۲

۱۸ - دوازدهم شه ربور تاریخچه نهضت دمکراتیک آذربایجان. ۱۳۲۵. ل ۳۱-۳۰

۱۹ - هه مان سر چاره ل ۴۸ - ۴۰

۲۰ - هه مان سر چاره ل ۴۸ - ۵۰

۲۱ - سرشکر احمد زنگنه - خاطراتی از مامورینهای من در آذربایجان از شه ربور

۱۳۲۵ تا دیماه ۱۳۲۵. ل ۶۱-۶۲

۲۲ - درک کینان - کردها و کوردستان. وهرگیرانی برایمی یونسی. ۱۳۷۲ ل ۱۲۳

بهشی ههوتهم :

كۆماری دیموكراتی كوردستان

«ئاواتی ناسیونالیزمی كورد واته كوردستانیکی سهر بهخز له ماوهی دیسامبری ۱۹۴۵ تا دیسامبری ۱۹۴۶ له چوار چینهی دهولهتیکی پچوك له كوردستانی ئێراندا وهدی هات. چۆنیهتی دامهزران و پینكهاستی كۆماری كورد، میژووی كورت و پر له رووداوی ئهوه. ههر وهها تینكچوونی كورت و پر له نهكاوی، پهكینگ له به سهر هاته روون و ئاشكراكانی سهدهی بیستهمه له رۆژ ههلاتی نیوه راستدا.» (۱)

ئهره كه له سالی ۱۹۴۶دا، له بهشینگی نیشتمانی لهتو پهتكراری كورد، واته رۆژ ههلاتی كوردستان له ههل و مهرجینگی تایبهتی ئێران و جیهاندا دهرفهت بز گهلی كورد هاته پینش ورۆلهكانی ژبرو نیشتمانیپهوه ریش ئهم دهرفهتیهیان قوزتوهه كۆمهلهی ژ.ك یان دامهزراند و كوردیان به حیزبی دیموكرات و پاشان كۆمارینگی كوردیان پینكهننا، لام وایه جینگای دم به دمه و باس و گومان نیه. ئهوهی جینگای باسه و تهنانهت سهرنج راکینشیشه ئهوهیه كه له وهتا ئهوه كۆماره ساوایه و ئهم دهولهته نهتویهیه كوردیهیه دامهزراوه، واته له سالی ۱۹۴۶وه تا نیستا دهزگای تهبلیفاتی رژیمی تاران و نووسهراستی شۆقینی نهتوهی بالا دهست له ئێران و دوژمنانی نازادی و سهر بهستی كورد له ههندهران ههولیان داوه كه كۆماری

کوردستان و بزوتنه‌وهی رزگاربخوازی کورد به جیاوازیخوواز و به سەر به‌خۆ، به
تجزیه طلب و به انفصالی له قه‌لم بدن.

« هیشتا له نوڤبه‌ری ۱۹۴۵ رۆژ نامه‌کانی هه‌نده‌ران رایانگه‌باند که له نیراندا
ناوچه‌ی سه‌ریه‌ خزی کورده‌کان پینک هاتوه. له واته‌یه له‌م نیزی‌کانه‌دا بیته‌ ناوه‌ندی
راپه‌رینیکی گشتی. ئەم ناوه‌نده‌ که‌وتۆته‌ خواریوی گۆلی ورمی له‌ سابل‌خ که‌ به
مه‌هاباد ناو ده‌بری. ناوچه‌ی به‌ر ددستی ئینگلیزه‌کان له‌ خواریو، له‌ سه‌قز
ده‌برته‌وه. نۆردوی سۆڤیت له‌ ناوچه‌ی سه‌روو جینگیر بوه. لیزه‌ له‌م « عه‌رزه
پچوکه‌ » باغی و سه‌ریزوانی کورد له‌ ژیر رینه‌رایه‌تی مه‌لا هسته‌فای بارزانی‌دا
کۆ پورنه‌وه که‌ له‌ مانگی رابردوو دا به‌ یارمه‌تی هیزی هه‌وایی نینگلستان له
عیراق ده‌ر کرا. » (۲)

به‌لام یا بزانی‌ن جه‌عه‌فری مه‌هدی نیا له‌ باه‌ری رووداو‌ه‌کانی سالانی ۱۳۲۴
- ۱۳۲۵ - ۱۹۴۵ = ۱۹۴۶ کوردستانی رۆژ هه‌لات چی ده‌نووسی:
« رۆژگارتی په‌ری تا سالی ۱۳۲۴ کۆتایی هات. ناخری زستانی سالی ۱۳۲۴
هه‌را هه‌رای (حیزی کۆمه‌له‌) گه‌شته‌ نه‌وپه‌ری خزی. قازی مه‌مه‌د خزی
به‌ رینه‌ری کوردستان راگه‌یاند. نه‌وه‌ی له‌و کاتیدا ده‌بیسرا نه‌وه‌ بوو که‌ دوا‌ی
شه‌ه‌ریه‌ری. ۱۳۲۲) سپتامبری ۱۹۴۱ قازی مه‌مه‌د نه‌خشه‌ی کوردستانی
نازادی هینا گۆری و خسته‌ به‌ر ده‌ستی بیرورای گشتی. ستوری کوردستانی نازاد
له‌ نه‌خشه‌ی قازی مه‌مه‌د دا بریتی بوو له‌ هیندی به‌ش له‌ خاکی نیران
وتورکیا و عیراق و بز نه‌وه‌ی قسه‌ی نه‌به‌ته‌ سەر به‌شینکی پچوکی خاکی
شوره‌ویش. ئەم نه‌خشه‌یه‌ هه‌میشه‌ له‌ بان سه‌ری قازی مه‌مه‌د هه‌لواسرا بوو.
دوا‌ی بلا‌و کردنه‌وه‌ی نه‌خشه‌ی کوردستانی نازاد و پینک هینانی (حیزی کۆمه‌له‌)
رۆژنک له‌ شاری مه‌هاباد به‌ بیاننامه‌یه‌ک بلا‌و کرایه‌وه که‌ هه‌ر که‌س خزمه‌تی سه‌ر
بازی کردوه له‌ باره‌گای حیزب ناماده‌ بێ و بز به‌ چی گه‌یاندنی نامانجی حیزب
چه‌ک وه‌ر بگری. چه‌ند رۆژ دوا‌ی ئەم کاره‌ساته‌ ئالانی نیران له‌ سه‌ر ته‌واوی

نیداره‌کانی ده‌وله‌تی هاتته خوار و نالای سی ره‌نگی دیکمی به پینجه‌وانه‌ی نالای نیران (سور و سپی و سه‌وز) که نیشانه‌ی گوله‌گنم، رۆژو، قه‌لم ی تیندا دیار بوو، به ناوی پەرجه‌می کوردستانی نازاد له سر بانی نیداره‌کانی ده‌وله‌تیدا به‌رز کرایه‌وه و دوای چهند رۆژ قازی محهممه‌ده سه‌روزکانی عه‌شایرو ده‌سه‌لأتدارانی ناوچه‌ی بز باره‌گای فه‌رمانداری پینشووی مه‌هاباد بانگ کرد و حکومه‌تی (کۆماری کوردستان) ی راگه‌باند. «(۳)

له دوای رووخانی کۆماریش حیزبی دیموکراتی کوردستانی نیران، ماوه‌یه‌ک له ژیر رینه‌رایه‌تی حیزبی توده‌و ماوه‌یه‌کی تر له ژیر ته‌نسیری حیزب و بزووتنه‌وه‌ی چه‌پ له نیران و له ناوچه‌دا، سر ده‌مینک له ترسی تاوانبار کردن به سر به‌خۆی خواز، واته (نم تاوانه مه‌زنه‌ی له لینیوردون نه‌هاتووا)، قه‌ده‌رنکیش بز لاوانده‌وه‌و دلراگرتی هیزه‌کانی به رواله‌ت دیموکرات و دژی نیم‌پریالیستی نیران و به‌یئیک سه‌باره‌ت به بارو دۆخی ناله باری رینه‌رایه‌تی حیزب که له ژیر بالی بینگانه‌دا حاوا بزوه، هه‌ول و ته‌قلای داوه که وشه‌ی خود موختاری به کۆماری کوردستانه‌وه بلکینتی و به‌لکۆو له‌م رنگایه‌وه خزی له ژیر باری قورسی نم (تاوان و بوختانه نه به‌خشراوه) رزگار بکا. له ماوه‌ی نم ۵-۴ ساله‌دا رینه‌رانی حیزبی دیموکراتی کوردستانی نیران به راستی و به دلپاکی هاواریان کردوه که نه‌وه بوختانه و کۆماری کوردستان خود موختاری بوه و ئینمه‌ش هه‌رخود موختاریمان ده‌وی و له هه‌مرو نیرانبه‌کیش نیرانبه‌ترین، به‌لام هیچ فایده‌ی نه‌بوه و نم لا‌ئنه‌وه و پارانه‌وه و راستگۆیه، دلی ره‌شی شو‌نیزمی مه‌زنیخواز و دوژمنانی نازادی نهم نه‌کردوه. سه‌یر نه‌وه‌یه له‌م په‌لامار و بوختانه ناره‌وابه‌دا هیندی جاربالی هه‌ره چه‌پی به رواله‌ت هیزه دیموکراتیه‌کانی نیرانبش بز له ژیر پینانی مافی ره‌وای نه‌ته‌واپه‌تی کورد له گه‌ل هیزه کۆنه‌په‌رست و شو‌فینیه‌کان په‌کیان گرتۆته‌وه.

نه‌وه هیچ که نم مه‌سه‌له‌یه پاش ۵ سال له نیوان حیزبی دیموکرات و کۆنه

پهرستی نیراندا چاره سەر نه‌کراوه، له نێوان نووسه‌رو میژوو نووس و سیاسه‌مهدارانی کوردیشدا ساخ نه‌کراوه‌ته‌وه. تا نێستا روون نه‌کراوه‌ته‌وه که داخوا نهم کۆماره ساوايه ونهم ده‌سه‌لاته نه‌ته‌وه‌ییه، کۆمارو حکومه‌تینکی سەر به‌خۆ نازاد بوه یا حکومه‌تینکی خود موختار بوه. نه‌ک ههر نه‌وه، نه‌گهر راستیت گه‌ره‌که له وتارو نووسین و بریارى نه‌وسای حیزبى دیموکرات و حکومه‌تى میلی و کۆماریشدا نهم مه‌سه‌له‌یه زۆر روون نه‌کراوه‌ته‌وه و به‌گۆڕه‌ی سیاسه‌تى رۆژ مامله‌ی له‌گه‌لدا کراوه به‌قه‌ولى نوشیروان مسته‌فا نهمین: «پاشا گه‌ردانى وشه‌ی سیاسى و قانونى و به‌ریزه‌ به‌رایه‌تیش له‌ ناو داو وده‌زگاگانى حکومه‌تى کوردستان و ده‌سه‌لاته‌کانیدا سەر هه‌لده‌دا.» (٤)

نهم پاشا گه‌ردانبه‌ نه‌ک ههر له‌ ناو دام و ده‌زگای حکومه‌تى کوردستان، به‌لگه‌و له‌ بز چوون و نووسین و لینگدانه‌وه‌ی نووسه‌رو زاناو میژوو نووسانى کوردیشدا به‌زه‌قى خۆ ده‌نووتن. نهم پاشا گه‌ردانبه‌ش پتر وه‌ باری کردن به‌ وشه و زاراوه‌ ده‌چی نه‌ک قه‌ناعه‌ت و ساخبوونه‌وه له‌ سەر بابهد و جه‌وه‌هه‌ری رووداوه‌کان.

هیندی له‌ نووسه‌رانى کورد (کۆمارى خود موختارى کوردستان) / به‌ کار دین، بى‌ نه‌وه‌ی له‌ هه‌یج به‌لگه‌و سه‌نه‌دینکی کۆمارى کوردستاندا به‌ر چاویان گه‌وتبى که وشه‌ی (خود موختارى) به‌ کۆمارى کوردستانه‌وه لکا بێت. نه‌وان له‌ نێوان به‌رنامه‌ی حیزبى دیموکراتى ١٣٢٤ و کۆمارى کوردستانى ١٩٤٦ و دام‌وده‌زگای حکومه‌تى میلی و کبان و ده‌سه‌لاتى نه‌ته‌وه‌یدا هه‌یج فه‌رق و جیاوازی و گۆرانکاریه‌ک نابین. سه‌یرى نه‌وه‌ش ناکه‌ن که له‌ هه‌موو به‌لگه‌و نووسراوه‌کانى ره‌سمى سەر ده‌مى کۆماردا، رۆژى دوو رینه‌ندان به‌ رۆژى (جیژنى سه‌ریه‌ خزی و نیستیلالی کوردستان) ناو براره. هیندی له‌ نووسه‌ران (کۆمارى مه‌هاباد) به‌ کار دین که هه‌له‌یه‌کی سوای رۆشته‌وه له‌ هه‌یج به‌لگه‌یه‌کی کۆماردا به‌کار نه‌هاتوه. چونکه کۆمارى کوردستان بوه نه‌ک کۆمارى مه‌هاباد.

برینکی تر نه نووسهران هر وهک له گهل وشه ی کومار نیوانیان نه بی ده زگای ده وله تی حکومت له ریژیم و سیتی کوماری جبا ناکه نه وه و هموو رووداوه که له چوار چیوه ی حکومت دا تنگه یه ده کهن که دام و ده زگای راپه راندنی کوماره. به لای منه وه له نه ده بیاتی سیاسیدا هموو وشه زاراوه بهک حیسابی جیای خوی بو ده کرنت.

هیندیکیتتر له نووسهران له بهک نووسیندا زاراوی (کوماری کوردستان، کوماری خود موختاری کوردستان، کوماری مه هاباد، کوماری میلی کوردستان) تینکه له ده کهن و له سر لایه کیان ساخ نابنه وه. له نووسراوه ی هیندی نووسهرانی دیکه دا، کوماری دیموکراتی کوردستان به کار ده هینرت که به لای منه وه راست له گهل واقعیت رنک ده که وی. چونکه له و بروایه دام به راستی کومارنکی دیموکرات بوه. دیموکراسی به گزیره ی بارو دخی نه و زه مانی و له چاو ریژیمه کانی هریمی روژ هه لانی نیوه راست دیموکراتیترین ریژی سیاسی بوو.

شارچهبالد روژولت که چزه مه هاباد و چاری به پیشه وا قازی محه مه د
که وتوه ده نووسی: «قازی محه مه د گوتی: ته واوی نه و خه لکه ی له ژیرکوتروژی ده وله تی مندان له ده ریرین و نووسینی دلخوازی خویان نازادن» پاشان ده لی: له کولان و شه قامه کانی مه هاباد به ناشکرا ده کرا گوی بده بته رادپزکانی نهسته مبول و له نندن. به لام له ته ورنز گوی دان بهم رادنیوانه سزای هرگی بو دانرا بوو. یان له سر خزی و لیبرالیزی قازی محه مه د و ده وله ته که ی بوو که نه و نازادیه ی دهسته یه ر کرد بوو. یان ده نا بالانسی ده سه لات له نیو عه شیره ته کاندای بوو که هیچ عه شیره تینگ نهیده ویزا پی له به ره ی خوی زیاتر رابکیشی. سر جه می به ره هم و دهسته کوه تی سه ره کی نه و نازادیه نه وه بوو که حکومته که ی له ناو خه لک لانی کهم خه لکی مه هاباد خوشه ویست و جینگای متمانه بوو. خه لکینگ که زولم و زوری ده وله تی ناوه تدیان له سر وه لا چوو بوو وتامی نازادی و سر به ستیان چیشته بوو.» (۵)

نیگلتنویش سه‌بارهت به دیموکراسی کۆماری کوردستان ده‌نووسی: «خه‌لکی شار به خه‌یالی راحت ده‌یانتوانی هه‌موو رادبۆزکانی بینگانه گوی بده‌نی. له کاتینکا له نازریایجان به هیچ جزر نهم نازادیه نه‌بوو. پۆلیسی نه‌ینی به‌شینکی جیا نه‌گراو له رژیکی ته‌وریز یوو. که چی له مه‌هاباد شتی وا نه‌بوو. له ماوه‌ی سالپنکا چهند کەس له دوژمنانی قازی گیران، نه‌ژماریان له په‌نجهی ده‌ستان تی نه‌ده‌په‌ری. قازی به هیچ جور بروای بده نه‌بوو که له ناوچه‌دا ئیداره‌یه‌ک هه‌بی که خه‌لکی لی بترسی و له رژییم و یا گیانی نه‌و پاریزگاری بکا. هه‌ر بیه‌ش هه‌میشه به خه‌لکی ده‌گوت: هه‌لسورانی نیوه پنیوسته تینگه‌یشتن و شعوری سیاسی نیوه نیشان یدا. قازی زۆر باش تاگاداری مه‌سه‌له‌کان یوو. ده‌بزانی که نهم حکومه‌ته له ناره‌زوی دیرینه‌ی نه‌ته‌وه‌یه‌ک هه‌لقولاوه. که وابوو به‌ر له هه‌موو شت کار و کرده‌وه‌ی ده‌بی جورنک بی که بتوانی پشتیوانی زۆریه‌ی میلله‌ت بز لای خۆ رابکیشی. نه‌و ده‌م نهم هیزه مه‌زنه‌ی خه‌لک باشتر له هه‌موو ئیداره‌و پۆلیسیکی نه‌ینی رژییم و نه‌زمی مه‌وجود ده‌پاریزن.» (٦)

که وابوو به کار هینانی زاراوی (کۆماری دیموکراتی کوردستان) نه‌ک هه‌ر بز چوونیکی پوشک و ده‌مارگیری نه‌یه، به‌لکوو راست له شونین خویه‌تی. تیرت سر نه که‌وتن و یا که‌م و کوری هیچ له‌م واقعه‌ته ناگۆری و بز کوردیش نابینته که‌سری شان که شانازی پنیوه بکا.

جا به‌م حاله که نووسه‌رانی کورد له سر به کار هینانی وشه‌و زاراوه‌ی ناوی کۆماری کوردستان ساخ نه‌بنه‌وه، چۆن ده‌توانن له سر چۆنیه‌تی قه‌واره و کبان‌وسبستی نه‌و دامه‌زراوه نه‌ته‌وه‌یه‌یه ساخ بنه‌وه.؟ ره‌نگه‌ ساخ کردنه‌وه‌ی نهم روو داوه گزنگه‌ی میژووی کورد پنیوستی به دریزه‌ بیدانی لیکۆلینه‌وه و په‌یدا کردنی فاکت و به‌لگه‌ی نادیار و بلا‌و ته‌کراوه هه‌بی که بینگومان له گه‌ل‌گزه‌شتی زه‌مان وه‌ده‌ر ده‌که‌ون و ده‌گه‌نه ده‌ستی نووسه‌ر و میژوو نووسان و په‌رده له سر زۆر شتی شاراره لا ده‌دری.

دوکتور قاسملو له کتیبی «چل سال خهبات» دا بز پاکانه کردن له سر به خۆ نه برون کۆماری کوردستان ده نووسی:

«دوژمنان دوو بوختانیان به کوماری کوردستان کردوه. به کهم نهوه که نهم کوماره دهست کردی بیگانه واته شورهوی بوو. ورد بوونهوه له میژووی کورتی دامه زران و ژبانی چهند مانگهی کوردستان ده ری خست که یارههتی شورهوی ته نیا عامیلیکی له بار بوو، ده نا پیک هینانی کوماری کوردستان داخوازی کومه لاتی خه لک بوو و ههلسورنه ریشی گه لی کورد و به زینه بهری حیزی دیموکراتی کوردستان بوو.

بوختانی دیکهش نهوه به که حیزی دیموکرات مه بهستی له پیک هینانی کومارجیا کردنه وهی کوردستان بوو له نیران. له هیچ بهک له نوسراوه کان و چاپه مهتی ره سمی حیزب و قسه کانی بهریوه به رانی نهو کاته باسی جیا بوونهوه له نیران نه کراوه. به پیچه وانه زور جار شه خسی پیشه ووا قازی روونی کردوتهوه که حیزی دیموکرات ته نیا خود موختاری دهوی له چوار چینهوی نیراندا.» دوکتور قاسملو هه ر له و کاته شدا ده نووسی: «له سر ده وله تی کوماری کوردستان ده بی بگوتی که نهم ناوه به کیک له شانازه گه وره کانی حیزی دیموکراته. چونکه به کهم ریکه خراوی سیاسیبه که له سر ده می شاهه نشاهی دا ئالای جه مهوری و جه مهوریخوازی بهرز کردوتهوه.» (۷)

لیزه دایه قسهی نوشیروان مسته فا وه راست ده گه ری و ده بینه (پاشا گهردانی) وشه. نه کینا ناوی «ده وله تی کوماری کوردستان» و بهرز کردنه وهی ئالانی جه مهوری له رژیمی پاشایه تیدا، له گه ل(خود موختاری) چون ریک ده که وی؟! هیندی له نووسه رانی کورد به بیانوی نهوه که هیچ ده وله تینکی بینگانه کوماری کوردستانی به ره سمی نه ناسیوه، نیتر نهوه کومارینکی سر به خۆ نه بوو. به لأم سه ره خیزی ده ولت و حکومه تیک ته نیا نه به ستراوه ته وه به ناسینی ده وله تانی دیکه وه. ده وله تینکی به سر خاک و ئار و خه لک و سنووری خۆیدا

دهسه‌لانی هه‌بی، پرۆگرام و یاساو کارویاری سیاسی و کولتوری و کۆمه‌لایه‌تی و ئابوری و سویایی نیو خزی بۆ خزی به‌ریو به‌ریو حکومه‌تینکی دیکه ناغایه‌تی به‌سه‌ردا نه‌کا، نه‌وه ده‌وله‌تینکی سه‌ر به‌خۆیه. دیاره ناسینی ده‌وله‌تانی بیگانه بۆ پینه‌ندی نیو نه‌ته‌وه‌یی و بوونه ئەندام له رنکخراوی ده‌وله‌ته به‌گگرتوه‌کان مه‌رجینکی سه‌ره‌کیه، به‌لام نه‌ناسینیش وه‌نه‌بی سه‌وه‌خۆیی ئەم ده‌وله‌ته به‌ ته‌واوی نه‌فی بکاو سیفه‌تی ده‌وله‌تی له به‌ر دامالنی. ئەم ناسینه‌ش تا راده‌بینک پینه‌ندی به‌ کات و زه‌مان‌وه‌یه‌رده‌وامی مانه‌وه‌و ده‌سه‌لانی ئەو حکومه‌ته‌وه هه‌به. دیاره هه‌روه‌ک گوتراره له‌م باره‌وه بیرو بۆچوونه‌کان لینگ جیاوازن. «.. به‌رای ئینه‌ه کۆماری کوردستان له‌مه‌هاباد ده‌وله‌تینکی کوردیی سه‌ریه‌خۆیو هه‌و له‌شینوه هه‌م له‌ناوه‌رۆکدا چونکه:

۱- ده‌وله‌تی کوردستان به‌ رسمی و به‌ فیعلی‌وه‌کرده‌وه له ده‌وله‌تی شاهه‌نشایی ئیزان دا‌یرا بوو چه‌تدین وتو ویزی ره‌سمیش له نیوان ده‌وله‌تی ناوه‌ندر ده‌وله‌تی کوردستانیش نه‌عجامدرا بۆ گه‌رانه‌وی ده‌وله‌تی نویو خزه‌له‌وه‌شاندنه‌وی، به‌لام گفتوگۆکان نه‌گه‌بشته هه‌چ نه‌عجام و چاره‌یه‌ک.

۲- ئەو ده‌وله‌ته روو به‌رنکی فراوانی له کوردستاندا داگیر کرد بوو. دانیشتوانی ئەو هه‌رمه‌ راسته‌و خۆگه‌وتبوونه ژیر ده‌سه‌لانی ده‌وله‌تی نوی، حکومه‌تی پینشه‌وای نه‌مر به‌ رنک و پینکی کاره‌کانی حاکمه‌تی خزی راده‌په‌راند، ده‌سته‌یه‌کی راپه‌راندن (هه‌به‌ته‌تی تنفیذیه) که وه‌زاره‌ته‌کی مه‌هاباد بوو ده‌سه‌لانی راپه‌راندنی گرتبوه نه‌ستۆی خزی و داداگا‌کانیش سه‌ر به‌ ده‌سه‌لانی دادوه‌ری بوون.

۳- کۆمه‌لانی خه‌لکی کوردستان به‌و ده‌وله‌ته رازی و قایل بوون و ملیان ده‌دا بۆ بریارو راسپه‌ریه‌کانی سه‌رۆکابه‌تی ئەو کۆماره، یان هه‌ر هه‌چ نه‌بی به‌ره‌نگاری ئەم ده‌وله‌ته نه‌بوونه‌وه، ئەک هه‌ر خه‌لکی کوردستانی ئیزان به‌لکه کورده‌کانی عیراق و تورکیاش ئەو ده‌وله‌ته‌یان به‌ نارماجی سه‌ره‌کی خه‌باتی خۆناوی خۆیان

ده‌زانی و چالاکانه‌ش بز پاراستنی نهم ده‌وله‌ته به‌شداریان له نورگانه جزواو جزره‌کانی نهم کۆماره ده‌کرد. کۆمه‌له ده‌ره‌به‌گینکی خانیی لئی ده‌ر که‌ی زۆریه‌ی هه‌ره زۆری خه‌لک کۆماری کوردستانیان خۆش ده‌ویست و ماقولترین پیاوو زیره‌ک و جوامیرترین رۆله‌کانی خۆیان کرده قوریانی نه‌و ده‌وله‌ته.

۴ - ده‌وله‌تی نوێ ده‌ستی کرد به‌ جی‌به‌جی‌کردنی ریفورمه کۆمه‌لایه‌تی و ئابوریه‌کان و هه‌رام دانه‌وه‌ی پینداویسته سه‌ره‌کی و زینده‌وه‌کانی کۆمه‌لانی خه‌لک، نه‌وه بوو زمانی کوردی له هه‌موو قوناخه‌کانی خۆیندن و له نورگانه کار گیریه‌کان بوو به‌ زمانی ره‌سمی سوپای کوردستان دامه‌زرا، ده‌ست گرا به‌ چاره‌کردنی کینشه‌ی زه‌وی و هتد. (۸)

ره‌نگه‌ بی‌ جینش نه‌بی‌ که‌ مرۆف به‌ هه‌ولینکی سه‌ره‌ تایی به‌ گۆیره‌ی توانا و به‌ یارمه‌تی هیندی‌ به‌لگه‌و نووسراوه‌ی به‌ر ده‌ستان لانی کم نه‌وه روون کاته‌وه که وشه‌ی (خود موختاری) له هه‌یج نووسراوه‌یه‌کی ره‌سمی کۆماری کوردستاندا به‌ دوای کۆماره وه نه‌لکاوه. به‌لام وشه‌و زاراری (سه‌ره‌ خۆیی و ئیستیقلاال و سه‌ره‌ستی و ئازادی چه‌ندی بلینی له نووسراوه‌و وتاری به‌ر پرسان و نوینه‌رانی خه‌لکدا به‌ کار هاتوه. بز غونه:

- جیژنی سه‌ره‌ خۆیی و ئیستیقلاالی کوردستان یا دره‌وشینی شه‌ستیره‌ی خۆشه‌ختی کوردان. - کوردستان ژماره ۱. - ۱۵ ی رینه‌ندانی ۱۳۲۴. چواری فیریه‌ی ۱۸۴۶

- جیژنی شیرکه‌تی ته‌ره‌قی کوردستان - به‌ بۆنه‌ی سه‌ره‌ خۆیی - کوردستان ۱۵ ره‌شه‌مه‌ی ۱۳۲۴ - ۶ ماری ۱۹۴۶

- وتاری پێشه‌وا رۆژی دووی رینه‌ندان : به‌ دلینکی به‌ هیز پایه دارمان کردو ئیدامه‌مان به‌ فه‌عالیه‌تی خۆماندا، تا ئیستیقلاال و ئازادی نه‌ته‌وه‌ی کوردمان و ده‌ده‌ست هینا. کوردستان ژماره ۱. - ۱۵ ی رینه‌ندانی ۱۳۲۴ - فیریه‌ی ۱۹۴۶

جیژن له ئیداره‌ی رۆژنامه‌ی کوردستان به‌ بۆنه‌ی (سه‌ره‌ خۆیی و

بابه تانه له بهرچاو بگيرين و نه خرښه پشته گوي. پاشا گهر دانيه كېش هر له بهر سه رنج نهداني نم راستيانه دېته گوري. خو نه گهر به وردېش سه بري سر جمې رووداوه كان و كار و كرده وهی دام و ده زگای كؤماری كوردستان بکه بن ، ره نکه تا راده به ك بگه ينه تم نه تېجه به كه كؤماری كوردستاني ۱۹۴۶ دام و ده زگای خود موختاری نه بوو. له فيدرالېش پتر قاچي دريژو كرد بوو. چونكه دامه زراني خود موختاری پښوېستی به قهرار داد و يا رنك كه وتن و موافقه تې حكومه تې ناوه ندې هه به. كؤماری كوردستان بي نه وهی گوي بداته ره زامه ندې ده وله تې ناوه ندې تاران نالانې خزي هه لكرد بوو. سر به خوبي خزي راگه ياند بوو. هه سه له به كي دېكه ش ليزه دا جينگای باسه و لام وايه له وتاری دېكه شدا باسم كرده، نو وېش نه مېه به كه رنك خراوه كاني نېستای كوردستاني نيران له وه دا نازادن چزن سياسي خزيان ديارې ده كمن و خود موختاريان ده وي و يا كه متر و زياتر و يا له پيناو خود موختاريدا چند هه زار لای كورد به كوشت ده دن نه وه كاری خزيانه. به لام هق نيه نه وان ميژووي نه ته وه ده ستكاری بکه ن و خالي نه بوو و ناچه زي باوينه سر.

«ناكري نهو بز چونه رت كه ينه وه كه قازي محه محمد و لايه نگراني ناواتي كوردستانيكي گوره يان هه بوه. نه وان هيو دار بوون كه مه هاباد بکه ن به ناوه ندې كولتوري كوردی و جولانه وهی رزگار يخوازي كورد و تهنانت جينگای سوريا و سوله يمانی بگريته وه و ده وری سه ره كي هه بي لهو سر ده مه دا.» (۱۰)

دووی رښه نداني ۱۹۴۶

بؤنه وهی كوتو پر به سر رووداوه كان دا نه كه وين با توزي بز دوايه بگه رښينه وه. دپاره نه وه نابېته بادانه وه به لكوو گه راته وه به بز روونكر دنه وهی هيندي بابته پښوېست. له سر نهو باوه رهم هر وهك له كهون و كانيات دا

همه‌وقت له بزوتن و گوزان و هه‌لدان دایه، بزوتنه‌وه‌ی ۱۹۴۲ی رزژ هه‌لانی کوردستانیش تاوا له گوزان و هه‌لدان دابه‌وه. هه‌ر بزیه‌ش ره‌وا نیه به وشکی و به تهنیاو یه‌ک لایه‌نه به قوناخیک و به دروشمیکه‌وه بنوسین. له سه‌ره‌تاوه به دامه‌زرانی کۆمه‌له‌ی ژ.ک به‌رنامه‌ی یه‌ک گرتنه‌وه‌ی کوردستانی گه‌وره دینه گۆری و له گه‌ل نیشتمانپه‌روه‌وانی به‌شه‌کانی دیکه‌ی کوردستان پهنه‌ندی ده‌گیری و ته‌گیبیر و راویژ ده‌کرین. پاشان بارو دۆخی رزژ و سیاسه‌تی جیهانی له به‌ر چاو ده‌گیری و بو‌نه‌وه‌ی له‌م هه‌ل و مه‌رحه‌دا ویست و داخوازی کورد دنیا په‌سند تر بی و ترس و دل‌ه کورته‌ش نه‌خاته هه‌ناوی کۆنه په‌رستی تاران و له رنگای ناشی و هینانه‌وه له گه‌ل حکومه‌تی ناوه‌ندی کیشه‌که چاره سه‌ر بکری، کۆمه‌له‌ی ژ.ک ده‌بیته حیزبی دیموکراتی کوردستان (دیاره به لاسا کورده‌وه‌ی نازه‌ریایجان) به‌رنامه‌که‌شی ده‌بیته داوای خود موختاری و ته‌نانه‌ت که‌متریش وه‌ک دانانی (ته‌نجومه‌نی نه‌باله‌تی و ویلایه‌تی) یاسای په‌سند کراوی مه‌شروته‌ی پیش ۵ سال که یه‌کی له‌و یاسایانه‌ی شو‌فینستی سه‌ر ده‌م بو.

« قانونی نه‌سası نیران و یاسای هه‌وه‌لین هه‌لیژاردنی پارلمان بناخه‌ی زنده‌یی و سه‌ر پشکی بز فارسان دارشت. بز نمونه : بز تاران‌ی که زۆریه‌ی داتیشخوانی فارسن و ده‌سه‌لانی فارسی له‌ویندا زاله، له ۱۵۶ نونه‌ری پارلمان ۶ کورسی بز تاران دانراوه. له کاتینکا بز نازه‌ریایجان به کوردستانیشه‌وه که حه‌شیمه‌تی له تاران زیاتره ته‌نیا ۱۲ کورسی دانراوه. بز سه‌نه هه‌مه‌دان ۶ کورسی له به‌ر چاو گیراوه. جگه له‌وه‌ش له گه‌ل ته‌واو بوونی هه‌لیژاردن له تاران پارلمان ده‌توانی ده‌ست به کار بکا و یاساو بریارایش په‌سند بکا بی نه‌وه‌ی تونه‌ره‌انی ناچه‌کانی دیکه به‌شدار بن.» (۱۱)

ریبه‌ره‌انی حیزبی دیموکرات زۆریان هه‌ول داوه که به هینانه له گه‌ل حکومه‌تی نیران رنک که‌ون. به‌لام دیکتاتور و شو‌فینستی به درێژایی میژوو هه‌ر زمانی داپلۆسین و زۆرداریان زانیوه و قه‌ت ملیان بز رستی ره‌وای خه‌لک رانه کیشاوه.

با یزانین له بهرانهر وستی خود موختاری حیزی دیموکراتی کوردستان دا روژنامه‌ی که بهانی تاران ۲۷‌ی مانگی یولی ۱۹۴۵ چی ده‌نووسی:»
 کورده‌کان ره‌سه‌ترین نیرانی و نیشتمانپه‌روه‌ری راسته قینه‌ی نیرانین. ره‌نگه به‌شیک‌ی نه‌ خورنده‌واری کورد له واتای وش‌ی (سهر به‌ خزی) تی نه‌گن. به‌لام روشنبیری کورد باش ده‌ژانن (سهر به‌ خزی) چیه. له سهر ده‌می نیمه‌دا که ته‌نانه‌ت میلله‌تانی گه‌وره‌ش بز به‌کیتی و پشت‌گرتی به‌کتر همول ده‌ده‌ن ده‌گری باوهر بکه‌مین که هیندی خه‌لک له عه‌شیره‌تی راسته قینه‌ی نیرانی بیانه‌وی له ریشه‌و ره‌گه‌زی خویان جیا بینه‌وه؟ نه‌وان بز کوی ده‌چن؟ نیستا نه‌گه‌ر ۱۵ میلیون میلله‌تی نیران له به‌ر چاوی میلله‌ته گه‌وره‌کانی دنیا گه‌وره‌ترین رزل یاری ده‌کن، نه‌وان چی‌یان به‌ سهر دیت نه‌گه‌ر به‌ عه‌شیره‌تی جیا‌واز دابه‌ش بکرن. تازه‌ خینه‌و بوخارا و گه‌غجه و تفلیس و کوردستانی تورکیا و بلوچستانی ئینگلیز به‌ کوی گه‌یشتن که له نیران جیا بو‌ونه‌وه؟»

حکومه‌تی کۆنه‌ په‌رستی نیران به‌ هیچ‌ جزر گویی بو وستی ره‌وای گه‌لی کورد له کوردستانی نیران شل نه‌ده‌کرد. حیزی دیموکرات نه‌یده‌توانی ده‌رفه‌تی پیش‌هاتوو له کیس‌بدات و له به‌رانبه‌ر نه‌م به‌ر په‌رسه‌ میژوو‌بیه‌دا شانی کلا بکا. رینه‌را‌به‌تی حیزی دیموکراتی کوردستان له‌م بارو دۆخه‌ ناسک و په‌ر هه‌سته‌دا ته‌نانه‌ت به‌ پیچه‌وانه‌ی مه‌بلی دۆسته‌کانیشی هه‌نگاوی نا‌زایانه‌و چاره‌ نووس‌ساز‌ی هاریشت و هه‌یشه‌تی ره‌نیه‌سی میلی کوردستانی پینک هینا و به‌ دوا‌ی نه‌ودا له میتینگ‌یک‌ی گه‌وره‌ی شاری مه‌هاباددا. نا‌خرین شو‌ینه‌واری حکومه‌تی تازانی کویز کرده‌وه‌و نا‌لانی نیران له سهر بانی عدلیه‌ دا‌گیشرا‌ خوارو نا‌لانی کوردستان له جینگای نه‌و هه‌لکرا. نوخته‌ی گۆزانی سه‌سه‌تی حیزی دیموکرات لیره‌وه‌ ده‌ست پی‌ده‌کات و له گه‌ل هه‌لس و که‌وتی زه‌مان و بارودۆخ به‌ره‌و پیش‌ده‌روات.

دوکتور قاسملو له گه‌ل نه‌وه‌شدا که ده‌لی: « کوماری کوردستان دا‌خوازی کومدانی خه‌لک بوه» به‌لام له باره‌ی هه‌لکردنی نا‌لانی کوردستانه‌وه‌ بز چو‌نیک‌ی

تری هه به و ده نووسی:

« هیندی کەس پرسیار دەکەن ئەگەر وایه له کاتیکیدا له نازەریایجان ناوی حکومەتی میلییان له سەر نابوو، بو چی له کوردستان ئالای تایبەتیان بینجگه له ئالای ئیران هەلکرد بوو و به وەسعی ناوی دەولەتی کوماری کوردستانیان به کار دەهینا؟ رازنکی شاراوە نیه که ئەو گاتە حیزبی دیمکرات که تاقی کردنەوی به ریوه بەری دەزگای دەولەتی نەبوو له هیندی بارەوه چاوی له پەکیهتی سوویتی دەکرد و گونی له قسەکانی نوینەرانی پەکیهتی سوویتی دەگرت. بۆ وینه بەرگی نەفسەرانی سوپای کوردستان لاسا کردنیک بوو له نوئیفورمی نەفسەرانی لەشکری سوور. دروست کردنی ئالای هەر لەم رۆوه بوو. پەکیهتی سوویتی له پازده کومار پیک هاتوه و هەر کوماریک ئالای تایبەتی خوی ههیه و نەمه هەر گیز نیشانهی داخواری جیا بوونەوه له پەکیهتی سوویتی نیه. ئەگەر له دوا رۆژدا ئیزان بێتته ولاتینکی فیدرالی، هەم کوماری فیدرالی مەرکەزی ئالای خوی دەبی که ئالای هەموو ئیرانه، هەم هەر کام له کومارە نەتەویبەگان ئالای تایبەتی خویان دەبی»

(۱۲)

لیژەدا ئالۆزیهکی سەیر له یز چوونی دوکتور قاسملو دا بەر چاو دەکەوی. ناو براو ئەو هەموو تاریخە لەم کتیبەدا له حیزبی دیموکراتی کردوه. دەیکاتەوه هیچ. له لایەک « دەستکردی بینگانه » رەت دەکاتەوه و به « بوختانی » دەزانی. « یارمەتی سوویتی تەنیا به عامیلیکی لەبار » دادەنی. له لایەکی تر حیزبی دیموکرات به « بیژنەزمون و به گویی رایەلی نوینەرانی پەکیهتی سوویتی » دادەنی. بەرگی نەفسەرانی سوپای کوردستان و « دروست کردنی ئالای » به « لاسا کردنەوی سوویت » دەزانی. به راستی خەلکی دیکەش هەر ئەو بوختانانەیان به کوماری کوردستان کردوه. ئالۆزیه که له بییر و یز چوونی دوکتور قاسملوی شهید دا کاتی زەقتر دەبی که کوماری فیدرال و خود موختاری دەکاتە پەک و پازده کوماری سوویتی به نمونە دینیتەوه و گزیا « هەر گیز نیشانهی داخواری جیا

بوونهوه نه‌بوون له په‌کینتی سؤښتی. « خوزیا دوکتور قاسملو ما‌بابه و دیت‌بای که د‌وای لاچوونی دینوه زمه‌ی دیکتاتوری ته‌ک هر یازده ک‌ومار ج‌با بوونه‌وه، په‌لک‌وو ج‌با بوونه‌وه گه‌یشته نا‌وچه‌کانی خود موختاریش، ج‌گه له‌وه خو مه‌سه‌له‌ی کوردستان و حکومتی ن‌یزان باسی فیدرالی نه‌بوو تا بل‌یین به قسه‌ی دوکتور قاسملو مافی نالا ه‌لک‌ردنی ه‌بوه. حیزبی دیموکرات و کوماری کوردستان به قسه‌ی دوکتور قاسملو له خود موختاری زیاتر هیچی دیکه‌بان نه‌وستوه، جا چ‌ون له گ‌ه‌ل فیدرالی و یا ک‌وماره‌کانی نه‌وسای سؤښتی به‌ران‌به‌ر ده‌ک‌رین؟! »

د‌وای ه‌لک‌ردنی نالای کوردستان سه‌رانسه‌ری مانگی به‌فرانبار، زستانی ساردی کوردستان ب‌یوه به‌هاری شادی و له شار و گوندی کوردستان شایي و زه‌ماوه‌ند بوو. خه‌لک خ‌وی بز ج‌یژنی گه‌وره تر، ج‌یژنی نازادی و سه‌ریه خ‌وی ناماده ده‌کرد. مه‌هاباد ب‌یوه ق‌بیل‌ی نه‌ته‌وه‌ی کورده و له ه‌م‌وو په‌شه‌کانی کوردستانی مزمن، رب‌به‌ر و نوینه‌رانی گ‌ه‌لی کورده خ‌ویان گه‌باند بوه مه‌هاباد و به به‌شداری له تاه‌نگی راگه‌باندنی ک‌وماری کوردی، پشتیوانی و هاو کاری خ‌ویان ن‌شان ده‌دا، شاری مه‌هاباد هر چ‌نده سه‌بارت به سیاستی ج‌یوازی دانانی رژیمی په‌هله‌وی شاریکی مودب‌رن و پ‌ن‌شکه‌وت‌وو خاوه‌نی هوتیل و میوانخانه‌ی گه‌وره نه‌بوو، به‌لام مالی ه‌م‌وو ن‌شتمان‌په‌روه‌رنیکی مه‌هابادی بز پ‌نشوازی و میوانداری له میوانانی تاه‌نگی ج‌یژنی سه‌ر به خ‌وی ب‌یوه میوانخانه و خه‌لکی به شه‌ره‌فی مه‌هاباد به دل‌یکی فراوان و به روختاری شاد و بز‌ه‌ی سه‌ر ل‌بو خ‌زه‌ته‌ی میوانان‌یان ده‌کرد.

روو داوه‌کان به خ‌یزایی ده‌هاتن و تینه‌په‌رن، روژی میژوویی نیزیک ده‌ب‌زوه، ه‌موالده‌ری روژنامه‌کانی تاران بز ناگاداری له روو داوه‌کانی کوردستان ده‌هاتنه مه‌هاباد، روژنامه‌ی کوردستان ۱۹۴۶/۱/۱۱-۱۳۲۴/۱./۲. گ‌فت‌وگ‌وی ج‌هنابی قازی مح‌مه‌مدی له گ‌ه‌ل چ‌ند روژ نامه‌نووسی تارانی بلاو کرد‌ت‌ومه. له وه‌لامی نم په‌سپاره‌دا: « له تاران ده‌ل‌ین کوردان به ره‌ه‌به‌ری ج‌هنایت ج‌وی

بوونه‌وهو نیستیقلالی گوردستانی ده‌وی. ئایا راسته ؟ ده‌لی:

- خیر راست نیه، له بهر شه‌وی که ئیمه له ده‌وله‌تی نیران ئیجرای قانونی نه‌سایمان ده‌وی و ده‌هانه‌وی به خود موختاری له ژنر به‌یداغی ئیراندا بژن ، خود موختاریشمان وه‌گیر که‌وتوه.

پرسیار : ئیوه چه‌ند وه‌خته خود موختارن ؟

وه‌لام : چوار ساله خود موختاری داخیلیمان هه‌یه.

پرسیار: چلوزن خود موختاری خوتان هه‌لده‌سورینن ؟

وه‌لام : له‌و ولاته‌ی که توانیوه‌مانه خود موختاری خومان ده‌کار بکه‌بین ده‌گه‌ل نونه‌رانی گه‌وره‌ی میلیه‌تی گورد که چه‌ندینگ له وه‌ی پینش له مه‌هاباد حازر بوون نیستیخا‌باتمان کرد و هه‌یشه‌تینکی (٩) نه‌فهری به ئیوی هه‌یشه‌تی میلی هه‌لبژنر دران و سه‌رژکی نه‌و هه‌یشه‌ته به خومه.

خونه‌ری به ریز سه‌رخیی نه‌وه بدات که ئهم وتو وئزه پینش میتینگی مزگه‌وتی سوور و پینش دووی رینه‌ندان و راگه‌پاندنی کوماری کوردستانه. له‌م گفتوگۆیه‌دا پینشه‌وا به‌رنامه‌ی حیزبی دیموکرات بز روژنامه‌ نووسانی تاران روون ده‌کاته‌وه.

روژی ٢٩ی به‌فرانباری ١٣٢٤ - ١٩/١/١٩٤٦ له مزگه‌وتی سووری مه‌هاباد کۆ بوونه‌وه‌یه‌کی گه‌وره به به‌شداری ته‌واوی سه‌رژک عاشیره‌ت و خاوه‌ن ملک و بازاری و که‌سانی ئایینی و زه‌حمه‌تکیشانی شارو گوند پینک هات. خه‌لک چاره‌ری و گوی قولاغی ده‌نگو‌باس و هه‌نگاوی تازه بوون. دوا‌ی کردنه‌وه‌ی میتینگ و خوندنه‌وه‌ی شیعری شاعیرانی میلی هه‌ژار و هه‌نمن و وتاری به‌خیر هینان و سوپاس له به‌شدار بوانی کۆبوونه‌وه، پینشه‌وا قازی محه‌مه‌د چوه سه‌رمینه‌ر و دوا‌ی به‌خیر هینانی میوانان و سوپاسی خه‌لکی مه‌هاباد بز میوانداری و خومه‌تی برابانی خزیان قهرمووی:

« کورد دوو سه‌د ساله بز وه‌ر گرتنی نازادی هه‌ول ده‌دا. له چه‌نگی به‌ینه‌لیله‌لی رابردو‌ودا کوردیان پتر له‌ت له‌ت کرد. به‌شینک به‌عیراق، به‌شینک به‌

سورباو به‌شینک به روسیا، به‌شی زوریشیان بز تورکیا و نیران هبشته‌وه. نم کارانه هه‌ستی سهر به‌ستی کوردانی نه کوژانده‌وه. کوردانی تورکیا و نیران و سوربا زور له پنبندا بز نازادی هه‌لستان. دوژمنه‌کانیش ده‌ستیان کرد به کورد کوشتن. نه‌گهر کوردانی به‌درخانی پهرش و بلاؤ کران، باهانه‌گان و نه‌ده‌لانه‌گان واریدی مه‌یدانی کارزاری نازادی کوردان بوون. شیخ عوبیدپلا، شیخ سه‌عید، سما‌یلاخا، کوردانی تورکیا و نارارات قیامیان کرد و چند سهد هزار نه‌فهر له و قیاماندا له ناو چوون و نه‌تیجه به ده‌س نه‌هات و نم راد مه‌ردانه گشتیان له سهر نازادی مردن.

تا نینستا چند چیز له کوردستان بنیاد نراوه و بز نازادی کوردان هه‌ولیان داوه و نه‌مانیش له‌م پیناوه‌دا چند سهد هزار قوربانیان داوه. له دیار به‌کر دوو سهد هزار کوردی به ناو بانگیان کوشت و نه‌م مله‌یه له کوردستاندا ده‌وامی بوو تا وهختن که نه‌رته‌شی شاهه‌نشاهی له شه‌ریوه‌ری ۱۳۲ بلاؤ بوو.

به بلاؤ بوونه‌وی دوو پهر ناگاهی - بوو بلاؤ نه‌رته‌شی شه‌ه‌نشاهی.

لاوان و گه‌نجانی مه‌هاباد ده‌ستیان کرد به کار و مه‌رامی موقه‌ده‌سیان ته‌عقب کرد. له بن نه‌شکه‌وتان. له شیوان و له خانوان به دزی خه‌ر ده‌بوونه‌وه و فه‌عالیه‌تیان به خه‌رج دا تا لکی خزیان له ته‌واوی کوردستاندا کرده‌وه و هه‌موو کوردنکیان بز کار نامه‌ده کرد و خزیان به هیز کرد تا و ابوو چنده له هه‌و بهر مه‌رامی دیموگراتیان به دنیا راگه‌یانند و ته‌قازای خود موختاریان له حدودی ده‌وله‌تی نیراندا کرد. به‌لام ده‌وله‌تی نیران به جنیو وه‌ره‌شه و به تانگ و تۆپ و فرۆکه وه‌لامی دانه‌وه. پاشان پیشه‌وا له سهر قسه‌گانی ده‌روا و ده‌لی:

« دنیای نه‌روز دنیای ته‌نازوعی به‌قایه و هه‌ر نه‌ته‌وه‌په‌ک ده‌په‌وی بز خزی سهر به‌ست بی.»

نه‌ی نه‌ته‌وه‌ی کورد! نه‌گهر کوردستان بیه‌وی له روژی پینداوستدا چند هزار

لاو وگهنج موسهللهح بكاو بز ديفاع له بيستماني خوتهويست . . . بئريس نايا كورد نهو نيستيعدادهي هه به كه كور و خوزهويستي خزي بز مهيداني كارزار بينيري؟»

به جاري دهنگي نيتاعت و نامادهيي بهرز دهبيتهوه. ليزه دابه شيخ جهلالي تاهيري دهره ندي رادهيي و دهلي: « نهی ئاغايان سئ شت بز كوردستان زور پنيسته: بهكهم پولئ دووم پولئ سنيهم پولئ. نه سئ شتيش دهبي دست هه لگرين وهك دهستان هه لگرتوه: بهكهم ته ماع، دووم خز خوري، سنيهم خز فزوشي. دواي نهو قسانه هه موو دارايي خووشي پيشكيش به حيزب دهكات.» (۱۳)

راگه پاندي كۆماری كوردستان به جيهان

له ميژووي ژياني هه ر گهل و نه ته وه به كدا، هيندي رۆژي نه وتز هه ن كه به نوختي به خته وه ري و پيرۆزي گهل دژميرد زين. نه م رۆژانه له ميژووي نه م نه ته وه يه دا هه تا هه تا به به زين دوو ده ميننه وه وه له بير ناچنه وه.

رۆژي دووي ربه تداني ۱۳۲۴ - ۱۹۴۶/۱۱/۳۲ له ميژووي نه ته وه ي كوردا بزه نه ستيزه به كي پرشن گدار و رۆژنيكي ميللي و شونينيكي تا به تي پر له شانازي له لاپه ري ميژوودا گرتۆته وه. راسته نه م نه ستيزه به له به شينيكي نيستماني دابه شكراوي كورد، له رۆژ هه لاتي كوردستان سه ري وه ده رنا، به لام پرشنكي هارويشته هه موو به شه كاتي كوردستان. له هه موو به شه كاتي تره وه نونه راني كورد به و تيشكه مه ده هاتن و له ناههنگ و شادي دا به شان ده بوون.

«كوردستان ببوه چرا به كي روناك و ري نيشانده ري هه موو گه لي كورد. له توركي و عيراق و سوريا كورده كان پيرۆز با بيان له كۆماری كوردستان ده كرد

و ناماده‌یی خویان بز هه‌موو چه‌شنه هاوکاره‌ک راده‌گه‌یاندا.» (۱۴)

سه‌بارت به گزنگی بزوتنه‌وه‌ی ۱۹۴۶-۱۹۴۲ ی رۆژ هه‌لانی کوردستان زۆر له نووسه‌رانی خۆمالی و بینگانه نووسبووانه و رۆژی دووی رینه‌ندا و دامه‌زرانی کۆماری کوردستانیان له میژووی خه‌باتی نه‌ته‌وه‌ی کورد دا به رووداوی هه‌ره گزنگ داناره. « مه‌هاباد له روانگه‌ی سیاسیه‌وه بپوه ناوه‌ندینگ که هه‌موو کورد چاویان تی بریوو. کۆره کولتوره‌کانی بیروت و به‌غدا و نه‌سته‌مبول، هه‌ر وه‌ها کورده چیا نشینه‌کان گشتیان له سه‌ر هه‌ست و ناماده بوون تا بزانی بزوتنه‌وه‌ی قازمی محه‌مه‌د سه‌ر ده‌که‌وی و یا ناکام ده‌بیئت. په‌یام هینه‌ران له هه‌موو ده‌سته‌و پۆلی کورد، نه‌ک هه‌ر کورده‌کانی عیراق، به‌لکۆو کوردانی سوریا و تورکیاش په‌بامیان بز ده‌هینا.» (۱۵)

تینکۆشه‌ر جه‌لال تاله‌بانی له باره‌ی به‌ره‌می رۆژی دووی رینه‌ندانه‌وه ده‌نووسی: « له سه‌ره‌ تای ۱۹۴۹ دا کۆماری دیموکراتی کوردستان دامه‌زرا. به‌م جزه‌ بز یه‌که‌م جار له میژووی کوردستاندا جه‌مه‌وره‌تینکی دیموکراتی نیشتمانی پینک هات. ئەم روو داوه میژووویه زۆر گزنگه له میژووی کوردا هه‌موو کوردستانی هاژاند و کۆمه‌لانی خه‌لکی هه‌موو کوردستانی هینایه جۆش و خروش. کوردایه‌تی زۆر تر فراوان و پتر جه‌ماهیری کرد.» (۱۶)

راگه‌یانندی کۆماری کوردستان نه‌ک هه‌ر راسته‌و خۆ کاری کرده سه‌ر هاژاندنی هه‌موو به‌شه‌کانی کوردستان، به‌لکۆو حکومه‌ته داگیرکه‌ره‌کانی کوردستانی شی خسته بیر کردنه‌وه‌و رینکخستنی پلان و به‌ره‌ره‌کانی بز تینکدان.

ماموستا محه‌مه‌د ره‌سرل^۱ هاوار له کتیبی خۆیدا به ناوی (کۆزیه‌وه‌ری و بیره‌وه‌ری) لا‌په‌ره‌ی ۵۹ ده‌نووسی: « که کۆماری مه‌هاباد دروست بوو ئینگلیزه‌کان و میری ترسیان لی نیشتم که له کوردستانی عیرایش بته‌تیه‌وه. له‌به‌ر نه‌وه به هه‌موو جزه‌ هه‌ولیان نه‌دا به‌ره‌ستی بکه‌ن و پاره‌یان به راست و چه‌پدا بلاز ده‌کرده‌وه بو نه‌وه خه‌لک بینه‌نگ بکه‌ن. خه‌بیرنکی ئینگلیزی به ناوی (مستر

سمیث) به زور ده‌چوه سەر لیژته‌ی فەحصی توتته‌کانو ئەمەری پێنده‌کردن بە مومنتازو دەرەجە یەک زیان نووسن. کە چی هەر کۆماری مەهاباد روخا هەموو شتیەک گۆرا. نرخێ توتن کەم کرایه‌وه. هەر ئەو مستەر سمیثە دە‌ی شیراند یە سەر لیژته‌گاندا دە‌یوت: ئەم توتتانه ئەو گۆنیا‌نه ناهێنن کە تێیده‌کەن. کە چی توتنی‌ش هەر توتته‌کە‌ی جارێان بوو. »

ئەم کۆماری بە قەولی مام جەلال (هەموو کوردستانی هازاند و کۆمە‌لانی خە‌لکی هەموو کوردستانی هێنا‌یه جزش و خرو‌ش) لە رۆژێ دووی رێبه‌ندان لە کۆبوونه‌وه‌یه‌کی ۲ هەزار کەسیدا راگه‌یه‌نرا. هەر بۆ‌یه‌ش ئەم رۆژه بە رۆژی میلی‌ی نە‌ته‌وه‌ی کورد ناسراوه و لە هەموو بە‌شه‌کانی کوردستان یادی دە‌کە‌نه‌وه. هەر لیژە‌شدا‌یه کە هە‌ودای پێ‌وه‌ندی ژێر دە‌ستی لە گه‌‌ل ح‌کومه‌تی تاران دێته قە‌تاندن و گۆزان‌کاری لە بە‌رنامه‌ی خود موختاری حیزبی دیموکراتی کوردستانیشدا بە‌دی دە‌کری.

رۆژ نامه‌ی کوردستان لە ژماره ۱۰ ی ۱۵ ی رێبه‌ندانی ۱۳۲۴-۱۹۴۶/۱۱/۴ لە ژێر سەر دیزی «چینۆی سەر بە‌خۆ‌یی و ئیستیعلا‌لی کوردستان یا د‌ره‌وشینی نە‌ستیره‌ی خۆ‌شبه‌ختی کوردان» دە‌نووسی: «رۆژی ۲۸ ی بە‌فرانباری ۱۳۲۴ هه‌یه‌ته‌ی مودیره‌ی هەموو لکه‌گانی حیزبی دیموکراتی کوردستان و نوێنه‌رانی قه‌بایل و عه‌شایر و ته‌واوی طه‌به‌قات له‌ مالیک و غه‌یره مالیک هەر یەک له‌ چه‌ند سه‌د فرسه‌نگ رینگاره بۆ کانونی ئی‌حساساتی میلی‌ی و قبیلە‌ی ناره‌زو وروناکیده‌ری ئە‌ف‌کاری هە‌موانی خۆیان: شاری پر ئی‌فتخاری میلی‌ی مە‌هاباد، وه‌کو بلبل بۆ لای گۆ‌ل و وه‌کو په‌پوله بۆ ده‌وری چ‌را هاتن و کز بوونه‌وه..... ئە‌ی کوردستانی مە‌زن! ئە‌ی دایکی نیشتمانی ۹ میلیون کورانی ره‌شیدی کورد! سەرت له‌ دۆ‌شه‌گی بیناری و دبلی هه‌لینه‌و نیا‌قی سێ‌ی به‌فر له‌ رووی خۆت هه‌لگره بۆ کفن بۆ کوره‌کانتی واگوزار کە، ئە‌وه‌تا ئە‌رشه‌دی کورانی تو‌ئیع‌جازی کرد و ناخر رایه‌ل و پزی فیل و ته‌له‌کە‌ی نا بە‌کارانی له‌ به‌ر به‌ک

ده‌رناو ژيان و خوشبختی به یه کجاری توو کورانتی ساز و قايم کرد.....
 ته‌و تا رۆزی دوه‌می ربه‌ندان (بهمن ماه) ۱۳۲۴ ساتی هه‌شتی به‌یانی خوشتر
 و روناکتر رۆزانی میژووی شه‌ش هه‌زار ساله‌ی تو گه‌بشته‌و، له‌ س‌رینی قازی
 هیزی به‌ هیزی دیموکرات به‌ سازو به‌رگ و نه‌سه‌حه‌وه له‌ لایه‌که‌وه قوتابیه‌کانی
 کچان و کورانی هه‌موو قوتابخانه‌کانو له‌ لایه‌کی دی بیست هه‌زار نفر له
 ته‌واوی طه‌به‌قاتی نه‌ته‌وه‌ی به‌رزی کورد هه‌ر یه‌ک له‌ جینی خۆی به‌ ته‌رتیب
 ریزیان به‌ستوه و ئالای س‌ر ره‌نگی کوردستان له‌ هه‌موو لایه‌کی میتینگه‌که‌وه له
 راست و چه‌پی تایبه‌تی پیشه‌واي گه‌وره که له‌ قه‌لبی میتینگدا قه‌راری گرتوه
 ده‌لارینه‌وه.....»

رۆژنامه‌ی کوردستان هه‌ر له‌م ژماره‌یدا به‌ بۆنه‌ی (چیژنی سه‌ر به‌ خۆی
 و نیستسه‌قلالی کورده‌ستان) وه‌ وتاری پیشه‌واو سه‌ر کۆماری به‌رزی
 کوردستانی چاپ کردوه. پیشه‌وا له‌ باسی هه‌لکه‌وتی جوغرافیایی کوردستان و
 میژووی خه‌باتی بی وچان و به‌ر ده‌وامی کورد بز نازادی ده‌قه‌رموی: « کوردستان
 مه‌وقعیه‌تی جوغرافیاییکی مه‌خوسوسی هه‌یه که بی پسانه‌وه و بی ته‌وه‌ی نه‌ته‌وه‌و
 میلیه‌تیکی که له‌ نیواندا فاسیل و لیکیان بپه‌چرته‌وه، کورد به‌ سه‌ر یه‌که‌وه‌و
 پینکه‌وه سکونه‌تیان تیندا هه‌یه و دارای مالکیه‌تی میلین ده‌ویندا. به‌سه‌ر هات و
 سه‌واویی تاریخیان یه‌که و عومومهن تیندا شه‌ریکن. خاوه‌نی ئاداب و عادات و
 رسموی میلیه‌کی وان که هیچ جوره سه‌ده‌مه و هه‌وادسینک نه‌یتوانیوه سستیبه‌ک
 له‌ بناغه‌ی میلیه‌تی نه‌واندا په‌یدا بکات.

کورد له‌ قه‌دیرا هه‌زاران پادشا و هوکمدار و ته‌شکیلاتیان بووه. هه‌ر له‌م
 کوردستانی نازادی نیستادا بنه‌ ماله‌ی نومه‌رای موکری که سه‌ر سلسله‌ی نه‌وان
 نه‌میر سه‌یغه‌ددین بوه تا (۱.۲. ی کۆچی) بیل نیستیه‌قلال یه‌ک له‌ دووی یه‌ک
 نه‌میر سه‌یغه‌ددین، سارم به‌گه، شیخ هه‌یده‌ره، نه‌میر به‌گه،
 نه‌میر پاشا، تا ده‌گاته قوباد خان به‌ ده‌سه‌لآت و قودره‌ته‌وه حکومه‌تیان کردوه.

میلله‌تی ره‌شید و به غیره‌تی کورد له هه‌موو ده‌ورو زه‌مانیکدا هه‌ر که‌س خه‌یالی نیستی‌لای نیشتمانی ته‌واتی یوبی بهره‌نگاری بوون به‌ر بهره‌کانیان کوردوه له هیچ فیدا کاریبه‌ک ده‌ستیان دانه‌نواندوه. له پاش له ده‌ست چوونی سه‌لته‌ننه‌ت و هوکمداریشیان بز وه‌گیر خسته‌نوه‌ی نیستی‌قلال و نازادی به‌ میلیون قوریانیان داوه و له بهره‌نوه‌ی که هه‌میشه له موپاره‌زه‌و مله‌ دا‌بوون هیچ جوړه نه‌زیبه‌ت و نازارنک نه‌ماوه نه‌ی چیژن و نه‌ی بیتن.

له گه‌ل نه‌وه‌ش هه‌موو کوزه‌وه‌ری و کوشتن و برینیکیان ته‌حه‌مول کوردوه قه‌ت له نامانج و ناره‌زووی خویان شل نه‌بوونه‌وه و له رنی وه‌ده‌ست خسته‌نوه‌ی نازادیدا و چانیان نه‌داوه. به دلنکی نه‌وه‌نده به هیز و عه‌زه‌نکی هینده سابه‌توه تیکو‌شاوان تا نیشتا هیزنکی وا په‌یدا نه‌بوه بتوانی تیکرا خه‌فه‌یان بکا، میره کوزه‌یان کوشتوه بابان سه‌ریان هه‌لداوه، بابانیان بیده‌نگ کوردوه نه‌رده‌لان بلیند بوون، نه‌وانیان له عه‌رزی داوه بیتلیسی به‌رز بوونه‌وه و هه‌زاری دیکه‌ی وه‌ک نه‌وان.

تا له‌و دوا‌ییانه‌دا له پاش شه‌ری به‌ینه‌لیله‌لی پیشوره که دیکتاتوری نیران و تورکیا هاتنه سه‌ر کار و زمان و عادات و مه‌زه‌ب و خو‌رسیاتی میلی کوردیان به جارنک لاواز و کزو که‌نه‌فت کرد، له هیچ وه‌حشیه‌ت و درنده‌بینک رانه‌ویستان، خویندن و نو‌سینی زمانی کوردی مه‌منوع و پزیشینی لیباسمان قه‌ده‌عه بوو. نه‌ی‌انده‌هینشت له هیچ جوړه مه‌زایا و حقو‌قنکی به‌شه‌ریبه‌ت به‌شمان بیی، رنگای فیر بوونی عیلم و سه‌نه‌تبان لی بری‌بوینه‌وه. هه‌ر رژه به به‌هانه‌یک و هه‌ر ده‌مه‌ی به ته‌شقه‌له‌به‌ک ده‌سته ده‌سته و پۆل پۆل کوردی هه‌زار و به‌ده‌خنیان چه‌س و ته‌بعید ده‌کرد و ده‌یان کوشت و له به‌ینیان ده‌بردن حاصل و ده‌ستره‌نجی نه‌و میلله‌ته بینچاره‌یان ده‌برد بز خویان و نه‌وانیشیان برسی و تینوو رووت و قووت ده‌هیشته‌وه.

تا له شه‌ریوه‌ری ۱۳۲۰دا فریشته‌ی نازادی ده‌ستگای دیکتاتوری و فاشیستی ره‌زاخانی تینگ شکاند. کورد سه‌ری له‌و هه‌موو فشار و نه‌زیبه‌ته که‌می فارغ بوو،

فهروری نیحساسی کرد چون دهبی له فورسه ت ئیستیفاده بکات، ورنگای سه لآخ و وهدهست خستنی نازادی نهو میلله ته چیه و چبکا. پیاوانبکی به بیر و هوش ویه شهرف که زور له میژ بوو خونناوی دلّی خویان ده خوارده وه و بز زه لیلی نهو میلله ته دوکهل له ده رونبان ده هاته ده ری زور زوو ته شخیسبان دا که وه ختی کاره و لهو فورسه ته دهبی به هره وه ر گیری و نهو ته واو نهو ورژه به که پشتا و پشتمان چاره روانی بوون. به کجارو خیزا، بیوچان و راوهستان، ده ستیان به کارکرد حیزی دیموگراتی کوردستانیان ته شکیل دار به ده ستو برد خه ریکی کارو باری میلی بوون و به چاونکی وردو به دبقه ت نیحتیاج و پینداوستی کوردیان ته شخیس دا و به دی کرد.....

پیشه وا پاشان له وتاری خویدا باسی لایردتی نیختیلاقاتی عه شایری و دانانی مه دره سه ی کچان و کوران و چاپی کتیب و خونندن به زمانی کوردی و دانانی چاپخانه و ده رکردنی گوژارو رژژنامه و رنگا دوزینه وه ی بازوگانی نابووری کوردستان و پینک هینانی هیزی به رگری میلی ده کار ده لی: ... دیاره موه فقه قیه تی نیمه سه راسه ر له عه بتی مه رامی دیموگراسی و له نه تیجه ی فه عالیه تی حیزی دیموگراتی کوردستان و به پشتیوانی عالمی دیموکراته له بهر نهو ده لئین: بزّی مونه سیسینی دیموکرات.

میلله تی کورد هه زاران سه د و بهر هه لستی سه خت و سه هه نده ی له ریندا بوو ده ستو دایره ی دیکتاتوری بی وچان کار شکینی نیمه بیان ده کردو له هیچ نامه رده ک رانه ده وه ستان. نیختیلاقاتی عه شایر بز داخلش ئیشکالینکی گه وره بوو بز نیمه. نه ما نه وانه هیچ کامینکیان نه بیان توانی پیش به نیمه بگرن به دلنکی به هیز پایه دارمان کرد و ئیدامه مان به فه عالیه تی خومان دا تا ئیستیقلاال و نازادی نه ته وه ی کوردمان وه ده ست هینا...»

له گهل داوا ی لنبوردن له کورت کردنه وه ی وتاری پیشه وا داوا له خوینه ری به ریز ده که م بز شاره زایی ته واو و چیزه وه ر گرتن له ناهه نگ و شایی و مه راسیمی

رؤی دووی رینه‌ندان، رؤی راگه‌یاندنی کوماری کوردستان و بۆ ناگاداری له وتاری ئەغاو سەرۆک عاشیرهت و ئەندامانی رینه‌رایه‌تی حیزب و شتی تر، پروانته کتیبی (حکومه‌تی کوردستان- کورد له گه‌مه‌ی سزفیتی‌دا) نووسینی نوشیروان مسته‌فا ئەمین که به شیوه‌یه‌کی له راده‌ به‌ده‌ر جوان و رازاره و سیستماتیک ته‌واوی کۆ کردوونه‌وه و چاپی کردوون.

لێره‌دا به پنیوستی ده‌زاتم جارنکی دیکه‌ش هیندی خالی گزنگ به‌خه‌مه‌ به‌ر چاری خونهری به رز که له کتیبی کاک نوشیروانیشدا هاتوون و له لاپه‌ره‌کانی پینشووشدا باسینک له‌و مه‌تله‌به‌ کراوه که پینوه‌ندیان به وشه‌ی (خودمۆختاریه‌وه) هه‌به که هیندی له نووسه‌رانی کورد به ناهه‌ق به وشه‌ی (کۆمار)ی کوردستانیه‌وه ده‌لکینن :

- هه‌لکردنی نالای کوردستان و کۆتایی پنه‌ینان به ده‌سه‌لات و شوینه‌واری حکومه‌تی ناوه‌ندی تاران. ئەمه پین وانیه له گه‌ل دابی خودمۆختاری رنک بکه‌وی. ئەو که‌سه‌نه‌ی به بیانووی ئەوه که گۆیا (ناوچه‌ی خودمۆختاریش نالای خزی هه‌به) ده‌یانه‌وی له گزنگی ئەم رووداوه میژوویه کهم بکه‌نه‌وه، نابێ له بیران بچی که پینک هینانی خودمۆختاری خزی پنیوستی به موافقه‌تی حکومه‌تی ناوه‌ندی و بزوتنه‌وه‌ی ناوچه‌ی خودمۆختار هه‌یه.

- پینک هینانی هه‌به‌ته‌تی ره‌ئسه‌ی میلی کوردستان). من وای بۆ ده‌چم که ئەم نۆرگانه له پینش دامه‌زرانی کوماری کوردستان و دیاریکردنی حکومه‌تی میلی کوردستان واته کابینه یا هه‌به‌ته‌تی وه‌زیران هه‌لبۆنراوه. ده‌بێ ئەم هه‌به‌ته‌ له جینگای مه‌جلیسی میلی داترا بێ. نه‌وه‌تا پینشوا له وه‌لامی رۆژنامه نووساندا ده‌لی: « ده‌گه‌ل نوینه‌رانی گه‌وره‌ی میلیه‌تی کورد که چه‌ندی له وه‌ی پینش له مه‌هاباد حازر بوون نینتیخایانمان کرد و هه‌به‌ته‌تیکێ (٩) نه‌فه‌ری به‌نیوی هه‌به‌ته‌تی میلی هه‌لبۆنردان و سەرۆکی ئەم هه‌به‌ته‌ به خۆمه‌.

هه‌به‌ته‌تی ره‌ئسه‌ی میلی (٩) که‌س بوون و به‌لام هه‌به‌ته‌تی وه‌زیرانی کوماری

کوردستان ۱۴ گهسن. چهند گهس له ئەندامانی هه‌به‌ته‌تی ره‌ئێسه‌ی میلیلی له هه‌به‌ته‌تی وه‌زیراندا نین و چهند که‌سه‌ش له وه‌زیران ئەندامی هه‌به‌ته‌تی ره‌ئێسه‌ی میلیلین. وا دیاره هه‌به‌ته‌تی ره‌ئێسه‌ی میلیلی هه‌ر دوا‌ی کۆنگره‌ی حیزبی دیموکرات هه‌ل‌بژێراون. وه‌ک ماموستا هه‌ن‌نی ره‌حه‌ته‌تی باس ده‌کات، ده‌بی پینش هه‌ل‌کردنی ئالای کوردستان دامه‌زرا بی. « حیزبی دیموکراتی کوردستان کۆرنکی به‌ ناوی (هه‌به‌ته‌تی ره‌ئێسه‌ی میلیلی) هه‌ل‌بژارد که‌ منیش به‌کنیک له‌ وان یووم له ئەندامه‌کان..» (۱۷)

که‌ وایوو نا‌کری هه‌به‌ته‌تی ره‌ئێسه‌ی میلیلی کوردستان له‌ گه‌ل هه‌به‌ته‌تی وه‌زیرانی کۆماری کوردستان، واته‌ (کابینه‌ی ده‌وله‌تی) به‌که‌ینه‌ یه‌ک. هه‌به‌ته‌تی ره‌ئێسه‌ی میلیلی ده‌کری به‌ شینوه‌ پارلمانین حساب بکری .

- دامه‌زیرانی کۆماری کوردستان و ئایینی سۆیند خواردنی سه‌ر کۆمار و وه‌زیران.:

« نه‌من به‌ خودا، به‌ که‌لامی عه‌زمی خودا، به‌ نیشتمان، به‌ شه‌رافه‌تی میلیلی کورد، به‌ ئالای موقه‌ده‌سی کوردستان سۆیند ده‌خۆم که‌ تا ئاخ‌ر هه‌ناسه‌ی ژیانم و ر‌ژاندنی ئاخ‌ر تن‌زکی خوینم به‌ گیان و به‌ مال له‌ ر‌نی را‌گرتنی سه‌ر به‌ خۆبی و به‌رز کردنه‌وه‌ی ئالای کوردستاندا تێده‌کۆشم و نیسه‌ت به‌ ره‌ئێسه‌ی جمهوری کوردستان و یه‌کیتی کورد و نازریابجان مو‌طیع و وه‌فادار ده‌بم.» (۱۸)

گۆفاری هه‌لاله‌ له‌ ژماره‌ ۱ سالی ۱۹۴۶ لاپه‌ره‌ی ۷. دا که‌ سۆیند خواردنی پینشه‌وای چاپ‌کردوه‌ و نهم دیزه‌ی ئاخ‌ری (وه‌فاداری به‌ ره‌ئێسه‌ی جه‌مه‌ور و یه‌کیتی کورد و نازریابجانی) تیندا نیه‌. هه‌ر ده‌بی نه‌وه‌ش راست بی. نا‌کری پینشه‌وا خۆی بل‌ی به‌ ره‌ئێسه‌ی جه‌مه‌ور وه‌فادار ده‌بم. مه‌گه‌ر نه‌وه‌ی سه‌ره‌وه‌یان سۆیندی وه‌زیره‌کار بی .

- بریاری کۆبوونه‌وه‌ی گشتی دووی ر‌یبه‌ندان:

«نه‌مه‌ نو‌ما‌بن‌دانی ته‌وا‌ری طه‌به‌قات و کوردانی شیمالی کوردستان له

میتینگیک که له شاری مه‌هاباد سازمان کردوه و ژماره‌مان ۲۰ هزار نه‌فهره، نه‌ورژ ناره‌زویی عمومی خومان نیظهار ده‌که‌ین و له کومیتیه‌ی مه‌رکه‌زی حیژی دیموکرات و نه‌جومه‌نی خومان خواهی‌ش ده‌که‌ین و نیختیاری ده‌ده‌ینی:

- ۱ - له‌و جیگایانه‌دا که نیستا کوردی تیدا ده‌ژین به نیستیقلالی ته‌واو بگا.
- ۲ - نیئتبخاباتی مه‌جلیسی شورا ده‌ست پی بکه‌ن
- ۳ - حکومه‌تی میلی کوردستان ووه‌زیران و نیداره‌کانی ساز بکه‌ن
- ۴ - هیزی موسه‌لله‌حی میلی کورد ته‌شکیل بدن
- ۵ - له‌گه‌ل ده‌وله‌تانی هه‌مسایه‌ رابسته‌ی تبحاره‌تی و نیقتیساد‌ی به‌ر قه‌رار بکه‌ن

۶ - له‌گه‌ل برا نازه‌رایجانبه‌کان هاوکاری و دۆستایه‌تی مه‌حکم بکه‌ن «(۱۹)

- سازدانی هیزی پشمه‌رگه و رینکخستنی هیزی به‌ر گری و گۆزینی ناو و پله‌ی نه‌فسه‌ران و ته‌شکیلاتی نه‌رته‌شی
- بێک هینانی ده‌وله‌تی کۆماری کوردستان له ۱۴ وه‌زیر به‌ چه‌شنی خواره‌وه

- ۱ - سه‌ره‌ک وه‌زیر - حاجی باهه‌ شیخ
- ۲ - وه‌زیری به‌ر گری - هه‌مه‌ حوسینخانی سه‌یفی قازی
- ۳ - وه‌زیری نیو‌خز - هه‌مه‌ده‌هینی موغینی
- ۴ - وه‌زیری ئابووری - ئه‌حمه‌دی ئیلاهی
- ۵ - وه‌زیری پۆست و تینلگراف - که‌رعی ئه‌حمه‌ده‌ین
- ۶ - وه‌زیری ته‌بلیغات - سه‌ده‌قی هه‌یده‌ری
- ۷ - وه‌زیری کار - خه‌لیلی خوسره‌وی
- ۸ - وه‌زیری بازرگانی - حاجی مسته‌فای داودی
- ۹ - وه‌زیری کشت وکال - مه‌حمودی وه‌لی زاده

له دهسلات دور خراوتوه. نهگه سه برنگی نهو که سانهش بکه بن که له رژزی راگه باندنی کوماری کوردستاندا و تاربان داره و سنگیان ره پینش خستوه، هممویان ناغا و سه رزک عاشیرهت بوون که دواي پینک هینانی حکومهتی میلی له دهسلات دا به شدار بن و چوونهوه سه ناغایهتی خزیان.

له باری به شداری نه م دوو نیلخانیزادهش نیگلگون ده نووسی :

«هینانه نیو کابینهی نه م دوو نوینهری خاوهن نفوزی بؤکانی له عیلى دینوگری که ره قیسی قازی بوون له روانگهی سیاسیهوه پنیوست بوو.... به م چه شنه دهسلاتی حکومت له مه هاباد که وتبوه دهست به هاله کانی دهست رزیشتوو یا ژیر نفوزی نهوان. نه م دهسته به له گهله مهسه له کانی سیاسی و نابوری پارزکارانه و قه دیمانه بوون و جگه له مه هیچی تر له وان چاره روان نه ده کرا. به لام له روانگهی کومه لایهتی و کولتوری به وه پینشکه وتوو بوون. نهگه به نه سافه وه چار لی بکه بن، ده بی بیژین کابینه بزووتنه وه ی میلی کوردی به باشی خستبوه ژیر چاوه دیزی و رینه رابه تی ده کرد و شاری مه هابادی باش به رینه ده برد. به لام ناوچه ی گرنگی رومی و له خواروش سه قز و سه دهشت له ژیر دهسلاتی نهواندا نه بوو. له کوردستانی گهوره و له دهره وه ی سنوریش نوینه رنگ له کابینه دا نه بوو. کابینه نه ی توانی که سانی هه لپژارده و هه لکه وتوری عیلى و عه شایر بینیته نیو خزی. دباره نه وه به و مانایه نه بوو که تنیا دهسته به کی مه هابادی ده یانه وی گشت گاره گان له دهستی نهواندا بن و خزیان به سه هه ماندا به سپینن.» (۲۰)

به کی دیکه له نووسه رانی بینگانه که خزی تا راده به که به مهسه له ی کورده وه ماندوو کرده له م بواره دا ده نووسی:

« رژزی دووه می مانگی کوردی « رینه ندان » یا بیست و دووه می ژانویه ی ۱۹۴۶ قازی محمه محمد له کاتینکا لیباسی نیزامی له بهر داپوو، به لام میزه روی تابه تی روحانیانی هه ر پاراستبوو له بهر انبه ر کومه لیک له گهوره پیاوانی شار و سه رزک عه شیره تان دامه زرانی کوماری کوردستانی راگه یاند. جه وه هر و

کوشراوهی قسه‌کانی قازی محمده نوه بوو که کورد نته‌وه‌یه‌کی جباوازه و مافی دیاریکردنی چاره نووسی خزی هه‌یه. وه‌خه‌به‌ر هاتوه و دۆستی به هیزیشی هه‌یه. یه‌کینک له ئه‌فسه‌رانی رووسی له دوروه‌وه‌ شه‌ید و چاوه‌ دیزی ئه‌م ناهه‌نگه بوو. نه‌و له‌م کۆبوونه‌وه‌یه‌دا هاو به‌شی نه‌کرد چونکه به‌ پینچه‌وانه‌ی سه‌لیقه‌ی یه‌کیته‌ی سوڤیتی بوو که نه‌وان زنده‌یی یا سه‌ر پشکی بۆ نازه‌ریایجان قابل بوون.» (۲۱)

ئه‌م بۆ چوونه‌ که دامه‌زرانی کۆماری کوردستان به‌ پینچه‌وانه‌ی سه‌لیقه‌ی رووسه‌کان بوه، بۆ چوونیکێ راسته. نه‌وان به‌ تابه‌ت جه‌عه‌فه‌ر باه‌رۆف و ئه‌فسه‌رانی کار به‌ ده‌ستی نازه‌ریایجانی شوره‌وی هه‌ر له‌ سه‌ره‌ تاوه‌ لایه‌نگری نه‌وه نه‌بون که له‌ کوردستان ده‌سه‌لانیکی نه‌ته‌وه‌یی کورد له‌ گوێن حکومه‌تی نازه‌ریایجان دامه‌زری. ئه‌م به‌رورایه له‌ قسه‌کانی باه‌رۆف له‌ کاتی سه‌قه‌ری دووه‌می ریه‌رانی کورد بۆ باکۆ دیاریان دا‌بوو. به‌لام هه‌م نه‌و ده‌م و هه‌م له‌ پاشانیش قازی محمده نه‌چه‌ زیر باری ئه‌م نامزۆگاره‌ شوڤینیس‌تیه‌ و داوم و ده‌زگای سه‌ریه‌ خزی کوردیان دامه‌زراند.

«له‌ چاو پینکه‌وتنی هه‌به‌ته‌تی کورد له‌ ته‌وریز رووسه‌کان پینان گوته‌ن ده‌بانه‌وی بزانه‌ن کۆماری کوردستان بۆ چی و به‌ کام بۆنه‌وه‌ دامه‌زراوه. قازی محمده بۆ ته‌وریز بانگ کرا و روونی کرده‌وه‌ که (په‌رهاکۆف) له‌ دامه‌زران و راگه‌یاندنی کۆماردا شه‌ید و چاوه‌ دیزر بووه. رووسه‌کان وته‌ی پینشوری خویان دوویات کرده‌وه. که‌ رینگای وه‌دیه‌هاتی ناواتی میلی خه‌لکی کورد تا نازاد بوونی عیراق و تورکیا به‌کیته‌ی و رینک که‌وتنه‌ له‌ گه‌ل نازه‌ریایجان.» (۲۲)

ئینگلتون دریز تر باسی ئه‌م مه‌سه‌له‌یه‌ ده‌کا و ده‌نووسی:

« نه‌فرا‌دی رووسی له‌ ته‌وریز بوون. خه‌به‌ریان به‌ قازی دا که له‌ گه‌ل به‌ر پرسیانی حکومه‌تی مه‌هاباد بینه‌ ته‌وریز و له‌ گه‌ل میرزا ئیبراهیم‌خۆف وه‌زیری فه‌ره‌هنگی نازه‌ریایجانی شوره‌وی و ژه‌نرال قولیخوف وتو ویز بکا.

سەر کۆمار قازی محەممەد، سەرزک وەزیر حاجی بابە شیخ، وەزیری جەنگ سەیفی قازی، مەنافی کەرفی وەزیری فەرھەنگ، سەید محەممەدی ئەپوێیان وەزیری لەشخاخی، عەبولائی قادری سەرزکی عیلى قادری مامەش، کاکە سواری مەنگور و کاکە ھەمزەى ئەمیر عەشایری مامەش چوونە تەوریز.

لەوی ھیرزا ئیبراھیم ئۆف وتاری دا و بەرزەوھندی و نیستیفا دەی یەکیشتی کورد و نازەریا بجانى روون کردووە. ھەر وەھا ئەوەشی وەبیر ھینانەوہ کہ ناواتی ئینوہ کاتی وەدی دی کہ لە گەل خەباتی کوردەکانی عیراق و تورکیا بۆ نازادی بەک بگرێت. پاشان پرسى : « کى رنگای بە ئینوہ داوہ کہ حکومەتى سەر بە خۆ دا بەزیتن؟ »

وہلامى ئەوان ھەر وەک پەنشور گوتیان « بەرھا کۆف » لە سەرەتاوہ ئاگادار بوہ. رووسەکان لە سەر ئەوہ پێیان دا دەگرت کہ قازی نەیتوانیوہ ماوہ بەک خۆ رابگرى و ھەموو شتیکی ئاشکرا کردوہ. ئەم مەسەلەیان دەھیناوہ کہ: « نەخۆش پینوستە بە گوزەرى رینونى دوکتور بچولیتەوہ. »

سەیفی قازی و حاجی بابە شیخ لە گەل ئەم بیرورایە نەبوون. ئەوان بە ژیر بیژی بەلگەیان دەھیناوہ و دەیانگوت: ئینوہ خەلکی رووسیە لە ئیمە پەنشکەوتوو ترن. ھاواری ئازادیخوازیتان دنیای پر کردوہ. ئیمە بە گوزەرى قسەکانی ئینوہ بزوتوینەوہ. جگە لەوہ راگەیاندى کۆماری کوردستان وستی خەلک بوہ و کاری شەخسى ئیمە نەبوہ. ئینوہ دەلین کہ لە بەرانبەر وستی خەلک دا ونستا باین و بە پەنجەوانەى وستی خەلک جولاباینەوہ؟ نەگەر دەلین خەلکی کورد مبللەتینکی موحتاج و بى ھیزە و پینوستە پەشت بە دەسلەتینکی بیگانەوہ بیدەستى، کہ وابوو بۆ چى سەر لە نوێ تە چینەوہ ژیر دەسلەتانی ئاوەندی تاران؟

رووسەکان داوايان لەم ھەبەتە کرد کہ ٢٤ سەعات سەفەرەکیان وەدوا بەخن تا وەلام لە باکووہ دیتەوہ. راست لە کاتی خۆیدا وەلام ھاتەوہ کہ « کوردەکان

ده‌توانن حکومه‌تی سەر به خۆی خۆیانیان هه‌بی.» (٢٣)

لی ورد بوونه‌وی ره‌وتی رووداو‌ه‌کان تا راده‌بینک و نیشان دده‌ا که ده‌ست تیوه‌ردانی بی جینی کاربه‌ده‌ستانی تازه‌ریایجانی شوره‌وی به‌هاو ده‌ستی فیرقه‌ی دیموکراتی تازه‌ریایجانی نیران، که‌متر له‌سیاسه‌تی حکومه‌تی تاران ژانه‌سهری بز ربه‌رانی کۆماری کوردستان پینک نه‌هیناوه. نه‌وان هه‌ولی نه‌و‌یان بوه‌که کوردستانی نیران له‌چوار چیه‌وی حکومه‌تی تازه‌ریایجاندا بتویننه‌وه. و بیکه‌ن به‌قه‌رمانداریه‌کی تازه‌ریایجان.

نهم هه‌ل‌نسته‌ی فیرقه‌ی دیموکراتی تازه‌ریایجان له‌به‌رنامه‌ی حکومه‌تی میلی تازه‌ریایجان و له‌کیشه‌ساز کردنی شاره‌کانی هار ستوری کوردستان وه‌ک میانداو ورمی و سه‌لماس و ماگۆ و خۆ و تهنانه‌ت هه‌وشار و سایته‌لاش خۆ ده‌نوینی. نهم هه‌ل‌نسته‌ی له‌نامه‌ی ره‌ئیس‌ی ستادی هیزی دیموکراتی میانداو به‌جوانی نیشان‌دراوه. نه‌مه‌ش ده‌قی نامه‌که‌یه : « وه‌زاره‌تی هیزی کوردستان - مقام محترم معاوه‌نتی فه‌رمانده‌ی کل قرا

له‌پاش عرض سلام به‌عرضت ده‌گه‌ینم اگر له‌خصوصی اوضاعاتی ستاد هیزی میانداو سوآل بفرموی روژانه‌مرتبا مشغول کارین و میرزا سلطان که‌بو سابلاغی رویه‌جاری نه‌هاتوته‌وه. و جناب حاجی سید عه‌داله‌افندی ده‌گه‌ل کوری سید طه‌هاتنه‌ایره‌له‌پاش شه‌ریک معطلی بو‌طرفی مراغه‌حرکتیان کرد‌گویا به‌خطی توریژدا بو‌مالی خویان ده‌چتوه‌و حضرت رئیس‌جمهوریش به‌توسط ستاد هیز میانداو له‌اسماعیل شیخ‌آغانی نویسه‌که‌روژی ٢٤/١١/١٧ ده‌بی خوی له‌سابلاغ‌معرفی بکا منتظرین که‌نه‌و رو‌حرکتی بکا لازم بو‌به‌عرضت یگه‌ینم وه‌فرمانده‌پول‌ساینتلا نویسیتی که‌اهل هوشار و ساینتلا له‌ده‌ست‌حزبی دیموکرات آزریایجان شکایتی له‌ایمه‌ده‌کن‌ایمه‌که‌مانموری خومان ده‌نیرین‌جوانمان ناده‌نه‌وه. آیا ایمه‌حق‌تیر‌خالی‌کردن‌مان‌هه‌یه‌یا‌خیر‌امن‌له‌جواب‌وی‌نوسیمه‌وه که‌ابدا‌به‌یچ‌جور‌حق‌تیر‌خالی‌کردن‌و‌یا‌کوشتن‌نیه‌بو‌گزاریش‌نه‌وشم‌به‌

عرضت گه‌بانت. وه ته‌واوی افسرانی ستاد هیز میانداو و عرض و سلامت بخدمت ده‌گه‌بتن. رئیس ستاد هیز دیموکرات میانداو و - اسحاتی «

رؤژنامه‌ی (ره‌ه‌بەر) چاپی تاران له ژماره‌ی ۱۲‌ی مانگی مای ۱۹۴۶ نامه‌ی هه‌زاران کەس له روناکبیران و لاوانی خه‌لکی سنه و کرماشانی بهم ده‌قه‌ی خواره‌وه بلاؤ کرد بۆوه : « جه‌نابی قازی محمه‌مه‌د! روناکبیران و لاوانی نازادبخوازی ناوچه‌کانی سنه و کرماشان هیواو هومیدیان به جولانه‌وه‌ی ئینوه هه‌یه. هه‌زاران پیره‌مێرد و پیریژی زه‌حمه‌تکیش. هه‌زاران دهبهاتی و شارستانی که له چنگالی زالمانه‌ی مستی بی شه‌رفی خونخۆردا ده‌چه‌وسینه‌وه، به چاری به نه‌سرنه‌وه چاوی هیوایان به‌یوه‌ته مه‌هاباد و هه‌موو به ده‌نگی به‌رزوه ئینژن : « نه‌ی براباتی قاره‌مانی کورد، نه‌ی نه‌و که‌سانه‌ی که به دنیاتان راگه‌یانده که مافی میله‌تان نادری، به‌لکوو ده‌ستینری، ئیمه‌ش نه‌جات بدن و له ئامیزمان گرن»

ده‌ست به کار به‌وونی حکومه‌تی میلی کوردستان و هه‌نگاره‌ پینشکه‌وتوه‌کانی:

سه‌ره‌رای تنگ و چه‌له‌مه‌ی نیو خز و نا‌ژاره نانه‌وه‌ی نازه‌ریایجانیه‌کان له سنوور و شاره‌کانی ژینگه‌ی هار به‌شی کورد و نازه‌ری و ناته‌واوی داها و دارایی و هه‌ره‌شه‌و له‌شکر کیشی حکومه‌تی تاران، حکومه‌تی میلی کوردستان ده‌ستبکرد به هیندی ئیسلأحاتی گۆمه‌لایه‌تی و دانانی هیندی یاسا و قاتوونی پینشکه‌وتوانه و دامه‌زراندن و رینک و پینک کردنی هیزی چه‌کدار و رینک‌هستی کارو باری ئیداری حکومه‌تی.

وه‌ک ده‌زاتین به‌کی له به‌نده‌کانی به‌رتامه‌ی حیزی دیموکرات به‌رهمی کردنی زمانی کوردی بوو له قوتابخانه‌و له ئیداره‌کانی ده‌وله‌تی. خونندن له

قوتابخانه‌گان گرا به کوردی و له ئیداره‌گانی حکومه‌تیش نووسین به کوردی ده‌ستپنکرا. هەر چه‌نده پینشتر کهس به کوردی نه‌ینووسیپوو. دەرس گوته‌وه‌ش به کوردی دژوار بوو، به‌لام هاتنی هیندی له ماموستایانی نیشتمانپه‌روه‌ری کوردستانی خواروو یارمه‌تیه‌کی باش بوو بز دەرس گوته‌وه‌ی قوتابخانه‌گان. له سه‌ر فه‌رمانی پینشوا خویندن بز مندالانی ته‌مه‌ن هه‌وت سالی بوو به ئیجباری، بز گه‌وره سالانیش مه‌دره‌سه‌ی شه‌وانه دانرا. بریار درا که مندالی بی سه‌ر په‌رست و سواکه‌ر کۆ بکرتنه‌وه و پینان بخوینن. ناوی مه‌دره‌سه‌گان که پا شماوه‌ی شوینه‌واری رژیمی شوومی په‌هله‌وی بوو، کران به کوردی. به ده‌ستوری پینشوا ره‌ئیس جمهوری کوردستان مه‌دره‌سه‌ی په‌هله‌وی به نیوی مه‌کته‌بی کرمانجی کوردستان نیو دار بی. (رؤژنامه‌ی کوردستان ژماره ۱. رێبه‌ندانی ۱۳۲۴)

تا نه‌و ده‌م مه‌لای کورد پینی وابوو ئه‌گه‌ر خوتبه‌ی جمعه‌ به کوردی بخوینیته‌وه وه‌ر ده‌گه‌ری. مه‌لا شوکرانه‌ی خوداشی به کوردی ته‌ده‌کرد. « به نه‌مری پینشه‌وار ره‌ئیس جه‌مه‌وری به‌رزی کوردستان له لایه‌ن حیزبه‌وه به جه‌نابی ماموستا مه‌لا حوسینی مه‌ج‌دی امام جمعه و سه‌ید محه‌مه‌دی حه‌میدی نه‌مر دراوه که خوتبه‌ی جمعه له سه‌ر ده‌ستوری ژنرو ته‌نزیم بکری. مبارزه ده‌گه‌ل خورافات و ئیحترامی قانون و دین، به‌داری و ایجاد بیمارستان، ته‌سیری نه‌منیه‌ت له سه‌ر کهوتنی نیشتماندا، ته‌مه‌دوتی کوردستانی قه‌دیم، اعتماد به نفس و نه‌همیه‌تی سه‌ربازی وه‌زیفه و بوونی نه‌و. ژن ده‌بی له جامه‌دا چلون بی رنگاو مه‌نفه‌عه‌تی نه‌وی، ته‌هیه‌ی کوده‌ستان. چلون ده‌بی پیش به ته‌راخوم بگیری. روحی سه‌له‌حشوری، وه‌حده‌تی ملی، عواقبی تبه‌ کاری، سخن چینی و دوو زیانی. ده‌ستور دراوه جه‌نابی امامی جمعه نه‌مانه ره‌چار بکاوخوتیه‌ی دیهاتیش له‌م ده‌ستوره پشتبوانی بکا.» (کوردستان ژماره ۱. ۱۵ رێبه‌ندانی ۱۹۶۶)

۱۹۴۶ی روژنامه‌ی گوردستان دا ، پاسای سزادان چاپگراوه ، بز بهارورد و پینگرتن له گه‌ل بارودخی راپه‌رین و شورشه‌کانی گورد دوا‌ی نیزیکه‌ی . ۵ سال لئزه‌دا بلاوی ده‌که‌پنده‌وه :

تصویبی قانونی مجازات : به‌را‌بر به نه‌مریه‌ی ژماره ۱۶.۷ - ۲۵/۲/۱ی کومیتته‌ی مه‌رکزی حیزب و دیوانی حه‌ری هیزی دینموکراتی ته‌شکیل و قانونی مجازاتیش وه‌ک له خواره‌وه نووسراوه ته‌سویب بوو:

قانون: ماده ۱ - جاسوسی که به به‌قین گه‌بشت جه‌زای نه‌و نی‌عدامه نه‌ما نه‌گه‌ر ده‌لیلی ته‌خفیف له کاردا بین ته‌وا‌ی دارایی نه‌و که‌سه ده‌بیشه هی ده‌وله‌ت. یان زیندانی به‌کار له شش مانگه‌وه تا مردن.

ماده‌ی ۲ - مه‌ستی و هه‌رزه‌یی له ده‌رژه‌وه تا یه‌ک مانگ زیندانی له گه‌ل کارو له په‌نجیا تا دووسه‌د قه‌مچی هه‌ر نۆبه‌ی له په‌نجیا قه‌مچی زیاتر نه‌بی.

ماده‌ی ۳ - دزین یا له نیو بردنی مالی ده‌وله‌ت له چاو نه‌و گوناهه که کردوویه نی‌عدام یا هه‌ل گرتنی دارایی نه‌و که‌سه بز ده‌وله‌ت و یان زیندانی به‌در له دوو مانگه‌وه تا مردن و له هه‌موو حالدا ده‌ر کردن له خدمه‌ت. که‌سانیک که به تفه‌نگ و یان ته‌سله‌حه‌به‌کی شه‌ر جه‌رده‌یی و رنگری و یان دزی به‌کن نه‌وانیش جه‌زایان هه‌ر وا‌به.

ماده‌ی ۴ - زور هینان بز هاو سه‌ر یابز که‌سانی دی به‌کسال زیندانی به‌کارو لی نه‌ستانده‌وه‌ی نه‌وه‌ی که سه‌ندویه.

ماده‌ی ۵ - تریاک کیشان بی به‌ش بوون له ته‌وا‌ی حقوقی مه‌ده‌نی نه‌وانه‌ش که له سه‌ر خزه‌مه‌تن نه‌گه‌ر له دوا‌یه فیزی تریاک بن له دوا‌ی یه‌ک سال زیندانی به‌کار له سه‌ر خزه‌مه‌ت ده‌رده‌کرتن.

ماده‌ی ۶ - هه‌لاتن له شه‌ردار ته‌سله‌حه به‌دوژمن دان جه‌زای نی‌عدامه.

ماده‌ی ۷ - خه‌بانه‌ت به‌میله‌ت یا به‌ده‌وله‌ت یان نیشتمان نی‌عدامه. نه‌ما نه‌گه‌ر ده‌لیلی ته‌خفیف له‌به‌بین دابی وه‌ک له ماده ۱ نووسراوه ره‌فتار ده‌کری.

ماده ۸ - دەس دریزی بە نامووسی خەلک جەزای هەر بەو جوهره به که له ههینهتی رهئیسە میللە دا گۆزه راوه.

ماده ۹ - بەرتیل وه رگرتنیش ههروهه.

(تێبینی ۱) تهواوی گرتوان (دوکتور لیسانس دیپلومه و ناقص نهبی) له رۆژی گیرانهوه به ئهمری ئهو ههقاماتهی که سه لاجیه تیان ههیه مومکینه کاریان پینیکری نه ما رۆژی له ۶ سهعات زیاتر ناو رۆژانی تهعتیلش هه رنا.

(تێبینی ۲) نهفسه ران و نهفه راتی هیزی دینموکراتی کوردستان و جاسوسانی خاریج نه گهر به کینک لهو گوناهانهی لی روو بدا هه ر له دیوانی هه رب پینی راده گهن. خه لکی خاریج له هیزه وهش به پینی فه رمانی ریاسه تی موعه زه می جه مهوهر ئهم دیوانه هوکمیان ده کات. « سه روکی دیوانی هه ربی هیزی دینموکراتی کوردستان : نه راهیم صلاح. (له باری رینتوسه وه ده ستکاری کراوه.)

ئهو یاسا و بریارانهی که تیزیکه ی . ۵ سال له مه و بهر کۆماری کوردستان بز نیسلاحت و چاک کردنی یارو دۆخی کۆمه لێ کورده واری دا بناون، تا نیستاش له هیج ولاتیکی رۆژ هه لاتنی نیوه راست دا دا نه نراون و به رفوه نه چوون.

خز نه گهر له گه ل کورده وه و ناکاری رینه ر و بهر په رسانی راپه رین و شورشه کانی کوردی دوا ی کۆماری کوردستان مقایسه بکرن ، ئیتر هیج !!

دامه زانده ئی چاپخانه ی کوردستان و بلاو کورده وه ی رۆژنامه و گۆفاری کوردی. ده زگای بلاو کورده وه ی دهنگو باس، هینانی ژنان بز کۆری تینکۆشانی کۆلتوری و سیاسی به شینکی تر له ههنگاهه پینشکه وتوه کانی حکومه تی میللە کوردستان بوو. داتانی هه یه ته تینکی فه ره نهنگی بو ساخر کورده وه و دۆزینه وه ی وشه ی ره سه نی کوردی ههنگاوینک بوو بز ئه وه که نه بیته پاشا گهردانی و تینکدانی زهاتی کوردی. بز ئه وه ی (پۆلیس نه کورته هه بیته و هه زیر نه کورته شالیار و سیاسه ت نه کورته راهباری) ئهم به لایه به سه ر زماندا نه یه. زاناو زمان ناس کۆ ده بوونه وه و وشه ی ره سه نی کوردیان ده دۆزه وه.

حکومه‌تی میلی کوردستان هیندی یاساو بریاری شهرعی و کۆمه‌لایه‌تی دهر کردن که تا نهو دهم له کۆمه‌لی کورده‌واریدا نه‌دیتره‌ بوون ، وه‌ک شیر پایی وه‌ر گرتن و ره‌دوو که‌وتنی ژنی به‌ میند و ده‌ست دریزی بز ژنان و به‌ شوو دانی کچ به‌ تۆپزی و کرده‌وی تری دزنو و دوور له‌ شارستانیه‌ت قه‌ده‌غه‌ کران و سزایان بز دیاری کرا. بز خه‌پانه‌ت به‌ کۆمار و جاسوسی و به‌رتیل وه‌ر گرتن و رنگری و تریاک کیشان و ده‌ست دریزی بز ناموسی خه‌لک یاسای تابه‌تی به‌ سزای قورسه‌وه‌ دهر کران و له‌ روژنامه‌ی کوردستاندا به‌لاو کرانه‌وه‌.

له‌وانه‌ گرنگتر دامه‌زراندن و رنکه‌خستنی هیزی به‌ر گری کوردستان بوو که‌ بتوانی په‌لاماری دۆژمن تینک بشکیتی و ده‌سه‌کتی میلیت پپاریزی. به‌ داخه‌وه‌ به‌ بروای من ئه‌م به‌شه‌پان که‌ گرنگترین به‌شی دام و ده‌زگای کۆماری کوردستان بوو، لاوازترین به‌ش و ناجور ترین ده‌زگای هیزی به‌ر گری بوو. ده‌کری بز لاوازی و ناجوری ئه‌م به‌شه‌ گرنگه‌ دوو هزی سه‌ره‌کی ده‌ست نیشان بکه‌ین.

یه‌که‌م نه‌ بوونی کادری نیزامی و نه‌فسه‌ری زانستگا دیتوو و پینکراوی نه‌رته‌شی. له‌ سه‌رانسه‌ری کوردستانی ئیزان ۱۰ نه‌فسه‌ری کوردی وا نه‌بوو که‌ زانکز و زانستگای نیزامی ته‌واو گرد بیت و رابردوی چه‌ند ساله‌ی سوپایی هه‌بیت. ئه‌م ناته‌واویه‌ وای کرد بوو که‌ بز جه‌به‌ی شهر و به‌ر گری حساب له‌ سه‌ر سواری عه‌شایر و سه‌رۆک عه‌شیره‌ت و خاوه‌ن ملکان بکری. نه‌وانیش بز مه‌سه‌له‌یه‌کی ناوا گرنگ قه‌ت ناتوانن جینگای بروا و دلنپایی بن.

دووه‌م سیاسه‌تی به‌ر گری و پاراستنی کۆمار له‌ لای ونبه‌رانی بزوتنه‌وه‌ روون نه‌بوو. نه‌وان پتر چاویان بریوه‌ نه‌نجامی وتو ویزی ته‌وریز - تاران و هه‌لوئستی حکومه‌تی ئیزان بز ناسینی خود موختاری وچاره‌ سه‌ر کردنی کیشه‌ی کورد له‌ رنگای هینمانه‌وه‌. له‌م به‌اره‌دا هیزی پینکراو و دلسۆزی کوردستان بارزانه‌کان بوون که‌ به‌ داخه‌وه‌ گرنگی پینوستیان پی نه‌ ده‌درا.

ناته‌باییکی گه‌وره‌ که‌وتبوه‌ نیوان سیاسه‌تی کرده‌ویه‌ی و سیاسه‌تی وتار و

راگه‌باندنی کۆماری کوردستان. له وتو وێژ و وتاری ره‌سمیدا، قسه له خود موختاری و نه‌نجومه‌نی نه‌یاله‌تی ده‌کرا، به‌لام به‌ کرده‌وه سپای میلیلی داده‌مه‌زرا و ژه‌نرال و سه‌ر هه‌نگ و سه‌روان و پۆلکۆونیک و پۆت بۆلکۆونیک و مایور و کاپیتان به‌ پینچه‌وانه‌ی داب و ده‌ستوری نه‌رته‌شی حکومه‌تی ناوه‌ندی ناو دیز ده‌کران که لام واتیه له گه‌ل خود موختاری به‌ک بگرنه‌وه. بۆ ناوچه‌ی خود موختار ره‌نگه پۆلیس و مه‌عموری شاردارای چه‌ندی به‌توی رابگری. به‌لام نه‌رته‌شی جیاوازو سه‌ره‌خۆ بۆ ده‌وله‌تی سه‌ره‌خۆ ده‌گوئجی.

با سه‌برینکی نووسراوه‌ی په‌سند کراوی گۆ بوونه‌وه‌ی نه‌فسه‌رانی هیزی دیموکراتی کوردستان بکه‌ین.

« برۆاری ۱۳۲۴/۱۱/۳ »

نووسراوی مه‌جلیسی ته‌واوی نه‌فسه‌رانی هیزی دیموکراتی کوردستان له دانیشتنی شه‌وی سێ شه‌موی برۆاری ۱۳۲۴/۱۱/۳ له وه‌تاغی شواری نه‌فسه‌ران به‌ حضوری معاوه‌نه‌تی به‌رزی فه‌رمانده‌ی کل قوا و ته‌واوی نه‌فسه‌رانی هیز اغایانی شه‌نی خسروی و دوو نه‌فه‌ر نوماینده‌ی کومیته‌ی ناوه‌ندی حیزی دیموکرات آغای ضافی کریمی و صدیق هیدری دا تصویب کرا.

۱ - دو هه‌زار نه‌فه‌ر سوار و هه‌زار نه‌فه‌ر پیاده. ساخلوبان له سایلاخ بی.
له‌وه‌ی پینصد سوار بو لای تازه قه‌لا بنیردری و پینصد سوار بو قباغکندی
بشیردری

۲ - تصویب کرا له‌شکریک له میانداو تشکیل بدری به‌ شرح ژیره‌وه.
مه‌رکه‌زی ستادی میانداو بی. ۲ پۆل (۴۸. نه‌فه‌ر) له مه‌رکه‌زی ستادی میانداو
بی.

۳ - بوکان - دوو پۆل. ۳۶. نه‌فه‌ر له داخلی بوکان و ۱۲. نه‌فه‌ر له گولوان
بی.

۴ - هه‌وشار - ۲ پۆل ۴۸. نه‌فه‌ر. ساخلوبی له ساینقه‌لا و محمود جغ بی

- ۵ - قه‌ره موسانی ۱۲.
- ۶ - په‌ک‌شه‌وه ۱۲.
- ۷ - حاجی لک ده‌سته‌به‌ک ۴. نه‌فه‌ر
- ۸ - با‌عل‌وج‌ه = = ۴. نه‌فه‌ر
- ۹ - سه‌راو چ‌لی‌ک ۱۲. نه‌فه‌ر
۱. - و‌ش‌ته په ۲. نه‌فه‌ر
- ۱۱ - مه‌نگ‌ور ۲۴. به شه‌رحی ژیره‌وه : بستام به‌گ ۴. نه‌فه‌ر، مه‌ر‌ک‌ه‌زی خ‌ه‌لی‌فان ۱۴. نه‌فه‌ر، گو‌ن‌چ‌که ده‌ری ۴. نه‌فه‌ر
- ۱۲ - لاجانی مام‌ه‌ش ۲۴. نه‌فه‌ر مه‌ر‌ک‌ه‌ز په‌س‌وه
- ۱۳ - لاجانی پی‌ران ۲۴. مه‌ر‌ک‌ه‌ز خانی
- ۱۴ - ه‌ه‌ر‌گی و ده‌ش‌ته بی‌ل - قی‌سه‌م‌ت « طه ۱۲. نه‌فه‌ر، قی‌سه‌می زی‌رو ۱۲. نه‌فه‌ر
- ۱۵ - شنو ۲۴. نه‌فه‌ر مه‌و‌ک‌ه‌ز شنو
- ۱۶ - رضایه پولیکی تیک‌ه‌ل (۹۸. نه‌فه‌ر
- موضوعی تیشان و ده‌ره‌جه
- ۱ - نیشانی نه‌فسه‌ران ع‌دینی ع‌لامه‌تی ئالابه بز کلاوی
- ۲ - نیشانی نه‌فه‌رات ع‌لامه‌تی سی ره‌نگی ئالابه به شکلی مسته تیل
- ۳ - ع‌لامه‌تی پا‌گو‌نی ص‌ن‌فی پیاده سه‌وز
- ۴ - = = = سوار ع‌اس‌مانی
- ۵ - ع‌لامه‌تی پا‌گو‌نی ص‌ن‌فی ستاد ره‌ش
- ۶ - = = = تو‌پ‌خانه قا‌وه‌یی
- ۷ - = = = به‌داری سو‌ور
- ۸ - = = = مه‌ن‌د‌س و نه‌قلیه سو‌رمه‌یی
- ۹ - کلاوی زستان‌ی کلیه توک

- ۱ - کلاری هاوینی نهفسهران کاسکیت - نهفهرات قورمی سبتره
 - ۱۱ - حقوقی بېشمدرگدی وه ظیفه (۲۰) تومان و جیرهش له سهر دهولته
 - ۱۲ - داو طلب (۱۲۰) تومان جیره و لیباس له سهر دهولته
 - ۱۳ - سهر جوگه ۱۱۰ تهن
 - ۱۴ - گروهبان ۳ ۱۱۵ تهن
 - ۱۵ - گروهبان ۲ ۱۲۰ تهن
 - ۱۶ - گروهبان ۱ ۱۲۵ تهن
 - ۱۷ - استوار ۲ ۱۳۰ تهن
 - ۱۸ - استوار ۱ ۱۳۵ تهن نهفسهران لیباس له دهولت وهر ده گرن و امتیازیک بو لیباسی نهفسهران قایل دهین
 - ۱۹ - ستوان ۳ ۱۸۰ تهن
 - ۲۰ - ستوان ۲ ۲۰۰ تهن
 - ۲۱ - ستوان ۱ ۲۲۵ تهن
 - ۲۲ - سهروان ۲۵۰ تهن
 - ۲۳ - سهر گورد ۳۰۰ تهن
 - ۲۴ - نایب سهرهنگ ۴۰۰ تهن
 - ۲۵ - سهرهنگ ۵۰۰ تهن
 - ۲۶ - سهر تیپ ۶۰۰ تهن
 - ۲۷ - سهر لهشکر ۷۵۰ تهن
- تهرزی پاگون ههر دوک لا آچه له نینه راستی بو نهفسهران ههر کهسه له رهنگی صنفی خوی باندازی یک قیطان نصبی دهکا
 نیشانی سهر جوگه علامه تیکی له رهنگی صنفی له سهو قولی چهپی به شکل مستطیل عمودی
 نیشانی گروهبان ۳ دوو خط به شکلی نیو بردوو

نیشانی گروهبان ۲ ۳ خط == ==

== == ۱ ۴ خط == ==

نیشانی استوار ۲ بهک خط له رهنگی صنفی خوی له سهر شانی باندازهی
بهک قامک

== == ۱ دوو خط == ==

نهفسهران موسهلهسیک بز ستوان ۳

== == دوو موسهلهس بو ستوان ۲

== == ۳ موسهلهس بو ستوان ۱

== == ۴ موسهلهس بو سهروان

== قوبه بهک به شکلی نیو روژ بو سهر گورد

== دوو قوبه به شکلی نیو روژ بو نایب سه رهنگ

== قوبه بهک به شکلی نیو روژ و علامهتی نالا بو سهر تیپ

== دوو قوبه به شکلی نیو روژ و علامهتی نالا بو سهر لهشکر

== قوبه بهک به شکلی روزی تهراو له دهوری قوبه بهکی دوو نال بو سوپه بود

علامهتی صنفان بز نهفسهران

۱ - پیاده دوو خه نجهر له طرفین نهستوی

۲ - سوار دوو نال == == ==

۳ - ستاد قهلم == == ==

۴ - مهندس بیل == == ==

۵ - توپخانه علامهتی لوله توپ

۶ - نقلیه علامهتی ماشین

۷ - بهداری شوشه دهوا (ئه م تصویب نامه به له ئارشهری

دوکتور ره جیمی لازی وه ره گهراوه.)

لام وانیه پیوست بی موناقه شدی نه وه بکری که داخوا کوماری کوردستان

حکومه‌تینکی سدریه‌خز بوه و یان خود موختارو یان « دی فاکتو» و « دی ژور» کەس بە رسمی ناسیوه و یان نەیناسیوه و یان بە قەولی دوکتور قاسملوی شهید(لاسای سوڤیتی کردۆتهوه) و یان بە کردەوه دەسلاتی نەتەوابەتی‌لەو کوردستانه پچوکە دا وهک دەسلاتی دەولەتی کورد بە کار هیناوه.؟ بە لام دەکری خونەری بە ریز لینکی بداتەوه داخوا ئەم تەشکیلات و دام و دەزگایە هی خود موختاری و یا لاسا کردەوه بە ؟

بارو دۆخی کوردستان دواي دامەزرانی کۆمار

دواي دامەزرانی کۆماری کوردستان و پینکەینانی حکومەت و دام و دەزگای نێداری بارو دۆخی کوردستان و کەش و هەوای نێو نەتەویی تا دەهات بە زبانی بزوئەوهی رزگارخوازی کورد گۆزانی بە سەردا دەهات.

نەم گۆرانکاریه له سی خەتەوه بە جوانی خۆی نیشان دەدا. هینشتا کۆماری کوردستان بە تەواوی خۆی نەگرتبوو، نە بە گارو باری پینوستی نێو خۆی راگەشتبوو، نە لە باری بەرگری و هینزی چەکدارەوه خۆی پەرداخ و پتەو کردبوو نە کێشەو هەرای سنوور لە گەڵ نازەربایجان چار کرابوو، کە چی گەوتیوه نێو کێژاوی سیاسەتی سی لایەنی نا لە بار و نا تەبا لە گەڵ مەسەلەي کورد.

لایەنی یەكەم بریتی بوو لە سیاسەتی حکومەتی نێران. تاران بە پشت نەستوری دەولەتانی نینگلیز و ئەمریکای بە پالدان بە پەیمانی سی قۆلی نێران و نینگلیز و سوڤیت کە ٦ مانگ دواي تەواو بوونی شەر لەشکریان لە نێران بەرنە دەر و تەوابەتی خاکی نێران بپارێزن، گۆنی بزوئەستی و داخوازی کورد شل نەدەکرد و نەک هەر ئەوه رۆژ بە رۆژی زیاتر لەشکری بەرهو کوردستان دەنارد و خۆی بزوئەتی نامادە دەکرد کە ئۆردروی سوور لە نێران وەدەر گەوی. لە پەنا

چالاکمی عهسکه ریدا هیندی جار به داو نائه‌وهی فیل و درز و هیندی جاریش به ساز کردنی دوو به‌ره‌کی و کرینی سه‌رۆک عه‌شایری خۆ فروش نا‌زاوه‌ی له کوردستان ساز ده‌کرد. هه‌ر له‌و کاته‌شدا له ریگای جزر به‌جزره‌وه خه‌ریک بوو دۆستایه‌تی نیوان دوو حکومه‌تی کوردستان و نازه‌ریایجان بنگۆل بکا و له‌ناکۆکی نه‌وان که‌لک وه‌ر یگری.

لایه‌نی دووهم سیاسه‌تی ده‌وله‌ته‌کانی ئینگلیز و ئه‌مریکا بوو سه‌باره‌ت به کورد و مه‌سه‌له‌ی نازه‌ریایجان. نه‌وان جگه له وه‌ی په‌یمان و به‌ئینیان دا‌بوو که ته‌واوبه‌تی ئه‌رزنی ئیزان به‌پاریزن، له ئه‌ساسدا سه‌باره‌ت به مه‌سه‌له‌ی گورد رووی خۆشپان نیشان نه‌ده‌دا. ناوچه‌ی خوارووی کوردستان که له ژیر کۆنترۆلی ئه‌رته‌شی ئینگلیز دا‌بوو، هه‌موو بزوتنه‌وه‌یه‌کی کوردی لی قه‌ده‌خه کرا بوو. له شکرێ ئینگلیز نه‌ک هه‌ر ده‌ستی ئه‌رته‌شی ئیزانی له‌م ناوچه‌یه‌دا بز لیدانی بزوتنه‌وه‌ی کورد والا کرد بوو. به‌لکۆو له ناهه‌ژگاری و یارمه‌تیدانی‌شپان درینگی نه‌ده‌کرد. زیاتر له‌وه کاتینکی ئینگلیزه‌کان دیتیان که وا بزوتنه‌وه‌ی نازه‌ریایجان و کوردستان دی خۆ بگری و له‌وانه‌یه له‌گه‌ل سه‌رۆک وه‌زیری کۆنه کار قه‌وام بگه‌نه جزره‌ رنک که‌وتنیک، بزوتنه‌وه‌ی باشوریان ساز کرد. عیل و عه‌شیره‌تی قه‌شقای و به‌ختیاریان هاندا که راه‌پرن و نه‌وانیش بز ناوچه‌ی فارس دا‌وای خود موختاری بکه‌ن.

» .. کۆنه په‌رستی ئیزان که به یارمه‌تی ئیمپه‌ریالیسته‌کانی ئینگلیز و ئه‌مریکایی جی پنی خۆی قایم کرد بوو، له پایزی ۱۹۴۶ به ناشکرا دژی هیزه دیموکراتیه‌کانی ئیزان و له پله‌ی به‌که‌مدا دژی دیموکراته‌کانی نازه‌ریایجان ده‌ست به کار بوو. له نیوه‌ی مانگی سیتامبر به هاندانی ئینگلیز و ئه‌مریکا و کۆنه په‌رسته‌کانی تاران عه‌شیره‌تی قه‌شقای و عه‌شیره‌تگه‌لی دیکه‌ی باشور که‌وتنه جمو جول. نا‌زاوه‌ی عه‌شیره‌تگه‌لی جنوب کاتی په‌ره‌ی گرت که وتو وێژی نه‌پنی قه‌واهی سه‌رۆک وه‌زیر له گه‌ل ئاسوخانی قه‌شقای و ربه‌رانی عیل و

عشیره‌تی باشور کۆتایی پنهانبوو. قه‌وام خسرو خانی کرد بوه معمور که لقی حیزی (دیموکرات) له فارس دا‌ی‌ه‌زینی.

دهسته‌ی چه‌کداری عیل و عه‌شایی باشور، قه‌شقای، بویر نه‌حه‌دی، مه‌مه‌نی له چاره‌ی مانگی سیپتامیر ده‌ستیان کرد به چه‌که‌کردنی پۆستی ژاندارمه‌و شاره‌کانی کازرون و بوشه‌رو چه‌ند شاری دیکه‌ی فارسیان گرتن. ده‌ستیان کرد به کوشتاری نه‌ندامانی حیزی توده و نه‌ندامانی به‌گیتی گرنکاری و وه‌رزیری و به‌شدارانی بزوتنه‌وه‌ی دیموکراتی.

تاسر خانی قه‌شقای و ریبه‌رانی کۆنه په‌رستی ئه‌و عیله به ناشکرا دژی نازه‌ریابجانی دیموکراتی ده‌ست به کار بوون. داوایان کرد که وه‌زیرانی توده‌یی له ده‌وله‌ت ده‌ر بکړن و له ژیر نالای عه‌شایردا خود موختاری بدری به خه‌لکی فارس.

نوینه‌رانی ره‌سمی ده‌وله‌ت و نه‌رته‌ش به قسه دژی ئه‌م نازاوه چه‌پانه هه‌یجان تیندا نه‌ده‌هه‌شته‌وه. سهر کرده‌کانیان به خاین و کۆنه په‌رست ناو ده‌برد. به‌لام به کرده‌وه بز سهر کوت کردنیان هه‌یجان نه ده‌کرد. ئه‌م نازاوه‌یه به ته‌واوی مارکی سیاسی هه‌بوو. مه‌به‌ست له ساز کردنی ئه‌م نازاوه‌یه ئه‌وه بوو که ده‌ستی قه‌وام له سهر کوتکردنی بزوتنه‌وه‌ی نازه‌ریابجاندا ته‌واو ناواله بیت. پاشان تاسر خانی قه‌شقای و ریبه‌رانی دیکه‌ی نازاوه دانیان پیندا هینا.

له ۷ی ئوکتوبری ۱۹۴۶ رینک که‌وتینک له نیوان خانگه‌لی باشورو ده‌وله‌ت دا واژو کرا. له ویندا نازاوه‌ی خانگه‌لی باشور به (بزوتنه‌وه‌ی مبللی) ناو ترا بوو که گزیا له سهر بنه‌مای « نیشتمانپه‌روه‌ری و دیفاع له ته‌واوه‌تی عه‌رز و سهر به خزی ئیزان » پینکه‌ه‌توه. ده‌وله‌ت له ته‌واوی عه‌شیره‌ته‌کانی باشور خوشبوو .

(۲۴)

لایه‌نی س‌ی‌ه‌م سیاسه‌تی ه‌ی قه‌ولی و خز پاریزی ده‌وله‌تی شوره‌وی.

سیاستی شوروی له پښوڼدی له گډل مهسه له ی کورد هر نه وه نه بوو که له بواری پارمتهی و ناردنی چدک و که ره سه ی پښوست به لښن و قهولی خزیان نه برده سدر. هر نه وهش نه بوو که له سارد کردنه وهی وره ی شورشگیزی و په لامار و بریاری به رگری و هیوا په خز بوونی رښه رانی کوماری کوردستان نه خشینکی نا پیروزیان هه بوو، په لکورو بیرونه بنه های نالوزی مهسه له که و بزوتنه وهی کورد کرا بوو به بارمته ی سه وداو مامله و کښه ی نیوان شوروی و نینگلیز و نه مریکا. ده وله تانی رزؤ ناوا له روانگه ی پښوڼدی کورد و شوروی سه یری بزوتنه وهی رزگاربخوازی کوردیان ده کرد ومهسه له ی کورد به سترابزه به نازه ریايجان.

« .. له کاتینکا کورده کان له مه هاباد له ژیر رښه رايه تی حکومتک ساخلم و دروستدا به رنگای به خسته وهی خزیاندا ده چورنه بیش، چاره نووسی نم حکومته له کښه وه رای نیوان په کښتی شوروی و ده وله تانی رزؤ ناوا دا به رښه رايه تی ولاته په کگرتوه کانی ته مریکا دیاری ده کرا. کاتینکی شه ری دووه می دنیاگر ته واو بوو، ستالین خریک بوو ناوچه کانی ناسیای رزؤ ناوا که له کاتی شه ری په که می دنیاگر دا به شینک بوون له روسیا و به لسه ویکه کان به گوزره ی په یمانی سالی ۱۹۱۷ دابوویاننه وه به ولاتانی دراوسی، بیان نه ستینته وه. له کاتینکا که تورکیا له م بابه ته وه له ژیر گوشار دابوو، روسه کان ده یانوست ټیمتیازی هینانه ده ری نه وتی شمال له نیران وهر بگرن. رژیومی توده یی ستالینستی ته ووزیش پتر وه وهی ده چوو که بیشه کی لکاندنې نازه ریايجانی نیران بیت به نازه ریايجانی سؤقیتیه وه. چونکه بهر له شه ری په که می دنیا گر نم ناوچه په بش وه ک به شینک له تورکیا له لایه ن هیزه کانی روسیاوه داگیر کرا بوو. هیزه رزؤ ناوا بیه کان له مهسه له ی نیراندا له بهرانه بر ته قه لای شوروی بهر بهر کانیان ده کرد و نم بهر بهر کانیه یان گه یانده کومدلی نه ته وه په کگرتوه کانیش. » (۲۵)

نم بز چورنه گه رایه کی راستیی تندا به دی ده کرت. هیزه کانی رزؤ ناوا کوردستانیان به نازه ریايجان حساب ده کرد و له کاتی کښه و باسی نیراندا ته نیا

ناوی نازەریایجان دەهاته گزوی. دیاره مەسەلە ی نازەریایجانیشیان بە دەستکردی سۆفیت دادەنا. « لە مانگی دیسامبری ۱۹۶۵ لە موسکو دوو کەس بە ناوی ناغای بایرنیز Byrnes و ناغای بیوین Bevin زۆریان هەول دا بە لکۆو کێشەو گرفتاری نازەریایجان لە چوار چێنۆی ریفۆرمینکی نوستانێ (ناوچەیی) ئێراندا چاره سەر بکەن. بەلام تینکۆشانی ئەوان لە لایەن ژۆزف ستالینەوه وەستینرا و بی نەتیجە بوو. چونکە ئەو لەم برۆایەدا بوو کە زۆر دژوارە ئێران وەک ولاتینکی یەک پارچە بێنیتەوه و بەر دەوام بیت » (۲۶)

لە راستیشدا نازەریایجان لەم کێشەو هەرایەدا بۆ گورد جینی ئەم مەسەلە مەشهوری کوردی گرتبۆوه کە دەلی: (....سپی بۆ باری لۆکە ی زەرەوه.) نازەریایجان لە یواری سیاسەتی دەرەکیدا تەمی خستبۆه سەر مەسەلە ی کورد و ئەگەر ئازانسێ هەندەران دەنگو باسینکیان لە بارە ی رۆژ ئاوا ی ئێران بلاؤ کرد بایەوه، بە ناوی نازەریایجان بلاؤ دەکرایەوه و بە دەگمەن ئەگەر ناوی کوردستان هاتبایە. لە ناووەش هەمیشە ژانە سەر و کێشە ی بۆ کۆماری کوردستان ساز دەکرد و تەنانهت لە وتو ویز لە گەل حکومەتی تارانیش خۆ ی بە دەراستی کوردستان دادەنا. هەر چەندە لە رۆژنامە ی کوردستان پتر لە پنیوست بە شاخ و بانێ برابەتی کورد و نازەریایجان هەلا دەگوترا و درۆشمی (بەر قەرار و پایەدار بی برابەتی کورد و ئا زەریایجان) لە قەلەمی هیندی لە نووسەرانی رۆژنامە ی کوردستان دەتکاوه، بەلام ناکۆکیەکە وا نەبوو کە بە درۆشمان چار بکری. « ناکۆکی نیوان هەر دو لا چەند لایەنکی هەبوو. سروشتی هەر دو حکومەت و حیزب جیاواز بوو لە یەکتری. حکومەتی نازەریایجان و فیرقە ی دیموکرات رەنگی کومونستی هەبوو، حکومەتی کوردستان و حیزبی دیموکرات رەنگی دیموکراتی و نەتەوهیی. نازەریەکان ئەیان وێست کوردستان بەشی بی لە وان. حکومەتی کوردستانیش ئەیویست ئەویش وەک ئەوان خۆد موختار بی و راستەو خۆ سەر بە حکومەتی ناوەندی بی. لەوانەش هەموی گرنگتر ناکۆکی ئەرزی بو لە سەر سنوری

دهسه‌لانی هەر دو حکومهت. کورد شارو ناوچه‌کانی ده‌وری گۆمی ورمی:
میانداو، ورمی، سه‌ماس، خوی، ماکوی به به‌شینکی سەر زه‌میتی کوردستان
دانه‌نا. به‌لام نازه‌ریه‌کان به پارچه‌یه‌ک نهرزی نازه‌ریابجانیان له قه‌لم ئەدا وناماده
ته‌بوون بخرینه سەر حکومهتی مه‌هاباد. » (۲۷)

تاشکرایه له بارو دۆخینکی ناوا تالۆز و له کۆمه‌لگایه‌کی ده‌ره‌به‌گی و عییل و
عه‌شیره‌تی دوا که‌وتوودا، سەر دهر کردن له گۆزه‌لۆکه‌ی سیاسه‌تی ملهور و زۆر
داران ره‌نگه زۆر هاسان نه‌بی. رینه‌رانی کۆماری کوردستان هه‌ولیان داوه که به
مانۆری سیاسی رینگا چاره‌یه‌ک بدۆزنه‌وه و بارنکی شه‌رعه‌تی و قانونی په‌سند
کراو بز وروتنه‌وه‌ی کوردستان وه‌ده‌ست بێتن. له نووسراوه و وتار و بز چوونی
رینه‌رانی ئەوسای حکومهتی کوردستان وا هه‌ست پنده‌کری که بز ده‌ریاز بوون له‌م
کۆژاوه‌یه سی‌ یوار و رینگا یان ره‌چاو کردوه.

یه‌گه‌م بروا به‌ خۆ بوون و پشت به‌ساق به‌ هیز و توانا فیداکاری و ئیراده‌ی
میلله‌تی کورد. به‌ داخه‌وه ده‌بی بلێین ئەوه‌ی ئەو دهم وه‌ک مه‌قوله‌(گۆته‌)ی
میلله‌تی کورد حیسابی له سەر ده‌کرا، بریتی بوو له ده‌ره‌به‌گ و سه‌رۆک
عه‌شیره‌ت و خاوه‌ن ملکی گه‌وره که هه‌موو هه‌ول و ته‌قه‌لایان بز گیرفان پرگردن
بوو و له کاتی پنیوست و ته‌نگانه‌شدا، سه‌ره‌رای سونیدی وه‌فاداری و ده‌ست به
قورئان دادانی سەر دهمی کۆمه‌له‌ی ژ.ک، پشتیان ده‌ بزوتنه‌وه کرد و ته‌نانه‌ت
به‌ره‌و خه‌یانه‌تیش هه‌نگاویان نا. بارو دۆخی ئەو دهمی کوردستان و دوا
که‌وتویی کۆمه‌لی کورده‌واری و نزمی پله‌ی کۆلتور و تینگه‌یشتنی خه‌لک
نه‌گه‌یشتبه‌و نه‌م راده‌یه که ده‌ره‌به‌گ و سه‌رۆک عه‌شایر پشتاو بکرن و له خه‌یات
و بریاره‌ندا پشت به‌ کۆمه‌لانی خه‌لک به‌ستری که دلسۆز و هیزی بنچینه‌یی
کۆماری کوردستان بوون. زه‌حه‌ت‌کێشانی گۆندی هینشتا هەر ژنر ده‌ستی ناغاو
ده‌ره‌به‌گ بوون و ده‌سه‌لانی هه‌یچیان نه‌بوو. زه‌حه‌ت‌کێشانی کورد بز جه‌به‌هی
شه‌ر ده‌چوون و به‌لام له به‌ر ده‌ستی فلان سه‌روک عه‌شیره‌ت و فلان ناغادا بوون

و چەك و موچه و لیباس و كهره‌سه‌ی پنیوست بز جه‌به‌ی شهر ده‌درا به تاغا و سه‌رژك عه‌شیره‌ت و نه‌وش به‌سه‌ر نۆكه‌رو باره‌ر پینكراوانی خزیدا دابه‌شی ده‌كرد. ده‌ر كه‌وت له‌ كاتی پنیوست و ته‌نگانه‌دا، تاقه‌ هیزی وه‌فادار به‌ كۆماری كوردستان هه‌ر هیزی شو‌رشگیزی بارزان به‌ سه‌رژكایه‌نی بارزانیی نهم‌ ماپه‌وه‌. ریه‌رانی كۆماری كوردستان نه‌پرژان لهم‌ رینگایه‌، واته‌ له‌ هیزی و توانای كۆمه‌لانی خه‌لك بز یردنه‌ پینشی سیاسه‌تی خویان به‌ ته‌واوی كه‌لك وه‌ر بگرن.

دووهم هیرا به‌ سیاسه‌تی نیو نه‌ته‌وه‌یی وه‌ك به‌بانه‌مه‌ی ئاتالانتیک و پروپاگانده‌ی دیموكراسی و مانی مرۆف و نازادی گه‌لان و شتی وا، كه‌ هه‌ر گیز بز به‌رژه‌وه‌ندی گه‌لانی ژیر ده‌ست و به‌شخوراو له‌ به‌یت و باو تی نه‌په‌ریوه‌.

لهم‌ بواره‌دا ریه‌رانی كۆماری كوردستان به‌ نووسین و له‌ ئاخاقتن و و تو وێژدا سیاسه‌تینکی روون و ژیرانه‌یان به‌ كار هیناوه‌. نه‌وان هه‌ر له‌ سه‌ره‌تاوه‌، واته‌ له‌ سه‌رده‌می كۆمه‌له‌ی ژ. نيكافه‌وه‌ سه‌رئیحی ده‌وله‌تانی گه‌وره‌ و بیرو رای گشتی جیهانیان یز مه‌سه‌له‌ی ره‌واي كورد راكیشاوه‌. لهم‌ بواره‌دا سیاسه‌ت و كرده‌وه‌ر شینوی به‌رئوه‌ یردنی كارو باری حكومه‌تیش له‌ گه‌ل هینه‌كه‌ی نازره‌یاجان فه‌رقی هه‌بوو. نووسه‌ر و سه‌رئیحده‌رانی بینگانه‌ كه‌ نه‌ر ده‌م هاتوونه‌ كوردستان پینشه‌وا قازی محمه‌مه‌دیان به‌ سه‌رژكینکی دیموكرات و نازادیه‌خواز ناو یردوه‌.

«... جزری حكومه‌ت له‌ كۆماری نازه‌ریاجان و كوردستان فه‌رقینکی زۆری هه‌بوو. حكومه‌تی ته‌وریز نیزامینکی ستالینی و پر له‌ مه‌ترسی بوو. له‌ كوردستان پزلیسی نه‌ینی و كادری فیز كراوی سۆفینی له‌ كاردا نه‌بوون. تیسلاخاتی نه‌رزی و شو‌رشی كۆمه‌لایه‌تیش باسی نه‌بوو.» (٢٨)

وه‌ك ده‌زانین پینشه‌وا به‌ر له‌ راگه‌باندنی كۆماری كوردستان ناره‌دوویه‌ته‌ كن كونسولی به‌ریتانیا و داواي كرده‌ كه‌ رینگای پینوه‌ندی و دیدار بگرتنه‌وه‌. « له‌ ناخری مانگی دیسامبر قازی نیختباری دا به‌ عه‌دله‌ره‌حمانی زه‌به‌یحی و عدلی ره‌حمانی كه‌ بچه‌ ته‌وریز و له‌ گه‌ل كونسولی به‌ریتانیا وتو وێژ بگهن و

هەل و مەرجێک پێک بێتێ که لە داها توودا کار بە دەسته بەرزەکانی بەریتانی و زلهیزه رژۆ ناواییهکانی دیکهش پێوهندی رسمی یان له گەل کوردستانی ئازادا هەبێ. له روانگهی نوێنه رانی قازی یهوه وه لأمی کونسولی بەریتانیا تاروون و جینگای هیوا و هومیند نه بوو. « (۲۹)

رێبه رانی کۆماری کوردستان له پێوهندی له گەل سیاسهتی نیو نه ته وه پێدا ههولیان داوه که وستی ره وای میلیهتی کورد، جیاو سر به خۆ له مهسه له ی نازه ریا جیان رابگه یه نن. « قازی به نوێنه ری ئه مریکای گوت : کورده کانی ئیزان به واتای واقعی وشه ی دیموکرات ده یانه وێ له ژنر چاوه دیزی ریزمیکهی فیدرال دا به رینه بچن. هه ر وه ک له ولاته یه کگرتوه کانی ئه مریکا دا هه به. نه گه ر حکومه تی ئه مریکا ناتوانی له ناواتی خه لکی کورد پشتیوانی بکات، لانی که دوژمنابه تیمان نه کات. « (۳۰)

ئارچیبالد رۆزولت وابهسته ی نزامی بالیوزی ئه مریکا له تاران که نه و ده چه ته کوردستان و چاری به پێشه وا قازی که وتوه ده نووسی : « ... کاتینکی له ده فته ری قازی محه مه د وه ژوور که وتم له پشت میزنگ له په نا نه خشه به کی گه وره ی کورده ستانی مه زن دانیشتیوو. قازی محه مه د پناوینکی کورته بالایی به ریز و گران و سه نگین، کۆتینکی ده بهر کراوی سر بازی له بهر دا بوو. پاش ته وه ی بزم روون کورده وه که ئیمه کین و مه عموره تمان چی به، کورته کاغه زینکی له سر میزی هه لگرت و قسه ناماده کراوه کانی به زمانی قارسی بز خویندینه وه. وشه کانی به ته واری روون و ئارام بوون. له تونی خویندنه وه دا به چاری پر له ره نج و موشه قه ته وه سه بیرنکی ئیمه ی ده کرد. له وه لأمی نه و دا گوتم : ولاته یه کگرتوه کانی ئه مریکا هه میشه لایه نگری ئازادی و مافی مرۆفی هه موو ئیسانان به. ئیمه هیوا دارین که رۆژنیک ته واری گه لانی جیهان به ناما جی خویان بگه ن. ئیمه هاتوینه کوردستان تا له وه زعی کورده کان بکۆلینه وه و راپورت به یه وه به ده وله تمان. هیوا دارین که وه زعی کورده کان باش بێت و کورده کان جزره سه ره

رۆینیک به چه‌شنه سه‌ره رۆینیکی دیکه نه گۆزنه‌وه... کاتی له گه‌رو گرتی ئینه له سه‌ر سنووی ده‌وله‌ته‌که‌ی خۆی ناگادار بوو، تینکچوو. هه‌روه‌ها کاتی که پینم گوت: له‌وه سه‌و سه‌ر ماوم که ده‌بینم باره‌گای نه‌و له پوشتیری شوهری دا‌پو‌ش‌راوه. نه‌وگوتی: کورده‌کان ناچارن یارمه‌تی له هه‌ر لایه‌ک بی وه‌ری بگرن. به‌لام ناچنه ژیر ده‌سه‌لاتی هه‌ج که‌سینکه‌وه. ئینه شکایه‌ت و سه‌کالانی خۆهان بۆ سی ده‌وله‌تی سه‌رکه‌وتوو له کونفرانسی پوتسدام نارد. به‌لام نینگلیز و نه‌مریکا گو‌ی‌یان نه‌دا به سه‌کالانی ئینه. نه‌و نامازه‌ی بۆ به‌یاننامه‌ی ناتلانتیک کرد و گوتی کورده‌کان هه‌موو هیوا دار بوون ولاته به‌گه‌رتوه‌کانی نه‌مریکا - پینشکه‌وتوترین میله‌تی جیهان - یارمه‌تیان پینکات تا به سه‌ر دوا که‌وتوویدا سه‌رکه‌ون. نه‌گه‌ر نه‌مریکا له چباتی ناردنی سی هه‌زارسه‌ریاز بۆ ئیزان سه‌د ماموستای بۆ نه‌م ولاته نارد بایه چی ده‌بوو؟ به‌لام نه‌مریکایه‌کان له جیاتنی یارمه‌تی به ئینه، یارمه‌تیان به دۆژمنانی ئینه، بۆ نمونه به تورکه‌کان کرد له رنگای دانی چه‌ک و قورخانه بۆ سه‌ر کرتکردنی ئینه. پاشان سه‌رکۆنه‌ی نینگلیزه‌کانی کرد و کرده‌وه‌ی نه‌وانی له ماوه‌ی ده‌یان سالی رابردوودا له باره‌ی سه‌ر کرتکردنی کورده‌کان باس کرد و به‌کاره ساتی هه‌لاسته‌ها کۆتایی پی هینا. له لایه‌کی تروه سه‌پاره‌ت به فه‌ره‌نسه‌بیه‌کان نه‌زه‌رنکی باشی هه‌بوو که یارمه‌تیان به کورده‌کانی سو‌ریا کرد بوو. « (۴۱).

به‌مجوره ده‌رده‌که‌وی پینشه‌وا قازی محه‌مه‌د و رینه‌رانی کۆماری کوردستان به‌بێچه‌واته‌ی بۆ چوونی هیندی نووسه‌رانی کورد و بینگانه وابه‌سته و پیره‌وی وشک و له‌قالب‌دراوی نوینه‌ر و نه‌فسه‌رانی شوهری و نازه‌ریایجانی نه‌بوون. به‌لام وه‌ک له‌به‌لگه‌و نووسراوه‌کاندا ده‌ر ده‌که‌وی له هه‌ج لایه‌کی تروه رووتاکیان شک نه‌ده‌برد.

سینیهم - گۆزینی که‌ش و هه‌وای دوا‌ی راگه‌بیاندنی (نیستیقلال و سه‌ریه‌خۆیی) به‌ره‌و وتو وێژ و هه‌ول‌دان بۆ وه‌ده‌ست هینانی خود موختاری و یا

هینمانهوه. له بواری سیاسی ودیپلوماسیدا، نهمه‌یان وه‌نه‌بی جینگا ره‌خنه‌بی. له بارو دؤخی سیاستی نیو ته‌وه‌یی سه‌باره‌ت به ئیران و چووته ده‌ری ئوردووی سوور له ئیران و تو وئزی شوهری و ئیران بز وه‌ده‌ست هینانی ته‌وتی شیمال، هه‌نگاونکی باه‌تانه‌و گونج‌ار بوو.

وه‌ک ده‌زانین چاک یا خه‌راب هیژنکی که شو ده‌م به پشتیوان و داشداری بزوتنه‌وی کورد ناسرا بوو، ته‌نیا شوهری بوو. نه‌ویش کاتینکی له مه‌یداندا بوو له گه‌ل کۆماری کوردستانیش له پنه‌ندی وراویژ کاری دا بوو، قه‌ول و بدلینه‌کانی خۆی ته‌ برده‌ سه‌رو له یاری که‌ره‌سه‌ی به‌رگه‌شه‌وه کۆماری کوردستانی بی‌ نیاز نه‌کرد. جا نیستا ده‌هات له ژیر گوشاری ئینگلیز و نه‌مریکا و به‌ گویره‌ی قه‌رار دادی سی قۆلی نیوان ئیران و شوهری و ئینگلیز له‌شکری خۆی له ئیران ده‌برده‌ ده‌ر. جگه‌ له‌وانه‌ش قه‌وامی فینله‌ زان و سیاسه‌قه‌داری سه‌رزک وه‌زیری ئیرانیش بز گه‌ردانی په‌یمانی نه‌وتی شیمال به‌ درز چاری لید‌اگر تبون و نیتر درۆشی نیتر ناسیونالیستی و لایه‌نگری له‌ مافی نه‌ته‌وانی ژیر ده‌ست و به‌ لینی یارمه‌تی به‌ بزوتنه‌وی کوردیش که‌وتبوه ژیر ته‌م و هژی خه‌یالیی وه‌ده‌سته‌هینانی نیعمت‌بازی ده‌ره‌ینانی نه‌وتی شیمال.

تاقه‌ هومیندینکی بی‌ هیوا که بز نازه‌ریایجان و کوردستان دوی چوونه‌ده‌ری ئوردووی سوور به‌ جیما بوو، شه‌وه‌ بوو که له‌ ماده‌ ۳ی رنک که‌وته‌نامه‌ی نیوان قه‌وامی سه‌رزک وه‌زیری ئیران و ساد‌چیکۆف بالیوزی شوهری له‌ تاراندا گوترا بوو: «له‌ به‌ر شه‌وه‌ی کیشه‌ی نازه‌ریایجان مه‌سه‌له‌به‌کی نیو خۆی ئیرانه‌ ری و شونینکی هینمانه‌ بز نیسلحات به‌ پینی قاتونه‌کانی نیستا و به‌ گیانی خیز خوازی به‌رانه‌ر خه‌لکی نازه‌ریایجان له‌ نیوان حکومت و خه‌لکی نازه‌ریایجان داده‌تری.»

جا له‌ بارو دؤخینکی ناوادا، هه‌نگاونان به‌ره‌و تو وئز و هه‌ولدان بۆ چاره‌ سه‌رکردنی هینمانه‌ کارنکی ژیر بیژی و ناسایی بوو. به‌ لأم شه‌وه‌ی لیره‌دا و له‌م

برگه‌بهدا سه‌رنجی ره‌خنه‌یی راده‌کینشی و له‌گه‌ل هه‌ل‌ونستی شورش‌گیری نایه‌ته‌وه ساره‌کردنه‌وه‌ی هه‌ست و هه‌ل‌چوتی شورش‌گیری و کزکردنی ووه‌ی پینشمه‌برگه‌و دانی ئینمتیاز له‌خه‌تی جه‌به‌دا به‌له‌شکری دوژمن و ده‌ست راگرتن له‌په‌لاماری سه‌رکه‌وتوانه و که‌لک وه‌ر نه‌گرتن له‌کزی و بی‌وره‌یی هیزی دوژمن و چاره‌روانی ده‌سته‌وستانی به‌هیوای نه‌جامی وتو ویزنکی بی‌سه‌ر نه‌جام.

له‌یاسای خه‌باتی شورش‌گیریدا هه‌نگاو نان بزو وتو ویز له‌گه‌ل دوژمن به‌مانای ده‌ست راگرتن له‌لیدان و فرسه‌ت له‌ده‌ست دان نیه‌مادام که‌وتو ویز نه‌گه‌بوته‌ته نه‌جام و رینک که‌وتن نی‌مزا نه‌کراوه‌هیزی شورش‌گیر هه‌ق نیه‌ده‌ست رابگری و فرسه‌ت له‌ده‌ست بدات. به‌داخه‌وه له‌کوردستان نه‌م ره‌وته‌به‌ریوه‌نه‌برأ.

هه‌ر چوینیک بی‌له‌شکری شوره‌وی له‌مانگی مای ۱۹۴۶ ئیزانی به‌جی هینشت. حکومه‌تی کوردستان و نازه‌ریابجان هه‌ستیان کرد که‌دوای چوونه‌دوه‌ی له‌شکری شوره‌وی له‌ئیزان مه‌ترسی هه‌ره‌شه‌یان لینه‌کا. یز به‌رگری له‌م هه‌ره‌شه‌یه له‌مانگی نه‌پرلی ۱۹۴۶ نه‌م په‌یمان‌ه‌ی خواره‌وه له‌لایه‌ن ده‌سته‌ی نوین‌هرانی کوماری کوردستان و حکومه‌تی نازه‌ریابجان واژو کرا. نه‌مه‌ش ده‌قی په‌یمان‌ه‌که‌به :

« بزو قایم و محکم کردنی دوستانه‌تی که‌له‌به‌ینی نازه‌ریابجان و ملتی کوردستان دا بوه‌بو پایداری و صمیمیت و دوستانه‌تی زیاتر له‌به‌ینی نه‌م دو میله‌ته‌دا نه‌و قه‌رازانه‌ی خواره‌وه‌یان قبول کرد و هه‌ر دوکیان له‌وه‌دوا له‌گه‌ل ژبانی خویان تطبیقی ده‌که‌ن.

۱ - له‌و جینگایانه‌ی پیوست بزنان هه‌ر دو حکومه‌تی میلی نوین‌هر ده‌گۆرنه‌وه.

۲ - له‌نازه‌ریابجاندا نه‌و جینگایانه‌ی که‌دانیشتوانی کورد بن‌کاری ئیداراتی ده‌وله‌تی به‌کوردان ده‌بی. وه‌هه‌ر وه‌ها له‌کوردستانیش له‌و جینگایانه‌ی که‌به‌شی زوری دانیشتوانی نازه‌ریابجانی بن له‌طرف مأمورانی حکومه‌تی میلی نازه‌ریابجان‌ه‌و اداره‌ده‌کری.

۳- بو حل بونی موضوع اقتصادی له بهینی هر دوگ میلهتان کومیسسیونیکی تیکهلاو داده‌مەزری و قراری نو کومیسسیونه به کوششی سه‌رانی نو دو حکومه‌ته اجرا ده‌کری

۴- له کاتی بیروست دا له بهینی حکومه‌تی نازەریایجان و کوردستان هار کاری پشمه‌رگه‌بی ده‌کری و ده‌بی نه‌وی لازم بی بو کومه‌گی به‌کتری نه‌نجام بدری

۵- هر کاتیک بیروست بی له گەل حکومه‌تی تاران قسه بکری ده‌بی موافقی نظری حکومه‌تی میلی نازەریایجان و حکومه‌تی میلی کوردستان بی

۶- حکومه‌تی میلی نازەریایجان بو نو کوردانه‌ی له خاکی نازەریایجاندا ده‌ژین تا نو نه‌ندازه‌ی که بتوانی بو پیشکه‌وتنی زمان و ترقی پیدانی فەرهنگی میلی وان هەول ده‌دا. هه‌روه‌ها حکومه‌تی میلی کوردیش بو نو نازەریایجانیه‌ی که له خاکی کوردستاندا ده‌ژین بو پیشکه‌وتنی زمان و ترقی پیدانی فەرهنگی میلی وان نو نه‌ندازه‌ی که بتوانی هەول بدا.

۷- هر کهس بو تیکدانی دوستایه‌تی تاریخی نه‌ته‌وی نازەریایجان و کورد له بهین بردنی برایه‌تی و دیموکراسی میلی و یا لکه دار کردنی به‌که‌یه‌تی وان هەول بدا هر دو لا به به‌ک ده‌ست نو مرتکبانه به جزای خویان ده‌گه‌یین.

له لایەن حکومه‌تی میلی کوردستانه‌وه نەم که‌سانه به‌شدار پوون: ره‌ئەبسی حکومه‌تی میلی کوردستان جنابی ناغای قاضی محمد، ناغای سید عبدالله گیلانی عضوی کومیتە‌یە‌مرکزی حزبی دیموکراتی کوردستان، ناغای عمرخانی شه‌رفی‌عضوی کومیتە‌یە‌مرکزی حزبی دیموکراتی کوردستان و ره‌ئەبسی عیلی شکاک، ناغای محمد حسینی سیف قاضی وزیری هیزی به‌رگری حزبی دیموکراتی کوردستان، ناغای رشید بگ جهانگیری عضوی کومیتە‌یە‌مرکزی حزبی دیموکراتی کوردستان و ره‌ئەبسی عیلی هەرکی، ناغای زیرو بگی بهادری عضو کومیتە‌یە‌مرکزی حزبی دیموکراتی کوردستان و نوته‌ری کوردی شنو ناغای قاضی محمد خضری.

له لایەن حکومەتی میلی نازەریایجانەوه :«رئییسی مەجلیسی ملی نازەریایجان ناغای حاجی میرزا علی شیبستری، سەرۆک وەزیری حکومەتی میلی نازەریایجان جناب ناغای سید جعفر پیشەوه‌ری، معاون صدر فرقهی دیموکراتی نازەریایجان ناغای پادگان، وزیری داخەلی نازەریایجان دوکتر سلام الله جاوید، وزیر فرهنگ نازەریایجان محمد بیرا (۳۲)

بەستنی ئەم پەیمانە لە نیوان دوو حکومەتی میلی کوردستان و نازەریایجان حکومەتی ئێزانی تووشی دلە کوتە و توره‌یی کرد. لە تاران وایان لینگ دە‌دایەوه که کوردستان و نازەریایجان وە ک دوو دە‌ولەتی جیاواژ پینکەوه پەیمانان گزیند‌اوه. جگه له بز چرونی تاران سەرنج راکینش ئەوه‌به که له کوردستان دە‌قی ئەم پەیمانە به پیشوازیه‌کی گه‌رمه‌وه له وژ‌نامه‌ی کوردستاندا بلا‌و کرایه‌وه و چەند وتاری له سەر نووسران. بەلام له نازەریایجان له هیچ بلا‌و کراوه‌یه‌کی رەسمیدا بلا‌و نە‌کرایه‌وه. له کتیبینکدا به ناری (۱۲ ی شەه‌رپور) که به بۆنه‌ی یه‌که‌مین سال ئیهور سورانی فیرقه‌ی دیموکراتی نازەریایجان له لایەن لقی ناوه‌ندی تەبلیغاتی فیرقه‌دا بلا‌و کراوه‌تەرە تەواوی روو داوه‌کانی سال و وتار و بریاره‌کانی فیرقه و وتوو وێژی تاران و نازەریایجانی بلا‌و کرد‌ۆته‌وه ئەوه‌ی باسی نە‌کراوه پەیمانی نیوان کۆماری کوردستان و حکومەتی نازەریایجانە.

هەر ئەمه‌ خۆی نیشانە‌ی ئەوه بوو که پەیمانە‌که تەنیا له سەر کاغەز ئیمزا کرا بوو بی ئەوه‌ی بتوانی هینزکی کرده‌وه‌یی بێت بز چاره سەر کردنی نا‌کۆکیه‌کانی سنوری کوردستان و نازەریایجان. هەر بۆ‌هه‌ش داوی گزینداتی پەیمانی ناو براویش له چەند شاری وە‌ک ورمی و سەلماس و میانداو و ناوچه‌ی ما‌کۆش نا‌کۆکی گه‌بشته راده‌ی پینکدادانیش و به تەواوی چاره سەر نە‌گرا. حکومەتی ئێزان زۆر وە‌ستاپانه لەم نا‌کۆکیه‌ی نیوان نازەریایجان و کوردستان که‌لکی وەر گرت و داوی له حکومەتی میلی نازەریایجان کرد که دە‌سته‌یه‌کی نو‌نە‌راهه‌تی بز وتو وێژی بنیژته تاران. بز روون بو‌ونه‌وه‌ی پتری ره‌وتی وتو وێژی حکومەتی تاران و

نازەریایجان باشتره کەلک لە نووسراوه وەسمیەکانی حکومەتی ملیی نازەریایجان وەر یگرین. بەیاننامەی فیرقەیی دیموکراتی نازەریایجان لە بارەی وتو ویزی نوینەرانی نازەریایجان لە گەڵ حکومەتی تاران: « لە سەر داوێتی سەرەگ وەزیری نێزان ناغای قەوام السلطنە ۱۳۲۵/۱/۲۸ هەبێتێک بە سەرۆکایەتی سەرۆک وەزیری حکومەتی ملیی ناغای پیشەوهری بز چاری هینانەیی هەسەلەیی نازەریایجان و پیشگری لە رژی خونی برا چوێ تاران. ئەم هەبێتە لە گەڵ بەر پرسیانی حکومەتی تاران وتو ویزی دەست پینکرد و دەبواپە رێک کەوتننامەیی نامادە کراو دواي پەسند کردنی مەجلیسی ملیی نازەریایجان و ناغای قەوام السلطنە وەسمیەت پەیدا بکات. رژی دووشەمز ۱۳۲۵/۲/۸ وتو وژی دەست پینکرا. رژی دواي هەبێتە نوینەرایی حکومەتی تاران راگەباندنی دەولەتی یە نیمە نیشاندا کە ۱۲۳۵/۲/۱ نامادە کرا بوو.*

هەبێتە نوینەرایی نازەریایجان لە بەرانبەر ئەم راگەباندنەدا پینشیار و بیرو رای خۆی لە ۳۳ مادەدا تەسلیسی هەبێتە نوینەرانی دەولەتی تاران دەکات کە لەو کەسانە پینکەتیبوو: ناغایان صادق صادق (مستشار الدوله) فەر مانفەرمانیان. نیپە کجیان، لەتکەرانی، سپەر(مورخ الدوله و موزەفەر فیروز.

نوینەرانی نازەریایجان بریتی بوون لە : ناغایان پیشەوهری، صادق پادگان، دوکتور جەهانشاهلو، فەریدون نیبراهیمی، صادق دیلمقانی و هەر وەها ناغای محەمد حوسینخان قازی نوینەری کوردستانی نازەریایجان.»

وێک گوترا پینشیاری هەبێتە نوینەرایی نازەریایجان لە ۳۳ مادە پینکەتوو. بەلام من لێرەدا تەنیا ئەو ماددانە باس دەکەم کە بە راستی یا بە

* - راگەباندنی دەولەتی قەوام لە ۷ مادەدا یەگ وشەیی باسی گورد و بزوتنەوێ کوردستان تیندا نییە. بە پینستی ئە زانرا لێرە بیهینمەو. بڕوانە بلاو کەرەوێ (۱۲ ی شەرپور تاربخچە نەهت دیمکراتیک آزرایجان)

هذه لکھوت و سوتقه وشهی « گوردستانی نازرہایجان » ی تیدا ہاتره و له دیرتژ دادرہ کھی تر دست ده پارنیم. جاری له سهره تاوه گوتراوه : « بزوتنه وه بیدک که له ۱۲ ی شهریور پینکھاتوه، وه ک بزوتنه وه بیدکی پیشکھوتوو، دینوکرات و دسته بهری نازادی و سر به خیزی و ته واویه تی نه رزی نیران ده ناسری

مادهی ۲ - نازرہایجان که نوشتانه کانی ۳ و ۴ ی پیشو ولاتی خه مسه ده گرتنه وه. سر زه مینیکه دیاری و به شکلی خود موختاری به شینکی ولاتی نیرانه و ناوه نده کھی شاری ته ورزوه. (تبصره) : ناوه ندی گوردستانی نازرہایجان شاری مه هاباده.

مادهی ۱۰ - له نیداره ده ولته تیه کانی نازرہایجان و هه بیته میلی بیدکان نوسراوه به زمانی نازرہایجانی و له گوردستانی نازرہایجان به زمانی کوردی ده بن. به لام زمانی فارسی وه ک زمانی رسمی ده ولته تی نیران له نوسراوه کانی نیو ده ولته تی ناوه ندی له گهل نازرہایجان و گوردستانی نازرہایجان ته ی ناکا.

مادهی ۱۱ - خوندن له قوتابخانه سهره تاییه کانی نازرہایجان، به زمانی نازرہایجانی و له گوردستانی نازرہایجان به زمانی کوردی، له مه دره سهی بهرز و نیوچی به هر تک زمانی نازرہایجانی و فارسی و کوردی و فارسی ده بن.

مادهی ۱۳ - ملکی خالیسه (ده ولته تی) و زوی دوژمنانی نازادی و مه شروته و سامانی نه وان که به سر وه رزیزانی نازرہایجان و گوردستانی نازرہایجاندا، دابه شکراوه، به رسمی ده ناسری و نادرته وه.

مادهی ۱۷ - ماف ده دری به نازرہایجان و کوردستان که به گوزره ی هه شیمه تی خزیان که سی به کی هه شیمه تی نیرانه نوینتر بز پارلمان هه لیزرن.

مادهی ۲۰ - له مالیاتی نازرہایجان و کوردستان ۲۵٪ ده دری به ده ولته. به لام نم سال له بهرته وه ی خه لکی نازرہایجان و کوردستان بز وه دست هیناتی

نازادی و دیموکراسی توشی خهرجی زیادی بوون، له دانی مالیات تهرخان ده‌کرن.

ماده‌ی ۲۳ - هه‌بته‌تی میلی نازه‌ریایجان و کوردستان پنیوسته نیسلاحتی فه‌ره‌هنگی و له‌ش ساخی و کشت و گالی به نازادی نه‌نجام بدهن.

ماده‌ی ۲۴ - سامانی سروشتی و کانگای نازه‌ریایجان و کوردستان ته‌نیا بز پینداویستی ئه‌وانه و به‌رنوه بردنی کارخانه‌کانی ئه‌م نارچانه له ئه‌ستزی خویانه،

ماده‌ی ۲۵ - له کاتی پنیوست چاره‌دیری به سهر کارخانه‌کانی تابه‌تی و شه‌خسی له نازه‌ریایجان و کوردستان له نه‌ستوی هه‌بته‌تی میلی و حکومه‌تی میلی نازه‌ریایجان و کوردستان ده‌بی.

ماده‌ی ۲۶ - بلاؤ کردنه‌وی ته‌واوی چا‌په مه‌نی له نازه‌ریایجان و کوردستان له لایهن هه‌بته‌تی میلی به‌ره‌په‌سند ده‌کری. تیاتر و سینه‌ما و رادیو به زمانی نازه‌ریایجانی و کوردی به رنوه ده‌چن.

ماده‌ی ۲۷ - ته‌واوی بانگی کشت و گال و پشه‌سازی (میلی و ده‌وله‌تی) له نازه‌ریایجان و کوردستان له لایهن هه‌بته‌تی میلی به‌ره‌په‌سند ده‌چن.

ماده‌ی ۲۸ - ته‌واوی داها‌تی باج و مالیات ده‌دری به خه‌زینه‌داری ناوچه‌یی نازه‌ریایجان و کوردستان و راسته‌و خز بز کاری پنیوست خه‌رج ده‌کری.

ماده‌ی ۳ - ده‌وله‌تی ناوه‌ندی به‌لین ده‌دا که ئه‌م نارچانه‌ی نوستانی ۳ و ۴ و ولاتی خه‌مه‌سه وه‌ک (تکاب و سه‌قز و سه‌رده‌شت که به ده‌ست دوژمنا‌نی نازادیه‌وه‌ن چولیان ده‌کا و ده‌باندا‌ته‌وه به نازه‌ریایجان و کوردستان. »

دیاره هه‌بته‌تی ده‌وله‌تی ناوه‌ندی له گه‌ل ئه‌م پینشباره موافه‌قه‌ت نا‌کا و پینشبارنکی تازه له پینج ماده‌دا ده‌دا به هه‌بته‌تی نازه‌ریایجان که به‌ک وشه یاسی کوردستانی تیندا نیه.

ته‌مجاره هه‌بته‌تی نازه‌ریایجان پینشباری پینشووی ده‌سکاری ده‌کا و پینشبارنکی تازه له ۱۲ ماده‌دا پینشکیش به هه‌بته‌تی ده‌وله‌ت ده‌کا وشه‌ی

کوردستان له ههمووی لا دهچی و تنیا له مادهی ۱۲ دا گوتراوه :

« ۱۲ - ماده کانی نهم قه رار داده کوردستانی تازه ریا بجانیش ده گرنته وه . »

دوای وتو وئو و گزرنی پښتیار له لایهن پشه وه ری و قه وام السلطنه بریار دده ن که لایحه بکی تازه به به شداری موزه قهر فهروز معاونی سیاسی قه وام ناماده بگری و بیته به ردی بناخی رنک که وتی تازه ریا بجان و تاران. لایحه ی نار برار له ۱۶ ماده دا ناماده ده کری و وژی ۱۹/۲/۱۳۲۵ ده دری به نوینرانی تازه ریا بجان. له ده قی لایحه ی تازه ی ده ولت دا به هیچ جور باسی کوردستان نه گراوه. له ماده ی ۱۵ دا گوتراوه: « تازه ریا بجان نوستانگه لی ۳ و ۴ و ولاتی خه مسه ده گرنته وه.

له ماده ی ۱۴ دا گوتراوه: « به گزری ماده ی ۱۵ ی نهم موافقه تتامه به نه ر که مایه تیانه ی له تازه ریا بجان داده نیشن وه ک : کورده کان، نه رمه نیه کان، ناسوره کان، له قوتابخانه ی سه رده تایی تا پۆلی پښجهمی سه رده تایی به زمانی دایکیان ده خونن. » (۳۳)

به جوانی ده بینین که مه سه له ی کوردستان و بزوتنه وه که ی له نیو وتو وئو و له ژیر ته می سیاسه تی شو قنیستی حکومتی تاران و تازه ریا بجاندا بزده بی و حکومتی میلی کوردستانیش به هیوای نه نجامی نهم وتو وئو سه رده نیته وه. دوای سه رنه که وتی نهم وتو وئو نوینه ری کوماری کوردستان حه مه حوسینخانی سه فی قازی له ۲۶/۲/۱۳۲۵ ده گرنته وه بز مه هاباد و له مینینگینکی گه وری چه ماوه ریدا راپورتی سه فه رو وتووئو به خه لک راده گه به نی.*

دوای گه رانه وه ی نوینه ری کوماری کوردستان هه ر چه تنده روون بوو که نه گه ر حکومتی تاران و تازه ریا بجان له سه ر هیندی خال رنکیش بکه ون، مافی کورد

* بروانه : نوشیروان مسته فا نه مین ، حکومتی کورده ستان .

مه‌سه‌له‌ی کۆماری کوردستان به ژێر لیچه‌وه ده‌کری و له‌م به‌ینه‌دا شونینگ بۆ کوردستان له‌ به‌رچاو ناگیرێ، دیسان رینه‌راتی کۆماری کوردستان بۆ پالۆو په‌ستۆ دانی ئێران و فشار بۆ له‌شکری تاران له‌ جبهه‌یه‌ی سه‌قز هه‌یج هه‌نگاونکی ناویشت. هه‌ر چهنده‌ له‌و کاتهدا بارو دزخی جبهه‌ له‌ به‌رژه‌وه‌ندی هه‌یزی کوردستان دا بوو نه‌رته‌شی ئێران له‌ ترس و به‌ی وره‌بیدا ده‌ژیا. ته‌م راستیه‌ش له‌ فه‌رمایشانی پێشه‌وادا به‌ جوانی دیاره‌ که‌ گه‌لی کورد به‌ هه‌موو تاqm و تووژی کۆمه‌له‌وه‌ ناماده‌ی فیدا کاری بوون. پێشه‌وا له‌ مینتینگێ رۆژی ۱۳۲۵/۲/۲۱ - ۱۹۶۶/۵/۳ که‌ هه‌موو سه‌ر کرده‌و سه‌رزک عه‌شایرو گه‌وره‌ پیاوانی کوردستان و جهماره‌ری خه‌لک به‌شداریان کرد بوو، گوته‌ی : « برا خۆشه‌ویسته‌کانم . مه‌علومه‌ ته‌سدیقی ده‌فه‌رمون که‌ ده‌گه‌له‌ نه‌و هه‌موو ئیختیلاف و دو به‌ره‌کی که‌ ده‌نیو کورداندا هه‌بوو که‌ نیوان ناخۆشی رای لینه‌اتبوو ته‌نسیری ده‌ خانه‌وادانیشدا کرد بوو و نیوانی برابانیش تیکچو بوو و هه‌تا باب و کوریش پینکه‌وه‌ به‌ک نه‌بوون. پێشه‌رفتی کارو دانانی ته‌شکیلات چه‌ند موشکیل بوو وه‌لی چونکو له‌ مه‌ردان کار حاسیه‌ نابن و میز به‌ سه‌ره‌هه‌رجوره‌ چه‌وت و چه‌له‌مه‌یه‌کدا فایق ده‌بی به‌ هه‌زی ره‌نج و زه‌حه‌مت و سه‌ه‌ول دانی چه‌ند که‌سی ساحیب ئیمان و راست ته‌شکیلاتیش سازکرا و نه‌زم و ته‌رتیباتیش ده‌ نیو مه‌مله‌که‌ت دا به‌رقه‌رار کراو ده‌ موده‌تینکی که‌م دا ئیختیلاقات و نا ته‌باییش دوابی پندرا. تو خودا که‌ی چ شاهیدو ده‌لیلینک له‌ وه‌ی گه‌وره‌ تر، هه‌ر نه‌وه‌نده‌ی که‌ خه‌به‌ری خه‌ته‌رنیک له‌ جبهه‌یه‌ی سه‌قز و سه‌ر ده‌شتی و ته‌جاووزی دوژمن به‌ خاکی کوردستانی ئازاد به‌ کوردان گه‌یشت، هه‌موو پینکه‌وه‌ له‌ دوووترین توقات کوردان خزیان گه‌بانده‌ حدودی و هه‌رگه‌ له‌ ته‌ره‌ف حکومه‌تی میلی کوردستانه‌وه‌ ئیجازه‌یان با وه‌ک شیزی ژیان ده‌به‌ک سه‌عات دا ته‌واوی دوژمنیان وه‌جیر وه‌جیر ده‌کرد و تا شاری کرماشانیش وه‌ک هه‌ژدیه‌ای ده‌مان هه‌ر چی هاتبا پێشیان هه‌لیان ده‌لوشی.»

وتاری پێشه‌وا کورت کراوه‌ته‌وه‌. (۳۴)

بۇ چوۋنى پىنشىۋا سەبارەت بە فىداكارى و نازايەتى كوردان زۆر راست بوو. شەرى قاراۋا كە ھىزى . ۶. . كەسى بە تۇپخانەۋە تىنك شكاند ۲۱ كەسىان لى كوزرا و . ۴ كەسىان لى بە دىل گىرا، بە جوانى بى و رەبى ئەرەشى ئىزان و قارەمانەتى بارزانى و پىنشىمەرگەگانى دىموكراتى بە دنيا نىشاندا. « دۋاى شەرى قاراۋا كە ھىزى كوردەگان ستونىكى ئەرەشى ئىزانى بە چارنىك تەرت و تونا كرد، ئىعتىبارو ناۋى حىزى دىموكرات گزنگى تايىبەتى ۋە دەست ھىنا. ئەمبارە رىنەرانى سىياسى كورد توانيان زۆرەبى عەشیرەتەكان لە گەل خۇ بكنە بەك و تەشۋىقىان بكنە كە بۇ لای خوارو پىنشىرەۋى نىزامى دەست پى بكنە، بەلكوۋ بتوانن كرماشانىش ئازاد بكنە بىلكىنن بە كۆمارەۋە. لە بىستى مانگى ماى دەستەبەكى دىكەى ئەرەشى ئىزان بە فەرماندەبى سەروان خسرەۋى كە كوردىكى سنەبى بوو، لە دەرەۋى سەقز ئۇردوۋ بەزى كرد بوو، لە نەكاۋ كەۋتە بەر پەلامارى بارزانىان، سەروان خسرەۋى و چەند سەر باز گوژران و ئەرەشى ئىزان لەم ناۋچەبە بە جارى خزى دۇراند و ۋرەبى بەردا.» (۳۵)

لە ھەل و مەرجىكى ئارادا كە بە قەۋلى مەھدى نىبا ئەرەشى ئىزان ۋرەبى بەردا بوو، دەستى تە دەكردەۋە، رىنەرانى كۆمارى كوردستان تەك ھەر لەم دەرەتە بە لىدانى دوژمن كەلكيان ۋەر نەگرت، بە لكوۋ بە ھىۋاى ۋتو ۋىزى تاران دەستيان راگرت و لەۋەش خەرابتر رىنگابان دا بە ئەرەشى بەزىۋى ئىزان كە چەك و ئازوقە بىنرى بۇ پادگانەگانى بانەۋ سەر دەشت و خزى پەرداخ بكا. دەستەبى نوننەرايەتى كوردستان سەر ھەنگ عىزەت عەبدولھەزىز و سەرگورد براپى سەلأخ و سەرۋكى ستادى ھىزى كوردستان جەعفەرى كەرىمى موافقەتبان كرد كە ھىزى پىنشىمەرگەبى كوردستان چوار گىلز مېتر لە سەقزو ۳ گىلز مېتر لە جادەبى سەر دەشت بىكشېتەۋە. لە سەر ئەۋەش رىنك كەۋتن كە نوننەرىكى دايمى كوردستان لە سەقز بېئىتەۋە و بە سەر شەر ۋەستانندا چاۋە دىزى بكا.

دىارە سەبارەت بە پىۋەندى و شەر ۋەستاندن و كشانەۋە رىگەدان بە ئەرەشى

تیران له نیوان رنبران و فرمانده کانی هیزی کوردستاندا بدهک دهنگی نه بوه. نهگه به قهولی جدهغفیری مههدی تیا « نوننه رانی کوردستان به وادهو به لئینی فرمانده کانی ئه رتهشی تیران له باره ی خود موختاریه وه دلخوش بوون » فرمانده ی هیزی بزکان و مهنتیقهی سرا، ژه نرال همه رهشید خان باشتر له فیل و تهله کهی عجه م گه بشته و له م باره وه نم نامه ی خواره وه ی بز پیشه و ا قازی مهده نووسیه .: « بز جهزرتی پیشه وای به رزی جمهوریه تی کوردستان

موضوع / حیلهی دوژمن و عدم موافقه مان بو انسحابی هیزه کافمان

۱ - گزارشاتی رژی ۲۵/۳/۵ / مفصلا عرض وزارتتی حدری هیز کرده، به نو سراوه ی ژماره ۳۳۸ - ۲۵/۳/۵ به لام له بهر نه وه ی که ناغای که ریمی نه گه رته وه بو خدمتتان و نتیجه ی مذاکراتی خویانت به عرض نه گه بنه، مجبور مام که منیش نظریه ی حتمی خومتان عرض بکهم. هیچ امید ناگری که دوژمن له م طلبه ی دا مقصدیکی راستی دوستایه تی و ریک که وتنی بیی له غیر از وقت و فرصت ضایع کردنی نیمه نه بی. اگر دوژمن بهانه ی تأمین زه خیره و وسیله ی معیشتی هیزی بانه و میره دی و سه قزه تی، تأمینتان ده که م له هه مو جهتیکه وه وسیله ی معیشتیان ته واره. نه توان هه تا مه بیکی زور به رقاهیت به دخائری حاضران اداره بکهن. واگر هه ر مطلبه بیش بهانه یه که سیطره تی هیزی ایمه له سر منطقه ی نفوزی خویان دور له نه وه، بصوره تی قطعی امکانات نابی که یک بست بکشینه وه دواوه. نه و جیگایانه بان بو چول بکهن به قوه تی سیلاح لیمان وه گرتون. به لام اگر ده وله تی عجه م مطلبی آشتی و ریک که وتنه من ضامنم که هه تا نه ایه تی مذاکره تقدم و تجاوزات له طرف هیزی دیموکرا ته وه واقع نه بی.

جا به و مناسبه وه به واجیم زانی که نظریه ی اداری و عسکری خومتان عرض بکهم. گه رانه وه مان بو پاشه وه زور مشکله. ایتر ایجابی متوقفی امرتانه.

فرمانده ی هیزی بوکان و منطقه ی سرا. « ۳۶

پیشه‌وا له وه لآمی نامی همه ره شید خانیدا نامازه بز « ئەوضاعی به‌یتە لیلەلی دەکاو دەنوو سی:» ئەمە مه‌جیورین له رنی صلوحه وه تا هومکین بی نا توانین به رنی دیگه‌دا بزین.»

رۆشتن به رنی صلوح داو گه‌بشتن به ناوات لهم رینگاپه‌وه، وه‌ک پێشه‌وا نامازه‌ی بز ده‌کات وه نه‌بی جینگای ره‌خه‌ بی. به‌لام به‌و مه‌رجه‌ی که دوژمنیش ئەم رینگاپه‌ بگرێته به‌ر. چه‌رتی کاره‌که له وه‌دا به‌و که رینه‌رانی کۆماری کوردستان به‌ک لایه‌نه‌ خزیان به‌ خه‌یالی ناشی و وتو وێژه‌وه‌ خه‌ریک کردوه. وتو وێژی حکومه‌تی تاران و نازربایجان کوردستانیان به‌ ته‌واوی پشتاو کردوه و به‌ قه‌ولی نوشیروان مسته‌فا : (کوردستان خراوه‌ته‌ سه‌به‌ته‌ی نازربایجانه‌وه.) رینه‌رانی کۆماری کوردستان سه‌ره‌رای زیده‌ی هێژ به‌ سه‌ردوژمندا و هه‌لکه‌وتی له‌بارتر له‌ جه‌به‌دا، بز راگرتنی شه‌رو کشانه‌وه‌ به‌ قازانجی هێژی دوژمن له‌ دوژمن به‌ تالوکه‌ تر بوون.

چونی حاجی باهه‌ شیخ، سه‌روکی حکومه‌تی میلی کوردستان بز وتو وێژ له‌ گه‌ل ئەفسه‌رنکی ئێرانی بز جیا کردنه‌وه‌ی هێزه‌کان، بێجگه‌ له‌ هینانه‌ خواری پرستیژ و نفوزی کۆماری کوردستان، مانایه‌کی تری نه‌ به‌خشیوه. له‌وه‌ش قه‌باحه‌تتر چونی پێشه‌وا سه‌ر کۆماری کوردستان به‌وه، بز دانیشتن له‌ گه‌ل فه‌رمانده‌ی له‌شکری ئێران له‌ جه‌به‌ که له‌ گه‌ل هێچ هه‌نگاوێکی دیپلوماسی و سیاسیدا نایه‌ته‌وه. خۆ ئەفسه‌ری لینه‌اتووی کورد که‌م نه‌ بوون که‌ بچن له‌ گه‌ل ره‌زه‌ه‌ارا دا‌ب‌ن‌یش‌ن و وتو وێژ بکه‌ن.

ره‌نگه‌ خۆینه‌ری به‌ریز بێژی تاکری به‌ چاری ئیستا سه‌بری روو داوه‌کانی پێش ۵ سال بکه‌ی و هه‌ل‌ئوستی ئەو ده‌می رینه‌رانی کۆماری کوردستان به‌یه‌ به‌ر نه‌شته‌ری ره‌خه‌. به‌لام با خۆینه‌ری به‌ ریز پشوی له‌ سه‌ر خۆ بی و بشزانی که‌ نووسینه‌که‌ی من « پێدا چونه‌وه‌یه‌». لام وایه‌ خه‌یاتی نه‌ته‌وه‌ی کورد دوایی نه‌هاتوه‌ و چ قه‌یدیش نیه‌ نه‌گه‌ر بیرو رای جیاواز و ره‌خه‌ گرانه‌ش به‌ مه‌به‌ستی

دهرس وهر گرتن و نهمون ودهستهینان بینه سر لاپه‌ری کاغذزو بلاوش
 بکرنه‌وه. نه‌وه هیچ له گرتگی مه‌سه‌له‌که کم ناکاته‌وه. یه‌ک له کم و کوری
 میژووی بزوتنه‌وهی خویناوی و دوور ودریژی کورد نه‌وه‌یه که دوا‌ی شکان و
 نسکو و سر نه‌که‌وتن، قهت نه‌بوه هزه‌کان شیبکرنه‌وه و کم و کوریه‌کان ده‌ست
 نیشان بکرنن و به راشکاری ره‌خنه له ناته‌واوبه‌کانی بگیری و بیته چه‌کینکی
 مش و مالکراو به ده‌ست تینکوشه‌رانی دوا رژی رو‌دای سر نه‌که‌وتوو. به
 داخوه بز کورد واهاته‌وه، دهرس له به‌سه‌رهاتی رابردو وهر ناگری و ههر به‌م
 رنگابه‌دا ده‌رواته‌وه که پیشتر تیندا سر نه‌که‌وتوو. با روونتر باسی بکه‌مین:
 پینشه‌وا‌ی کورد، سر کوماری یه‌که‌مین ده‌ولت و ده‌سه‌لانی نه‌ته‌وه‌یی
 کوردستان، ری داده‌گری ده‌چی له گه‌ل کونه قازاخینکی نه‌رت‌ه‌شی وره دابه‌زیوی
 دوژمن داده‌نیشی و وتو ویز ده‌کا. خو نه‌وه قه‌ی ناکا که فه‌رمانی شهر ونستان
 بدات و له رنگای وتو ویزه‌وه بخوازی مه‌سه‌له‌ی کورد چاره سر بکا. به‌لام زور
 که‌سری شاته که سر کوماری ولت و پینشه‌وا‌ی نه‌ته‌وه‌یه‌ک و بزوتنه‌وه‌یه‌ک بچی
 له گه‌ل نه‌فسه‌رینکی نه‌رت‌ه‌شی دوژمن وتو ویز بکا. لام وایه‌کورد نه‌بی که‌س
 کاری وانا‌کا.

پاش چل و چهند سال رینه‌ری حیزینک و زاناو سیاسه‌مه‌دارینکی کورد بچی به
 نه‌یتی بی پاریزه‌ر و بی ناگاداری کور و کومه‌لی جیهانی و بی خه‌به‌ردانی
 ده‌ولتی میواندار، له گه‌ل پاسدارینکی جتایه‌تکاری به‌ره‌لانی پیاو کور دابنیشی،
 گویا باسی مه‌سه‌له‌ی کوردی له گه‌ل بکا و به سوک و هاسانی بکه‌وتنه به‌ر
 گولله‌ی دوژمن و به فیروز بروا. نه‌وه حیزب و ده‌ولت و سه‌رزک‌ه‌ش که سالها
 ته‌بلیغاتی بز ده‌کرد و حیزبی دیموکراتی کوردستانی نیرانی به هینا نه‌سر
 رینازی برنز کرایسکی (مستقل و سر به‌خو) ده‌کرد، نه‌ک ههر مرته‌قی له به‌ر
 نه‌به‌ته‌ده‌ر، به‌لکو پیاو کوزه‌کانیش سوک و هاسان بنیرنه‌وه تاران و ده‌زگای
 «داد په‌روه‌ری و پاریزه‌ری مافی نینسانی و دیموکراسی» نه‌م ولاته‌ش په‌روه‌نده‌که

ببه‌ستان و وهک هیچ کهس نه کوژرا بی و هیچ شتینک رووی نه‌دابی. حیزبه‌که‌می خزشی له پی هه‌لا گوتنی نازابه‌تی خز به کوشت دان وشین گینرانی سالانه زیاتر، هیچی دیکه له باره‌ی نم کاره‌ساته‌وه بز کومه‌لانی خه‌لک روون نه‌کاته‌وه.

نه‌ک هه‌ر نه‌وه. رینه‌رانی یه‌کی له بزوتنه‌وه‌ی هه‌ره خوناووی و هه‌ره پر له کاره‌ساتی کورد، راست له و کاته‌دا که شه‌رینکی لابه‌لا‌دوژمنه‌که زه‌لیل ده‌کا و میلله‌ته‌که راده‌په‌ری وشوینه‌واری جنابه‌ت و زولم و سه‌ره‌روزی له گوردستان پاک ده‌کاته‌وه، ته‌قله کوت خز ده‌گه‌بیننه به‌ر ده‌رگای باره‌گای دوژمنی خونخو‌ری نه‌نغالچی و بز هاج کردنی نگرسته‌ترین دوژمنی کورد به سه‌ف راده‌وه‌ستن. بی نه‌وه‌ی له ده‌رفه‌ت که‌لک وه‌ر بگرن و دوژمن رایکیشنه ولانیکتی تر و له ژیر چاره‌ دیری ده‌وله‌تینکی تر و یا کوزنکی نیو نه‌ته‌وه‌یی هاج و هوچی له ته‌کا بکه‌ن.

بز چما هه‌ر نه‌وه ؟ رینه‌رینکی تری هه‌مان حیزب بچی له ره‌ستوران به دم لئو ته‌ر کردنه‌وه هار کاری و هار خه‌باتی له گه‌لا « هیزه دیموکراته‌کانی نیران » مسزگه‌ر بکات و بکه‌ریته به‌رگولله‌ی پیاو کوزانی نیسلام و له تیو نه‌وه هم‌مر دیموکراته‌شدا سی کوردی له نیرانی نیرانیه‌تر سه‌ریان تیدا بچی. سه‌یریش نه‌وه‌به هیچ یه‌ک له‌م سی روو داوه باسکراوه شی نه‌کرنه‌وه‌وه به راشکاوی باسیان نه‌کری و نه‌گه‌ر خوا ته‌خواسته جینگای ره‌خته ش‌بوو بن ره‌خته‌بان لی نه‌گیری و دوور نیه نه‌وه‌نده نووسینه دلسوزانه‌ی هنیش به لای هیندی ده‌رویشه‌وه به کوفر دانه‌نری.

با له ره‌چه نه‌سلیه‌که لا نه‌ده‌م و پندا چونه‌وه‌ش چاری نه‌م زامه ته‌شه‌ناداره‌ی کورده‌واری ناکا. به لای منه‌وه دوا‌ی چورونه ده‌ری له‌شکری شوره‌وی له نیران نیتر له به‌ر چاو گرتنی « نه‌وضاعی به‌ینه‌لمیلله‌لی » وه‌ک پنبه‌هوا له وه‌لامی نامه‌ی حه‌مه ره‌شید خانداننا‌ه‌وه‌ی بز ده‌کا، نیتر واتاو مه‌فهومی خوی له‌ده‌ست ده‌دا. نه‌مه‌ریکاو نینگلیز به‌ نا‌شکرا پشتی حکومتی نیران ده‌گرن. شوره‌وی به هیوای وه‌ده‌سته‌پنانه‌ی نیتمتیزی نه‌وتی شیمال گشت به‌لین و دروشمی لایه‌نگری مافی گه‌لان ده‌خاته ژیر پیوه... نه‌وضاعی نیو نه‌ته‌وه‌یی چی وای تیدا نامینی که کورد

له بهر چاوی بگری. و له لاوازی دوژمن دهرفت نهیستی. « به لای باوهری خزمهوه چ گلهبی ناکری له بهرهی سوسیالیزم له وهدا نهیتوانیوه یا خود نهیوستوه به نهرکیکی زل کوماری مههاباد بیاریزی. بهلام تهگهر کورد پنی کرا با کومارهکه بیاریزی، دهبوا بیاریزی وهلهو دهجارانیش شری گهوره یا گچکه لهو پاراسته‌ی پهیدا بوو یا. هیچ میلله‌تیک ناماده نیه خو بکاته »
 « مسیح » ی سر دهمی چهرخی بیستم له پینار جیهاندا. بز دهبی کورد خو بکاته
 « مسیح » خز کردنه « مسیح » کاری نا چاریه. « (۳۷)

به راستی کورد لهم برهگو بارودخه‌دا له پینار پاراستنی ناشتی جیهانی دا بوو
 مهسیح و دواي له چوار میخه دانیشی کهس تازه‌ی بز دانه‌کرت.

« رژی ۳. جزوه‌دانی ۱۳۲۵ - ۲۱ بولی ۱۹۴۶ هاشموف که قونسولی
 شوره‌وی له ورمی بوو، چو بو لای پیشه‌وا قازی و له گوندی سهر چاوی پی
 کهوت. داوای هاشموف نهوه بوو که هیزی کوماری کوردستان هیرش نه کاته سهر
 نه‌رتشی ئیران. چونکه ره‌نگه شریکی گهوره ساز بیی که یه‌کیتی سویتی پنی
 باش نیه و ناشتوانی هیچ یارمه‌تیه‌کی نیزامی به کوماری کوردستان بکات.
 پیشه‌وا قازی و به‌ریوه به‌رانی دیکه‌ی حیزی دیموکرات پیوست بوو وه‌زعی
 کوردستان و سهرانسهری ئیران لیک بده‌نه‌وه. له لایه‌که‌وه له‌شکری سور ئیرانی به
 جی هیشت بوو، رنک که‌وتن نامه‌ی « موزه‌فهر فیروز - پیشه‌وه‌ری » له ته‌وریز
 نیما کرا بوو. له لایه‌کی دیکه‌شوه ده‌ولته‌تی ئیران و یه کیتی سویتی ریک
 که‌وتن نامه‌ی دانانی شیرکه‌تی نه‌وتی تیکه‌لیان په‌سند کرد بوو. پاش لیک‌دانه‌وه‌ی
 ههمر نهو عامیلاته پیشه‌وا قازی هاته سهر نهو یروایه که هیرش کردن بو سهر
 نه‌رتشی ئیران مونسب نیه ره‌نگه له سهر پیوه‌تدیه‌کانی کوماری کوردستان و
 یه‌گیه‌تی سویتی ئاسه‌واری زور نا له باری هه‌بی. نه‌مه بریاریک بوو که شوینی
 خسته سهر چاره نووسی کوماری کوردستانیش» « (۳۸)

دوگشور قاسملو (دوو هوکار، دوو عامل) به هزی بریاری پیشه‌وا ده‌زانی بز

هیزش نه‌کردنی سر نه‌رتەشی نيزان. يەکیان « ناسەواری نا له بار له سر پینوئیدیەکانی کۆماری کوردستان و یەکییتی سۆقیتی». ئەوی دیکەشیان « رینگ کەوتناهی « موزەفەر فیروز - پیشەوەری» یە کە له تەوریز نيزا کرا بوو.

بە لای منەو دەوی چووتە دەری لەشگری سوور له نيزان و وەرگرتنی بەلینی نيمتيازی نەوت له نيزان، نيتير قسە کردن له « پینوئیدی کۆماری کوردستان و شورەوی» خۆ خاپاندنە. ئینستا کە شورەوی له نيزان دەر کەوتبوو، چارە روان بوو نيمتيازی نەوتی شیمال وەر بگری، هیچ پەیمانی هاوکاری و یا پینوئیدی بەکی رەسمیشی له گەل کۆماری کوردستان گری نە داوو، نيتير ئەم پینوئیدی بە ریز دوکتور قاسملو باسی دەکا مانابەکی نامینی. هەر چەند له پینوشدا ئەم پینوئیدی بە وا نەبوو کە ناسەواری له بارو چارە نووس ساز بخاتە سر کۆماری کوردستان. بەلام رینگ کەوتن نامە « موزەفەر فیروز - پیشەوەری» لام وایە ئەم رینگ کەوتن نامە بە دەستی کۆماری کوردستانی بۆ هەموو مانۆر و چالاکي و بریارینکی سەرە خۆ ئاواله کرد بزوو و نيتير کوردستان له (سەبەتەي نازەریایجان) دەر ئاویزا بوو. بە گۆزەي ئەم رینگ کەوتن نامە بە ۱۳/۶/۱۹۶۶ دا له تەوریز بەسترا، مەجلیسی میلی نازەریایجان وەک (ئەنجومەنی ئەبالەتی نازەریایجان) دەناسری. هیزی چەکداری و فەرماندەکان بە بەشینک له نه‌رتەشی نيزان حیساب دەکرین. له سەدا ۷۵٪ داهاتی یاج و مالیاتی نازەریایجان بۆ موخاریجی نازەریایجان تەرخان دەکرنت. هیزی فیدایي نازەریایجان دەکری بە ژاندارمەری. ئەبالەتی نازەریایجان بریتی دەبی له ئوستانی ۳ و ۴. له مەدرەسەي نیونجی و بەرزخوئەنن بە زمانی فارسی و نازەریایجانی دەبی.»

بە کورتی له ۱۵ مادەي رینگ کەوتن نامە کەدا، بە گەورەي خزیان له مادەي ۱۳ دا ناری کوردستانیشیان هیناوه و گوتراوه « دەولەت موافقەت دەکا کە کورده‌کانی دانیشتوی نازەریایجان له مەزایای ئەم رینگ کەوتن نامە بە کەلک وەر بگرن و بە گۆزەي مادەي ۳ راگەیاندنی دەولەت تا پولی پینجی سەرە تایی بە

بەم حالە دەبینین کە ئەم رنک کەوتن نامەیه کوماری کوردستان و بزوتنەوێ کوردی پشتار کردووە و رنکاشی کردۆتەووە کە کورد خزی چ دەکات و چی پێندەکری با بیکاکە. بەلام دیارە بز چوونی ئەو دەمی دمراستانی مەسەلە ی کورد جۆرنکی تر بوە. ئەم رنک کەوتنە نا پیرۆزە ی کە کۆماری کوردستان و هینزی پێشمەرگە و قیداکاری خەلکی کوردی خستۆتە پشت گوی لە لایەن نووسەرانی رۆژنامە ی کوردستانەووە بە گەرمی پێشوازی لی کراوە و بە شاخ و بالیان هەلاگۆتووە. لە رۆژنامە ی ژمارە ۲۰ ی کوردستاندا نووسراوە : « مەسەلە ی کورد بەرانبەر سیاسەتی دنیایی شتیکی بە ترسە. پێشەوای مەزغان لە بەر ئەم نوقتە یە بە سیاسەتی حەکیمانە ی خزی مەسەلە ی کوردستانی ئیرانی بە مەسەلە ی نازەریایجان بەستووە و لە وەشدا ماعەدای قازانج هیچ زەرەرنکمان نە کردووە..... جا ئەگەر بەم چەشنە تەماشای مەسەلە ی هەموو کوردستانی ئیران بکەین زور بە ئاسانی بومان دەردەگەوی کە کویرەووەری ئەمەندە سالانەمان بە خەسار نە چۆ و گەبشتینە مەرام و نامانجی خومان.... نووسەر لە سەری دەروار دەنووسی : « هەر وەکو عەرزەم کردن ئیستیفاقیە ی نازەریایجان و تاران تەنیا مەشمولی نازەریایجان ناکا بەلکو کوردیش هەتتا نەرمەتی و ناسوریش لە مەدا بەشدارن. دەبی هەموو کوردینک ئەم رۆژانە رۆژی شادی و بەم خەبەرە بەختیار بی ئەوە زۆر سەیر تێبە کە نووسەرینکی رۆژنامە ی کوردستان بی ورد بوونەووە لە نینوهرۆکی ئەم « ئیستیفاقیە » شتیکی ناوا بنووسی. سەرنج راکیش ئەووە کە پێشەوا قازی محەممەدیش دلێ بەو پەیمانە خۆش کردووە و بزۆتە هۆی ئەووە کە فەرمانی راگرتنی شەرو کردتەووە ی رنکای نەرتەشی ئیزان بز سەر دەشت و بانە بدا.

رۆژنامە ی کوردستان ژمارە ۶۲، ۲۷ ی ژوئینی ۱۹۴۶ نوتقی حەزەرەتی پێشەوا راجیع بە جنگی مامەشای سەقز ناوا دەگێزیتەووە: « شەوی

۱۳۲۵/۳/۳. هزره‌تی پینشه‌وای کوردستان که له ته‌وریزرا بز پینراگه‌بشتن به مدله‌نده‌کانی جه‌به‌ه ته‌شریفی چو بر گه‌رایه‌وه و به‌یانی سه‌عاتی ۸ له عیماره‌تی پیشه‌وایی حازر بوو به کاره‌کانی به‌رده‌ستی راگه‌بشت و له ساتی ۱۱ دوا‌ی نیوه‌رو یز به جیهینانی فه‌ریضی جومعه‌ه چوه مزگه‌وتی سور. دوا‌ی نویز ته‌شریفی برده‌ه سر مینبه‌ر و نوتقی نی‌راد فه‌رموو. له پیشدا‌ه هزره‌تی پیشه‌وا له بابه‌ت په‌یمانیکه‌وه که له نیوان نازه‌رایجان و تارانده‌ه به‌ستراوه‌ه گه‌لیک دوا و پتری مه‌وادی په‌یمانکه‌ی ته‌شرح فه‌رموو به تابه‌ت نیشاره‌ی به ماده‌ی ۱۳‌ی په‌یمان کرد که ده‌لی: (ده‌ولت موافقه‌ت ده‌کا که کورده‌کانی نیشته‌ه جینی نازه‌رایجان له مه‌زایای ئه‌م موافقه‌تنامه‌به نیستیفاده‌ه بکه‌ن و به پنی ماده‌ی ۳‌ی نیبلاغیه‌ی ده‌ولت تا کلاسی پینچی نیبتیدایی به زمانی خزیان بخونن و فه‌رموی: له‌م ماده‌به‌دا نیقراریان به هه‌قانیه‌ت و مه‌وجودیه‌تی نیمه‌ه کرده‌ه ونه‌لبه‌ته نیمه‌ه ده‌مانه‌وی ته‌واوی کوردستان له‌م مه‌زایایه‌ه و له نازاده‌کی که له سر تا سه‌ری نیران به ده‌ستی کوردان به زویی به‌ر قه‌رار ده‌کریت هه‌مو براکان به‌هره‌ه مند بن. «(۴.)

دوا‌ی ئه‌م رینگ که‌وتن نامه‌ی باسکراو قه‌وامی سه‌رۆک وه‌زیری نیران فه‌رمان ده‌دا به سه‌ر تیپ ره‌زمارا که به هیز و زوره‌ه ملی رینگا بز سه‌رده‌شت و بانه‌ه بکه‌نه‌وه که هیزی دینموکرات پینشی گرتیوون. له ئه‌نجامدا سی‌ه‌زار سه‌ریاز به ۸ تۆپ و دوو ته‌یاره‌ه و دوو تانگه‌وه ده‌که‌ونه‌ری و ده‌که‌ونه‌ه به‌ر په‌لاماری شیرانه‌ی هیزی کوردستان و شه‌ری مامه‌شای لی‌ساز ده‌بی که له هه‌موو نووسراوه‌کانی کورد و بیگانه‌ه‌ا باسی کراوه‌ه. له‌م شه‌رده‌ایه‌ه به نه‌مری پینشه‌وا میدالی قاره‌مانی ده‌دری به ۱۱ که‌سه‌ه. یه‌کیان تینکۆشه‌ری به نار بانگ (کاپیتان قادری) مه‌مه‌دی قادری مامه‌شه‌ه که به (کا‌مه‌دی سه‌روکانی) ناسراوه‌ه. (کوردستان ژماره ۶، ۱۹۶۶/۶/۲.

با بزاین نووسه‌ر و سه‌رنجده‌وانی بیگانه‌ه نیستیفایه‌ی تاران نازه‌رایجانیان چۆن

هه‌ئێسه‌نگانده. «له ماوه‌ی مانگه‌کانی مای و یون دا، رژیمی نازه‌ریایجان بۆ رنک کهوتن له گه‌ڵ تاران وتو وێژنکی له گه‌ڵ یاریده‌ده‌ری سه‌زک وه‌زیری نێران موزه‌فه‌ر فیروز که ته‌مایلی گومونستی هه‌بوو پینکه‌ینا. به‌ گۆزهی ئهم رنک کهوتنه‌ نازه‌ریایجان سه‌ر له‌ نوێ بۆ نێران ده‌گه‌رایه‌وه. ئهم رنک کهوتن نامه‌یه‌ پارلمانی ته‌وریزی وه‌ک نه‌مجومه‌نی نه‌یاله‌تی قبول ده‌کردوده‌وله‌تی ته‌وریز به‌ ساخی ده‌مایه‌وه. به‌لام له‌م رنک کهوتن نامه‌یه‌دا باسی حکومه‌تی کوردستان نه‌کرا. به‌م چه‌شنه‌ ستالینیسته‌کان بناخه‌یه‌کی قانوونیان بۆدزیزه‌ پێدانی حکومه‌تی خۆیان ناماده‌ کردوگی‌یان نه‌دا به‌ نیزامی غه‌یره گومونستی کوردستان» (٤١)

ئارچه‌پاڵد روزولت له‌ به‌ری رنک کهوتنی تاران - ته‌وریزه‌وه‌ ده‌لی: دیاره‌ ئهم ته‌رتیباته‌ به‌ قازانجی کورده‌کان نه‌بوو. چونکه‌ دیموکراته‌کانی نازه‌ریایجانی هه‌لکه‌وتی خۆیان کرده‌ قانوونی و قازی محهمهد و ده‌وله‌ته‌کی سه‌ریان به‌ی کلاو ماپۆزه. کورده‌کان که له‌ پێشدا که‌مایه‌تی بوون له‌ ده‌وله‌تی نێراندا، ئیستا ببوونه‌ که‌مایه‌تی له‌ ده‌وله‌تی تورکی نازه‌ریایجاندا. (٤٢)

هه‌ر نه‌وه‌ بوو کاتینکی رێبه‌رانی کۆماری کوردستان هه‌ستیان کرد که نازه‌ریایجان هاو پهیمانیکی ناراسته‌ و له‌ پشت سه‌ری کوردستانه‌وه‌ له‌ گه‌ڵ تاران رنک ده‌که‌وی، له‌ مانگی بۆلی ١٩٤٦ پێشه‌وا قازی بۆ وتو وێژی راسته‌و خۆ له‌ گه‌ڵ ده‌وله‌تی نێران له‌ به‌ری مه‌سه‌له‌ی کوردستانه‌وه‌ ده‌چینه‌ تاران و له‌ گه‌ڵ سه‌ره‌ک وه‌زیر قوام لسلطنه‌ و کار به‌ده‌ستانی دیکه‌ی حکومه‌تی تاران وتو وێژ ده‌کا. له‌ به‌ری چونی پێشه‌وا یۆ تاران و وتو وێژ له‌ گه‌ڵ حکومه‌تی تاران بیرو بۆ چوونی جیاوازی هاتوونه‌ سه‌ر کاغه‌ز به‌ی نه‌وه‌ی به‌لگه‌یه‌کی ره‌سمی له‌ لایه‌ن حکومه‌تی تاران یا کۆماری کوردستان پلاو کرا به‌وه‌.

« له‌ مانگی ثووت شوهره‌یه‌کان به‌ قازی محهمهدیان گوت بچینه‌ تاران و بناخه‌یه‌کی حقوقی له‌ نێو حکومه‌تی نێراندا بۆ رێژه‌یه‌کی خۆی بدۆزێته‌وه‌. قازی ئهم راسپارده‌یه‌ی به‌ جێ گه‌یاند. سه‌ره‌ک وه‌زیری نێران پێشباری کرد که هه‌موو

نهم نوستانه. به جوانی دیار بوو که پیشنیاره‌گانی قهوام له لایهن بهر پرسانی تازه‌ریایجانوه له خه‌یانهت به دهر شتیکی دیکه نیه. چونکه نه ده‌کرا هم نهم پیشنیارانه قه‌بول بکرین و هم لایه‌نی رووسانیش رابگیری. له کاتیکا سه‌فهره‌که‌ی بی نه‌تیجه بوو، بز مه‌هاباد گه‌رایه‌وه «(۴۵) دوکتور قاسملوش ده‌نورسی»: له نیوه‌ی مانگی گه‌لاوژی ۱۳۲۵ پیشه‌وا قازی له گه‌ل چهند کهس له به‌ریه به‌رانی کوماری کوردستان بو خوی سه‌قه‌ری بو تاران کرد. ناکاهی نو سه‌فهره نه‌وه بوو که ده‌وله‌تی مه‌رکه‌زی و شه‌خسی قهوام په‌سندیان کرد که نوستانیکی تازه به‌ ناوی کوردستان دیاری بگری که سنوری له به‌کیتی سووتی به‌وه تا نیوان کرماشان و سنه واته ناوچه‌ی کامیاران درپژه‌ی هه‌بی و نهم نوستانه له ژیر چاوه دیری کار به‌ ده‌ستانی کوماری کوردستان دا بی و قازی محمد بو نوستانداری گشتی دیاری بگری. ناوچه‌ی کرماشان له چوار چیه‌ی خاکی نهم نوستانه‌دا نه‌بوو. به‌هیچ جور ده‌وله‌تی مه‌رکه‌زی نه‌ ناماده‌بی هه‌بوو نه‌ ده‌شی توانی کرماشان که نه‌وتی تیدا بوو و له لایهن شیرکه‌تی نه‌وتی نینگلیسه‌وه ده‌رده‌هیترا به‌ به‌شیک له کوماری کوردستان دابنی. له لایه‌کی دیکه‌وه کرماشان به‌ ناوچه‌ی نفوزی به‌ریتانیا حساب ده‌کرا و پیشه‌وا قازی پیاوکی واقع بین بوو نو کاته نه‌په‌دوست نینگلستان به‌ ته‌واوی بکاته دوژمنی کوماری کوردستان و ده‌شی زانی که به‌ک خستی ناوچه‌ی کرماشان له گه‌ل به‌شه‌گانی دیکه‌ی کوردستان له‌و کاته‌دا نه‌ ده‌گرنجا. قهوام نو پیشنیاره‌ی به‌ رواله‌ت قبول کرد. به‌لام زور زیره‌کانه رایگه‌یاند که پیشنیاره‌که به‌ مه‌رچیک په‌سند ده‌کا که دوکتور سه‌لامولا جاوهدیش که نوستانداری گشتی تازه‌ریایجانه دژی نه‌وستی.» (۴۶)

نهم بز چووناته له به‌ر نه‌وه‌ی له هیچ سه‌نه‌د و به‌لگه‌ی ره‌سمی و له وتو ویژه‌که‌شدا بلاو نه‌کراونه‌وه، ناکری به‌ دوکومینت حساب بکرین. له لایه‌کی تریشه‌وه گریمان پیشتارنکی نه‌وتوش له گزیندا بووی(که مه‌علوم نیه هه‌بوو

بیت) ثمه ده کورته دواي چورنه دهري نوردوي هاو پدیمانەکان له نيزان و ناوچهی کرماشانیش له ژئر نفوزی بمریتانیا ده چوه دهو و نیتیر (دۆژمانیه تی نینگلیز له گهل کۆماري کوردستان) مانایه کی نابي . چونکه نهو دم نیتیر کۆماري کوردستانیش ناوي نامیني. دياره وهک رۆژنامهي کوردستان ده نووسی سەفهري پینشه واش بز تاران (نیوهي مانگی گه لاویژ ۱۳۲۵ نه بوه رۆژنامهي کوردستان له ژماره ۲۵/۴/۳ دا ده نووسی: « پینشه وا رۆژی ۲۷/۴/۲۵ - ۱۸/یرلي ۱۹۴۶ له سەفهري تاران گه راوه ته وهو گه یوه ته وه مه هاباد. »

به هدر حال. پینشه وا قازی بی نه وهي له سەفهري تاران و وتو و ژ له گهل قهوام نه نتیجه وهر یگری بز مه هاباد ده گهرن ته وه. پینش گه رانه وهي له وتو و ژینکدا له وه لاهی پرسیاری ناغای قوره یشی نه ندای ده ستهي نووسه رانی رۆژنامهي ره هبهر له باره ي سەفه ره که یدا ده لی: « نه من چه ند جه له سه ده گهل ناغای مظفر فیروز معارنی سیاسی ناغای قوام السلطنه سه رک وه زیرو ناغای سه ر له شگر ره زمارا وه دوو جار له گهل جه نابي سه ره ک وه زیر مولاقاتم کرده. نه زهري ناغای سه ره ک وه زیر زور تیکه له به حوسنی ظهن و چاک نیه تی دیوه. داخه کم بهر هه لمستیکی که گفتگوی نیمه ي وه داو خست نه خوشی جه نابي ناغای قوام السلطنه بوو له خودام ته له به زوتر چا بیته وه تا موزاکره به خیر و خوشی و نفع و قازانجی نازادی دوايي بیت. » (۴۷)

به لای منوره هیچ گله بی له پینشه وا ناکری که له ناست پیره رنوی هه لسه رنهری سیاسه تی نيزان ناوا حوسنی نیه ت نیشان بدات و به قهول و به لینی قهوام هیوا دار بی. قهوامینکی کلأوی له سه ری ستالین نابي و چاوی دینلۆماسی روس به هومیندی ده ر هینانی نه وتی شیمال نووساند بی، زور باش ده توانی کوردی بی پشتیوانی قال نه بووی کوره ي سیاسه ت یخا پیني. با بزاین پینشه وای کورد له بهر ناچاری چون که وتوته ژئر ته نسپری دروو قباشلی قهوامی فیلباز و به داخه وهک عه جده می نه ناسی بی وایه.

پیشه‌وا له وتارنکی خزیدا به یزندی سه‌فهری بز لای ورمی ده‌لی:»
 تا یه‌ک رژژم له دنیا مابنی ده‌ست له فیداکاری هد‌ناگرم و به هم‌وو
 که‌سینکی ده‌سه‌لینم که کورد شایانی ژیانه. و دیسان بز خوتان ده‌زانی که نه
 پیندا نیمه به هیچ جورنک داوای ته‌جزیه‌ی نیرانمان نه‌کردوه و ته‌تیا مه‌به‌ستمان
 نازادی خومان و پاراستنی دیموکراسی یوو. به‌لام له پیندا کار به‌ده‌ستانی نیران
 بیجگه له‌وی جوابیان نه‌دایته‌وه شوخیشیان به داوای نیمه ده‌کرد و ناچار بوین
 حکومه‌تی میللیمان دامه‌زراند و هیزی خومان له به‌رانبر نه‌وان تاقیکرده‌وه.
 نه‌وان که وستیان له مه‌بینه پیش، نیمه‌ش له‌وان چونه پیش. نیستا نه‌وان حازر
 بوون پاشه کشی بکن، نیمه‌ش ناماده بووین بکشینه‌وه. نه‌وان ده‌گه‌لمان هاتونه
 باری پیاو‌ه‌تی، نیمه‌ش گورنیاں بو راده‌گرن. له سه‌فهری تارانم دا له گه‌ل ناغای
 قوام السلطنه زورم گفتگو کرد. ناغای قوام نه‌زه‌ریکی موساعیدی ده‌گه‌ل
 کوردان ه‌به. رژژیک ناغای قوام پنی گوتم: نه‌وا نیمه‌ش بووینه دیموکرات و
 حیزی دیموکراتان دامه‌زرانده‌وه. وا به باش ده‌زانم که نیوی حیزی دیموکراتی
 کوردستان یگورن و نیوی بنین حیزی دیموکراتی نیران. متیش وه‌لامم داوه: که من
 به بی تصویبی کومبته‌ی مه‌رکه‌زی هیچ کاریکی ناکم چونکو دیموکراتی مانای
 نه‌وه‌به که شه‌خس نه توانی مه‌سله‌ه‌تی میلله‌تی بی مشاوره یگریته ده‌ستی
 خوی. ناغای قوام ددانی به‌وه‌دا هینا که کوردستان شایانی ته‌قدیره و میلله‌تی
 کورد ناماده‌ی هم‌وو جو‌ره فیداکاری‌به. بو گه‌بشتن به نازادی و دیموکراتی گوتی
 : «نیه‌ه‌تی دیموکراتی کوردستان به پشتیوانیکی گه‌وره‌ی خومان ده‌زانی و
 ئومیدمان نه‌وه‌به که به هوی نیوه‌وه دیموکراتی له ته‌واوی نیراندا بلاو بیته‌وه.»
 (٤٨)

نهم بیر و بز چوونه‌ی پیشه‌وا نه‌گه‌ر به مانوز و پلانی سیاسیش حساب
 یگری، له کرده‌وه‌دا بز بزووته‌وه‌ی کورد نه‌نجام‌نکی له باری نه‌بوو. له بواری
 سیاسی و دیپلوماسیدا کوردستان کرا بوو به پاشکوی نازه‌ریایجان و دام و ده‌زگای

کژماری کوردستان و فیدا کاری و ناماده‌بی کز مه‌لانی خه‌لنگ و عیل و
 عه‌شیره‌تی کورد که پشه‌واش له و تارنکی خزیدا شانازیان پینه ده‌کا، گشتی
 کرابونه . (کورده‌کاتی دانیشتوی نازه‌ربایجان) و کوردستانیش کرابره
 (کورده‌ستانی نازه‌ربایجان). له بواری نیو خزیبی و به‌رگری و په‌لاماردا،
 هیزی پشه‌مرگه‌ی کوردستان و هیزی نه‌به‌زی بارزان له جینگای خزیان له جه‌به
 چه‌قی بوون و ده‌ست و بالیان به‌سترا بوو، به چاره‌روانی چاره‌نوسی نادیار
 خزیان رژیان‌ده‌برده‌سه‌ر. به قه‌ولی پشه‌وا : ناغایانی ماهه‌ش و پیران و زه‌رزا
 و دینیگری پزل پزل به شه‌رافه‌مندی چوونه جه‌به‌ه و به سه‌ر به‌رزی گه‌رانه‌وه. « به
 رای من نهم گه‌رانه‌وه و سارد بوونه‌وه و ده‌ست له سه‌ر ده‌ست دانانه بوو به هوی ته‌وه
 که هیندی له عه‌شیره‌تی دینیگری و شکاک و هیندی له ماهه‌ش و مه‌نگور
 و گه‌ورک، ورده‌ورده نه‌ک هر بهی لایه‌ن و بی زه‌ر دابنیشن، به‌لکوو ده‌ستیشیان
 کرد به هه‌لتوز هه‌لتوز و رژیشتن بز لای دژمن و پینه‌ندی گرتن به نه‌فسه‌رانی
 نیزانی له سه‌قز و پینه‌ندی به بالیوز خانه‌کاتی نینگلیز و نه‌مریکا بز بنگول کردنی
 حکومه‌تی میلی کوردستان و گالته‌کردن به چاره‌نوسی نه‌ته‌وه‌که‌یان. پشه‌وا له
 و تارنکی خزیدا نامازه‌ بز نهم مه‌به‌سته ده‌کا و ده‌لی: «..... هیندی له برابه‌کافان
 به قسه‌کیوی بیستون بوون. به‌لام به کار می‌شوله‌ش ته‌واو نه‌بوون. کورد ته‌واته‌ی
 به‌ک به به‌ک ناسی زانی که به قسه‌ی گه‌وره کورد سه‌ر ناگه‌وی. به کار می‌لله‌تی
 کورد ده‌گاته‌هیوای خزی و له وه‌ختی خزیدا هر که‌س به میزانی خزه‌ت جه‌زای
 ده‌دریته‌وه. به‌شینک وستیان که بز نازادی هه‌ول بدن و مه‌رامی خزیان بی‌نه
 سه‌ر، به‌لام داخه‌که‌م هیندی کاری تا شیرینیان کرد که بوه له‌که له سه‌ر
 خزیان. برایانی خزه‌ویست: نهم له نیوهم ده‌وی که ته‌نیا شه‌رکه‌ر نه‌بن به‌شکوو
 چه‌کینکی وا هه‌لبگرن که بتوان به‌رامبه‌ری ده‌گه‌ل له‌شکری می‌لله‌تانی تر
 بکه‌ن. ته‌و چه‌که‌ش (عیلم و زانسته). مه‌رحله‌ی شه‌ر ته‌واو بوو نزه‌ی هه‌ته‌ره...
 نهم له نیوهم ده‌وی که به زانسته به‌ریه‌ره‌کانی دژمنان بکه‌ن. «چه‌ک بی عه‌قل

دوژمن نابری»... به لأم داخه کم ناغاگان ناماده نین که له میوهی خویندن بههروهه بین. ته گهر بلنیم کوره کانتان، برابه کانتان بهینن بیان نینم بۆ جه بهه باکیان نیه، ته گهر ده کوری هه بی هه ده بیان دینی، به لأم ته گهر بلنیم بۆ خویندن بیان ده تینم روری خزیا ن گرز ده گهن و عوزری ناموجه دیصننه وه. ته گهر پنیان بلنیم مه دره سه پهک له دینیه کان بکه نه وه مات ده بن، نو کاره په ستانهش سه بهی نه وه یه که هیشتا له بهری خوینده واریان ته خواردوه، نازانن نینسان» بی سواد ته گهر رۆستم بی به کاری دوو شایی نایه... « (٤٩)

نه وهش هه ده گهر رننه وه بۆ ساوه ساوی سه ر کرده کانی کۆماری کوردستان و یه گ نه بوونی بۆ چوون و بیرو رای رینه رانی حیزی دینموکراتی کوردستان سه بهاره ت به مه سه له کانی رۆژ و هه لۆنیست له به رانه برسیاسه تی حکومتی تاران و رنک که وتن نامه ی تاران- ته ورز. کاری ناشیرینی (هیندی له براکان) وه ک پیشه وا ده فرموی بۆ سه رۆک عه شیرت و ده ره به گی چاره روان کراو بوه. هیندی له وانه هه میسه کاتی هه ست به لاوازی و بینه سه لاتی نه ته وه بی ده کری، بزوتنه وه و میلله ت و نیشتمان فیدای به رژه وه ندی شه خسی ده گهن و رنگای خزیا ن له میلله ت جیا ده که نه وه و هه موو کوردستان به مه رحه بایه کی دژمن ده فروشن. له و کاته دا که پیشه وا باسی نه وانه ده کات، له نینو مه نگوران هه ولای باهزاغای، له نینو مامه شان عه زیزی ته میر عه شاپری، له نینو گه ورکان بایزی عه پزاغای له گه ل دارو ده سه تی خزیا ن رایان کرد بوو چوو بووته تاران. سه رۆکی عه شیرته تی دینوگری ته میر ته سه ده له گه ل له شکری تیران هاتبۆزه سه قز و چاره روانی ده رفه ت بوو که له خزمه ت نه فسه رانی نه رته شی تیراندا بیتنه وه کوردستان.

ناغایانی نینخانیزاده ی دینوگری که سونند خزی گۆمه له ی ژ.گ بوون و دوو که سیان له حکومتی میلیلی دا وه زیر بوون، له شکر کۆ ده که نه وه و خزیا ن بۆ بهر بهر کانی و دژایه تی چه کدارانه له گه ل حکومتی میلیلی ناماده ده گهن. نامه ی

مستفانا بارزانی بز همه وه شهیدخان پیلانی ئیلخانیزاده‌گان به جوانی
نیشان ده‌دات:

۱۳۲۵/۲/۱۸ -- ژماره ۱ - هیزی دیموکراتی کوردستان (لقی بزگان)

بۆ: فرماندهی به‌وزی هیزی بوکان و سرا جنرال مایور محمد ره شهید خان

له: فرماندهی کل هیزی بارزان جنرال مصطفی بارزانی. موضوع /

قضیهی دیبوکری

۱ - له سایه‌ی هیمه‌تی همه‌و لایه‌ک وه لطف و مهرحمتهی حضرتی پیشه‌وای
معظم کاری عه‌شیره‌تی دیبوکری وه ناغایانی ئیلخانی زاده ته‌وار بو وه ایستا
آغای محمود‌آغای ایلخانی زاده وه کورانی محمود‌آغا و حاجی پایزآغا
له بوکان له لای من وه له بهر نه‌وه‌ی حاجی پایزآغا زور نه‌خۆشه‌ اجازه‌ی نه‌هاتنیم
داوه. وه ایستا خوم چاره‌روانی تشریف هینانه‌وه‌ی حضرتی پیشه‌وا ده‌که‌م که
ناغایان بچنه خۆمه‌تی وه اظهاری ده‌ستی اطاعت درێژ کردن بو ده‌وله‌تی جمهوری
کوردستان و حضرتی پیشه‌وا.

۲ - عده‌یه‌ک له عه‌شیره‌تی زه‌رزا حالی حاظله هه‌ر دوو دیی ناچیت و
وشته‌په‌ن. نه‌گه‌ر ئەم عده‌یه هاتون که له جبهه‌دا اشتراک بکه‌ن دستور بفرمون که
حرکت بکه‌ن چونکه من امرم دا که له‌شکری دیبوکری بلاوه بکات وه فعلا بلاوه‌یان
کرد ایجاب به عده ناکات که له‌ودو دینه بن. ژنرال فرماندهی کل هیزی بارزانیان
مصطفی بارزانی.» (۵ .)

له لاجانی مامه‌شان عه‌لی شه‌میر عه‌شایری و سه‌لیم خانی شاره‌له به
پیرزۆنیکدا نامه‌ی جاسوسی بز نه‌فسه‌رانی ئیزان ده‌نیزن. له رینگا بارزاتیه‌کانی
پۆستی گوندی گه‌رگولی نامه‌که له بن دیزه ماست دیتنه دهر و پیرزۆن ده‌به‌نه
مه‌هاباد. حکومه‌تی میلی کوردستان له جیاتی سزادان ئەم دوو ناغایه‌ی هینا
مه‌هاباد و له‌وی دایان نان سه‌بری روو داوه‌کانیان ده‌کرد و کاتی هاته‌وه‌ی له‌شکری
ئیزانش به پینشوازی ته‌رته‌شی ئیزانه‌وه چون.

نارچبالد روژولت وابسته‌ی نیزامی نهمریکا که نهو دهم سهری کوردستانی داوه دهنوسی: « نهمر خان که دواى کوشتنى سمکو بیوه سهرزکی عیلى شکاک و بز ماوه به کیش وهزیری شهرى قازى محمه‌مهه بوو، له مانگی مای له گهل هیندی له تایفه‌ی خوی بز شهرى دژی نهرته‌شى نیزان چوو بوو ناوچه‌ی سه‌قر، پاشان خوی له قازى محمه‌مهه دورر خسته‌بو و چوو برو له گوندی یار ویاپیرانی له «زینده‌شت» دانیشتیوو. من نامه‌ی‌کی عهدلائی ئیخلغانیزاده‌م پی بوو که له تاران بزى نووسیوو. نهو نه‌یتوانی ناسنامه‌که بخونینته‌وه دای به کوره‌که‌ی. لیم پرسى له ده‌ولته‌ی ئیستا دا شونى چیه؟ گوتی له سیاست و سیاسه‌تبازی‌دا زورم گوزره وه‌ری دیوه. دواى حمپس له زیندانی ره‌زا شادا له همروو چوره سیاسه‌تیک کشامه‌وه و تنیا وستباری ناشتیم بز خزم و تایفه‌که‌م.

دوو حه‌وتوو دواى چاو پینکه‌وتتم نهمر خان رزوی ۲۷ی سپتامبر کونسولی نهمریکا له ته‌وریز نامه‌ی‌کی له عومهر خان‌وهه پینگه‌یشت که بیگه‌بینینه قوام‌السلطنه. نهمر خان له نامه‌که‌دا وه‌فاداری خوی له ناست ده‌ولته‌ی ناوه‌ندی راگه‌یاند بوو. « (۵۱)

ئینگلتون فراوانتر باسی نامه‌ی نهمر خان ده‌کا و دهنوسی: « نهمر خان بز وه‌ده‌ست هینانی موافقه‌تینکی مه‌سلحه‌تیی، ههر ره‌ک سهرزکانی عه‌شایری هاو فیکری داواى له کونسولی نهمریکا کرد له ته‌وریز که په‌یامینک بز قه‌وام بینزی و له په‌یامه‌که‌دا بلئ: ده‌ولت له به‌رانهر ره‌فتاری هیدی و ئارامی خوی له ناوچه‌دا ده‌توانی به وه‌فاداری کورده‌کان هیوا دار و دنیای بیت. قه‌وام له وه‌لامدا گوتیوری : چونیته‌ی ره‌فتاری ده‌ولت له گهل خه‌لکی ناوچه، به‌ستراوه‌تعه‌وه به نیشاندانی کرده‌وه‌ی وه‌فاداری کورده‌کان له ئیستاو دوا رزودا به تایبیت لهم کاته په‌شینو وئالوزهی ناوچه‌دا. رزوی دوازده‌ی نوامبر نوینه‌ری نهمر خان زور به په‌له له ته‌وریزه‌وه به‌ره‌وه ناوچه‌ی شکاکان که‌وته ری تا

خهبر بهرئ که له و نيزیکانه نهرتشی نيزان بز ناوچه دهگهرنتهوه . (۵۲)
نهمه له لای شکاک و مهنگور و مامهشان. ئینستا با بزاین کونسولی بهرتانیا
له تهوریز له راپورتی خویدا بز وهزارهتی دهروهوی بهرتانیا سونند خورنکی
کۆمهلهی ژ.ک و نهندامی شوای جهنگی کۆماری کوردستان چون دهناسینی :

Public Record Office Fo 156/2596 xc o333
Consulate - General BRITISH
TABRIZ
September 11th, 1۹۴۹

نهبینی

ژماره ۳.

(۸۵ . / ۶۴۵ / ۷ نەئ / ۴۶)

له لایهن جینی . ده بلیو . وال کونسولی گشتی بریتانیا ، له تهوریز
بز : سر جان نیچ . لوزرژ تیل ، کەئ ، سئ ، نیم ، جئ . نیم ، سئ .
سەفیری ئەعلا جەزەت (سەفیری بریتانیای مەزن) له تاران

۱۹ سێتامیری ۱۹۴۹

گهوره م .

به شانازی دهزانم قسه کانی زور سه رنجراکینشی قاسم ئاغای ئینلخانی
زادهی عهشیرهتی دینزکرتان سه بارهت به وه زعی کوردستان پی رابگه یهنم . نهو
دوئنی چاوی به من کهوت و له سه ر نهو دیداره به تیلگرامی ژماره ۲۸۵ ناگادارم
کردن .

۲ - قاسم ئاغای کوری با یزید ئاغایه ، که له گه ل براکانی مه محمود ئاغای و
عهلی ئاغای (نه میر نه سه د) عهشیرهتی دینزکری کونترۆل ده کهن و له ناوچهی

بزکان که کهوتزته خوارووی میاندواو زهوی و زارنکی زوریان ههیه. بایزید و مهحصود له کزنهوه له گهلّ علی ئاغا کیشهو قههیان ههبره، وئو بنه ماله به گشتی لهوه تا قازی محهمده سهری ههئیناره و رووسان پشتیان گرتوه له گهلّی له کیشه دان. قاسم یهک لهو سهرزک عهشیرهته کوردانه بوو که پارهکه له لایهن دهسه لانتدارانی شورهوییهوه یز « زانیاری پیدان » بانگیشتنی باکو کران. نهگهر چی قاسم ئاغا دواي گهرا نهوه لهو سهفهره باسی وتو وئزه کانی خزی یز گیارمهوه، بهلامّ نهن لهو بروایه دا نیم نهو له سهر یهک نهو لایه نگره ی بریتانیا بی که خزی ده پهری و ا نیشان بدا. ساختر نهوه یه نهو وه کوو هه موو سهرزک عهشیره تینکی دیکه وهک ده ستینژ، هه لپه رست و جینی بروا نه بوون دابندری. نهن له دواي شورشی نازه ریا بجان له دیسامیری رابردوو دا چاوم به قاسم ئاغا نه کهوتبوو.

۳ - قاسم ئاغا به گشتی گوتی: کارو باره کانی حکومه تی نیشتمانی کوردستان، له قوڤ چه قیوه و ج پاره یه کی (یز راپه راندنی کارو بار) به دهسته وه نیه. (نهو گوتی) قازی محهمده که به روالهت سهرزکی حکومهت و جیزی دیموکراتی کوردستانه، دهسه لاتینکی زور کهمی به سهر عهشیره ته کانداهه یه و ناتوانی پشت به وهفا داری هیچ کامینک له سهرزک عهشیره ته کان بهستی. کورده کان له بهر نهوه قازی محهمده دیان وهک سهرزکی روالهتی قبول کردوه، چونکوو له حالی حازردا کلیلی عه مباری چهک و پاره ی رووسانی به دهسته وه یه. وتو وئزه کانی قازی له گهلّ قه وامو سه لته نه له سه ره تای مانگی ژوونیه دا نهگه بشته هیچ کوی: قه وامو سه لته نه پینکیشی ده کرد کورده کان له نازه ریا بجان وهک به شینک له دانیشترانی نازه ریا بجان رهفتاریان له گهلّ ده کری و نهو ته گبیر و ههنگاوانه ی که له ۱۴ ی ژوئین له نیوان تاران - تهوریز دا رنکهوتنی له سهر کراوه ئهوانیش ده گرنه وه. قازی محهمده نهوه ی قبول نه کردوه.

۴ - مهلا مستهفای پارزانی ناره‌زووی نه‌وی له سدر دایه قازی محه‌مه‌د له سرزکابه‌تی بزوتنه‌وی نیشتمانی کورد وه‌لا به‌ری. مه‌لا مسته‌فا و پیاوه‌کانی له سهره تای نه‌مسالدا باری قورسی شهریان دژی هیزه نیزانیه‌کان له ناوچه‌ی سرده‌شت - سقز به سدر شانه‌وه برو به پشتیوانیه‌کی زور کم له لایهن کورده‌کانی نیزانه‌وه. مه‌لا مسته‌فا نیزیکه‌ی هه‌زار چه‌کداری هه‌یه. رووسه‌کان چه‌کیان داوتن و مه‌لا مسته‌فا بز خۆنی نه‌و پهری هه‌ولی خۆی ده‌دا بز نه‌وی رووسه‌کان وا لی بکا له جیاتی قازی محه‌مه‌د پشتیوانی له‌وی بکه‌ن. قاسم له‌و برابره‌دا برو ، حه‌مه ره‌شید چه‌توهه عیراق.

۵ - سیاسه‌تی کورده‌کانی ره‌زانیه به ته‌واری هه‌له‌پرستانه‌یه. نه‌مه‌ر خانی شکاک، سرزوک عه‌شیره‌تی هه‌ره گرنگی نه‌و ناوچه‌یه، ناماده‌یه له هه‌ر که‌سینکی پارهی بداتی لینی وه‌ر بگری به بی نه‌وی به‌لینی خۆی به جی بینی و خاوه‌نی قسه‌ی خۆی بی. به‌هاری رابردو نه‌و ۲۰۰۰۰ قه‌تی له رووسه‌کان وه‌ر گرت بز نه‌وی هیزنیک بشیری بز جه‌به‌یه سرده‌شت - سقز. نه‌و چه‌وه نه‌وی و له مه‌هاباد ۵۰۰۰ قه‌تی دیکه‌شی له قازی محه‌مه‌د وه‌ر گرت. به‌لام پیاوه‌کانی چ شهریان نه‌کرد و زوو پاشه‌کشه‌یان کرد. به‌و زوانه نه‌و سه‌ری له ته‌وریز داوه (بروانه یاد داشته‌که‌ی مانگی ژوبه‌ی من) و له لایهن حکومه‌تی نازه‌ریایجانه‌وه دوو ئوتوموبیل، پاره و چه‌کی به دیاری دراوه‌تی.

۶ - پینه‌ندی رووسه‌کان له گه‌ل کورده‌کان به هزی سدر دانی جار وباری کار به ده‌ستانی کونسولی شوره‌وی دانیشتوی ته‌وریز و ره‌زانیه له مه‌هاباد دریزه‌ی هه‌یه. به‌لام (نه‌و پینه‌ندیانه) به ده‌ره‌جه‌ی یه‌که‌م به زنگه‌ی نونه‌رنکی ده‌زگای بازرگانی رووسی دانیشتوی مه‌هاباد که گه‌نم و توتنی کوردی ده‌گری و قه‌ند و شه‌کر و کوتالی رووسی ده‌فرۆشی هه‌نده‌سوری. نه‌و هه‌ر وه‌ها رنکیشه بزدا‌بیشکردنی چه‌ک و وه‌ک نونه‌ری سیاسی ده‌بزوئته‌وه. نه‌و مو‌سلمانیکه‌ی خه‌لکی باکو‌یه.

۷ - له کاتینکدا کورده‌کان بۆ خۆیان نا هومیندانه بلاؤ وێی سهرن، گشتیان له دژی بیری توانه‌وه له نازه‌ریایجان دان. نه‌وان سکالایانه په‌یمانی نازه‌ریایجان - کوردستان که له ۲۳ی ناوریل نیمزا کراوه (گوزاریشی ژماره ۱۹ی من له ۱ی مای ۱۹۴۶) تا نه‌و جینگه‌به‌ی که ده‌گهرنته‌وه سهر شوینه تینگه‌لاؤه‌کانی ره‌زانیه و میانداو جی به جی نه‌کراوه. به پینچه‌وانه، حکومه‌تی نازه‌ریایجان ده‌سه‌لاتی به سهر مه‌لبه‌ندی ته‌واو کورد تشیندا داگرتوه و به‌و زوانه محه‌مه‌د هوسینی سه‌یفی قازی (وه‌زیری سهر له حکومه‌تی نیشتمانی کوردستان دا) داناوه که بیخته فه‌رمانداری مه‌هاباد. حکومه‌تی نازه‌ریایجان ههر به هه‌مان شینوه مانی به خوی داوه هولام په‌حیای دانشیان بگاته فه‌رمانده‌ی ژاندارمیری له مه‌هاباد. (تیلگرامی ژماره ۲۷. ی من). قازی محه‌مه‌د زۆر به توندی دژی نه‌و کاره نیعتیرازی کرد و رایگه‌یاندا کورده‌کان رنگه به چ (ده‌زگایه‌کی) ژاندارمیری جگه له ئی خۆیان ناده‌ن. له گه‌ل' نه‌وه‌شدا دانشیان سهری له مه‌هاباد دا، به رواله‌ت دوا‌ی نه‌وه‌ی قازی محه‌مه‌د بوو به ده‌سته‌به‌ری هاتن و چوونی به‌سه‌لامه‌تی.

۸ - کورده‌کانی ماکو و خزیه‌ش ههر ناوا بیز و قیزیان له ده‌سه‌لات به ده‌سته‌وه گرتتی حکومه‌تی نازه‌ریایجان ده‌بیته‌وه. ئینستا نوینه‌راتی نه‌و شوینانه له ته‌وریزن بۆ نه‌وه‌ی راویژ به قازی محه‌مه‌د بکهن. شیخ عبده‌لقادر سه‌رۆک عه‌شیره‌تی کۆنه سالی کورده جه‌لالیه‌کانی ماکو سهری ناوه‌ته‌وه و ئینستا کورده‌کی هه‌سه‌ن ناخا جینی نه‌وی گرتۆته‌وه. نه‌و قسانه‌ی قاسم ناخا سه‌باره‌ت به هه‌ولێ کورده‌کان بۆ داگیر کردنی خزیه له به‌رایبی مانگی ژوئیه‌دا بۆی گیزامه‌وه تا راده‌په‌کی زۆر ههر ته‌وانه‌ن که من له گوزاریشی ژماره ۲۴ی خزم پاراگرانی ۹ و ۸ی ۲۳ی ژوئیه‌دا پهنم راگه‌باندن. نه‌و لینی زیاد کرد و گوتی هیزی کوردان له عه‌شیره‌تی ملی (بان میلان) پینک هاتبوون و له ژیز سه‌ره‌ۆکایه‌تی سه‌عه‌ید ناخا دا بوون. نه‌و ههر وه‌ها رایگه‌یاندا که کورده‌کان هینشاش کومیته‌به‌کی له مهر حیزی خۆیان له خزیه هه‌یه. فه‌رمانداری ئینستای

نازەریایجان لە خۆیە، جەبیاری زاریع، بە توندی دژی کوردە.

۹ - لە رەزانیە کوردەکان چیر لە حکومەتی ناوچەییەدا بەشدار نین. خاوەن مەلکە کوردەکانی ناوچە حاسلەت و خەڵو خەرمان بە پینی سیتی کوردی دابەش دەکەن، بەلام خاوەن مەلکە عەجەمەکان دەبی قانونی دابەشەووی حاسلەتی نازەریایجان رەچاو کەن.

۱۰ - تا ئەو جینگەبەیی بگەرنتەو سەرسیاستەتی کوردی بە گشتی، قاسم ئاغا لەو بروایە داووی کە ئیدیعیای حیزی دیموکراتی کوردستان کە دەلی هەر داوای خود موختاری لە چوار چێووی دەولەتی ئێراندا دەکا لە بیانویینک نەبی زیاتر نیە، پینشینیاری قازی محەممەد بۆ هاو کاری لە گەڵ جەبەبەبەکی بەگرتووی پارتیە نازادیخوازەکانی ئێران، دلپاکانە نیە. ئامانجی راستە قینە وەک جاران کۆمارینکی بە تەواوی سەر بەخۆی کوردستانە کە کوردەکانی ئێران، عیراق، تورکیا و سوریا بگرنەو. قاسم ئاغا گوتی: گشت بزوتنەو کە لە لابەن رووسەکانەو دەر دراو و بە رێو دەچی. ئەو رایگەیاندا کە قازی محەممەد زۆرجار پینی گوتووە کە ئەو بۆ خۆی ناتوانی پە پینی ئیرادەیی خۆی هیچ بکا، وریک و راست دەبی سەر و بەر فەرمانی رووسەکان بەینی.

۱۱ - قازی محەممەد بە پینی نامزۆگاری رووسەکان، ئەووی لە دەستی هاتووە کە دووبە بۆ ئەووی عەشیرەتی دینزۆری ناچار بکا لە گەڵ حیزی دیموکراتی کوردستاندا هاو کاری بکەن. پاش ئەووی کە ئەو بە زمانی خۆش رێبەرانی دینزۆری پێ رام نەکرا ئەم هاوینە خەلکی بە دوادا ناردن کە بیانپینن بۆ مەهاباد. ئەوان بە قەسەیان نە کرد و ملیان نەدا بچن. دواي ئەو قازی محەممەد هینزۆکی هەزار کەسی چەکداری ناردە بۆکان. لە ناچار ئەم مەترسیەدا قاسم ئاغا ئەندامانی بنە مالمی خۆیانی دەر دا بۆ ئەووی کیشەو دوو بەرەکی ناو کۆبی خۆیان بە لادا بخەن و ئەمیر ئەسەد و براکانی بە بەکەو ناست بوونەو. کاتینک هینزی ناردراوی مەهاباد گەبشتە بۆکان ئیلخانی زادەکان بەرەو بەکینگ لە گۆندەکانی

خزبان که چند میلینک له شاره‌وه دورر بوو پاشه کشه‌بان کرد، و به چدک شه‌ته‌کدان له پیره‌وه‌کانیان ، خزبان له ناست سهر بازانی کورد ناماده کرد. له همان گات دا وه‌لاهیان نارد بز گشت نه‌ندامانی عه‌شیره‌ته‌که‌بان که وه‌چبا که‌ون و له به‌رزاییه‌کانی قایمی به‌کینک له دینه‌کانی خزبان داکوتا و ناماده‌ی ده‌سکرده‌وه بوون. قازی نه‌و جار رووی له سه‌رژک عه‌شیره‌ته‌کانی لای رزژ تارا نا و هینزکی تینکه‌لاوی له عه‌شیره‌ته‌کانی شکاک و هدرکی که نه‌ندامانان ده گه‌بشت به « هه‌زاران که‌س » کز کرده‌وه و نه‌وانه دینزکریه‌کانیان گه‌مارز دا. نینجا قازی محه‌محمد له نیلخانی زاده‌کانی راسپارد بینته ره‌دایه. نه‌وان هه‌ستیان پینکرد نه‌و هیزه‌ی گه‌مارزی داون زور له وان زیاتره. هه‌لو مه‌رجه‌کانی قازی محه‌مدیان قه‌بول کرد.

۱۲ - سه‌ره رای نه‌وه‌ش قاسم‌ئاغا له‌و بروایه دایه که بنه ماله‌که‌ی له ژیر مه‌ترسیه‌کی زوردایده، چونکوو رووسه‌کان نه‌وان به دوژمن ده‌زانن و دره‌نگ یا زوو به ته‌واوی له ناویان ده‌بن. نه‌و رایگه‌یاند که نیلخانی زاده‌کان خو راده‌گرن، به‌لام چ هیوا‌ی به سه‌ر که‌وتن نیه. مه‌گه‌ر نه‌وه‌ی بریتانیای مه‌زن یارمه‌تیا‌ن پی بکا. نه‌و گوتی : داوای یارمه‌تی له سه‌ر تیمپ هوماپوتی فه‌رمانده‌ی نیران له سه‌قز کرده‌و، به‌لام سه‌ر تیمپ به ساردی وه‌لامی داوه‌ته‌وه و گوتوویه که فه‌رمانه‌کانی چی‌یان لی شین نابی. نیلخانی زاده‌کان هیچ هیوا‌بان به پشتیوانی حکومتی نیران نیه. قاسم‌ئاغا له‌وه ده‌گه‌بشت که ناکری بریتانیا به رینگای ته‌وریزدا چ یارمه‌تی به عه‌شیره‌ته‌که‌ی بکا. به‌لام له به‌ر نه‌وه‌ی که خه‌تی پنه‌وندی نه‌وان له گه‌ل عیراق دا جاری هه‌ر ناواله‌یه داخوازی ته‌وه بوو داخوا ناکری هیندینک مه‌عموری حکومتی بریتانیا له ویره بین و سه‌ر له بزکان بده‌ن و ناموزگاری و یارمه‌تیا‌ن پی بکه‌ن. نه‌و رایگه‌یاند نه‌گه‌ر دینزکریه‌کان له لایه‌ن بریتانیا‌وه بریکیان یارمه‌تی پینکرا بایه، ده‌یانتوانی حیزی دیموکراتی کوردستان و گشت بزووته‌وه‌ی نیشتمانی نه‌و دوایانه ته‌نانه‌ت به‌ر له‌وه‌ش که ده‌ست پی بکا، تینک

برووختن.

۱۳ - نهن له قسه کانم دا ههولم دا خاوی که مهوه و بزم روون کردهوه که قاسم ناها بهو پینشبارهی هه مان شت ده کا که به پینی ئه و سه زه نشتی قازی مه مهده ده کا. باشترین شت بز ئه و نه مه به له گهل قازی مه مهده له ناشتیدا بی و به راشکاری تینی بگه بینتی که تهنی تا ئه و کاته دزستی نه و ده مینینه وه که قازی مه مهده دلپاکانه بز وه دی هیناتی ناو اته ره واکانی کورد کار بکا و رنگه چاره به کی هینمانه له گهل حکومه تی ناوه ندی ئیزان بدوزینه وه. نا لیزه دا بوو که قاسم ناها به دمدا هاته وه و گوتی : قسه کردن له گهل قازی مه مهده چ فابده ی نیه چونکرو له راستیدا ئه و گشت فرمانه کانی له رووسه کان وه ره ده گری.

۱۴ - نهن له کاتیکدا بزم دهر کهوت چ که لکینکی نهوتوی نیه قسه کانم سه باریت به پره نسیمی بهرز له گهل پیاونیک دریزه پی بدهم که مهیلی سه ره کی نه وه به که چلوزن ره قیبینکی له میژینه ی خوی تینک بشکینتی و ده ولت و سامانی ماددی خوی له ناست هه ره شه ی کومونیزم یپاریزی. ههولم دا قاسم ناها نه وه تینگات که باشترین موقانه و دلنمایی بز عه شیرت و بته ماله کی نارامبوونه وه ی گشتی کوردستانه و باشترین داگزکی له ناست تینخزان و نفوزی رووسان بهر هه لستکاریه کی به راستی به کگرتوی خه لکی ئیزانه. له گهل نه وه شدا نهن ههستم بگرد که قاسم ناها به بیر کردنه وه ی قول له بزر بوونی ته وای حکومه تی ئیزان له م نوستانه دا و ده سه لاتی راپای له شوینه کانی دیکه ی ئه م پادشاییه دا، ده کری له بهر دلراوه کی و به گومان بوونی مرژ لینی خوش بی.

گه ورم نهن شانازی به وه ده که م خزمه تکاری هه ره گوی وایه لی خو به که مگرتان یه.

نیمزا : جینی . ده بلیو . وال

(sgd) J.W.WALL

sir John H,Le Rougetel . K.C .M . G . , M, C
His Majesty , s Ambassador TEHRAN

حکومته می میلی کوردستان له نار نهم گیزاوی سیاسه تی دهره کی و بی بریاری و ناته پای نیو خۇدا، بز دوزینه وهی رنگای دهریاز بوون دیسان له تینکۆشان نهویستا و پینشهوا له تیلگرامینکدا به شداری حیزی دیموکراتی کوردستانی له بهره ی به کگرتوی حیزه کانی نیراندا راگه یاندا. نهم بهره یه له پینچ حیزی ره ک حیزی دیموکراتی قهوام، حیزی توده ی نیران، حیزی نیران، قیرقه ی دیموکراتی تازه ریا بجان و حیزی دیموکراتی کوردستان پینک هات. دوو هیزی سهره کی نوو ده می نیران واته حیزی دیموکراتی قهوام و حیزی توده هدر بک بز مدهستی تایبه تی خویان پینکه اتی بهره یه کی نوو تویان گهره ک بوو. قهوام بز وده دست هینانی فرسه ت تا کابینه ی تازه ی پینکه یناو توده بیه کانی له ده ولت وده ر نا. حیزی توده ش به و هیوا به که بتوانی له هه لباردنی دهره ی ۱۵ مه جلیسدا کورسی زیاتر وده دست بیتی. له وه زیاتر پینکه ی نانی بهره ی به کگرتوی حیزه کانی نیران و (بهره گرتنی هیزه دیموکراته کانی نیران) که هیندی نووسه ری کورد باسی ده که ن هیچ نامانجینکی دیکه ی نه بوه. حیزی دیموکراتی قهوام و حیزی نیرانی شه لایار صالح بروایان به مافی نه ته وه کان و به بزووتنه وه ی کوردستان و تازه ریا بجان نه بوو.

دوکتور گهری سه فهای که به کی له ربه رانی ناسراوی حیزی نیران بوه ده لی: « قازی محمه مد چوه دیتنی ربه ری تازه ریا بجان شوره وی عدلیوز یا یاقروژ، نه وانیش له کوردستانی سه روو ده ستیان کرد به تینکۆشانی جیاوازیخوازی. له و کاته دا به کینک له که سانی سه ر به گزمه لی نهم له مه هاباد ره نیسی فه ره ننگ بوو. کاتی که قازی محمه مد دهستی به کار کرد، نه و به جینی هینت و هاتره تاران و راپورتی رووداوه کانی دا به من. نوو که سه دوکتور محمدی موگری بوو. دوکتور محمدی موگری به کی له هاوکارانی نهم بوو. نه و به

ناشکرا به منی گوت: نهوانه به راستی جياوازی خوازن. له راستیدا له ژنر
 فهراهانی رووسه کانتن. نهگهر به رواله تیش شتبنک ده لئین به تهاوای بی بن و
 بناخه به. نیمه ش له به رانه ر رووداوه کانی نازه ریا بجان و مه هایاد دا دروشمی نازادی
 و دینو کراسیمان بز سه رانه سری نیران به رز ده کرده وه. جارو بار که هه لده کهوت له
 گه ل نوینهرانی نهوان دابنیشین، پنیانم ده گوت: نینوه بز چی کارنک ناکه ن که بز
 هه موو نیران بی، بز چی هه ر بز ناوچه به کی دیار یکرای نیران داوا ده که ن که
 خه لکی دیکه ی نازاد یخوازی نیران و خه لکی دژی نیستیماری نیران لی تان وه شک
 بکه ون و نینوه به پیاری سیاسه تی ده وله تینکی بینگانه بناسینن. به لام نهوان گونیان
 به م قسانه نه ده دا چونکه نازادی و سه ر به خزیی کرده وه بیان نه بوو. شه ری دنیا
 گریش تهاو ده بوو. نیشتمانی نیمه کهوته قوژتینکی نینو ته تهاو بی. لهو کاته دا
 بوو که سیاسه ته کانی نینو ته تهاو بی ده فریای نیران کهوتن و قهوام
 السلطنته ش هاته سه ر کار وته مهنی مه جلیسی چارده ش کوتایی پی هات.»
 (۵۳)

دوکتور که ره ی سه لچایی که به ره گه ز کورده و به لام هه ست و بیر و
 ته نانه ت خوننی کوردی و کوردا به تی له به ر دا ته هاوه نه وه نده ی راست ده کا که
 ده لی: «سیاسه ته کانی نینو ته تهاو بی ده فریای نیران کهوتن». نم ده قریا کهوته
 هه ر نه وه نه بوو که گوشار بخه نه سه ر شوره وی و له نیرانی وه ده ر بنین، به لکوو به
 تهاوای یارمه تی حکومتی نیرانیشیان دا که بزوتنه وه ی نازه ریا بجان و کوردستان
 سه ر کوت بکا. نینگلیز وه ک له به ریا پیدا باسکرا له نینو عه شیره تی قه شقای و له
 باشوری نیران و ته نانه ت له کوردستانیش نازاوه ی نابه وه تا قهوام هان بدات
 کابینه ی خزی له توده بیان پاک کاته وه به بیاتووی نازادی هه لئیرادنی پارلمان
 له شکر بز نازه ریا بجان بنیری. رۆژنامه ی ژاریا وه سترک (شه فقه ی رۆژ
 هه لات) چاپی تفلیس له ژماره ی ۲۹ ی نوامبری ۱۹۴۶ دا له ژنر سه ر دیزی)
 قازی مه محمد له باره ی چالاکی نینگلیسه کان له نیرانی ده نووسی: «

به روالهت سیاسه‌تی چه‌پایه‌تی گرتیوه پینشو گالته‌ی به حیزی توده‌و دیموکراته‌کانی نازه‌ریایجان ده‌کرد، راونژکه‌رانی نه‌مریکایی توانیان نه‌رته‌شی نیران پرچه‌ک و به هیز بکه‌ن و وای لی بکه‌ن که توانای په‌لاماردانی نازه‌ریایجانی هه‌بی» (۵۴)

رژنامه‌ی پراقدای موسکو له ژماره (۲ ی نوامیری ۱۹۴۶ له ژیر سر دیری» نامه‌ی ریبه‌ری کورده دیموکراته‌کان قازی محه‌مه‌د بز سرزک و وزیر قه‌وام‌السلطنه « ده‌نووسی :» له نامه‌که‌دا هاتوه : پولکوئینیکی نه‌رته‌شی نیران پزشکیان به نه‌رمانی ده‌زگای غه‌یره مه‌سئولی تاران ده‌سته‌ی کورده‌کانی مه‌هاباد دژی کورده دیموکراته‌کان هان ده‌دات. نه‌فسه‌رینکی تر به ناو ئاپه‌روم نه‌م ده‌سته‌ی بانگ کرده تا رنگای سر ده‌شتی بز بکه‌نه‌وه. پاشان به ۴۰۰ کسی چه‌کدار به تفه‌نگ و تانک کورده دیموکراته‌کانی په‌لامار داوه. قازی محه‌مه‌د به سرزک و وزیر راده‌گه‌به‌نی که نه‌م کارانه له‌وانه‌به هه‌رای گه‌وره‌ی لی‌ساز بی.»

به پشت نه‌ستوری ئینگلیز و نه‌مریکا، هانگی سه‌رماوه‌ری ۱۹۴۶ نه‌رته‌شی نیران به‌روه نازه‌ریایجان که‌وته ری و رژی ۲۱ ی سه‌رماوه‌ز بی ئه‌وه‌ی له گه‌ل به‌ر به‌ره‌کانی هیزی فیدایی رو به‌روو بی گه‌بشته ته‌ورنژ. وینه‌رانی ف دیموکرات و ته‌شکیلاتی فیدایی که (مردن هه‌به‌و گه‌راته‌وه نیه) کرد بوویانه درزشی رژی، بی ته‌قه و ده‌ستکردنه‌وه، رایان کرد و نیشانیا‌ندا که (مردن هه‌یه و گه‌راته‌وش هه‌یه) . ناش به تالی فیرقه‌ی دیموکراتی نازریایجان به گوزره‌ی نووسراوه‌ی گه‌لنیک له سه‌رنجده‌ره‌کان کوشتاری ۲۵ هزاره‌کسی به‌دواوه بوو. حکومتی نیران به پشتیوانی (سیاسه‌تی نیو نه‌ته‌وه‌بی) به‌م چه‌شنه هیمنایه‌تی له نازه‌ریایجاندا به‌ر قرار کرد.

دوای گرتنی ته‌ورنژ، ئیتر کوماری کوردستانیش که له لایه‌ن حکومتی تاران و زله‌یزه‌کانی ده‌سه‌لأندارله نیراندا حیسابی نازه‌ریایجانی بز ده‌کرا، ده‌بوایه

خزیدا گزیا بز چاوه دپیری به سهر هه لپژاردنی پارلماندا نهرتهش ده نیریته وه نازه ریا بجان نهک یز کوشتاری خه لک وهک له ته وریز کردیان. سه برینکی رزژنامه کانی کوردستانی دواي سه فهری پیشهوا بز تاران بکهین، گزوانی سیاسه تی حکومه تی میلی کوردستانان به جوانی بز دهرده کهوی. به لینکداته وهی همووی هم دیارده و رووداوانه و زور شتی دیکه ی نادیارش پیشهوا هه ول و ته قه لای خزی بز پاراستنی هیننا به تی له کوردستان و دور خسته وهی مه هاباد له کاره ساتی ته وریز دریزه پنده دا. به لام به داخوه گیانی خزی له سهر داده تی.

« له مزگه وتی هه باساغا قازی صه محمد له وتارنکدا داواي له سهر خزی و نه شه لوانی له خه لک کردو گوتی : ههر بریارینکی به په له دوا رزژینکی فره شپه ره و خه قه تباری به دواوه ده بی. ههروه ها رایگه باند سه ره رای نه وه که مه ترسی زور نیزیکه و من ده سه لات و دهره تانی چووته دهر له ناوچهم هه به، به لام له نیو نیوه ناچمه دهر و گیانم فیدای نیوه ده که م.» (۵۶)

به بروای من ده کری جزینکی دیکهش بز مه سه له که به چین. ره نگه هینشتا بز شیکردنه وهی هم رووداوه گزنگه میژوویه هه ول و ته قه لای زیاتر پنیوست بی. به لای منه وه پیشهوا سه رزکینک بوو نه یوست له سهر حسابی کوشتارو مالویرانی خه لک و کاو لکردنی نیشتمانه که ی ناوو ناوبانگ بز خزی دهر بکارو گیرفانیسی بریکا. نه یوست ههر بز نه وهی بلین شورش ده کات و شورشگیره، میلیله ته که ی تووشی گوشت و کوشتار بکا. ربه رینک بوو به فیدا کردنی گیانی خزی خه لکو ولاته که ی له ده ست دریزی خائینان و دلره شی نهرته شی دوزمن پاراست. ههر وهک له دادگاشدا بهر پرسبه تی هموو رووداوه کانی گرتنه نه ستو، به نازابه تی دلیرانه له کرده وه و له مانی ره وای کورد دیفاعی کرد و به سهر به رزی چوه سهر دار.

روژی ۱۶/۱۲/۱۹۴۶ مسته فا بارزانی بز تاخرین جار چاوی به پیشهوا ده کهوی. باگفتگزی قازی . محمد محمد و سه رزک بارزانی له زمانی

مه‌لامسته‌فاوه بیبیین:» چومه لای قازی محمد و لیم پرسی: ده‌توی چیکه‌ی؟ له‌وه‌لامدا گوتی: ده‌مه‌وی له پیناو نەرژانی خوینی خه‌لکی مه‌هاباد خۆم فیدا بکهم و ته‌سلیمی نەرته‌شی نیران ده‌بم. هه‌بته‌تینک ده‌نیرمه‌ میانداو که به وه‌نرال هوماپوئی رابگه‌یه‌نی: ئاری ده‌چاوان گه‌را و گوتی: جگه له جه‌ماعه‌تی خۆت بروا به‌کەس مه‌که. ته‌واوی نه‌وانه‌ی سونندی دو‌ستایه‌تی و پشتیوانیان خوارد بوو، خه‌یانه‌تیان کرد و بز راگه‌یانندی خزمه‌ت به نەرته‌شی نیران پینشیرکه‌یانه. ناموزگاریت ده‌کهم له سه‌رۆک عه‌شیره‌تان خۆت بپارێزه. تکاشم نه‌وه‌یه به خیزیی له مه‌هاباد وه‌ده‌رکه‌ون و له تینک هه‌لچوون له گه‌ل نەرته‌شی نیران خۆتان بپارێزن.

پاشان پرسی: ده‌توی چیکه‌ی؟

پینم گوت: خا‌رو‌خیزان و هیزه‌کافان له ناوچه‌ی شنۆ و مه‌رگه‌وه‌ر کۆده‌که‌پنه‌وه تا به‌هار دادی، له تینک هه‌لچوونیش له گه‌ل نەرته‌شی نیران خۆ ده‌پارێزن. پاشان هه‌ول ده‌ده‌ین بز رازی‌کردنی حکومه‌تی عیراق که لانی کهم بز خا‌و و خیزان لیبووردنی گشتی ده‌ر بکا. نه‌گه‌ر له‌وه ناهویند بووین روو ده‌که‌پنه‌یه‌کی‌تی سوژینی. ته‌سه‌لیمی نەرته‌شی عیراق ده‌بین و نه‌نەرته‌شی نیران. پاشان له‌سه‌ر هاتنه‌ده‌وی له مه‌هاباد له‌گه‌ل تینه‌ پینم داگرت و به وشه‌ی شه‌رف به‌لینم دا‌یه که تا له‌گه‌ل‌من بی له فیدا کاری‌دریخی ناکهم وه‌سه‌ت به ناره‌حه‌تی ناکه‌ی چو‌نکه تو ره‌مزی نه‌توه‌ی. پینمگوت: منیش پینت ده‌لینم که بروا به به‌ئینی حکومه‌تی نیران نه‌که‌ی. بز تینه‌ جینگای تازه‌یه هه‌وه‌لین سه‌رکۆماری کوردستان به‌ده‌ستی دو‌م‌شان به‌دیل بگه‌ری.

قازی له جی هه‌ستا و هاته‌ پینش و گوتی: با ژانی من فیدای هاونیشتمانانم بی و ده‌بیته‌ هزی کهم بی‌ونه‌وه‌ی ترس و کوشتاری که به‌سه‌ریاندا دینت. نه‌وه‌ی گوت و ئالای کوردستانی هیناو دای به‌من و گوتی: نه‌وه ره‌مزی کوردستانه‌ لیم وه‌رگه‌وه نه‌مانه‌ت بی له‌نه‌سه‌تۆت چونکه باشترین پارێزگاری. له‌که‌شو هه‌وا‌یه‌کی

ختم و خفه تاویدا مالاواییم لیکرد و دهرکوتم و روم کرده نهغهده» (۵۷)

نهرتشی نیزان که گزیا بز چار دیزی به سهر ههلیژاردنی پارماندا دههاتهوه نازهریایجان، وهک هیزی داگیرکه رههاتهوه کوردستان و بز چار ترساندنی خدک له گرتن و دادگایی کردنی نازادبخوازان و نیعدامی هیندی له نیشتمانپهروهانی کوردیش دهستی نهگزیاپهوه. له ناوچهی سهقزی فهیزولایهگی و له بزکان ۱۲ کهسی له رۆله نیشتمانپهروهانی کورد له داردا که بریتین له: (ئهحمده خانی فاروقی، حههمهین بهگی پاهاخان بهگ، حههمهخانی دانبشوره، عهبدوآخانی مهتین، ئهحمده خانی شهجیعی، شیخ ئههمینی کهس نهژان، ناغا سهدیقی یازبهلاغی، عهلباغی جهواغهرد، رهسولآغای میرهدی، عهلیخانی فاتیح، حوسینخانی جهلالی گانی نیاز و له بزکانیش عهلی بهگی شیرزاد) له مههابادیش چوار نهفسهری فیداکاری هیزی بهرگری کوردستان، حههمهدی نازمی، حههمیدی مازوچی، عهبدوآمی روشنفکرو رهسولی نهغهدهیی له دار دران.

بهداخوه پیشهوا قازی حههمهده بز رویشان لهگهله مهلاستهفا موافهتتی نهکرد. رۆژی ۲۱ی مانگی دیسامبر دوی رویشتی مهلا مستهفا بز تاران ژهنرال هوماپونی فرمانی گرتنی پیشهواو یارانی داو بردیانه زیندان..

له سهر رووداوهکانی میژویی زۆر دهبیژرین وگهلیک ده نووسرین. زۆریه بی چوندهکانیش لیک جیاوازن. پیشهوا قازی دهکرا وهک رهزمی بزووتنهوه بهکی نهتهوایهتی حهماسهیی بهر بهرهکانی بخولقینی و تهسلیمی دوژمن نهبی و میژوو جورنکی تر فهزاوهت بکا، نیستا دهتوانین ههر نهوهنده بیژین به فهولی دوکتور قاسملوی شهید: «پیشهوا قازی بهر سویندهی که له ۲۴ی رینهاندانی ۱۳۲۴ به گهله و نیشتمان خوارد بروی وهفادار مایهوه، شهید پرو بز نهوی گهلی کورد "سهر بهرز بژی.»

دهستوری نیعدامی نهوانی راگدیاند بی. « (۵۸)

نه‌سیکلوپیدیای گه‌روهی سوئیتی، چاپی سالی ۱۹۵۴
لایه‌ری (۴۶۰) ی به‌رگی (۲۸) له مهر قازی محمدده‌وره ده‌نووسی:
« محمدده‌دی قازی (قازی محمدده‌د) ۱۹۴۷-۱۹۰۱ یه‌کینکه له رن‌بهره
به دیمه‌نه سیاسیبه‌کانی نه‌ته‌وه‌ی کورد له شاری مه‌هاباد (کوردستانی نیران) له
خیزانینکی روحانی له دایک بوه.

پاش سرکه‌وتنی شورش‌ی فیوری‌ی سالی ۱۹۱۷ له رووسیا، پیوه‌ندی کپ و
نیزیکی نه گه‌ل کومیت‌یه‌ی نه‌ینی شورش‌گیزی سر‌بازانی نوردووی قه‌یس‌ری
رووسیا - که نه‌و دم له نیران یون-راگرتوه. له مه‌ل‌به‌ندی سابل‌اغ-مه‌هابادی
نیستا-به‌هاو به‌شی ژماره‌یه‌ک له روونا‌کبیرانی پینشکه‌وتووی کورد کومه‌لینک
رنک ده‌خا، وه نه‌و کومه‌له‌ ده‌ست ده‌کا به بلاؤ کردنه‌وه‌ی بی‌ری تینک‌وشان بز
رزگاری کوردستان.

پاش چند سالی‌ک حکومتی نیران له ژنر زه‌بری بی‌رووی کومه‌لانی هه‌راوی
خه‌لکی کوردستاندا، ناچار نه‌بی قازی محمدده‌د بکا به سه‌روکی دائیره‌ی
معارف و قازی مه‌هاباد و دورو به‌ری نه‌وی. قازی محمدده‌د نه‌و کاره که له
سر کب‌ر بوو، چند مه‌دره‌سه‌به‌کی ناوه‌دان کرده‌وه. و له‌و مه‌دره‌سانه‌دا بی‌ری
رزگاری کردنی گه‌لی کوردی له چنگ زولمی نیران له ناو لاه‌کاتدا بلاؤ ده‌کرده‌وه.
پاش نه‌وه‌ی که دیکتاتوریه‌تی ره‌زاشای په‌هله‌وی جینی خزی قایم کرد، حکومتی
نیران قازی محمدده‌دی له سه‌روکایه‌تی دائیره‌ی معارف خست.

دوای نه‌وه که سالی (۱۹۴۱) دیکتاتوریه‌تی ره‌زاشا رووخا و بزوتنه‌وه‌ی
رزگاری‌خوازی نه‌ته‌وايه‌تی له نیراندا په‌ره‌ی گرت، قازی محمدده‌د به‌ته‌واوی
هیزی خزی بز رزگاری و سر به‌خزی میلی گه‌لی کورد وه له پیناوی رنک‌خستن
ویه‌که‌گرتنی ته‌واوی هیزه دیموکراتیه‌کانی کوردستاندا که‌وته خه‌بات و تینک‌وشان.

ساله‌کانی (۱۹۴۵-۱۹۴۲) قازی محمدده‌د سه‌روکی حیزی پینشکه‌وتووی

نهینی کوردستان (کۆمهله) بوو. سالی ۱۹۴۵ کۆنگره‌ی یه‌گه‌می حیزبی
 دیموکراتی کوردستان که له چوار چینه‌ی ئێراندا داوای سهر به‌خیزی گه‌لی کوردی
 ده‌کرد، قازی محهمهدی به‌ سه‌رۆکی حیزب هه‌لبژارد و له ژێر رێبه‌رایه‌تی
 حیزبی دیموکراتی کوردستاندا حکومه‌تی مبللی دیموکراتیکی کوردستان به
 سه‌رۆکایه‌تی قازی محهمهد دامه‌زرا. ئەو حکومه‌ته ریزه نێسلا‌هاتیکی
 دیموکراتیکی به‌رئوه برد، وه‌ک ئەسه‌پاردنی هه‌موو کاروباری دائیره‌کانی کوردستان
 به‌ ده‌ست کوردان، دامه‌زرانی تۆردووی رزگاربخوازی کورد، دانانی گه‌لی
 قوتابخانه‌ی کوردی، ده‌رکردنی رۆژنامه‌و کتێب و گروار به‌ زمانی کوردی و شتی
 تر... به‌لام ئەو حکومه‌ته نێسلا‌خی زه‌وی جێ به‌جێ نه‌کرد. له ئاخیری سالی
 ۱۹۴۶دا حکومه‌تی کۆنه‌په‌رستی قه‌وام‌السلطنه به‌ گۆزیه‌ی ئەسه‌پاردی
 ئیمپریالیسته‌کانی ئەمریکا، پاش تینک شکاندنی بزوتنه‌وه‌ی دیموکراتینی
 تازه‌ریابجانی ئێران تۆردووی ئێرانی بز سهر کوردستان هاندا. وه‌جولانه‌وه‌ی
 رزگاربخوازی نه‌ته‌وايه‌تی کورده‌گانی ئێرانی تینک شکاند. قازی
 محهمهد و رابه‌ره‌کانی تری گه‌لی کورد گیران. له ۳۱ی ماری ۱۹۴۷ له شاری
 مه‌هاباد حکومه‌تی ئێران به‌ ئەسه‌پاردی ژه‌نرال شوارتسکۆفی ئەمریکایی
 قازی محهمهد و سه‌دری قازی برای قازی محهمهد و نۆینه‌ری پارێزگاری
 ئێران، وه‌سه‌یفی قازی نامۆزای (حاکمی مه‌هابادی
 هه‌لا‌وه‌سی».

(تێبینی: ئەم تینکسته‌ی (ئه‌نسیکلۆپیدیای سوێیتی) له
 لایهن دوکتور ره‌حیمی قازی‌په‌وه پێم گه‌په‌شته)

پێدا چونه‌وه‌ی ره‌وه‌ندی بزوتنه‌وه‌ی نێستمانی و دیموکراتیکی کوردستانی ئێران
 داوای روخانی کۆماری کوردستان به‌ ئیجازه‌ی خوێنه‌رانی به‌ ریز راده‌گرن بز
 به‌رگی دووه‌می پێدا چووته‌وه .

پهراوئزه کانی بهشی هدوته م

- ۱- نار چی رۆز ولت - کۆماری کورد له مههاباد، وهرگیزانی خالدی عزیزى ۱۹۹۱، ل ۳
- ۲ - لازاریف، بزوتنهوهی کورد له سهر دهمی نوێ دا. موسکو. ۱۹۹۸. ل ۱۸.
- ۳ - جعفر مهدی نیا، زندگی قوام السلطنه. ل ۵۴۳
- ۴ - نوشیروان مستهفا - حکومهتی کوردستان، ۱۹۹۳، ل ۱۳۸
- ۵ - نارچی رۆز ولت ههمان سهر چاره، ل ۴۳ - ۴۴
- ۶ - نیگلتون، کۆماری ۱۹۴۶ کوردستان، وهرگیزانی سهد محمدی صدی، ۱۳۶۲، ل

۱۸۶

- ۷ - دوکتور قاسملو، چل سال خهبات له پیناو نازادی دا، ۱۹۸۵، ل ۹۸.
- ۸ - ح. جمال - ر. کوردستانی نوێ، ۳ کانونی دوهم، ۱۹۹۲
- ۹ - روانگی پینشووا. گردهوه کۆبی ههسته قازی ۱۹۹۴ ل ۱۹
- ۱۰ - نارچی رۆزولت، ههمان سهر چاره، ل ۳۷ - ۳۸
- ۱۱ - لازاریف - ههسهمی هیللی له ولاتیانی رۆژ ههلاتی نهتهک و ناوه راست موسکو، ۱۹۷۷. ل ۱۰.

- ۱۲ - د. قاسملو، ههمان سهر چاره، ل ۹۸ - ۹۹
- ۱۳ - کوردستان ژماره ۲۲، ۱۳ رهشمههی ۱۳۲۴ - ۴ ماری ۱۹۴۶. گردهوه کۆبی

ههسهنی قازی

- ۱۴ - گۆفاری عصر جهید، ژماره ۲۵، موسکو ۱۹۴۹
- ۱۵ - درک کینیان، کوردهکان و کوردستان، وهر گیزانی برایی یونس، ۱۳۷۲، ل

۱۹۷

- ۱۶ - جلال تالههانی، کوردههتی ۱۹۶۶، ل ۹۱
- ۱۶ - کوردستان، ژماره ۱، ۱۵ رینهندانى ۱۳۲۴. ۴ فیهویهی ۱۹۴۶ گردهوه

کۆبی ههسهنی قازی

- ۱۷ - هینمن - تاریک و روون، ۱۹۷۴، ل ۲۳
- ۱۸ - نوشیروان مستهفا، ههمان سهر چاره، ل ۱۳
- ۱۹ - سهر چارهی پینشو، ل ۱۲۹

- ۲۰ - نیگلتنون ، ههمان سهر چاره ، ل ۱۲۵ - ۱۲۶
- ۲۱ - درک کینیان ، ههمان سهر چاره ، ل ۱۳۴
- ۲۲ - سهر چاره‌ی پیشور ، ل ۱۲۴
- ۲۳ - نیگلتنون ، ههمان سهر چاره ، ل ۱۳۷ - ۱۳۸
- ۲۴ - م.س. نیوانتوف ، تاریخ نوین ایران ، فارسی ، ۱۳۵۶ ، ل ۱۲۶
- ۲۵ - درک کینیان ، ههمان سهر چاره ، ل ۱۲۶ - ۱۲۷
- ۲۶ - جعفر مهدی نیا زندگی توأم السلطنت ل ۴۹۸
- ۲۷ - نوشیروان مستهفا ، ههمان سهر چاره ، ل ۱۲۵
- ۲۸ - درک کینیان ، ههمان سهر چاره ، ل ۱۲۵
- ۲۹ - نیگلتنون ، ههمان سهر چاره ، ل ۱۱
- ۳۰ - سهر چاره‌ی پیشور ، ل ۲۰۱
- ۳۱ - نارچیبالد روزولت ، شوق مطالعه ۱۳۷۱ ، ل ۳۴ - ۳۴۱
- ۳۲ - کهریبی حسامی ، کۆماری دینوکراتی کوردستان یا خود موختاری ، ۱۹۸۶ ، ل ۸۱ - ۸۲
- ۳۳ - ۱۲ شهریور ، تاریخچه نهضت دموکراتیک نازریایجان ، نشریه شعبه مرکزی تبلیغات ، تبریز ، ۱۳۲۵ ، ل ۱۲۲-۱۳۱
- ۳۴ - روانگهی پیشه‌وا ، گرده‌وه کۆزی حسه‌نی قازی ۱۹۹۴ ، ل ۲۷
- ۳۵ - جعفر مهدی نیا ، ههمان سهر چاره ، ل ۵۱۲
- ۳۶ - محمود مولا عزت ، ده‌لته‌نی جه‌مه‌وری کوردستان نامه‌و دوکومینت ، ۱۹۹۲ ، ل ۱۹۳
- ۳۷ - مسعود محمد ، حاجی قادری کۆزی ، به‌رگی ۲ ۱۹۷۴ ، ل ۱۱۵
- ۳۸ - د. قاسملو ، ههمان سهر چاره ، ل ۶۱
- ۳۹ - ۱۲ شهریور ، تاریخچه نهضت دموکراتیک نازریایجان ، ۱۳۲۵ ، ل ۱۴۱ - ۱۴۳
- ۴۰ - روانگهی پیشه‌وا ، گرده‌وه کۆزی حسه‌نی قازی ، ۱۹۹۴ ، ل ۳۱
- ۴۱ - درک کینیان ، ههمان سهر چاره ، ل ۱۲۷ - ۱۲۸
- ۴۲ - نارچیبالد روزولت ، ههمان سهر چاره ، ل ۳۳۲
- ۴۳ - درگ کینیان ، ههمان سهر چاره ، ل ۱۲۸
- ۴۴ - نارچیبالد روز ولت ، ههمان سهر چاره ، ل ۳۳۲

- ۴۵ - نیگلتن ، ههمان سەر چاوه ، ل ۱۹۴
- ۴۶ - د ، قاسطو ، ههمان سەر چاوه ، ل ۵۷
- ۴۷ و ۴۸ و ۴۹ کورد ستان ژماره ۷۲ روانگهی پښهوا . گردهوه کزیی حسهنی قازی
۱۹۹۴ ل ۳۷
- ۵۰ - محمود مهلا عزوت ، ددهولتهی جمهوری کوردستان ۱۹۹۲ ، ل ۸۳
- ۵۱ - نارچیبالد روز ولت ههمان سەر چاوه ، ل ۳۴۵
- ۵۲ - نیگلتن ، ههمان سەر چاوه ل ۲.۲
- ۵۳ - خاطرات سیاسی دکتر کریم سنجایی امبدها و نا امیدیا ، ۱۳۶۸ ، ل ۷۳ -
۷۲
- ۵۴ - عبدالرضا هوشنگ مهدوی، سیاست خارجی ایران در دوران پهلوی، ۱۳۷۳ ، ل ۱۱۷
- ۱۱۶
- ۵۵ - د. قاسطو ، ههمان سەر چاوه ، ل ۶۷
- ۵۶ - نیگلتن - ههمان سەر چاوه ، ل ۲.۶
- ۵۷ - مسعود البازانی - البازانی والحركة التحریریه تاکردیه ۱۹۸۷ ، ل ۳۹- ۳۸
- ۵۸ - نارچیبالد روزولت ، ههمان سەر چاوه ، ل ۳۵۱

په ره مه نووسراوه گانی نووسەر

- ۱ - کاروانتیک له شهیدانی کوردستانی نیران
- ۲ - وه لأمینک - کوردی و فارسی
- ۳ - رینونی شیری پارتیزانی
- ۴ - له دهوری رینکخرای لوانی دیموکرات کز بینهوه.
- ۵ - رهخنهو لیکزلینهوه له سەر کتیبی حوسینی مهدهنی
- ۶ - چهند قسه په ک له گهل خهبات
- ۷ - کورد و فرههنگی بینگانه.
- ۸ - لیکزلینهوهی «کورتیه باسینک له سەر سوسیالیزم» کوردی و فارسی
- ۹ - تایبهتی کونگرهه ششم
- ۱۰ - کوماری دیموکراتی کوردستان یاخورد موختاری

- ۱۱ - یادی هینن
- ۱۲ - له پینار چی دا؟
- ۱۳ - بادانهوه
- ۱۴ - کپو کاش (چاپ نه کراوه
- ۱۵ - سدفهر بز کوردستان
- ۱۶ - له بیرهوه به کانه بدرگی: ۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹
- ۱۷ - پینا چونهوه
- ئهو بهرهمه ماتهی ئوو سهه کوردوونی به کوردی**
- ۱ - دایک - ماکسیم گورکی
- ۲ - ژیان و کردهوه کانی لینین
- ۳ - ئهفسانه کوردی به گان- رۆدینگز
- ۴ - زهوی پچوک - بریژنیف
- ۵ - کز مهله چیرۆکی ههلهژاره له نه دهه بی بنگانه
- ۶ - مهسه لهی کورد له پارلمانی سوید
- ۷ - یاسای بنجینهی ئابووری سوسیالیستی (چاپ نه کراوه)
- ۸ - همه چکۆل (نینجه مه مهه) - یاشار کهمال چاپ نه کراوه (
- ۹ - ئوسولی سههه تاییه کانی فهلسهفه (چاپ نه کراوه)
- ۱۰ - نامه ی گولله باران کراوه کان (چاپ نه کراوه)
- ۱۱ - رهوشی کوردان - میژووی بابان و شه ده لآن
- ۱۲ - نازادی یا مه رگ - کازانتزاکیس (چاپ نه کراوه)
- ۱۳ - مهسه لهه زار گۆنتی لوپی (چاپ نه کراوه)
- ۱۴ - رۆژه کانی تیران - نارچیبالد رزویلت

ریزی ناوه‌کان

نورده‌لان ۲۵۹

نوسکه‌ن‌دهر خان، ۸۰

نغراسیاب بهگ، ۴۳

نعمیر ترحمه‌دناغاخان، ۴۴.۴۳.۴۲

نعمیر تهرشته‌دی قهره‌داغی، ۸۲

نعمیر نوسعد، ۸۰، ۳۱۷.۸۱

نعمیر بهگ، ۲۶۳

نعمیر پاشا، ۲۶۳

نعمیر سه‌یفه‌ددین، ۲۶۳

نعمیر موه‌سوق، ۸۸، ۸۹

نهمین ره‌واندزی، ۱۷۶

نمیراهیم فخرایی، ۳۳

نمیراهیم حیللی، ۹۶

نمیراهیم سه‌لاح، ۲۷۸، ۳-۲

نمیه‌کجیان، ۲۹۷

نمیحسان نوری پاشا، ۱۱۲، ۱۱۶

نمیدموندز، ۱۰۱

نمیسحاقی، ۲۹۷

نمیسماعیل حقی شاه‌ویس، ۱۷۶

نمقبال الدوله، ۸۳

نمیکلتون، ۱۰۸

۳۱۹.۳۱۲ ۲۷۱.۳۶۹.۲۴۸.

نوزده‌میر، ۹۵

نؤمر پاشا، ۴۸.۴۷.۴۶.۵۰

نؤمر خان، ۳۹۹، ۳۲۲

ئەلف :

نارچمیل‌درۆزولت ۱۲۹.۱۵۶.۱۷۸.۲۱۷.۲۴۷

۳۱۹.۳۲۱.۳۱۱.۲۹۱.

نازاد وه‌ته‌ن، ۲۳۲

ناسۆ گهرمیانی، ۵۹

نا.شه‌د، ۶۶

ناغا براخان، ۴۱

ناغا پتروس، ۶۷

ناغاسدیقی یازی بلاغی ۳۴۴

ناهانولا جیهانیانی، ۹۲

ناکشییف، ۲۱۳

نرحمه‌دناغا، ۷۵

نرحمه‌دی جهماغا، ۷۲.۵۷

نرحمه‌ده‌تقی، ۹۴.۹۳

نرحمه‌دی نیلاهی، ۱۴۴

نرحمه‌دی پورگاویان، ۹۲

نرحمه‌دی خانی، ۱۴۳

نرحمه‌دی خانی فاروقی، ۳۲۴

نرحمه‌دی خانی یاوهر، ۹۱

نرحمه‌دی خانی هدرکی، ۸۱

نرحمه‌دی سوگارتز، ۲۰۴

نرحمه‌دی شای قاجار، ۳۳.۳۲.۳۱.۳۴

نرحمه‌دی کاخدری، ۱۹۸

نرحمه‌دی نیلاهی، ۲۶۸

پ:

بابانه‌کان ، ۲۵۹

بابه‌کری سه‌لیماغا ، ۱۰۲ ، ۹۹ ، ۴۸

بارام خان ، ۴۲

باغرتوف ، ۲۱۱ ، ۲۱۰

۲۷۱ ، ۲۲۹ ، ۲۱۴ ، ۲۱۳

بایزیدناغا ، ۳۱۲

بایزی عهدناغای ، ۳۱۷

بایرنیز ، ۲۸۸

برایبی نغفخمی ، ۵۳ ، ۵۶

برایماغای جه‌لالی ، ۱۱۳

برنوکرایسکی ، ۷

برایبی یونسی ، ۸

به‌سری بهگ ، ۹۵

به‌همه‌نی خاکباز ، ۲۳۵

بیچرانزوف ، ۳۰

بویین ، ۲۸۸

پ:

پادگان ، ۲۹۶

پیشمو ،

۳۰۱ ، ۲۹۰ ، ۲۶۵ ، ۲۶۳ ، ۲۵۲ ، ۲۵۱ ، ۲۴۷ ، ۸۵

۳۱۵ ، ۳۱۳ ، ۳۰۹ ، ۳۰۳

پیشه‌وری ، ۲۲۶ ، ۳۰۸ ، ۳۰۷ ، ۲۹۷

پزشکیان ، ۳۳۰

پیتروس ، ۷۱

پهرتتی ته‌میر عهدشایی ، ۱۹۸

ت

تاهیر بهگ ، ۷۴

تاهیرخانی سمکو ، ۱۹۸

ته‌میر ناغا ، ۸۳

ج:

جافرسان ، ۴۰ ، ۴۲ ، ۵۱ ، ۱۲۶

جععفرناغا ، ۶۲ ، ۶۳ ، ۱۰۳ ، ۱۳۱

جععفری کهریمی ، ۲۵۴ ، ۳۲

جععفری مه‌هدی نیا ، ۲۴۴

جه‌لال ناله‌بانی ، ۲۶۱ ، ۲۶۲ ، ۱۷۳

جه‌مال نه‌بیز ، ۱۷۳ ، ۱۷۴

جوزج نالین ، ۳۲۹

جه‌لیل گادانی ، ۱۹۶ ، ۱۹۵

جه‌میل پاشا ، ۱۷۶

جه‌واهیر له‌عل نه‌هرق ، ۲۰۵

جه‌دهلیو ، ۳۲۰ ، ۳۲۶

ج:

چیرکوف ، ۱۰۳

ح:

حاجی بایزناغا ، ۳۱۸ ، ۵۳

حاجی باه شیخ ، ۲۶۸ ، ۲۷۲ ، ۲۷۳ ، ۳۰۴

حاجی قادری کوی ، ۱۴۳

حاجی مسته‌فای داودی ، ۲۶۸ ، ۲۲۵

۲۳۰

حاجی مه‌لا خالید ، ۲۱۶

حاجی محمد جعفر ، ۸۵

- حاجی وهقان ، ۱۹۸
- حسین محمد مهدی ، ۱۹۸
- حسیناغای مدنکور ، ۵۵ ، ۵۶ ، ۵۸
- حسیناغا ، ۳۲۳
- حسین ترفیع ، ۵۱ ، ۱۰۵ ، ۱۶۶ ، ۱۷۷
- حسین تیلو ، ۱۹۸
- حسینخانی غمشیری ، ۱۲۷
- حسین قزلجی ، ۴ ، ۵۰ ، ۱۳۹
- حسین هه‌ناره ، ۱۹۸
- حسین خانی سردار ، ۲۶ ، ۲۷ ، ۲۸ ، ۴۰
- حسین خانی سیدی ، ۱۹۸ ، ۲۱۰ ، ۲۳۰
- قازی ، ۲۶۸ ، ۲۷۲ ، ۲۹۵ ، ۲۹۷ ، ۳۰۰ ، ۳۲۳
- حسین خانی زهرغام ، ۶۲
- حسین خانی بانه ، ۲۵ ، ۲۶ ، ۲۷ ، ۲۸ ، ۴۰
- حسین خانی دانشور ، ۳۳۴
- حسین دهمین بهگ ، ۳۳۴
- حسین دهمینی موغینی ، ۲۶۸
- حسین ددی خانی ، ۱۴۴
- حسین ددی مولودی ، ۱۶۰
- حسین دهمینی شرفی ، ۱۷۶
- حسین مرشدخان ، ۵۷ ، ۳۰۳ ، ۳۰۴ ، ۳۱۸ ، ۳۲۲
- حسین مازوچی ، ۳۳۴
- حسین خانی جهلالی ، ۳۳۴
- حسین خانی ریزاو ، ۴۰
- حسین خانی سرتیپ ، ۷۶ ، ۷۷
- حسین جودت ، ۸۶ ، ۹۰
- حسین فرۆهر ، ۱۴۴ ، ۱۶۰
- ۱۶۶ ، ۱۷۰
- حسین فردوست ، ۴۳
- حسین قولبخانی گولیاپی ، ۴۰
- حسین خانی مهدی موش ، ۹۰ ، ۹۱
- خانی ، ۴ ، ۵۰
- خالق قوریان ، ۷۹ ، ۸۰ ، ۸۱ ، ۸۳ ، ۸۴ ، ۸۵
- ۸۶ ، ۸۷ ، ۸۸ ، ۸۹ ، ۹۰ ، ۹۲
- خالق قه‌مه‌بر ، ۸۶ ، ۸۷
- خالق کریم ، ۸۷ ، ۸۸ ، ۹۰
- خالق مراد ، ۸۷ ، ۸۸ ، ۹۰
- خالق ناغای جهلالی ، ۱۲۶
- خدری کاعیزی ، ۵۵
- خسرو - سمکو ، ۹۶ ، ۱۰۷ ، ۱۰۸
- خلیل پاشا ، ۷۲
- خلیل خسروی ، ۲۶۸
- خلیل فه‌می ، ۱۸۰
- خورشید ناغای هه‌رکی ، ۱۰۷ ، ۱۰۸
- د :
- دانیال متی ، ۷۳
- دانشیان ، ۳۲۳
- د. داوهری شیخاوندی ، ۱۲۸
- د. جههان‌شاملو ، ۲۹۷
- د. خراسانی
- د. رفیق سابیر ، ۲۲
- د. رحیمی قازی ، ۱۹۴ ، ۱۹۵ ، ۲۸۳ ، ۳۳۷
- د. سه‌لامولا جاوید ، ۲۹۶ ، ۳۱۳
- د. قاسملو ، ۱۵ ، ۱۸ ، ۷۱

ژ : ۲. ۱۹۷. ۱۹۶. ۱۸۷. ۱۶۷. ۱۶۵. ۱۶۴. ۱۱۳
 ۲۳۵. ۲۰۷. ۲۰۶. ۲۰۵. ۲۰۳. ۲
 ، ۳۱۳. ۳۰۸. ۳۰۷ ، ۲۸۴. ۲۵۵. ۲۴۹
 د. کمری سهنجایی ، ۳۷ ، ۳۶ ، ۳۴ ، ۳۳
 ۳۲۸. ۳۲۷ ، ۱۶۵. ۱۵۲ ، ۱۲۴
 د. کمال مزهر ، ۷
 دلشادی رهسولی ، ۲۲۸ ، ۲۲۹
 د. محمدمد کمریم شکاکي ، ۵۹
 د. محمدمدی موکری ، ۳۲۷
 ر :

س : رمزم نارا ، ۳۱۳ ، ۳۳۵
 رهسولانغای میرهدی ، ۳۳۴
 رهسولنی نغهدویی ، ۳۳۴
 رهشید بهگی جیهانگیری ، ۲۹۵
 ردشید عهلهزاده ، ۱۹۸
 رهشید یاسمی ، ۸.۷ ، ۱۱۵ ، ۱۱۶ ، ۱۱۷ ،
 ۱۱۸ ، ۱۱۹ ، ۱۲۰ ، ۱۲۱ ، ۱۲۲ ، ۱۲۳ ،
 ۱۲۴ ، ۱۲۶ ، ۱۲۸ ،
 رهزاخانی قازاخ-- رهزاشا ، ۲۳ ، ۳۳ ، ۳۴
 ، ۳۵ ، ۳۶ ، ۳۷ ، ۳۹ ، ۴۰ ، ۴۲ ، ۴۳ ، ۴۴ ،
 ۵۳ ، ۵۴ ، ۸۳ ، ۸۴ ، ۸۵ ، ۹۲ ، ۹۳ ، ۹۹ ،
 ۱۱۱ ، ۱۱۵ ، ۱۲۷ ، ۱۲۸ ، ۱۲۹ ، ۱۳۱ ،
 ۳۳۶. ۱۵۵
 رهفقیح حیلمی ، ۱۷۶
 روسته مخان ، ۴۲
 ز :
 زیرۆ بهگی بههادوری ، ۲۹۵
 س : سام بهگ ، ۲۶۳
 سادچیکۆف ، ۲۹۳
 سادق پادگان ، ۲۹۷
 سادق دیلمقان ، ۲۹۷
 سادق سادق ، ۲۹۷
 سالار الدوله ، ۴۰
 سالار زهفر ، ۸۸ ، ۸۹ ، ۹۰
 سالار سهعید ، ۸۰
 سهیررس کاکس ، ۱۰۰
 ستالین ، ۲۸۷ ، ۲۸۸
 ستوان کاسفیلدی ، ۶۷ ، ۷۲
 سهروان خسروی ، ۳۰۰
 سهرتیب زهفر دهوله ، ۸۹
 سهرتیب مقدم ، ۵۶ ، ۱۰۷
 سهرتیب هۆشمند ، ۱۳۲ ، ۱۶۶
 سهدری قازی ، ۳۳۱ ، ۳۳۷
 سهدیقی جهیدهوی ، ۲۶۸ ، ۲۸۰

عبدالرحمن حاجی مارف ، ۱۱۶	شیخ عارف ، ۲۶
عبدالله نازنین ، ۱۲۷	شیخ عبدالقادر ، ۳۷۳
عبدالله خان ، ۴۲	شیخ عبدالولای زینوی ، ۲۱۸، ۱۷۷
عبدالله کوری شامحه محمد ، ۴۱	شیخ عبدالولای نهروی ، ۲۵۹، ۶۱
عبدالله نهروی ، ۱۸۷	شیخ عبدالسلام بارزانی ، ۶۳ ، ۲۹
عبدولا قادری ، ۱۶۷، ۱۹۸، ۲۱، ۲۷۲	شیخ لهتف ، ۵
عبدالولا نیاخانیزاده ، ۳۱۹	شیخ محمد مدناغا ، ۹۶
عمولای بایزناغا ، ۳۱۷	شیخ مهصود ، ۵۲، ۷۱، ۷۳، ۹۶، ۹۷
علائه ددین سجادی ، ۴۰، ۶۸، ۶۹، ۱۷۴، ۲۶۳	۹۸، ۱۰۶، ۱۳۹، ۱۴۴
عمیزخانی سردار ، ۴۲	شیخ نجمه ددین ، ۲۵
عمیز نعمیر عشایری ، ۳۱۷	شهبستری ، ۲۲۹
علی نسفوری شمیم ، ۱۱۶، ۱۲۹	شرفخان ، ۷
علی بهگی حیدری ، ۵۴	شریف الدوله ، ۴۱
علی ریحانی ، ۲۹۰	ع :
علیباغا نمیر نسعه د ، ۵۵	عایشه ، ۴۹
علیباغای جوائمهرد ، ۳۳۴	عباسخان ، ۴۰
علی نهکیهرخان ، ۷۴، ۸۴	عباساغا فنک ، ۱۹۸
علیباغای سوناسی ، ۵۴	عبدالرحیم یوسف ، ۵۶، ۵۷، ۵۸
علی بهگی شیرزاد ، ۳۳۴	عبدولا روشنفکر ، ۳۳۴
علیخانی فاتح ، ۳۳۴	عبدالرحمن نیکخانیزاده ، ۲۶۹
علیخانی نوزهری ، ۵۴	عبدالرحمن نیماسی ، ۱۶۳
علی دهقان ، ۷۰	عبدالرحمن زهبیحی ، ۱۶۳، ۱۶۹، ۲۸۸، ۲۲۹
علی نازهری ، ۱-۴	۲۹۰
علی ریحانی ، ۲۱	عبدالرحمن شرفکهندی ، ۱۹۸
علی مهمودی ، ۱۶۳	عبدالرحمن گیانی ، ۱۶۴
عوسمان دانش ، ۱۷۶	عبدالرزاق بهدرخان ، ۶۳، ۱۰۳
عومر فاروقی ، ۴۱، ۱۷۱، ۲۳۸	عبدالحمیدخان ، ۸۱
عومر ناجی ، ۲۵، ۲۷، ۲۹	عبدالله خان تهماسبی ، ۹۰، ۱-۶
عومر خان ، ۷۴، ۷۵، ۷۶، ۱۶۸، ۲۹۵	عبدالله مهردوخ ، ۱۱۶، ۱۲۲

قازی خزری ، ۱۹۸ ، ۲۱۰ ، ۲۹۵
 قازی مهلا وهاب ، ۱۷۷ ، ۱۷۶
 قانع ، ۲۳۹ ، ۲۳۸
 قاسم پیرۆتی ، ۱۹۸
 قاسمی قادری ، ۱۶۳ ، ۱۷۷ ، ۲۲۸ ، ۲۲۹
 قاسم نیکخانیزاده ، ۲۱۰ ، ۲۱۱ ، ۲۱۳ ، ۲۲۱ ، ۳۲۱
 ۳۲۴ ، ۳۲۵ ، ۳۲۶ ، ۳۲۷ ، ۳۲۸ ، ۳۰۰
 قناتی کوردؤریف ، ۱۱۶ ، ۱۱۷ ، ۱۲۲ ، ۱۲۳
 قهره‌نیاغای نامه‌ش ، ۲۵
 قهره‌نیاغای زمرزا ، ۱۹۸
 قهره‌نیاغای پیران ، ۱۹۸
 قوره‌یشی ، ۳۱۳
 قوامی خسروخانی ، ۲۸۵
 قریباس مەمەدی ، ۱۹۸
 قوام السلطنه ، ۳۵
 ۲۹۷ ، ۹۷ ، ۳۰۰ ، ۳۱۱ ، ۳۱۳ ، ۳۱۵ ، ۳۱۹ ، ۳۲۱ ، ۳۲۲
 ۳۳۷ ، ۳۳۰
 قدری بەگ ، ۱۷۶
 ک :
 کاپیتان قادری (کاحمەدی سەرۆکانی) ۱۲۸
 ۳۱۰
 کاپیتان لاین ، ۱۰۱
 کاپیتان گراسی ، ۶۶
 کاپیتان مارچ ، ۶۵
 کاکه‌سواری مەنگۆر ، ۸۳ ، ۲۷۲
 کاک سلیمان ، ۱۹۸
 کاک همزه ، ۱۹۸
 کاک همزه‌ی نەمیر عەشایری ، ۲۱۰ ، ۲۷۲
 کرسی کۆچرا ، ۲۳۵

عەزەنخان ، ۱۲۷
 عیزەت عبدالعزیز ، ۳۰۰
 عین الدوله ، ۷۵
 عەزۆ ، ۱۹۸
 عەزیز خانی کرمانج ، ۱۶۶ ، ۲۳۲
 عەولافات ، ۵۰
 عەولای فەتاحی ، ۵۰
 عەولای مینە خالندی ، ۱۶۶ ، ۲۳۳

غ:

غەنی خسروی ، ۲۸۰

ف :

فارسخانی ره‌ئیس ، ۴۱

فانی ، ۴۷

فرزنده ، ۱۱۳

قەرەجخان ، ۴۲

قەقق عەلی ، ۴۷

قەریدونی ئیبراهیمی ، ۲۹۷

قیلیپۆف ، ۷۵

ق

قادری مودەرسی ، ۱۶۳

قازی عەلی مارەغانی ، ۴۶ ، ۵۷

قازی کاکه جمە ، ۱۳۹

قازی محەممەد ، ۱۳۱ ، ۱۳۹ ، ۱۸۳ ، ۱۸۴ ، ۲۰۶

۲۰۹ ، ۲۱۰ ، ۲۱۱ ، ۲۱۷ ، ۲۲۸ ، ۲۲۹ ، ۲۴۴ ، ۲۴۵

۲۴۷ ، ۲۵۳ ، ۲۵۷ ، ۲۵۸ ، ۲۶۱ ، ۲۷۰ ، ۲۷۱ ، ۲۷۲

۲۹۱ ، ۲۹۲ ، ۲۹۵ ، ۳۱۱ ، ۳۱۲ ، ۳۱۳ ، ۳۱۹ ، ۱

۳۲۴ ، ۳۲۵ ، ۳۲۷ ، ۳۲۸ ، ۳۲۹ ، ۳۳۲

۳۳۴ ، ۳۳۶ ، ۳۳۷

کریاژین گورگوز ، ۱۰۶

کهویمی نوحه‌دهین ، ۲۳۰ ، ۲۶۸

کهویم خانی خه‌یلانی ، ۱۰۷

کهویم خانی سه‌یاح ، ۱۱۴

که‌سرووی ، ۱۰۳

کران دوک نیگولا ، ۶۸

کلنل نصرالله خان ، ۸۱

کلنل شاردین ، ۶۵

کوئیخا جه‌سنی هه‌لویج ، ۵۸

کوئیخا عمولای میراوی ، ۵۷

ل :

لازاریف ، ۹۷ ، ۱۰۵ ، ۱۰۷ ، ۱۷۱

لینین ، ۲۰۵

لاهوئی ، ۸۷ ، ۸۹

له‌نکه‌رانی ، ۲۹۷

م :

مام عزیز ی کئیلی سهبان ، ۱۳۴

مام جه‌سنی نافانی ، ۱۹۸

مامه‌ندی قادری ، ۱۹۸

مام وسیتی سۆقیانی ، ۲۱۶

مارشیمون ، ۶۵ ، ۶۷ ، ۶۸ ، ۶۹ ، ۷۰ ، ۷۱

۷۲

مارفاغای شاه‌وله ، ۱۴۵ ، ۱۴۶

ماموستا هاوار ، ۳۶۱ ، ۵۹

مام بایزی مەنگور ، ۵۵

مامه‌ندی قایقام ، ۴۷

مسته‌فا بارزانی ، ۱۷۸ ، ۲۱۵ ، ۲۱۶ ، ۲۱۷

، ۲۴۴ ، ۲۴۴ ، ۳۲۳ ، ۳۲۳ ، ۳۲۳

۳۳۴

مسته‌فا پاشا یاملکی ، ۱۰۱ ، ۱۰۵

مسته‌فا خۆشناو ، ۱۷۶

مسته‌فا که‌مال ، ۸۳ ، ۹۳ ، ۱۲۷

مسته‌فاخانی شیخ سمایل ، ۴۲

مسته‌فا درزگوین ، ۹۵

مسته‌فای محهم‌مد به‌گی ، ۴۱

مه‌سعود محهم‌مد ، ۲۱ ، ۵۱ ، ۱۶۲ ، ۱۶۳ ، ۱۶۷

، ۱۷۲ ، ۲۱۸ ، ۲۱۹

مستر ماک موری ، ۶۶

محهم‌مدی نه‌سحابی ، ۱۶۴

محهم‌مدی نانوازاده ، ۱۶۳ ، ۲۱۲

محهم‌مدی یاھو ، ۱۶۶ ، ۱۶۹ ، ۱۷۰

محهم‌مدی رایانی ، ۱۷۴

محهم‌مد خانی سه‌ره‌نگ ، ۴۱

محهم‌مد خه‌تیرو ، ۱۴۱

محهم‌مدخانی ره‌نیس ، ۴۱

محهم‌مد نه‌میناچفی پیران ، ۱۹۸

محهم‌مد نه‌میناغای پیروزی ، ۱۹۸

محهم‌مد نه‌مین زه‌کی به‌گ ، ۷

محهم‌مدی بیتریا ، ۲۹۶

محهم‌مدی قازی ، ۲۵ ، ۱۲۳ ، ۲۱۲

محهم‌مدی ته‌مه‌دون ، ۷۹

محهم‌مد ناغای شکاک ، ۶۱ ، ۶۲

محهم‌مدخان ، ۴۰

محهم‌مد مه‌حمود ، ۲۳۳

مه‌حمود وه‌لیزاده ، ۲۶۸

مه‌حمود ناغا ، ۳۱۸ ، ۳۲۰

مه‌حمود په‌ناھیان ، ۶۱

ملک الشعرا بهار ، ۷۱	مه‌محمدخانی دزلی ، ۴۰ ، ۴۲ ، ۴۳ ، ۵۶
مدلیک محمدمه‌دخان ، ۴۱	مه‌محمدخانی کانی سانان ، ۴۰ ، ۴۲ ، ۴۳ ، ۵۱
مکرم الملک ، ۱۵۲	مه‌محمد بدگ ، ۴۱
مشیرالدوله ، ۸۳	مه‌محمدخانی سردار ، ۴۲
ممتازالمالک ، ۸۳	مه‌محمدی صالح‌آغا ، ۴۸
مه‌هدی قولی هیدایت ، ۷۱	محدثین ، ۵
میرزا نیراهیم یوف ، ۲۷۲ ، ۲۷۱	مه‌لانمه‌مدی فهوزی ، ۱۳۹ ، ۱۴۰ ، ۱۴۱
میرزا سولتان ، ۲۷۳	مه‌لانحه‌سنی قه‌لا ، ۱۴۵
میرزا سه‌عه‌د ، ۱۹۸	مه‌لانحوسینی مه‌جدی ، ۲۵۹ ، ۳۳۱
میرزا عدلی شه‌بوستوری ، ۲۹۶	مه‌لانمحمدی کزلی (مه‌لای گه‌ور) ، ۱۴۴ ، ۱۴۵
میرزا کوچکخان ، ۲۰۷	مه‌لانمحمدی تورجانیزاده ، ۷۸
میناغا مه‌نگور ، ۱۹۸	مه‌لانمحمدی شه‌لماشی ، ۵۸
مورس تویرز ، ۵	مه‌لانسه‌لمسی بتلمسی ، ۳۹
مینورسکی ، ۱۱۵	مه‌لانرسولی بتلمسی ، ۲۹
مه‌سه‌ود بارزانی ، ۲۱۸	مه‌لانسالحی بیژوی ، ۴۶ ، ۴۷ ، ۴۸
مه‌نافی کزلی ، ۲۱۰ ، ۲۳۰	مه‌لانمه‌عسومی عوسمانی ، ۱۴۵ ، ۱۴۶
موزفه‌ره‌ددین شاه ، ۶۱	مه‌لانعبدالله پیره باب ، ۲۸
موزفه‌ره‌ فه‌روز ، ۲۹۷ ، ۳۰۰ ، ۳۰۷ ، ۳۰۸ ، ۳۱۳	مه‌لانعبدالله داودی ، ۱۶۴
ن :	مه‌لانعه‌ولای چه‌بیاکی ، ۱۹۶ ، ۲۲۲
ناسرخانی قه‌شقای ، ۲۸۵ ، ۲۸۶	مه‌لانعه‌ولای مودرسی ، ۳۳۱
نه‌جه‌ددینی ته‌وحدی ، ۱۶۴	مه‌لانعدلی قزلجی ، ۲۸
نه‌سرولاخان ، ۱۲۷	مه‌ولانا ، ۲۹
نصرالدوله ، ۳۲	مه‌لانره‌حمانی موتانی ، ۵۳
نظام السلطنه ، ۶۲	مه‌لانخه‌لیل ، ۵۱ ، ۵۲ ، ۵۳ ، ۵۶ ، ۵۷ ، ۵۸ ، ۵۹
نور محمددخان ، ۶۲	مخبرالسلطنه هیدایت ، ۱-۴
نوشیروان مسته‌فا ، ۱۷۴ ، ۱۸۰ ، ۲۴۲ ، ۲۴۳	مه‌محمدخان ، ۴۲
۲۴۶ ، ۲۴۹ ، ۲۶۶ ، ۲۶۷ ، ۳۰۰ ، ۳۰۴	مه‌نافی کزلی ، ۲۸۰ ، ۲۶۹ ، ۲۷۳
و :	مه‌لیک زاده ، ۷۶

و :

ویلی برانت ، ۷

واسیلی نیکیتین ، ۲۵ ، ۷۵ ، ۶۷ ، ۱۲۶

وسوق الدوله ، ۳۱ ، ۳۲ ، ۹۷

ومهای بلوویان ، ۲۲۱ ، ۲۳۰

ه :

هاشموف ، ۲۴۱ ، ۷-۳

هزار ، ۱۴ ، ۱۳۳ ، ۱۵۳ ، ۱۸۲ ، ۲۳۷ ، ۲۳۹

۲۵۸

همبسی محمودناغا ، ۴۸ ، ۷۲

همزناغا ، ۵۵ ، ۵۶

همزه تاغای مامدهش ، ۸۰

همزناغای منگور ، ۱۳۱

همزه عبدالله ، ۱۷۶ ، ۲۲۰

هیمن ، ۱۴۰ ، ۲۵۸ ، ۲۶۷

ی :

یهجیا دولت ناهادی ، ۳۳ ، ۹۹

یهرماکوف ، ۲۷۱ ، ۲۷۲

جزیب دیمو سکولت کوز دستان

سهلاد

گومیچی پیرکازی

قلم بر بند

شماره ۲۵
تیرماه ۱۳۰۵

شماره نهم و بیستم

حزب شیعه کرات کردستان

مهاباد
کمیته مرکزی

کمیته‌ی حزبی مرکزی کوردستان عراق
لجوائی نوسراوی شماره ۲۰ ی براری ۱/۱/۲۵ پیوسته
لیسان معلم بهرمونه نهو برابرزانیانه له شهنوده یان چنسیده
وتا نه روز له لاین اهالی شنو چندیان که تم و مرکز توروه هرچی زوتر
بیتومن تا اندای پیوست له باره یاندا نه انجام بدزت -

کمیته مرکزی حزب کوردستان

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه

ماده ۱۰۰

برای به زیورخانه بست نشتان آقبای ...

... به رول سه نه نشتان له بزدان نا با کارن و او بدمان ... له روی به و لاوه له بین حبه بزی -

ساده نده از انیش نه به دیوس و سواره تیره که پشت زوین خوشحال ... له ... له به عیش نمرایانی

زیاست محکم جمهوری نوزد وستان له لیره وده نوسن خوزه

((نه روی وی نه و او که بندی کورد سحاکه خایی بکین رحکم این با عدام و خشی وین هاتره نورد نه نام -

مه لپین و نشتان خویان سحاکه ی حشوری بکه نه و بیوم هبه ده نشت نیشتم د ... یله زبخره وده به لسی

بکین))

کمیته ده رکنی حریف ...

وزارت تهریزی کوردوستان

دین بشت

مقام محترم معاوله نئی فرماندهی کل لولوا

له یاش عین سلیم به عرضده گه ینم اگر لعضوی اوضاعانی شاده هیـ
 میاندا و سوآل بفرموی روزانه مرتبا مشغول کارین و میرزا سلطان جلوه که
 به سا بنغی روی وه جاری نهما توتوه ه و جناب حاجی سید عبداله افندی ده گهل
 کوری سید بلهاتنه ایره له یاش شه و ینک معطلی بوللر قی مراغه حرکتیان کردگویا
 به معطلی تیریزیدا بومالی خویان ده جنوه و حضرت رئیس جمهور یتر به توسط مقام
 همیز میاندا و له اسماعیل شیخ آغاشی نویی وه که روزی ۱۱/۱۷/۲۹ ده بی خوی
 لسا بنغی معرفتی بکا منتظرین که شه و رو حرکتی بکا لازم بو به عرضده گه ینم
 وه فرمانده بولسا ینفلا توسیریتی که اهل هوشار و سا ینفلا له دستخیزی دیموکرا
 آذینا بیان شکایتی له لیمده کهن ایسه که ما مورخومان ده تیرین جوابمان -
 ناده توه آ یا ایسه حقی تیرخالی کردن مان هه یه یا خیر امن له جویدا نویسه وه
 که ابدا بهین جوری حقی تیرخالی کردن و یا کوشتن نیه بو گزاریش شه وشم به عرضده
 گایانت . وه ته و او افسرانی ستاده همیز میاندا و عین و سلانت بخنده گه ینم

رئیس ستاده همیز دیموکرات میاندا و - اعانسی

[CYPHER OTP]

17 SEP 1946

[This telegram is of particular secrecy and should be retained by the authorized recipient and not passed on.]

CABINET DISTRIBUTION

FROM TEHRAN TO FOREIGN OFFICE

Mr. Le Rougetel
No. 1468.

September 14th, 1946.

D. 11.55 a.m. September 15th, 1946.
R. 1.50 p.m. September 15th, 1946.

Repeated to Government of India

JJJ

Following received from Tabriz telegram No. 285
September 11th.

[Begins]

Qasim Ilkhanizadeh one of the chiefs of Dehbukri Kurds visited me last night. He had little new information but spoke strongly of his tribe's opposition to the Kurdish [grp. undec. ? Democrat] party and asked for British aid in countering its influence, proposing liaison between his house and the British authorities in [grp. undec. ? Iraq] since Democrats control makes contact with me all but impossible. I discouraged this proposal and advised him to use the influence of his tribe to bring about Kurdish-Persian agreement and by contributing to the unity of Persia help more effectively to counter foreign penetration. He naturally found this advice both unrealistic and unpalatable.

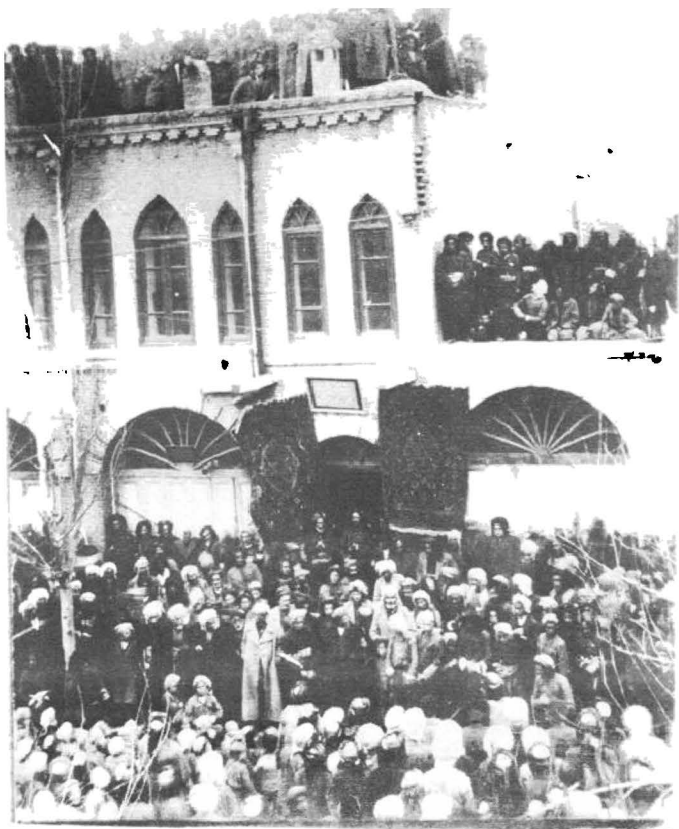
2. Number of Kurdish chiefs are now gathered in Tabriz and Qasim hinted at some more vigorous action by Kurdish Government to end the present deadlock with Azerbaijan.

Despatch follows.

دعوی راپوزیتی کونسولی نینگلیز له تهریز : دعوی وورگتیر اووه کی له نهر کتبه که دایه
پیداچونوه

پيشهوا قازی محمد به له سردهمی لایونی دا

وژنی هرنگردنی نالای کوردستان له مههاباد - ۱۷ دیسامبری ۱۹۴۵

له راست بۆ چهپ : هيمن ، پيشهوا قازى محمدەد ، ههزار

پیشموا له دفنبری کاری دا ۱۹۴۶

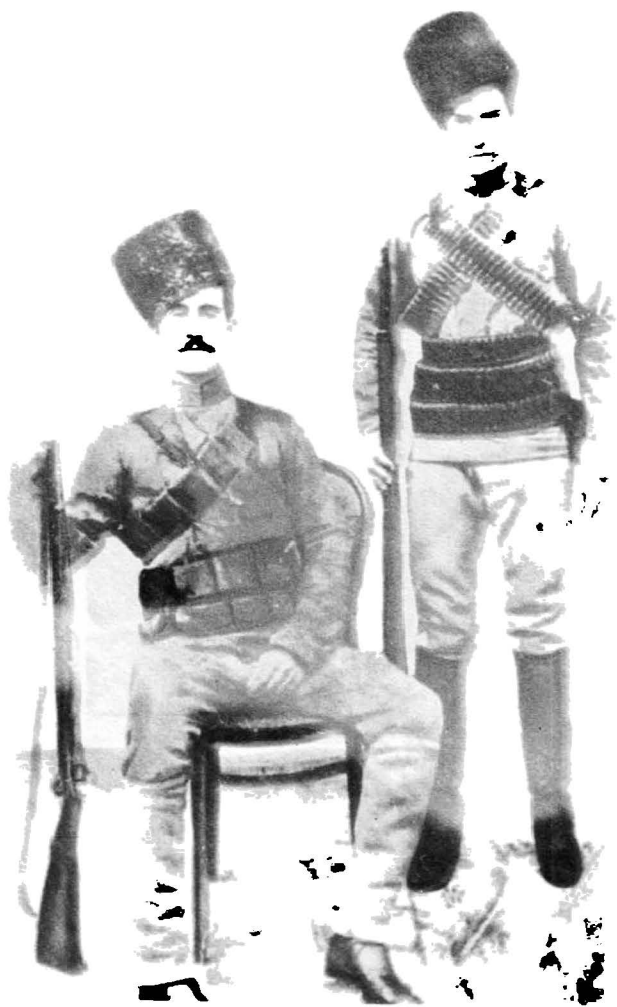
له راست بؤ چه پ راوستاوه كان : جمعه حوستخانيس سديفي قازي ، چه عقمري كمريي ، ناتمواز اده ، سديفي چه بدھري ،
عمزيري سديفي ، دانشنوه كا : همزار ، پيشهوا ، هتمن .

ولو ستاوهگان ویزی پشتموه: زهیبی، حوسیتی فرقه‌ر، ایوبی، منانای کبری، محمدمدی پاهو محمدمدی نهمسحابی
 ویزی پشپوه: حاجی مستغای داودی، عدلیلی خسروی، نهممدی نیلاهی، محرزدمینش موعینش، وهایی بلور بان
 عبدالرحمن نیلغانیزاده، کبری نهممدین، عدلی رحانی.

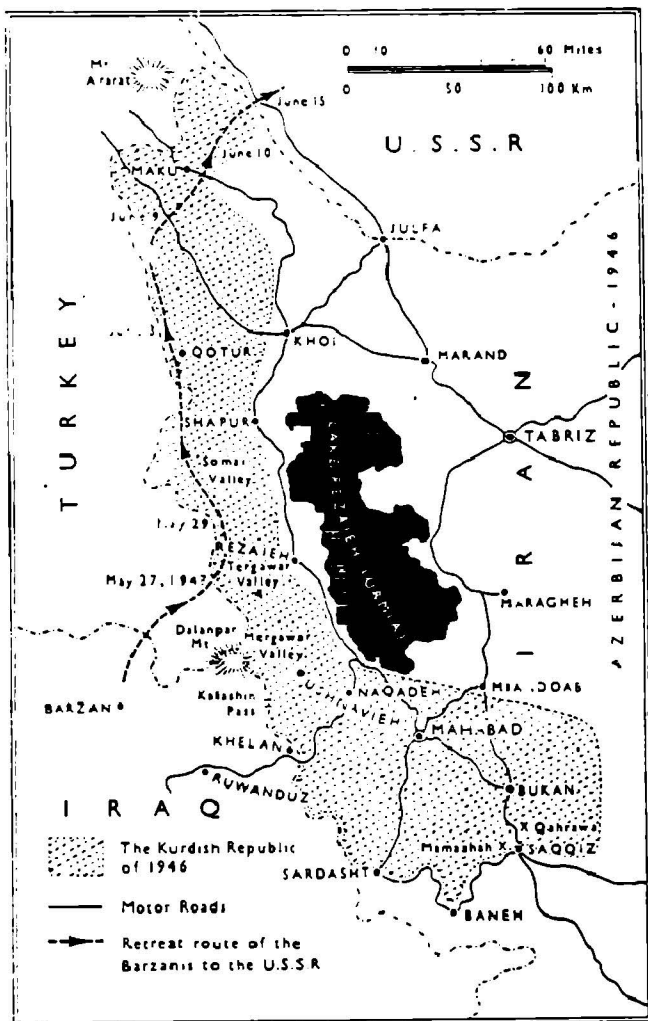
سكۆله سردىسى دىمىلەت دا

سمنکو له ترکیا له گول خورشیدی برای

شیخ مه‌حمود و سردار رشیدی نمرده‌لان

مہلہ بندی ژبیر دہسہ لانی کۆمارای کوردستان - ۱۹۴۶ و ھیتی پەرینموی بارزانپەکان

سمنگۆ نه تورکيا نه گه ل ميرزا موسم خانى خفلى

نیو تاخن

١٤	چهند و ته بهک
٢٣	بهشی بیتهکم - کوردستانی نیران
٣٩	بهشی دووهم - هاتنه سرکاری حکومتی په هلهوی
٤٠	بهشی سپیهم - گوردستان له سر دهمی حکومتی رهزا شادا
٤٦	راهپړینی عمشیره تگلی کورد له ناوچهی کرماشان
٥١	راهپړینی عمشیره تی سوتیسی
٥٩	راهپړینی مهلا خلیلی گورنومه ری
٦١	راهپړینی سما یلاغای شکاک
٦٤	بارودوخی ولات دواي شهری په که می دنیاگر
٦٥	پیلان بو کوشتنی سما یلاغای شکاک
٧٣	سما یلاغاو کوشتنی مارشیمون
٨٢	سمکو دسه لات پهره پیته دا
٨٦	ديسان له شکر بو سر سمکو
٩٢	ناردنی خالو قوربان بو شهری دژی سمکو
٩٨	سمکو و حکومتی تورکیا
١٠٢	سمکو و نینگلیز
١١١	نه نجام
١٣٩	بهشی چوارهم - سیاستی رهزاشا له گوردستان
١٥١	بیزاری خلك له ریژی پی په هلهوی
١٥٦	بهشی پینجهم - شهری دووهمی دنیاگر وروخانی حکومتی په هلهوی
١٥٩	دو دیاردهی لیک جیاواز له کوردستان
١٦١	سه فیری هیندی سر وک عمشیره تی کورد بو باکو
١٦٤	دامه زرنانی کومه له ی ژ.ک
	کاره ساتی شارهوانی مه هاباد

۱۷. با کۆمهلهی ژ.ک پتر شیکهینموه
 ۱۷۹ کۆپۆنی شه کرو قهند
 ۱۸۹ بهشین شه شه م چیزیی دیموکراتی کوردستان
 ۱۹۷ مهرانامه ی چیزه دیموکراتی کوردستان
 ۲۰۰ کۆمهلهی ژ.ک پۆ تیکدرا
 ۲۰۵ سه قهری دووه می دهسته ی نوینه رانی کورد پۆ باکو
 ۲۱۳ هانتی بارزانیه کان پۆ کوردستانی تیران
 ۲۲۱ کونگره ی میلی نازه رهایجان
 ۲۲۴ بهرنامه ی حکومتی میلی نازه رهایجان
 ۲۲۸ کوردستان دوا ی دامه زرانندی چیزیی دیموکرات
 ۲۴۱ بهشی جهوتهم کۆماری دیموکراتی کوردستان
 ۲۵۱ دووی رتبه ندانی ۱۹۴۶
 ۲۵۸ راگه یانندی کۆماری کوردستان به جیهان
 ۲۷۲ دهست به کار بوونی حکومتی میلی کوردستان
 ۲۸۲ بارودۆخی کوردستان دوا ی دامه زراتی کۆمار
 ۳۳۴ نه نسیکلو پیدیای شورهوی له سهر قازی محممه د
 ۳۴۰ ریزی ناوه کان
 ۳۵۰ به لگمو وپنه کان